Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22 Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 1ER OCTOBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8914 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4715

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՔՄԻԼԼԸՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ՄԱԿ-Ի ԱՌՋԵՒ ԵՒ ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՀԵՏ

Մաքմիլլընի ճառը մեծ տպաւորութիւն [...]եց ՄԱԿի ընդհ. ժողովին մասնակ[...] 98 ազգերու պատուիրակներուն վը[րայ], նոյնիսկ Խրուշչեւի, հակառակ [...] որ խորհրդային վարչապետը քուն կը [...]ցնէր, ճառին վերջին մասին ընթաց[քին]:

Մաքմիլլըն նոր առաջարկ մը չէ [ն]երկայացուցած, սակայն, անդրադար[ձ]ած է միջազգային ներկայ կացութեան՝ «Միջազգային կարծիքը յոգնած է այլ[եւ]ս, քարոզչական տեւական ալիքներէն: [Մ]արդիկ, աշխարհի որ կողմն ալ գըտ[ն]ուին, այլեւս զզուած են նոյն բանաձե[ւ]երը եւ նշանախօսքերը լսելէ»: Խրուշ[չեւ] ուշի-ուշով մտիկ կ'ընէր, երբ Մաք[մի]լլըն իր վստահութիւնը յայտնած է Հա[...] «իր կորովին, ճկունութեան եւ [ամ]էն բանէ աւելի ուղղամտութեան» հա[մ]ար: Բոլորը երկար ծափահարած են, [մի]այն Խրուշչեւ եւ Կրոմիկօն լուռ մնա[ց]ած են:

Նշանակելով Անգլիոյ վարչապետը [յ]այտարարած է.— «Խրուշչեւի խօսքերը [գ]աղթատիրութեան դէմ հին եւ ժամա[նա]կավրէպ են: Նոյնն է նաեւ Եւրոպական [...] մը հարցերու շուրջ: Համայնավար[ներ]ը կը յամառին ամբաստանել դաշնակ[ց]ային Գերմանիոյ կառավարութիւնը որ [ն]երկայացուած իսկ չէ հոս, կը զարմա[ն]ամ հաստատելով, թէ համայնավարնե[ր]ուն պատճառաբանութիւնները յետադէմ [են]: Այս խօսքերուն վրայ Խրուշչեւ ջղա[յ]ին շարժումով գրասեղանին վրայ կը [զա]րնէ բռունցքը: Ամէն մարդ կը նայի: [Մա]քմիլլըն կը շարունակէ.— «Շատեր կը [կա]րծեն թէ Արեւելեան Գերմանիա հա[մա]յնավարական դրախտ մըն է, իսկ Ա[րեւ]մտեանը՝ դրամատիրական դժոխք մը: [...]հանդերձ նկատեցի, թէ վերջին [տա]րիներու ընթացքին, 12ուկէս միլիոն [Գե]րմանացիներ գաղթած են դէպի Արեւ[մու]տք, ու այս շարժումը կը շարունակ[ուի]: Ապահովաբար դաս մը կայ քաղե[լու] այս երեւոյթէն: Փոխանակ այնքան [խօս]ելու Ափրիկէի ժողովուրդներու ինք[նո]րոշումին շուրջ, խորհրդային իշխա[նու]թիւնները աւելի լաւ պիտի ընէին եթէ [բաց]ատրէին թէ ինչու տեւաբար կը մեր[ժեն] ճանչնալ Արեւելեան Գերմանիոյ ժո[ղո]վուրդին իրաւունքը»: Մաքմիլլըն ան[դ]րադարձած է նաեւ վեհաժողովի ձախո[ղու]թեան ու դիտել տուած է, թէ մեծ [ջան]ք թափած է համոզելու համար Խրուշ[չեւ]ը, որ ընդունի միջազգային հսկողու[թ]եան ծրագիրը զէնքերու համար:

Խրուշչեւ բռունցքը բարձրացուցած է, [...] ըրած էր Փարիզ, իր մամուլի ա[սու]լիսի ընթացքին, Մաքմիլլըն պահ մը [...]ած է ճառը, մինչ նախագահը [...] կը հրաւիրէր խորհրդային վար[չա]պետը:

Վերջապէս Մաքմիլլըն առաջարկած է «վստահութիւնը վերահաստատող [...] մը կատարուի: Նշանակենք մաս[նագէտ]ներու, գիտնականներու, զինուո[րա]կաններու եւ վարչական գործերով զբ[աղ]ողներու մարմին մը, թող անոնք քն[նու]թիւն մը կատարեն եւ տեղեկագիր մը [պատ]րաստեն, որուն հիման վրայ կարելի [...] պետ. մարդոց աշխատիլ»: Մաք[միլ]լըն իր ճառը վերջացուցած է ընդհա[նուր] ծափերուն մէջ: Լրագրողներ նշմա[րած] են, թէ ամէն անգամ որ Խրուշչեւ կը [...]ժանայ բռունցքը գրասեղանին կը [զա]րնէ: Եթէ մէկ ձեռքով զարնէ, Կրոմի[կօ] (արտաքին նախարարը) ոչ մէկ շար[ժում] կ'ընէ: Եթէ երկու ձեռքով զարնէ, Կրոմիկօ մէկ ձեռքով կը զարնէ, «Նուիրապետութեան» կարգն է դիտել կուտան լրագրողները:

Մաքմիլլըն Խրուշչեւի հետ տեսակցած է: Փարիզի վեհաժողովի ձախողութենէն ի վեր, առաջին անգամն է որ արեւմտեան պետական դէմք մը Խրուշչեւի հետ կը տեսակցի: Մաքմիլլըն տեսակցութեան շուրջ ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած է: Տեսակցութենէն քանի մը վայրկեան առաջ, Խրուշչեւ լրագրողներուն դիտել տուած է, թէ Մաքմիլլընի ճառը «ոչ մէկ նորութիւն բերաւ»: Այս վերջինը Ձեմպըրլէնի հետ բաղդատած է: «Ձեմպըրլէն կը յայտարարէր թէ պատերազմ տեղի պիտի չունենայ, որովհետեւ Հիթլերի հետ համաձայնութեան եկած էր»: Ատըն-աուըրն ալ Հիթլերի հետ բաղդատած է.— «Հիթլեր երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ բանակը ոտքի հանեց: Ներկայիս Ատըն-աուըրն ալ բանակը ոտքի կեցնել կ'ուզէ»:

Տեսակցութիւնը տեւած է 2 ժամ 20 վայրկեան եւ ամէն մէկը ամուր կեցած է իր դիրքին վրայ: Ռուսերը ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած են այս մասին, Բրիտանացիք զեկոյց մը հրատարակած են, ուր կ'ըսուի միայն թէ երկու մարդոց խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին յառաջիկայ շաբաթ, ինչ որ կը նշանակէ թէ Մաքմիլլըն Լոնտոն պիտի չվերադառնայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութիւնը կոչ-ծրագիր մը հրատարակած է Ունիթա թերթին մէջ, ուր կ'ըսուի.— «Տապալեցէք թշնամին՝ իշխանութեան քրիստոնեայ ժողովրդավար մենաշնորհն է»: Այս կոչը եղած է յառաջիկայ գաւառական եւ թաղապետական ընտրութեանց առթիւ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը որոշեց ամէն փոխանակում դադրեցնել Ֆըրանսական երկու ընկերութեանց հետ որոնք «ըռնաբարած» են արաբական երկիրներու կանոնագիրը Իսրայէլը պոյքոթի ենթարկելու:

«ԱՆՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹԵԱՆ» կոչը ստորագրողներուն դէմ, կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ: Բոլոր հեղինակները, դերասանները եւ արուեստագէտները որոնք իրենց ստորագրութիւնը դրին կոչին ներքեւ, այլեւս պիտի չկարենան աշխատիլ պետական նպաստ ստացող թատրոններուն մէջ ոչ ալ ձայնասփիւռի եւ պատկերասփիւռի: Ասկէ զատ կառավարութիւնը նպաստ պիտի չտայ այն ժապաւէններուն, որոնց մէջ կոչը ստորագրողներ կան: Այս կարգադրութիւններէն կը վնասուին 148 հոգի, որոնց կարգին՝ Սիմոն Սինեորէ, Ալէն Բինէ, Ֆրանսուազ Սական, Տանիէլ Տըլորմ, Լօրան Թերզիէֆ, եւն.:

1958-2-ա զօրամասը պիտի արձակուի Նոյեմբեր 27էն մինչեւ Յունուար 3:

«ԷԽՕ Տ'ԱԼԺԷ»ի տնօրէնը՝ Ռաուլ Զեվաքօ, որ յաջորդեց Ալէն տը Սերեն-եիի, զաւակը ժորժ եւ իր հաշուապահը՝ Կրիւէլ, Ալժէէն 70 քլմ. հեռու ճամբու մը վրայ ղնդացիրի հարուածներով սպաննուած են, էֆ էլ էնի ահաբեկիչներուն կողմէ: Այս ոճիրը մեծ յուզում պատճառած է Ալժէրի մէջ:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ թելադրած է Քուպայի իր քաղաքացիներուն որ երկրէն մեկնին: Քասթրօ Նիւ Եորքէն մեկնումէն բուռն ճառ մը խօսած է Մ. Նահանգներուն դէմ: Ճառի ընթացքին երկու ռումբեր պայթած են: Քասթրօ ջղրգրգիռ դիտել տուած է, «պայթած ամէն ռումբի փոխարէն յիսուն տուն պիտի շինենք... Եանքիներու դրամատուները պիտի ազգայնացնենք»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ եկք, Փեքինի մեծ ընդունելութիւն ըրաւ Ֆերաթ Ապպասի: Նոյնիսկ համայնավար երկիրներու մէջ, «Ալժ. ժամանակաւոր կառավարութեան» պարագլուխը նման «պաշտօնական» ընդունելութեան չէր արժանացած: Մոսկուայի Պալշօյ թատրոնին մէջ նախագահական օթեակը իրեն վերապահուած էր, իսկ Փեքինի մէջ, Շու էն Լայ զինքը անձամբ դիմաւորեց օդակայանը: Ֆերաթ Ապպաս ծանրօրէն յարձակած է Ամերիկայի, Ատլանտեան Ուխտի եւ Ֆրանսայի վրայ:

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ֆիկառօն սիւնակ մը ունի, ուր կու տայ «Լուրեր զորս Իւմանիթէ չի տար իր ընթերցողներուն»: Խրուշչեւի ճառին առթիւ, կը հրատարակէ հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները խորհրդային գաղթատիրութեան մասին:

Խրուշչեւ ՄԱԿի մէջ, անգամ մը եւս արտայայտուեցաւ գաղթատիրութեան դէմ: Ըստ համայնավարներուն, Խ. Միութիւնը ժողովուրդներու անկախութեան եւ ազատութեան ախոյեանն է:

Համայնավար յեղափոխութեան առաջին օրէն իսկ, Լենին սեփականացնելով Ուիլսընի տեսակէտը՝ ընդունիլ ժողովուրդներու իրաւունքը իրենց ճակատագիրը վճռելու, իր կողմէ կ'աւելցնէր.— «Մէջն ըլլալով բաժնուելու իրաւունքը»: Սակայն իր կուսակիցներուն առջեւ ճըշդեց, թէ ըսածը հետեւեալ իմաստն ունէր, «բաժնել միացնելու համար», ինչ որ թոյլ տուաւ Սթալինի իր թաթին տակ առնելու բաւական մեծ թիւով ժողովուրդներ:

Այսօր, արեւմուտքի երկիրներուն համար դիւրին պիտի ըլլար Խրուշչեւի խօսքը տառացի առնելով, ըսել անոր՝ «լաւ, վերջ դնենք գաղթատիրութեան»:

Այս պարագային մէջ անհրաժեշտ պիտի ըլլար գաղթատիրութեան պատկերը պատրաստել, մէջն ըլլալով խորհրդային գաղթատիրութիւնը:

Այս ցանկն է զոր պատրաստեցինք: Եւ բաւական խօսուն է.—

Խորհրդային Միութիւնը բռնի ուժով իր ձեռքին տակ պահած է ցարական կայսրութեան բոլոր գաղթավայրերը:

Ազրբէյջան 3·698·000 հոգի: Վրաստան 4·044·000, Հայաստան 1·763·000, Թուրքմենիստան 1·516·000, Ուզպեքիստան 8·106·000, Խազախստան 9·130·000, Քըրկըզիստան 2·066·000, Տաճիկիստան 1·980·000:

Ցարական այս ութ նախկին գաղթավայրերուն, որոնք վերածուած են «խորհրդային ընկերվարական հանրապետութիւններու», պէտք է աւելցնել տասնեակ մը ցարական նախկին գաղթավայրեր, որոնք «ինքնավար» կոչուած են, բայց Խորհրդային Սահմանադրութեան 22րդ յօդուածին հիման վրայ, պաշտօնապէս կցուած են Խորհրդային Ռուսիոյ խորհուրդներու Դաշնակցային ընկերվարական հանրապետութեան: Ասոնք են. Կոմիները, Մարիները, Թաթարները, Պաշկիրները, Տաղստանցիները, Պուրիաթօ-Մոնկոլեան, Քապարտա-Պալխարիա, Մորտովիա, Հիւս. Օսեթիա, Ուտմուրթիա, Զէչէնները եւ Ինկուշները, Զուվաշները եւ Եաքութները: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ, եօթը ինքնավար կոչուած շրջաններ, որոնք ուղղակի Ռուսիոյ դաշնակցային հանրապետութեան խնամակալութեան տակ կը գտնուին: Ատուկէները, Հրեաները (Պիրոպիճան), Քալմուքները, Քարաչայիները, Կորնօ-Ալթայները, Թուվացիները եւ Խաքասները:

Վերջապէս ցարերու շրջանին գրաւուած եւ գաղթավայրի վերածուած եօթը շրջաններ, կցուած են Ազրբէջանի (Նախիջեւան եւ Ղարաբաղ), Վրաստանի (Աբխազիա, Աճարիա եւ Հար. Օսեթիա), Ուզպեքիստանի (Քարա-Քալփաք) եւ Տաճիկիստանի (Պատախշան) ցարական շրջանէն ժառանգ մնացած. այս գաղթավայրերը, պահուած կամ բռնի ուժով վերագրաւուած կարմիր բանակին կողմէ, կը ներկայացնեն՝ ութ միլիոն քառ. քիլոմեթր եւ աւելի քան 56 միլիոն բնակիչ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳԱՂԹԱՏԻՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐ

Ցարական նախկին այս գաղթավայրերուն վրայ պէտք է աւելցնել.— Արտաքին Մոնկոլիա, Արեւելեան Ֆինլանտա, Լեթոնիա, Լիթուանիա, Եսթոնիա, Մոլտավիա, Արեւմտեան Ուկրանիա, Արեւմտեան Ռումենիա, այլ խօսքով երկու միլիոն քառակուսի քլմ. տարածութիւն եւ աւելի քան քսան միլիոն բնակչութիւն:

ԲԻՐՏ ԵՒ ՈՒՂՂԱԿԻ ԿԱՄ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ԴԵՄՈԿՐԱՏ ՔՕՂԻ ՆԵՐՔԵՒ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐ

Արեւելեան Փրուսիա, Լեհաստան եւ Արեւելեան Գերմանիոյ հողամասերը, Արեւելեան Գերմանիա, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Ալպանիա, Անդրկարպաթ, Հարաւային Սախալին եւ Հարաւային Խուրիլներ, ինչ որ կը նշանակէ 902·000 քառ. քլմ. տարածութիւն եւ 99 միլիոն բնակչութիւն:

Այս հաշւով խորհրդային գաղթատիրական կալուածը կը տարածուի 11 միլիոն քառ. քլմ.ի վրայ, 170 միլիոն բնակիչներով:

Աւելցնենք չին գաղթավայրերը: Համայնավար Չինաստան իր տիրապետութեան տակ առած է յիսունէ աւելի օտար ժողովուրդներ եւ բռնի ուժով գրաւած է նաեւ Հիւսիսային Քորէան, Հիւսիսային Վիէթնամը, Թիպեթը եւ Հնդկաստանի սահմանակից շրջաններէն շատեր, 35 միլիոն բնակչութիւն մը:

Ընդհանուր կերպով ահա թէ ինչ ձեւով կը բաժնուին ներկայիս, աշխարհակալ, կէս-աշխարհակալ եւ խնամատարութեան ենթակայ երկիրները: Խ. Միութիւն՝ 11 միլիոն 700·000 քառ. քլմ. տարածութիւն եւ 167 միլիոն բնակչութիւն: Համայնավար Չինաստան՝ հինգ միլիոն քառ. քլմ. տարածութիւն եւ 35 միլիոն բնակչութիւն: Ուրիշ խօսքով խորհրդային ճակատին համար՝ 16·700·000 քառ. քլմ. եւ «գաղթավայրի» վերածուած 200 միլիոն բնակչութիւն մը:

Մինչ աշխարհակալ եւ դրամատիրական երկիրները իրենց ձեռքին մէջ կը պահեն ոչ աւելի քան ութ միլիոն քառ. քլմ. տարածութիւն եւ շուրջ 45 միլիոն բնակչութիւն, ինչ որ հետեւեալ համեմատութիւնը կուտայ.— Խ. Միութիւն՝ 68 առ հարիւր, Համայնավար Չինաստան 14 առ հարիւր, որով, խորհրդային ճակատին համար 82 առ հարիւր կ'ընէ, դրամատէր եւ աշխարհակալ երկիրները՝ 18 առ հարիւր:

Իրականութեան մէջ «հակաշխարհակալական» համայնավար քարոզչութեան նպատակն է, ծածկել այս թիւերը եւ բացարձակ այն իրողութիւնը թէ «խորհրդային ընկերվարական ճակատը» կը ներկայացնէ աշխարհի մեծագոյն աշխարհակալ պետութիւնը:

ԱՂԵՐՍ

ԱՌ ՀՈԳԵՇՆՈՐՀ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ ԲԱՐԵՋԱՆ ՏԵՍՈՒՉ ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՑՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՅԱՆԹԻԼԻԱՍ

Եդուարդ Տարօնեան, կրթական բազմամեայ եւ բազմարդիւն մշակ, գրագէտ եւ սպասարկու գեղեցիկ դպրութեանց, երկրորդ անգամն է, որ կը փորձէ վերակենդանացնել ոսկեդարեան հայերէնը՝ այս անգամ իր «Աղերս»ը ուղղելով «Առ Հոգեշնորհ Տէր Գարեգին Վարդապետ Սարգիսեան»:

Կը հրատարակենք իր «Աղերս»ը՝ իբրեւ նմոյշ շիջելու մօտ մեր ոսկեղինիկ լեզուին եւ գրական սեռի մը՝ նամակագրութիւն, որ իր շրջանը ապրած վերջացուցած է արդէն:

Հոգեշնորհ Հայր Սուրբ,

Յորմէ հետէ յօժար հնազանդութեամբ ընկալար զպաշտօն տեսչութեանն Դպրեվանուց, զոր Ն. Ս. Օ. Հայրապետին հաճոյ եղեւ ընծայել մաքրակենցաղ վանականիդ, ժողովուրդն Հայոց որ կայ շուրջ զորբանուէր հաստատութեամբդ, տասել հաւատոք համարձակեցաւ կաբեւոր եւս արդիւնս յուսալ ի բարեխնամ վարչութենէդ, յօգուտ պատանեացդ որ դան կամովին զանձինս նուիրել ի սպաս եւ ի ծառայութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ:

Իսկ դու, Հոգեշնորհ Հայր, տասուածալար եռանդեամբն որ բորբոքի ի սրտի քում, եւ պայծառ մտօքն որ զարդարեն զանձնդ, ըստ ամենայնի ձեռնհասդ ես լըցուցանել զհոգեւոր պէտս եւ զկարիս աշակերտելոցն որք վայելեն ի խնամս բազմաշնորհ վարդապետիդ:

Ապաքէն մի իմն ի բարեկարգութեանց բղձացելոց՝ է յեղումն օտարաբարբառ ազգանուանց ի տոհմական յորջորջանս անապակս եւ ցեղադրոշմս, որ մեզ եկեալ հասեալք են ի բարեյիշատակ նախնեաց մերոց իբրեւ նշանակք աներծանելիք հաբազատութեան մերում հայկազնեայցս:

Զէ ինչ ամենեւին արժան երկայնաձիգ բանիւք ճառել զառաւելութենէ այդպիսւոյ վերակոչութեան: Քանզի ո՞ ոք է, Հայր Սուրբ, որ կամիցի զերկս մտաց իւրոց եւ զձեռացն այլում ումեք սեպհական երեւեցուցանել: Ո՞չ արդեօք պատանեակքդ, որք այժմիկ ընդ բարեխնամ աջովդ վարժեալ կրթին, կոչեցեալք են ի վաղիւ տարածանողք զոլ հաւատոյ եւ նոյն հետայն մեծասքանչ լեզուոյս մերում:

Այլազգիք ի հնումն բռնադատեցին զոմանս ի նախնեաց մերոց լքանել ի սպառ զեղեմարոյս բարբառն մեր եւ այլոցն ի նոցանէ՝ հարկ ի վերայ եդին որդեգրել անուանս խժալուրս եւ օտարիմաստս առ ի զանազանել զընտանիս իւրեանց եւ զտոհմս: Զէ այս կացութիւնն հանդուրժական, զի զմեզ այլադէմ առնէ յաչս օտարաց եւ նշաւակ զարմանաց նոցին, եթէ զիա՞րդ հայածին ոմն յօժարի այլաբարբառ անուն կրել:

Բայց քանզի չիք զարդիս բնակալ ոք որ կարասցէ ընդ հարկաւ իւրով ընկճել զմեզ եւ պարտաւորեցուցանել կալ մնալ ի նմին եպերելի վիճակի, ապա մեզ է անկ փոյթ յանձին ունել վասն մաքրել հանելոյ ի մէնջ զմնացորդս ժանդոյ շղթային գերութեան որ դեռ եւս յամէ ի հոգիս մեր: Մարթ է աստանօր յիշատակել զբարեդէպ օրինակն զոր եթող մեզ Մինաս Զերազ, այր իմաստուն եւ հայրենասէր: Սա ի ժամանակի տեսչութեան իւրոյ, հանապազ թելադիր լինէր առ ուսանողս Կեդրոնական Վարժարանին զի թողուցուն զօտարաբոյր ազգանունս եւ առնուցուն իւրեանց ազգանունս հարազատս եւ պատշաճաւորս:

Ընդ սմին օրինակի տնօրինէր եւ երջանկայիշատակ Թորգոմ Պատրիարք ընդ նորընծայս Սրբոյն Երուսաղեմայ որոց շնորհէր անուանս հայավայելս:

Հապօն, Հայր Սուրբ, երկոքին օրինակք այսոքիկ, ազնուականք եւ փսեմագոյնք, եղիցին քեզ ի խրախոյս եւ ի քաջալեր առ ի բարւոք կատարումն այնր նպատակի զոր քեզ համարձակիմս առաջադրել:

Յիրաւի քո է իշխանութիւն ձեռն արկանել յայսպիսի ըղձալի բարեփոխութիւն: Ո՞չ ապաքէն նորընծայից բազմաց դու ինքն անձամբ անձին մատչիս որպէս խարտաւիլակ, որ է իբրեւ զկնքահայր: Արդ, տուչութիւն անուան՝ անմերժելի իրաւունք են կնքահօր: Ապա ուրեմն, մաքրեա զպատուակերտս քո յօտար անուանց իբրեւ ի ձորձոյ բորոտութեան եւ տուր զոցա անուանս հայկարժանս իբրեւ զմաքրափայլ ծիրանիս:

Զայս պաղատելով ի քէն, ես ինքն որ ահա ի թաւալ գտանիմ առ ափն գերեզմանին, մխիթարիմ սակայն ակնկալեօքն այնոքիւք զի բարեփոխութիւնդ որ կատարելոց է ի ձեռն քո, ընդհուպ անցեալ զպարապօք սուրբ վանուցդ, լայնասփիւռ ծաւալ կտանելոց է ընդ ամենայն խաւս մերազնեայ ժողովրդեան:

Այսու քաղցր յուսով եւ բազում յարգանօք

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Գրեցաւ թուղթս յառաջնում աւուր ամսեանն Սեպտեմբերի յամի Տեառն 1960:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Դարաշամբի Նախավկայի վանքի եկեղեցին եւ մանաւանդ գմբէթը, շինութեան տեսակէտից, լաւ վիճակում են: Իսկ վանքը կիսափուլ տեսք ունի, թէեւ ներսում դեռ բազմաթիւ սենեակներ կան, շատ լաւ վիճակում:

Եկեղեցու դրսի, պատի եւ մանաւանդ Կաթողիկէի քանդակները, հրաշալի կերպով պահուած են: Դրանք հայ ժողովրդի եւ մեր Հայրապետների կենդանի հաւատքի ամենացայտուն փաստերն են: Ամէն ինչից զրկել են իրենք իրենց՝ շինելու համար Աստծու տաճարը շքեղ, ճոխ, հարուստ, սրբատաշ քարերով, գեղարուեստի նուրբ եւ ճաշակաւոր քանդակագործութեամբ, որպէսզի արժանավայել լինի Աստծու վայելչութեան:

Սակայն, որքան էլ հիացած ու հմայուած լինեմ այդ սքանչելիքներով, երբ զատայ այդ երբեմնի հռչակաւոր «վանքերի մայրաքաղաք» մեծանուն վանքը այժմ բոլորովին ամայի դատարկ, գրեթէ լքուած վիճակում, թողուած երկու հայ գիւղացիների հսկողութեան, այնքան խորապէս զգացուեցի, որ կարծես սիրտս արիւնեց: Այդ բոլոր քանդակի գեղեցկութիւնները, բոլոր կանգուն մնացած շէնքերը, եկեղեցին, վանքը, ինձ թւացին թէ նման են մի հրաշալի արձանի, որ չի խօսում, որովհետեւ կեանք չկայ: Վանքի իսկական կեանքը, իսկական գանձը, այն միաբանութիւնն է որ իր մէջ ապրում է, որ կենդանութիւն է տալիս նրան, իր աղօթանուէր ապրումով, նախկին միաբանների օրինակին հետեւելով, գիտեմ բազմաթիւ դժուարութիւնների առաջ կանգնած է եղել վանքը դարերի ընթացքին իր գոյութիւնը պահելու համար: Գիտեմ, այժմ էլ անհնարին է, ներկայ պայմանների տակ, այդ ամայի եւ վտանգաւոր դիրքում, կանգուն պահել նման մի վանք, երբ դադրած է միաբանութիւնը եւ վանքը վերածուած է լռութեան: Սակայն, Նախավկայի վանքը պէտք է կանգուն մնայ մեր անցեալի պատմութեան մէջ խաղացած իր մեծ դերի համար: Պէտք է կանգուն մնայ որպէս մի գեղեցիկ նմոյշ հայկական վանքերի: Որպէս մի կոթող, որ արտայայտում է թէ ինչ մեծ գնահատանք կար Հայաստանում կրօնաւորական, ներանձնացեալ կեանքի, հոգեւոր արժէքների: Պէտք է կանգուն մնայ որպէս մի գոհար հայկական քանդակագործութեան:

Գեղեցիկ ճաշակը, նուրբ եւ համբերատար աշխատանքը ցոյց են տալիս հայկական բնատուր ձիրքը՝ կերտելու գլուխ գործոցներ ճարտարապետութեան եւ գեղարուեստի այլ ճիւղերում:

Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդը կարողացաւ կազմակերպել յաջող կերպով ուխտագնացութիւն դէպի Թադէի վանքը, որ գնալով աւելի ու աւելի ընդհանրացաւ եւ Իրանի ամէն կողմերից հայ մեծ բազմութիւններ բերում են իրենց մասնակցութիւնը հաւատքի եւ ազգասիրութեան այս արտայայտութեան: Հայ ժողովուրդը մօտից հետաքրքրուեց իր անցեալի փառքերով, ճանաչեց իր նախնիքների թողած յիշատակարանը, կոթողը, գուրգուրաց վրան, խնամեց, հող տարաւ, որպէսզի հարկաւոր նորոգութիւններ կատարուին, դերծ մնայ փլուզումից: Ամէն գովասանքի արժանի են նման ազգայիններ, որոնք աշխատում են նպաստել իրանահայ արժէքները կորստից եւ քայքայումից հեռու պահելու:

Նոյն փութկոտութեամբ, ապահով եմ, արդիւնաւոր Թեմական Խորհուրդը, համագործակցութեամբ ժրաջան նախագահի, Հայկ Ստեփանեանի եւ իր աջակիցների, կը կազմակերպի նաեւ մի ուրիշ ուխտագնացութիւն դէպի Նախավկայի վանքը, անցնելով մեր Հայրենի գետի, Արաքսի ափերից: Բաւական է, որ մի անգամ ժողովուրդը տեսնէ վերոյիշեալ վանքը, կը կապուի նրան եւ նոյն զգացումներով, կը գուրգուրայ նրա վրայ եւս, կը կատարի հարկաւոր բոլոր նորոգութիւնները եւ թոյլ չի տայ, որ իրանահայ այս արժէքաւոր կոթողը ենթարկուի փլուզումի:

Այս յօդուածաշարքով, նպատակ եմ ունեցել ծանօթացնել իրանահայ հասարակութեան, որ այդտեղ հեռուն, Արաքսի ափին, կայ մի ուրիշ պատմական վանք, հայկական քանդակագործութեան մի գոհար: Այդտեղ եւս հայ ժողովուրդը պէտք է այցելէ, ուխտի գնայ:

Մի թողնէք, սիրելիներ, որ մեր նախնիքները մեզ ասեն,— Մենք տարիներ աշխատեցանք անլուր դժուարութիւններով բարձրացրինք այս հրաշալի եկեղեցիներն ու վանքերը եւ ձեզ աւանդ թողեցինք, իսկ դուք, չկարողացաք նրանց պահպանել եւ կանգուն պահել:

Յաջորդով՝ մեր պրպտումները կապուտան ծովի շուրջ:

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ԲՈՒԱՏԵԱՆ

(11 Շար.)

ԴԵՌ ԿԸ ՍՊԱՍԷ

Ֆրանսական գիւղաւայրի մը տէրը, Փիէր, հինգ տարիէ ի վեր կը պատրաստէ ֆոքթէյլ մը, զոր ոչ ոք կը խմէ: Հինգ տարի առաջ, Փարիզ բնակող մեծահարուստ Ամերիկացի մը պահանջած է իրմէ, որ ամէն կէս օր, իր գալէն առաջ, պատրաստէ իր խմիչքը: Ամերիկացին ամիս մը վերջ մեկնած է, առանց Փիէրին լուր տալու, որ այլեւս չպատրաստէ իր խմիչքը: Ուստի Փիէր կը շարունակէ տակաւին պատրաստել նոյն խմիչքը, յուսալով, որ օր մը, Ամերիկացին պիտի յայտնուի եւ պիտի վճարէ 1825 ֆոքթէյլներուն հաշիւը:

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

L'Arlésienne

Իմ ջաղացքէս իջնելով դէպի գիւղ երթալու համար, կ'անցնինք շինութեան մը առջեւէն որ կառուցուած է ճամբուն եզերքը, լատենիներով լեցուն ընդարձակ բակի մը խորը:

Այդ շինութիւնը Փրովանսի տանտիկիններու իսկական տուն մըն է, իր կարմիր կղմինտրներով, իր լայն ճակատով՝ որ անկանոն կերպով ծակծկուած է, ապա, աւելի վերը՝ կը գտնուի վերնայարկի ըշտեմարանը՝ պարկերը բարձրացնելու իր ճախարակով, որուն քով կ'երեւին գորշագոյն յարդի քանի մը դէզեր:

Ինչո՞ւ այս տունը հետաքրքրած էր զիս: Ինչո՞ւ անոր փակ դուռը կը սեղմէր սիրտս:

Չեմ կրնար ըսել, եւ սակայն այդ տունը սարսուռ կ'ազդէր ինծի: Չափէն աւելի լռութիւն կը տիրէր անոր չորս դին ...

Երբ կ'անցնէիր, շուները չէին հաչեր իսկ սարեակները կը փախչէին առանց ճռուողելու ...

Ներսը, ոչ մէկ ձայն: Ոչինչ, ոչ իսկ կենդանի աղմուկ:

Եթէ չըլլային սպիտակ վարագոյրները պատուհաններուն եւ բուխերիկէն բարձրացող ծուխը, կարելի էր խորհիլ թէ՝ վայրը անբնակ էր:

Երէկ, կէսօրուան մօտ, կը վերադառնայի գիւղէն, եւ խոյս տալու համար արեւէն, կը յառաջանայի ագարակին պատերուն տակէն, լատենիներուն շուքին տակ ...

Ճամբուն վրայ, շինութեան առջեւ, լուռ ծառաներ կը վերջացնէին յարդով բեռնաւորուած սայլի մը պարպումը: Դուռը բաց մնացած էր: Անցած միջոցիս ակնարկ մը նետեցի, եւ տեսայ, բակին խորը, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած եւ քարէ մեծ սեղանի մը յենած, սպիտակահեր ծերունի մը, հագած չափազանց կարճ բաճկոն մը եւ բզկտուած տաբատ մը ...

Կանգ առի:

Մարդոցմէն մէկը կամացուկ մը ըսաւ ինծի.

— Վարպետն է ... այսպէս է իր տղուն պատահած դժբախտութենէն ի վեր ...

Այդ պահուն կին մը եւ տղեկ մը, երկուքն ալ սեւազգեստ, մեր մօտէն անցան եւ մտան ագարակ:

Մարդը աւելցուց.

— Տիրուհին եւ իր կրտսերը եկեղեցիէն կուգան:

Տղուն անձնասպանութենէն ի վեր, ամէն օր կ'երթան:

Ա՜հ, պարոն, ինչ դժբախտութիւն ... Հայրը տակաւին կը կրէ զաւկին հագուստները եւ անկարելի է զինք բաժնել անոնցմէ ... Տիա, հիւ, անպիտան կենդանի ...

Սայլը շարժեցաւ, մեկնելու համար: Ես, որ աւելին կ'ուզէի տեղեկանալ, խնդրեցի սայլապանէն նստիլ իր կողքին, եւ հոն, յարդերուն մէջ, լսեցի ամբողջ այս սրտակեղեք պատմութիւնը:

×

Ժան կը կոչուէր ան:

Սքանչելի գիւղացի մըն էր՝ քսան տարեկան, հաստատալինդ, պայծառ դէմքով եւ խելօք՝ աղջկան մը նման:

Որովհետեւ չափազանց շնորհալի էր ու գեղանի, կիները կը նայէին իրեն եւ սակայն ինքը միայն մէկը ունէր իր գլխուն մէջ.— փոքրիկ Արլուհի մը, ամբողջովին թաւշապատ եւ տանթելներով, որուն պատահած էր անգամ մը Արլի ճամբուն վրայ:

Սկիզբները, ագարակին մէջ այս կապը հաճոյքով չդիտեցին: Աղջիկը պչրասէր էր եւ իր ծնողքը տեղացի չէին: Եւ սակայն, Ժան ամէն գնով կ'ուզէր իր Արլուհին: Կ'ըսէր. «Կը մեռնիմ եթէ զայն ինծի չտան»: Հարկ եղաւ զիջիլ: Որոշեցին ամուսնացնել զիրենք յառաջիկայ հունձքին:

Արդ, Կիրակի իրիկուն մը, բակին մէջ ամբողջ ընտանիքը կը վերջացնէր ընթրիքը: Գրեթէ նշանտուքի կոչունք մըն էր: Երիտասարդուհին ներկայ չէր եւ սակայն անոր կենացը խմած էին շարունակ:

Մարդ մը կը ներկայանայ եւ դողդոջուն ձայնով մը կը պահանջէ խօսիլ վարպետ Էսթէվին, միայն անոր, առանձինն:

Էսթէվ ոտքի ելլելով, կը յառաջանայ դէպի մեծ ճամբան:

— Վարպետ, կ'ըսէ մարդը, ձեր զաւակը կը պիտի ամուսնացնէք ամբարիշտի մը հետ, որ իմ հոմանուհին է եղած, ամբողջ երկու տարի: Ինչ որ կ'ըսեմ, կրնամ փաստել: Ահաւասիկ նամակներ: Ծնողքը ամէն բան գիտեն եւ իրենց աղջիկը խոստացած էին ինծի: Այն օրէն ի վեր, սակայն, որ ձեր տղան զայն կը փնտռէ, ոչ ծնողքը եւ ոչ ալ գեղեցկուհին կ'ուզեն զիս ... կը խորհիմ սակայն թէ այս բանէն ետք անիկա չի կրնար ուրիշի մը կինը ըլլալ ...

— Լաւ, կ'ըսէ վարպետ Էսթէվ, քննելէ ետք նամակները, մտէք գաւաթ մը մուսքա խմելու:

Մարդը կը պատասխանէ.

— Շնորհակալ եմ.. աւելի վիշտ ունիմ քան թէ ծարաւ:

Եւ կը մեկնի:

ԱԼՖՈՆՍ ՏՈՏԷ

(1 Շար.)

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆ

ԻՐ ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Սեպտեմբեր 18ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ Ամասիոյ նահատակաց հոգեհանգիստը, յետոյ եկեղեցիին կից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ամասիոյ մեռելներուն նուիրուած ոգեկոչումի հանդէս մը, որուն մասնակցեցան երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ, երգերով, նուագով եւ արտասանութիւններով: Այս առթիւ շատ սիրուն ու թրթռուն ճառ մը կարդաց մեր աշխատակիցը, բանաստեղծ Արսէն Երկաթ: Կուտանք ստորեւ.—

Պիտի ուզէի անշուշտ այս քանի մը խօսքերը ուղղել ձեզի տարբեր առիթով մը, ուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Բայց մեր ճակատագրին բաժինն եղան սուգի եւ յիշատակի հանդիսութիւնները :

Արցունքի մութ լճակէն միայն բարձրացան մեզի համար յոյսի ծաղիկներ, եւ մենք մինչեւ իսկ սփոփանքը չունեցանք խունկ ծխելու աղօթամրմունջ՝ մեր մեռելներուն համար :

Քաղցր է սակայն զգացումը՝ որ կը համակէ զիս, երբ ինքզինքս կը գտնեմ շրջապատուած ձեզմէ, սիրելի հայրենակիցներ: Ձեզմէ իւրաքանչիւրը ինծի համար եղբայր է կամ քոյր. ձեր մէջ գտնուող երիտասարդները իմ զաւակներս կը համարիմ եւ բոլորիդ հանդէպ կարօտագին յուզումով կը բաբախէ սիրտս :

Ես չեմ հաւատար որ քանի մը տասնեակ հոգի ըլլանք այս պահուն ի մի հաւաքուած՝ արծարծելու համար հայրենի ակութին կրակը: Ներկայ են նաեւ նահատակները հազարներով, բազմամբոխ, լեցուցած են սրահը եւ մինչեւ փողոցները: Ոչ մէկ ժխոր, ոչ մէկ ձայն անոնց ներկայութիւնը կը մատնէ մեզի, բայց հոս են անոնք եւ մեր ամէն մէկուն կարօտին պատասխան կուտան իրենց յիշատակով, մեզի ժառանգ ձգուած անհուն գաղտնիքով: Ուրեմն այնքան քիչ թիւով չէ որ եկած ենք հոս: Մենք հիմա հայ քաղաքի մը ամբողջ բնակչութիւնն ենք : Հայ եկեղեցիին խորանին առջեւ դարերով ծխացող բուրվառին խունկը կայ մեր շուրջը: Եթէ այս պահուն հայ տառապանքին ողբերգութիւնը կ'ապրինք, կ'ապրինք նաեւ աւելի խորութեամբ, աւելի սաստկութեամբ հայ ոգիին յարութեան հրաշալի խորհուրդը :

Բայց միամտութիւն է խորհիլ թէ հոգեհանգստեան աղօթքներով կ'անդորրանան նահատակներուն հոգիները: Մեր պարտքն է, երբ ծխուած է խունկը եւ լռած են շարականները, տակաւին հոգեխառն հաղորդութեան մէջ ըլլալ անոնց հետ: Զթողուլ որ օտարութեան երկինքէն իջնող ամբուքները մարեն անոնց յիշատակին բոցարծարծ կրակը: Զթողուլ որ խորտակուին լուսաշէն կամարները անոնց տեսլական շիրիմներուն: Զթողուլ որ թարշամին պսակները անոնց յոյսին եւ երազին: Որովհետեւ մենք արժանի չենք հանդիսանար անոնց յաջորդներն ըլլալու, եթէ սրբազան այդ բոցը շիջի, եթէ գերեզմանները աննշան մնան, եթէ յոյսը եւ երազը չփոթորկեն մեր հոգիները :

Բայց կը տեսնեմ ահա որ ցիրուցան եւ հալածական ժողովուրդի մը զաւակները խմբուիլ կրնան դեռ : Կը նշանակէ թէ թշնամին չէ յաջողած քանդել ոգին, եթէ յաջողած է, ափսոս, արմատախիլ ընել մեզ եւ նետել աշխարհի չորս ծագերուն: Մեր ոտքերուն կառչած հողը մեր անվըկանդ կամքին, մեր անպարտելի զօրութեան գաղտնիքն ունի միշտ, եւ մենք սերմանել պիտենք ահա ոսկեղէն հունձքերու յոյսին համար: Աշխատանքի սրբազան աղբիւրէն դեռ կրնանք ուրախութեան վճիտ սափորներ լեցնել, եւ մենք կրնանք փառապանծ պատուանդաններու վրայ հպարտօրէն բարձրացնել ցեղին արժէքները: Որովհետեւ կը հաւատանք թէ կեանքն է յաղթականը: Մեռելներուն տալով մեր արդար տուրքը աւելի խանդավառութեամբ, աւելի խորունկ հաւատքով կը սեւեռենք կեանքի բոցավառ հորիզոններուն: Գերեզմաններու քարեղէն լռութեան մէջ ահա կը շարժին օրօրոցները եւ սիրոյ կանչերը կը փոթորկին, սիրտէ սիրտ :

Զմոռնանք որ առանձին չենք աշխարհի մրրկոտ ճամբաներուն վրայ: Ուր որ տանին մեզ մեր քայլերը անյողդողդ կամ դեղեւուն, ունինք անբաժան ուղեկիցներ, անխօս, ստուերային:

Մենք պիտի խօսինք անոնց, պիտի պատմենք մեր ցաւերը, սպասումները, յոյսերը: Պիտի հաղորդուինք անոնց հետ: Պիտի ըսենք որ մեր յոյսը նոր սերունդէն, մեր զաւակներէն, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ կապուած տեսնել զայն հայրենի աւանդութեանց, անոնցմով լուսաւորել, ջերմացնել ընտանեկան աշխարհը: Ամէնէն գեղեցիկ աւանդութիւնը՝ որ հասած է մեզի հեռաւոր դարերէն, հանքերու մութ վիհերուն մէջ յղկուած երկնաշող ադամանդի պէս, հայ լեզուն է: Անոր ներդաշնակ եւ քաղցրալուր հեշտերովը միայն նոր սերունդը պիտի կարենայ աղօթել նահատակներուն համար: Անոր բառերով հիւսուած երգը միայն սիրոյ գեղեցիկ հէքեաթներ կը պատմէ մեզի, եւ անոր ոսկելար հնչիւնները հայ մանուկին շրթներուն վրայ անմեղութեան խնկաբոյր վարդերը կը ծաղկեցնեն :

Եկած ենք այսօր, պատանի, երիտասարդ եւ ծեր: Հին սերունդ եւ նոր սերունդ: Ուխտաւորներ բոլորս ալ, յարգելու համար մեր նահատակներուն յիշատակը, հաղորդուելու անոնց շունչին մէջ եղբայրական սիրով, ինչպէս եթէ տօնական օր մ'ըլլայ: Քանի որ չենք մոռնար անցեալը եւ մեր հոգին լեցուն է միշտ արեւալեզ երկինքներու տեսիլքով, կեանքը չի դրժեր երբեք իր հրեղէն խոստումները եւ մենք ալ չենք կորսնցներ մեր հաւատքը նոր սերունդին հանդէպ :

Եթէ վերջալոյս է մեզի, ահա լուսահեղեղ արշալոյս է մեր զաւակներուն համար: Գիշերը կ'իջնէ շուտով եւ աշխարհի բնակիչներուն մէջ մեր տեղը չենք ունենար: Բայց մեր զաւակներուն սրբազան պարտքն է յիշել ոչ թէ միայն մեզ, այլ մանաւանդ միւսները, անոնք որ նահատակի լուսապսակն ունին իրենց ճակատներուն շուրջ : Եւ արդէն ինչ կրնանք հրիտակել անոնց աւելի վսեմ եւ գեղեցկագոյն, քան յիշատակը նահատակներուն՝ որոնք ներկայ են ամենուրեք, ինչպէս եթէ մեր կեանքին անսահման եւ անայլայլ խորհուրդն ըլլային :

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՌՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ Է

Ամերիկահայ ծանօթ գրագէտը Հայաստանի մէջ մնացած է քանի մը օր: Առիթէն օգտուելով այցելած է Մարտիրոս Սարեանի արուեստանոցը եւ հիացումով դիտած գոյներու մեծ վարպետին ստեղծագործութիւնները: Սիրալիր խօսակցութիւններ ունեցած են: Սարեան կտաւի վրայ վերարտադրած է ամերիկահայ հիւրին դիմանկարը, իսկ Սարոյեան իր կարգին ներշնչուած է ծերունի վարպետին ստեղծագործութիւններով: Սարոյեան պտըտած է նաեւ Երեւանի տեսարժան վայրերը, այցելած է մշակոյթի օճախներ, հանդիպումներ ունեցած է գըրողներու եւ արուեստագէտներու հետ :

×

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ընտիր երկերը լոյս տեսած են ռուսերէն, երկու հատորով: Այս հաւաքածոյին մէջ զետեղուած են հայ գիտնականին վերջին երեսուն տարիներուն գրած 70է աւելի աշխատութիւնները: Բոլոր յօդուածներն ալ հրատարակուած էին նախապէս, խորհրդային եւ արտասահմանեան թերթերու եւ պարբերաթերթերու մէջ: Աշխատութիւնները նուիրուած են կազակերպ միգամածութիւններու բնագիտութեան, աստղերու եղանակի վիճակագրութեան, տիեզերագիտութեան, աստղասփիւռներու տեսութիւններուն, լոյսի մէջ – աստղային կլանումին եւ այլ հարցերու: Յիշեալ բնագաւառներուն մէջ շարք մը նոր ուղղութիւններու հիմը դրած է :

Ժողովածուին մէջ զետեղուած են ինքնատիպ մտքեր, ինչպէս նաեւ բնագիտական եւ ուսողական հետազօտութիւններու նոր եղանակներ :

ՀԱՅՊԵՏՀՐԱՏԸ լոյս ընծայած է մէջնադարու հայ մեծ բանաստեղծ Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան» քերթուածը: Երկը գրաբարէ արդի հայերէնի վերածած է Մկրտիչ Խերանեան :

Գիրքին տպաքանակն է քսան հազար : Խմբագիրն է՝ Վ. Առաքելեան, ձեւաւորած է նկարիչ Աւ. Գասպարեան: Գիրքը կը վերջանայ ծանօթագրութիւններով եւ բառարանով մը: Յառաջաբանը գրած է՝ Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի թղթակից – անդամ՝ Մ. Մկրեան :

ՍԻՐԱՐՓԻ ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ, Հարուըրտ համալսարանի արուեստագիտութեան դասախօս եւ յայտնի բիւզանդագէտ – հայագէտ, Երեւան կը գտնուի քանի մը շաբաթ է: Նախապէս մասնակցած էր Մոսկուայի Արեւելագէտներու միջազգային խորհրդաժողովին :

Սեպտեմբեր 15ին, Մատենադարանի դահլիճին մէջ, Ամերիկահայ գիտնականը «Խիզանի մանրանկարչութեան դպրոցը 14 – 15րդ դարերուն» նիւթին շուրջ դասախօսութիւն մը տուած է, ի ներկայութեան դասախօսներու, արուեստագէտներու, նկարիչներու, գրողներու եւ ճարտարագէտներու: Դասախօսութեան ընթացքին ցուցադրուած են Խիզանի մանրանկարներու պատճէնները : Անկէ զատ Օր. Տէր – Ներսէսեան դասախօսութիւններ կարդացած է 12–13 դարերու Կիլիկիոյ մանրանկարչութեան դպրոցին մասին :

« ՀԱՅ ԳԻՐՔ » մեծ քանակութեամբ գիրքեր կ'ուղարկէ ամէն տարի, արտասահման: Նոր ուսումնական տարուան նախօրեակին Պուլկարիա ղրկած են տասը անուն 1600 կտոր դասագիրք: Շուտով դասագիրքեր պիտի ուղարկուին նաեւ Եգիպտոս, Լիբանան, Եթովպիա եւ այլուր, Քաղաքական, գեղարուեստական եւ գիտական գիրքերու կարեւոր քանակութեամբ ապսպրանքներ եղած են արտասահմանէն :

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԻ նոր աղբիւրներ երեւան հանուեցան Որոտան գետի վերի մասին մէջ: 150 մեթր խորութենէն մեծ ճնշումով մէկ վայրկեանի մէջ 12 – 15 լիթր բուժական ջուր կը ժայթքէ : Համեմատութեան համար աւելորդ չէ ըսել թէ Պիատիգորսկի, Եսենդուկիի եւ Կիսլովատսկի նշանաւոր ջուրերը, որոնք ամէնէն նշանաւոր ջուրերը կը համարուին իրենց ժայթքումով, մէկ վայրկեանի մէջ 3 – 4 լիթրէն աւելի ջուր չեն տար :

Հանքային բուժական այս ջուրը ունի 24 աստիճան տաքութիւն : Յատկութեամբ եւ քիմիական բաղադրութեամբ նման է Նարզանի ջուրին :

Ջուրի անսպառ պաշարը, լեռնային ըսքանչելի կլիման եւ գեղանիստ դիրքը կը լրացնեն Հայաստանի առաջնակարգ առողջավայրերը դառնալու պայմանը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Եւ Կամսարականը մեծ բարկութեամբ թքեց նրա յետեւից ու սկսեց գնալ – գալ ձեռքերը տրորելով, ապա գլուխն օրօրելով նստեց, ոչ թէ նստեց, այլ կարծես ընկաւ ծառերի տակ դրուած կոճղին, որ նստարանի տեղ էր ծառայում նրան: Իշխանիկը ազատուել է եւ հեռացել անվնաս ... Առաւել վատ եղաւ ... Առաջ գոյցէ եւ լաւ էր, իշխանաժողովի գրոյցը պահելով իր մէջ. իսկ ա՞յժմ ... այժմ բնաւ չի լաւ: Նա կ'երթայ անշուշտ եւ ամէնը կը յայտնի Թագաւորին, ամէնքին.. Աշխարհին, որ Կամսարականի ապարանքում եղաւ իշխանաժողով եւ ... Այո, նա ազատուեց :

Ինչ դժբախտութիւն ... Կամսարականը երբեք չէր սպասում, թէ իր հմուտ համարուած թիկնապահները անճարակ դառնային այսպէս: Եթէ իմանար, որ դրանք կը լինէին այդ չափ անկար՝ կ'ուղարկէր ուրիշների :

Ի՞նչ պէտք էր անել այժմ վտանգը կանխելու համար... Պէտք է, քանի շուտ է, խորհիլ անհրաժեշտը :

— Այո, քանի շուտ է, — կրկնեց նա տեղից ելնելով եւ տարտամ քայլերով գընաց դէպի ապարանքը, որպէսզի իր առանձնարանում մենակ խորհի անելիքը... Թերեւս լաւ կը լինէր ծպտեալ մէկին ուղարկէր Անդեղայ դղեակը,— մտածում էր նա այնքան խորասուզուած, որ շուրջը ոչինչ չէր տեսնում :

Սակայն հազիւ մօտեցել էր ապարանքի մուտքին, պարսպի դարպասից ներսթաց ներս մտաւ մի հեծուոր եւ, նժոյգը զսպելով, թաւ ցած, ապա, դեռ իշխանին չմօտեցած, պոռաց հեւասպառ :

— Դժբախտութիւն, տէր Կամսարական :

Իշխանը կանգ առաւ, մտածելով, որ դա նոյնպէս պիտի յայտնի նոյն չար գոյժը եւ սպասողական նայեց եկողին: Բայց եկողն անմիջապէս չկարողացաւ խօսել, շփոթութիւնից նա, պատշաճի հակառակ, մօտեցաւ մտրակը ձեռին եւ, խոնարհում անելով, մնաց կարկամած :

Կամսարականը ճանաչեց իր քեռայր Դաւիթ Համուռնու թիկնապահին եւ զարմացած նայարտեց նրա լռութիւնից :

— Խօսիր, վերջապէս,— բարկացաւ նա յօնքերն իրար բերելով: — Ի՞նչ դժբախտութիւն :

— Իմ տիրոջը սպանեցին, իշխան, — հեւաց երիտասարդը :

— Քո տիրո՞ջը, Դաւիթ իշխանի՞ն ... Ի՞նչպէս, ե՞րբ ...

— Առաջին օրը, տէր, այստեղից մեկնելիս :

— Այստեղից մեկնելի՞ս. ճանապարհին ... եւ ո՞րտեղ, ո՞ւմ ձեռքով :

Իշխանի ձայնի մէջ որոշ նախանշաններ էին զգացւում: Իսկ գուժկան սուրհանդակը, չգիտես ինչու, յապաղում էր, բայց վերջապէս իրեն հաւաքեց եւ ասաց քաշուելով :

— Քո շինականների ձեռքով, տէր:

— Ի՞մ... Իմ շինականների՞, — եւ Կամսարականի դէմքի մկանները խաղացին:

— Այո, տէր: Խմբով փախչում էին նոր քաղաքը, Դաւիթ իշխանը հրամայեց ետ դառնալ... Եւ գուժկանն արագ, կցկըտուր, տակաւին, հեւալով պատմեց դէպքը մի բեկուած ձայնով ու տեսքով, որից զգացւում էր, թէ նա իրօք ականատես է եղել դէպքին, պատմեց կարեւոր – անկարեւոր մանրուքներ իրար խառնած :

Այս պատումը լսելիս Նար իշխանի կուրծքը նեղւում էր կարծես, նա հեւում էր եւ նրա խոշոր աչքերը ուռչում էին՝ ասես ակնակապիճներից դուրս գալու, իսկ ձեռքերն ակամայ բռունցք էին դառնում, թւում էր՝ նա զսպում է իրեն, որ չապտակի դիմացինին... Բայց երբ բոթաբերն աւարտեց իր պատմութիւնը՝ նա հեւաց նորից.

— Ստահակները յարձակուեցին եւ դուք չկարողացա՞ք պաշտպանել, օգնել նորան :

—Ոչ, Տէր, պաշտպանել անկարելի էր. նրանք շատուոր էին՝ տաս հոգու չափ, իսկ մենք՝ երկուս :

Իշխանը ներքին շուրթը դրեց ատամի տակ եւ սեւեռուն նայեց գետնին: Նրա մտքով կասկածներ էին անցնում, թէ իր կառավարիչները երեւի ճիշդ չեն հաղորդում փախչողների թիւը, վախենալով, որ ինքը կը պատժի իրենց. բայց ահաւասիկ մի օրուան մէջ քանիսն են փախել ...

— Սակայն ստո՞յգ է, որ դոքա եղել են իմ շինականները, — քիչ յետոյ հարցրեց նա, գլուխը մէկէն բարձրացնելով :

— Իրենք յայտնեցին, տէր,

— Եւ ի՞նչ եղան. ո՞ւր գնացին :

— Փախան երեւի Արշակաւան : Նրանք կապոցներով էին եւ երեխաներով :

Կամսարականը, գլուխը կախ, լռեց մի պահ, ապա, երկու քայլ անելով, գոռաց մէկէն.

— Նժոյգս... սենեկապներ.. Թող պատրաստուին թիկնապահներս եւ զէնք առնեն :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Ռուբէն Բէչիչեան վեց ամսուան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Նաղաշեանի (Արժանթէօյ) :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ալֆորվիլէն խումբ մը Կապոյտ Խաչու-հիներ Ս. Խաչի տօնին առթիւ ուխտա-գնացութիւն մը կազմակերպած էին Սէնթ-Թիլի Հրեշտակաց Մայր Աստուածածնայ մատուռին : Ձեռնարկին զուտ հասոյթը 53 Ն. Ֆ. կը նուիրեն Ս. Թէհլիրեան սը-րահին, ձեռամբ Տիկին Վ. Յ.ի : (Ստա-նալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շը-նորհակալութեամբ ստացած է քսան Ն. Ֆ. Պ. Սարգիսեանէ, Յովսէփ Հայրօյ-եանի (Սէնթ Ուէն) մահուան առթիւ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այսկիրակի առաւօտ ժա-մը 8.30ին, պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ Եկեղեցւոյ մէջ : Կը պատարագէ Տէր Վարագ Քհնյ. Աւագեան : Հոգեհանգստեան պաշտօն պի-տի կատարուի հանգուցեալ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Արհեստաւորներ (արթիզան), որոնք հաշուեցոյցով ծախելու իրաւունք ունե-նան, անոնցմէ ապրանք գնելու համար : Կանանց շատ լաւ քոնֆէքսիոն, որակը պէտք է համապատասխանէ «3 իրոնտելի» : Անմիջապէս ներկայանալ քօլեքսիոնով :

MAISON MARIE-CLAUDE
18, RUE SAULNIER, PARIS

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ : դաշնակ՝ Օր. ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱԲՈՅԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, աքորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թառի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ, խօսնակ՝ Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը :

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Սիրանոյշ Ծերիկեանց, զաւակները Պանդուխտ, Պերճ, Պօղոս եւ ընտանեկան բոլոր պա-րագաները կը փութան իրենց խորին շը-նորհակալութիւնները յայտնել՝ Յառաջի վարչութեան եւ ամնէ անոնց որոնք ան-ձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ բա-րենպատակ նուիրատուութիւններով հա-ճեցան ցաւակից ըլլալ, իրենց սիրելի ա-մուսնոյն, հօր եւ ազգականին

ԳԵՂԱՄ ԾԵՐԻԿԵԱՆՑԻ

կսկծալի մահուան եւ յուղարկաւորու-թեան առթիւ :

Այս տխուր առթիւ Տիկին Ծերիկեանց եւ զաւակները 15ական Ն. Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ Մշակու-թային Տան Ս. Թէհլիրեան եւ Շ. Մի-սաքեան սրահներուն :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին :

Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (Փարիզէն) (Փարիզէն)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ (17 Րիւ Պլէօ) : Օրա-կարգ՝ Ա) Դպրոցական հարց : Բ) Տիկին Էլլէն Բիւզանդի ի պատիւ ցերեկոյթ մը : Գ) Վարչութեան հրաժարական եւ նոր ընտրութիւն : Դ) Ընթացիկ հարցեր : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Որբախնամ Մարմնի վարչութեան ընտրութիւնը այս Երկուշաբթի, իր կեդրոնատեղին, եկե-ղեցւոյ սրահը :

Կը խնդրուի բոլոր անդամակցողներէն ներկայ գտնուիլ :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ալբեւր - Սեւրը Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ընդ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30-ին, սովորական հաւաքատեղին : Ըն-կերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Դաշնակցութեան Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ երե-կոյեան Րիւ Տիւնուառի սրահին մէջ :

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 · R. C. Seine 57 A 2731 · Téléph. : PRO. 86-60 · C. C. P. Paris 15069-82

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ · DIMANCHE 2 OCTOBRE 1960

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

36րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 8915 · 36EME ANNEE · Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN · ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, Թիւ 4716

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՍՆՈԲԻԶՄ

Նախարարաց Խորհուրդը շատ խիստ, բայց ոմանց անսպասելի միջոցներ ձեռք առաւ անոնց դէմ՝ որոնք անհնազանդու֊թեան կոչ մը ստորագրած էին: Ի՞նչ կ'ը֊սէին այդ կոչին մէջ:

Կարգ մը մտաւորականներ «անհնազան֊դութեան» կը հրաւիրէին երիտասարդնե֊րը Ալժերիոյ մէջ:

Առաջին անգամ չէ որ մտաւորական֊ները պարտք կը համարեն «ազգային ցա֊ւերով» զբաղիլ եւ իրենց կարծիքը յայտ֊նել, ցոյց տալու համար թէ ազատական միտք մը գոյութիւն ունի իբրեւ բնական ժառանգը 1789ի Յեղափոխութեան:

«Ազատութի՛ւն, ինչ մեղքեր կարելի է գործել քու անունով»:

Ասոնց մէջ կան անշուշտ անկեղծներ, համոզուածներ, թէ պէտք չէ «զէնք պարզել Ալժերացի մեր եղբայրներուն վրայ» եւ անհրաժեշտ կը նկատեն ըսել այսպէս՝ ամէն անգամ որ առիթը ներ֊կայանայ: Եւ առիթը տրուեցաւ «Ժան֊սոնի ցանց»ին դատավարութեան ընթաց֊քին, երբ վկաները, Սարթրէն մինչեւ Ա֊ռամոֆ, ծանօթ դէմքեր էին:

Բայց հարկ է ճշդել թէ ո՞ւր է այդպա֊սին պարկեշտութիւնը, հարկ է ճշդել թէ պարկեշտ քաղաքացին Մօրիս Թորէ՞զն էր, երբ 1939ին մերժեց զէնք պարզել Գերմանացիներուն վրայ, որոնք Խորհրդ. Միութեան դաշնակիցներն էին այն ա֊տեն, եւ Մոսկուա գնաց, անկէ վերա֊դառնալու համար հերոսաբար, քանի տարի ետք, թէ՞ զօրավար Դըկոլը որ ժամանակ իր քաղաքական համոզումնե֊րուն, պատերազմի գնաց Գերմանիոյ դէմ, որովհետեւ իր հայրենիքը այդպէս պահանջած էր: Եւ Դըկոլը դատապարտ֊ուեցաւ:

Որովհետեւ պարտաւորութիւնները անխուսափելի են:

Այսօր Ֆրանսա մեծ ողբերգութիւն մը կ'ապրի, — Ալժերիան:

Իր զաւակները, սերունդէն սերունդ կը կորսուին կռիւներու մէջ, որոնք պատերազմ չեն նմանիր: Կռիւներ ուր թշ֊նամին դիմացդ չէ, այլ կռնակդ:

Ֆրանսացիներ կան որ կ'օգնեն այդ «թշնամիներուն»: Մտաւորական ընտ֊րանին մը, գլուխն ունենալով Սարթրը, ձայն առաջնորդ մըղիրք կը ճշդէ: Սարթր բոլորը Ֆրանսայի դէմ: Եւ կ'ըսէ ձա֊յը անկարող է եթէ չմիանայ միակ ուժին որ կը պայքարի փրանս. ազատութեանց թշնամիին դէմ, էֆ էլ էնին:

Ինչու կ'ուզէ ապացուցանել թէ «Ֆը֊րանսայի պատիւը այս բողոքողներն են եւ ոչ մեռնող զինուորները»: Թէ արտասահ֊մանի համար (Սարթր իր նամակը Լատին Ամերիկայէն ղրկեց), վաղուան Ֆրանսան «անհնազանդութեան» կոչ ստորագրողնե֊րն են եւ ոչ այն զօրավարները, որոնք ուրիշ տեղ կը տեսնեն իրենց հայրենիքին պարտականութիւնը:

Մեզի չի վերաբերիր ճշդել թէ ո՞վ ի֊րաւունք ունի: Ի վերջոյ ներքին խնդիր մըն է եւ պէտք չէ միջամուխ ըլլալ ու֊րիշներու ներքին խնդիրներուն, նոյնիսկ եթէ այդ խնդիրները կը պատկանին երկ֊րի մը, որ ինչպէս բանաստեղծն ըսած է, ամէն մարդու երկրորդ հայրենիքն է:

Բայց մենք այս բոլորին մէջ, կը տես֊նենք երեւոյթ մը: Եթէ կան Սարթրի նը֊ման համոզուածներ, որոնց համար դիւ֊րին է փիլիսոփայական ազատական դար֊ձուածքներով պարզել իրենց գաղափար֊ները, կան սակայն ուրիշներ՝ որոնք մի֊այն մտաւորական սնոպիսմ մը կը ցու֊ցադրեն, ուշադրութիւն գրաւելու, սովո֊րականէն տարբեր երեւալու պահանջ մը որ, ի վերջոյ անհրաժեշտ չէ, երբ նկա֊տի առնուին հետեւանքները եւ այն շփո֊թութիւնը որ կրնայ ծագիլ նուազ հասուն միտքերու մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ՉԷԶՈՔՆԵՐԸ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ - ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ Կ'ՈՒԶԵՆ

—o—

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Կ'ՈՒԶԷ ՆԵՂԸ ԴՆԵԼ ԱՅԲԸ

Երրորդ ուժի, այսինքն չէզոք հինգ եր֊կիրներու պարագլուխները՝ Նքրումա, (Ղանա). Նեհրու (Հնդկաստան), Սո֊քառնօ (Ինտոնեզիա), Նասր (Արաբ. Մի֊ացեալ Հանրապետութիւն) եւ Թիթօ (Եուկոսլաւիա) նամակ մը յանձնած են ՄԱԿի ընդհանուր ժողովի նախագահին: Պատճէնը տրուած է նաեւ բոլոր պետու֊թեանց ներկայացուցիչներուն: Այդ նա֊մակով Հինգերը կ'առաջարկեն, որ նա֊խագահ Այզընհաուըր եւ վարչապետ Խը֊րուշչեւ վերահաստատեն իրենց շփում֊ները: Այս առթիւ կը յայտարարեն՝ մի֊ջազգային կացութիւնը վատթարացած է եւ գիտակից այն մեծ պատասխանա֊տուութեան որ կ'իյնայ Միացեալ - Ազգե֊րուն վրայ, կ'որոշեն արդիւնաւոր ճիգե֊րու նախաձեռնարկ դառնալ եւ իբրեւ ա֊ռաջին միջոց կ'առաջարկեն անմիջական հանդիպում մը խորհրդային եւ ամերիկ֊եան ղեկավարներու միջեւ: Այս նամա֊կը մեծ արձագանգ գտած է Ասիոյ եւ Ափրիկէի պետութեանց ներկայացուցիչ֊ներուն մօտ: Ցարդ, Խրուշչեւ եւ Այզըն֊հաուըր մերժած են իրարու հետ խօսակ֊ցիլ: Խրուշչեւ վեհաժողովի ձախողու֊թենէն ի վեր կ'ուզէ որ Այզընհաուըր ա֊ռաջին քայլը առնէ: Միւս կողմէ Այզըն֊հաուըր հասկցուցած էր թէ պիտի չտե֊սակցի ցորչափ ազատ չեն արձակուած «Էր Պէ 47» ամերիկեան օդանաւին վերի֊նկած երկու օդանաւորդները: Նոր առա֊ջարկին շուրջ Ուաշինկթըն խուսափած է մեկնաբանութիւն ընելէ: Թէեւ կը կար֊ծուի թէ Խրուշչեւի մէկ նոր խաղն է: Արդարեւ չէզոքներու առաջարկը եթէ նոյնիսկ Խրուշչեւէն չէ եկած, որ նամա֊կին յանձնումէն քանի մը ժամ առաջ միասին ճաշած էր, Խրուշչեւ վիճէր եւ քաջալերած է այդ նախաձեռնութիւնը: Կ'ուզէ որ Այզընհաուըր մերժէ որպէսզի կրկին հերոսանայ իբրեւ «խաղաղութեան ախոյեան» եւ ցոյց տայ ամէնուն թէ ինք ձեռքէն եկածը միշտ ըրած է բայց …

Ղանայի վարչապետը՝ Նքրումա, հայ֊կերոյթի մը ընթացքին դիտել տուած է թէ, կարեւորը Այզընհաուըրի եւ Խրուշ֊չեւի գլուխ գլուխի գալն է: Դէմ արտա֊յայտուած է երրորդ ճակատի մը կազ֊մութեան: Միեւնոյն ատեն յարմար չէ նկատած որ տը Կօլ մասնակցի նախա֊պատրաստական այս խօսակցութիւննե֊րուն, ոչ ալ Մաքմիլլընը,

Ինտոնեզիոյ վարչապետը՝ Սոքառնօ խօսք առած է ՄԱԿի ընդհանուր ժողո֊վին: Առաջարկած է որ համայնավար Չինաստան ՄԱԿի անդամ ընդունուի: Անձնապէս դէմ չէ եղած Համըրշըլտի գործունէութեան, սակայն դիտել տուած է «ներկայ ձեւով ՄԱԿը, արեւմտեան դը֊րութեան մէկ արտադրութիւնն է»: Ա֊ռաջարկած է որ ՄԱԿի կեդրոնատեղին «պաղ պատերազմի մթնոլորտէն» դուրս փոխադրուի, այսինքն Ասիա, Ափրիկէ կամ Ժընեւ:

Կոմուլքայի (Լեհաստան) ճառը ձեւով եւ տոնով Խրուշչեւի ճառին կրկնութիւնը եղած է: Առաջարկած է որ կեդրոնական Եւրոպա ապահիւլէական շրջան հռչակ֊ուի: Ուզած է նաեւ որ հաշտութեան դաշնագիր մը ստորագրուի Գերմանիոյ հետ:

Մաքմիլլըն երկու օր Այզընհաուըրի հետ խօսելէ ետք, կրկին պիտի տեսնուի Խը֊րուշչեւի հետ: Այս վերջինը որ լրագրող֊ներու հարցումներուն ենթակայ էր մինչ

Օրէ Օրին

ԽԱՓՇԻԿԸ ԿԸ ՃԵՐՄԿԻ …

Պոլսոյ Ենի Սապահ(?) թերթին խմբա֊գիրը, Ֆիքրէթ Ադիլ անունով մէկը «լա֊լահաչ ձայնիւ» կ'ողբայ Թուրք ժողո֊վուրդին «քաղքենական անկումը» եւ ար֊ձակ - համարձակ կը պոռայ.

— Վերածուեր ենք արգահատելի քաղ֊մութեան մը ու միայն սեռային տեսան֊կիւնէն կը դիտենք կինը…

Ինչո՞ւ այս ողբը:

Որովհետեւ, Թուրքիա կոչուած դեմոկ֊րա՛տ, հանրապետակա՛ն եւ քաղաքա֊կի՛րթ վաթանին մէջ, Մէհմէտճիքները կ'անհանգստացնեն եղեր կիները — թը֊քուկի թէ հեւալուրուհի — իրենց ցան֊կամոլ, հեշտամոլ, ցանկասէր, լկտի, պագշոտ, լպիրշ, հեշտասէր, կաքոտ, ա֊նառակ, յայրատ, տռփոտ, լիրբ, ան֊խիղ, լկրտած, անպատկառ, խառնագը֊նաց, խառնակեաց, շաղաշուտ եւ սրիկա֊յաբարոյ «խօսք - նետել»ներով:

Չմոռնամ ըսելու որ Թուրք խմբագիրը այս բառերը գործածած չէ իր յօդուածին մէջ: Նոր թուրքերէն կոչուած խեղճու֊կրակ լեզուի՞ն է մնացեր որ այսքան պատկերալից բացատրութիւններով կա֊րենայ նկարագրել գռեհիկ ու վարնոց, վայրաքարշ ու ստորնաքարշ «արհեստ» մը, որուն անունն է դարպաս կամ ֆլըրթ եւ որուն մէջ մասնագիտութիւն ունին Մուսթաֆա Քեմալներու նուտերը:

Մեր բերանը, տակաւին, կաթ կը հո֊տէր այն տարիներուն, երբ հայրիկին ձեռքին փակած կ'անցնէինք Ստամպոլի ճամբաներէն: Ու բան չէինք հասկնար «անցուդարձէն»: Բայց, անոնք, որոնց բերանը կաթի տեղ օղի կը հոտէր այդ տարիներուն ալ, կը պատմէին մեզի, ա֊ւելի ուշ, Լոնտոնի թէ Փարիզի մէջ.

— Տղա՛ք, ըսեմ ձեզի — աղտո՛տ ժո֊ղովուրդ են, աղտո՛տ … Մահմուտ Փա֊շայէն կ'անցնէիր կնոջդ, քրոջդ կամ աղ֊ջըկանդ հետ եւ թուրք խանութպաններ «խօսք կը նետէին» անոնց … Չըսուե֊լիք, չգրուելիք խօսքեր … Տասնըչորս տարեկան աղջնակներուն ալ «հարփ» կը նետէին, լիրբերը …

×

Մտիկ ըրէք, խմբագիրն է խօսողը.

— Մինչեւ տասը տարի առաջ, կիները փողոցը կ'ըլլային՝ գիշերուան յառաջա֊ցած ժամերուն ալ: Եւ առանձին… Բայց երբ Դեմոկրատ կառավարութիւնը իշխա֊նութեան գլուխ եկաւ, այն մեծամասնու֊թիւնը, որուն վրայ կռթնած էր ան, ի֊րաւունք ստացաւ իր քէյֆին ուզածը ը֊նելու … Այս մտայնութեան վրայ աւել֊ցաւ խաւարամիտներուն տեսակէտը կնոջ մասին… Ու յարձակումը կիներու վրայ, գրեթէ, արդար նկատուեցաւ …

Խմբագիրը ցաւով դիտել կուտայ որ այսօր, 1960, սինեմաները, թատրոնները եւ ծովեզերքները էրիկմարդէն զատ ուրիշ բան չկայ, որովհետեւ կիները, առան֊ձին, սինեմա, թատրոն կամ ծովեզերք երթալու կը վախնան:

Չորս տարի առաջ չէ՞ր որ Ամերիկու֊հի մը լեզապատա՛ռ ետ եկաւ, որովհե֊տեւ քաղաքակրթուա՛ծ թուրք երիտա֊սարդները իր հօլանի թեւերը կը կծմթէին Իսթիքլալ Ճատտէսիէն անցնող թրամվա֊յին մէջ: Կամ ուրիշ «խուզարկութիւն֊ներ» կը կատարէին Ղալաթիոյ Թիւնէլին խաւարին ներսը …

Տասը տարի առաջ ասանկ բաներ չէին պատահեր, կ'ըսէ թուրք խմբագիրը …

Սո՛ւտ: Վերէն վար սուտ:

Տասը տարի առաջ ալ կը պատահէին, քսան տարի առաջ ալ, յիսուն, հարիւր տարի առաջ ալ: Պիտի պատահին ասկէ ետքն ալ: Որովհետեւ յառաջիկայ յի֊սուն, հարիւր տարուան մէջ ալ Մէհմէտ֊ճիքներու հոգին հակաձեխուած ու մաք֊րուած պիտի չըլլայ այն հիւանդութենէն, որուն աշխարհաբար անունն է Թրքու֊թիւն: Թերեւս, օր մը, խափշիկները ճեր֊մըկին, բայց Թուրքին հոգին պիտի չճեր֊մըկի: Ու յառաջիկայ հարիւրամեակին ալ թուրք Օսմանը հօլանի թեւեր պիտի կծմթէ Պէյօղլուի մայթերուն վրայ: Ա֊սանկ եկեր են, ասանկ ալ պիտի երթան…

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆԻ կառավարութիւնը չեղեալ հռ֊չակեց առեւտրական համաձայնագիրը զոր ունի արեւելեան Գերմանիոյ հետ: Համաձայնագիրը 1951ին ստորագրուած էր: Արեւմուտքը կը կարծէ թէ Փանքովի կառավարութիւնը պիտի հակազդէ այս խստութեան առթիւ թէեւ Պոն դուռները բոլորովին փակած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ դերասաններու ընկերակ֊ցութիւնը նամակ մը ղրկած է տը Կոլին, այն միջոցներուն առթիւ, որոնք առնուած են անհնազանդութեան կոչը ստորագրող֊ներուն դէմ: Սենտիքան կ'ըսէ թէ ըստ սահմանադրութեան «ոչ ոք կրնայ աշխա֊տանքէն զրկուիլ իր ծագումին, կարծիք֊ներուն կամ դաւանանքին համար»: Անգ֊լիացիները շատ յուզուած են այս խնդ֊րէն եւ «Թայմզ» կը գրէ. «Եթէ ստորա֊գրողները բռնաբարած են օրէնքը, թող դատի քաշուին, բայց արգիլել որ աշխա֊տին եւ իրենց ապրուստը շահին, արարք մըն է որմէ չի կրնար հպարտ ըլլալ եր֊կիր մը որ կ'ուզէ քաղաքակրթուած նը֊կատուիլ»: Միւս կողմէ Նախկին ռազմիկ֊ներու վեց միութիւններ երկուշաբթի ժա֊մը 19ին, Յաղթական Կամարին տակ բո֊ղոքի ցոյց մը պիտի ընեն «պատուելու համար լաւութեան մէջ. էֆ էլ էնի զոհուակ֊ներուն բոլոր զոհերը»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ դեմոկրատ կուսակցու֊թիւնը լուծուած յայտարարուեցաւ քա֊ղաքային դատարանին կողմէ: Հիմնուած էր 1945ին, Պայարի, Մենտերէսի եւ Քո֊րալթանի կողմէ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ թերթի մը համաձայն Խորհրդ. Միութիւնը հրթիռներու քառա֊սուն կայաններ հաստատած է, կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ: Ասոնցմէ տասը 8000 քլմ. հեռաւորութեան վրայ արձակ֊ուող հրթիռներու համար է, իսկ երեսու֊նը 2500 քլմ.:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Չինաստանի ազգային տօնի նախօրեակին, Չու Էն Լայ ճառ մը խօսած է: Յարձակած է Մ. Նահանգնե֊րու վրայ եւ խոստացած օգնել «ճըն֊շուած» բոլոր ժողովուրդներուն: «650 միլիոն հոգի հաշուող Չինաստանը պիտի օգնէ ափրիկեցի, ալժերացի, քուպացի եւ քոնկոցի ժողովուրդներուն, իրենց ազա֊տագրական պայքարին մէջ»:

ՀԱՒԱՆԱՅԻ մէջ Ֆիտէլ Քասթրօ ճառի մը ընթացքին «անպրապէտներ» եւ «պա֊տանի (առանց մօրուքի) տղէտներ» անուանած է Մ. Նահանգներու նախագա֊հական երկու թեկնածուները՝ Քենետին եւ Նիքսընը, աւելցնելով թէ Խրուշչեւ հանճար մըն է:

ԷՍՓՐԻ թերթի խմբագրատունը խու֊զարկութեան ենթարկուած է: Վերիթէ֊Լիպէրթէ թերթին հինգ խմբագիրները ձերբակալուած են եւ հարցաքննուած:

Բիչ Լոռէն մը կուտէր ըսած է «երբ պըզ֊տիկ էի, սորված եմ որ ուտելու ատեն չեն խօսիր»: Ցայտնած է սակայն թէ ա֊ւելորդ կը նկատէ Ալճի հետ տեսնուիլ, կը նախընտրէ յետագային Քենէտիի կամ Նիքսընի հետ խօսիլ:

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՈՍՊ ԶՏԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆ ՄԸ ԿԱՅ... ԼԵԶՈՒԻ ՄԷՋ

Հ. Ներսէս հայ լեզուին հետ իր մտերմութիւնը, զոր կ'անուանէ «հոգեբանութիւն» հայ լեզուի, կը հիմնէ ձեռագրական ապացոյցներու վրայ՝ ինչպէս այն որ... «շինեաց զտուն իւր ի վերայ աւազոյ» (Մատթ. է. 26):

Արդարեւ, ապառաժ չեն նման ապացոյցները, այլ աւա՛զ:

Աւազ չէ ի՞նչ է ծկոյթ բառին սեռական հոլովը, ծկոյթոյ, ըստ նոյն ձեռագրական վկայութեանց, ինչպէս կ'աւանդեն Երից վարդապետաց Բառարանը եւ Բագրատունիի Քերականութիւնը:

Աւազ չէ ի՞նչ է խանութ բառին սեռական հոլովը, խանթի, ըստ Ագաթանգեղոսի մէկ ընդօրինակութեան, երբ այլ տեղ նոյն բառին բարդութիւնը կը տեսնուի գրուած՝ խանութպան, նաեւ խանութապան:

«Անզարմանելի՛ է պէսպիսութիւն սրբագրիչ գրչաց», կ'աղաղակեն հայ լեզուին մեծ վարդապետները,— խօսքը ձեռագիրներու մասին է, մինչ Հ. Ներսէս կ'աշխատի լեզուաբանական ակադեմական կանոններու կապել ամէն սխալագրութիւն:

Այս իրողութեանց դէմ յանդիման, կը հարցնեմ.— Որո՞ւ հետեւիլ: Ձեռագիրներո՞ւն, որոնք կը գրեն զմեկին ու կը հոլովեն զմեկինու (տես Երեմ. ԼԶ. 23), թէ ստուգաբանութեան, որ բառը կ'առնէ յունարէնէ եւ կը գրէ զմիկին՝ հրահանգելով հոլովել զմիկնու:

Աւա՛զ, Հ. Ներսէս, աւա՛զ, այդ ամէնը աւա՛զ:

Ա՛խ, այս ինիներուն կռի՛ւը եչերուն դէմ՝ հայ լեզուի մէջ: Կը յիշեցնէ ցախիկ կոչուած թռչուններուն ապստամբութիւնը ծիծեռնակներուն դէմ՝ բոյն գողնալու համար միայն:

Երբեմն, սակայն, եչն է ապստամբը, ինչպէս Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ, ուր Մովսէս սեռական հոլով կ'առնէ շարունակաբար, կրկնելով սխի, կակազելու ձեւով՝ ինչպէս կ'ընէր ի բնէ (Ել. Դ. 10), բայց յանկարծ ձայն կը փոխէ եւ կը գրէ սեխի: Ո՞վ է որ կը սխալի,— հայ լեզուին «հոգեբանութի՞ւնը» թէ ընդօրինակողին ձեռքը(*):

Եչն է, դարձեալ, ապստամբը, երբ կը գրուի շեփոր, փոխանակ շիփոր ձեւին՝ ըստ ստուգաբանութեան:

Երբեմն ալ ինին է ապստամբը, որ կը վտարէ երկրորդ եչը մեր վէճին առարկայ յոքնեկին բառին մէջէն, գրելու համար յոքնիկի:

Մեղքը որո՞ւ ճիտը:

Եչերու եւ ինիներու այս շփոթութեան մէջ շատ չմեղադրե՛նք արեղաները,— Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան եչը չէ, այլ նոյն եչով ստորագրող գոս-գռնամակ Երուանդներն է շփոթած, երկու հոգի մէկ մարմինի մէջ է դրած՝ եթէ հետեւինք իր Գրականութեան Պատմութեան:

Հ. Ներսէս, այսպէս, աւա՛զ է որ կ'որսայ, աւա՛զ, բայց միայն աւա՛զ, ման գալով մեր ձեռագիրներու աւազուտքին վրայ: Ի՞նչ մեղքս պահեմ, եթէ չունենայի հայ լեզուին վաւերական եւ հարազատ կանոններէն մին՝ ի ձեռին, ե՛ս ալ կը պտըտէի ջրեզերքներու յորափոփոխ աւազուտքին վրայ, թրթռացնելով «Մայր Արաքս»ի երգը, քրքրելով ձեռագրական մեր ժառանգութիւնը, նոյնիսկ Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի եւ ընկերներուն — փա՛ռք այս անմահներուն — քաղած վկայութիւնները, որոնց արժէքը շատ պակաս կը կշռէ Հր. Աճառեան՝ ամենայն... իրաւամբ:

Հ. Ներսէսի մեղքն այն է որ ակադեմական կանոնի կը կապէ ձեռագրական սխալ մը, ընդունելով զայն իբրեւ զարտուղութիւն կամ բացառութիւն: Հայ լեզուն զարտուղի՛, հայ լեզուն բացառութեան պատրուա՛կ ընէ հրէական բառի մը, մանաւանդ զայն հայացնելէ՛ ետք, հայկական եանը հրէական յոքնակին գլխուն փաթթելէ ետք իբրեւ հողմածածան դրօշակ:

Ըստ Հ. Ներսէսի, գոյութիւն ունի, յոքնեկին բառին միայն յատուկ, զարտուղի հոլովաձեւ մը,— յոքնեկին, սեռական հոլով՝ յոքնեկինի: Յետոյ, ձեռագրական վկայութեամբ՝ անմահութեան աթոռ տալով մեր հոլովարանին մէջ յոքնեկինի հոլովաձեւին, յառաջ կը վարէ այն տեսութիւնը թէ բարդութիւնները կամ ածանցումները կը կազմուին սեռական հոլովին վրայ, եւ այսպէս՝ յոքնեկինի հոլովաձեւին կուտայ յոքնեկինական ածանցական աճումը: Աւազագրութենէն հասնելով... աւազակագրութեան:

Վասնզի այս ձեւով կը յափշտակուին ուղղական հոլովին իրաւունքները: Ուղղական հոլովը կը դառնայ... ջրի,— չի ծնիր, ոչ նոր հոլով կը կազմէ, ոչ ածանցում, ոչ ալ բարդութիւն:

Այս տեսութիւնը կ'արծարծէ հին վէճ մը, թէ ուղղականը, երբեմն կոչուած նաեւ՝ անուանական կամ անուանական, հոլովաձեւ չէ, քանի որ չի հոլովեր բառերը: Այսինքն թէ գլխարկ չի դներ բառերու գլխուն կամ կօշիկ չի հագցներ՝ մէկուն մէկ ձեւով, միւսին՝ ուրիշ ձեւով:

Հաց բառը, այսպէս գրուած, հոլովեալ չէ, ուրեմն ուղղական կոչուած հոլովը ո՞րն է: Ոմանք կ'առաջարկեն հոլովական «արմատ» կամ «բուն» տարազները:

Բայց այս վէճը տարազաբանական... սոփեստութիւն է, ուրիշ բան չէ: Ինծի կը յիշեցնէ տարբեր վէճ մը... բուսաբանութեան մէջ,— պնդողներ կան թէ պտուղ չէ թուզը, այլ ծաղիկ՝ ըստ տարազներու, որոնք կը կազմեն գիտական բարբառին այբուբենը:

Դե՛ւ, դե՛ւ, համբիւտ ձգէ գիս որ դուրս չելլե՛մ իմ նիւթէս:

Բայց, վարդապե՛տ, ինչո՞ւ նախապատիւ համարիլ սեռական հոլովը այսպէս՝ բարդութեանց կամ ածանցումներու հայրութեան իրաւունքին մէջ: Անո՞ր համար, արդեօք, որ սեռական կը կոչուի՝ ըստ յունարէնին, ինչպէս ֆրանսականին, ժենիթիւ,— այսինքն՝ ծննդական: Ուրիշ խօսքով՝ վասնզի հայրութիւն կ'ընէ բառաստեղծութեան մէջ: Արդարեւ, ըստ հին քերականութեանց, կոչուած է նաեւ հայրենի հոլով: Ուրիշ անուննե՛ր ալ ունի, սակայն, այս պատուական հոլովը,— կոչուած է նոյնպէս ստացական: Նըկատելով որ սեռական հոլովը եղբայր է տրական հոլովին հետ կամ հարս ու փեսայ,— այս վերջինը կոչուած է նաեւ թղթական ու պատուիրական հոլով,— չա՛տ կ'երկարի իր իրաւունքներուն սահմանը:

Բա՛րդ, բարդ է հոլովներու իրաւունքի հարցը մասնաւորաբար բարդութեանց մէջ, ուր ամէն մէկ հոլով կը կորսնցնէ իր ձեւը, նոյնիսկ կը դառնայ յաճախ ուղղական,— բայց կը պահէ իր սեռական, բացառական, գործիական ինքնութիւնը եւ բոլոր իրաւունքները: Ի՞նչ հարկ երկարելու, ինծի կը թուի թէ Հայր Ներսէս չի հետաքրքրուիր նման հայրական, այսինքն աճողական իրաւունքներով, ինչպէս են մեր բոլոր վանական հայրերը, այլ միայն կը հետեւի... յունական ու լատինական քերականութեանց ուսուցման:

Յոյներուն ու Լատիններուն բարեւ տալէ առաջ,— զանց առնելով հոլովագիտութիւնը՝ մասնաւորաբար բարդութեանց կազմութեան մէջ, որ կը համարուի մեր լեզուին ամէնէն հարազատ, ամէնէն ինքնատիպ եւ ամէնէն հարուստ ժառանգութիւնը,— կ'ուզեմ այստեղ յիշել վէճը, որ տեղի ունեցած է, աւելի քան մէկ դար առաջ, հայ լեզուի երկու տիտաններուն միջեւ, երկուքն ալ Վենետիկեան Մխիթարեան: Կ'անուանեմ Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան եւ Հ. Արսէն Բագրատունի: Երբ կը պատասխանէր այս վերջինը, առաջինը... մեռած էր արդէն:

Ի՞նչ փոյթ, մահը մարմնական է, վէճը՝ յաւիտենական: Ապացոյց որ կը նորոգուի այսօր:

Հ. Ներսէսի պնդումին ձեւով, թէ սեռականէն միայն կը կազմուի բարդութիւնը կամ ածանցումը, Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան եւս կ'ուսուցանէր թէ «սեռականէն կ'ըլլայ բարդութիւնը»: Ընդհակառակն, Հ. Արսէն Բագրատունի կ'ուսուցանէր թէ «ամենայն բարդութիւն սովորաբար յուղղականէ է», եւ կարծես ուզելով պատասխանել Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանին՝ կ'աւելցնէր. «Եւ ոչ թէ ի սեռականէ՝ համամայր վերջին, որպէս թըւեցաւ ումեմն»:

Վստահ եմ թէ Հ. Արսէն Բագրատունի իրաւունք պիտի տար ինծի՝ եթէ բանար աչքերը: Այն ատեն բերանն ալ բանալով պիտի հաստատէր ինչ որ պիտի ըսեմ, յունական ու լատինական քերականական կանոններու քննութենէն ետքը, թէ ինչո՛ւ սխալ է յոքնեկինական ածանցումը, երբ թէ կազմուած՝ սեռական հոլովաձեւին աճումով:

Սխալներն ալ ունին իրենց... օրէնքը եւ տրամաբանութիւնը: Մինչեւ այժմ ցոյց տուինք աչքերուն մեղքը,— կարգը եկաւ սխալագրութեանց կազմական օրէնքներուն, այն վկայութեամբ թէ ամէն լեզու իր տուրքը տուած է այդ օրէնքներուն՝ առնել քան դառնալ:

Լեզուն սիրողին կը մնայ զատել ուղիղը սխալէն... ոսպ զատելու պէս:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Յաւելուած մեր նախորդ յօդուածին.— Ընկոյզ բառը, գիմով գրուած, հատ մը եւս գտայ Ծննդոց Գիրքին մէջ, տես Գլ. Լ. 37:

ԳՐԱԿԱՆ ՋՐՈՅՑՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՒԵ՞Ն

Օր. Մաննիկ Պէրպէրեանի գրականութեան հետեւած եմ շատ կանուխէն: Եթէ կը փորձուիմ իր մասին գրել, պատճառը այն յօդուածը չէ, որով կը մեղադրէր քննադատն ու քննադատութիւնը, անոնց կողմէ անտեսուած ըլլալով: Պատճառն այն է, որ վերջերս իր քանի մը գրուածքները թիւրիմացութիւններ ունէին, որոնց անդրադարձած չէր դժբախտաբար:

Վերջին յօդուածը «Զրոյց վիպակներու մասին» («Յառաջ», 25 Սեպտեմբեր), առաջին տողերէն իսկ հակասութիւն մը կը մատնէր: «Փափուկ խնդիր մըն է, կը գրէր, հեղինակի մը համար, խօսիլ իր իսկ գործին վրայ, բայց ներուի ինծի, որ պիտի ջանամ այդպէս ընել, տրուած ըլլալով ներկայացուած գործիս անծանօթ հանգամանքը արտասահմանեան հայ գրականութեան մէջ»:

Քիչ մը վարը, ճիշդ երրորդ պարբերութեան մէջ կը գրէր. «Հեթանոս Ցայգ վիպակներու հատորիս երեւցած ատեն, հեռաւոր Եգիպտոսի մէջ, շատ խօսուեցաւ այդ գրքիս մասին, եւ տեղւոյն վրայ գիրքը ամբողջովին սպառեցաւ»:

Եգիպտոսը նոյնքան արտասահման է, ինչպէս Փարիզը: Ուրեմն իր գիրքը անծանօթ մնացած չէ եւ սպառած է: Ինչո՞ւ մեղադրել Փարիզի հայկական շրջանակները, երբ «անթափանցելի լռութիւն մը պահուած է անոր հանդէպ»: Որովհետեւ ոչ թերթերը եւ ոչ ալ դրադէտները

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

L'Arlésienne

Հայրը ներս կը մտնէ: Կը գրաւէ անկարեկիր իր տեղը սեղանին վրայ, եւ ճաշը կը վերջանայ խնդութեամբ:

Այդ իրիկուն վարպետ Էսթէվ եւ իր զաւակը միասին կը մեկնին դէպի դաշտերը: Երկար ժամանակ կը մնան դուրսը եւ երբ կը վերադառնան, մայրը տակաւին կը սպասէր անոնց:

— Կին, կ'ըսէ վարպետը զաւակը բերելով, համբուրէ զայն, դժբախտ է ան...

×

Ժան այլեւս բնաւ չխօսեցաւ Արլուհիին մասին:

Եւ սակայն շարունակ կը սիրէր զայն եւ առաջուընէ աւելի, այն օրէն ի վեր երբ իրեն ըսին թէ ան գտնուած էր ուրիշի մը բազուկներուն մէջ:

Շատ հպարտ էր՝ բան մը ըսելու համար: Եւ այդ բանն էր որ զինքը սպաննեց. խեղճ տղայ:

Յաճախ անկիւն մը քաշուելով, ամբողջ օրեր կ'անցընէր միայնակ, առանց տեղէն շարժելու:

Ուրիշ օրեր, ահաւոր մոլուցքով մը կը կառչէր հողին եւ մինակը տասր հոգիի աշխատանք կը կատարէր մէկ օրուան մէջ:

Իրիկունը երբ իջնար, կ'առնէր Արլի ճամբան եւ կը քալէր մինչեւ որ վերջալոյսին մէջ նշմարէր զանգակատուներու կատարները քաղաքին: Այն ատեն կը վերադառնար:

Երբեք աւելի առաջ չգնաց:

Ագարակին մարդիկը զայն այսպէս տըխուր տեսնելով, չէին գիտեր ինչ ընէին:

Դժբախտութեան մը վերահաս վախը կար:

Անգամ մը, սեղանին վրայ, մայրը արտասուալից աչքերով դիտելով իր զաւակը, ըսաւ անոր.

— Լաւ ուրեմն, լսէ ինծի, Ժան, եթէ այնուամենայնիւ կ'ուզես զինքը... լաւ, կուտանք զայն քեզի:

Հայրը, ամօթէն շիկնած, գլուխը ծըռեց:

Ժան գլուխով ժխտական պատասխան մը տալով, դուրս ելաւ...

Այդ օրուընէ սկսեալ փոխեց իր ապրելակերպը, միշտ զուարթ ձեւացնելով ինքզինքը, իր ծնողքը ապահովելու համար:

Անկէ հետեւ զինքը տեսան պարահանդէսի սրահներուն մէջ, գինետուները, տօնավաճառները, բոլոր զուարճութեան վայրերը, ուր միշտ կը ներկայանար իբր պարագլուխ.

Հայրը կ'ըսէր. «Բժշկուած է...»: Մայրը, սակայն, միշտ մտահոգ էր եւ աւելի քան կը հսկէր իր զաւակին վրայ:

Ժան կը պառկէր կրտսեր եղբօրը հետ, շերամանոցին կից: Խեղճ կինը, անկողին մը փռած էր իր տղոցը կողքին, այն առարկութեամբ թէ շերամները գիշերը կրնային պէտք ունենալ իրեն:

Վրայ հասաւ Սուրբ Եղիգտոսի տօնը, որ սուրբն է տանտիկիններուն:

Մեծ խրախճանք ագարակին մէջ: Շաթօնէօֆի գինի կար ամէնուն համար, նոյնպէս եփած գինի, որ անձրեւի պէս կը տեղար:

Յետոյ հրթիռներ արձակուեցան դէպի օդը, գունաւոր լապտերներ կախուեցան:

Կեցցէ Սուրբ Եղիգտոսը:

Անդադար պարեցին: Կրտսերը այրեց իր նոր շապիկը...

Ժանն ալ գոհ ըլլալ կը թուէր, կ'ուզէր պարել իր մօրը հետ: Խեղճ կինը ուրախութեան արտասուքներ կը թափէր:

Կէս գիշերին գացին քնանալու: Ամէն ոք հանգիստի պէտք ունէր:

Ժան չէր քնանար: Կրտսերը պատմեց թէ ամբողջ գիշերը արտասուեց ան ու հեկեկաց:

Ահ, կը վստահեցնեմ ձեզ թէ խեղճը դէչ կերպով խոցուած էր սրտէն...

×

Հետեւեալ օրը, արշալոյսին, մայրը իմացաւ որ մէկը վազելով կ'անցնէր սենեակէն:

Գէշ նախազգացում մը ունեցաւ:

— Ժան, դո՞ւ ես...

Ժան չպատասխանեց, արդէն սանդուխներուն վրան է:

Շուտ, շուտ, մայրը ոտքի կ'ելլէ.

— Ժան, ո՞ւր կ'երթաս:

Ժան կը բարձրանայ դէպի վերնայարկը, մայրը կը հետեւի իրեն:

— Զաւակս, Աստուծոյ սիրոյն:

Տղան կը փակէ դուռը եւ կը քաշէ նիգերը:

— Ժան, իմ Ժանս, պատասխանէ, ինչ պիտի ընես:

Առաւօտեան մթնշաղին, խարխափելով, իր դողդոջ ձեռքերով կը փնտռէ դրան սռնակը...

Պատուհան մը կը բացուի, կը լսուի աղմուկը բակին սալայատակներուն վրայ ինկող մարմնի մը...

Եւ այսքան...

Խեղճ տղան ըսեր է. «Շատ կը սիրեմ զինքը. կը մեկնիմ...»:

Ահ, թշուառ սիրտ: Քիչ մը չափազանցութիւն է որ արհամարհանքը չի կրնար սպաննել սէրը:

Այդ առաւօտ, գիւղին մարդիկը հարցուցին իրարու թէ ո՞վ էր արդեօք որ կը պոռար այդպէս վարպետ Էսթէվի ագարակին մօտ:

Բակին մէջ առաւօտեան ցօղով եւ արիւնով ծածկուած քարէ սեղանին առջեւ, կիսամերկ մայրը կը հեկեկար պահելով իր բազուկներուն մէջ դրկած մեռած զաւակը:

ԱԼՖՈՆՍ ՏՕՏԷ

(«Նամակներ Ջաղացքէս» հատորէն)

(2 եւ վերջ)

տեսած են իր ատենին այդ գիրքը :

Յետոյ, ինչո՞ւ նախանձով դիտել նաեւ ծանօթ գրագէտներ Գ. Զօհրապի եւ Ե. Սրմաքէշխանլեանի վիպակներն ու պատմուածքները :

Եթէ մինչեւ այսօր կը վերհրատարակուին ու կը փնտռուին անոնց գործերը, մանաւանդ հին սերունդին կողմէ, պատճառն այն է, որ անոնք կը խօսին ընթերցողներուն միտքին ու հոգիին :

Գալով նոր ընթերցողներու, Օր. Մ. Պէրպէրեան աւելի մեծ թիւրիմացութեան մատնուած է : Հայ նոր սերունդը, այն որ արտասահմանի մէջ կը կազմուի, անծանօթ է մեր գրականութեան, հին թէ նոր, ոչ թէ այդ գրականութիւնը «լալկան գրականութիւն» է, ոչ թէ անոր բովանդակութիւնը հայկական դժբախտութիւններու, ջարդերու, զուլումներու, անպատմելի ահաւոր պատկերներու եւ «Արցունքի Հովիտ»ի գրականութիւն է, այլ որովհետեւ երբեւ Հայ հաճոյք չի գտներ ան հայկական գրականութենէն : Հայկական միջնակարգ վարժարաններէ ելած չէ, իր զգացումն ու մտածածը օտար է եւ օտար միջավայրով ու մթնոլորտով շաղախուած է իր էութիւնը : «Զարմանաք թէ ինչո՞ւ հայերէն գիրքերը չեն կարդացուիր, մանաւանդ նոր սերունդին կողմէ» ինչպէս որ յօդուածագիրն ալ կը հաստատէ :

Կրնայի այս առթիւ յիշել բազմաթիւ գործեր, վիպական, յուշագրական նոյնիսկ բանաստեղծական, որոնք Օր. Մ. Պէրպէրեանի ակնարկած ու փնտռած համամարդկային գրականութեան բովանդակութիւնն ունին եւ հայ գրականութեան սեփականութիւնն են, բայց մեր նոր սերունդը անոնց ալ անծանօթ է, իր մայրենի լեզուով ըլլալուն հակառակ :

«Զրոյց վիպակներուս մասին» յօդուածը ինքնակենսագրական յուշագրութենէ տարբեր բան մը չէ, ինչպէս բազմաթիւ գրագէտներ փորձած են : Մեր գրականութեան պատմութենէն պիտի յիշեմ երեք [illegible] օրինակներ :

Տիրան Չրաքեան 1906ին լոյս ընծայեց իր «Ներաշխարհ»ը կէս բանաստեղծական եւ կէս իմաստասիրական արձակ գրականութիւնը : Այս ինքնատիպ գործը ունեցաւ իր նպաստաւոր եւ աննպաստ քննադատութիւնը : Հեղինակը «Բիւզանդիոն»ի մէջ 1906ին նախ եւ յետոյ 1908ին, «Կարծիքներ եւ կարծողներ» խորագրով, տուաւ յօդուածաշարք մը, մեկնաբանելու համար «Ներաշխարհ»ի շարժառիթներն ու երեւոյթները :

Միսաք Մեծարենց «Ոսկի արեւին տակ» արձակ գրական հատորին մէջ, «Ինքնադատութեան փորձ մը» ունի : Դասական օրինակ մըն է նման «զրոյց»ի մը :

Գալով Յակոբ Օշականին, թերթով մը կը հարցնէր. «Ո՞վ պիտի գրէ Օշականին վէպը», որ ուրիշ բան պիտի չըլլար, եթէ ոչ իր կենսագրութիւնը, գործերուն բացատրութիւնը եւ արուեստին ու քննադատութեան սահմանումը, աւելի լայն սահմաններու մէջ :

Հետեւաբար Օր. Մ. Պէրպէրեան կը սխալի, եթէ կը կարծէ թէ «Արտասահմանի գրագէտներուս համար, նոր ասպարէզ մը բացուած է, այն է ներկայացնել իրենք զիրենք եւ իրենց գործերը» :

Իսկ եթէ «Հեթանոս Տղայ» հատորին մասին շատ խօսուած է եւ ամբողջովին պատուած է, ինչպէս որ կը հաստատէ հեղինակը, պատճառն այն է որ վիպակներուն բովանդակութիւնը, հակառակ հեղինակին խոլ հաւատալիքներուն թէ զանազան ճամբորդութիւններէ կրած տպաւորութիւններով մշակուած են անոնք, կը կրէ հայկական բովանդակութիւն, տիպարները եւ միջավայրը ընդհանրապէս հայկական են, նոյնիսկ «ազգային ջիղ»ով գրականութիւն մը կը ներկայացնէ :

Բազմաթիւ Հայեր հայերէն գիրք չեն գներ, ոչ թէ այդ գրականութեան հայեցի բովանդակութիւն ունենալն է, այլ՝ հայ ընտանիքը, հայ անհատը ընդհանրապէս գիրք մը գնելու, հեղինակ մը քաջալերելու, անձնական մատենադարան մը կազմելու հաճոյքէն հրաժարած են դժբախտաբար արտասահմանի մէջ :

Այս ցաւալի հարցին մասին շատ անգամ խօսած ենք : Բայց այդ նոյն Հայերը մէկ չէ քանի մը հատ օտար թերթ կը գնեն, ամէն տեսակ բովանդակութեամբ : Օր. Մ. Պէրպէրեան դարձեալ թիւրիմացութեան մէջ է, երբ կը կարծէ թէ ամէն հեղինակ իր գործերուն մասին խօսելով, ինքզինքը ներկայացնելով, ընթերցողներուն համեմատութիւնը պիտի աւելնայ :

Գրական զրոյցները կը բաւե՞ն :

Միջին Արեւելքի մէջ, ուր աւելի նպաստաւոր պայմաններ գոյութիւն ունին, ուր հայ հաւաքականութիւն մը կ'ապրի, ուր բազմաթիւ միջնակարգ վարժարաններ կան եւ որոնց մէջ կը տիրէ հայկական-դաստիարակչական ոգի, գիրքերու սպառումը երբեք նպաստաւոր չէ եղած այս քանի մը տարուան մէջ եւ գիրքերու ցուցահանդէսները յուսախաբ ըրած են կազմակերպողները, հրատարակչականներն ու գրատուները :

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Տղայ էի, հազիւ եօթը տարեկան, երբ կը գտնուէի Պուլկարիոյ Ռուսճուք քաղաքը :

Գիշեր մը, առաջին անգամ ըլլալով, հայրս զիս թատրոն տարաւ :

Երբ ներս մտանք դահլիճէն, ներկայացումը նոր էր սկսած : Ուշանալը հինաւուրց սովորութիւն է մեր մէջ : Սրահը արդէն մթութեան մէջ էր եւ բեմին վրայ կը շարունակուէր խաղը :

Յանկարծ բեմին վրայ ալ իջաւ կիսախաւար մը :

Պահ մը այսպէս շարունակուելէ ետք, յանկարծ այդ կիսախաւարին մէջէն բարձրացաւ ձայն մը, մռայլ, խորհրդաւոր եւ դաժան .

— Երդուեցէ՛ք, երդուեցէ՛ք.. երդուեցէ՛ք...

Մանուկ յիշողութեանս վրայ խոր տպաւորութիւն էր գործած այս պատկերը : Աւելին չեմ յիշեր, միայն գիտեմ այնքանը, որ երբ թատրոնէն դուրս ելանք, հայրս ինծի բացատրեց թէ ներկայացուածը Շէյքսփիրի «Համլէտ»ն էր եւ թէ՝ Համլէտի դերակատարն էր՝ դերասանկարապետ Գալֆայեան :

Տարիները անցան : Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն փոխադրուեցանք Պոլիս :

Դարձեալ սահեցան տարիները, եկաւ Պալքանեան պատերազմը, անոր յաջորդեց Ա. աշխարհամարտը, սարսափելի Եղեռնը որ անճիտեց մեր ժողովուրդը եւ ապա Զինադադարը :

Ցնծութեան օրեր էին : Վերսկսած էր թատերական շարժումը, արձակուած էին կապանքները եւ Հայոց լեզուն վերստին սկսած էր բարբառիլ բեմերէն :

Ու ահա օր մը, յայտարարուեցաւ որ դերասան Կարապետ Գալֆայեան, մասնակցութեամբ Պոլսահայ Տրամաթիքի անդամներուն, պիտի ներկայացնէր Շէյքսփիրի «Համլէտ»ը, Վարիէթէ թատրոնին մէջ :

Վերյիշեցի խկոյն Ռուսճուքի ներկայացումը, որ այնքան խոր տպաւորութիւն էր գործած վրաս : Կը մտածէի սակայն թէ բան մը չէի հասկցած այդ ներկայացումէն եւ ոչ մէկ կարծիք կարողացած էի կազմել Գալֆայեանի արուեստին մասին : Հիմա որ գիտէի թէ ո՞վ էր Շէյքսփիրը եւ ո՞վ էր հերոսը, ուզեցի ճանչնալ նաեւ այդ հերոսը մարմնաւորող արուեստագէտը :

Եւ սակայն, այդ բախտը չվիճակուեցաւ ինծի : Գացի թատրոն : Շատ ժողովուրդ չկար : Կարապետ Գալֆայեան մերժեց խաղալ, առարկելով որ ներկայ հասարակութիւնը բաւական չէր ...

Շատ պնդեցին, խնդրեցին, սակայն ի զուր : «Վիրաւորուած» արուեստագէտը մերժեց վճռականապէս :

Մասնակցող դերասանները՝ Մկրտիչ Ջանան, Զափրաստ, Հրանդ Ստեփանեան, Սարիմ Մաքսուտեան եւ տակաւին ուրիշներ եկան այն եզրակացութեան՝ որ ոչ թէ անոր համար որ բաւականաչափ ժողովուրդ չկար, այլ անոր համար կը հրաժարէր Կարապետ Գալֆայեան խաղալէ, որովհետեւ չէր կրնար խաղալ ... որովհետեւ կը վախնար խաղալ ...

×

Արեւմտահայ եւ արեւելահայ հասարակութեան մէջ շատ է խօսուած Կարապետ Գալֆայեանի մասին, իր տարօրինակութիւններուն պատճառով :

Բնիկ արեւմտահայ այս դերասանը տասնեակ տարիներ Եւրոպա շրջելէ եւ թատերական ուսում ստանալէ ետք, հասած է Կովկաս, ուր սակայն երբեք չէ կրցած յարմարիլ տեղւոյն թատերական պայմաններուն եւ մանաւանդ հոն գործող դերասաններուն հասկացողութեան եւ արուեստի մօտեցումին հետ :

Գեղեցիկ տղամարդ է եղած Կարապետ Գալֆայեան : Նրբիրան, բարձրահասակ, մեղմ դիմագիծով, սեւ աչքերով եւ թուխ մազերով :

Կովկասի մէջ իր առաջին տարօրինակութիւնը ի յայտ է բերած հետեւեալ պարագաներուն մէջ : Այս մասին, հանգուցեալ դերասան Վաղարշ Վաղարշեան իր յուշերու հատորին մէջ կը բերէ հետեւեալ վկայութիւնը .—

« ... Ներկայացման օրը, նշանակուած ժամին նա չէր եկել թատրոն : Լեփ-լեցուն դահլիճը անհանգստանում էր : Խաղացւում էր Սունդուկեանի «Հայր» դրաման, որից յետոյ Գալֆայեանը պէտք է հանդէս գար Համլէտի դերում : Մենք՝ երիտասարդներս ընկանք փողոցները Գալֆայեանին փնտռելու : Նա իր տանը չէր : Ես նրան հանդիպեցի Վերայի կամուրջի մօտ, ձեռները թիկունքին, գլուխը բարձր, հայեացքը երկինքին յառած, կարծես քայլելիս աղօթում էր :

— «Պարոն Գալֆայեան, թատրոնում ձեզ են սպասում,— հեւ ի հեւ ասում եմ ես :

«Նա ինձ առնում է իր թեւի տակ, շոյում մազերս եւ անշտապ ու յուզուած պատասխանում է .

— «Գուլպաներս մաշուած են, տղաս : Ծակծկուած գուլպաներով կարելի՞ է Համլէտ խաղալ... Դանիմարքացի իշխանը կը հանդուրժէ՞ ... » :

Այս է եղած Կարապետ Գալֆայեանի առաջին շփումը Կովկասահայ հասարակութեան հետ :

Ի վերջոյ հանդէս եկած է Համլէտի դերով, որուն մասին կարծիքները բաժնուած են երկու մասի :

Գտնուած են մարդիկ, որոնք հաստատ համոզուած են գոյացուցած որ Կարապետ Գալֆայեան Մեծ Անգլիացին խորապէս ըմբռնած Շէյքսփիրագէտ մըն է, մանաւանդ հանճարեղ թարգման մը մանաւորապէս Համլէտի տիպարին : Եղած են մարդիկ ալ որոնք զինքը նկատած են միստիքական շունչով տարուած անհաւասարակշիռ մը, որ «լաւ ծանօթ էր Շէյքսփիրին եւ Աստուածաշունչին եւ վերջինով բացատրում էր առաջինը » : (Վաղարշ Վաղարշեանի Յուշերէն) :

Կարապետ Գալֆայեանի պաշտպաններուն եւ հակառակորդներուն պայքարը հետզհետէ աւելի սուր բնոյթ կը ստանայ :

Խնդիրը կը հասնի դայն հրաւիրելու Կովկասի Տրամաթիկական ընկերութեան մէջ : Եւ սակայն անկարելի կ'ըլլայ :

Տ. Յովհաննէսեան որ եղած է Կովկասի Հայ Տրամաթիքական ընկերութեան նախագահ եւ իր այդ հանգամանքով իրաւասութիւն է ունեցած Կարապետ Գալֆայեանը հրաւիրելու խումբ, չէ յաջողած այդ ծրագիրը իրագործել, հակառակ այն իրողութեան որ ինք անձնապէս եղած է Գալֆայեանի արուեստին ջերմ պաշտպան եւ անոր մասին գրած է հետեւեալ տողերը .—

« ... Գալֆայեանը աստուածային կայծ ունի, լուրջ ու խոր դերեր ըմբռնելու ընդունակութիւն եւ այն արտայայտելու շնորհք ու ձիրք » :

« Հորիզոն » թերթը իր կողմէն չէր դադրէր Գալֆայեանի արուեստը ջատագովելէ : «... Գալֆայեանը — կը գրէ նոյն թերթը — փողոցում լինի, տանը, թէ բեմի վրայ, նա Համլէտ է եւ ուրիշ ոչինչ : Նա միակ մարդն է մեր մէջ որ կարող է Շէյքսփիր հասկանալ եւ խաղալ » :

Եւ այս տողերը կը գրուէին այն միջոցին, երբ Հայոց բեմին վրայ Սիրանոյշն ու Զարիֆեանը կը խաղային «Համլէտ», իսկ Յովհաննէս Աբէլեանը՝ «Օթէլլօ», «Լիր Արքա» եւայլն :

Ճիշդ է որ Կարապետ Գալֆայեան տաղանդաւոր դերասան է եղած : Սակայն իր խորախորհուրդ միստիքականութիւնը պատճառ է եղած իր արուեստին հաւասարակշռութեան խաթարումին :

Այս առթիւ կարեւոր կը նկատեմ դարձեալ վկայութիւն մը բերել Վաղարշ Վաղարշեանի Յուշերէն, ուր մեծանուն դերասանը կը գրէ .—

« ... Իվերջոյ չըմբռնուեց եւ մինչեւ օրս էլ պարզաբանուած չէ այն շատ կարեւոր խնդիրը, որ Յովհաննէս Աբէլեանը, Յովհաննէս Զարիֆեանը, Օլգա Մայսուրեանը եւ ռուսահայ արտիստական ողջ ընտանիքը չէր կարող յարմարուել Գալֆայեանի արուեստին : Նրանց միատեղ, միահնչիւն խաղը անհնարին էր, որովհետեւ այդ դէպքում Գալֆայեանը խօսելու էր երկնքի հետ, իսկ Աբէլեանը նայելու էր ուղիղ խաղընկերոջ աչքերին՝ իբրեւ հողեղէն արարածի» :

Եւ սակայն, յանուն ճշմարտութեան, պէտք է ըսել նոյնպէս որ Գալֆայեան ամուր կառչած իր սկզբունքներուն, երբեք չէ ուզած հրաժարիլ անոնցմէ : Պոլսահայ մեծանուն դերասաններ, ինչպէս Պետրոս Ադամեան, Սիրանոյշ, Արմէն Արմէնեան, եւ աւելի ուշ Վահրամ Փափազեան իրենց մեծաշունչ տաղանդներուն հետ բերած են նաեւ մելոտրամադիկական վերամբարձութիւն, խօսքի եւ շարժումներու դերլարուածութիւն, հանդիսատեսին ջիղերը սղոցելու հակում, եւ սակայն անոնք ժամանակի ընթացքին յաջողած են յարիլ արեւելահայ թատրոնի իրապաշտ դպրոցին եւ այդպէսով յղկելով իրենց տաղանդը, խրացուցած են արուեստի բարձր սկզբունքներ :

Այդ մեծանուն արուեստագէտները անգամ մը Կովկաս ոտք դնելէ ետք յաջողած են իրենց վրայէն թօթափել ամէն ինչ որ արհեստական էր եւ ցուցադրական ու վերջնականապէս կարողացած են իմաստաւորել ու բազմապատկել իրենց տաղանդը, հասցնելով զայն հանճարի :

Կարապետ Գալֆայեան դժբախտաբար չկարողացաւ անցնիլ այդ «մաղէ կամուրջ»ը, իրեն համար չկրցաւ պատրաստել նոր բեփէրթուար ու միշտ մնաց կառչած իր միստիքական Համլէտի փէշերուն :

Եւ այդպէս ալ մահացաւ : Անյայտ է իր մահուան վայրն ու թուականը :

Ամէն պարագայի մէջ Հայոց թատրոնը ապրած է ու կ'ապրի Կարապետ Գալֆայեանի նման «Խենթ»երու շնորհիւ, որոնց յիշատակին հանդէպ երախտագէտ յարգանք պէտք է ունենանք :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՍԱՐՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, ամերիկահայ վիպագիր Սարոյեան Հայաստան կը գտնուի այս օրերուս : Սեպտ. 19ին, Երեւանի արուեստի աշխատաւորներու տանը մէջ տեղի ունեցաւ հանդիպում մը : Ներկայ էին մայրաքաղաքին ծանօթ գրողները, արուեստագէտները եւ հանրային կազմակերպութեան ներկայացուցիչները :

Հայաստանի Խորհ. Գրողներու Միութեան քարտուղար Հրաչեայ Յովհաննիսեան կատարեց հաւաքոյթին բացումը, յետոյ արձակագիր եւ թարգմանիչ Գրիգոր Քէշիշեան ներկայացուց Սարոյեանի կեանքն ու գործը :

Յանուն Հայաստանի գրողներուն՝ խօսք առաւ Հրաչեայ Քոչար եւ ըսաւ. — ըՍտեղծագործելով այն աշխարհին մէջ, ուր մրցակցութիւնը կը խեղդէ մարդը հոգեկան եւ ընկերային տեսակէտով, Սարոյեան կը յայտնուի իր արուեստով ու մարդկային զգացումներով իբրեւ բարեկամը ազնիւ մարդոց : Եւ ահա Պիթլիսցի հայ գիւղացիին տղան, որ Ամերիկա ծնած է, եկեր է մեր մէջ՝ փնտռելու ինչ որ կորսնցուցած է, հայրենի աշխարհին հմայքը վայելելու, հեռաւոր հարազատները գտնելու : Ուրախ ենք որ Սարոյեան այն տեսակէտն ունի թէ գրականութիւնը միայն ու միայն ժողովուրդին համար է :

Յանուն հայ թատրոնի աշխատողներուն՝ խօսք առաւ բեմադիր Վարդան Աճէմեան :

Յետոյ ծափերու մէջ խօսեցաւ Սարոյեան.

— Իմ մեծագոյն նպատակս է ծառայել ժողովուրդին : Ի՞նչպէս կրնամ չհետաքրքրուիլ ու չուրախանալ իմ ժողովուրդիս յաջողութիւններով : 1935էն ի վեր հսկայական փոփոխութիւններ կատարուած են ամենուրեք : Այցելած եմ բազմաթիւ երկիրներ, բազմաթիւ քաղաքներ : Բայց ամբողջ աշխարհի մէջ չեմ տեսած քաղաք մը, որ աճած ըլլայ այսքան արագ, գեղեցիկ ըլլայ այնքան՝ որքան Երեւանը : Երէկ պատիւն ունեցայ այցելելու մէկու մը, որու համբաւը տարածուած է աշխարհի մէջ,— Վ. Համբարձումեանն է ատիկա, որու նման մարդիկը տիեզերականօրէն մեծցուցած են փոքրիկ Հայաստանը : Ատոր համար ուրախ եմ, հպարտ եմ :

Յետոյ պատմելով իր տպաւորութիւնները մայրաքաղաքին մասին, խօսքը վերջացուց.

— Շնորհակալութիւն : Կեցցէ հայ ժողովուրդը : Կեցցէ Հայաստան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութեան վար-չական անդամները Գուրգէն Տապաղեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն յիսուն Ն. Ֆ. Կապ. Խաչի Տէ-սինի Ազգ. վարժարանին, վաթսուն Ն. Ֆ. Աղքատախնամին, նոյնպէս եկեղեցիին Մարսէյլէն Լեւոն Քայթանճեան 50 Ն. Ֆ., Վալանսէն Պ. Արսէն Սարգիսեան 20 Ն. Ֆ., Լիոնէն Պ. Ճ. Պահատուրեան 50 Ն. Ֆ. (Աղքատախնամին):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Դաշնակցութեան Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ իրի-կունը Րիւ Տինուառի սրահին մէջ:

Հանդիսաւոր տօնակատարութիւն Սար-պոնի մէջ, 9 Հոկտեմբեր1960, բոլոր դպ-րոցներու մասնակցութեամբ:

30-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 12, կէսօրէ վերջ ժա-մը 2·30ին, Սալ տը լա Շիմի, 28պիս, Րիւ Սէն Տօմինիք:

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուա-կանը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ. ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ: դաշնակ՝ Օր. ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱԲՈՅԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, ջութակ՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թառի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ
Խօսնակ՝ Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը:

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին: Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (Փարիզէն)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
4 OCTOBRE
1960

36րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 8916 36EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4717

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԱԽԿԻՆՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ

Ամէն օր, նոր թուական մը կը նշանակուի Թուրքիոյ նախկին վարիչներու դատավարութեան համար: Սեպտեմբերէն ետք, լսուեցաւ թէ Հոկտեմբերի առաջին օրերուն անկեալները պիտի դատուին, իսկ հիմա կ'ըսուի թէ Հոկտեմբեր 20էն առաջ, դատավարութիւնը չի կրնար սկսիլ: Նախկին գրեթէ բոլոր վարիչներուն համար մահապատիժ պիտի պահանջուի: Ցարդ անպարտ արձակուած են միայն 4 երեսփոխաններ, որոնք սահմանադրութիւնը բռնաբարած չեն, ըստ դատական քննիչ յանձնախումբին: Մնացեալ երեսփոխաններուն համար հինգէն 15 տարի բանտարկութիւն պիտի պահանջուի: Մահապատիժ պիտի պահանջուի 23 անկեալներու դէմ, որոնց մէջ կան Պայար, Քորալթան, Մենտերէս եւն. եւն.:

ԿԻՒՐՍԷԼ՝ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Ճէմալ Կիւրսէլ տեսակցութիւն մը շնորհած է ամերիկեան թերթի մը թղթակցին եւ այս առթիւ յայտարարած է թէ եթէ թուրք ժողովուրդը ուզէ, ինք պատրաստ է նախագահութեան թեկնածու ներկայանալու, ընտրութիւններէն ետք: Կիւրսէլ կը շեշտէ թէ երկրին միակ պաշտօնական բանբերը ինքն է եւ թէ վճռած է Թուրքիոյ տալ սահմանադրութիւն մը, զոր կարելի չըլլայ այլեւս բռնաբարել: Թուրքիոյ վարչապետը յայտնած է նաեւ թէ անհրաժեշտ է որ Թուրքիա Ատլանտեան Ուխտի անդամ մնայ:

Դպրոցական վերամուտի առթիւ, Կիւրսէլ պատգամ մը ուղղած է ուսուցիչներուն եւ ուսանողներուն.— «Սիրելի զաւակներս, կան թաքուն ձեռքեր եւ անխիղճ բերաններ որոնք կ'ուզեն թունաւորել ձեր անմեղ եւ մաքուր հոգիները եւ ձեզ սխալ ճամբաներու վրայ քշելով, մոռցնելով ձեր ազգասիրական պարտականութիւնները: Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը ալ: Սա պահուս, կը տեսնուին գրութիւններ, պաշտօններ, որոնք կը ժխտեն ժողովրդավար կարգերը եւ երկրին փրկութիւնը կը տեսնեն մենատիրութեան մէջ: Ո՛չ, երբեք... պէտք է բացարձակապէս հաւատանք թէ փրկութեան ճամբան ազգային կամքն է: Բռնութեան վարչաձեւը թերեւս օգտակար ըլլայ նախնական ազգերու համար, բայց ո՛չ թուրք ազգին: Նոյնիսկ կրնայ պատճառ ըլլալ: Մի մոռնաք որ մեր վերելքին հիմնական գրաւականը ազատութիւնն է»:

× Հանրապետութեան նախկին նախագահը, Ճէլալ Պայար որ առջի շաբաթ փորձած էր անձնասպան ըլլալ, հեռագրած է կնոջը որ առողջ է եւ պէտք չէ մտահոգուիլ իր մասին: Պայարի կինը իր ուրախութիւնը յայտնելով ըսած է թէ պէտք է սպասել որ արդարութիւնը յաղթէ:

Պոլսոյ փաստաբաններէն՝ Համտի Էօկէ ընդունած է Ճէլալ Պայարի պաշտպանութիւնը երկու հարիւր հազար ոսկի կանխիկ պահանջելով: Պայարի ընտանիքը ընդունած է որ փաստաբանը այդ գումարը ստանայ երբ նախկին նախագահին գոյքերը եւ դրամները ազատ ձգուին: Նոյնը կատարուած է նաեւ Ազգ. Միութեան Կոմիտէին:

×

Եասը Ատա արգելափակուածներուն մէջ կան 432 երեսփոխաններ, 14 լրագրողներ, 15 կուսակալ եւ 10 ոստիկան:

× Նախկին վարչապետ Ատնան Մենտերէսի Ամերիկայէն խաչ մը եւ Աստուածաշունչ մը ղրկած է Իլլինոյզ նահանգը բնակող կին մը: Ծրարը որ թղթատարներուն ուշադրութիւնը գրաւած է մոխրագոյն կափարիչով հօլի պայպըլ մը եւ ոսկի շղթայի մը կախուած խաչ մը կը պարունակէր:

Քննութիւն բացուած է ճշդելու համար թէ ինչո՞ւ ամերիկուհի մը նման նուէր մը կ'ընէ Նախկին վարչապետին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՉԷԶՈՔՆԵՐՈՒՆ

ՄԱԿի ընդհանուր ժողովը Շաբաթ օր անսպասելի տեսարանի մը թատերաբեմը դարձաւ:

Խրուշչեւ, անցեալ Մայիսին, Փարիզի մէջ իր տուած մամուլի ասուլիսը յիշեցնելով ջղագրգիռ շարժումներով եւ բռունցքները ամբիոնին զարնելով, ճառ մը խօսած է: Տեղական թերթի մը թղթակիցը կը գրէ, թէ Խրուշչեւ, այդ օրը, գինետունի մը սեղանները եւ աթոռները կոտրող գինովի մը կը նմանէր: Արդարեւ ձեռքը ունեցած թուղթը մէկ կողմ նետած եւ սկսած է յանպատրաստից պոռալ եւ նախատել, միշտ բռունցքները զարնելով: Ճառի ընթացքին ամբաստանած է չորս պետական դէմքեր, ժողովի նախագահը եւ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը «որ հաւատարիմ ծառան է մենաշնորհի դրամատիրութեան»:

Մ. Նահանգներուն համար ըսած է թէ՝ կ'ուզէ պատուաւոր օրինակ մը հովեր առնել երբ արդէն 12 ապօրինի զաւակներ ունի: Խրուշչեւ ոտքի ելաւ երբ օրակարգի հարցն էր Չինաստանի անդամակցութեան խնդիրը, արդէն մերժուած գիւնին կողմէ:

Խրուշչեւէն առաջ խօսած էր Ամերիկայի ներկայացուցիչը՝ Ուատսվըրթ: Այս վերջինը դիտել տուած էր, թէ Համայնավար Չինաստանի վարիչները պատերազմի կողմնակիցներ են եւ յարձակողական քաղաքականութիւն կը վարեն: Յիշած է Փեքինի մէկ թերթին յօդուածը ուր կ'ըսուի.— «Չինացի ժողովուրդը պատերազմէ չի վախնար, որովհետեւ մեռած գաղթատիրութեան աւերակներուն վրայ նոր քաղաքակրթութիւն մը պիտի ծաղկի, որ հազար անգամ աւելի բարձր պիտի ըլլայ դրամատէր դրութենէն»:

Խրուշչեւ բեմ ելած էր պաշտպանելու համար Համայնավար Չինաստանը: Երկու սպառնալիքներ ըրած է.— 1) Ոչ մէկ լուրջ աշխատանք կարելի պիտի ըլլայ ընել, ցորչափ դժոխք չէ ղրկուած այս ապականած դիակը (խօսքը Ազգայնական Չինաստանի մասին է) եւ անոր տեղ ընդունուած չէ կենդանի մարմինը Համայնավար Չինաստանի: 2) Եթէ այս առաջարկը չընդունուի ընկերվարական երկիրներէ կազմուած Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւն մը կրնայ ստեղծել: Այս կազմակերպութեան կրնան միանալ իրենց նման մտածող բոլոր երկիրները:

Խրուշչեւ իր ճառի ընթացքին անարգած է Ֆրանքօն, Քորէայի նախկին նախագահը՝ Սինկման Ռին: Ժողովին նախագահը՝ բազմաթիւ անգամներ ընդմիջած է խորհրդային վարչապետը, որպէսզի անարգական խօսքեր եւ բառեր չգործածէ: Ապարդիւն: Իվերջոյ փակած են Խրուշչեւի միքրոն եւ տասը վայրկեան ան օդին մէջ խօսած է: Երբ անդրադարձած է, սաստիկ բարկացած է: Եւ այդ պահուն է որ ըսած է.— «Ի՞նչ կ'ըսէք եթէ ձգենք երթանք եւ մեր միացեալ ազգերը կազմակերպենք»: Նեհրու եւ Մաքմիլըն իրարու նայած են:

Միւս կողմէ, Մաքմիլըն եւ Այզընհաուըր երկար տեսակցութիւն մը ունեցած են: Խօսակցութեանց մասնակցած է նաեւ Աւստրալիոյ վարչապետը՝ Մենզիս: Հեկըրթի, Սպիտակ Տան բանբերը լրագրողներուն յայտարարած է, թէ նախագահ Այզընհաուըր նամակ մը գրած է «չէզոք հինգ մեծերուն» (Նասըր, Թիթօ, Նքրումա, Սուքառնօ եւ Նեհրու), ուր կ'ըսէ թէ Խրուշչեւի հետ տեսակցութիւն մը անօգուտ է, ցորչափ այս վերջինը ցոյց չի տար բարի կամեցողութեան գործնական արտայայտութիւն, վերջ դնելու համար միջազգային ներկայ լարուած կացութեան:

Խրուշչեւ տեսակցութիւն ունեցած է Էֆ էլ Էնի երեք անձերու հետ, որոնք Նիւ Եորք կը գտնուին այս պահուս: Այս առընչութեամբ Խրուշչեւ դիտել տուած է, — «Փաստ է որ Ալժ. կառավարութիւնը գոյութիւն ունի երկու տարիէ ի վեր: Իրականութիւն մըն է զոր կը ճանչնանք: Աւելին, Ալժերիական կառավարութիւնը ճանչցուած է նաեւ, զօրավար տը Կոլի կողմէ, քանի որ խօսակցութիւններ ունեցաւ անոր ներկայացուցիչներուն հետ»:

Խրուշչեւի հետ տեսակցութեան առթիւ, Եազիտ, «Ալժ. Առժ. կառավարութեան նախարարը», յայտարարած է անգլերէն՝ թէ համաձայնած են բոլոր կէտերու շուրջ, ֆրանսերէն՝ թէ համաձայն են կարգ մը կէտերու շուրջ:

—o—

ՅՈՐԴԱՆԱՆ պաշտօնապէս ճանչցաւ Իրաքի կառավարութիւնը: Երկու տարիէ ի վեր խզուած էին երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութիւնները:

Օրը Օրին

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

— Կինս Հայ ըլլալուն, քանի մը բաներ գիտեմ ձեր մասին...

— Կրնայի՞ իմանալ այդ քանի մը բաներէն քանի մը բաներ:

— Ինչո՞ւ չէ... Եգիպտոսը, որ քարը վերցնես, տակէն Հայ մը դուրս կը ցատկէ...

— Շիտակ է...

— Աշխարհի ո՛ր անկիւնը կ'ուզես գը-նա՛, եթէ առտուն դիմացդ Հայ մը չելլէ, իրիկուան կ'ելլէ:

— Ատ ալ շիտակ է...

— Որ ասպարէզէն կ'ուզես ներս մտիր, անխուսափելի է, Հայ մը բարեւ կուտայ քեզի...

— Շատ ճիշդ...

— Շուկայ գնա՛, անպատճառ քանի մը յայտնի Հայ վաճառականներ կան.. Սակարան մտիր, «արջ»երու խումբին մէջ ալ Հայեր կան, «ցուլ»երու խումբին մէջ ալ... Հիւանդանոց գնա՝ յիսուն բժիշկէն մէկը, անպատճառ Հայ է: Դատարանէն ներս քալէ, եթէ դատաւորը Հայ չէ, փաստաբաններէն քանի մը հատը Հայ են ...Պետական պաշտօնատան մը հետ գործ ունեցիր, շատ հաւանական է որ գրասեղանին առջեւ նստած պաշտօնեան Հայ ըլլայ...

— Ըսածներուդ մէջ կտորիկ մը չափազանցութիւն կայ, բայց կը ներեմ... Որովհետեւ, տուած պատկերդ, իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, իրականութեան կը համապատասխանէ...

— Այս երեւոյթը նկատած եմ, բայց մինչեւ այսօր ալ չեմ կրցած բացատրել զայն... Դուն կրնա՞ս:

— Կը փորձեմ... Մեր պատմութեան ծանօթ ես, հարկաւ...

— Է՛, «բաներ մը գիտեմ» ըսեմ, սուտ խօսած չեմ ըլլար... Անդադար ձեզ ջարդեր են, դուք ալ թոյլ տուեր էք որ ձեզ ջարդեն: Ժամանակին թագաւոր մազաւոր բաներ մը ունեցած էք եղեր, բայց այսօր բա՛ն մըն ալ չունիք...

— Սխա՛լ... Ունինք, բայց մենք մեր ունեցածին տէրը չենք...

— Զիս սրբագրած չեղար... Երբ ունեցածիդ տէրն ու տիրականը դուն, ինքդ, չես, կը նշանակէ որ բա՛ն մըն ալ չունիս... Ես գործնական մտքի տէր ազգի զաւակ եմ, ինծի հետ գլուխ չես կրնար ելլել ատանկ խնդիրներու մէջ... Դուք ձեր լեզուն ունիք՝ ատ ալ գիտեմ... Բաւական ալ դժուար լեզու մը... Գիտեմ որ լրագիր ունիք, գիրք ունիք, կուսակցութիւններ ունիք եւ իրարու հետ կը գզուըտիք... Ատեն մը անկախ Հանրապետութիւն ունեցեր էք, բայց ձեր անճարակութեան պատճառաւ, ան ալ կորսնցուցեր էք...

— Մե՞ր անճարակութեան թէ ձե՛ր...

— Տարբերութիւն չըներ... Արդիւնքին նայինք... Ըսի ձեզի որ ես գործնական մտքի...

— Տէր ժողովուրդի մը զաւակն ես...

— Չերկնցնենք ... Պատասխան կ'ուզեմ ... ինչո՞ւ, ասանկ ամէն տեղ էք եւ ամէն ապուրի մէջ դգալ մը ունիք...

— Դժգո՞հ էք... Ուրախ եղէք որ այսքան չարչարուած եւ քանի մը անգամ խաչէն վար առնուած ժողովուրդ մը, ոտքի վրայ է եւ այդ ոտքը ամէն ասպարէզէ ներս դրած է...

— Ուրախը՝ ուրա խենք, բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, ինչպէ՞ս դիմացեր էք... Ատ ի՞նչ հրաշք է... Ըսել է որ եթէ դուք ալ մեր բախտը ունեցած ըլլայիք, ձեր ձեռքէն քաշելիք ունէինք... Շուկան, սակարանը, ազատ ասպարէզները ողողած պիտի ըլլայիք.. Մե՞ր վիճակը ինչ պիտի ըլլար...

— Այդ մասին բնա՛ւ մի՛ մտածեր... Որովհետեւ, եթէ մենք ձեր բախտը ունեցած ըլլայինք եւ դուք ալ մեր բախտը, երդում կ'ընեմ քեզի որ ձեզմէ բուռ մըն ալ ոտքի վրայ մնացած չէր ըլլար, շուկային, սակարանին եւ մնացեալներուն մասին մտածելու համար... Բարեկա՛մ, ամէն ժողովուրդի ուտելիք ապուրը չէ — մեռնիլ ու յարութիւն առնել... Եւ քանի՛ անգամ... Այդ առաքինութիւնը մեզի տրուած է Արարիչէն, որովհետեւ ուրիշ բան տրուած չէ... Այս նշմարտութիւնը ձեր գանկէն ներս մտցնելու համար է, ահաւասիկ, որ մենք մեր ոտքը ամէն ասպարէզէ ներս կը մտցնենք...

ՆԻՐՈՊԱՅԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ վերամուտի նախօրեակին կարգ մը պարագլուխներ ճառեր խօսեցան: Նախ վարչապետը՝ Մէսի մէջ երկար ծանրացաւ ընդհ. քաղաքականութեան վրայ, մասնաւորաբար Եւրոպայի: Ալժերիոյ համար ըսած է. «ողբերգութիւնը հոն է որ աւելի վեց տարի առաջ ոչ ոք կը մտածէր Ալժերիոյ մասին: Ոչ ոքի կը ճանչնամ դաս տալու իրաւունքը, ոչ ալ մեղք անշուշտ»: Կի Մոլէ, Տէնքէրքի մէջ, խիստ բառերով ցոյց տուած է ընկերվարականներու ընդդիմադիր կեցուածքը. «չեմ կարծեր որ պատերազմ ուզող մարդիկ ըլլան, բայց կան տակաւին խնդիրներ որոնք կրնան պատերազմ ընել: Խրուշչեւ վարպետ է, շատ լաւ ձի ծախող կրնար ըլլալ: Մինչեւ եղունգներուն ծայրը դերասան է»:

ԻԶՄԻՐԻ դատարանը 7էն 23 ամիս բանտարկութեան դատապարտեց երեք ամերիկացի ենթասպաներ, տարադրամի թրաֆիքի համար:

ՊՈԼՍՈՅ նախկին ոստիկանապետը՝ Ֆահրուք Օքթէյ Եասը Ատայի մէջ մեռած է, առջի օր: Ցարդ Եասը Ատայի մէջ մեռնողներու թիւը հինգ է, որոնցմէ երկուքը անձնասպան եղան:

«ԺԱՆՍՈՆ ՑԱՆՑ»ին դատավարութիւնը վերջացաւ: Ատեանին վճիռն է՝ 14 հոգիի տասը տարի բանտարկութիւն, իսկ մնացեալ ինը ազատ արձակուած են:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԸ ՎԵՐՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Ա.

Զարեանի կեանքն ու գործը յօդուածի նիւթ չեն, այլ լուրջ ուսումնասիրութեան խնդիր են. ուստի ամփոփենք որքան կարելի է :

Զարեան կը տանի առանձնութեան ծանր բեռը, քանի որ կը պակսին իր մտքի եւ արուեստի գործակիցները, այդ բեռը թեթեւցնելու համար :

Իր ֆիզիքական առանձնութեան մէջ, Զարեան հոգով եւ մտքով կապուած է ամբողջական Հայաստանի գաղափարին հետ :

Արարատեան Հայաստանից մինչեւ Նեմրութ, Սասուն եւ Տալւորիկ՝ իրենց ապետներով եւ առասպելներով՝ Զարեանի ներշնչման միակ աղբիւրն են :

Զարեանի միտքը միշտ խոյանքներու մէջ է, երբեմն դէպի վերեւ, երբեմն դէպի ներքեւ՝ կանգ կ'առնի մեր խորաններուն առջեւ, կը կարդայ վիմագրութիւններ, պատասխանատուութեան խորին գիտակցութեամբ Հայոց դիւցազնավէպերը «լերան վրայ» բարձրացնելու համար :

Մեր տնտեսական եւ աշխարհագրական պայմանները պատնէշներ չեն Զարեանի անկախութեան գաղափարի համար. «Ազգը կ'ուռճանայ անկախութեան մէջ», կրկնում է Զարեան :

Ամբողջական եւ յաւիտենական Հայաստանի մէջ, նա փորձում է միմիայն քաղաքակրթուած հայութիւն տեսնել. «Նեղ ճակատով չարչին», «ոսկի փնտռող գաղթականը» հանդուրժելի չեն նրա համար :

Զարեանին գիտենք 1921 թուականից : Մենք բոլորուած էինք Երեւանի կուլտուրայի Տան սենեակներից մէկի սեղանի շուրջ, երբ, ուշանալու պատճառով, Աշխարհբեկ Լորիս Մելիք Քալանթարեան հեւալով ներս մտաւ.

— Կը ներէք ուշանալուս համար, ողբացեալ Կոստան Զարեանին հանդիպեցի, ըսաւ Աշխարհբեկ իր սովորական ժըպիտով :

Աշխարհբեկ մանրամասնութիւններու մասին չխօսեց եւ սկսաւ իր հնագիտութեան դասաւանդումը :

Շուտով Զարեանը երեւաց մեր համալսարանի պատմագրական ֆակուլտետի մէջ :

Զարեանին ընկերացած էին ՅակոբՄանանդեան եւ Աճառեան, համալսարանի ռեկտոր Յակոբ Յովհաննիսեան իր եղբօր՝ Աշոտի հետ (Աշոտ Յովհաննիսեան նոյն շրջանի հայ Կոմկուսի քարտուղար էր) :

Լսարանը լեցուն էր ուսանողներով. հիւրերը մնացին ոտքի վրայ կանգնած, իսկ Զարեանը բարձրացաւ ամբիոն :

Թիկնաւէտ, լայն կուրծքով, կայտառ, լայն, մի քիչ դէպի դուրս ուղղուած ճակատով, մաքուր հագնուած, Կոստան Զարեանը մեզ վրայ օտար դիւանագիտական ներկայացուցչի տպաւորութիւն թողուց :

Զարեան ստանձնած էր եւրոպական բաղդատական գրականութեան եւ ընդհանուր պատմութեան դասերը :

Յաջորդ դասախօսութիւններուն, բըժշկական, ճարտարագիտական եւ գիւղատնտեսական ֆակուլտետի ուսանողներ կը խցկուէին մեզ մօտ Զարեանին լսելու համար, այդ պատճառով Համալսարանի վարչութիւնը ստիպուած եղաւ Զարեանին տրամադրել շէնքի երկրորդ յարկի ընդարձակ սրահը :

Զարեանի ընտիր բառերու պաշարը իր լեզուի ճոխութիւնով անսովոր էր, եւ ըսել թէ նա միայն 24 տարեկան հասակին է, որ սովորած է մեր այբուբենը :

Իր գիտցած վեց թէ եօթը եւրոպական լեզուներուն մէջ վերջինը եղած է հայերէնը :

Ինչպէս յիշեցինք, 24 տարեկան հասակից միայն ճանչցած է մեր տառերը, առանց աշակերտական սեղաններու վրայ նստելու : Մխիթարեան Հայրերու մօտ, այն էլ կարճ ժամանակով, հմուտ է դրել իր հայերէնին եւ ինքնաշխատութեամբ հայ բանաստեղծ դարձել :

Մեր ուսանողներից մէկը, Աշիկ Բաղրամեան անունով, քառեակներու մի տետրակ ունէր, որի մէջ ամէն մի դասախօսի մի քանի տող նուիրում էր :

Զարեանը շուտով ինկաւ Աշիկի տետրակի մէջ.

> Ժամը եկաւ Զարեանին,
> Հին աշխարհի երգիչին,
> Հայոց ազգի Դանտէին:

Կոստան Զարեան, Յակոբ Մանանդեան, Հրաչեայ Աճառեան, Մանուկ Աբեղեան, աշխարհբեկ Լորիս Մելիք Քալանթարեան, Սիրական Տիգրանեան, Գէորգ Գրձելեան, Յակոբ Բեդելեան, Անժուր Ոռոդինեան, Ղամբարեան :

Սրանք մեզ համար պաշտօնական անձնաւորութիւններ չէին, այլ բարոյական հեղինակութիւններ էին, որոնց հետ կապուած էինք հոգեկան այնպիսի կապերով, որպիսիք ուրիշ տեղ փնտռել անհնար է :

Զքաւոր, բայց հոգով հարուստ, բիւրեղ - միաձոյլ գաղափարով. մեր դասախօսները կոչուած էին նոր դարաշրջան ստեղծելու վերածնող Հայութեան համար :

Արդարեւ, երկրորդ ոսկեդար ունեցանք : Եղիշէ, Եզնիկ, Մովսէս Խորենացի, Ղազար Փարպեցի եւ նմանները մեզ թողեցին անմեռ մի ժառանգութիւն :

Երկրորդ ոսկեդարը երկու կրակի մէջ ինկաւ : Տաճկական բարբարոսութեան զոհ դարձաւ մեր մտաւորականութեան հոյլը :

Բերիական բռնութեան զոհ դարձաւ Հայոց ընտրանին. ոմանք Ֆիզիքապէս, ոմանք էլ հոգեպէս ու բարոյապէս մեռան : Միակ ներկայացուցիչը Զարեանը եղաւ, որ բախտի բերումով թէ պատահմամբ դուրս պրծաւ այդ միջավայրից :

Շատոնց կը փնտռէի պրոֆեսորիս, մայր երկրից դուրս գալուց յետոյ :

Փարիզում իմ սահմանափակ ծանօթներից որոշ տեղեկութիւն չկրցայ ունենալ : 1949ին Փարիզի Մխիթարեան վարժարանի պաշտօնավարութեանս շըրջանին էր :

Դասամիջոցին, կանգնած մի ծառի տակ, կը դիտէի աշակերտներու խաղերը, երբ Հայրերից մէկը մօտեցաւ ինձ եւ տըւաւ «Հայրենիք» ամսագիրը.

— Կարդացէք, Պ. Թ. : Ձեզ ալ եւ ձեր փնտռածն ալ ամսագրի մէջ կը գտնէք :

Արդարեւ, «Հայրենիք»ի առաջին էջի վրայ Զարեանի յօդուածը՝ «Հոլանտական Յուշատետրից»ը :

« Ահաւասիկ երկու միացած ձեռքեր՝ Հոլանտան :

Ոստրէի գոյնի երկինք, ջրանցքների թառամած հայելիներ, որին մտրակում է ծովից փախած սառը մի հով ..» :

Մի քանի պարբերութիւնից յետոյ կը կարդամ .—

« Մինչ Վենետիկում սեւամորթը ներկայ է տասնեւութերորդ դարու ոճաւորուած արձաններով, այնտեղ նա իջնում է հեռաւոր երկրներից եկած նաւերից՝ աչքերը վառ, քիթը տափակ, բազուկները երկայն » :

— Վարդապետ, Զարեանը Վենետիկում կը գտնուի, գրէիք Հայրերուն եւ հարցնէիք այդ մասին :

— Ուրկի՞ց գիտէք, Պ. Թ., պատասխանեց Վարդապետը :

— Զարեան նկարագրած է Հոլանտայից Վենետիկ երթալու ճանապարհորդութիւնը :

Վարդապետը ամսագիրը ձեռքիցս առաւ, կարդաց տողերը եւ ըսաւ.

— Ձեմ կարծեր, որ Վենետիկ ըլլայ Զարեան, անիկա կրնայ նկարագրել առանց ճամբորդելու կամ վայրը տեսնելու :

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹԱՇՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ՀԻՆԳ ՕՐ ՈՒՐՄԻՈՅ ԼՃԻ ՇՈՒՐՋ

Ատրպատականը պատմական շատ տեղեր ունի : Բայց ամէնից աւելի ինձ հետաքրքրում էին միայն այն վայրերը, որոնք հայկական պատմութեան հետ որեւիցէ կապ ունէին :

Որքան էլ նրանք այժմ աւերակ վերածուած լինեն, որքան էլ նրանք այժմ ամայացած, դատապարտուած լինեն լըքումի, լռութեան, էլի նորից հէնց այդ անշունչ եւ անխօս վիճակում իրենց բովանդակած պատմութեան քաղցր յիշատակներով, կը խօսին մեր սրտին եւ կը յուզեն մեր հոգիները, վերանորոգելով մեր ազգասիրական զգացումները :

Պատմական ուսումնասիրութիւն կատարելու համար, հարկաւոր է ժամանակ եւ անձնական իր բոլոր յարմարութիւններով : Ի՞նչ ուսումնասիրութիւն կարող էք կատարել դուք, երբ յայտնի չէ ուր է գտնւում ձեր փնտռած պատմական վայրը : Կամ դուք այդ պատմական վայրից ուրիշ բան չէք տեսնում՝ եթէ ոչ մի հողակոյտ եւ ուրիշ ոչ մի հետք : Պէտք է գոհանալ յաճախ գիւղի, գաւառի ընդհանուր պատկերով, օգնութեան կանչելով պատմութիւնը, որ լրացնում է ինչ որ չկայ : Եւ մենք այդպէս վերակազմում ենք պատմական վայրերը մեր երեւակայութեամբ :

ՈՒՐՄԻՈՅ ԼԻՃԸ (ԿԱՊՈՒՏԱՆ ԾՈՎԸ)

Հին ժամանակ, նրա շրջակայքում ապաստան են գտել բարգաւաճ հայ գաւառներ, որոնց մնացորդներն դեռ ապրում են :

Ծովի մակերեսից 1294 մեթր բարձրութիւն ունի եւ շրջապատուած է բարձր սարերով : Երկարութիւնն է 140 քիլոմեթր, իսկ լայնքը՝ 55 քիլոմեթր : Ընդհանուր մակերեսը 5·775 քառակուսի քմ. է : Հարաւային մասում գտնւում են մի քանի անբնակելի կղզիներ :

Իսլամական շրջանում, արաբ եւ պարսիկ աշխարհագէտներ այս լիճը անուանում են — եւ այս շատ զարմանալի է — հայկական անունով. «Բահարէ ֆապուտան» (Կապուտան Լիճ) : Մենք անուանում ենք « Կապուտան ծով » : Կայ նաեւ մի ուրիշ անուն, որ գործածուած է նոյն շրջանին. «Տարիա Եէշու», որ նշանակում է = աղի լիճ : Շատ աղի է լիճը, 25 տարիր աղ է պարունակում, որով անհընարին է նրա մէջ որեւիցէ բուսական կեանք : Ջրի բաղադրութեան մէջ կան նաեւ Սոդիոմ - մագնեզիոմ - փոթասիոմ : Լճի ջուրը շատ թանձր է. շատ դժուար է նաւարկել, մանաւանդ թէ վըտանգաւոր : Նրանք որոնք ուզում են լողալ սովորել, մեծ յարմարութիւն է ընձեռում լիճը : Միշտ ջուրը ձեզ վեր է բարձրացնում, երբեք չէք կարող խեղդուել : Լճի ափերում գոյութիւն ունեցող ցեխը յօդացաւի բժշկութեան համար է գործածւում :

ՄԱՐԱՂԱ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔ

Մարաղա, փոքր քաղաք, գտնւում է լճի արեւելեան մասում, բաւական հեռու նրա ափերից : Կորած է Սահանդ սարի ստորոտում, կանաչութիւնների մէջ : Ժ. դարում, Ատրպատականի երկու գլխաւոր քաղաքներից մին էր : Հարուն - Ալ - Րէշիտ շրջապատում է նրան ամրակուռ պարիսպներով— ԺԴ. դարում, քրդական գաւառական մի պետութեան մայրաքաղաք է դառնում : Մոնղոլական արշաւանքի

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

1844ական թուականներուն Փարիզը կ'ապրէր վիպային կեանք մը : Այդ կեանքին խառնուած էր քսանամեայ գեղանի կին մը՝ Ալֆոնսին Փլեսի, որ աւելի ուշ պիտի կոչուէր Մառի Տիւփլեսի, որ իր գեղեցկութեամբ, իր մտացիութեամբ եւ իր արտակարգ շնորհներով յաջողած էր դառնալ փարիզեան գրական եւ գեղարուեստական շրջանակներու զարդը :

Մառի Տիւփլեսի իր մահէն ետք պիտի անմահանար շնորհիւ Ալեքսանդր Տիւմա Որդիի գրչին, որ իր «Գամելիազարդ Տիկին»ը թատերակով եւ Մարկրիթ Կոթիէ անունով հրաշալի գծած է ու դարերուն յանձնած Մառի Տիւփլեսիի պատկերը :

Տիւմա Որդի երկար ատեն սիրային յարաբերութիւններ մշակած է Մառի Տիւփլեսիի հետ, եւ սակայն այդ կապը ունեցած է դժբախտ վերջաւորութիւն մը :

Ստորեւ կուտանք այդ տրտմաթախիծ ու աղեխարշ պատմութիւնը .—

×

1844 թուականի Սեպտեմբեր ամսուն, Ալեքսանդր Տիւմա Որդի այցելութեան գացած էր իր հօր՝ Ալեքսանդր Տիւմայի, որ Սէն - Ժերմէնի իր վիլլային մէջ այդ միջոցին զբաղած էր պատրաստութեամբը իր մեծ վէպին՝ «Կոմս Մոնթէ Քրիսթօ» :

Ճամբու ընթացքին, Տիւմա Որդի կը հանդիպի Էօժէն Տէժազէի, (այդ շրջանի անուանի գերասանուհիին զաւակը) եւ երկու երիտասարդները, ուրախ զուարթ) հեծած իրենց մատակ ձիերուն վրայ, կը կտրեն Սէն Ժերմէնի անտառը եւ այցելութիւնը վերջանալէ ետք, նոյն ճամբով կը վերադառնան Փարիզ եւ ընթրիքէն յետոյ կ'որոշեն երթալ Վարիէթէ թատրոնը :

Այդ շրջանին, Վարիէթէ թատրոնը Քոմէտի Ֆրանսէզին, Օփերային եւ Փալէ Ռուայեալին հետ կը կազմէր լաւագոյն եւ ընտրեալ վայրը, ուր գրեթէ ամէն գիշեր կը հաւաքուէր Փարիզի գեղարուեստական շրջանակներու ընտրանին :

Սրահին առաջին կարգի թիկնաթոռներուն վրայ բազմած, երկու երիտասարդները կը սպասէին վարագոյրի բարձրանալուն եւ Էօժէն Տեժազէ իր հեռադիտակով զբաղած էր քննութեան մը ենթարկել սրահը, երբ յանկարծ, բեմին աջ կողմի օթեակին դուռը բացուելով երիտասարդ ու գեղանի կին մը կը մտնէ ներս ու կը բազմի վեհափառ հանդիսաւորութեամբ մը, իր հոյակապ գեղեցկութեան ցոլքերը սփռելով խոկոյն բովանդակ սրահին վրայ :

Հազիւ նստած, գեղուհին իր ակնարկը կը դարձնէ սրահին չորս բոլորտիքը, աջ ու ահեակ ժպիտներ բաշխելով եւ երբեմն կը հակի դէպի դրացի հանդիսատեսը՝ անոր հետ քանի մը բառ փոխանակելու համար :

Մառի Տիւփլեսին էր :

Ալեքսանդր Տիւմա Որդի, ի տես գեղուհիին, կը մնայ հիացած ու յափշտակուած :

« ... Հագած էր զմայլելի շրջազգեստ մը, կը գրէ յետագային Տիւմա Որդի, եւ վրան ունէր հնդկական թանկագին շալ մը մետաքսեայ, շրջապատուած ոսկեզօծ երիզներով, եւ դաստակին վրայ կը պսպղար ադամանդակուռ ապարանջանը» :

— Ո՞վ է, կը հարցնէ Տիւմա Որդի Տըժազէին :

— Ի՞նչպէս, չե՞ս ճանչնար կը պատասխանէ Էօժէն : Մառի Տիւփլեսին է :

— Կ'ուզե՞ս, զի՞ս ներկայացնել իրեն, կ'ըսէ Տիւմա իր բարեկամին :

— Հա, կը պատասխանէ Տէժազէ, իր պաշտպանը՝ Կոմս Սթիքպերկ օթեակին մէջ է իսկ իր բարեկամուհին՝ Քլեմանսն ալ նստած է օթեակին խորը : Միջնարարին կը փորձեմ մօտենալ բարի Քլեմանսին եւ կ'իմանամ թէ Մառի ազա՞տ է այս գիշեր թէ Կոմսը պիտի մնայ իր քովը :

Ներկայացումէն ետք Կոմսը կ'ընկերանայ Մառիին մինչեւ իր տանը դուռը եւ հրաժեշտ առնելով կը մեկնի :

Քլեմանս երկու երիտասարդները կ'առաջնորդէ ներս, մինչ այդ Մառի իր հաւատարիմ սենեկապանուհիին՝ Քլոթիլտի օգնութեամբ իր գիշերային շրջազգեստը կը փոխէ եւ Լուտովիկոս ԺԵ.ի օրերու նման ուրիշ շրջազգեստ մը հագած կը դաշնամուրին առջեւ :

— Կը պաղատիմ, Տիկին, կ'ըսէ Տէժազէ խօսքը ուղղելով Մառիին, մի դադրեցնէք ձեր նուագը :

Եւ սակայն, Մառի, արտակարգ շնորհալիութեամբ մը ընդունելով իր հիւրերն, կը հրաւիրէ զանոնք ընթրիքի :

Սեղանը պատրաստ էր երբ հիւրերը կը մտնեն ճաշասենեակ : Կը տիրէ չափազանց զուարթ ու շէնշող մթնոլորտ մը եւ շամբանեան կը հոսի առատօրէն :

Ընթրիքի վերջաւորութեան, Մառի թեթեւ հազէ մը բռնուած, կը թողու սեղանը եւ կը հեռանայ :

— Ի՞նչ ունի, կը հարցնէ Տէժազէ :

— Շատ ծիծաղեցաւ եւ ատոր համար կը թքնէ կը պատասխանէ Քլեմանս, յաճախ կը պատահի :

Տիւմա Որդի, չափազանց յուզուած, կը դիմէ դէպի Մառիի վարդախուցը, ուր կը պառկած էր այս վերջինը : Հոն կը գտնէ երիտասարդ կինը, բազմոցի մը վըրայ երկարած եւ թաշկինակով մը բերանը գոցած :

(1 Շար.)

ժամանակ Ատրպատականի մայրաքաղաքն էր :

Հուլաչու խան, որի դերեզմանը այժմ գտնւում է Մարաղայում, արեւմահեղ պատերազմներ մղեց մեր Կիլիկիոյ Հեթում Թագաւորի հետ միասին :

Հեթում Ա. Հայոց Թագաւորը, 1254 թուին, մշտնջենաւոր խաղաղութեան եւ զինակցութեան դաշինք կապեց Թաթարների մայրաքաղաքում՝ Կարակորումում, Թաթարների միապետի, Մանգու Խանի հետ, որ Հուլաղուն Խանի եղբայրն էր :

1257 թուին, Հեթում Թագաւորը, քառասուն հազար հետեւակ զօրքով, եւ 12 հազար ձիաւորներով, Եդեսիոյ առջեւ միացաւ Հուլաղու Խանի հսկայ բանակին, Սուրբ Երկիրը Սարակինոսաց ձեռքից ազատելու համար : Չզարմանանք : Որովհետեւ Հուլաղու Խանի թէ մայրը եւ թէ կինը Տոխուզխաթուն, քրիստոնեայ էին : Նա 1258 թուին, երբ Բաղդադը վերածեց աւերակի, շնորհիւ իր կնոջ միջամտութեան՝ ազատութիւն շնորհեց քրիստոնեաներին :

Հուլաղու Խանը Մարաղա քաղաքի շըրջաններում շինեց առաջին աստղադիտարանը, աստղագէտ Նասրեդդինի համար, որ Խորասանի Թուս քաղաքից էր :

Բարթողիմէոս Եպիսկոպոս Դոմինիկեան Ուխտից, աշակերտ Ս. Թովմաս Աքուինացու : Հռոմում իրեն յանձնուած պաշտօնների մէջ ցոյց տալով մեծ կարողութիւն եւ գիտութիւն, Յովհաննէս ԻԲ. Սրբազան Քահանայապետի կողմից եպիսկոպոս է անուանւում եւ ուղարկըւում Արեւելք : Բարթողիմէոս Եպիսկոպոս 1333 թուին, գալիս է եւ հաստատւում Մարաղա : Սովորում է տեղական լեզուն (պարսկերէն) եւ ձեռնարկում քարոզութեան : Ունենում է մեծ յաջողութիւններ : Հիմնում է Մարաղայի շրջաններում վանքեր : Բարթողիմէոս Եպիսկոպոսի սրբութեան, գիտութեան, մանաւանդ աստուածաբանական ուսման հըմտութեան համբաւը հասնում է մինչեւ Հայաստան : Եսայի Նչեցի իր աշակերտներից, Յովհան Քռնեցուն ուղարկում է Մարաղա ստուգելու համար լուրը, եւ սովրելու նրանից այն ամէն գիտութիւնները, որ նոր էին, ապագայում տարածելու համար Հայաստանում : Քռնեցին մէկուկէս տարի մնում է Բարթողիմէոս Եպիսկոպոսի մօտ : Ինքը նրանից սովորում է լատիներէն լեզուն և սովորեցնում է նրան հայերէն : Ապա եպիսկոպոսին բերում է իր հետ Հայաստան եւ բնակեցնում Քռնի :

Պատմութեան մէջ յիշւում է նաեւ, որ Մարաղայում ապրել են Նեստորականներ : Նրանց Պատրիարքի Աթոռը եղել է երկար ժամանակ հէնց Մարաղայում :

Վերոյիշեալ պատմական տուեալները ինձ մղում էին անպատճառ այցելել Մարաղա եւ տեսնել հետքերը վերոյիշեալ եկեղեցու, Աթոռների, վանքերի, եկեղեցիների ...

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ԲՈՂԱՏԵԱՆ

(Շար.)

ԳԵՂԱՄ ԾԵՐԻԿԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հին կաղնի մընալ տապալեցաւ : Ոչ միայն «Յառաջ» զրկուեցաւ իր 35 տարուան ժրաջան գործակալէն, այլ եւ իր հաւատարիմ բաժանորդները, Մարսիլիոյ հայ գաղութը կ'ողբայ իր մահը, որովհետեւ Ծերիկեան եղաւ հայ գիրքի եւ գրականութեան անխոնջ տարածող մը :

Կը յիշեմ, 1925ին երբ լոյս տեսաւ Յառաջը, ողբացեալ Ծերիկեանը իր Տոմինիքէնի խանութը կեդրոնատեղի դարձուց «Յառաջ»ին : Ամէն օր նոյն ժամուն կապոցները թեւին տակ կ'աճապարէր ցրուել զանոնք, ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ վազելով մէկ շէնքէն միւսը, բարձրանալով յարկերը : Իւրաքանչիւր յաճախորդ ժամին կը նայէր՝ եթէ ուշանար «Յառաջ»ը : Ու երբեմն զարմանքի արտայայտութիւններ կ'ունենային թէ — ինչո՞ւ ուշացաւ Ծերիկը : Բոլորն ալ այս փաղաքշական անունով կը ճանչնային զինքը :

Վերջերս տխրութեամբ կը խոստովանէր ինծի թէ, ոտքերը կը կթոտին յարկերը բարձրանալու համար : Յետոյ բաւ թէ խանութը պիտի ծախէ : Եւ յուղուեցաւ :

Անդարմանելի հիւանդութիւնը դառնացնեց իրեն ու տապալեց զայն : Մարսիլահայ գաղութը կորսնցուց իր նահապետը :

Թաղումը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 23ին, Պօմոնի եկեղեցւոյն մէջ ու մարմինը հանգչեցաւ Սէն Ժիլլէնի գերեզմանատունը : Դագաղին կը հետեւէին սըգակիր բարեկամներու եւ ազգականներու բազմութիւն մը :

Հանգուցեալը Միացեալի ուսուցիչներէն էր եւ բարեխղճօրէն պաշտօնավարած թէ Կարին եւ թէ Չմշկածագի մէջ : Այս քանի մը տողը թող փունջ մը ծաղիկ ըլլայ, հաւաքուած՝ Սիոնայի լեռներէն, թարմ շիրիմիդ վրայ, սիրելի Ծերիկ :

Յ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Անգլիացի հարիւրապետ մը, որ Աֆրիկէի մէջ կը ծառայէ, արձակուրդով Լոնտոն կ'երթայ, կ'ամուսնանայ եւ կնոջը հետ, Աֆրիկէ, իր պաշտօնատեղին կը վերադառնայ : Հոն կը գտնէ Մանտուն, իր հաւատարիմ ծառան :

Յաջորդ օրը, կանուխ կ'արթննայ, սովորականին պէս եւ կ'երթայ իր պաշտօնատեղին, մինչ կինը կը քնանայ : Աւելի ուշ, երբ կինը կ'արթննայ, ծառան անոր նախաճաշը կը տանի, եւ հին սովորութեան համաձայն անոր կ'ըսէ ․

— Երբ նախաճաշը լմնցնէք, հագուեցէք եւ մեկնեցէք, որովհետեւ, հարիւրապետը, ցերեկին կին չուզեր տան մէջ ... :

« ՇԱՆՍՈՆԻԷՆԵՐԸ » ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

« Մեր երգերը պիտի տպենք եւ ձեռքի տակէ պիտի ծախենք, մեթրոյին մէջ », կ'ըսեն Մոնմարթրի Շանսոնիէնները, որոնց երգերը կը գրաքննուին ձայն-պատկերասփիւռի վարիչներուն կողմէ :

Մոնմարթրի երգիծական ոգին ծանօթ է բոլորին եւ կարելի է զայն նկատել իբրեւ Ֆրանսական սրամտութեան եւ մտքի ազատութեան լաւագոյն եւ ամէնէն հարազատ արտայայտիչը : Արդ, ինչպէ՞ս կարելի է կաշկանդել այդ ազատութիւնը եւ մեռցնել ինչ որ Փարիզի յատկանիշերէն մէկն է : Վերջերս հինգ երգիծական երգեր արգիլուեցան ձայնասփիւռէն : Մէկը Ժան Կրանիէն պատրաստած էր եւ նիւթն էր՝ Ֆրանսացի մարզիկներուն փայլուն եւ յաջողութիւններ (?) Հռոմի մէջ : Ուրիշ մը Քոնկոյի մասին : Չեռք առնուած այս «միջոցները», զորս ոմանք չեն վարանիր գրաքննութիւն կոչել, կրնան ունկնդիրները զրկել իրենց նախընտրած Շանսոնիէները լսելէ : Արդարեւ ասոնք ցնոր տնօրինութիւն որոշեցին գործադրել ըսել, եթէ Տեղեկատուութեանց Նախարարը, որ իրենց ներկայացուցիչները պիտի ընդունէր, չարունակէ իրենցմէ պահանջել, որ երգերը նախապէս քննութեան ենթարկուին :

Այս ամէնը սկսաւ, գարնան օր մը՝ երբ բարձր պաշտօնեայի մը կինը խորապէս զայթակղեցաւ « Մեղքի » մասին յօրինուած երգ մը, Կրընիէ տը Մոնմարթրի մէջ : Ըստ ամուսնոյն եւ խնդիրը տարուեցաւ ձայն — պատկերասփիւռի բարձրագոյն իշխանութեանց առջեւ : Ասոնք բերել տուին մատնանշուած երգը եւ եզրակացուցին թէ Ֆրանս Բ.ի տնօրէնը պէտք չէ թոյլ տար նման բան մը : Որոշուեցաւ նոյնիսկ պաշտօնանկ ընել այդ տնօրէնը :

Այս վերջինը, սակայն, բարեկամներու միջամտութեան դիմեց եւ մորթը փրկեց : Որոշուեցաւ խորհրդատու — կցորդ մը նըշանակել անոր կողքին, որպէսզի նման բաներ չպատահին : Նոր պաշտօնեան իր գործը սկսաւ, Յունիսին, — «Հակել » ներկայացուած բնագրերուն «ուղղափառութեան » վրայ : «Շանսոնիէները» ընդունեցան, նկատի առնելով որ ընդհանուր էր եւ մինչեւ վերամուտ ամէն ինչ պէտք աղէկ գնայ : Բայց «անորոշ տեղերէ» եկած կարգ մը հրահանգներու վրայ խորհրդատու — կցորդը վերջերս արգիլեց հինգ երգեր : Պաշտօնական աղբիւրներէ կ'ըսուի թէ «ասիկա գրաքննութիւն չի նշանակեր» : Արդարեւ Ժան Ռիկօ կ'ըսէ ․ — Իսկապէս, գրաքննութիւն չէ, պարզապէս կիսապաշտօն կոմիտէ մըն է, որուն դերն է արգելք հանդիսանալ պաշտօնական լուրերու սխալ մեկնաբանութեան » :

Բայց «ինչ որ ամէնէն ծիծաղելին է, կ'ըսէ Շանսոնիէ մը, այն է թէ պէտք է բնագրերը 10 օր առաջ ներկայացուին, երբ մենք անմիջական աէթիւալիթէով կը գրադինք : Եթէ այսպէս երթայ, ստիպուած Լուդովիկոս ԺԴ.ի կեանքը պիտի առնենք իբրեւ նիւթ, որպէսզի դէպքերը մեզ չգլեն չանցնին : Եւ պիտի տեսնէք թէ այդտեղ եւս յետին միտք եւ ակնարկութիւն պիտի գտնեն » :

« Գրաման շրջանին, կ'ըսէ, ուրիշ մը, միայն վեց օր առաջ կը ներկայացնէինք մեր նիւթերը » :

Եթէ Տեղեկատուութեան Նախարարը չփոխէ այս կացութիւնը, անսահման գործադուլ պիտի յայտարարենք, կ'ըսեն, մինչ ուրիշ մը տարբեր լուծում մը կ'առաջարկէ ․ «Մեզի կը մնայ Լոնտոն աքսորուիլ եւ Պի-Պի-Սիի կայանէն ըսել մեր ըսելիքը,— նախընթացը կայ ...» :

ՆՈՐԵՐ ՈՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

ԼՈՆՏՈՆ.— Դիպուածով կը հանդիպիմ հայ ժողովուրդին արժանաւոր զաւակներէն մէկուն : Երկու խօսք փոխանակելէ ետք, կ'իմանամ թէ Կիրակի, 25 Սեպտեմբեր առաւօտեան պիտի մեկնի Լիբանան : Եկած է հրաժեշտի իր խօսքը ըսելու զաւակին իր ընկերներուն եւ ընկերուհիներուն : Կը հարցնեմ .— Հապա՞ ձեր գրած թէզը : Իր պատասխան, ինծի կ'երկարէ կապոյտ կազմով հաստափոր գիրք մը, 372 էջ : Խորագիրը (անգլերէն) մեր լեզուով « Միջին Արեւելքի Քարիւղի ճարտարարուեստին իրաւական բնոյթը» : Գրեց՝ Շաւարշ Թորիկեան : Պահ մը լուռ կը թղթատեմ : Միտքէս մտածումներու շարան մը արագօրէն կը սահի : Յետոյ աչքերս իր աչքերուն յառած, անսահման ուրախութեամբ ձեռքը կը սեղմեմ ու կը շնորհաւորեմ իր փայլուն յաղթանակը :

Ընկեր Շաւարշին թէզի պաշտպանութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստոս 23ին, Օքսֆորտի համալսարանի մէջ, ներկայութեամբ երկու մեծ իրաւաբան փրոֆէսէօրներու, մին կը պատկանէր Լոնտոնի համալսարանին :

Մեր սիրելի ընկերը իր թէզը կը պաշտպանէ յաջողութեամբ, բաց ճակատով :

Այժմ ընկեր Շաւարշ կը գտնուի Լիբանան եւ կը դասախօսէ Լիբանանի Ամերիկեան համալսարանը՝ «Միջազգային Օրէնք » :

Երէկ, դեռ պատանի, Շաւարշ քալեց արիւնական աւազներուն վրայ, նման բոլոր Շաւարշներուն : Երէկ աննշան հայ տղայ մըն էր, որ քալեց փոթորիկներուն մէջէն : Այսօր աննշան հայ տղան կը տիրանայ տիտղոսի մը եւ դիրքի մը, դասախօսելու հրաւիրուած ամերիկեան համալսարանի մը մէջ :

Ահա նորերը կը հասնին, հունձքը կը հասուննայ, ինչպէս չկոչել .— Թագաւորը մեռաւ, կեցցէ Թագաւորը :

Դ. ԺԻՐԱՅՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Հրամայեց, խոշոր աչքերը ոլորեց մի քանի անգամ եւս, այլեւս ոչ ոքի չնայելով, սկսեց ինքն իրեն խօսելով շրջել տան առաջ :

Անիծեալ Արշակունի ... այլասերեց ժողովրդեան եւ դարձրեց տիրանենգ ու տիրասպան : Մոլի խառնակիչ, մարդասպան եւ ոչ թագաւոր ...

Նրա ճակատի եւ պարանոցի երակները ուռել էին եւ լցուել արիւնով. աչքերը, թւում էր դարձեալ, ուզում էին դուրս թռչել ակնակապիճներից : Միեւնոյն օրը, միեւնոյն ժամին երկու բօթ ... այսպիսի բան երբեք չէր պատահել նրան ... Եւ Կամսարական ինքն իր մէջ խօսելով քայլում էր ետ ու առաջ, մինչեւ որ, նրա արտակարգ հրամանը լսելով, հաւաքուեցին տնեցիները՝ տիկինը, որդիները, եղբայրները, սպասաւորները ... Ոչ ոք չէր համարձակւում հարցնել, թէ ի՞նչ է պատահել. սպասում էին, որ յայտնի ինքը :

Բայց քանի որ նա լռում էր, Կամսարականաց տիկինը համբերութիւն չունեցաւ.

— Նոր ի՞նչ է պատահել, իշխան :

Կամսարականը չպատասխանեց. նա փնչացնում էր եւ գլուխը տարուբերում շարունակ :

— Նորից փախչողնե՞ր,— հետաքրքրուեց լեցուն իշխանուհին : — Դա նորութիւն չէ եւ ոչ մեծ աղէտ : Թող փախչեն եւս մի քանի հոգի ... Արժէ՞ տխրել դրա համար ...

— Միայն փախչող չէ, իշխանուհի, — կանգ առաւ վերջապէս Կամսարականը : — Թագաւորը, Թագաւորը գայթակղեց ժողովրդեան այնպէս, որ սուրուկներն այժմ սուր են բարձրացնում տէրերի վըրայ. ահա պատահածը ...

— Ի՞նչ սուր, իշխան, — գունատուեց Կամսարականաց տիկինը :

Եւ երբ ամուսինը յայտնեց Դաւիթ իշխանի սպանութիւնը եւ այն, թէ այդ սպանութիւնը կատարել են իրենց փախստական շինականները, տիկինը ձեռքերը խփեց ծնկներին :

— Բաբելական կրակը նորա գլխին : Ամօթ Արշակ Թագաւորին ...

Ամուսինների հարց ու պատասխանից բակում խմբուած սեպուհներն ու սպասաւորները իմացան արդէն ինչ է կատարուել : Իսկ նրանք, որ գնացին իշխանի հրամանը կատարելու, փոքր անց բերին նրա նժոյգը, որ մի սեւ, փայլուն մազերով ձի էր՝ ոտների ծայրերը, սմբակներից վերեւ ճերմակ : Ըստ սովորութեան նրա մէջքին դցել էին կարմիր թաղիքէ սթար, վրան՝ փղոսկրով եւ արծաթով ընդելուզած թամբը, իսկ ցցունքը զարդարել էին ուլունքներով :

— Վերցրէք այդ ամէնը ,— հրամայեց նա ձիու գեղեցիկ զարդերը մատնանշելով :— Հարսանիք չեմ գնում ...

Երբ նրա հրամանը կատարուեց, իշխանը, սպասաւորների եւ թիկնապահների օգնութեամբ, հեծաւ նժոյգը ու այն ժամանակ, երբ ձին, իր սովորութեան համեմատ, մի պտոյտ կատարեց բակում, իշխանուհին ցանկութիւն յայտնեց .

— Ինձ եւս տար, իշխան :

— Դու կը գաս յետոյ,— ասաց Նարը մռայլ եւ, դառնալով եղբայրներին, որդիներին ու սպասաւորներին, հրամարեց .

— Հսկողութիւն սահմանէք շէներում եւ ճանապարհների վրայ. իւրաքանչիւր շէնում դանահարեցէք մէկ - երկու մարդ, որ չհամարձակուեն փախչել, իսկ փախուստի ճանապարհից բերածներին գանահարել իրենց շէնում :

Վերջին խօսքերը նա ուղղեց իր կառավարչին, ապա ձիու գլուխը շրջեց եւ արագ դուրս եկաւ պարսպադռնից : Նրան հետեւեցին թիկնապահները՝ տաս - տասներկու հոգի եւ որդիներից երկուսը, բոլորը զօտեպինդ ու սպառազէն : Նրան միացաւ եւ նոր եկած գումկանը, ու մի երկու վայրկեան ձիերի ոտնատրոփը պարսպի ներսն ու դուրսը խլացրին ամէն ինչ :

Կամուրջն անցնելուց յետոյ իշխանը գնում էր առաջ ընկած եւ մի տեսակ ներհայեաց. «Ի՞նչ է Արշակի նպատակը», — խորհում էր նա Թագաւորի մասին եւ գտնում, որ եթէ նա՝ Թագաւորը դէմ լինէր միայն իրեն՝ ինքը կարող էր դա բացատրել բերդերի մերժումով ... Սակայն Թագաւորի հրովարտակը վերաբերում է բոլոր նախարարների մարդկանց, նա գայթակղում է բոլորի ծառաներին .. Եւ Կամսարականը զարմանում էր, որ շատ նախարարներ լռում են ու չեն դժգոհում : Մի՞թէ նրանց ծառաները չեն փախչում . թէ՞ նախարարները վախենում են խօսել այդ մասին .

«Սակայն վախով ապրելն ամօթ է նախարարի համար,— ասաց իշխանը մըտքում : — Կամսարականները յար եղել են ինքնիշխան եւ երբեք չեն ստորացել թագաւորների առաջ ... Չեն խոնարհի եւ Արշակի առաջ ... Երբեք » :

Այս խօսքերի հետ նա մտրակեց նժոյգը : Սա թափ առաւ եւ սուրաց առաջ՝ դէպ անտառ :

Իսկ երբ մտան անտառ՝ իշխանը ձին դանդաղեցրեց, որպէսզի ետ մնացած որդիներն ու թիկնապահները հասնեն իրեն :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Յ.Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Գեղանոյշ Գայթանճեանի եւ իր պարագաներուն, իր մօրեղբօր Գուրգէն Տապաղեանի վաղահաս մահուան առթիւ :

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Յ. Հարէլեան եւ Տէր եւ Տիկին Սահակ Կէնճեան տաս-նակապ Ն. Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցին :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Յ. Կ. Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնս կը փութայ յայտնել Պոմոնի շրջանի հայ հասարակութեան թէ՝ իր վարժարանին վերաբացումը պիտի կատարուի Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի օրը : Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ 12 :

Վարժարանին ուսուցիչն է Պ. Վահրամ Մխիթիք : Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականը :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԻՍԻ.— Տէր եւ Տիկին Գ. Յովսէփեան եւ զաւակները իրենց սանահօր Յակոբ Գոչունեանի (Թարար) կսկծալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն քսան Ն. Ֆ. Սեբաստիոյ Մուրատ Ռուսինեան վարժարանին եւ տասը Ն. Ֆ. Իսիի Խրիմեան դպրոցին : (Գումարները վճարուած են կազմակերպութեանց) :

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութիւնը եւ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, երջանկայիշատակ Սիւրմէեան Արք.ի յիշատակին, Տէսինի հոգեւոր հովիւ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեանի կողմէ եւ դպրապետութեամբ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց, Թարգմանութեան Ս. Գրոց, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ :

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին,

Հովանաւորութեամբ՝

Հայրապետական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Տիրատուրեան Ժոսլին *(մեներգ)*, Պ. Արտաշէս Գմբէթեան *(արտասանութիւն)*, Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան *(մեներգ)*, *դաշնակի ընկերակցութեամբ* Պ. Կարպիս Աֆրիկեանի, Օր. Օֆելիա Քոմբաջեան *(դաշնակ)*, Օր. Մարանկոզեան *(արտասանութիւն)*, Օր. Թարօն *(մենապար)*, *Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիներ (մենապար, արտասանութիւն), Մխիթարեան վարժարանի սաները (արտասանութիւն), Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու աշակերտութիւնը (Անուշէն տեսրան, մեներգ, արտասանութիւն, անակնկալներ),*

եւ ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ *երգչախումբը ղեկավարութեամբ* ԿԱՐՊԻՍ ԱՖՐԻԿԵԱՆԻ :

Տեղերը ապահովել կանխաւ : Ժողովրդական գիներով տոմսակները կը գտնուին Փարիզի Եկեղեցւոյ Դիւանատունը, շրջակայ եկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց եւ բոլոր դասընթացքներու տեղական Կրթ. Յանձնախումբերու մօտ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք :

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
5 OCTOBRE
1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 8917 36EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, Թիւ 4718

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ.—
«ՔԱՋՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՆԵՑԷՔ ՀՐԱԺԱՐԵԼՈՒ»

—o—

ՀԱՄԸՐՇՈԼՏ.—
«ՔԱՋՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒՆԻՄ ՄՆԱԼՈՒ»

Հակառակ Խրուշչեւի սպառնալիքներուն եւ պահանջին, Համըրշոլտ մերժեց հրաժարիլ: Արդարեւ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը կարճ պատասխանով մը յայտարարեց. — «Խորհրդային Միութեան ներկայացուցիչը քաջութեան մասին խօսեցաւ: Շատ դիւրին է հրաժարիլ: Դիւրին չէ շարունակել: Բոլորս ալ գիտենք թէ դէմ գրած եմ բոլոր կողմերէն եկած ճնշումներուն: Հրաժարիլ այս պահուս պիտի նշանակէր կազմակերպութիւնը չորս հովերուն յանձնել: Իրաւունք չունիմ ընելու: Խ. Միութիւնը եւ մեծ պետութիւնները չեն որ պէտք ունին ՄԱԿին, այլ բոլոր միւսները»: Համըրշոլտի որոշումը բուռն ծափահարութիւններ խլած է, ինչ որ բարոյական ապտակ մը կը նկատուի Խորհրդային վարչապետին համար: Այս վերջինը ոչ միայն բըռունցքները սեղանին զարկած է.. այլեւ ...թերը վեռին՝ ապացոյց որ բուռական ...զայրացած էր: Պատճառներ ալ ունէր: Համըրշոլտէն առաջ խօսք առած էր ու պահանջած սպառնալիքներու անդադար ...թեան տակ որ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը հրաժարի, առարկելով թէ այլեւս իրենք վստահութիւն չունին անոր վրայ: «Գաղթատէրերու քաղաքականութեան տեւական պաշտպանն է. անոնց գործադրողը: Անոնց սուրը»: Խօսած է հրաժարելու քաջութեան շուրջ: ...թէ Պ. Համըրշոլտ հարկ եղած քաջութիւնը չունի հրաժարելու համար, պէտք եղած եզրակացութիւնները պիտի հանենք»: Մէկը որ արդարութեան տարրական սկզբունքները ոտքի տակ առած է: Իրաւունք չունի ընդհանուր քարտուղարի պաշտօնին պէս բարձր դիրք մը գրաւելու: Օգտուելով առիթէն «ընկերվարական» դրութեան զրուատիքը ըրած է: ...Խրուշչեւի միակ ժողովրդավար, միակ մարդկային եւ խելական ընկերվարական դրութիւնը Խորհրդային աշխարհի մէջ հաստատուած է: ՄԱԿի «ընկերվարական» ճակատը ծափահարած է: Նոյն ոգիով խօսք առած են նաեւ Յորդանանի Թագաւորը եւ Նեհրու: Ինչպէս կը սպասուէր Հիւսէին յարձակած է Նասրի եւ Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան վրայ: «Չէզոքութեան պիտակին տակ Խորհրդային Միութեան կը ծառայէ ու աշխարհը երկուքի կը բաժնէ»: Պահանջած է որ ՄԱԿը միջամտէ Ալժերիոյ մէջ: ...ըրած է Ֆրանսայի որ գործադրէ ինքնորոշման իրաւունքը, Ալժերիոյ մէջ: Իսրայէլի ստեղծումը «բարոյական եւ քաղաքական մեծ սխալ մըն էր»: Քըննադատած է նաեւ Խ. Միութիւնը: «Արաբ պետութիւնները որոնք Աստուծոյ զօրութեան կը հաւատան, պէտք է միսնան ընդդէմ Խ. Միութեան»: Նեհրու իր ...մէջ դիտել տուած է, թէ «Խ. Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները խաղաղութեան եւ պատերազմի բանալին իրենց ձեռքը կը պահեն: Մեծ պատասխանատուութիւն մըն է ասիկա: Միւսները պէտք է օգնեն: Միայն ՄԱԿն է որ կրնայ ...հարցը լուծել. «Ա...առանց հսկողութեան ի...չէ եւ հսկողութիւն ...զինաթափութեան անիմաստ է» Ափրիկէի ժողովուրդներու ա...կողմնակից է: Քոնկօ իր ...ամբողջականութիւնը պէտք է պահէ: Քըննիչ յանձնախումբ մը պէտք է ղրկուի ճշդելու համար թէ որքան Պելժեր կը մնան Քաթանկայի մէջ: Հակառակ սահմանային տարակարծութիւններուն կ'ուզէ որ Համայնավար Չինաստանը ՄԱԿի անդամակցի: Ալժերիոյ մասին ալ ըսած է. «Ալժերացի ժողովուրդը տարիներէ ի վեր քաջութեամբ եւ յամառութեամբ կը պայքարի ի խնդիր իր ազատութեան: Ալժերիոյ հարցը ողբերգութիւն մըն է: ՄԱԿը մեծ եւ պատասխանատու դեր ունի կատարելիք այս ուղղութեամբ»:

Խրուշչեւ Այզընհաուըրի հետ պատրաստ է տեսակցելու, պայմանաւ որ այս վերջինը դատապարտէ «Իւ 2»ի եւ «Ըռ Պէ 47»ի թռիչքները: Լեհաստանի փոխվարչապետը՝ Կոմուլքա լրագրողներուն յայտարարած է թէ վստահ չէ որ ՄԱԿի վերակազմակերպումը անհրաժեշտութիւն ըլլայ: Այլ խօսքով դէմ է Խրուշչեւի առաջարկին: Առաջին անգամն է որ արբանեակ երկրի մը ղեկավարը կը համարձակի տարակարծիք գտնուիլ Խորհրդային վարչապետին հետ:

Փարիզի պետական շրջանակները գոհ կը թուին ըլլալ Այզընհաուըրի հինգերու պատասխանէն: Արդարեւ, նոյն շրջանակները դիտել կու տան թէ մեծերու հանդիպում կարելի է կազմակերպել լուրջ հիմերու վրայ միայն, այլ խօսքով պէտք է վստահ ըլլալ որ նման հանդիպում մը պիտի ծառայէ իր նպատակին: Այս եղած է միշտ Ֆրանսայի տեսակէտը:

× ՄԱԿի նիստին խօսք առաւ նաեւ Հունգարիոյ վարչապետը՝ Քատար: Բայց երբ բեմ կը բարձրանար արեւմտեան բոլոր պատուիրակները դուրս ելան, մէկ անգամէն:

× Աւստրալիոյ պատուիրակութիւնը նոր առաջարկ մը բերաւ չորսերու վեհաժողովի մը համար, որքան կարելի է շուտ:

ՏԸՊՐԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ԱԼԺԵՐՈՅ ՄԱՍԻՆ

Քոնսթանթինի ծրագրին Բ. տարեդարձին առթիւ, վարչապետ Միշէլ Տըպրէ Ալժերիա գացած էր ուր ճառ մը խօսեցաւ: Նախ գովեց երկու տարիէ ի վեր կատարուած աշխատանքը եւ ուրախութիւն յայտնեց, տեսնելով թէ մահմետական Ալժերացիները գիտակից են իրենց քաղաքական պատասխանատուութեանց:

Անգամ մը եւս հաստատեց Զօր. տը Կոլի ալժերական քաղաքականութիւնը՝ ինքնորոշում, բայց, աւելցուց նախարարապետը՝ — «Ինքնորոշում ըսել է նաեւ խաղաղութիւն, ուրեմն վերջ պէտք է գընել մահափորձերուն, թակարդներուն: Պատուով պէտք է կարգադրուի ռազմիկներու եւ զէնքերու ճակատագիրը»: Տըպրէ բացատրած է Մըլէօնի ձախողութեան պատճառները, Ալժ. Ազատ. Ճակատը կ'ուզէր շփում ստեղծել տը Կոլի հետ առանց որ կռիւները դադրած ըլլան:

«Ինքնորոշումը՝ այսինքն՝ Ալժերացիներուն ազատ ընտրութիւնը իրենց ճակատագրին ճամբայ ելած է: Այլ խօսքով, Ֆրանսան կը շարունակէ եւ նոր Ալժերիան կը սկսի ծնիլ: Տարեդարձի այս օրը, եկայ որպէսզի առոր առողջութիւնը տամ ձեզի», ըսած է Տըպրէ:

Տըպրէ շեշտեց նաեւ թէ Ալժերիան չի կրնար ապրիլ առանց Ֆրանսայի, ճանչեց ՄԱԿը որ կ'ուզէ ալժերական հարցով զբաղիլ եւ եզրակացուց թէ բանակը պիտի մնայ մինչեւ որ խաղաղեցումը վերջանայ:

Տըպրէ քանի մը օր Ալժերիա մնալէ ետք, Ուրբաթ օր Պոն պիտի երթայ Ատընաուըրը տեսնելու: Այս առթիւ տը Կոլ նամակ մը գրած է Գերմանիոյ վարչապետին շեշտելով թէ վարչապետ Տըպրէի այս այցելութիւնը քաղաքական մեծ նշանակութիւն ունի Ֆրանսայի համար:

ՍՐԷ ՍՐԻՆ

«ԽԸՅՄԱ»ԷՆ ԱԼ ԱԺԱՆ

— Ուրեմն, սատանի հա՞... Եղբայր, անիրաւութիւն, ապերախտութիւն, անխղճութիւն կը հասկնամ, բայց ասիկա քիչ մը շատ է... Ամէն բան վրայ տուինք իրենց համար, իրենց խօսքին հաւատալով ... վերջէն ալ ելանք մենք մեզի հարսփեսայ եղանք, հիմա վինակնիս նայէ ... Ի՞նչ ըսեմ, Աստուած վերջերնիս բարի ընէ, համաձա՞յն ես ... Ի՛նչ խաշած ձուկի աչքերով երեսս կը նայիս... Կ'երեւայ որ ըսածներէս բան մը չհասկցա՞ր...

— Դուն քու ըսածներէդ բան մը հասկցա՞ր որ ես ալ հասկնայի ... Կարծեմ տակաւին քունդ գլուխդ է... Արթնցիր:

— Դուն օրուան թերթերուն կը հետեւի՞ս, Աստուածդ սիրես ...

— Թերթ կարդալու սովորութիւն չունիմ ...

— Ատոր համար է որ աշխարհէն լուր չունիս... Ինչե՛ր կ'անցնին կը դառնան, չես գիտեր ...

— Աշխարհը արեւին շուրջ կը դառնայ, այդքանը գիտեմ, բայց աշխարհի մէջ ինչեր կը դառնան, բացի գինովին գլուխէն, չեմ գիտեր...

— Ե՛ս քեզի ըսեմ... Աս օրերս աշխարհի մեծն ազգերը անկախութիւն է որ կը բաշխեն, խօսք չուզեր... Անկախութիւն աստ, անկախութիւն անոր ... Մեր «շըքե՛ղ» եւ «աննախընթա՛ց» հանդէսներուն մէջ այդքան առատօրէն *խոյոյս*, *քէօֆթէ* ու *փախլաւա* չեն բաշխեր, շիտակը... Ասիկա կը նշանակէ որ, հիմա, անկախութիւն բառածը աւելի աժանցած այբանք է քան մեր *խոյոյսը*:

— Ատանկ ըլլալու է...

— Զարմանալի՛ բան է, եղբայր... Քիչ մը, կտորիկ մը, պուտիկ մը «երես» ունի՞ս, ձայնդ ձգէ ու պոռա՛ — «Ես անկախութիւն կ'ուզեմ»... Հա՛, լողները, քանի մը օր, քանի մը շաբաթ «հրնկմրնկ» կ'ընեն կոր, բայց յետոյ քեզի պընակ մը անկախութիւն կը հրամցնեն կոր ... Եղբա՛յր, ժամանակին անկախութիւն բառածին մէջ համ կար, հոտ կար, շէնքշնորհք կար... Իմաստ կար... Անանկ, ելլեն աս ժողովուրդին, ան ժողովուրդին անկախութի՞ւն տան: *Նօ, Սըր*... Ուզածիդ չափ պոռայի՛ր, կանչէիր, Մենծերը մէյ մը խոշոր ձանձրին ձգեցի՞ն, ծակէ ծակ կը մտնէիր... Հիմա՞...

— Ասիկա գէշ բան մը չէ... Թող տան ... Դուն ալ, ժամանակին վաճառականի մը քով գրագիր էիր, հիմա, նայէ՛, որչափ հարստացեր ես, «մարդ» եղեր ես... Անկախ ես ...

— Հա՛, ատ ատանկ է, բայց ես ալ — ինքզինքս գովել չըլլայ — արժանի էի... Գիշերը ցերեկին խառնեցի, աշխատեցայ՝ մինչեւ որ աս օրուան, աս անկախութեան հասայ... Անանկ, մէկ օրէն միւսը անկախ չեղայ... Իմ ըսածս ան է որ ժողովուրդ մը անկախութեան արժանի ըլլալու է որ անկախութիւն պահանջէ... Օրինակ, Ամերիկադ, Անգլիադ, Հոլանտադ, Ֆրանսադ, Յոյնը, Չեխը... Նայէ՛, ասոնք արժանի են: Բայց, ինտոր որ ըսի, անկախութեան համն ու հոտը փախեր է, հիմա...

— Նախանձէդ կը նաքիս կոր, բարեկամ... Մենք անկախ չենք, անոր համար ելեր ես ուրիշներուն անկախութեան աչք անկեր ես... Փոխանակ ատանկ ընելու, նոր անկախութիւն ստացողները շնորհաւորէ, անցի՛ր, գնա՛ գործիդ ...

— Ի՛նչ նախանձ, խելացի Դաւիթ... Ես զայրացեր եմ եւ կատաղութենէս ինքզինքս կ'ուտեմ: Եղբայր, մեր ազգը ատչա՛փ իկաւ որ Ղանա մը, Թօկօ մը, Զաա մը, Կինէ մը, Տահոմէ մը, Նիկերիա մը, Կապոն մը կամ Վոլթա մըն ա՛լ չարժեր եղեր... Ըսել է որ երբ վաղը, միւս օր Հայունն, Վրացինն, Էսթոնացինն, Լիթուանիացինն, Լաթվիացինն անկախութիւն տալու չտալու խնդիր սեղանին վրայ գայ, Ափրիկէի Սեւերուն կարծի՞քը պիտի հարցնեն՝ Նիւ Եորքի ժողովին մէջ... Է՛, հիմա կը խենթենամ, հա՛...

— Այո՛, ատանկ պիտի ըլլայ՝ շնորհիւ *Թուզ ու լա րուզէն* անկախութիւն հրամցընող արդարակորո՛վ ազգերուն... Դուն ուզածիդ չափ խենթեցիր, փրփրէ՛... Անոնց ալ հո՞գն էր ...

ՆԻՐՈՊԱՅԻ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐ

Ազդակէն խոր ցաւով կ'իմանանք թէ Լաթաքիոյ մէջ մեռած է Մաթէոս Էպլըղաթեան, հանրային վաստակաւոր գործիչ, նախկին հիւպատոս Հանրապետական Հայաստանի, վարած է նաեւ զատական պաշտօններ Թուրքիոյ մէջ:

Նոյնպէս, Ազդակէն խոր ցաւով կ'իմանանք թէ Պէյրութի մէջ մեռած է Կարօ Աքարճալեան, նախկին Զոմական, ծանօթ նաեւ Կ. Բերդակցի ստորագրութեամբ, անդամ Պէյրութի ազգային վարչութեան ուսուցչական խորհուրդի, — կատարուած է ազգային յուղարկաւորութիւն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ նոր հիմնուած կիպրացի Թուրքերու ժողովրդական կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը իր նպատակները կը պարզէ: Ընդդիմադիրի վճռական դերք ընելով պիտի պաշտպանէ մարդկային իրաւունքները, ջնջէ անպործութիւնը, զարգացնէ ճարտարարուեստը, պաշտպանէ ազգային միութիւնը եւ պայքարի Աթաթիւրքի սկզբունքին համաձայն «խաղաղութիւն ներսը, խաղաղութիւն աշխարհի մէջ» գաղափարին համար: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ պիտի հետեւիթուրք յեղափոխական կառավարութեան: «Ափրիկէի եւ Ասիոյ ժողովուրդներուն հետ ենք, գաղթատիրութենէ ազատագրուելու իրենց պայքարին մէջ» կը յայտարարեն:

ԴԱՆԻՈՅ մէջ խորհրդարանական ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան Նոյեմբեր 15ին: Խորհրդարանը կազմուած է 176 անդամներէ:

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ նախաձեռնութեան վրայ հիմնուած ժողովուրդներու բարեկամութեան համալսարանին առաջին նստաշըրջանը բացուեցաւ: Հոն ազգային քադրեր պիտի պատրաստուին Ափրիկէի, Ասիոյ եւ Լատին Ամերիկայի թերաճ երկիրներուն համար: Զանազան երկիրներէն արդէն մօտ հազար ուսանող — ուսանողուհիներ կը հետեւին դասընթացքներուն:

«ԷՔՕ Տ'ԱԼԺԷԻ» տնօրէն նշանակուած է՝ Օր. Նիքօլ Զեւաքօ, որ աղջիկն է էֆէլ էնի ահաբեկիչներու կողմէ սպաննուած Ռոպէլ Զեւաքոյի:

ՆԻԿԵՐԻԱ իր անկախութիւնը ստացած է շաբաթէ մը ի վեր: Նախկին Անգլիական գաղութ մըն էր: Ափրիկէի ամէնէն մեծ երկիրն է, թէ իր բնակչութեամբ, թէ իր տարածութեամբ: Իշխանուհի Ալեքսանտրա յանուն Անգլիոյ Թագուհին խորհրդարանի բացումը կատարած է: Ճառին մէջ շեշտած է թէ Անգլիա պիտի շարունակէ լաւ յարաբերութիւններ պահել Նիկերիոյ հետ: Իշխանուհին երկրին զանազան շրջանները պիտի այցելէ:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԸ ՎԵՐՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Օտարութեան մէջ Բրկլէն ամենասիրած քաղաքս եղաւ: Քալիֆորնիայի համալսարանը իր քանի հազար ուսանողներով այս քաղաքին առանձին վեհութիւն է տուած: Բնութեան տեսակէտից Բրկլէն մի ծաղկաման է իր բազմաթիւ փոփոխակներով:

Այստեղ կը հանդիպիմ պրոֆեսորիս, տասնեակ տարիներ ետք:

Ցերեկուան պահուն հեռախօսով լուր տուայ, որ Պ· Զարեան իր կնոջ հետ Բրկլէ է:

Ընտանիքով երեկոյեան այցելութեան գնացինք:

Որոշ տարիքից ետք մարդիկ արդէն կը կորցնեն իրենց զարմանալու յատկութիւնը, բայց Զարեան մեծ զարմանք պատճառեց ինձ· շատ չնչին տարբերութիւն գտայ, կարծէք նոյնն է մնացեր, ինչպէս որ գիտէի:

Կայտառ, ուղիղ հասակով, լայն ճակատը հայու նշմարելի կնճիռներով, միայն մազերը նօսրացած են եւ ձիւնի նման սպիտակ, որ իրեն աւելի վայել է· արտաշարժ՝ ինչպէս 25 տարեկան երիտասարդը:

«Կան ուժեղ կարողութիւններով օժտուած մարդիկ, որոնք մեզ հիացում են պատճառում, բայց որոնցմէ մեր հոգիները չեն սնանում: Եւ կան այնպիսիներ, որոնք, աւելի քան իրենց գիտութիւնով, ժամանկցում են մեր կեանքին իրենց անձի լոյսով: Նոքա ճառագայթում են», գրած է Կոստան Զարեան մի ուրիշ առիթով:

«Շատ անգամ տաղանդաւոր գրականներ իրենց անձը ուրիշի մէջ կը փնտռեն, ընորոշ եւ վառ գծերով կ'արթնցնեն ընթերցողին, հեռու պահելու համար իրենց «ես»ը:

×

— Դէ պատմիր, նոր մարդ ես, հետաքրքրական տեղեկութիւններ կ'ունենաս, ի՞նչ եղան իմ ուսանողները,— սկսաւ հարցնել Պ· Զարեան ճակատը թեթեւօրէն շփելով:

— Մեծ մասը մահացան· ուսանողներից որո՞ւց անունը կը յիշէք:

— Հայու թէ կրնամ յիշել, մի վայրկեան մտածելուց յետոյ ըսաւ նա:

— Գոնէ մէկին չէ՞ք կրնար յիշել:

— Ո՞վ է այդ մէկը:

— Աշիկ Բաղրամեանը, յիշո՞ւմ էք: այդ այն ուսանողն էր, որ բոլոր դասախօսներին քառեակներ էր նուիրած· եւ սկսեցի արտասանել վերեւ յիշուած տողերը:

Երբ Դանտէի անունը տուեցի, Պ· Զարեան դէմքը խոժոռեց:

— Եղբայր, չափազանցութիւն է, ի՞նչպէս կարելի է ինձ համեմատել Դանտէի հետ: Դանտէն համաշխարհային մեծութիւն է, իսկ ես հայ բանաստեղծ, ըսաւ Պ· Զարեան մի քիչ զայրացած:

— Ինչ արած, Պ· Զարեան, ինչ որ գրուած է գրիչով, չես կտրելու կացինով, կատակեցի:

— Զարենցն էլ կորաւ, էլի նիւթը փոխելով հարցուց: Ասա տեսնենք, ի՞նչ մանրամասնութիւններ գիտես նրա մասին:

— Զարենցի մասին հակասական շատ տեղեկութիւններ եմ կարդացել թերթերի մէջ, տարագիրների մէջ կան մարդիկ, որոնք նրա հետ նստել են Երեւանի բանտում եւ լաւ տեղեակ են նրա ապրումներին ու վախճանին:

— Էն մէկը ի՞նչ եղաւ, յիշո՞ւմ ես, Լուս· ժողկոմատում էր պաշտօնավարում, հարցրեց Պ· Զարեան:

Մի քանի վայրկեան մտածելուց յետոյ, յիշեցի որ խօսքը Թոթովենցի մասին է:

— Հա, հա, Թոթովենց, հաստատեց Պ· Զարեան: Ակսել Բակունցին աւելի մօտիկ էի, չնորհալի եւ ապագայ խոստացող գրականագէտ էր նա:

Խօսակցութեան միջոցին Պ· Կոստան Զարեան ոտքի կանգնեց, բաժակները կարմիր գինով լեցուց եւ մեզ հիւրասիրեց:

Տիկին Զարեան իր ուշադրութիւնը կենտրոնացրեց դէպի մեզ, իր գիտցած հայերէնով կը փորձէր մեր խօսակցութեան նիւթը հասկնալ, հակառակ պարագային ամուսնուն անգլերէնով թարգմանել կուտար:

Ուշ գիշեր էր, երբ տուն վերադարձանք: Յուշերի ծանր տպաւորութեան տակ անկողին մտայ:

Եթէ անձը հեղինակաւոր է, նրա ներկայութիւնը եւ շունչը աւելի արժէքաւոր են քան խօսքերը:

Խօսքերը շատ անգամ դատարկ հնչումներ են, մանաւանդ երբ շատ են ծամծմուած, շինծու են, փուխ են առնուած եւ կապ չունին սրտի զարկերի հետ:

Իսկ հեղինակութիւն կրնան ունենալ տաղանդներ կամ չխտակ նկարագիր ունեցողներ:

Բնութեամբ, դրամով կամ շինծու կերպով ստեղծուած հռչակը կը մեռնի անձի հետ, կը ցնդի ինչպէս օճառի պղպջակը:

Զարեանի ներկայութիւնը չարժում ըստեղծեց:

Առաջին անգամ Բրկլէի ռատիոկայանից անգլերէն լեզուով լսեցինք Զարեանի «Խողը»: Շտապենք ասելու, որ այս գործը գրուած է երեսուն տարի առաջ եւ իր տեղը գրաւած է օտար գրականութեան մէջ:

Զարմանալի չէ, որ «Խող»ի ալիքները կայծակի արագութեամբ հասան շատ հեռուները...:

Բրկլէի ռատիոկայանի վարիչ միստր Բիլ Բաղլերը երբեմն այցելութեան կուգայ Պ· Զարեանին:

Առաջին անգա նա զարմացաւ, երբ տեսաւ Պ· Զարեանի հայերէն գրամեքենան: Ցաւալի է, բայց փաստ է, որ ամերիկացի մտաւորականը այդ կարծիքին է:

Շատ յաճախ «չիչ քէբաբ»ն ու մածունը օտարներին կը ներկայացնենք իբրեւ նմոյշ հայ մշակոյթի, առանց մտածելու որ կատարուածը արջի ծառայութիւն է:

— Կ'արժէ Ամերիկայի մէջ մի Հայ-ամերիկեան մշակութային ընկերութիւն ունենալ, իսկ Բրկլէի համալսարանի մէջ՝ հայերէնի ամբիոն, որպէսզի տեղացիներ գաղափար ունենան մեր մշակոյթի մասին, ըսաւ Պ· Զարեան, Բիլ Բաղլերի այցելութիւնից յետոյ:

Այդ խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ մտերիմ շրջանակի մէջ, բայց լուրը տարածուեց եւ աշխուժութիւնը սկսեց· ոմանք օթօների համար սահմանուած արագութիւնը մոռացած՝ մէկ տեղից միւսը կը սլանային, ոմանք յուզուած էին եւ կ'արտասուէին, ինչպէս դերասանը բեմի վրայ: Անուշեղէնի թասեր երեւացին փողոցներու մէջ եւ սեւաչեայ տղաներ սկըսան հանգանակութեան թերթիկներ բաժանել:

Երեւոյթը դրական էր եւ քաջալերելի, սակայն մաղթենք որ «վատտակի» համար օճիքներ չքաշքշուին:

Պ·Զարեան շուտով վերջացնելու է իր «Հայ դիւցազնավէպերը», ինը հարիւր էջերից բաղկացած: Գիրքը պիտի կարգալ՝ մեծութիւնը ըմբռնելու համար:

Սալի վրայ առնուած է Պ· Զարեանի երկու ոտանաւորներից «Մանրանկարները» եւ «Մեր նախնիքները»: Սալի վրայ կը լսուի հեղինակի ձայնը աննման ելեւէջներով՝ երբեմն խրոխտ, երբեմն մեղմաղձոտ: Հայոց պատմութիւնն է խտացուած ոտանաւորների մէջ:

Հանրածանօթ Զարեանը քիչ է գնահատուած:

Մշակն իրաւունք ունի իր ցանած սերմերի պտուղները վայելելու:

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹԱՇՃԵԱՆ

(Քալիֆորնիա)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ԴԷՊԻ ՄԱՐԱՂԱ

Հինգշաբթի, 23 Յունիս, կէսօրին չուգեկառքը թողեց Թաւրիզը եւ հասաւ Մարաղա երեկոյեան: Ճանապարհի ընթացքին, ուշադրութիւն գրաւող տեսարաններ չկային: Միապաղաղ, ընդարձակ, չոր անապատային դաշտեր: Գնացքն անցնում էր ժամերով աղով ծածկուած դաշտերից, հասկանալի էր որ գտնւում էինք Ուրմիոյ լճի հեռաւոր ափերում: Երբեմն էլ բոլորովին հեռանում էինք այդ աղի, անմշակելի դաշտերից:

Երբ մօտեցանք Մարաղային, մեր աչքի առջեւ պարզուեց ակնապարար կանաչութեամբ զարդարուած մի դիւղաքաղաք: Ամբողջ երկայնքին կանաչութիւն է: Մարաղայի շուրջը եղել են բազմաթիւ հայկական գիւղեր, այժմ բոլորը ամայացել են ներգաղթի պատճառով:

Գնացքն անցնում էր որթատունկի այգիների միջից: Ինչքան բարեբեր պէտք է լինի այդ հողը, ուր աճում են միաժամանակ բանջարեղէններ, պտղատու ծառեր եւ որթատունկեր: Մարաղայի կալուածը, հոյակապ, արդիական շատ գեղեցիկ մի շէնք է:

Մարաղայում չզտայ, բայց Հուլաղու Խանի դերեզմանից, իմ հետաքրքրած պատմական վայրերը, սրա համար պէտք չէ զարմանալ, քանի որ չարունակական երկրաշարժեր քարուքանդ են արել Ատրպատականում բոլոր հին շինութիւնները: Նոյն հէնց այդ երեւելի աստղադիտարանը, որ Հուլաղու Խանը շինեց Մարաղայի շրջաններում, ԺԳ· դարում, արդէն ԺԴ· դարուն, ինչպէս պատմում է Մոսթոֆին, աւերակի էր վերածուած: Այո, չկարծ—ղացայ գտնել նոյնիսկ հետքեր պատմական վայրերի: Գտայ սակայն Մարաղայում մի փոքրիկ, կենսունակ հայկական գաղութ: Դոքտ· Առուստամեան, Դոքտոր Վարդան Բերդեան, Մարաղայի Գործակալական խորհրդի նախագահ Պ· Վահան Աբգարեան իր աջակիցներով ցոյց տուին ինձ հարազատ ջերմ ընդունելութիւն: Այս յարգելի ազգայինները իրենց սրտի խորքում անաղարտ պահած են հայ հոգեւորականի հանդէպ, առանց խտրութեան, հայ ժողովրդի ունեցած յարգանքն ու պատիւը:

Այցելեցի եկեղեցին, շինուած 1885 թուին, ուր հաւաքուած հայ ժողովրդին օրհնեցի «Պահպանիչով»: Փոքրիկ բայց կոկիկ մի եկեղեցի իր համեստ զարդարանքով· կոչւում է Ս· Յովհաննէս եկեղեցի: Եկեղեցու կողքին կայ գեղեցիկ մի դպրոց իր սիրուն թատերասրահով: Աշակերտութեան թիւն է 75: Դպրոցը հիմնուած է Խալաֆեան եւ Յակոբեան բարերարների ձեռքով 1889 թուին: Ունի բաւական ընդարձակ մի բակ, ուր հաւաքուած երիտասարդութիւնը խաղում էր: Թատերասրահի մօտ կար նաեւ մի սենեակ վերապահուած մարզիկներին: Եկեղեցու կողքին է նաեւ քահանայատունը: Մի տարի է Մարաղայի քահանան, Մատթէոս քհյ· Մարտիրոսեան, վախճանուած լինելով, քաղաքը մնացել է առանց հոգեւոր հովուի: Երբ անցնում էինք եկեղեցու բակից, ուր գտնւում են վերջին երկու հանգուցեալ քահանաների դերեզմանները, մի բուլէ ամփոփ, մինչ ծխում էր խունկը, նրանց դերեզմանների վրայ, տուացի «Հոգւոց Հանգուցելոց»: Ու լուսաւոր տպաւորութիւններով հրաժեշտ առնելով ժողովրդից հեռացանք:

Մի գիշեր անցկացրի Մարաղայում, վայելելով Պ· Վահան Աբգարեանի ազնիւ ընտանիքի սիրալիր ասպնջականութիւնը:

Յաջորդ օրը երբ հեռանում էի Մարաղայից, խորհրդածում էի: Ահա մի օրինակ...

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այստեղ խօսքը տանք Տիւմայի, որ հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ այդ տեսարանը.—

«Մօտեցայ իրեն, կը գրէ, նստեցայ իր քովիկը եւ բազմոցին բազրիքին վրայ հանգչած ձեռքը առի ձեռքերուս մէջ:

— Ա՛հ, դո՞ւք էք, ըսաւ ինծի ժպիտով մը, դուք ալ հիւա՞նդ էք:

— Ոչ, բայց դուք, տակաւին կը տանջուի՞ք:

— Շատ քիչ, հիմա այլեւս վարժուած եմ այս բանին:

— Կը սպաննէք դուք ձեզ, Տիկին, ըսի իրեն յուզուած ձայնով մը: Կ'ուզեմ ձեր բարեկամը ըլլալ, որպէսզի ձեզի արգիլեմ որ այսպէս վնաս պատճառէք դուք ձեզի:

— Ուրկէ՞ կուգայ այս անձնուիրութիւնը:

— Անտեղիտալի համակրական զգացում մը զոր կը տածեմ ձեզի հանդէպ:

— Այսպէս, սիրահարուած էք ինծի: Ըսէք խկոյն, այդպէս աւելի պարզ է:

— Եթէ այդ բանը ձեզի պիտի ըսեմ օր մը, այսօր չէ այդ օրը:

— Աւելի լաւ կ'ընէք որ երբեք չըսէք:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ այդ սէրէն միայն երկու բան կրնայ յառաջանալ:

—«Ի՞նչ:

— «Այն որ՝ կրնամ ձեզ մերժել եւ այդ պարագային դուք ատէք զիս: Եւ այն որ եթէ ընդունիմ, այն ատեն դուք պիտի ունենաք հիւանդ ու ջղային կին մը, տըխուր ու մռայլ, որ եթէ երբեմն ուրախ ալ ըլլայ, այդ ուրախութիւնը տխրութեան մը կնիքովը դրոշմուած պիտի ըլլայ միշտ: Կին մը՝ որ արիւն կը թքնէ եւ ամսական հարիւր հազար ֆրանք կը ծախսէ: Ասիկա լաւ է հարուստ ծերուկի մը համար, սակայն չափազանց տաղտկալի՝ ձեզ պէս երիտասարդի մը համար:

«Զպատասխանեցի, մտիկ կ'ընէի, այդ ցաւատանջ կեանքը որուն ահաւոր իրականութենէն կ'ուզէր խուսափիլ այս քըսանամեայ կինը՝ ինքզինքը յանձնելով անառակ կեանքի մը եւ գինարբուքի ու անքնութեան, զիս դառնօրէն տպաւորած էր եւ բառ չէի գտներ արտասանելու:

«— Օն, չարունակեց ան, տղայութիւններ է որ կը խօսինք: Տուէք ձեր ձեռքը եւ վերադառնանք ճաշասենեակ»:

Դուրս կ'ելլեն զարդախուցէն՝ նէ երգելով, իսկ Տիւմա Որդի «կիսով չափ խենթեցած»:

Դեռ հիւրասրահ չմտած, Մառի կանգ կ'առնէ եւ գրեթէ շշնչալով, կ'ըսէ Տիւմային.

— Ձեզի տարօրինակ կը թուի այս բոլորը եւ կը խորհիք թէ զձեզ իբր սիրահար պիտի ընդունիմ իսկոյն: Գիտէ՞ք ինչ բանի արդիւնք է ասիկա...

Այս ըսելով, կ'առնէ երիտասարդին ձեռքը եւ դնելով զայն իր բաբախող կուրծքին վրայ, կը շարունակէ.

— ... Անոր համար որ, դատապարտուած ըլլալով ուրիշներէն շատ աւելի կարճատեւ կեանք մը ունենալու, կ'ուզեմ այդ կեանքը արագօրէն ապրիլ:

— Կը պաղատիմ, այդ ձեւով մի խօսիք:

— Օ՛հ, մխիթարուեցէք, կը յարէ Մառի ծիծաղելով: Որքան ալ կարճատեւ կեանք մը ունենամ, դարձեալ պիտի ապրիմ այնքան ժամանակ որ չարունակէք սիրել զիս...

Մառի հիւրասրահէն ներս կը մտնէ պարելով: Բլոթիլտ դացած էր ննջելու:

×

Կարելի չէ կէտ առ կէտ հաւատք ընծայել այն բոլոր դէպքերուն զորս Ալեքսանդր Տիւմա Որդի գրած է Մառի Տիւփլէսիի (Մարկրիթ Կոթիէ) մասին, երբ պատրաստած է իր «Գամելիազարդ Տիկինը»:

«... Մառի Տիւփլէսի հերոսուհին չէ եղած այն բոլոր զգայացունց արկածախնդրութիւններուն զորս վերագրած եմ Մարկրիթ Կոթիէին, հակառակ անոր որ ան կը փափաքէր ըլլալ այդ հերոսուհին» կը գրէ Տիւմա:

Իրենց առաջին հանդիպումէն անմիջապէս ետք, առանց որեւէ դժուարութեան, Մառի կը դառնայ Տիւմայի հոմանուհին: Երիտասարդ պչրուհիին հակումը, սակայն, պէտք չէ վերագրել գութի այն զգացումին, որ առաջին օրն իսկ Տիւմա ցոյց է տուած Մառիի ապագուն առողջութեան վերաբերմամբ: Ճիշդ է, այդ զգացումը թէեւ հաճոյ է թուած երիտասարդուհիին, եւ սակայն, ան ամբողջովին նուիրուած է Ալեքսանդր Տիւմային, վասնզի այս վերջինը ըլլալով չափազանց վայելուչ, քաղցրալեզու, վարժ ձիավարող եւ սուսերամարտիկ, վերջապէս ամէն կողմէ փնտռուած ու սիրուած երիտասարդ մը, Մառի անոր մէջ տեսած է իր քմահաճոյքներուն լիուլի գոհացում տուող խէժալ սիրահար մը:

Գալով երիտասարդին, անիկա սկիզբի օրէն իսկ ամբողջապէս կ'իյնայ Մառիի անտեղիտալի հմայքին ազդեցութեանները քեւ եւ յաճախ կը կրկնէ· «ինծի կը թուի թէ կ'երազեմ»:

Առաջին օրէն իսկ, Մառի, ապացուցանելու համար իր անսահման սէրն ու անօրինակ հաւատքը դէպի իր նոր սիրահարը, անոր կը յանձնէ իր տան բանալին:

(2 Շար·)

...ռակէլի հայկական գաղութ, թէեւ թուով ...փոքր, 75 ընտանիք, բայց ազգային սըր... ...ով եւ հոգիով կապուած իր եկեղեցուն ...ու գպրոցին: Գործակալական խորհուրդ - ...ն մեծ եռանդով եւ նուիրուածութեամբ ...ը գիտնաւոր աշխատանք է տանում:

...Առաքելական եկեղեցական եւ ազ - ...գային մարմինները անշուշտ կը մտածեն ...ռատով այս արժանաւոր գաղութին օժ - ...ել մի քահանայով, որի բացակայու - ...թիւնը այնքան զգալի է:

ՄԱՐԱՂԱՅԻՑ ԴԷՊԻ ՌԶԱՅԷ

...Ուրբաթ, 24 Յունիսի առաւօտեան կա - ...ուր՝ օթօպիւսով ճանապարհւում եմ ...դէպի Ռզայէ: Այս մեր ճանապարհոր - ...դութիւնը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ Ուր - ...միոյ լճի շրջանն անել: Սկսած արեւել - ...եան մասից, իջանք մինչեւ հարաւ եւ ա - ...պա բարձրացանք արեւմուտք:

...Բացի պատահական կանաչութիւնից, ...ընդհանրապէս կարում ենք ամայի չոր ...տարածութիւններ: Միանդամայն, չա - ...փերի զործարանը հսկայ մի հիմնարկու - ...թիւն է որ կարծես կանգնել է այդ քա - ...ղաքում որպէս մի բարձրախօս, հրաւի - ...րելով ամէնքին դիմելու դէպի քաղաքա - ...կրթութիւն, դէպի յառաջդիմութիւն: ...Իսկ Մահաբադ, աւելի մեծ, ունի մի նոր ...մեծ հրապարակ, որի կենտրոնում վեհա - ...պետի արձանի բացումը կը կատարուի ...շուտով: Մահաբադն ունի նաեւ մի գետ, ...որի շուրջը միայն տեսնւում է կանաչու - ...թիւն եւ բուսականութիւն: Այս երկու ...քաղաքների, եւ առ հասարակ այս շրջա - ...նի բնակչութեան մեծամասնութիւնը ...քրդեր են: Ընդարձակ ամայի անապատ - ...ներ կտրելուց յետոյ, մեր մեքենան մի ...քանի վերելքներ եւ վայրէջքներ կատա - ...րեց բլուրների վրայից եւ ապա մենք դի - ...մաւորեցինք Ուրմիոյ լիճը: Երբեմն ճա - ...նապարհը մօտենում էր եւ երբեմն էլ հե - ...ռանում էր ափից, բայց միշտ մեր աչքի ...առջեւ էր իր ծովանման տարածու - ...թեամբ: Հեռուից, յատուկ ուշադրու - ...թիւն է գրաւում լճի ջրի գոյնը, կա - ...պոյտ, մուգ կապոյտ: Իրաւունք ունէին ...մեր նախնիք նրան կոչելու Կապուտան ...ծով:

...Ահա մենք անցնում ենք նրա մօտից, ...գրեթէ ափերից: Ոչ մի ալիք չկայ, ոչ մի ...շարժում լճի վրայ, անշարժ, խաղաղ, ...կարծես ՝ուղղակի պառկել է յոգնած ու ...ուժասպառ:

...Այս թմրածութեան պատճառը լճի պա - ...րունակած մեծ քանակութեամբ աղն է:

...Մօտակայ սարերն ու ձորերը մշակ - ...ուած են: Ցորենի ընդարձակ դաշտեր ե - ...րեւում են, արեւի ճառագայթների ներ - ...քոյ, հասունացած հասկեր: Երբ փչում ...էր մեղմ զեփիւռը, ոսկէ ալիս փայլում ...էին հասկերը: Ռզայէին ինը քիլոմեթր ...մնացած՝ բնութիւնը բոլորովին կերպա - ...րանափոխ է լինում: Սկսւում է առատ ...բուսականութիւն, բոլոր դաշտերը մշակ - ...ուած, մինչեւ Ռզայէ ուրիշ բան չէք տես - ...նում եթէ ոչ որթատունկի այգիներ, ...պտղատու ծառերի պարտէզներ, ջուրը ա - ռատ, բազմաթիւ առուներ ոռոգելով դաշտերը թափւում են Ուրմիոյ լիճը: Հողը արտակարգօրէն բարեբեր է:

ՌԶԱՅԷ

Մարաղայից մինչեւ Ռզայէ մեր ճանապարհորդութիւնը տեւել էր 8 ժամ:

Ռզայէ, որ առաջ կոչւում էր Ուրմիա եւ հիմա հանգուցեալ Ռեզա Շահ Փահլաւու անունն է կրում, լճի միակ ամենամօտիկ գեղեցիկ քաղաքն է, ամբողջովին ծածկուած կանաչութեամբ:

Հաւանական է Ուրմիան հիմնուած լինի քրիստոնէութիւնից առաջ: Ուրարտական լեզուով, ուրմիա նշանակում է ամրոց: Ասորերէն երկու բառերից է կազմուած: Ուր նշանակում է տեղ եւ միէ՝ = ջուր: Ուրմիա = ջրի տեղ:

Ըստ աւանդութեան, այս քաղաքում է ծնուել Զրադաշտական կրօնի հիմնադիրը եւ այստեղ է սկիզբ առել Կրակապաշտութիւնը:

Եօթներորդ դարում Արաբների տիրապետութեան տակ ընկաւ: Ժ. դարում Մարաղայի չափ կարեւոր մի քաղաք էր: ԺԱ. դարում Սելճուկները միացրին իրենց պետութեան: Մոնղոլական Արշաւանքների ժամանակ կործանուեց քաղաքը: Ղազան Խան նրան վերաշինեց ԺԵ. դարում:

ԺԸ. դարում դարձաւ կռուախնձոր Օսմանցիների եւ Պարսիկների միջեւ եւ վերջապէս Նադեր Շահը նրան գրաւեց:

Ներկայումս Ռզայէում ապրում են մօտ տասը հազար Ասորի եւ երեք հազար հինգ հարիւր Հայ քրիստոնեաներ: Քրիստոնեայ ժողովուրդը դաղթում էթեհրան: Մենք գանց ենք առնում խօսել հայ գաղութի մասին, ժամանակ չեղաւ մանրամասն ուսումնասիրութիւն կատարել, շրջագայեցինք բոլոր հայաբնակ եւ սահմանակից գիւղերը: Արդէն մեր գլխաւոր նպատակը ոչ թէ Ռզայէ, այլ Սալմաստ այցելելն էր: Երեք օր հիւր եղայ Լադարիստ Հայրերի մօտ:

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ԲՈԼԱՏԵԱՆ

(13 Շար.)

ՎԱՂԸ ՈՒՇ Է...

Դպրոցի ճամբան բռնեցին շուրջ ինը միլիոն Փրանսացի մանուկներ եւ երիտասարդներ, նոր սերունդը, ցեղին ապագան:

Անոնց հետ եւ անոնց թուին մէջ են Փրանսահայ գաղութի նորաբողբոջ ծաղիկները հազարներով, որոնցմէ միայն երկու հարիւրի չափ, մանչ ու աղջիկ, փրանսականին հետ տոհմային մշակոյթ կը ստանան Սեւրի Մխիթարեան վարժարանի, Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի եւ Ռէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանցի սեմերէն ներս:

Մնացածնե՞րը, մի հարցնէք, բոլորովին ծոմ կը մնան ազգայինին նկատմամբ, մէկ բառով կ՚օտարանան, կը կորսուին:

Սփիւռքի մեր ժողովուրդը մտատանջող տաք եւ ցաւոտ հարցն է այս, որուն մասին միշտ կը խօսուի, տեէպ կը գրուի, բայց երբեք դրական, գործնական ձեռնարկներ չեն կատարուիր:

Ահա թէ՝ որքան հեռու կը մնայ ըսելն ընելէն. ըսելը ձրի է, ոչ միայն՝ այլ ազգասէր ոմն դառնելու գոհունակութիւն կայ ծայրը, մինչդեռ ընելը՝ զոհողութիւններ կը պահանջէ, բարոյական եւ նիւթական:

Կեցցեն միշտ, նորէն ափ մը նուիրեալ մարդիկ, որոնց գերմարդկային ճիգերուն շնորհիւ պիտի մնայ յաւէտ կենսունակ կորիզ մը:

Յառաջ օրաթերթի Սեպտ. 22ի թիւին մէջ տխրութեամբ կարդացինք ուրախ լուր մը, որ Սեւրի Մխիթարեան վարժարանին մէջ տեղ չէ մնացած, ծայրէ ծայր լեցուած է, ուստի նորանոր խնդրանքներ կը մերժուին: Կը նշանակէ թէ դեռ հայ մեծնալ, հայ մնալ ուզողներուն համար վարժարանի մէջ նիւթական տեղը կը պակսի:

Ժամանակը չէ՞ միթէ վարժարանը ընդարձակելու գործը գաղութային այժմէական ամենակարեւոր հարցը դարձնել:

Որքա՜ն գովելի եւ արդիւնաւոր գործ մը պիտի ըլլար այդ, ազգային եւ բարոյական տեսակէտէն: Հայ եւ ֆրանսական մշակոյթով զարգացած, մխիթարեան դըրոշմով կրթուած՝ ամէն հայ մանուկին մէջ՝ ապագայ, հարիւր առ հարիւր, հայ ընտիր քաղաքացին կը կերտուի, օգտակար ազգին եւ մարդկութեան:

Ահա Ֆրանսահայութեան խորհրդածութեան ամենալուրջ նիւթը՝ այսօր, որպէս զի վաղը ուշ չըլլայ:

Ն. Կ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ԱՍՏՂԱԴԻՏԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Բիւրականի աստղադիտարանը դեռ շատ երիտասարդ է: Տասնըհինգ տարեկան իսկ չէ: Մէկ քանի տասնեակ կամ հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին անգամ կարելի չէ նկատել երկնային մարմիններու զարգացման փուլերը:

Այս իսկ պատճառով ակադեմիկոս Վ. Համբարձումեան, աստղադիտարանի տնօրէնը, աստղագէտի դիրքը կը համեմատէ այն մարդուն դիրքին հետ, որուն յանձնարարուած է 24 ժամուան ընթացքին ուսումնասիրել ծառի մը զարգացումը եւ կեանքը, օրինակի համար ցարասին: Բայց ուստ՜ղ, մէկ օրուան մէջ ցարասին ոչ մէկ փոփոխութեան կ՚ենթարկուի: Ուրեմն պէտք է անտառէն ընտրել բազմաթիւ ցարասիներ, տարբեր տարիքի, դասակարգել եւ ապա միայն գտնել այս տեսակ ծառերուն զարգացումը: Նոյն ձեւով կը վարուին նաեւ աստղագէտները:

Բիւրականի մէջ կ՚աշխատի, իրարու հետ համերաշխ, փոքրիկ խումբ մը: Մեծամասնութեամբ երիտասարդներ են, որ նոր աւարտած են Երեւանի պետական համալսարանը: Արդէն շատեր, հետաքրքրական ինքնուրոյն աշխատանքներ կատարած եւ յայտնաբերութիւններ ըրած են:

Թամբովէն Հայաստան եկած է աշխատելու Նինա Իվանովա: Այս տարուան Մարտ ամսոյն նորվեկացի աստղագէտ Խասել յայտնաբերեց Հերակլէսի համաստեղութեան մէջ մէկ նոր բոցավառ աստղ: Աստղագէտներու շրջանակին մէջ ընդունուած սովորութիւն է անմիջապէս հաղորդել նկատուած որեւէ մէկ երեւոյթ: Նինա Իվանովա եւ անոր կրտսեր գիտական աշխատակիցը՝ Ռաֆիկ Յով - հաննիսեան շատ արժէքաւոր դիտողութիւններ ըրին 1960ին գտնուած Հերակլէսի նոր աստղին նկատմամբ: Առաջին հետազօտութիւններուն արդիւնքները արդէն իսկ Մոսկուա ղրկուած են: Ներկայիս նոր աստղի փայլը սկսած է զգալի կերպով տկարանալ:

Գիսաստղային կազերու միգամածութիւններու խնդրին վրայ կ՚աշխատի Երեւանի համալսարանէն շրջանաւարտ՝ Էլմա Պարսամեան: Մինչեւ հիմա աստղագէտներուն համար պարզ չէ, թէ ինչո՞ւ լոյս կուտան միգամածութիւնները: Հաւանական է, որ աստղագէտը յաջողի լուծել այս բարդ հարցը եւ այս ձեւով դիւրացնէ լուսարձակման դաղանիքին լուծումը:

1937էն ի վեր ծանօթ է թոյլ սպիտակ գաճաճներու եղանակը, որ կը կոչուի Համբարձումեան - Շայնի եղանակ: Ի՞նչ են սպիտակ գաճաճները: Անոնք փոքր բայց շատ մեծ խտութիւն ունեցող աստղեր են: Երեւակայենք, թէ Արեգակը յանկարծ պզտիկցած է երկրին մեծութեան չափ: Կ՚ունենանք սպիտակ գաճաճի իսկական խտութիւնը: Այս խտութեան նիւթը, լուցկիի տուփի մեծութեամբ, Երկրին վրայ պիտի կշռէր հազարաւոր թոն:

Քսան տարի առաջ աստղագէտներէն ոչ մէկը կը գործածէր Համբարձումեան - Շայնի եղանակը: Բայց ներկայիս, երիտասարդ գիտնականուհի Գարինէ Սահակեան, որ այն ժամանակ դեռ գործնական աշխատանքով զբաղող ուսանողուհի էր, գործածեց այս եղանակը եւ յայտնաբերեց մէկ քանի նոր աղօտ սպիտակ գաճաճներ: Բիւրականի մէջ արդէն յաջողած են յայտնաբերել այս տեսակ ութսուն աստղեր: Ասիկա մեծ յաջողութիւն է, որովհետեւ մինչեւ հիմա աշխարհի բոլոր աստղադիտարանները հազիւ յաջողած են հարիւրէն քիչ մը աւելի աղօտ սպիտակ գաճաճներ յայտնաբերել: Մէկ ուրիշ երիտասարդ աշխատակցուհի՝ Սոֆիկ Իսկուդարեան յաջողած է նոր աստղային համակարգութիւն մը յայտնաբերել «ծիրկաթին» համաստեղութեան մէջ:

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Մօտենալով՝ դրանք այնուամենայնիւ ...որոշ հեռաւորութեան վրայ պահեցին իրենց եւ հետեւեցին նրան անխօս, պատկառանքով նայելով իրենց տիրոջ թիկունքին: Իշխանը գնում էր դարձեալ մըտայլ մտածումներով: Նրան թւում էր, թէ իր քեռայրի սպանութիւնն այնքան ...լուրջ բան է, որ նորից պէտք է հրաւիրել իշխանաժողով՝ ազգու եւ խիստ միջոցներ խորհելու համար... Իսկ սպանութիւնը պարզապէս թւում էր նրան ըստ ամենայնի հարազուշակ: Ծառաները փախչում են՝ տէրերին սպանելով: Վաղը, միւս օրը դրանք կարող են սպանել եւ իրեն, եւ միւսներին...

Այս ամէնի հետ միաժամանակ Նար իշխանը մտածում էր, որ քեռայրի հարազատները այդ սպանութեան համար կարող են մեղադրել եւ իրեն՝ նրա համար, ...թէ ինչու Դաւիթ իշխանին հրաւիրեց իշխանաժողովի, եւ նրա համար, որ նրան սպանողները եղել են իր չինականները, ինչպէս՝ յայտնեց թիկնապահը... Կը մեղադրեն անշուշտ եւ ուրիշները՝ առանց պատճառները ըմբռնելու: Բայց եթէ պատճառները հասկանան, հաւու կը լինեն նաեւ, որ մեղաւորը ոչ ինքն է եւ ոչ իր ծառաները, այլ Արշակ Թագաւորը՝ իր հրովարտակով...

Մտածում էր իշխանը եւ ժամանակ առ ժամանակ նայում շուրջը՝ անտառի ծառերի խորքը՝ տեսնելու նոր փախչողներ չե՞ն երեւում արդեօք... Ու նրան թւում էր, որ դրանք կարող են լինել մի տասը, հարիւր քայլ դէնը, գուցէ աւելի հեռու: Թւում էր, որ եթէ պատահեն՝ պիտի յարձակուէր ստահակների վրայ եւ ... ընդհարման միջոցին նրանք կարող էին սպանել նաեւ իրեն...

«Բայց այդ կարող են անել եւ հեռուից, դարանամուտ եղած»,— մտածեց իշխանը, եւ այս միտքն այնքան հաւանական թւաց նրան, որ նա ձին կանգնեցրեց մէկէն եւ աչքով որոնեց քեռայրի բօթաբեր թիկնապահին:

Գտնելով նրան՝ մատով կանչեց:

— –Ո՞րտեղ կատարուեց եղեռնագործութիւնը, — հարցրեց նա, երբ երիտասարդը մօտեցաւ ձիով:

— Փոքր այն կողմը, տէր, — բօթաբերը ձեռքը մեկնեց առաջ:

— Ցոյց կը տաս, երբ հասնենք:

— Հրամանքդ:

Ու նորից առաջ գնացին ձիերի նոյն փափուկ ոտնատրոփով, նոյն արահետը բռնած, որով անցել էր Դաւիթ Համունին երկու օր առաջ: Գնում էին իրար յետեւից, ինչպէս ուղտերի կարաւանն է գնում շարք կազմած, որովհետեւ արահետը նեղ էր եւ երկու կողմը բարձրանում էին հաստաբուն ծառեր: Որքան էլ փափուկ էր ձիերի քայլքը, այնուամենայնիւ, դրա արձագանքը տարածւում էր անտառում՝ աջ եւ ձախ, թւում էր անտառի խորքերով նոյնպէս հեծուորներ են անցնում, երբեմն այդ արձագանքներն այնպէս էին խլացնում անտառային միւս ձայները:

Թերեւս այդ էր պատճառը, որ կամսարականը կարծում էր, թէ այսօր նոյնպէս փախչողներ կը լինեն այստեղ. Նրանք երեւի բանուկ ճանապարհներից խուսափելով, թաքնւում են թաւուտներում:

Երբ այսպէս գնացին բաւական եւ հասան շաւղի վրայ կռացած մի կաղնի ծառի, Համունու թիկնապահը ձին զգուշութեամբ մօտեցրեց իշխանին:

— Նրանք այստեղ էին, իշխան, — մատնանիշ արաւ նա ճանապարհի աջ կողմը, ուր պատնէշի պէս բարձրանում էին տերեւախիտ թեղիներ.— Այստեղից լսեցինք նրանց ձայնը եւ իշխանն ինձ ուղարկեց ստուգելու... Եւ այդտեղ ահա դարկեցին իշխանին: Կը հաճի՞ք տեսնել:

Թէեւ Նար իշխանն ինքը ցանկութիւն յայտնեց իմանալ որտեղ է կատարուել սպանութիւնը, բայց այժմ լսելով երիտասարդի հարցումը՝ չասաց ոչինչ, ծընօտները սեղմեց աւելի եւ նժոյգը շարժեց առաջ: Մինչեւ այստեղ իշխանը չէր նկատել արեւը, որ փայլում էր երկնքի բարձրից եւ անտառը, նրա ճառագայթներից սեւս խանդավառ, խաղացնում էր իր բիւրաւոր տերեւները, իսկ թռչուննները երգում էին անվերջ... Այդ ամէնը իշխանը նկատեց այստեղ միայն եւ զարմացաւ, թէ մարդասպանութեան այդ վայրում ինչպէս էին երգում թռչունները եւ ծառերը ինչպէս էին հրճուանքով խաղացնում իրենց տերեւները..

Նա երեսը շրջեց եւ խթանեց նժոյգը:

Մի –երկու ժամից վերջապէս դուրս եկան անտառից եւ հեծուորները, դաշտ ընկնելով, արագացրին ձիերի ընթացքը: Այժմ նրանց առջեւ ձգւում էր մի լայն ճանապարհ, որ տանում էր Համունիների դղեակը: Երկու կողմը ալեծածան արօտներ էին եւ նորելուկ արտեր, եւ այդ ամէնը ողողուած էր արեւի լոյսով ու ջերմութեամբ... Այնինչ Կամսարականին թւում էր, թէ այդտեղ՝ քեռայրի կալուածում միայն սուգ պիտի լինէր եւ տխրութիւն:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՅԵՐՀԱԹ ԱՊՊԱՍ յուշագիր մը գրած է Ափրիկէի պետութեանց ղեկավարներուն։ Այս վերջիններուն ուշադրութեան կը հրաւիրէ Ալժերիոյ հարցին ծանրակըշիռ հանգամանքը եւ կը պահանջէ որ բոլորն ալ յստակ դիրք ճշդեն։ Ալժ. Ապստ. Ճակատի մէկ բանբերը գիտել տուած է թէ Մալի (նախկին Սուտան) արդէն իսկ դիրք ճշդած է, քանի որ պահանջած է սուտանցի զինուորներու քաշուիլը Ֆրանսական բանակէն։

ԱՊՏԵՍԵԼԱՄԻ (Ալժերիոյ երեսփոխաններէն) մահափորձին հեղինակը Մոհամէտ Ազրարար մահուան դատապարտուեցաւ, առջի օր, Փարիզի Զինուորական Ատեանին կողմէ։ Դատավարութիւնը ըսկըսած էր տասը օր առաջ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐՒԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութիւնը եւ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, երջանկայիշատակ Սիւրմէեան Արք.-ի յիշատակին, Տէսինի հոգեւոր հովիւ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեանի կողմէ եւ գպրապետութեամբ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ։ դաշնակ՝ Օր. ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱՐՈՅԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԵՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, աքորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թառի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ Խօսնակ՝ Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը։

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով — ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 12ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Զինուորական ծառայութենէ զերծ երիտասարդ վաճառորդ մը (վանտէօր) պոնեթըրիի համար որ կարք քշելու իրաւունք ունենայ։ Դիմել՝

ETS. CHEDIK
285, Rue St. Denis, Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կ. Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնս կը փութայ յայտնել Պոմոնի շրջանի հայ հասարակութեան թէ՝ իր վարժարանին վերաբացումը պիտի կատարուի Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի օրը։ Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ 12։

Վարժարանին ուսուցիչն է Պ. Վահրամ Մխիթիք։ Կը խնդրուի յարգելի ծընողքներէն նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականը։

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԻ

Պ. Շնորհք Միքայէլեան (Փուաթիէէն) փոխան հոգեհանգստի, Միքայէլեան, Յակոբեան եւ Պօյաճեան գերդաստաններու ննջեցեալներուն յիշատակին, կը նըւիրէ տասը Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզի դարմանատան, տասը Ն. Ֆ. ալ Անտէր հիւանդներու ֆոնտին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱ, 340, Bd. Chave

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱԻՈՐԵԱՆ

Երիտասարդ Դաշնակցականներու կողմէ

խօսք կ'առնէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին։ Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆՆԵԱՆ (Փարիզէն)

Օր. Ս. ՊՕՅԱՃԵԱՆ (դաշնակ), Օր. Ժ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (երգ), Տիկ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ խմբապար, Օր. ԱԼԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Օր. ԱՐՄԻՆԷ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ (արտասանութիւն), փոքրիկն ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ։

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական պարեր՝

JOSÉ BARRAL

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3էն, Իսիի Խրիմեան դպրոցին մէջ, ատենական կերուխումով։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պելվիլ - Լիլայի Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը սկսին Հոկտեմբեր 6ին, եշ. օր, 3 Րիւ Քլավէլ, Մէթրօ Փիրէնէ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց, Թարգմանութեան Ս. Գրոց, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ։

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Հովանաւորութեամբ՝

Հայրապետական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Տիրատուրեան ժոսլին (մեներգ), Պ. Արտաշէս Գմբէթեան (արտասանութիւն), Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (մեներգ), դաշնակի ընկերակցութեամբ Պ. Կարպիս Ափրիկեանի, Օր. Օֆելիա Քոմբաջեան (դաշնակ), Օր. Մարանկոզեան (արտասանութիւն),

Օր. Թարօն (մենապար), Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիներ (մենապար, արտասանութիւն, Մխիթարեան վարժարանի սաները (արտասանութիւն), Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու աշակերտութիւնը (Անուշէն տեսարան, մեներգ, արտասանութիւն, անակնկալներ),

եւ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ։

Տեղերը ապահովել կանխաւ։ Ժողովրդական գիներով տոմսակները կը գըտնուին Փարիզի Եկեղեցւոյ Դիւանատանը, շրջակայ եկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց եւ բոլոր դասընթացքներու տեղական Կրթ. Յանձնախումբերու մօտ։

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 6 OCTOBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8918 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4719

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ-ՄԱՔՄԻԼԸՆ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

Խորհրդային վարչապետը փոխ այցե–լութիւն տուած է Անգլիոյ վարչապետին: Նիւ Եորքի Աստորիա պանդոկին մէջ, Խրուշչեւ եւ Մաքմիլլըն մէկուկէս ժամ տեւող խօսակցութիւններ ունեցած են ներկայութեամբ արտաքին նախարարներ՝ Կրոմիքոյի եւ Հիումի: Այս առթիւ հրա–տարակուած ղեկոյց մը կը շեշտէ թէ զի–նաթափութեան շուրջ զանազան տեսա–կէտներ ներկայացուած են, երկուստեք: Խօսակցութեանց ընթացքին նկատի առ–նուած է նոր վեհաժողովի մը գումարու–մը, յառաջիկայ գարնան: Երկուստեք գոհ կը թուին ըլլալ հանդիպումէն, քանի որ, ըլլայ Անգլիոյ բանբերը, ըլլայ Խը–րուշչեւ «Այս, մեր խօսակցութիւնները օգտակարեր» եղան յայտարարած են:

Այսուհանդերձ չէզոքները յուսախաբ են: Արդարեւ Խրուշչեւի բուռն արտայայ–տութիւնները եւ Այզընհաուըրի քաղաքա–կան մերժումը մեծապէս ազդած են իրենց լաւատես տրամադրութիւններուն վրայ: Յատկապէս դժգոհ են Խրուշչեւէն, քանի չեն լսեր: Այս վերջինը ՄԱԿի ամ–բողջին սպառնալիքներ եւ յախուռն ար–տայայտութիւններ ընելէ ետք, ներկայիս Աւստրալիոյ առաջարկած վեհաժողովի մը գումարումի տեսակէտին համաձայն կը թուի ըլլալ: Չէզոքներուն փափաքն էր որ երկու մեծ պետութիւններու ներկա–յացուցիչները, այսինքն Խրուշչեւ եւ Այ–զընհաուըր գլուխ գլուխի գան եւ համա–ձայնին: Խրուշչեւ մէկ օրուան մէջ երեք այցելութիւններ տուած է Ինտոնեզիոյ, Աֆղանիստանի եւ Պուլկարիոյ դեսպանա–տուները: Այս վերջին այցելութեան (Պուլկարիոյ դեսպանատունը) ընթաց–քին, կարգ մը յայտարարութիւններ ը–րած է լրագրողներուն: Գանգատած է Ա–մերիկեան կառավարութեան ձեռք առած միջոցներէն: Այդ միջոցին իրեն ներկա–յացուած են «Ալժ. Առժ. կառավարու–թեան» «արտաքին նախարարը» Քրիմ Պելքասեմ: «Բարեւ, կը մաղթեմ որ յաղ–թէք» ըսելով դիմաւորած է Ալժերացին: Լրագրող մը դիտել տուած է, թէ այս խօսքերը պիտի վշտացնեն զօրավար տը Կոլը: «Ինչու, ըսած է Խրուշչեւ, բա–րեկամութիւններ վարելով տը Կոլ տէ Կոքեօ ճանչցած եղաւ «Ալժ. առժամեայ կառավարութեան» գոյութիւնը», ու ապա, իր խօսքը ուղղած է Քրիմ Պելքա–սեմի.— «Մեր համակրութիւնը ունիք»: Լրագրողներուն դառնալով յայտարարած է.— «Ներկայիս Ալժերիոյ մէջ, ուժի ի–րաւունքն է որ կը տիրէ: Կի Մոլէ օր մը դիտել տուաւ ինծի թէ Ալժերիոյ մէջ մէկ միլիոն Ֆրանսացիներ կան: Սակայն մէկ միլիոնը պէտք չէ իշխէ ութ միլիոն մահ–մետականներու վրայ: Այս պատճառով համամիտ եմ տը Կոլի առաջարկած ինքնորոշումին»: Զինաթափութեան շուրջ յայտարարած է.— «Եթէ ապագինում ըն–դունին, պիտի ընդունիմ որեւէ հսկողու–թիւն եւ քննութիւն»: Լրագրողներէն մին դիտել կուտայ, թէ այս պարագային ...ութեան խնդիր մը առաջ կուգայ: ..., պատասխանած է Խրուշչեւ, ...ն եւ հաւկիթին պատմութիւնն է. ...նց հաւու հաւկիթ չըլլար, առանց հաւկիթի՝ հաւ»: Լրագրողներուն յայտա–րարած է նաեւ, թէ համաձայն է տեսակ–ցիլ Այզընհաուըրի հետ, պայմանաւ որ ... օգնականներու միջամտէպերուն շուրջ ...ութիւն խնդրէ:

ՄԱԿի առջի օրուան նիստին խօսք ա–ռած են Սպանիոյ ներկայացուցիչը եւ ...անի վարչապետը՝ Սայէպ Սալամ: Այս վերջինը քննադատած է Ֆրանսան Ալժերիոյ հարցին կապակցութեամբ: ...Ալժերիոյ պատերազմը յիմար պատե–րազմն է, որ պէտք է վերջ գտնէ»:

Յայտարարած է, թէ «Ալժ. առժամեայ կառավարութեան» ուզածը ինքնորոշման շուրջ հանրաքուէի մը կազմակերպումն է: Ոչ ոք կրնայ յաւակնիլ թէ Ֆրանսա ա–զատ ընտրութիւններ պիտի կազմակերպէ Ալժերիոյ մէջ: Այս պատճառաւ ընտրու–թիւնները պէտք է տեղի ունենան ՄԱԿի կազմակերպութեամբ եւ անոր հսկողու–թեան ներքեւ:

Մառնչալ Թիթօ խաղական նաւով մը Նիւ Եորքէն մեկնեցաւ: Նասր եւ Ինտոնե–զիոյ նախագահն ալ կը պատրաստուին մեկնելու: Չէզոք մեծերէն միայն Նեհրու պիտի մնայ դեռ ժամանակ մը: Թիթօ մեկնումի պահուն յոյս յայտնած է, թէ հակառակ տիրող յուսահատեցուցիչ կա–ցութեան, Խ. Միութեան եւ Մ. Նա–հանգներու միջեւ մօտեցում մը հաւա–նական է:

Խորհրդային պատուիրակութիւնը ըն–դունելութիւն մը տուած է որուն ներկայ եղած է նաեւ Համըրշոլտ: Խրուշչեւ սի–րալիր խօսքերով ընդունած է ընդհ. քարտուղարը չեշտելով.«Մխալ ձի կրխա–ղաք, Պ. Համըրշոլտ, դրամատիրութիւ–նը ձգեցէք, ընկերվարական ձին խաղա–ցէք»:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՂԷՏ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՈՒԹ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ, ՀԱԶԱՐԱՒՈՐՆԵՐ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ, ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՎՆԱՍՆԵՐ

Կիրակի օրուընէ ի վեր տեղատարափ անձրեւները՝ կեդրոնական եւ Հարաւ Ա–րեւմտեան Ֆրանսայի շրջաններուն վրայ, 39 տարիէ ի վեր չտեսնուած յորդումնե–րու պատճառ դարձած են: Երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ երեք գետեր՝ Քորէզ, Քրէօզ, եւ Լօթ եւ բազմաթիւ գետակներ, յորդած են, քանդելով հաղորդակցու–թեան միջոցներ, ճամբաներ, տուներ եւ կամուրջներ: Մարդկային եւ նիւթական վնասներու քանակը դեռ յայտնի չէ, այ–սուհանդերձ վերջին լուրերուն համա–ձայն շատ մեծ են: Լոթի նահանգին մէջ չորս հոգի կորսուած կը նկատուին: 1921ի յորդումէն աւելի սաստիկ է այս: Ալիէի նահանգին մէջ կացութիւնը մտահոգիչ է: Ամէնէն շատ վտանգուած եւ վնաս–ուած քաղաքները անտարակոյս Պրիվ եւ Թիւլն են: Պրիվի վարի թաղերը ջուրով լեցուած են: Թիւլի մայր եկեղեցին վը–տանգուած է, Օպիւսոնի մէջ մէկ հոգի խեղդուած է: Քաղաքին հաղորդակցու–թեան կապերը կտրուած են: Մոնլիւսոնի մէջ երկու հարիւր բնտանիքներ ծանր վի–ճակի մէջ կը գտնուին: Փարիզ – Թուլուզ երկաթուղիի գիծը ջուրերուն տակ մնա–ցած է, իշխանութիւնները ամէն ճիգ ի գործ կը դնեն օգնութեան հասնելու հա–մար բնակչութեան: Յատուկ թաչաններ անոնց կը փոխադրեն եւ պարպումներով կը զբաղին: Կարգ մը վայրերու մէջ ոս–տիկանութիւն, բանակ եւ կամաւորներ ճիգ չեն խնայեր օգնութեան հասնելու համար տեղւոյն բնակչութեան: Նիւթա–կան վնասը միլիոններու կը հասնի:

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 25ՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Օգոստոսի կի–սուն, Մոսկուայի մէջ, տեղի ունեցած էր արեւելագէտներու միջազգային համա–գումարը, որու կը մասնակցէր նաեւ Ռումանիացի եռանդուն եւ շատ համակրե–լի հայագէտը, Փրոֆ. Վլատ Պընըրցեա–նու:

Կը հրատարակենք իր տեղեկագիրը այդ մեծ համագումարին աշխատանքնե–րուն մասին.—

Օգոստոս 9 – 16, Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ արեւելագէտներու 25րդ համա–գումարը: Ամենակարեւոր համագումար–ներէն մէկը, որուն մասնակցեցան հազար գիտնականներ Խորհրդ. Միութենէն, արտասահմանէն եւս հազար գիտնական–ներ: Նախորդ 24 համագումարներուն, որոնց առաջինը տեղի ունեցաւ 1873ին՝ Փարիզի մէջ, սկզբունքով իրարու յաջոր–դելով երեք տարիներու ընդմիջումներով, միշտ մասնակցած են բազմաթիւ անձեր, բայց անոնցմէ ոչ մէկը համախմբած է մասնակցողներու այնքան մեծ թիւ մը, որքան տեսանք այս տարուան Մոսկուայի համագումարին, ուր ներկայացան հազար գիտնականներ Եւրոպայէն, Ամերիկայէն, Ասիայէն եւ Ափրիկէէն: Նախորդ համա–գումարներէն ոչ մէկը պատրաստուած էր այսքան հոգածութեամբ եւ մանրամաս–նութեամբ: Նախորդ համագումարներէն ոչ մէկուն մէջ ներկայացուեցան այնքան շատ զեկուցումներ, որքան այս համա–գումարին մէջ, որ կը հաշուէր 767 զե–կուցում:

Ակադեմական Ալեքսանտրու Կրաուրի ղեկավարութեան տակ՝ ռումանական պատուիրակութիւնը կը կազմէին փրոֆէ–սէօրներ Միհայիլ Կուպոկլու, Վլատիմիր Տրիմպա, Մաթէյ Եոն, Է. Մահմուտ եւ Վլատ Պընըրցեանու: Ասոնցմէ երեքը զե–կուցումներ տուին: Փրոֆ. Միհայ Կու–պոկլու հանդէս եկաւ ռուսերէն լեզուով, նիւթը՝ «Փաշահեղ Սուլէյմանի արշա–ւը Մոլտովայի վրայ, 1538ին»: Փրոֆ. Վլատիմիր Տրիմպա՝ ֆրանսերէն լեզ–ուով, նիւթը՝ «Քարայիմ լեզուի դասա–ռարքրաները Ռումանիոյ մէջ»: Իսկ այս տողերը ստորագրողը՝ ռուսերէն լեզ–ուով, նիւթը՝ «Հայերու վերաբերեալ ցե–ղագրական հարցեր»: Համագումարը տե–ղի ունեցաւ Լենինեան Բլուրին վրայ կա–ռուցուած՝ հոյակապ «Լոմոնոսով» հա–մալսարանին սրահներէն մէկուն մէջ:

Օգոստոս 9ին, առաւօտուն, տեղի ու–նեցաւ համագումարին բացումը: Խորհ. Միութեան Նախարարաց Խորհուրդին ա–ռաջին փոխ – նախագահը, Անաստաս Մի–կոյեան, իր բացման խօսքով հաստատեց թէ ինչ մեծ կարեւորութիւն կը ներկա–յացնէ արեւելագիտութիւնը, ոչ միայն Հնադարեան Արեւելքի, այլեւ արդիական Արեւելքի ուսումնասիրութեան տեսակէ–տով, մասնաւորաբար այժմ՝ երբ, արե–ւելեան քանի մը տասնեակ երկիրներ ձեռք բերած են իրենց անկախութիւնը կամ կը պայքարին այդ նպատակով:

Համագումարին նախագահը, Կաֆու–րով, խօսելով զանազան երկիրներու արե–ւելագիտական աշխատանքներուն մասին, ցոյց տուաւ այն կարեւորութիւնը, որ կը տրուի Ռումանիոյ մէջ Թրքաբանական ուսումնասիրութիւններուն, բայց յանձ–նարարեց աւելի զարգացնել արեւելա–գիտական ուրիշ ուսումնասիրութիւններ եւս:

Նախ ճշդուեցաւ թէ ո՛ր լեզուներով պիտի ներկայացուին զեկուցումները, եւ ընդունուեցան ռուսերէնը, ֆրանսերէնը, անգլերէնը, գերմաներէնը:

Համագումարը յետոյ նշանակեց 21 յանձնախումբեր, որոնց մէկ քանին ունէ–ին երկուական ենթայանձնախումբեր:

Այս յանձնախումբերուն աշխատանքին մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ խոր–հրդային նպաստը, նոյնիսկ ե–գիպտագիտութեան բնագաւառին մէջ, որ անցեալին՝ կը համարուէր Արեւմուտ–քի արեւելագէտներու մարզը: Արդարեւ ներկայացուած 39 զեկուցումներէն ութը կը բերէին խորհրդային գիտնականները: Երկրորդ, ասորագիտական յանձնախում–բին մէջ, 31 զեկուցումներէն վեցը դարձ–եալ խորհրդային էր, մէկը ներկայաց–ուած՝ Ն. Պ. Եանքովսկայի կողմէ: Այս վերջինը կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ հայկաբանութեան մէջ, որովհետեւ քըն–նութեան կ՚առնէ Խուրրի ժողովուրդին ընկերային կեանքի պատմութիւնը: Մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն դարձ–եալ հիթիթական եւ ուրարտական ու–սումնասիրութիւնները 3րդ յանձնա–խումբին աշխատանքները, զորս կը ղե–կավարէին Կ. Ա. Մելիքիշվիլի եւ Պ. Փիոթրովսկի: Այս յանձնախումբին ներ–կայացուած 19 զեկուցումներէն եօթը խորհրդային գիտնականներու գործերն էին, որոնցմէ կը նշեմ Պ. Պ. Փիոթրովս–կիի եւ Գ. Լ. Յովհաննիսեանի աշխատու–թիւնները Արինբերդի եւ Կարմիր Բլուրի պեղումներուն մասին (Հայաստան), Կ. Ա. Մելիքիշվիլիի կարեւոր զեկուցումը Նայիրի – Ուրարտուի հիւսիսային շըր–ջաններու ժողովուրդին եւ Հնադարեան Արեւելքի պատմութեան մէջ անոր կա–տարած դերին մասին, նաեւ Ս. Տ. Երեմ–եանի զեկուցումը, ուր ցոյց կը տրուի հին Ուրարտուի կազմակերպչական քար–տէսը, որ պատրաստուած է իր իսկ կող–մէ՝ ասորական եւ ուրարտական արձա–նագրութիւններու հիման վրայ, եւ վեր–ջապէս Ա. Օ. Մնացականեանի զեկուցու–մը, «Պղնձէ դարու մշակոյթը Սեւանայ լճի ափին»: Կ. Ա. Մելիքիշվիլի եւ Ս. Տ. Երեմեանի զեկուցումներուն կապակցու–թեամբ, խօսք առաւ այս տողերը գրողը, ընդհանուր հաւաքոյթին մէջ, որոնց մե–ծամասնութիւնը Արեւմուտքէն եւ Ամերի–կայէն եկած գիտնականներ էին, ու վեր հանեց խորհրդային ուրարտագէտներ Մելիքիշվիլիի, Տիաքոնովի, Փիոթրովս–կիի, Երեմեանի եւ ուրիշներու աշխա–տանքներուն գիտական մեծ արժէքը Ու–րարտուի, Հարաւ. Կովկասի, ինչպէս նա–եւ Հնադարեան Հայաստանի պատմու–թեանց լուսաբանութեան տեսակէտով:

Մէկ օր առաջ, փրոֆ. Ա. Երեմեանի հետ քննած ըլլալով Հնադարեան Ուրար–տուի մասնակի եւ անմիջական քարտէս–ները, զորս ինք կազմած էր միաժամա–նակ առաջարկելով կատարել Հայաստանի այժմեան անուանակոչումներու ճշդումը, նկատեցի որ Ուրարտուի ճանաչումը ա–սորական եւ ուրարտական արձանագրու–թիւններու ցեղանուանումներուն անուա–նակոչումներու հիման վրայ, շատ պիտի յառաջացնէ Հնադարեան Ուրարտուի ցե–ղաբանութեան ուսումնասիրութիւնը:

ՓՐՈՖ. ՎԼԱՏ ՊԸՆԸՐՑԵԱՆՈՒ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՒԱՏ ՔԷՕՓՐԻՒԼԻՒ Թուրքիոյ նախ–կին արտաքին նախարարը եւ Փրոֆ. Ֆահրետտին Կէօքայ, Պոլսոյ նախկին կուսակալը ձերբակալուած են առջի օր: Այս երկուքը ինչպէս նաեւ ութ ուրիշներ պիտի դատուին իբրեւ պատասխանատու Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերուն:

ԴԱՄԱՍԿՈՍ կը գտնուի Համայնավար Չինաստանի զինուորական պատուիրա–կութիւն մը, որուն ի պատիւ մեծ ճաշ մը տրուած է արաբական առաջին բանակի՝ հրամանատար՝ զօր. Ֆայզալի կողմէ:

ԼՈՒՄՈՒՄՊԱՅԻ եւ Զոմպէի դիրքերը ամուր չեն: Պաշտօնանկ վարչապետին կուսակցութեան պատկանող վեց երես–փոխաններ, իրենց կողմնակից 27 ուրիշ երեսփոխաններու անունով յայտարարե–ցին, թէ համաձայն չեն Լումումպայի քաղաքականութեան: Այս ձեւով Լու–մումպայի հաւատարիմ մնացած 75 ե–րեսփոխաններուն կէսը իրեն դէմ դար–ձած կ՚ըլլայ: Քաթանկայի լը Քոնաքաթ կուսակցութիւնը որուն անդամ է Զոմպէ, իր կարգին դժգոհ է այս վերջինին պել–ճաւէր քաղաքականութենէն: Նիւլա, նախագահը լըՔոնաքաթ կուսակցութեան, Պելժերու հեռացումը պահանջած է:

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐ ԵՒ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՆԵՐ

« Հայ Մշակոյթի Բարեկամները » , պատերազմի ամենատաք շրջանին (1941), Գահիրէի մէջ հաստատուած մարմին մըն է՝ հիմնական նպատակ ունենալով մեր ժողովուրդը ծանօթացնել օտարներուն իր մշակոյթով, ստեղծագործական բարձր արժանիքներով եւ մարդկային քաղաքակրթութեան բերած իր գնահատելի նպաստով: Միեւնոյն ատեն հակազդելու համար կարգ մը պղտոր աղբիւրներու կողմէ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Հայերը իբրեւ անվստահելի տարր ցոյց տալու միտումնաւոր գործունէութեան եւ ընդհակառակն ցուցաբերելով մեր ժողովուրդին բերած կարեւոր օժանդակութիւնը դաշնակիցներու յաղթանակի ճիգին :

Ան, իր գոյութեան չուրջ քսան տարիներու ընթացքին, կազմակերպած է բազմաթիւ այլազան ձեռնարկներ, ինչպէս « Հայ Մանրանկարչութեան », « Հայ Արուեստի», «Միջնադարեան Հայկ. ճարտարապետութեան», «Եգիպտահայ նկարիչներու» գոյգ ցուցահանդէսները, « Հայ երաժշտական ցնծատօնը» եւ չատ ուրիշներ: Բացի ատոնցմէ կատարած է զանազան հրատարակութիւններ արաբերէն, հայերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով: Ցուցահանդէսները միջազգային չափանիշով կազմակերպուած՝ միշտ հովանաւորուած են երկրիս կրթական նախարարներուն կողմէ, որոնք անձամբ անոնց բացումը կատարած են :

Այս չարքին ամենավերջին գործն է « Հայ նկարիչներ եւ քանդակագործներ » ֆրանսերէն աշխատութիւնը, զոր կ'ուզենք ներկայացնել ձեզի եւ ձեր միջոցով ձեր երկրի հայ ընթերցողներուն :

Հեղինակը, ծանօթ նկարիչ Պ. Օննիկ Աւետիսեան, տասնեակ մը տարիներ աշխատած է պատրաստելու նոր այս հատորը, աննախընթաց հրատարակութիւն մը մեր գեղարուեստական գրականութեան տարեգրութեան մէջ: Հրապարակ պիտի ելլէր այս Սեպտեմբերին: Ցառաջաբանը գրած է Եգիպտոսի Մշակոյթի եւ Ազգային ուղղութեան նախարար Տոքթ. Սարուաթ Օքաշա:

Ահաւասիկ այդ յառաջաբանը .—

Ինծի համար հաճոյք է հանրութեան ներկայացնել Պ. Օննիկ Աւետիսեանի « Հայ նկարիչներ եւ քանդակագործներ » երկասիրութիւնը: Այն գեղեցիկ գործը, որ կուգայ գոհացնել հայկական արուեստի պատմութեան իրական մէկ պահանջը եւ յաղուրդ կուտայ հետաքրքրութեանը բոլոր անոնց, որոնք երկար տարիներէ ի վեր հիացողը եղած են աշխարհի քիչ մը ամէն կողմ ցրուած հայ նկարիչներու եւ քանդակագործներու արուեստի արժէքաւոր գործերուն եւ կ'ուզէին աւելի լայն ծանօթութիւններ ունենալ այս ժողովուրդի արուեստին մասին:

Ոչ ոք կ'անգիտանայ հայկական արուեստի դարաւոր աւանդութիւնները: Սակայն Պ. Օննիկ Աւետիսեան իր այս երկով հայկական արուեստը կը ներկայացնէ տաղանդով մը, որ ուշագրաւ է իր չափի զգացումով եւ յստակութեամբ, եւ որ զայն աւելի գրաւիչ եւ մատչելի կը դարձնէ բոլոր այն գեղապէտներուն, որոնք կը հետաքրքրուին հայկական գեղարուեստի ժառանգութեամբ :

Գրքին կազմը, գեղեցիկ տպագրութիւնը, գեղատիպ նկարները, նոյնքան հարուստ բացատրութիւններով ճոխացուած, գեղարուեստական եւ պատմական մեծարժէք գործ մը կը դարձնեն այս երկասիրութիւնը :

Կարդալով հատորին էջերը, որոնք այնքան խղճմիտ ուսումնասիրութեամբ եւ խնամքով պատրաստուած են ինչպէս, օրինակ, մանրանկարներու եւ մանրանկարիչներու բաժինը: Մարդ հետաքրքրութեամբ, հիացումով եւ նոյնիսկ յուզումով կը լեցուի, եւ ինքզինք երախտապարտ կը զգայ հեղինակին հանդէպ, որ ամէնուն մատչելի դարձուցած է իր տարիներու անխոնջ աշխատանքին արդիւնքը:

Արդարեւ, մարդ ինչ յուզումով կանգ կ'առնէ այն յամառ մանրանկարիչին գործերուն առջեւ, որ, մինչ թշնամի բարբարոս հորդաներ կ'աւերէին քաղաքը՝ ոչ ոքի կեանքին խնայելով, հերոսաբար կը շարունակէ իր գործը, ըսելով. «... Եւ եթէ չկարենամ լրացնել գործս, հասկըցիր, ով ընթերցող որ ես ալ սպաննուեցայ ...»:

Ահա այսպիսի մարդիկ էին անոնք, — իրենց արուեստին բարձր գիտակցութեամբ տոգորուած ազնիւ հոգիներ էին մեր ներկայ հայ վաւերական արուեստագէտներուն նախահայրերը, եթէ նոր արուեստագէտները առիթ չունին — եւ բարեբախտաբար — մեզի տալու նման հերոսական խոյանքներու փաստեր, այսուհանդերձ, կը հաստատեն, թէ սրտով ու հոգիով նուիրուած են իրենց արուեստին, աւիւնով մը, որ կը յիշեցնէ իրենց փառապանծ նախնիքը :

Շատ ուրախ եմ, որ «Հայ նկարիչներ եւ քանդակագործներ» հատորը իմ երկրիս մէջ լոյս կը տեսնէ, ոչ միայն անոր համար, որ երկար դարերէ ի վեր մեր հայրենիքին մէջ եղբայրաբար ընդունած եւ հիւրընկալած ենք պարզ թէ արուեստագէտ Հայերը, այլեւ ու մանաւանդ այն խորապէս սիրալիր յարաբերութեանց համար, որ գոյութիւն ունին հայ եւ արաբ ժողովուրդներուն միջեւ: Բարեկամութիւն մը արդարեւ, որ կուգայ պատմութեան խորագոյն դարերէն: Հայերը հինէն ի վեր այս երկրին մէջ օճախ մը, երկրորդ հայրենիք մըն են գտած, երբեմն բարձրագոյն դիրքերու տիրանալով: Մէկէ աւելի Հայեր ալ մինչեւ իսկ Մեծ Վէզիրի պաշտօնը վարեցին՝ Ֆաթիմեաններու օրերէն սկսեալ :

Արդարեւ, չատ չինիչ է Աւետիսեանի գեղեցիկ էջերուն ընթերցումը, — Աւետիսեան ինքն ալ, իր կարգին, հանրածանօթ նկարիչ մըն է,— որուն ընթացքին կը հանդիպիք այնքան մեծ արուեստագէտներու, որոնք դարեր շարունակ յաջորդեր են իրարու, հակառակ եղերական դժբախտութիւններու, — հալածանքներ, ջարդեր, հարստահարութիւններ եւ աքսոր, — զորս կրեց հայ քաջարի ժողովուրդը եւ դիմացաւ :

Մարդ խոր հիացումով կը համակուի ի տես այս ազգին բարոյական կորովին եւ հանճարին, որ, ինչպէս կ'ըսէ Պրիւքսէլի Ազատ Համալսարանի նախագահ Հանրի Կրեկուար, « ... աւելի քան 16 դարերէ ի վեր պահած է իր միութիւնը, հայկական քաղաքակրթութեան եւ խորապէս ինքնատիպ արուեստին շարունակութիւնը — հակառակ բոլոր օտար ազդեցութիւններուն —, որ անոր հոգիին բարձրագոյն արտայայտութիւնն է»:

Ցաւալի է, որ աւերածութիւններու եւ աւերներու հետեւանքով ստեղծուած դժուարութիւններուն պատճառով, կարելի չէ ծանօթանալ նոյնինքն հայկական նախնական արուեստին սկզբնաղբիւրներուն, արուեստ մը, զոր Հայերը կը մշակէին հին դարերէ ի վեր, եւ որ, ըստ կարգ մը վկայութիւններու, չատ բարձր մակարդակի մը հասած էր: Կը յուսանք, որ այս արժէքաւոր գործը պիտի քաջալերէ բոլոր հետաքրքիր եւ պրպտող միտքերը՝ հայկական արուեստի լիակատար պատմութիւնը գրելու համար :

Չեմ կասկածիր, որ այս գեղեցիկ երկը պիտի գտնէ իր արժանի յաջողութիւնը : Եւ կը շնորհաւորեմ հեղինակը եւ անոր միջոցով նաեւ « Հայ Մշակոյթի Բարեկամները», որոնք լայնօրէն սատարեցին այս մեծ գործի յաջողութեան, որուն համար կրնան հպարտ զգալ»:

ՏՈՔԹ. ՍԱՐՈՒԱԹ ՕՔԱՇԱ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ՇԱՓՈՒՐ, ՍԱԼՄԱՍՏ

Ռզայիէից Շափուր, լճի ափով, երկու ժամուան ճանապարհ է կառքով: Երկուշաբթի, 27 Յունիս, առաւօտեան ես գտնւում էի Սալմաստ : Դժուար չեղաւ գտնել Պ. Համիկ Խուդավերդեանի տունը: Այս ազնիւ եւ պատուական ընտանիքը ոչ միայն ջերմ եւ սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուեց ինձ, այլ եւ աջակցեց ինձ, որպէսզի կարողանամ ծրագիրս գործադրել, այսինքն այցելել, որքան կարելի է, բոլոր հայ գիւղերը: Մինչեւ կէսօր տեսայ Սավրա (Խաչագողների պատմական հայ գիւղը) եւ Խոսրովա, որ ատորաբնակ անուանի կաթողիկէ գիւղ է:

1885 թուին, Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերը մի դպրոց ունէին Սավրա գիւղում: Ակնկալում էի տեսնել այդտեղ գոնէ աւերակներ, կամ հետքեր այդ դպրոցի: Մանաւորապէս ուզում էի գտնել գերեզմանը նահատակուած Հ. Սրապիոն Վ. Պարոնեանի, եւ խոնարհել նրա առաջ: Մի բուռ հող վերցնել որպէս թանկագին մի մասունք եւ ուղարկել Ս. Ղազար իր սիրելի Միաբանութեան, որպէս նուէր: Ափսոս բոլորովին յուսախաբ եղայ: Սավրա գիւղում ոչ մի Հայ չկայ ներկայումս: Մինչեւ 1945 թիւը դեռ եւս ապրում էին եղել հինգ - վեց ընտանիք: Մեծ դժուարութեամբ կարողացայ գտնել Սավրայի գերեզմանատունը: Բոլոր ընթեռնլի արձանագրութիւնները կարդացի, լուսանկարեցի, արտագրեցի, բայց աւաղ չգտայ նահատակ Հ. Սրապիոնի գերեզմանը: Կարողացայ գտնել երբեմնի հին Սավրան հողակոյտեր գրեթէ հողին հաւասարած: Գտայ հին եկեղեցին՝ փլատակ, կործանուած: Գտայ մի փոքրիկ մատուռ՝ կանգուն, կիսափուլ, առանց մի արձանագրութեան, մի ուխտատեղի: Ահա ներկայ վիճակը երբեմնի Սավրա հայ գիւղի: 1930 թուի երկրաշարժը այնքան ուժեղ ցնցումներ է պատճառել Սալմաստին, որ բազմաթիւ տեղեր, շինութիւններ ամբողջութեամբ գնացել են հողի տակ :

Միեւնոյն տխուր պատկերն է ներկայացնում Ասորիների Խոսրովա գիւղը: Ինչ մեծ առաքելութիւն են ունեցել այստեղ Լազարիստ հայրերը, — դպրոց, կղերանոց, մեծ եկեղեցի, իսկ հիմա... վերայիշեալ երկրաշարժից յետոյ, ամէն ինչ աւերակ է վերածուել: Երբեմնի 800 ընտանիք ունեցող գիւղը, այժմ միայն 40 ընտանիք ունի: Այցելեցի նաեւ Ս. Սարգիս հայկական մատուռը, որի դրան վրայ կար հետեւեալ արձանագրութիւնը. « Շնորհիւ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ արդեամբ Պ. Մկրտիչ Մօվսեսեանի Համատանցոյ չինեցաւ Ս. Սարգիս եկեղեցիս Հայոց ի թուին 1852 — Մ. Ռ.: Վերոյիշեալ մատուռը նորոգուել է Պ. Միքայէլ Սահակեանի կողմից 1955 թուին» :

Սավրա գիւղի գերեզմանատան խաչքարերի վրայ գտայ մի քանի արձանագրութիւններ, որոնց ընթերցումը կարողացայ կատարել.

« Թ. Ռ. Ճ. = 1651»: «Խաչս յիշատակ է Թւ. Ռճ. = 1651»: «Յիշատակ է Ս. Խաչն Մարիամին Թւ. Ռ. Ս. Ի. Ը. = 1779»: «Յիշատակ է Ս. Խաչս Արզա մա. հԹ. Ռ. Հ-ը»: «Յիշատակ է Ս. Խաչս Մահտեսի Օրտոյին Թւ. ՌՄԼԸին = 1789»: «Տէր ողորմի կանչէին Արթունին Թւ. Ռ. Ի. Բ. = 1573»:

Սավրայի փլատակ եկեղեցու չորքը գտնուող մի խաչքարի վրայ գրուած էր. «Այս է տապան Տէր Յարութիւնին որ առ Աստուած փոխեցաւ 1869ին »:

ԴԵՐԵԿԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՎԱՆՔԸ

Կէսօրին, Խուդավերդեանի տնում հանդիպեցի Սալմաստի ծխական քահանայ Տէր Մեսրոպին: Նա իմանալով իմ ծրագիրը այցելելու Դերեկի Ս. Աստուածածին վանքը, տուեց ինձ հետեւեալ տեղեկութիւնները. «Դերեկ հայկական գիւղի

" ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ "ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Սկիզբները, երիտասարդը այդ բանալին կը գործածէ երկուստեք համաձայնութեամբ եւ որոշուած ժամերու համար: Եւ սակայն, կը հասնին յուսալքումի օրերը: Մառի յաճախ կը յանձնարարէ իր սիրահարին յետաձգել ժամադրութիւնը :

Անգամ մը, Տիմա կը ստանայ հետեւեալ նամակը .—

« ... Իմ սիրելիս, (Մառի յաճախ այս ձեւով գրած էր ուրիշներուն ալ) քիչ մը տկար եմ եւ բժիշկը բացարձակ հանգիստ յանձնարարեց : Այս գիշեր կանուխ պիտի պառկիմ եւ քեզ պիտի չտեսնեմ: Սակայն, զքեզ վարձատրելու համար, պիտի սպասեմ վաղը՝ միջօրէին: Կը սիրեմ քեզ՝ Մառի»:

Սակայն, անկե՞ղծ էր այս նամակը :

Ամբողջ օրը Ալեքսանդր կը թափառի այն բոլոր վայրերը, ուր Մառի կ'երթար եւ սակայն չի պատահիր անոր: Գիշերը, ճամպարանոց չրջանը կ'ընէ բոլոր թատերասրահներուն, եւ սակայն, ի զուր, չի գտներ Մառին: Ժամը գիշերուան տասնըմէկին, այլեւս, չկարենալով համբերել, կ'երթայ գտնել Պուլվառ Մատըլէնի վրայ թիւ 11 տունը, ձեռքին ունենալով յարկաբաժնին բանալին :

— Ո՞ւր կ'երթաք, կը պոռայ դռնապանը :

— Օր. Տիփլեսիի մօտ :

— Դեռ չէ վերադարձած :

— Վերը պիտի սպասեմ իրեն :

— Ոչ ոք կայ վերը ...

Ալեքսանդր դուրս կ'ելլէ եւ Պուլվարին վրայ կը հսկէ :

Կէս գիշերին կառք մը կը մօտենայ տան: Կառքէն վար կ'իջնէ Մառիի «մեծերմներէն» մէկն, կը վճարէ կառապանին ու կը բարձրանայ վեր :

Առաւօտեան ժամը չորսին, հիւրը տակաւին վար չէ իջած :

Ալեքսանդր կը վերադառնայ իր տունը, եւ սակայն, ցերեկին կը փութայ Մառիի քով, որ բացատրութիւններ կու տայ իրեն ...

Բոլոր բացատրութիւններն ալ կ'ընդունի Տիմա, եւ ինչպէ՞ս կրնայ չընդունիլ քանի որ Մառի կը յօժարի ընթրել իրեն հետ եւ կը համաձայնի ընթրիքէն ետք թատրոն երթալ միասին :

Կ'երթան: Բոլորը կը դիտեն զանոնք : Տիմա հպարտութենէն խենթ կը կտրի: Ներկայացումէն ետք կ'երթան գիշերային ընթրիքի մը եւ այնուհետեւ Ալեքսանդր զայն կ'առաջնորդէ տուն...

Ասոնք կ'ըլլան իրենց սիրոյն ամէնէն քաղցր պահերը: Ամէն տեղ կ'երեւին անոնք համարձակ, ցուցադրելով իրենց սէրը: Թատրոններուն մէջ, պուլվարներուն վրայ, Շան զ'Էլիզէի վրայ :

Երբեմն կառքով կը բարձրանային մինչեւ Յաղթական Կամարը եւ կը վերադառնային այն քաղցր ժամերուն երբ արդէն կը սկսէին վառել կազի լամբերը ...

Այս բոլոր չրջագայութեանց ընթացքին, Ալեքսանդր հիասքանչ աչքերով կը դիտէր Մառիի փոքրիկ գլուխը, որ իբրեւ չքնաղ ծաղիկ մը՝ դուրս կուգար անոր քաշմիրէ չալին ընդմէջէն ...

Այդ տարին, ձմեռուան վերջերուն, Մառի կուրծքի ծանր բորբոքում մը կ'ունենայ, որ կը ստիպէ զինքը մօտաւորապէս երկու ամիս մնալ անկողնոյն մէջ :

Հանրածանօթ բժիշկ Քորըլ կը դարմանէ զինքը եւ ապաքինումը կ'ըլլայ արագ: Տիմա Որդի իր «Երիտասարդական Մեղքեր» երկին մէջ ոգեկոչելով ապաքինման այդ չրջանը, անոր արագութիւնը կը վերագրէ «Իր քնքոյշ սիրոյն արդիւնքը» :

Մառի յաճախ կ'ըսէ Ալեքսանդրին:

— Երբ բոլորովին կազդուրուիմ, միասին կ'երթանք Մատըլէնի եկեղեցին: Կ'ուզեմ Աստուծմէ ներողութիւն հայցել մեղքերուս համար, կ'ուզեմ ծաղիկներ նուիրել մարմարեայ արձաններուն: Կը կարծե՞ս թէ Աստուած պիտի լսէ ձայնս : Չէ՞ որ լսեց ձայնը Մարիամ Մագթաղենացիին ...

Եւ ապա, կը մրմնջէ.

— Շատ կը վախնամ մահէն:

Ալեքսանդր կը վստահեցնէր զինքը եւ կ'աշխատէր ուրախացնել: Կը խօսէր երկար ժամերով, որոնց ընթացքին Մառի կը պատմէր իր մտքին մէջ անջնջելի կերպով դրոշմուած յիշատակներ, կ'ոգեկոչէր Նորմանտիի կանաչագեղ դաշտերը, արտոյտներուն եւ սարեակներուն դայլայլը, ջուրերու ափին զանազան կենդանիներու ցատկոտուքը եւ թռչնիկներու վտտտտումը ծառերու տերեւներուն վրայ: Ապա կ'երեւակայէր ճամբորդութիւններ դէպի ուրիշ երկիրներ, դէպի տաքցր կլիմաներ՝ Անտալուզի կամ Մարոք, ուր, կ'ըսէր, արեւը կրնար մեղմացնել իր ցաւը եւ պիտի վերադառնար բոլորովին բուժուած :

Իր հիւանդութեան ժամանակ եւ ապաքինումէն ետք, բազմաթիւ բարեկամներ ծաղիկներ կը բերէին շարունակ հիւանդին: Բժիշկը բացարձակապէս արգիլեց հոտաւէտ ծաղիկները, առարկելով որ անոնք կրնային վնասել հիւանդին: Արդ, արգելքին հետեւանքով էր որ Մառի այլեւս չուզեց որեւէ ծաղիկ, ոչ տանը մէջ, ոչ ալ իր վրայ, բացի քամելիայէն, որուն անունով յետագային Տիմա Որդի պիտի անմահացնէր զինքը :

(3 Շար.)

Հիւսիսային մասում գտնւում է Դերեկի վանքը, որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ մի մատուռ։ Խուցեր չկան Երկրաշարժից, մատուռը կործանուել է, մնացել տաճարի մի պատը։ Դերեկը նշանաւոր է իր հանքային ջրերով։ Դերեկ հայկական գիւղը դատարկուել է 1914 թուին »։

Դերեկ այժմ գտնւում է թրքական սահմանագլխի վրայ։ Արգիլեալ գինուորական գօտի է, հարկաւոր է յատուկ իրաւունք՝ այդ տեղ գնալու համար։ Խորթութը չեմ տալիս գնալու, մանաւանդ հիմա որ այդտեղ օդափոխութեան է գնացել Շախուրի գործը։

Ակամայ հրաժարուեցի ծրագրիցս, խոհեմութիւնը այդ էր պահանջում։

ՓԱՅԱՋՈՒԿ ԳԻՒՂԸ

Կէսօրից յետոյ շարունակելով մեր շրջագայութիւնը, այցելեցի նախ Փայաջուկ գիւղը։ Գիւղից դուրս, մի բլուրի վրայ է գտնւում հսկայ գերեզմանատունը իր հին եւ նոր մասերով։ Բակական հին փայաջուկը հողակոյտի է վերածուած։ Գիւղում ապրում են միայն ինը հայ ընտանիք։ Հետաքրքրուեցի հայ մեծ վիպասան Րաֆֆու բնակարանով։ Գիւղի հայ վարժապետը ցոյց տուեց մեզ մի հողակոյտ, պատի հետքերով եւ ասաց․«Այս է Րաֆֆու ծննդավայրը, այստեղ նա անց է կացրել իր մանկութիւնը․ ապա բակի միւս ծայրը ցոյց տալով ասաց․ «Այս հողակոյտն էլ Րաֆֆու քրոջ տունն է եղած»։

Մի քանի քայլ հեռաւորութեան կար հին Փայաջուկի փլատակ եկեղեցին։ Խոտերի մէջ ծածկուած մի քանի խաչքարեր նշմարեցի։ Ահա այդ խաչքարերի վրայի արձանագրութիւնը․

1․ «Ի գամբարանս ննջէ Գրիգոր Արք․ Մուշեղեան, վիճակաւոր Առաջնորդ Ատրպատականի որ հանգեաւ Ուրմի 1882 նոյեմբեր ։

2․ « Ի Դամբարանս ննջէ Սահակ Արք․ Սալդն (անընթեռնլի) երախտաւոր Առաջնորդ Ատրպատականի Հայկազեան 1857 ամի մարտի 24ին»։

3․ « Ի Դամբարանիս ննջէ խաչակիր Աւագ քհնյ․ Տէր Աբրահամ Սահիմեանն որ հանգեաւ ի 1784 Օգոստոս 21»։

Ինչ հսկայ տարբերութիւն Փայաջուկի փառաւոր անցեալի եւ ներկայ վիճակի մէջ։ Ինչքան տխուր է տեսնել հայ մեծ վիպասանի ծննդավայրը՝ ենթակայ կամաց կամաց առ յաւէտ կորչելու։ Բոլոր Սալմաստեցի ազգայիններր միացած ուժերով պէտք է աշխատեն նոյն այդ վիպասանութեան նահապետի ծննդավայրում կանգնել մի արժանավայել յուշարձան յաւերժացնելու համար մեծանուն Րաֆֆու յիշատակը ։

Փայաջուկ լաւ աղբիւրներ ունի։ Ով որ խմէ Ալոյի աղբիւրից՝ անպայման ցանկութիւնը կ'ունենայ կրկին խմելու, այնքան թեթեւ եւ առողջարար ջուր ունի ։

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ․ ԲՈԼԱՏԵԱՆ

(14 Շար․)

ՃԱՇ Ի ՊԱՏԻՒ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՏՆՕՐԷՆՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 30, Ուրբաթ կէսօրին, Գ․ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը ճաշ մը տուաւ ի պատիւ Լիբանանէն եւ Սուրիայէն եկած հայ տնօրէններուն, անոնց մեկնումին առթիւ ։

Ներկայ էին Հիմնարկութեան կողմէ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Եսայեան, Հայկական Բաժնի վարիչ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Կիւլպէնկեան եւ Հիմնարկութեան Փարիզի ներկայացուցիչ Պ․ Ժորժ Կիւլպէնկեան, ինչպէս նաեւ Սեւրի Միջազգային Մանկավարժական Կեդրոնի տնօրէնուհի Տիկին Աթենիկէ, ընդհ․ քարտուղար՝ Պ․ Քինիար եւ Ֆրանսայի մշակութային կապի ներկայացուցիչը ։

Ճաշը անցաւ սիրալիր մթնոլորտի մէջ։ Խօսք առին Պ․ Գ․ Եսայեան, Տիկին Աթենիկէ, մշակութային կապի ներկայացուցիչը, ինչպէս նաեւ հայ տնօրէններու անունով Պ․ Յ․ Պուճիքանեան ։

Բոլորն ալ շեշտեցին կարեւորութիւնը այն օգտակար եւ գեղեցիկ ձեռնարկին, որուն իրագործումը հնարաւոր դարձաւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան շնորհիւ ։

Հայ տնօրէններու խումբը օդանաւով վերադարձաւ Շաբաթ օր ։

ԼՈՒՐԵՐ ԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Հայաստան մեկնելէն առաջ, Սարոյեան Փարիզ էր։ Էքսփրէսի քրոնիկագիրը՝ Անկերէն կը պատմէ հանդիպումը։ «Յունական ճաշարանի մը մէջ, Ուիլեմ Սարոյեանին հանդիպեցայ։ Սարոյեան նուագախումբէն «Փիրէայի տղաքը » ուզեց, ծանօթ, եղանակ մը Տասէնի « Երբեք Կիրակին» ժապաւէնէն։ Իր սեւ պեխին տակ, Քալիֆորնիոյ այս Հայը հաճութեան ժպիտ մը ունի, պարողները դիտելով ։

« Հայաստա՞նը կը յիշեցնէ ձեզի » կը հարցնեմ ։

— Ոչ, անպայման։ Ժողովրդական բոլոր պարերը իրարու կը նմանին։ Ուրով – հետեւ մարդը ամէն տեղ մէկ է ցորչափ չէ քաղաքակրթուած »։

Իրեն շատ սիրելի է այս գաղափարը, զոր զանազան ձեւերու տակ, արտայայտած է իր բոլոր գիրքերուն մէջ։ Անդադար, ակնոցները կը հանէ, կը դնէ, եւ ալ կը հարցնեմ․ «շատ կը ճամբորդէք, այս միջոցին․․․»։

— « Քանի մը օրէն Ռուսաստան կը մեկնիմ, կը յուսամ մէկ ծայրէն միւսը պտըտիլ, մինչեւ Հայաստան։ Սիրով Չինաստան ալ պիտի ուզէի երթալ, մօտէն ուսումնասիրելու համար չին թատրոնը ։

— Բայց ի՞նչու այդքան կը ճամբորդէք ․

— Կ'երթամ մանաւանդ հոն ուր իմ մէկ թատերգութիւնս կը ներկայացուի։ Գրեթէ ամէն տեղ «Թայմ Օֆ Եուր Լայֆը » կը բեմադրուի, կ'երթամ տեսնելու։ Հետաքրքրութի՞ւն ։ Հաղիւ, սկսած եմ լաւ ճանչնալ Սարոյեանը․․․

— Ֆրանսերէնի թարգմանուած ձեր վերջին գործերէն մէկը՝ «Մայրիկ, կը պաշտեմ զքեզ »․․․

— ․․․ Նախասիրած գործս է։ Մեծերու համար չէ։ Աղջկանս համար գրեցի, բայց հիմա, 14 տարեկան է, եւ մանկական կը գտնէ։ Ուրեմն ուրիշ գիրք մը կը գրեմ « Պապաս խենթ է», մանչուս համար ։

— Ուրիշ ծրագիրներ ունի՞ք ․

— Հատ մը ունիմ որ դժուար իրագործելի է։ Ժապաւէն մը ուր միայն կիսկատար խօսակցութիւններ ըլլան, դիպուածական դէմքեր։ Ամէն երկրէ մարդիկ, արտադրիչի մը առաջարկեցի, պատասխանեց․ լաւ չեմ տեսներ թէ նիւթը ո՞ւր է»։

Եւ Սարոյեան կը մարի խնդալէն ։

(ԽՄԲ․— Այս հանդիպումը լոյս տեսած է Էքսփրէսի Սեպտեմբեր 29ի թիւին մէջ, երբ Սարոյեան արդէն երկու շաբաթ է Հայաստան էր, ինչպէս գրած էինք)։

×

Ակաթա Քրիսթի, ոստիկանական վէպերու ծանօթ հեղինակ, 70 տարեկան եղաւ։ Իր հրատարակիչը յայտնեց այս առթիւ թէ քառասուն տարուան ընթացքին, Ակաթա Քրիսթի գրած է 64 ոստիկանական վէպեր, թարգմանուած քսան լեզուներու։ Այս գործերուն, ընդհանուր տպաքանակն է՝ վաթսուն միլիոն։ Հեղինակի իրաւունք, շաբաթական մօտաւորապէս՝ երկու հազար անգլիական ոսկի կամ երեք միլիոն հին ֆրանք ։

ՊՐԻԺԻԹ ՊԱՌՏՕ

Օրուան գլխաւոր նիւթը ․․․ Պրիժիթ Պառտօ։ Անշուշտ, ամէն մարդ իրար անցած է եւ լրագրողներ ու լուսնկարիչներ կը վխտերեն գերասանուհիին բուժարանին պատուհանին տակ, աւելի նախանձախնդիր անոր առողջութեան քան Խրուշչեւի բարկութեան։ Տիկին Մայր Պառտօ մամուլի ասուլիս մը տուաւ, յուզուած, հեկեկալով, պաղատագին խնդրելով լրագրողներէն որ չհետապնդեն այլեւս իր խեղճ աղջիկը։ Ինչպէս կ'երեւի, լրագրողները անխիղճ են, թէեւ բոլոր ալ կան, անշուշտ չար լեզուներ, թէ հարկաւ լրագրողներուն լուր տուող մը կամ կանչող մը կայ, թէ ոչ ուրկէ կ'իմանան թէ Պրիժիթ Պառտօ ի՞նչ կ'ընէ ։

Կարգ մը թղթակիցներ ալ այս յոյժ կարեւոր խնդրին առթիւ հարցումներ ըրած են ականաւոր դէմքերու, թէ ի՞նչ կը մտածեն Պրիժիթ Պառտոյի մասին։ Ստորեւ պատասխանները․ —

Անտրէ Մորուա (Ֆրանսական Կաճառէն) ․— Ոչ համակիր եմ իրեն, ոչ ալ հակակիր։ Երբեք չեմ մտածեր իր մասին ։

Տիկին Մորուա․— Անկասկած, իմ ամուսինս ամբողջ Ֆրանսայի մէջ միակ այր մարդն է, որ երբեք մտածած չէ Պրիժիթ Պարտոյի մասին։

Ֆիլիփ Հէրիա (Կոնքուրի Կաճառէն) ․— Հակա Պէ – Պէական չեմ, վասնզի հաղուադէպօրէն բանի մը հակառակ կ'ըլլամ։ Գողտրիկ գերասանուհի մըն է որ ստեղծած է առասպելական անձնաւորութիւն մը, ինչ որ հաղուադէպ է։ Եւ սակայն, կը նախընտրեմ չխօսիլ իր ժապաւէններուն մասին։

Արման Սալաքրու (Կոնքուրի Կաճառէն) ․— Ի՞նչ պատասխանեմ։ Կը կարծեմ թէ լրագրողները կը նեղեն զինքը։ Ահա՛ բոլորը ։

Փիէռ Պընուա (Նախկին Ակադեմական) ․— Ինչ որ կրնամ ըսել ձեզի, այն է թէ՝ կը ցաւիմ որ յիսուն զարուններ աւելի ունիմ ուսերուս վրայ ․․․

Փրոֆ․ Վալերի Ռատօ (Ֆրանսական Կաճառէն) ․— Կը խորհիմ թէ այն աղմուկը, որ կը բարձրացնեն իր մասին, բոլորովին անհեթեթ է ։

Փօլ Կիւթ ․— Կը հիանամ իր վրայ եւ սակայն կոյր մը չեմ։ Իր շրթունքները կը նմանին պնակի մը եզերքին ։ Ակռաները՝ Ֆերնանտելի ակռաներուն։ Չեմ կրնար երդնուլ թէ իր կուրծքը ունի պրոնզեայ կարծրութիւն։ Սրունքները ծուռ են։ Եւ սակայն, հակառակ այս բոլորին, արտակարգ էակ մըն է, գրեթէ փէնոմէն մը։ Տաղանդ չունի, սակայն ․․․ հանճարե՛ղ է։ Որքա՛ն կը ցաւիմ որ շարժանկարի բեմադրիչ չեմ ։

Ժորժ Սիմընոն․ — Ոչ իր կողմէն եմ, ոչ ալ իրեն հակառակ։ Կ'անդրադառնամ զինքը։ Օր մը, հանդէսի մը պահուն նըստած էր քովս։ Ոչ տաք զգացի, ոչ ալ պաղ ։

Մարսէլ Փանեօլ (Ֆրանսական Կաճառէն) ․— Աստղ մը ըլլալու շնորհքը ունի ։ Բայց, գիտէ՞ք, կարելի է աստղ ըլլալ, առանց արուեստագէտ ըլլալու ։ Ամէն պարագայի մէջ, անձնաւորութիւն մըն է, որ իր տեղը պիտի ունենայ շարժանկարի պատմութեան մէջ ։

Մարսել Ժուհանտօ․— Ի վիճակի չեմ մանաւորապէս խօսելու եւ դատելու իր գեղեցկութիւնը։ Սակայն, կ'արժէ շնորհաւորել զինք որ այսքան աւեն կրցաւ տոկալ իր անուան շուրջ կատարուած հրատարակութիւններուն։ Շատ հաւանելի է որ ի վերջոյ յոգնեցաւ իր համբերութիւնը ։

Ֆրանսայի լրագրողը, չենք գիտեր թէ ինչ հեղինակով, ուզած է իմանալ կարծիքը ակադեմականներու, զորս Կուպիդոն պիտի մերժէր ընդունիլ իր կաճառէն ներս ։

Կապարճակիր երիտասարդութիւնը եւ ձիու բաշերով աղջիկները տարբեր պատասխաններ պիտի տային անպայման, աւելի հետաքրքրական ։

Ք․

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Մի փոքր էլ՝ եւ ահա երեւաց Համունի ների կալուածատունը, որը, ինչպէս կարգն է, շրջապատուած էր բարձր պարիսպով։

Պարսպադրանը մօտենալիս Նար իշխանը մտայլուեց աւելի, մտածելով, որ կենդանի, աշխոյժ ու կրքոտ Դաւիթ Համունու փոխարէն տեսնելու է մի պառկած դիակ։ Եւ դա այնքան անհեթեթ է թըւում, որ նա չէր հաւատում քեռայրի մահուան։ Այս բանում չհամոզեցին նրան անգամ պատերի մօտ խմբուած տխուր շինականներն ու ռամիկները, որ յարգանքով, գլուխ իջեցնելով, ճանապարհ տուին նրան։ Բայց երբ պարսպադռնից մտաւ բակը՝ նրա առաջ պարզուեց մի մահու տեսարան։ Նախարարական տան մուտքի առջեւ փայտաշէն, գորգով ծածկած բարձր պատուանդանին դրուած էր Դաւիթ իշխանի դին՝ վրան ճերմակ կտաւ քաշած։ Դիակի գլխաւերեւը կանգնած էր հանգուցեալի կարմիր ձին՝ վրան սեւ ծածկոց։ Ձիու սանձը բռնել էր տիրոջ թիկնապահներից մէկը՝ նոյնպէս սեւեր հագած ։

Իսկ պատուանդանի շուրջ բոլորը շարուած էին բարեկամ ու հարեւան իշխաններ, սեպուհներ՝ բոլորը գլխաբաց, բոլորը մերկացրած սրերով ու մռայլ դէմքերով ։ Ամէնքը ակներեւ զայրացած էին, որ մի ծառայ, հասարակ մի շինական յանդգնել է ձեռք բարձրացնել Դաւիթ իշխանի վրայ ․․․ Գուցէ եւ այդ չէին մըտածում նրանք, բայց այդպէս թուաց Նար իշխանին։ Նախարարների, սեպուհների շուրջը կանգնած էին նաեւ կանայք, աղջիկներ, երեխաներ․․․ Ահագին մի բազմութիւն։ Իսկ աւելի առաջ՝ դիակին մօտիկ, նրա աջ ու ձախ կողմը, կանգնել էին երկու խումբ եղերամայրեր՝ մազերը ուսերին ու կուրծքերին թափած, եւ լալիս էին բարձրաձայն ողբով, թուելով ու գովելով մեռած իշխանի բարեմասնութիւնները՝ երկար հասակը, մեծ խելքը, սեւ աչքերը եւ կտրիճ թուրը։ Լալիս էին, հետն էլ ծեծքում կուրծքերը եւ ձեռքները բարձրացնում դէպի վեր — դէպի երկինք, չգիտես անիծում էին, թէ գութ հայցում ։ Երբ եղերամայրերի մի խումբն աւարտեց իր ողբը, կռծել սկսեց միւս խումբը, դարձեալ թուելով իշխանի քաջարի գործերը, նժոյգը եւ անվախութիւնը ։

Նկատելով Նար իշխանի գալուստը եղերամայրերը, նրանց հետ եւ միւս կանայք, ձայները բարձրացրին, եւ ողբը դարձաւ ընդհանուր ․․․

Լացողներին միացաւ եւ Կամսարականին քոյրը որ ոտից գլուխ սեւի մէջ էր ։ Երբ լացի ալիքը բարձրացաւ եւ ապա հետզհետէ իջնելով հանդարտեց, հանգուցեալի կինը, Նար իշխանի քոյր Վահանդուխտը սուգ արաւ մենակ։ Լալով՝ նա յիշեց ամուսնու սէրը, քաջութիւններր եւ շատ այլ բաներ, ապա դարձաւ հէնց նոր ձիուց իջած, իր դէմը կանգնած եղբօրը ․

— Նար եղբայր, Նար եղբայր, իմ արեւը խաւարեցին քո շինականները․․․ Իմ բաղէին սպանեցին քո ծառաները․․․ Իմ աստղը մարեցին քո մարդիկ․․․ Ի՞նչ պատիժ պիտի տաս նոցա, Նար եղբայր, որ վօգանայ իմ այրուող սիրտը․․ Նար եղբայր, Նար եղբայր․․․

Եղերամայրերը ձայնակցեցին նրան, իսկ Նար իշխանը գլուխն իջեցրեց ակամայ․ նա լսում էր եւ մտածում, որ ինքը մեղապարտ է այդ սպանութեան մէջ՝ այն չափով, որ եթէ քեռայրին չհրաւիրէր իր դղեակը, գուցէ եւ չպատահէր այս դժբախտութիւնը ․․․ այնուհետեւ, առանց քրոջ յիշեցումի էլ, ինքը գիտէր արդէն, որ քեռայրին սպանել են իր փախստական շինականները, ուստի եւ ոչինչ անել՝ տարկել - հերքել չէր կարող, այլ միայն յիշում էր, որ ճշգուեց ճանապարհի իր նախազգացումը, այն, որ իրեն պիտի մեղադրեն այդ սպանութեան համար ։

« Քոյրս իրաւացի է, որ ամուսնոյն սպանել են շինականները իմ իսկ անտառի մէջ, բայց փոխանակ մեղադրելու Արշակ Թագաւորին, մեղադրում է ինձ», — խորհում էր Կամսարականը վշտացած, եւ գտնում էր դարձեալ որ այդ սպանութեան մէջ յանցապարտ է միայն Արշակ Թագաւորը, որ իր հրովարտակով ծառաներին հանում է տէրերի դէմ եւ դարձնում տիրասպան ։

Այս ամէնը նա մտածում էր միայն, բայց այդ պահին ոչինչ ասել չէր կարող հարկաւ, ուստի եւ գլուխը կախ հեւում էր աննկատելի, իսկ դէմքի մկանները խաղում էին տանջալից։

Երբ սուգ անողները հանդարտացան մի փոքր՝ Կամսարականը յօնքերի տակից նայող աչքերով որոնեց քեռայրի եղբօրը՝ երիտասարդ Դանիէլ իշխանին եւ, տեսնելով նրան մխիթարանքի եկած հարեւան նախարարներով շրջապատուած, մօտեցաւ եւ, նրա ձեռքը բռնելով ասաց ․

— Գնանք ներս, իշխան ։

Երիտասարդը անձայն համաձայնեց, եւ նրանք գնացին ներս։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար․)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ ։ ջութակ՝ Օր. ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱԲՈՅԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, աքորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թատրի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ Խօսնակ՝ Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը ։

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով — ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ալեքսան Նուրեան եւ զաւակը՝ Դանիէլ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Թորոսեան, Այրի Տիկին Մանուշակ Խրտըչեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Խրտըչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Խրտըչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համբար Նուրեան եւ զաւակները, Պ. Պ. Միրիճան Նուրեան եւ Առաքել Նուրեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէսթէքեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առտու (Հոկտեմբեր 9), յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր, խնամիին եւ զարմուհիին՝

ԱՏՐԻՆԷ ՆՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ։

Կէսօրէն ետք՝ ժամը 16ին այց՝ գերեզմանատունը ։ Հաւաքուիլ գերեզմանատան դուռը՝ Փէռ Լաշէզ – Կամպէթա ։

Ողբացեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ։

×

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առտու (Հոկտ. 9) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

մահուան վեցերորդ տարեդարձին առթիւ ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Իսի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Իսի Խրիմեան դպրոցին մէջ, աւանդական կերուխումով ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ ։

×

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, *Րիւ Ժէյի սրահին մէջ ։*

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ ։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեանի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի, հայերէն տառերու գիւտի եւ Ս. Գրոց թարգմանութեան ազգային եւ եկեղեցական տօն, մասնաւոր հանդիսութեամբ կը կատարուի Հայրապետական Մաղթանք, Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օծման հինգերորդ տարելիցին առիթով ։ Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ գտնուիլ այս կրկնակ տօնակատարութեանց ։

× *Կիրովականէն Արտաշէս Սիմոնի Գէորգեան կը փնտռէ իր եղբայրը Վարազ Սիմոնի Գէորգեանը ։ Դիմել եկեղեցի ։*

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 12ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Մինաս Մուսիկեանի (Վրաստան, Փուլէնկով Սեւ Ծովի ափին) զաւակները կը փնտռեն իրենց ծնողքին Փրանսաբնակ ազգականներն ու բարեկամները ։ Գրել՝ Համօ Քարաքէյեանի,

10, Bd. A. Donaz, Marseille 15

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱ, 340, Bd. Chave

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱԻՈՐԵԱՆ

Երիտասարդ Դաշնակցականներու կողմէ

խօսք կ'առնէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին ։ Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ *(Փարիզէն)* Օր. Ս. ՊՕՅԱՃԵԱՆ *(ջութակ)*, Օր. Ժ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ *(երգ)*, Տիկ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ *ղեկավարութեամբ խմբապար*, Օր. ԱԼԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Օր. ԱՐՄԻՆԷ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ *(արտասանութիւն)*, *փոքրիկ* ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ ։

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական պարեր՝

JOSÉ BARRAL

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց, Թարգմանութեան Ս. Գրոց, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ ։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Հովանաւորութեամբ՝

Հայրապետական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Տիրատուրեան Ժօսլին *(մեներգ)*, Պ. Արտաշէս Գմբէթեան *(արտասանութիւն)*, Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան *(մեներգ)*, *ջութակի ընկերակցութեամբ* Պ. Կարպիս Աֆրիկեանի, Օր. Օֆելիա Քոմբաջեան *(ջութակ)*, Օր. Մարանկոզեան *(արտասանութիւն)*, Օր. Թարոն *(մենապար)*, *Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիներ (մենապար, արտասանութիւն, Մխիթարեան վարժարանի սաները (արտասանութիւն), Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու աշակերտութիւնը (Անուշէն տեսրան, մեներգ, արտասանութիւն, անսկնկալներ),*

եւ ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՖՐԻԿԵԱՆԻ ։

Տեղերը ապահովել կանխաւ ։ ։ Ժողովրդական գիներով տոմսակները կը գտնուին Փարիզի Եկեղեցւոյ Դիւանատունը, շրջակայ եկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց եւ բոլոր դասընթացքներու տեղական Կրթ. Յանձնախումբերու մօտ ։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութիւնը եւ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, երջանկայիշատակ Սիւրմէեան Արք.*ի յիշատակին, Տէօնի հոգեւոր հովիւ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեանի կողմէ եւ գլ․ րապետութեամբ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի ։*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, Կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պելվիլ – Լիլայի Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը սկսին Հոկտեմբեր 6ին, Ն2. օր, 3 Րիւ Քլավէլ, Մէթրօ Փիրէնէ ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — VENDREDI 7 OCTOBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8919 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4720

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԳԱՐՆԱ՞Ն

ՉԷԶՈՔՆԵՐԸ ԿԸ ՊՆԴԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ ՎՐԱՅ

ՄԱԿի աՀջի օրուան նիստին, քննութեան առնուած է չէզոք հինգ մեծերու առաջարկը։ Ինչպէս գրած էինք Թիթօ, Նասըր, Նեհրու, Նքրումա եւ Սուքառնօ փափաք յայտնած էին որ Խրուշչեւ եւ Այզենհաուըր տեսակցին եւ բարելաւեն Արեւելք – Արեւմուտք յարաբերութիւնները։ Աւստրալիոյ վարչապետը՝ Մենզիս պաշտպանած է իր առաջարկած բարեփոխել բանաձեւը։ Ինք անյարմար կը գտնէ երկու մեծերու գլուխ գլխի տեսակցութիւնը. կ'առաջարկէ որ չորս մեծերը վերստին հաւաքուին, այլ խօսքով նոր վերին ժողով մը գումարուի։ Մենզիս լսել տուած է թէ աշխարհի ներկայ ողբերգական վիճակը արդիւնք է, երկու դրութիւններու (մենատիրութիւն եւ անհատական ազատութիւն) պայքարի եւ ոչ թէ երկու պետութեանց՝ Խ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու, ինչպէս Ռուսերը կ'ուզեն ցոյց տալ։

Ճառի ընթացքին Մենզիս պատասխանած է նաեւ Խրուշչեւի քննադատութիւններուն, պաշտպանած է Համըրշըլտը եւ յայտարարած.— «Ներկայիս, Խ. Միութիւնը աշխարհի ամենամեծ գաղթատէր պետութիւնն է»։ Նեհրու պաշտպանած է չէզոքներու առաջարկը։

Ղանայի եւ Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան ներկայացուցիչները իրենց կարգին, խօսք առած ու պաշտպանած են չէզոք հինգերու առաջարկը։ Բայց ապրաժողովը որոշում չէ կրցած տալ, որովհետեւ Արժանթին, Ճափոն եւ Նորվեկիա նոր առաջարկ մը մէջտեղ դրած են, ուր փոխանակ «երկու» կամ «չորս» մեծերու խօսք կ'ըլլայ «մեծ պետութիւններու»։

Խորհրդային պատուիրակութեան տուած աՀջի օրուան ընդունելութեան, որուն, ինչպէս գրած էինք, ներկայ գտնուած էր նաեւ Համըրշըլտ, Խրուշչեւ յայտարարած է, թէ Պերլին նոր սեղմումներու պիտի չենթարկուի։ «Հաշտութեան համաձայնագիր մը պիտի ստորագրենք որ վերջ պիտի դնէ պատերազմական վիճակին։ Արեւմտեան Պերլինը ազատ քաղաք մը կրնայ ըլլալ եւ ինք կը ճշդէ իր կարգավիճակը»։ Խրուշչեւ կրկին խօսած է Վեհաժողովին մասին որ կրնայ գարնան գումարուիլ.— «Գիտէք, Մաքմիլլընը տեսայ, մեծ բան չըսինք իրարու, արթուն միտք ունեցող մարդ է։ Երեւակայեցէք, ժողովը նստած Պուշկինէն քանի մը տող կը կարդայի.— «Օրը կը բացուի, ի՞նչ պիտի բերէ» եւ Մաքմիլլըն պատասխանեց.— «Գարունը», ուրեմն գարնան սպասենք»։

ՔՈՒՎ ՏԸ ՄԻՒՐՎԻԼ Փարիզի հեռատեսիլէն պարզեց Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը։ Ծանրացաւ ՄԱԿի վըրայ որ, տասը տարի է ոչ մէկ գոհացում տուած է Ֆրանսայի, Եւրոպայի համար շեշտեց Հասարակաց Շուկայի զօրացման անհրաժեշտութիւնը։ Յայտնեց, այս առթիւ, թէ Տըկոլէի հետ Պոն կը մեկնի։

ՀԻՒՍԷՅՆ Թագաւորը մամուլի ասուլիս մը տուած է, Նիւ Եորքի մէջ եւ յայտարարած է թէ մարդկութեան սպառնացող մեծագոյն վտանգը՝ համայնավարութիւնն է։ Աւելցուցած է թէ Նասըր կը նկատէ իբրեւ Կրեմլինի «խաղալիքը»։

ՆՐԵԻԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 25ՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ՊԱՏՄԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՎԱՍՏԱԿԸ

ԽՄԲ. — Կը շարունակենք Փրոֆ. Վլատ Պրնըցեանուի տեղեկագրութեան հրատարակութիւնը, (Ա. մասը՝ տես երէկուան թիւով), այս անգամ մեծ մասամբ նուիրուած հայագիտական աշխատանքներու :

Սեմականութեան 4րդ յանձնախումբին ներկայացուեցան 35 զեկուցումներ, չորսը խորհրդային։ Բիւզանդական ուսումնասիրութիւններու 5րդ յանձնախումբին ներկայացուած 28 զեկուցումներէն 8ը նոյնպէս խորհրդային։ Այս յանձնախումբին մէջ հանդէս եկաւ Ռ. Մ. Բարթիկեան, իր մէկ զեկուցումով, զոր խորագրած էր «Է. Բոյլասի (ԺԱ. դար) կտակին կարեւորութիւնը՝ բիւզանդական գաւառաշրջանի ընթացքին Հայաստանի եւ Վըրաստանի պատմութեան ուսումնասիրութեան համար»։ Այնտեղ ներկայացուեցաւ նաեւ Ամերիկայի Ուիչիթա քաղաքէն Յարութիւն Քիւրտեանի մէկ զեկուցումը «Անտիոքի օրինագրքին մասին»։ Յ. Քիւրտեան մասնակցեցաւ նաեւ կովկասագիտութեան յանձնախումբին վերջին ժողովին եւ խօսք առնելով, Հայերէն լեզուով շնորհակալութիւն յայտնեց այն սիրալիր ընդունելութեան համար, զոր գտան արտասահմանեան գիտնականները։

Արաբական երկիրներու պատմութեան 6րդ յանձնախումբին մէջ կարդացուեցան 41 զեկուցումներ, որոնց հինգը՝ խորհրդային գիտնականներու կողմէ։ Արաբական բանասիրութեան 7րդ յանձնախումբին ներկայացուեցան 26 զեկուցումներ, եօթը խորհրդային։ Խորհրդային գիտնականները ունեցան աւելի կարեւոր մասնակցութիւն մը Իրանի (8րդ յանձնախումբ) պատմութեան մասին ներկայացուած զեկուցումներուն, որոնց 29էն 13ը կը պատկանէին խորհրդային գիտնականներուն։ Մէկը ներկայացուած էր երեւանցի գիտնական Գ. Ա. Տիրացեանի կողմէ՝ «Աքեմենեան աւանդութիւնները հնագարեան Հայաստանի մէջ» խորագրով, որ ուղղակի կապ ունի Հայաստանի պատմութեան հետ :

Հետաքրքրական 136 զեկուցումներ ներկայացուեցան նաեւ 8 – 11րդ յանձնախումբերուն մէջ՝ Աֆղանիստանի, իրանական բանասիրութեան, Կեդր. Ասիոյ պատմութեան եւ Ալթայական ուսումնասիրութիւններու մասին։

12րդ յանձնախումբին մէջ, որ կը զբաղէր Թուրքիոյ պատմութեամբ, կարդացուեցան 30 զեկուցումներ։ Ռումէն Թրքաբան Միհայ Կուպօկլու այնտեղ կարդաց «Սիւլէյման Մեծագործի արշաւանքը Մոլտովայի վրայ (1538)» խորագրուած իր զեկուցումը։ Կարեւոր թիւով ուրիշ զեկուցումներ կարդացուեցան թուրք եւ թուրք գիտնականներու կողմէ :

Ակադեմական Յովսէփ Օրբելիի նախագահած Կովկասեան ուսումնասիրութիւններու 13րդ յանձնախումբին մէջ, որ ունէր, ինչպէս բունք նախապէս, երկու ենթայանձնախումբեր, եւ որոնց մէկին կը նախագահէր Փրոֆ. Ս. Տ. Երեմեան, ներկայացուեցան 48 զեկուցումներ, որոնց ինը Հայագիտական հարցերու նըւիրուած, 30ը՝ Կովկասեան լեզուներու կամ պատմութեան, եւ 9ը՝ ադրբէջանական հարցերու։ Կովկասի պատմութեան կամ լեզուներու հարցերը քննարկող մեծ դէմքերէն նշենք փրոֆէսորներ՝ Չիքոպավա, Շանիձէ, Մահմետով, Լոմթաթիձէ, Ջիթայա, Թոփուրիա :

Այն իրողութիւնը, որ հայագիտութեան բնագաւառին մէջ, խորհրդային գիտնականներու զեկուցումներէն զատ, ներկայացուեցան միայն երկու հատ, առաջինը՝ Պերլինէն Է. Կ. Շմիթի ներկայացուցածը, որ կը վերաբերէր միայն հայերէն լեզուով պահուած յոյն փիլիսոփայ Զենոնի մէկ ճառեանին, եւ երկրորդը՝ հայկական աղգագրական հարցերուն, եւ նըկատելով, որ ներկայացուեցան Հայաստանէն եկած գիտնականներու միայն 7 զեկուցումները, թելադրեց ինծի որ կարծի նիւթով մը պաշտպանեմ հայկական ուսումնասիրութիւններու վերակենդանացումը Արեւմուտքի մէջ։ Այս նիւթը, զոր ունեցայ համագումարի շրջանակին մէջ, արժանացաւ ընդհանուր հաւանութեան։ Այս մասին աւելի մանրամասն պիտի գրեմ յառաջիկային :

Հայերէն լեզուի մասին ներկայացուած կարեւոր զեկուցումներէն մէկը եղաւ Փրոֆ. Ա. Ս. Ղարիբեանի «Հայերէն լեզուի տեղը՝ հնդեւրոպական լեզուներու արեւելեան խումբի դրութեան մէջ» խորագրեալ ուսումնասիրութիւնը, ուր հայ գիտնականը մեծ վարպետութեամբ կը վերլուծէր հայկական նմանաձայնութեան որոշ հարցեր եւ այն տուեալները, որոնք երեւան կուգան երբ հետեւանք հայկական հոլովումներու դրութեան յառաջ բերած փոփոխութիւններուն, յանգելու համար համապատասխան եզրակացութիւններու եւ ճշդելու համար հայերէն լեզուին տեղը հնդեւրոպական լեզուներու դրութեան մէջ :

Ստորագրողիս կողմէ ներկայացուած աշխատութիւնը կը վերլուծէր հիթիթական, ասորական եւ ուրարտական արձանագրութիւններու տուեալները, ինչպէս եւ անոնք, զորս մեզի կ'ընծայէ հնդեւրոպական պատմա – բաղդատական քերականութիւնը, կիրարկուած խիստ մանրամասն կերպով, ճշդելու համար այն ցեղային կապերը, որոնք գոյութիւն ունին Հայերու եւ հնդեւրոպական ժողովուրդներու միջեւ։ Այս զեկուցումը արժանացաւ ներկաներու հաւանութեան, Իսկ Փրոֆ. Ս. Տ. Երեմեան, որ կը նախագահէր այս ժողովին, անհրաժեշտ գտնեց զայն ընդլայնել եւ հրատարակել Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Պատմա – բանասիրական հանդէս»ին մէջ։ Միւս զեկուցումները, բոլորն ալ շատ հետաքրքրական, կը ներկայացնէին հայկական գրականութեան, հնագիտութեան, ճարտարապետութեան եւ փիլիսոփայութեան հարցեր, Այսպէս, Ս. Արեւշեան եւ Գ. Յովնան ներկայացուցին «Հայ – եւրոպական գրական կապերու հարցը», Գ. Հ. Սարգիսեան՝ Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմութեան» ժամանակագրական կերտուածքը», իսկ Երեւանի Մատենադարանի տնօրէն Լ. Ս. Խաչիկեան «Հայ ձեռագիր «Յիշատակարան»ները իբր պատմական աղբիւր», — այս վերջին աշխատութեան մէջ հեղինակը ցոյց կուտար հայկական զանազան ձեռագիր յիշատակարաններու կարեւորութիւնը՝ քաղաքական իրադարձութիւններու կամ հայ ժողովուրդի նիւթական կեանքի ճանաչման համար :

Նշենք, որ 14րդ դարու հայկական ձեռագրերու յիշատակարաններէն զատ, զորս 1950 թուականին հրատարակեց Հայկական Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան Հիմնարկութիւնը, նաեւ 1951 թուականին Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի հրատարակած գրքէն զատ, Փրոֆ. Խաչիկեան 1955ին հրատարակեց իր մէկ աշխատասիրութեան առաջին մասը, ուր ներմուծուած են 15րդ դարու 747 յիշատակարաններ, 1958ին հրատարակած աշխատասիրութեան երկրորդ մասին մէջ՝ 15րդ դարու 575 յիշատակարաններ : Այս աշխատասիրութեան երրորդ մասն ալ յանձնուած է արդէն տպագրութեան։ Այս յիշատակարաններու ուսումնասիրութիւնը իբր պատմական աղբիւր՝ պիտի լրացնէ բազմաթիւ պակասներ 15րդ եւ յաջորդ դարերու հայկական իրականութիւններու մասին մեր ունեցած ծանօթութիւններուն մէջ, քանի որ Հիմնարկութիւնը պիտի հրատարակէ 15րդ դարուն յաջորդող դարերու յիշատակարաններու ձեռագիրներն ալ :

ՓՐՈՖ. ՎԼԱՏ ՊՌՆԸՑԵԱՆՈՒ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻ

Զորեքշաբթի առաւօտ միջազգային մամուլի ներկայացուցիչները, ֆրանսական ձայն – պատկերասփիւռը, արուեստագէտներ փութացին, Ավընիւ տ'Իէնայի շքեղ շէնքը, ուր իրենց կը ներկայացուէր Գալուստ Կիւլպէնկեանի թանկարժէք հաւաքածոյին մէկ մասը : Ի՜նչ հարստութիւն եւ ինչ բացառիկ ճաշակ, ընտրելու՝ լաւագոյնը, հազուագիւտը, եզակին։ Անտարակոյս Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեան արտակարգ անձնաւորութիւն ունեցող միջազգային արժէք մըն էր :

38 պաստառներ ամէնէն մեծ վարպետներէն ցոյց կուտան թէ Կիւլպէնկեան չէ եղած միայն եւմտագէտ մը, այլ եւ նուրբ ճանչցող մը : Ֆրակոնար, Տըկա, Մանէ, Մոնէ, Քորօ, Ռիւպէնս, Կուարտի, Ռընուար իրար գտած են Փարիզ, յետագային փոխադրուելու համար Լիզպոնա, ուր միանալով Կիւլպէնկեանի մնացեալ հաւաքածոյին պիտի ընդմիշտ մնան Հիմնարկութեան Լիզպոնայի Թանգարանը :

Մամուլէն ետք եւ միշտ ի ներկայութեան Տէր եւ Տիկին Գ. Եսայեանի, Պ. Պ. Ռոպեր եւ Ժորժ Կիւլպէնկեանի, ինչպէս նաեւ Փորթուկալի արտաքին նախարարին եւ Ֆրանսայի մշակութային կապերու նախարար՝ Անտրէ Մալրոյի, որոնք ներկայ եղան հինգշաբթի օրուան պաշտօնական բացումին, Հոկտեմբեր 7էն սկսեալ ցուցահանդէսը բաց է այցելուներուն համար :

Այս հանդիսութեանց զուգընթաց, Հինգշաբթի առտու հիմը դրուեցաւ փորթուկալեան ուսանողական տան մը, որ 3ուկէս միլիոն նոր ֆրանք պիտի արժէ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան։ Առաջին քարին դետեղման ներկայ էր հիմնարկութեան նախագահը՝ Պ. Փերտիկաօ, կրթական նախարար՝ Լուի Ժոքս, Փորթուկալի դեսպանը եւ Փարիզի Համալսարանին վերատեսուչը՝ Սարրայ։

Այս բոլորէն ետք, 51 Ավընիւ տ'Իէնայի շէնքը պիտի վերածուի Ֆրանքօփորթուկալ Մշակոյթի Տան մը ի դնահատութիւն եւ վարձատրութիւն Ֆրանսայի, որ Ամերիկայէն եւ Անգլիայէն ետք՝ թոյլ տուաւ որ Կիւլպէնկեանի արուեստի գործերը Լիզպոնա փոխադրուին։ Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը այս ցուցահանդէսով ուզեց Փարիզի տալ այդ գործերը տեսնելու նախապատուութիւնը, նոյն ատեն հիմը դնելով Ֆրանքօփորթուկալական Մշակոյթի Տան մը որ մեծ ծրագիրներ ունի մշակութային եւ մասնագիտական մարզերու մէջ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՃԱՄԲԱՆ

Ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեան երկու պաշտօնեաներ Մոսկուա կ'անցնին եւ անմիջապէս խորհրդային քաղաքացի կ'ընդունուին: Արտաքին նախարարութեան մամուլի դիւանին պետ Խարլամով կը ներկայացնէ նոր քաղաքացիները լրագրողներուն, որոնցմէ յայտարարութիւններ կատարեն:

Միացեալ Նահանգներէն Խորհրդ. Միութիւն անցնելու պատճառներն են, երկուքին յայտարարութեանց համաձայն, ամերիկեան «խարդախ քաղաքականութիւնը»: «Ամերիկայի վարիչները կեղծ յայտարարութիւններ կը կատարեն արդարացնելու համար իրենց քաղաքականութիւնը: Ամերիկա զէնք եւ դրամ կը տրամադրէ ուրիշ կառավարութիւններ տապալելու համար»: Խորհրդային քաղաքացիները Արժանթինի նախորդ պետին Փերոնի անկումը կը վերագրեն Մ. Նահանգներուն: «Թուրքիոյ դեսպանատան պաշտօնէութիւնը կը գրագի լրտեսութեամբ ի նպաստ Ամերիկայի»: «Գաղտնի սպասարկութիւնը քառասուն երկիրներու ծածկագիր հեռագիրներուն բանալիներն ունի»:

Ամերիկան ձգելուն գլխաւոր պատճառը սակայն «Խորհրդային Միութեան սահմաններուն վրայ կատարուած օդանաւային հետազօտութիւններն են, որովհետեւ կրնան աղէտներու պատճառ ըլլալ»:

Խորհրդ. Միութեան մէջ պատեհութիւնը պիտի ունենան չափազիտական աշխատանքներ կատարելու եւ իրենց աշխատանքին արդիւնքը աւելի մեծ թիւով մարդոց օգտակար պիտի ըլլայ: «Ուրիշ պատճառ մըն է նաեւ Խորհրդ. Միութեան գնահատումը կիներու տաղանդներուն եւ օգտագործումը շատ աւելի լայն շրջանակի մը մէջ քան Միացեալ Նահանգներու մէջ: Կը մտածենք որ ատիկա կը հարստացնէ խորհրդ. ընկերութիւնը եւ խորհրդ. կինը կը դարձնէ աւելի փափաքելի ընկերուհի մը»:

Երկու քաղաքացիները կը դատապարտեն ամերիկեան դրամատիրութիւնը: «Ամերիկեան ընկերութեան մէջ գիտական հետազօտութիւնները անգործութիւն կը պատճառեն, մինչդեռ հոս, Խորհրդային Միութեան մէջ, աւելի կը նպաստեն գործ հայթայթելու, այնպէս որ անգործներ չկան: Դեռ ուրիշ պատճառներ կան. «Չկան արտայայտութեան եւ քաղաքական գործունէութեան ազատութիւն, գրաքննութիւն հաստատուած է Միացեալ Նահանգները ղրկուած յիսուն միլիոն նամակներու վրայ, հալածանք կայ անաստուածներու դէմ, երկրէն մեկնելու համար անցագրի դժուարութիւն կայ»:

Ասոնք առաջինները չեն եւ հաւանաբար վերջիններն ալ պիտի չըլլան Խորհրդ. Միութիւն անցնող: Պոսթընի Համալսարանին նախկին ուսուցիչ Հելփըրին 1941էն 1953 ԼատինԱմերիկայի օգնութեան բաժնին պետն էր: 1953 Մարտին հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ իր գաղափարներուն համար: Լուռ մնաց իր համայնավար ըլլալուն մասին եւ օր մըն ալ անհետացաւ: Տարիներ վերջ հրապարակ եկաւ Մոսկուայի մէջ, ուրկէ Գիտութեանց Ակադեմիայի պաշտօնեայ:

Ամերիկացիներուն յայտարարութիւնները տղայական են եւապահովաբար թելադրուած, ռուս հանրային կարծիքին վրայ ազդելու համար: Բարձրագոյն ուսում ստացած երիտասարդներ, փափուկ պաշտօններու հասած, լաւագոյն վարձատրութիւն ստացող, կը լքեն պաշտօն, ընտանիք եւ հայրենիք եւ կը չուեն օտար երկիր, որուն ներքին կացութեան իրազեկ են առանց լեզուին ծանօթ ըլլալու: Զարաչար գործածելով վերին իշխանութեան վստահութիւնը, վարկաբեկելով ամերիկեան պաշտօնէութիւնը, անպատուելով իրենց ընտանիքները՝ կը մեկնին Մոսկուա, որ հայրենիքն է ամէն համայնավարի սրբազան կեդրոնը նոր կրօնին: Ըսին թէ «պրոլետարը հայրենիք չունի»: Այսօր քաղքենին ալ Մոսկուայի մէջ կը գտնէ իր հայրենիքը, ուր հայրերու դամբաններ չկան:

Անցեալին մէջ օրինակ մը ունին, Աթենացին Ալկիպիատէսը, որ զայրացած հայրենիքի վարչաձեւին դէմ՝ Աթէնքի թշնամիներուն միացաւ վարչաձեւը տապալելու համար, առանց մտածելու որ օրուան վարչութեան տապալումով հայրենիքը կը վնասուի, թշնամիներուն ենթակայ կ'ըլլայ, աթենական նուրբ քաղաքակրթութիւնը կը քանդուի բարբարոս թշնամիներէն:

Ալկիպիատէսի հետեւորդ մըն է համայնավար աշխարհին մէջ աստուածացած Լենին, որ գերման կառավարութեան գործակալն եղաւ 1915էն ի վեր, յեղափոխութիւն առաջացնելու համար ստացաւ բանն հազար սթերլին: Գերման վաւերագրերը հրապարակ նետուեցան պատերազմէն ետք: Արդէն Լենին կը յայտարարէր. «Համայնավար յաղթանակին համար ամէն միջոց արդարանալի եւ բարոյական է»:

Ռուսիոյ մէջ յեղափոխութիւն մը հանելու ծրագիրը յղացան Գերմանները 1915ին եւ գոհունակութեամբ լսեցին Լենինի յայտարարութիւնը թէ «Զարին ենթակայ իւրաքանչիւր ազգ սրբազան իրաւունքն ունէր Ռուսիայէն բաժնուելու»: Զուիցերիոյ մայրաքաղաքին մէջ հիմնուեցաւ «Ուքրանական Լիկան» որուն հետ սերտ յարաբերութիւն կը պահէր Լենին, որովհետեւ կազմակերպութիւնը ընկերվարական էր: Լենին Զիւրիխէն Պերն կ'երթայ եւ կը ստանայ առաջին անգամ, 1915ին, երկու հազար սթերլին, ձեռամբ Եսթոնացի ընկերվարական Քեսքիւլայի, որ միջնորդն էր Լուտենտորֆ զօրավարին եւ Լենինի: Զիւրիխի մէջ կը պատրաստէր յեղափոխական կոչեր, կը յանձնէր միջնորդին, որ իր կարգին կը ղրկէր Գերմանիա: Կոչերը կը տպագրուէին եւ կը նետուէին ռուսական ճակատը, կը ղրկուէին Ռուսիա:

Կոչերը արդիւնաւոր եղան, Փետրուարին վերջերը շարժումներ սկսան: Լենին ծանօթ էր Ռուսիոյ ներքին կացութեան: Փութաց Ռուսիա չուել: 3 Ապրիլ 1917ին, երեսուն ընկերներով, կնքուած վակոնով, ծանրաբեռնուած գերման դրամով անցաւ Փեթերպուրկ:

Խորհրդային առաջին ժողովին մէջ հարց դրուեցաւ թէ ինչու Գերմանիա այդքան կարեւորութիւն կուտար Լենինի խումբին: Լենին ո՞ւրկէ կը ստանար ծախսած գումարները: Աւելի պարկեշտներ ղաւաճանութիւն կը նկատէին գերման օժանդակութեամբ, գերման դրամով յեղաշրջում մը կատարել: Լուր կը տարածուէր թէ օրուան կառավարութիւնը գտած էր փաստաթուղթեր: Թրոցքի եւ ուրիշներ կը պաշտպանեն Լենինը, ամբաստանողները յետաշրջական ամբաստանելով, որոնց նպատակն էր վարկաբեկել համայնավարները եւ արգիլել յեղափոխութիւնը: Թերթ մը երեւան հանեց ղաւաճանութիւնը, կառավարութիւնը մտածեց ձերբակալել Լենինն ու Զենովիեւը, որոնք անմիջապէս անհետացած էին (4 Յուլիս):

Լենին Թաքստոցէն կը բացատրէր մեկնումը, կ'արդարացնէր իր գործը, կը ժխտէր ամբաստանութիւնները:

Այդ օրերուն կարելի էր վերջ տալ համայնավար շարժումին: Քորնելով զօրավարը բանակով հասած էր մայրաքաղաքին դուռները եւ կը սպառնար գրաւել քաղաքը, ձերբակալել շարժման ղեկավարները, հաստատել անդորրութիւնը: Կերենսկի արգիլեց մուտքը, զօրավարն ալ քաջութիւնը չունեցաւ Ռուպիքոնն անցնելու: Համայնավարները երբ իշխանութեան հասան, կախեցին Կորնիլովը մայրաքաղաքի պարիսպներուն տակ:

Լենին Թաքստոցէն դուրս եկաւ, պայքարիլ սկսաւ Կերենսկիի դէմ, որ ամէն ճիգ կը թափէր հաւատարիմ մնալու արեւմտեան զինակցութեան: Լենին խաղաղութիւն կը պահանջէր: Պրոլետար դասակարգին թշնամին միայն Գերմանիան չէր, այլ նաեւ դրամատէր Անգլիան եւ Ֆրանսան, որոնք նոյնպէս քանդուելու էին:

Ամերիկացի պատմաբան Մուտչետ «Ռուս Յեղափոխութիւնը» (1958) գործին մէջ կը գրէ.— «Փրոֆ. Վասոնիի լուրջ հետազօտութիւնները ցոյց կուտան որ Գերմանիա կարեւոր բաժին մը ունի ռուս յեղափոխութեան եւ համայնավար իրաւակարգի հաստատման մէջ»:

Մոսկուայի ճամբան Լենինի անցքէն յետոյ դարձաւ դաւաճանութեան ճամբան:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ՀԱՖԹՈՒԱՆ

Սալմաստի հայկական գիւղերից մեծ եւ ամէնից շատ բնակիչ ունեցող գիւղն է: Երկար չմնացինք, տեսնելու եւ գաղափար կազմելու համար գիւղում ապրող ներկայ գիւղացիութեան վիճակի մասին: Այցելեցինք եկեղեցին, որի արեւելեան մասը, բեմից մինչեւ դասը շատ աւելի հին է քան արեւմտեան մասը: Շատ լաւ պահուած է եկեղեցին: Հակառակ 1930 թուին երկրաշարժի գործած աւերներին, միայն այս եկեղեցին է կանգուն մնացել, ինչ որ ցոյց է տալիս թէ որքան հաստատուն եւ ամուր հիմքերի վրայ են կառուցել Հաֆթուանցիք իրենց եկեղեցին: Եկեղեցապատկան ընդարձակ պարտէզի հիւսիսային մասում շինուած է դպրոցը, որի կողքին կայ նաեւ աւերակ վիճակում՝ մի մեծ թատերասրահ: Զարգացումի եւ յառաջդիմութեան հետամուտ եղած են Հաֆթուանցիք եւ ունեցել են անցեալում — ինչպէս հաստատեցին ինձ շրջապատող գիւղացիք — մշակութային փայլուն շրջան, երբ գիւղն ունէր 6 — 7 հարիւր ընտանիք: Այժմ մնացել են վաթսուն ընտանիք բոլորովին անմխիթար վիճակում, չունին նոյնիսկ իրենց ծխական քահանան, ամբողջ Սալմաստի համար հովուոր հովիւ է Մեսրոպ քահանան:

ՍԵՀԼԱՄԻՑ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՇԱՀՓՈՒՐ

Այս գիւղն ունի միայն երեսուն հայ ընտանիք, մնացածները Քիւրտեր են: Մեսրոպ քահանան այս գիւղում է ապրում իր ընտանիքով: Մեզ սիրալիր հիւրասիրեց: Տեսանք երկրաշարժից քարուքանդ եղած եկեղեցին: Նորը փոքր մի մատուռ է:

Երեկոյեան մութ ժամանակ, մենք միեւնոյն կառքով վերադարձանք Շահփուր-Սալմաստ: Սալմաստի նոր անունն է Շահփուր: Այս քաղաքը իր շուրջը գտնուող աքանչելի, բարեբեր գիւղերով, անցեալում հանդիսանում էր հայկական մի մեծ գաղութ: Այս քաղաքը միշտ ենթակայ է եղած կործանարար երկրաշարժների:

Ըստ պատմութեան, Ժ. դարում այս քաղաքը շատ բարգաւաճ վիճակ է ունեցել, բայց ԺԳ. դարում արդէն հիմնայատակ կործանուել է: Վերաշինուել է Մոնղոլների ժամանակ: ԺԶ. ԺԷ. ԺԸ. դարերում, կռուախնձոր է եղել Օսմանցիների եւ Պարսիկների միջեւ:

1930 թուին տեղի է ունենում, այս քաղաքում եւ իր շրջաններում, ահաւոր մի երկրաշարժ, որի տխուր յիշատակը դեռ մնացել է: Բացուել են անդունդներ եւ կուլ են տուել հողամասեր, շէնքեր, բարձրացել են օդը եւ տապալուել գետին: Ամբողջ գիւղեր իրենց բնակչութեամբ զոհ են գնացել այս սարսափելի աղէտին:

Այժմ, քաղաքի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմուած է Քիւրտերից: Կան միայն 25 հայ ընտանիք:

Այցելութեանս ընթացքին, որքան որ

“ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ”ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ալեքսանդր Տիւմա Որդի հարուստ չէր: Մարիի հետ տասը ամսուան կենակցութեան ընթացքին յիսուն հազար ֆրանքի պարտք մըն էր ըրած: Ինքն իսկ խոստովանած է այդ պարագան իր բարեկամներէն Քիւվիլիէ - Ֆլէօրիի գրած իր նամակին մէջ:

Իրեն համար Մարիի սէրը վեր էր ամէն չահախնդրութենէ, եւ սակայն, որքան ալ անշահախնդիր ըլլար, այդպիսի կապ մը շատ սուղ կ'արժէր երիտասարդին քսակին համար եւ Մառի Տիփլեսի երբեք չէր անդրադառնար ատոր:

Երբ Ալեքսանդր զինքը ճաշի կը տանէր, յետոյ թատրոն, ապա կառքով կ'առաջնորդէր զինքը դէպի անտառները, իրեն համար կեռաս կ'ապսպրէր եւ կամ միջնարներուն շաքարեղէն կը գնէր, Մառի երբեք չէր մտածեր թէ իր երիտասարդ սիրահարը իր պատճառով հետզհետէ կը խրէր պարտքերու մէջ:

Ալեքսանդր առեն մը կը խորհի Ֆղթախաղի դիմել իր նիւթական վիճակը բարւոքելու համար, եւ սակայն Ֆորթունան կը դաւաճանէ իրեն...

Խզումը անխուսափելի էր, հակառակ անոր որ նախանձի որդն ալ կը կրծէր իր սիրտը, վասնզի օրուան նշանաւոր մարդոցմէն Կոնթատ եւ Փերրեկօ կը դառնային շարունակ իր սիրած ու պաշտած էակին չորս բոլորտիքը:

Սկսաւ ցանցառօրէն այցելել Մառիին, ստիպուած էր, վասնզի ծախքերը մեծ էին եւ պարտքերը կը դիզուէին հետզհետէ:

Վերջապէս, Մառի հասկցաւ թէ իր սիրականը նիւթապէս անձուկ վիճակ մը ունենալուն հետեւանքով էր որ կը խուսափէր իրմէ եւ կը փափաքէր բոլորովին խզել կապերը: Եւ սակայն երիտասարդին անկեղծութեան պակասը տարօրինակ գտնելով գրեց հետեւեալ նամակը.—

«Սիրելի Ատէ (այդպէս կը կոչէր Ալեքսանդր Տիւման, առնելով անոր անունին եւ մականունին սկզբնատառերը) ինչո՞ւ համար երկար ատենէ ի վեր քեզմէ տեղեկութիւններ չես տար ինծի եւ ինչո՞ւ համար անկեղծօրէն չես գրեր: Կը կարծեմ թէ ինծի հետ իբրեւ բարեկամ պէտք է վարուիս: Կը սպասեմ քեզմէ քանի մը տող...»:

Այս նամակը կը մնայ անպատասխանի: Խզումը անխուսափելի էր ու կուգար Ալեքսանդրէն եւ ոչ թէ Մառիէն, վասնզի Մառի նախապէս Տիւմայի առաջարկած էր ամուսնանալ եւ միասին ու առանձին ապրիլ Սպանիոյ կամ Փորթուգալի մէջ, սակայն այս առաջարկը նոյնպէս մերժուած էր: Ճիշդ է թէ, ըսողներ գտնուած են որ Տիւմա ստիպուած էր մերժել ամուսնութիւնը, խորհելով թէ ո՞ր դրամով պիտի կարենար հոգալ ամուսնական կեանքի ծախքերը:

Այս անորոշ դրութեան վերջ կուտայ խզումի պաշտօնական նամակ մը, զոր Ալեքսանդր Տիւմա կը յղէ Մառիին.—

«Սիրելի Մառիս, ոչ այնքան հարուստ եմ որ կարենամ ձեզ իմ փափաքածիս համաձայն սիրել, ոչ ալ այնքան աղքատ եմ որպէսզի յօժարիմ սիրուիլ այնպէս՝ ինչպէս դուք կը ցանկաք: Մոռնանք իրար, երկուքս ալ, դուք՝ անուն մը որ այլեւս ձեզի համար գրեթէ անծանօթ մը պէտք է ըլլայ, իսկ ես՝ երջանկութիւն մը որ ինծի համար անկարելի կը դառնայ:

«Աւելորդ է ձեզի ըսել թէ որքան տրխուր եմ, քանզի գիտէք թէ որքան կը սիրեմ ձեզ: Մնաք բարեաւ: Դուք բաւականին սիրտ ունիք հասկնալու համար նամակիս պատճառը, եւ բաւականին մտացի՝ ինծի ներելու համար:

«Հազար յիշողութիւններով Ա. Տ.»

Մառի Տիփլեսիի կենսագիրներէն մին՝ Արնոլտ Մորթիէ կ'ըսէ թէ, երբ այս նամակը կը հասնի իրեն, Մառի Պատուոյ Լեգէոնի կարմիր ժապաւէնի մը մէջ ծրարելով զայն կը վերադարձնէ Տիւմային, հետեւեալ քանի մը տողերով.

«Երբ կը գրեն այս տեսակ նամակներ, գրողները արժանի են պատուոյ խաչի մը»:

Եւ սակայն ուրիշներ կը պնդեն թէ Մառի Տիփլեսի մտացի եւ պատրաստաբան կին մը ըլլալով հանդերձ, իր քնքուշ բնաւորութիւնը իրեն թոյլ չէր տար այդպիսի բիրտ քայլ մը առնել: Անպայման այս խօսքերը հնարուած են նոյնինքն Արնոլտ Մորթիէի կողմէ, որ ուզած է ծաղրել Տիւմայի գրած չոր, անողոք ու անսիրտ նամակը:

×

Տիւմայի հետ իր կապերը կտրելէ ետք Մառի քանի մը ատեն կ'ապրի միայն ու միայն իր յիշատակներով:

Ինչպէս ըսինք արդէն, իր շուրջը անպակաս էին զինքը դարպասողներ: Ատոնցմէ մէկն էր Փերրեկոյի կոմսը, որ մեծ համբերութեամբ եւ հնազանդութեամբ կը սպասէր:

Կոմսը սկսաւ աւելի յաճախ այցելել Մառիին: Ժամերով կը խօսակցէին քաղցր ու ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ:

Որովհետեւ Կոմսը ատենօք Մառիին ամուսնութիւն էր առաջարկած, գիշեր մը, երբ դարձեալ գլուխ գլխի էին, յանկարծ երիտասարդ կինը հարցուց.

— Միշտ պատրա՞ստ էք ամուսնանալ հետս:

(4 Շար.)

…ութ ունեցայ շփուելու Սալմաստի հայ գիւղացիութեան հետ, այն տպաւորութիւնն ունեցայ թէ նրանք ակամայ են ապրում: Նրանց մտքում տեղ է տուել իրենց բնակավայրի անապահովութիւնը, իրենք իրենց անպաշտպան են զգում:

Սպասում են անհամբեր թէ ե՞րբ յարմարութիւն կ'ունենան թողնել իրենց գիւղերը եւ գաղթել Թեհրան: Արդէն երիտասարդութիւնը գաղթել է:

Շահփուր քաղաքը սակայն վերելքի մէջ է: Քաղաքապետարանը մեծ եւ հսկայ ծրագիրներ ունի քաղաքը գեղեցկացնելու, եւ ստեղծելու յարմարութիւններ բնակչութեան համար:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԹԱՒՐԻԶ

28 Յունիսի առաւօտեան կրկին Շահփուրից շարունակում եմ ճանապարհս դէպի Թաւրիզ: Վերջ էր գտել իմ հինգ օրուան շրջագայութիւնը Ուրմիոյ լճի շրջանում:

Ընդհանուր առմամբ տխուր տպաւորութեան տակ թողնում էի Սալմաստը եւ իր շրջակայ հայ գիւղերը, որոնցից ոմանք արդէն գործնականի մէջ դադարել են գոյութիւն ունենալուց, իսկ մնացածներն էլ՝ հոգեվարքի վիճակում են գտնւում:

Սալմաստից մինչեւ Խոյ, կառքը բարձրացաւ սարեր եւ ապա իջաւ եւ երկար յառաջացաւ Խոյի ընդարձակածաւալ մշակուած դաշտերով: Մարանդ գիւղաքաղաքն իր հսկայ մշակուած դաշտերով, պարտէզներով, այգիներով, ենթադրել է տալիս թէ հարուստ բնակչութիւն ունի:

Ժամը 2·30ին կանգ առանք Թաւրիզում: Վեց ժամ էր տեւել մեր ճամբորդութիւնը Շահփուրից Թաւրիզ:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԹԱՒՐԻԶԻ ԲԱԲԱԲԱՂԻ ԲՈՐՈՏԱՆՈՑԻ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԻՆ

Թաւրիզից կառքով կէս ժամուան հեռաւորութեան վրայ գտնուող այս անկելանոցը կառավարութեան Առողջապահական Նախարարութեան յատուկ խնամքի եւ ուշադրութեան առարկան է: Մեշեդի բորոտանոցից շատ աւելի մեծ եւ արդի յարմարութիւններով օժտուած: Հիւանդ կամ ծանր վիճակ ունեցող բորոտներին փոխադրում են յատուկ մի հիւանդանոցի յարկաբաժին, ուր նրանց տրւում են վէրքերի դարմանում, դեղահատիկ՝ ցաւերը մեղմացնելու եւ ուրիշ ամէն տեսակ բժշկական խնամք: Ինչպէս Մեշեդում, այստեղ եւս հիւանդների խնամքին լծուած են անձնուիրաբար եւ մեծ ուրախութեամբ երկու երիտասարդ եղբայրներ, միեւնոյն Նարլ Ֆուգոյի կաթողիկէ միաբանութիւնից, որոնք անուանւում են «Փոքրիկ Եղբայրներ Յիսուսի»:

Այս զարհուրելի հիւանդութեան գործած աւերները, մարդկային մարմնի վրայ, սարսռեցնում է մեզ երբեմն միայն խելով: Նրանք հիւանդ վիճակում պառկած են զրկուած մարդկային կերպարանքից: Թշուառները մարդկային արժանապատուութեան զգացումից մղուած, ջանում էին ծածկել իրենց հրէշային դէմքը: Իսկ այդ զրկեալների տառապանքին, դուք չէք կարող զսպել ձեր արցունքը:

Իմացէք սակայն, սիրելի ընթերցողներ, որ նրանց ամէնից աւելի ցաւ եւ վիշտ պատճառողը ոչ թէ իրենց վէրքերն ու արտաքին պժգալի կերպարանքն են, այլ իրենց հարազատների վերաբերմունքը: Հայր, մայր, եղբայր, քոյր, ամուսին, կին, զաւակներ, յանկարծ մի օր վարակուելով այս հիւանդութիւնից, բերում են այստեղ, նետում ու թողնւում ընդ միշտ եւ մոռացւում յաւիտեան: Ահաւոր է այս հոգեկան տառապանքը խեղճ հիւանդների համար: Դեղ, դարմանում, բժիշկ, հող, խնամք, սնունդ, բնակարան եւայլն, այս ամէնը կան: Բայց այս բոլորը անկարող են նրանց բուժել, կամ նրանց խորունկ հոգու ցաւը թեթեւացնել: Դուք նրանց մարմինները, հիւանդ, փտած, ոչնչացած, նկատի չէք առնում: Բայց նրանք հոգի ունեն որ հիւանդ չէ, ճիշդ մերինի նման: Նրանք գիտակցում են այդ, բայց պահանջում են իրենց նկատել որպէս մարդկային էակներ:

Ով կոյր, նիւթապաշտ անմիտ մարդկութիւն, արդեօք ե՞րբ պիտի ըմբռնես արժէքը, մեծութիւնը եւ վեհութիւնը հոգեկան աշխարհի…

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ԲՈՒՍՏԵԱՆ

(15 Տար.)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

"ՔՐԻՍԹՈՊԱԼ ՏԷ ԼՈՒԿՕ"

Այս միջոցին Տոն–Ժուանի նոր տիպար մը գրուած է Փարիզեան լաւագոյն թատրոններէն Վիէօ–Քոլոմպիէի բեմը:

Այս նոր Տոն–Ժուանը աւելի մօտ է Միլոշի «Միկէլ տը Մանարա»ին քան Մոլիէրի նկարագրած հերոսին, եւ կամ Պուշկինի պատկերացուցած չուայտ ու ցոփակեաց ազնուականին, որ վերջ ի վերջոյ իր մեղքերուն պատիժը կը կրէ երկնային չանթահարութեամբ:

Նոր Տոն–Ժուանին՝ «Քրիսթոպալ տը Լուկօ»յի հեղինակն է բանաստեղծ–գրագէտ Լօյիս Մասօն, որ կը պատմէ կեանքը Սեւիլլացի ազնուականի մը՝ Քրիսթոպալ տէ Լուկոյի, որ ճիշդ հակառակը աշխարհածանօթ կնամոլ եւ անհաւատ Տոն–Ժուանին, իր բովանդակ կեանքը ցեխի ու մուրի մէջ անցընելէ ետք, ի վերջոյ կ'արժանանայ երկնային շնորհի եւ կը դառնայ վանական:

Խաղը կը սկսի մռայլ ու խորհրդաւոր տեսարաններով:

Հրապարակ մը՝ շրջապատուած չորս կողմէն խաւար ու մութ փողոցներով, Սեւիլլայի վտանգաւոր թաղամասի մը մէջ, Միջին Դարուն: Գիշեր ատեն այդ փողոցներուն մէջ շրջագայիլը վտանգաւոր է, վասնզի հոն կը վխտան պերճագիճներ, մարդասպաններ, գողեր, գինովներ, մուրացկաններ, որոնք զուրկ որ եւ է առաքինութենէ, ամէն րոպէ կրնան մարդկային կեանքի մը թելը խզել առանց դոյզն խղճահարութեան: Վերջապէս, այդ վայրերուն մէջ կը տիրէ թանձր մշուշ մը մոլութիւններու, պարուրուած ծուխի ու ալքոլի թանձր մառախուղով մը:

Այս բոլորին մէջ, երիտասարդ ու գեղանի ստահակ մը՝ Քրիսթոպալ տէ Լուկօ, եղբօրորդին Մեծ Հաւատաքննիչին, իր անբաժան ընկերոջ Կոնզալեսի հետ, գիշեր ու ցերեկ, կը գողնայ, խարդախութիւններ կը գործէ, կը խաբէ, կը սպաննէ, կ'արատաւորէ անբիծ սէրը ու վերջապէս կ'արհամարհէ ամէն ինչ որ նուիրական է եւ սուրբ: Կը ճանչնայ երիտասարդուհի մը՝ Անթոնիան որ յուսահատօրէն կը սիրէ զինքը եւ սակայն Քրիսթոպալ յագուրդ տալէ ետք իր անսանձակ կիրքերուն, անպատուուած աղջիկը իր միջնորդութեամբ իսկ կը նետէ Կոնզալեսի գիրկը… որպէսզի այս վերջինն ալ ճաշակէ իր բաժինը:

Այս տեսարանին կը յաջորդէ ուրիշ մը, նոյնքան եւ թերեւս աւելի խորհրդաւոր ու սարսռազդեցիկ: Քրիսթոպալ դէմ յանդիման կը գտնուի վատահամբաւ եւ աղտոտ կնոջ մը որ իրմէն գողցած է ոսկեայ խաչ մը: Քրիսթոպալ կը պահանջէ իրմէն գողցուած ինչքը եւ սակայն կինը կը յօժարի միայն այն պայմանով որ երիտասարդը հաճի բաժնել իր մահիճը… Կատաղութեան նոպայի մը մէջ Քրիսթոպալ կը խեղդէ զայն…

Այս երկու տեսարաններէն ետք խաղին նկարագիրը կը փոխուի գլխովին:

Քրիսթոպալ, ձանձրացած իր փոթորկայոյզ կեանքէն եւ յանկարծ արժանացած երկնային շնորհներու, կը դառնայ վանական եւ այնուհետեւ իր կեանքը կ'անցընէ մռայլ վանքի մը հաստ պատերուն տակ, թաղուած աղօթքի, զղջումի եւ ապաշխարութեան մէջ:

Քրիսթոպալի խիղճը անկեղծ է: Կը զբաղի աղքատներով, տնանկներով, անկեալներով, ամէն վայրկեան անոնց ցաւին ու կարիքին դարման հանդիսանալով: Կը շրջի հիւանդանոցները, կ'այցելէ բորոտներուն, եւ ահա, այդ շրջագայութեանց ընթացքին է որ, բորոտներու շրջանակի մը մէջ կը պատահի մահամերձ երիտասարդուհիի մը, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ իր կողմէ լքուած ու արհամարհուած Անթոնիան: Մանկամարդուհին երիտասարդ կրօնաւորին հոգեշունչ աղօթքներուն տակ կ'աւանդէ իր հոգին: Եւ սակայն, Քրիսթոպալ, իր հոգեւոր պարտականութեանց ճամբուն վրայ կը վարակուի բորոտութեամբ եւ կը մահանայ, արտաբուրելով սրբութեան բոյրը:

Այս է ահա «Քրիսթոպալ տը Լուկօ»ի նիւթը, որ երկու երիտասարդ դերասաններ՝ Անտրէ Սերթ եւ Պերնար Ժէննի այս միջոցիս կը ներկայացնեն Վիէօ–Քոլոմպիէի բեմին վրայ:

Զմայլելի երրորդութիւն մը՝ Աննա Քափրիլ (Անթոնիա), Ալէն Սորի (Քրիսթոպալ) եւ Ալէն Մոթէ (Կոնզալէս) իրենց փայլուն տաղանդով կեանք ու շունչ կուտան Լօյիս Մասոնի այս հոյակապ թատերգին:

Բեմադիրները ունեցած են նաեւ ազնիւ գաղափար մը: «Քրիսթոպալ տը Լուկօ»ի առաջին բեմադրութենէն ետք, Վիէօ–Քոլոմպիէի թատրոնը այսուհետեւ պիտի կոչուի «Վիէօ–Քոլոմպիէ Քոփօ», ի պատիւ իր հիմնադիրին՝ Ժաք Քոփոյի, որ ինչպէս գիտենք, հանդիսացած է ֆրանսական յառաջապահ թատրոնի ռահվիրաներէն մէկը:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԽԱՆՋԱՏԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

Ծանօթ քարտիսագէտ Պ. Ջարիկ Խանջատեան, վերջերս շքեղ տպագրութեամբ լոյս ընծայեց հայկական ատլաս մը, որուն մասին լայնօրէն խօսեցաւ սփիւռքահայ մամուլը: Նոյն ատեն Պ. Խանջատեան հրատարակած է Ֆրանսայի եւ Հասարակապետութեան, պատմական աշխարհագրութեան նուիրուած ծաւալուն գործը: Այս առթիւ Ուեսթ–Ֆրանսի մէջ Ժաք Օրի կը գրէ, «Այս Ֆրանսացի հայ ճարտարագէտը կը գրէ, կը պատկերազարդէ, ապա կը տպագրէ — ընտանեօք — փառաւոր ատլասներ մեծ աշակերտներու համար» խորագրին տակ.

— Ի՞նչ լաւ կը խօսի Ֆրանսայի մասին «Ասպարէզս փակելու համար, մտածեցի ատլաս մը (վերջին գործս) պատրաստել ի պատիւ Ֆրանսայի եւ ինչ որ իր Հասարակապետութիւնն է: Փափաքս է ներկայացնել, այնպէս ինչպէս տեսած է, ճանչցած է, զգացած է օտար Ֆրանսացի մը, մարդասիրութիւնը զոր Ֆրանսա հաստատած է բոլոր երկիրներուն մէջ, ուր եկած է»:

Ապա յօդուածագիրը կը յիշէ Պ. Խանջատեանի հակիրճ կենսագրականը.— Ֆրանսական ծովային ուժի ճարտարագէտ, Խանջատեան Իզմիր ծնած է եւ Ֆրանսա եկած 16 տարեկանին: Յաճախելէ ետք Փարիզի ծովային բարձրագոյն վարժարանը, անցած է Իզմիր իբրեւ անդամ առաքելութեան մը, որ պիտի վերակազմէր Թրքական ծովային ուժը: Պատերազմը զինքը կը գտնէ Պուլկարիա, ուր կը բանտարկուի մինչեւ զինադադար:

Ուեսթ–Ֆրանսի յօդուածագիրը ապա կը ծանրանայ Խանջատեանի գործին վրայ.— Ատլասներ ուր 50 էջ բնագիր կայ, 50 էջ ալ քարտէս, տանը մէջ տպարան մը հիմնած է, ուր կ'աշխատի զաւակներուն հետ, պատրաստելով նոյնիսկ քլիշէները: Ֆրանսական ատլասին տպաքանակն է՝ 3000:

Յօդուածագիրը կը շարունակէ խօսակցիլ Պ. Խանջատեանի հետ, որ իրեն կը խօսի միշտ Հայաստանի մասին, յիշելով Ֆրանսայի ազդեցութիւնը արեւելքի եւ մանաւանդ Հայերուն վրայ: Առիթ մը որ Ֆրանսացիք ծանօթանան հայկական արժէքներու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Երբ տեղաւորուեցին զահաւորակներով եւ մի նգոյրով զարդարուած փոքրիկ սենեակում՝ Նար իշխանը, առանց իր թաւ յօնքերը բարձրացնելու, հետաքրքրուեց վշտացած ու պահանջկոտ ձայնով:

— Ի՞նչպէս եղաւ, իշխան: Պատմիր…

Երբ վշտահար Դանիէլ իշխանը, կարմրելով ու քաշուելով (որ չի կարողացել եղբօրը փրկել) պատմեց դէպքը իր մանրամասներով՝ Կամսարականը գլուխն օրօրեց:

— Եւ ինչո՞ւ, իշխան, ինքդ չվերցրիր քո կորած սուրը եւ չկոտորեցիր ստահակներին… Ինչպէս թոյլատու եղար, որ ծառաները յանդգնին այդչափ:

Երիտասարդ իշխանը գլուխը կախեց թեթեւ հառաչով: Իսկ Կամսարականը մի պահ լռեց մռայլ, ապա, գլուխը բարձրացնելով, գրեթէ փնչացրեց.

— Այս ամէնը կատարուած անցած է արդէն, այժմ ասա ինձ, իշխան, հետապնդում ուղարկե՞լ ես արդեօք:

— Այո, տէր Կամսարական:

— Եւ քանի՞ մարդ:

— Տաս հոգի, իշխան:

— Տաս հոգի, — վշտախառն հեգնանքը ծամածռեց Նար իշխանի դէմքը.— Որքա՛ն անփորձ: Ուղարկիր անմիջապէս քո բոլոր մարդոց, ուղարկիր հարիւր, երկու հարիւր հոգի: Ես նոյնպէս կ'ուղարկեմ իմ թիկնապահներին: Թող բռնեն բոլոր ճանապարհները, թող հետախուզեն ամբողջ անտառը, — ասաց նա ձայնը բարձրացնելով եւ թափով ելաւ զահաւորակից:— Ախ, եթէ հնար լինէր կոտորել եւ գետին տապալել ողջ անտառը, իմ անտառը՝ միայն թէ գտնէին, կալանէին եւ ետ բերէին այդ անըրարար ստահակներին:

Երբ իշխանը փնչացնելով եւ տնքալով քայլեց բաւական՝ մէկէն կանգ առաւ եւ հետաքրքրուեց.

— Իսկ այդ հետապնդողները չե՞ն ուղարկել որեւէ լուր:

— Ոչ, իշխան, տակաւին ոչ մի լուր:

— Չի՞ պատահի արդեօք, որ նրանք եւս փախչեն յանցագործների հետ:

— Ոչ, իշխան, իմ հետախոյզները վստահելի են ըստ ամենայնի:

— Վստահելի, վստահելի, — կրկնեց նա հեգնանքով:— Իւրաքանչիւրը իր ձեռքով պէտք է տանէր իր զաստատանը եւ անմիջապէս: Նար իշխանը նորից քայլեց ձեռքերը մէջքին: Քայլում էր վրդով եւ հետն էլ խօսում:— Եթէ կալանեն եւ բերեն՝ պէտք է մահախեղդ անել ամէնքին, ամէնքին… Ծառան սպանի իր տիրոջ…

— Եւ այս ամէնի պատճառը Հայոց Արքան է՝ Արշակ թագաւորը, — վերջապէս պոռթկաց Կամսարականը:— Արքայի հրովարտակը, թէ տէրերից դժգոհ իւրաքանչիւր ծառայ կարող է գալ եւ ապաստանել Արշակաւան, եւ դրա համար դատաստան չի լինի… Ոչ, կը լինի, — Կամսարականը թափով բարձրացրեց բռունցքը:— Կը լինի, եւ եղեռնագործը մահախեղդ կ'արուի՝ ի պատիժ իրեն եւ ի խրատ այլոց…

Նա զայրացած, բայց անխօս քայլեց մի քանի վայրկեան եւ կանգ առաւ նորից:

— Իսկ եթէ չգտնեն եւ չբերեն նոցա, — ասաց նա յօնքերը սեղմելով, — դու, Դանիէլ սիրելի, գրիր այդ Աւանի գահաւոր Վարազին, որ սպանողին յանձնի քեզ: Պահանջիր խստագոյն խօսքերով: Եւ պահանջիր ձեր կալուածներից փախած բոլոր ճորտերին ու ծառաներին: Ամէնքին: Ինքս նոյնպէս գրութեամբ մի խիստ պահանջելու եմ իմ փախած ծառաներիս: Ամէնքին…

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Եթէ մարդկանց բոլոր սպառնալիքներն իրագործուէին՝ հաւանաբար մարդ չի մնայ աշխարհում:

Այն օրը, երբ իշխան Կամսարականը մեծ ցասումով կարգադրութիւն էր անում՝ «գտնել փախստականներին եւ բերել մահախեղդ անել», նրա կալուածներից հեռացած մարդիկ, անտառից արդէն դուրս եկած եւ մի խճոտ սար բարձրացած, տարօրինակ թափօր կազմած, գնում էին դէպ արեւելք, դէպի Նոր քաղաքը: Գնում էին յոգնած, գրեթէ ուժասպառ: Բայց չնայած դրան, չնայած քարոտ ու փուշոտ ճանապարհին, նրանք ներքուստ ուրախ էին եւ հանդիստ: Անցել էին վտանգի սահմանագիծը:

Իսկ մինչ այդ ինչպիսի ծանր ժամեր անցրին հետապնդող հեծեալներին տեսնելուց յետոյ… Նկատուելու երկիւղից ծուարեցին խիտ ծառերի արանքում, թփերի մէջ ու, համակ լռութիւն դարձած, ականջ դրին ձիերի ոտնատրոփին, որ մերթ լսւում էր մօտիկ, մերթ խլանում կամ կտրւում ի սպառ: «Զգոյշ, երեխայի ձայն լսուի՝ կորած ենք», — երբեմն միայն շշնջում էր պառաւը ցամաք շուրթերով կամ աչքով յօնքով հասկացնում Թորգոմին, որ առաջ չգնայ:

Երբ մի առժամ ձիու ոտնաձայն, վերջին չլսուեց՝ Թորգոմն զգուշութեամբ գնաց դէպի անտառի եզրը եւ, մացառների մէջ պառկելով, նայեց աջ, ձախ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արամ Ճինճեան, Տէր եւ Տիկին Աբրահամեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Նալպանտեան, Տաքէսեան եւ Խարբուլթլեան ընտանիքները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, քրոջ զաւկին եւ զարմուհիին՝

ՄԱՐԻ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

ցաւնալէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 5ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այս Ուրբաթ ժամը 16·15ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթենի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ալեքսան Նուրեան եւ զաւակը՝ Դանիէլ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Թորոսեան, Այրի Տիկին Մանուշակ Խըտըշեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Խըտըշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Խըտըշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համբար Նուրեան եւ զաւակները, Պ. Պ. Միրիճան Նուրեան եւ Առաքել Նուրեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Բէսթէքեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտեմբեր 9), յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր, խնամիին եւ զարմուհիին՝

ԱՏՐԻՆԷ ՆՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կէսօրէն ետք՝ ժամը 16ին այց՝ գերեզմանատունը: Հաւաքուիլ գերեզմանատան դուռը՝ Փէռ Լաշէզ - Կամպէթա:

Ողբացեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

×

Այրի Տիկին Սրբուհի Իսկէնտէրեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՕՆՆԻԿ ԻՍԳԷՆՏԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՊԻՊԼՐԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. — Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեանի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ակումբի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9էն 10·30, ակումբին սրահը: Ծնողքներէն կը խնդրուի առաջին օրէն արձանագրել իրենց զաւակները:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ: դաշնակ՝ Օր. ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱԲՈՅԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, աքորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թառի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ Խօսնակ՝ Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը:

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի, հայերէն տառերու գիւտի եւ Ս. Գրոց Թարգմանութեան ազգային եւ եկեղեցական տօն, մասնաւոր հանդիսութեամբ կը կատարուի Հայրապետական Մաղթանք, Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օծման հինգերորդ տարեդարձին առիթով: Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ գտնուիլ այս կրկնակ տօնակատարութեանց:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱ, 340, Bd. Chave

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Երիտասարդ Դաշնակցականներու կողմէ

խօսք կ'առնէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին: Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (Փարիզէն)

Օր. Ս. ՊՕՅԱՃԵԱՆ (դաշնակ), Օր. Ժ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (երգ), Տիկ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ խմբապար, Օր. ԱԼԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Օր. ԱՐՄԻՆԷ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ (արտասանութիւն), փոքրիկ ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ:

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական պարեր՝

JOSÉ BARRAL

ՇԱՒԻԼ. — Այս Կիրակի, պատարագ չի կատարուիր:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պէլվիլ - Լիլայի Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը սկսին Հոկտեմբեր 6-ին, Եշ. օր, 3 Րիւ Քլավէլ, Մէթրօ Փիրէնէ:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ջինուորական ծառայութենէ զերծ երիտասարդ վաճառորդ մը (վանտէօր) պատերբրիի համար որ կարգ քշելու իրաւունք ունենայ: Դիմել՝

ETS. CHEDIK
285, Rue St. Denis, Paris

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց, Թարգմանութեան Ս. Գրոց, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի կազմա կերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ:

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին,

Հովանաւորութեամբ՝

Հայրապետական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. — Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Տիրատուրեան Ժոսլին (մեներգ), Պ. Արտաշէս Գմբէթեան (արտասանութիւն), Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (մեներգ), դաշնակի ընկերակցութեամբ Պ. Կարպիս Աֆրիկեանի, Օր. Օֆելիա Քոմբաչեան (դաշնակ), Օր. Մարանկոզեան (արտասանութիւն), Օր. Թարօն (մենապար), Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիներ (մենապար, արտասանութիւն, Մխիթարեան վարժարանի սաները (արտասանութիւն), Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու աշակերտութիւնը (Անուշէն տեսրան, մեներգ, արտասանութիւն, անակնկալներ), եւ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՖՐԻԿԵԱՆԻ:

Տեղերը ապահովել կանխաւ: Ժողովրդական գիներով տոմսակները կը գտնուին Փարիզի Եկեղեցւոյ Դիւանատունը, շրջակայ եկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց եւ բոլոր դասընթացքներու տեղական Կրթ. Յանձնախումբերու մօտ:

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22 Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — SAMEDI 8 OCTOBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8920 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4721

Իր Խօսքը

ԵՐԿՈՒՆՔԸ

… Թանձր խաւար եւ զաւազիր ուժեր: Աննօրինակ բարբարոսութեանց հետ՝ արեան ճապաղիքներ, պարբերաբար:

Յառաջանքի կանչերը կը կորսուէին անձկալի ձորերու մէջ՝ զարնուելով անհնի ապառաժներու: Անխնաթաթախ զէներն անգամ կը նկատուէին սովորական երեւոյթ:

Հալածական ժողովուրդը լոյսի մը կը սպասէր, խաւարը ճեղքելու եւ իր ճամբան գտնելու համար:

— Անհասանելի եմ, յայտարարեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, բաշխը ցցելով:

Հալածական ժողովուրդը շունչի մը կը կարօտէր, ուժի կանգնելու եւ իր գոյամարտը մղելու համար: Կը փնտռէր ուղեցոյց եւ կազմակերպութիւն:

— Ներկա՛յ, պատասխանեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, տրամադրելով իր ամբողջ շունչն ու կորովը: Հաւատք եւ կամք: Հաւատարմութիւն եւ յարատեւութիւն: Կարգապահութիւն եւ վճռակամութիւն:

Ժողովուրդը աղօտ գաղափար մը ունէր ազատագրութեան գործնական վիճելիքներու մասին: Կ՚ուզէր իմանալ զինարուեստի գաղտնիքները, քաջութեան կենդանի վկաներով:

— Առաջինը ե՛ս, խոստացաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Եւ ունեցանք ֆետայիճ: Արիաբանց սերունդ մը անփոխարինելի: Դիմադրական ճակատ, որու նմանը տարիներ վերջը միայն պիտի տեսնէինք ազատ Եւրոպայի սարերուն եւ մաքիներուն մէջ: Բոլորովին տարբեր պայմաններու տակ: Վերանորոգիչ շունչը եւ քաջակորով, անպարտելի բողոքը բաւական չէին լրացնելու ազատագրական պայքարին անմիջական պահանջները:

Ժողովուրդը, «նեղեալ, տառապեալ, զրկեալ, հարստահարեալ, կոտորեալ, վարատեալ, չքաւորեալ եւ յուսահատեալ», կը կարօտէր նաեւ մտաւոր սնունդի:

Անհրաժեշտ էր ապահովել ոչ միայն քաղաքական գիտութիւնը, այլեւ մշակոյթ, բառին ամենալայն իմաստով:

Դաշնակցութիւնը թանկագին նուաճումներ կատարեց նաեւ այս ճակատին վրայ: Մամուլէն մինչեւ գրական - գեղարուեստական ստեղծագործութիւն:

Այսօր եթէ ունինք արտայայտութեան ինքնուրոյն եղանակ մը, հաստ, պատկերաւոր, արդիական եւ հասուն բարբառ մը, մեծ չափով կը պարտինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Այս համարին մէջ հրատարակուած գրութիւններն ալ անոր գործունէութեան զանազան երեսները միայն կը պարզեն: Պարզապէս ողջոյն: Ինչպէս ամէն ուր որ համրանք մը ունինք:

Ողջո՛յն, անգամ մը եւս յայտարարելու համար թէ յարատեւ պայքարի եւ անձնազանց փոթորիկներու երկար տարիները ոչինչ փոխած են Դաշնակցութեան էութենէն: Ոչ անոր դիմագիծը, ոչ դաւանանքը, ոչ ալ կամքը:

Աւելի քան երբեք անսասան եւ վճռական, ան պիտի շարունակէ իր դերը երկարօրդական խանդավառութեամբ, մինչեւ հաւատարիմ ախոյեանը հայրենիքի ամբողջական եւ վերջնական ազատութեան:

Մեր յարաճուն եռանդին եւ հաւատքին աղբիւրը կը հոսի ամբողջ ժողովուրդի մը տառապանքէն եւ անհամար զոհերու արիւնէն, որոնց հանդէպ Աստուած անգամ երկրպագելու պարտք ունի:

(1950)

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՁԷՋՈՔՆԵՐԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՆ

Ձէզոքները ձախողեցան Խրուշչեւ - Այզընհաուըր հանդիպում մը կազմակերպելու իրենց ծրագրին մէջ: Առաջին քուէարկութեան միայն 41 հոգի թեր քուէարկած են, երբ անհրաժեշտ էր ունենալ երկու երրորդի մեծամասնութիւն: Աւստրալիոյ բարեփոխեալ բանաձեւն ալ (վերին ժողովի գումարում) մերժուած է հինգի դէմ 45 ձայնով: Արժանթի նոր առաջարկ մը ներկայացուցած էր: Կ'ուզէր պարզապէս երկու բառ ջնջել բանաձեւին մէջ, այսինքն ջնջել «Նախագահ եւ վարչապետ» բառերը, ինչ որ բանաձեւը հետեւեալ ձեւին կը վերածէր՝ հանդիպում Միացեալ Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան միջեւ, եւ ոչ անպայման նախագահին եւ վարչապետին: Այս երկու բառերը ջնջելու առաջարկը ընդունուեցաւ, որովհետեւ կանոնագիրը կը նախատեսէ որ շինարար առաջարկները կ'ընդունուին պարզ մեծամասնութեամբ, մինչ բացասականները երկու երրորդի: Ի վերջոյ մարդ բան չէ հասկցած եւ հարցը փակուած է անորոշութեան մէջ, Ֆիկառօ կ'ըսէ նոյնիսկ թէ հաւ մը իր ձագերը պիտի չգտնէր:

Ինտոնէզիոյ նախագահը Այզընհաուըրի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է, որ անցած է շատ սիրալիր: Սուքառնօ լրագրողներուն յայտարարած է, թէ Այզընհաուըրին առաջարկած է որ Խրուշչեւի հետ անպայման տեսակցի:

« Ալժ. Առժամեայ կառավարութեան » Նիւ Եորքի ներկայացուցիչները յուշագիր մը բաժնած են ՄԱԿի անդամ պետութեանց պատուիրակներուն, ուր կը կրկնեն Ֆերհաթ Ապպասի Սեպտեմբեր 19ի յայտարարութիւնները: Նոր փաստ մը որ Ալժերացիք կ'ուզեն անպայման ՄԱԿը խառնել Ալժերիոյ հարցին եւ ճնշում բանեցնել որպէսզի հանրաքուէի առաջարկը նկատի առնուի:

Մաքմիլըն Լոնտոն վերադարձած է: Լոնտոնի օդակայանին մէջ լրագրողներուն յայտարարած է թէ հակառակ ճիգերուն Խրուշչեւ չյաջողեցաւ ՄԱԿը քանդել:

Կիրակի, Խրուշչեւ Նիւ Եորքի ձայնապատկերասփիւռէն պիտի խօսի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ այս անգամ կ'այցելէ Տօֆինէի եւ Սավուայի շրջանները: Լա Թուր-տիւ-Փէնի մէջ անդրադարձած է ՄԱԿի եւ Ալժերիոյ հարցերուն եւ յայտարարած — ՄԱԿի հինգ հիմնադիրներէն մէկը եղած եմ, բայց մենք տակաւին չըրինք, որպէսզի յետագային այլասերի տեսական զայթակղութիւններով, յիմար անուրջներով եւ պատերազմական վտանգներով: Ֆրանսա կ'ուզէ որ ժողովուրդներու միջեւ համագործակցութիւն ստեղծուի: Ֆրանսա ամբողջ հոգիով կ'ընդունի ինքնորոշման իրաւունքը Ալժերիոյ մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մտաւորականները իրենց կարգին մանիֆեստ մը հրատարակեցին, ուր խստօրէն կը քննադատեն «121երուն»

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱԲԳԷՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ, որ նախագահն էր արտասահմանի հետ մշակութային կապի կազմակերպութեան, մեռած է Երեւանի մէջ: Աւարտած էր Երեւանի Բժիշկ. Համալսարանի եւ վարած պետական բարձր պաշտօններ: Քանի մը տարի առաջ այցելած էր գաղութները, ինչպէս Փարիզ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Եօթանասուն երկարաձիգ տարիներու բեղուն վաստակով բեռնաւոր, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ճակատաբաց կը ներկայանայ այսօր հայ ազատատենչ ու հայրենարաղձ ժողովուրդին, որուն ծոցէն է ծնած, իբրեւ հարազատ արտայայտիչը անոր ազգային բաղձանքներուն եւ քաղաքական պահանջներուն:

Ծանր պայմաններու տակ կեանքի կոչուած էր անիկա:

Դարերէ ի վեր Հայութիւնը կ'ապրէր օսմանեան դաժան բռնակալութեան տակ: Շրջապատուած խուժ յետամնաց ու կիսավայրենի ցեղերով, տէրը չէր իր ճակատագրին: Զուրկ էր կեանքի, ինչքի եւ պատուի ապահովութենէ:

Տասնեւութերորդ դարու վերջին տասնամեակին Լոյս-Բաղաքի պողոտաներէն հնչած էր ազատութեան շեփորը, արձագանգելով դէպի արեւելք: Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան բոցավառ նշանաբանները — Ազատութիւն, Եղբայրութիւն, Հաւասարութիւն — հասած էին մինչեւ Պալքանները՝ փոթորկելով հոգիները:

Եւրոպայի սրտին վրայ միլիոնաւոր քրիստոնեայ ազգեր կ'ապրէին օսմանեան նոյն անարգ լուծին տակ:

Տասնեւիններորդ դարու առաջին տարիներէն սկսեալ հայ ժողովուրդին բախտակից այդ ազգերը իրարու ետեւէ ապստամբութեան դրօշ կը բարձրացնէին թրքական անգութ իշխանութեան դէմ:

Բախտաւոր եղան անոնք: Եւրոպայի ճակատագիրը վարող Մեծերը թեւ ու թիկունք հանդիսացան անոնց ազատագրական շարժումներուն: Սերպիա, Յունաստան, Ռումանիա, Պուլկարիա, Գարատաղ տիրացան իրենց անկախութեան՝ շնորհիւ Ռուսիոյ, Ֆրանսայի ու Անգլիոյ աջակցութեան: Մահիկը դուրս քշուեցաւ այդ երկիրներէն:

Դարաւոր քաղաքակրթութեան ու մշակոյթի տէր հայ ժողովուրդը չէր կրնար անտարբեր մնալ: Չէր կրնար յաւիտեան գլուխ ծռել օտար իշխանութեան, որ բռնի ուժով տիրացած էր իր հայրենի պատմական հողերուն:

«Ձայն մը հնչեց Երգրումի Հայոց լեռներէն»: Առաջին կայծերը բոցավառեցին հոգիները:

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ասպարէզ իջաւ՝ իր դրօշին վրայ գրելով Մահ կամ Ազատութիւն: Անհամար անձնազոհ հերոսներ զինուորագրուեցան եւ լեռ բարձրացան՝ յանուն հայրենիքի ազատութեան: Ու Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ արձանագրեցին ոսկեղէն էջեր:

Հայ ժողովուրդին ընտրանին հազարաւոր գաղափարական մաքուր եւ զոհաբերող մտաւորականներ իրենց կեանքը նուիրեցին «սուրբ գործ»ին համար:

Մեծ զոհեր տուինք ազատութեան ճանապարհին վրայ:

Հերոսներու եւ նահատակներու անսպառ արիւնով ոռոգուեցաւ Հայաստան աշխարհը:

Մեր անհուն զոհաբերութիւնները ի վերջոյ պսակուեցան փառաւոր յաղթանակով մը:

1918 Մայիս 28ին դարաւոր Արարատի սէգ բարձունքէն ծագեցաւ ազատութեան արշալոյսը:

Իրականացաւ հայ ժողովուրդի դարաւոր երազը:

Աշխարհի քարտէսին խլեցինք թիզ մը տեղ եւ վրան արձանագրեցինք «Հայաստանի Հանրապետութիւն»:

Վեց դարու ստրկութենէն ետք վերջապէս ստեղծեցինք ազատ ու անկախ հայրենիք ու դարձանք «Հայաստանի քաղաքացի»: Աշխարհի Մեծերուն հետ կողք կողքի նստանք կանաչ սեղաններու շուրջ եւ միջազգային դաշնագիր կնքեցինք: Պաշտօնապէս նուիրագործուեցաւ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը: Մեր դրօշակը ծածանեցաւ օտար երկիրներու պաշտօնատանց վրայ: Ծամբորդեցինք Հայկական անցագրով:

Փոթորիկը կրկին անցաւ մեր վրայէն: Հիւսիսի եւ հարաւի թշնամիները քանդեցին մեր ազատութիւնն ու անկախութիւնը: Ցրուեցանք չորս հովերուն: Կ'առչեցանք մեր լեզուին, գիրին ու գրականութեան, ամուր պահեցինք մեր նուիրական աւանդութիւնները, պաշտպանեցինք մեր կրօնքն ու Եկեղեցին: Նուիրուեցանք նոր սերունդի փրկութեան: Ինքնապաշտպանութեան ամէն միջոց ձեռք առինք, ուծացումէ, ձուլումէ եւ օտարացումէ զերծ պահելու համար մեր համրանքները:

Այսօր, եօթանասուն տարի վերջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ տակաւին իր առաքելութիւնը: Կը հետապնդէ Հայկական Դատը: Ամէն առիթ կ'օգտագործէ՝ աշխարհի ճակատագիրը վարողներուն յիշեցնելու համար մեր արդար պահանջները:

Այն պահուն, երբ Ասիոյ եւ Ափրիկէի անծանօթ ժողովուրդները կը տիրանան անկախութեան ու ազատութեան եւ իրենց ազգային դրօշակները կը կանգնեն Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան սիւներուն վրայ, հայ ժողովուրդը չէ, որ պիտի ուզէր մնալ անազատ, առանց դրօշի եւ առանց ազատ ու անկախ պետականութեան:

Կանգնած եօթանասունամեակի սեմին, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը անգամ մը եւս կուզայ հանդիսաւորապէս յայտարարելու հայ ժողովուրդին, որ ինչպէս երէկ, այսօր եւս կանգնած է իր կողքին՝ իբրեւ պաշտպան իր արդար իրաւունքներուն եւ պիտի շարունակէ իր առաքելութիւնը, մինչեւ որ իրականանայ բոլորիս իտէալը — Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

"ՈՎ Է ՍԱ ԹԱԳԱՒՈՐ ՓԱՌԱՑ..."

(ՄԵՐ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Հայ առաքելական եկեղեցւոյ արարողութեանց մէջ, պատարագի ամէնէն հոգեպարար, ամէնէն ներշնչական պահը, համեստ կարծիքովս, այն է՝ երբ մայր խորանին վրայ, քահանայ ու սարկաւագ դէմ-դիմաց, Թագաւոր Աստուծոյ փառքը կը հիւսեն :

«Ո՛վ է սա Թագաւոր փառաց»...

Ուրիշ խօսքով ո՞վ է այդ Թագաւորը, այդ իշխանը, այդ քաջը, որ կ'ուզէ տէր դառնալ այս տաճարին, այս հաւատութեան, այս անդրին ժառանգին :

Այդ իշխանը ընդունա՞կ է կռուելու՝ պաշտպանելու համար ժառանգը որ կը յանձնուի իրեն: Սկիզբէն ի վեր բոլոր տեսակի վարդապետութիւններուն մէջ, միակ վաւերականն եւ իրականը, փաստօրէն, մինչեւ այսօր ալ կը մնայ ուժի ու քաջութեան վարդապետութիւնը :

Ի՛նչ կրօնքներ, Աւետարան, խաչ, եկեղեցի: «Սիրէ ընկերդ քու անձիդ պէս»: «Ըրէ ինչ որ կ'ուզես որ մարդիկ քեզի ընեն...»: «Չարը մի փոխարիներ չարով...»: «Եթէ բաճկոնդ ուզեն, բաճկոնակդ ալ տուր...»: Դեռ ինչ գիտնամ, ինչ լաւ ու բարի խօսքեր ու խրատներ :

Եւ սակայն, այս բոլորին քով, այս բոլորէն դուրս, բոլոր ժամանակներու մէջ, մարդիկ ապաւինած են իրենց ուժին, փնտռած են զիրենք կառավարող ուժ մը: Զիրենք առաջնորդող քաջ իշխան մը կամ Թագաւոր մը:

Հինաւուրց եւ իմաստուն Հայ ժողովուրդն ալ, իր կարգին, պատմութեան թատերաբեմին վրայ միշտ ներկայ գտնուելու, եւ իր բազմապիսի առաքինութիւններն ու ընդունակութիւնները զարգացնելու համար միշտ ընտրած է, ունեցած է իր արի առաջնորդները, իր ազնիւ, մեծհոգի քաջերը, իր առաքինի, ասպետական Թագաւորները :

Յաղթապանծ Հայկ Նահապետէն մինչեւ Մեծն Տիգրան կամ Արտաշէս աշխարհակալ, Արտաշէսէն մինչեւ Կարմիր Վարդան, Կարմիր Վարդանէն մինչեւ մեր օրերը, շարա՛ն — շարա՛ն մեր պատմութեան ոսկի շղթան է որ կ'երկարի ադամանդէ օղակներով :

Այսօր ալ, փաստօրէն, Հայ ժողովուրդը իր արի տոկուն, նուիրեալ առաջնորդը ունի, իր Թագաւորը: Եօթանասուն տարի է անոր անունովը խօսի, զայն կը փառաբանէ, անոր նեցուկ կանգնած՝ կը գովաբանէ: Կը հաւատայ միշտ անոր ուժին, անոր քաջութեան, անոր նկարագրին : Չի հարցներ նոյնիսկ թէ «ո՞վ է Թագաւոր փառաց»ը, այնքան հաւատք ունի անոր վրայ: Մեր օրերու այդ առաջնորդը կը կոչուի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն: Վաղը պատմութիւնը կրնայ զայն կոչել լոկ Դաշնակցութիւն, եւ կամ 19-20րդ դարու Հայոց հերոսութիւնը: Ասիկա իրողութիւն մըն է զոր ոչ ոք կրնայ եղծանել, ոչ կարմիր մելանները, եւ ոչ ալ կարմիր զրպարտութիւնները :

Միսը միսէն, արիւնը արիւնէն, ոսկորը ոսկորէն, Հայուն կուսակցութիւնը, ահա Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը : Ահա իր ծագումն ու ծնունդը: Եթէ փորձուինք ներկայացնել անոր նուիրումը, կատարած արի-արանց գործերը, թափած մաքուր արիւնը, այլ մանաւանդ հայ ազատագրութեան զոհաբերութեան տաճարին ընծայած կամաւոր, անթասիր զոհերը, այդ պարագային անոր փառքն ու համբաւը դուրս կուգայ մեր ազգային նեղ շրջանակէն եւ կը դառնայ միջազգային: Ի զուր չէ որ ռուս մեծ յեղափոխական մը, օր մը, Դաշնակցական մէկ ղեկավարին կ'ըսէ. «... Մենք, ռուս յեղափոխականներս զոհեր միայն տուինք, դուք հազարաւոր անձման հերոսներ տուիք »:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իրօք, առանց նմանութեան, հերոսներու կուսակցութիւն է: Մարգակերտ Քրիստափորէն մինչեւ դեռ վերջերս հեռաւոր Ամերիկայի հողին յանձնուած անզուգական Հայորդին, Սողոմոն Թէհլիրեան, կազմուած է դիւցազնական անուններու շղթայ մը, որ թիւ ու համրանք չունի, եւ հիացում միայն կրնայ պատճառել ամէնքին :

Զախողած փաստաբաններու, պնակալէզներու, մեծապատիւ աղքատներու «ֆոնտ»էն լիառատ օգտուողներու եւ պատուհաններէն կամ տանիքներէն հայրենասիրութիւն քարոզողներու կուսակցութիւն չեղաւ Դաշնակցութիւնը: Ահա թէ ինչու մնաց բարձր, տոկաց բոլոր տեսակի փոթորիկներու, մնաց անվկանդ :

Այսօր եօթանասուն տարի ետքը, միշտ բարոյապէս բարձր, միշտ ուժեղ, իր կոչումին եւ առաքելութեան գիտակից, անսայթաք կը քալէ իր գծած ճանապարհէն ուխտն ու հաւատամքը միշտ ի մտի ունենալով :

Հինէն, դարերէն եկող այդ հաւատամքը դարձեր է խտէալ: Դարձեր է սրբազան ուխտ: Դարձեր է անկորնչելի կտակ մը:

Մեր բոլոր տրամադրելի ուժերը Հայ ժողովուրդին համար, միայն ու միայն Հայ ժողովուրդին համար :

Անյեղլի կտակ.— Ամբողջական Հայաստան մը ամբողջական Հայութեան համար:

Ամբողջական Հայութիւն մը ամբողջական Հայաստանի համար :

Հայաստան մը ազատ, անկախ, եւ միացեալ :

Անյեղլի, անխորտակելի, յաւիտենական հանգանակ:

Հիներէն նորերուն աւանդուած եւ նորերէն ապրողներուս :

Այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակին առիթով, Հայ ժողովուրդին կը մնայ գոչել.— Հազար փառք, հազար օրհներգ այդ նպատակին համար զոհուողներուն: Հազար ողջոյն, հազար համբոյր այդ սրբազան կտակը իրենց ուսերուն վրայ կրող սիրելի ընկերներուս ...:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ՓԱ՛ՌՔ...

Հասարակական կեանքի մէջ, որեւէ նորոյթ արմատ չի կարող բռնել, եթէ չկան համապատասխան պայմաններ: Անհրաժեշտ է, որ հասունացած լինեն նրա նախադրեալները: Ճիշդ է, կեանքի հոլովոյթը շարունակական տեղքայլ չէ, այլ դանդաղ յեղաշրջում ու մերթ ժամանակաւոր փլուզում կամ ոստում: Յեղափոխութիւնը ոստում է, առօրեայ կեանքի բիւրածալք ոլորոյթների վրայով դէպի նորը, դէպի յառաջադէմը: Սակայն առանց նախապայման քայլերի, որեւէ ոստում հասարակական կեանքի մէջ կը վերածուի քաոսի, անիշխանութեան ու բռնատիրութեան, իսկ ուր կայ բռնութիւն, այնտեղ կայ թուլութիւն, վախ, սարսափ հասարակական դատաստանից :

Ուրաքանչիւր գաղափար, ծնունդ մտքի թռիչքի, գեղեցիկ է, երբ նա չի սաւառնում պարապութեան մէջ, արդասիք է կեանքի հրամայական պահանջի:

Հիւանդոտ ուղեղները նկրտում են, սակայն, անյագ արիւն թափելով, իրենց կամքը պարտադրել զանգուածներին, երբ նրանք տակաւին պատրաստ չեն որդեգրելու նորը: Թուրքական «յեղափոխութիւնները» երբեք չյաջողեցին, քանի որ եաթաղանի պաշտամունքն է մնացել Թուրքի հոգիի մէջ ու դեռ սերունդներ են պէտք հոգեպէս յեղաշրջուելու, պատրաստուելու համար յեղափոխութեան :

Բոլշեւիկեան «յեղափոխութիւնը» 40 տարուց աւելի միլիոնաւոր մարդիկ է առաջնորդել դէպի կառափնատ, «նոր կեանք» պատուաստելու համար համատարած Ռուսաստանի մէջ ու տակաւին չէ յաջողած: Բոլոր ձեւի քարոզչութիւնները, սուինի կռթնած բռնութիւնը չկարողացան փոխել «ժողովուրդների բանտ» երկրում՝ կեանքը ու մարդկանց հոգեբանութիւնը: Բոլշեւիկեան բռնակալութիւնը ծով արիւն հոսեցրեց ի խնդիր համայնավարութեան ու մնաց միշտ պարտուած : Համայնավարութիւնը բոյն չդրեց մարդկանց հոգիների մէջ: Բռնութիւնը, սարսափը, մահը եղան կարեւոր զէնքերը իշխողների ձեռքում, զանգուածի հոգին միշտ մնաց ընդդիմադիր, գրեթէ կէս դար է անցել «Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնից», թւում էր, թէ իրագործուած պիտի լինէին Մարքսի, Լենինի երազները, սակայն կեանքի երկաթէ տրամաբանութիւնը ցոյց տուեց, որ անժամանակ էին նրանց ծրագիրները, Ռուսաստանը դեռ հասունացած չէր համայնավար կեանքին: Անիմաստ ոստումը միայն քայքայեց երկիրը ու բարոյալքեց ժողովուրդը: Բռնութեամբ յաւիտեան ոչ ոք կարողացել է ժողովուրդներ ու երկիրներ կառավարել, մանաւանդ «նոր» գաղափարներ պատուաստել: Եթէ՛ անհատի կամքը արժէք է, նուազ արհամարհելի չէ հասարակական կեանքի զարգացումը:

Այդ երկու ազդակների համադրումով կարելի է նորը ստեղծել, հակառակ պարագային «նորը» դատապարտուած է մահուան :

Հայկական կեանքը նման թռիչքներ չունեցաւ, նրա կեանքը ելեւէջ առ ելեւէջ հասունացաւ ու 19րդ դարու վերջերին հասաւ յեղափոխութեան, դարերի հոլովոյթով նրա մէջ զարգացաւ նոր գաղափարների որդեգրումը: Հայ յեղափոխութիւնը, առանց բռնութեան արմատ բռնեց լայնածաւալ զանգուածների մէջ : Հեռաւոր Կիլիկիայից մինչեւ Ղարաբաղի լեռները, նրա շունչը ոգեւորեց մտաւորականին, շինականին, բանուորին ու մղեց հերոսական պայքարի՝ ընդդէմ մոլեգնած տիրակալների: Դարերի հոլովոյթը Հայ ժողովուրդին հոգեբանօրէն պատրաստեց ընդվզումի, ի գին ազատ կեանքի, անկախ գոյութեան, միացեալ ուժերի համադրման: Հայ երկիրը, զօրաւոր բռնակալների կողմից, դարեր շարունակ պահուեց կապանքների տակ: Հայը՝ այդ դարերի ընթացքին հոգեւին պատրաստուեց ընդվզումի ու երբ հրապարակ եկաւ յեղափոխութիւնը, Հայը առանց սակարկութեան փարեց նրան: Եղան մարդիկ, որ դէմ գնացին ընդհանուր հոսանքին, նրանք մնացին սակայն գանցառելի փոքրամասնութիւն :

Եթէ Հայութիւնը, խելացի այդ ժողովուրդը, յանդգնութիւնն ունեցաւ ծառանալու Թուրքի ու Ռուսի դէմ, հոգեբանօրէն կարիք զգաց դրան: Հայը գիտակցութիւնը ունէր թուական իր ուժի պակասին, նա հասկանում էր դժուարութիւնն իր առաջադրանքի: Բայց խիզախները կարողանում են արհամարհել բռնութիւնը, մահը: Խիզախների մահով ստեղծուեց Ազատ Հայաստան :

Հայ Յեղափոխութիւնը, բնական ծնունդը Հայ զանգուածի, եղաւ միայն նրա բաղձանքները ձեւաւորողը ու պայքարը ղեկավարողը: Եթէ Տարօնի Աշխարհը, Վասպուրականը, Ղարաբաղը, Արարատեան դաշտը, նաեւ Մուսատաղը, Ալ Տաղը, Գարահիսարը, հազար ու մէկ գիւղեր ու հիւղեր զէնքը ձեռքին կռուի դուրս եկան դարաւոր թշնամիին դէմ, դա միայն յեղափոխութեան ցանկութիւնը չէր, այլ եւ Հայ հոծ զանգուածին: Հայը կարողացաւ կռուել, ու պատուով պաշտպանել իրեն, ու եթէ մերթ բախտը դաւաճանեց իրեն, այդ եղաւ անկախ իր ցանկութիւնից ու խիզախութիւնից :

Հայ Յեղափոխութեան իրական ղեկավարը եղաւ ու ցարդ մնաց Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը: Սա այն կազմակերպութիւնն էր, որ կարողացաւ Հայութեան կտորակուած զանգուածները միաւորել ու հզօր կազմակերպութեամբ վարել Հայոց կեանքը բոլոր բնագաւառներում: Դաշնակցութեան գաղափարական շունչի տակ հարիւր հազարաւոր մարդիկներ, վախը ոտնահարելով, տասնեակ տարիներ անխնայ պայքար վարեցին բարբարոս բռնակալների դէմ: Արիւնալի եղան Հայութեան ու Դաշնակ-

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— Մի՛թէ չեմ խոստացած արդէն:

1846ի Յունուար ամիսն էր: Մառին քսաներկու տարեկան էր, իսկ Կոմսը՝ երեսուն :

Որոշեցին ամուսնանալ գաղտնօրէն, Լոնտոնի մէջ:

Նոյն տարւոյն Փետրուար 3ին կը հասնին Լոնտոն եւ 21ին տեղի կ'ունենայ ամուսնութիւնը :

Ինչո՞ւ համար Մառի համաձայնած էր այս ամուսնութեան: Պարզապէս անապարծութեան հետեւանքով, որպէսզի իր անձնական իրերուն վրայ կարենար դրոշմել կոմսութեան կնիքը եւ որպէսզի իր կառքը ունենար կոմսուհիի մը զինանշանը...

Կոմսը, իր կողմէ, կը պահանջէ որ իրենց ամուսնութենէն ետք երկուստեք պահեն իրենց ազատութիւնը ...:

Երբ կը վերադառնան Փարիզ, Մառիի առաջին գործը կ'ըլլայ իր բոլոր սեղանի սպասներուն վրայ դնել տալ իր ազնուականութեան կնիքը եւ իր նամակի թուղթերն ու պահարանները օժտել թագով մը ...

Տարօրինակ ամուսնութիւն մը :

Բոլոր ժամանակակից քրոնիկագիրները կը հաստատեն թէ՝ այն օրէն երբ Փերրեկոյի կոմսը կը դառնայ Մառիի ամուսինը, միայն մէկ անգամ կը տեսնէ զինքը այնուհետեւ, այն ալ կոմսուհիին յուղարկաւորութեան օրը ...

Եւ սակայն, եթէ զիրար չէին տեսներ, Կոմսը եւ Կոմսուհին յաճախ կը թղթակցէին: Մառի Փարիզէն հեռանալով կ'ապրէր Էմսի մէջ, ուր կ'անցընէր կեանք մը որ յաճախ գայթակղութեանց տեղի կուտար, որոնք տխուր անդրադարձներ կ'ունենային Կոմս Փերրեկոյի բարի ու ազնիւ համբաւին վրայ :

Սակայն Մառի, ամէն անգամ որ այդպիսի դէպք մը պատահէր, իսկոյն երկտողով մը ներողութիւն կը խնդրէր իրմէ հեռու ապրող իր ամուսինէն: Ստորեւ օրինակ մը այդ նամակներէն, գրուած Էմսէն՝ 1847ին.—

«Ներեցէք ինծի, սիրելի Էտուար, ծնկաչոք կը պաղատիմ: Եթէ զիս գոյզն կերպով կը սիրէք, խնդրեմ ձեր ներողամտութիւնը աւետող երկու տող գրեցէք : Գրեցէք Էմսի փոսթ րէսթանթի հասցէով: Միայնակ եմ եւ շատ հիւանդ : Ուրեմն, սիրելի Էտուար, շուտ ուղարկեցէք ներման ձեր գիրը : Մնաք բարեաւ : Մառի Տիւփլեսի »:

Հետզհետէ սաստկացող իր հիւանդութիւնը կը ստիպէր Մառին՝ կոմսուհի Տիւփլեսի կամ Փերրեկօ, շուտափոյթ ունենալ ներումը այն մարդուն որ անկասկած զինքը սիրած էր ուրիշ մէկէ մը աւելի :

Ժամանակ մը ետք, Մառի ձանձրացած Էմսի մէջ վարած իր առանձնութեան կեանքէն, կը վերադառնայ Փարիզ, միշտ ապրելու համար սակայն իր ամուսինէն հեռու եւ առանձին ...

×

Այդ շրջանին է որ հունգարացի մեծանուն երաժիշտ Ֆրանց Լիսթ մէկ քանի շաբաթուան համար կը մտնէ Մառիի կեանքին մէջ:

Արտակարգօրէն տժգոյն երաժիշտը, «գեղանի՝ ինչպէս կիսաստուած մը », եւ Մառի՝ սպիտակ ու գեղեցիկ իր հրեշտակային դէմքով, նախասահմանուած էին իրարու հանդիպելու :

Քանի մը ամիսներէ ի վեր, Լիսթ խզած էր յարաբերութիւնները իր հոմանուհիին՝ Կոմսուհի տ'Ակուլ հետ, որ իր սիրականին հետեւելու համար նախապէս զոհելով ամէն բան լքած էր իր ընտանեկան բոյնը եւ հետեւած էր Լիսթի: Մառի՝ լքուած Ալեքսանդր Տիւմայէն, ամուսնացած եւ սակայն առանց ամուսինի մնացած ըլլալով, պատրաստ էր առանց դժուարութեան ընդունելու մեծահամբաւ երաժիշտը :

Իրենց առաջին հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Ամպիկիւի թատրոնին մէջ, միջնարարի մը պահուն :

Միջնարարին Լիսթ տաք խօսակցութեան մըն էր բռնուած թատերական քննադատ Ժիւլ Ժանէնի հետ, երբ Մառիի թափանցող ու սեւ ակնարկը կ'իյնայ երաժիշտին վրայ :

Լիսթ կը զգայ այդ ակնարկին կրակոտ թափը:

— Ո՞վ է այդ գեղանի կինը որ զիս կը դիտէ, կը հարցնէ Լիսթ Ժանէնի :

— Ինչպէ՞ս, չէք ճանչնար զինքը, կը յարէ մեծանուն քննադատը: Օր. Մառի Տիւփլեսին է, կամ աւելի ճիշդը՝ կոմսուհի Փլեսին, մէկը մեր հաւաքոյթներու թագուհիներէն:

Հետեւեալ օրը, երբ Տոքթ. Քորլէֆ եկած էր Մառին քննելու, այս վերջինը կը հարցնէ բժիշկին թէ կը ճանչնա՞ր Լիսթը :

— Հարկաւ, կը պատասխանէ Քորլէֆ:

Եւ երբ Մառի աւելի մանրամասնօրէն կը հետաքրքրուի հանճարեղ Հունգարացիով, հանդստացնելով, բժիշկը չարաճճի ժպիտով մը կ'աւելցնէ.

— Քանի որ բախտը ունեցած է ձեզի հաճելի թուելու, զայն պիտի տեսնէք ձեր դեղագիրներուն մէջ ...

(5 Շար.)

Եթէ Դաշնակցութիւնը կրցաւ դիմանալ այնքան փորձերու եւ փորձութեանց, եթէ կրցաւ մնալ միշտ ոտքի վրայ, կորովաբիր եւ առնական, հակառակ դղրդագին փլուզումներու, եթէ ան այսօր ալ նոյն ուժգնութեամբ կը ներշնչէ ու բազմութիւններ կ'ալեկոծէ, հակառակ օտարութեան սառնամանիքներուն, գաղտնիքը իր այդ գծին մէջ է՝ *Դաշնակցութիւն* :

Դաշնակցութիւն՝ մտքի, սրտի եւ կամքի: Եւ մանաւանդ բազուկի :

Դաշնակցութիւն՝ հաւատարմութեան, անձնուիրութեան, չարքաշութեան, վճռականութեան, խանդավառութեան, յարատեւութեան, կարգապահութեան եւ հաւատքի :

Ծ.

ցութեան մարտը, բայց նրանք յաղթանակեցին: Հայը՝ նախ դարձաւ ազգ, յետոյ պետութիւն: Դաշնակցութեան շնորհիւ հայ բոլշեւիկը իսկ դարձաւ հայրենասէր: Դաշնակցութիւնը իր բարձր գաղափարականով կարողացաւ յարգանք պարտադրել նոյն իսկ Թուրքին՝ հանդէպ Հայութեան :

70 տարի է Դաշնակցութիւնը պատնէշի վրայ է: Սերունդներ իրարու յաջորդեցին բարձր պահելով Դաշնակցութեան դրօշակը ի շահ հայ ժողովուրդի բաղձանքներու իրագործման: Շատերը ընկան հերոսի մահով, միշտ ազատութիւն մրմնջելով: Անհատները գնացին, գաղափարը ու կազմակերպութիւնը մնացին :

70 տարի է անցած, սակայն Դաշնակցութեան գաղափարները մնացել են անխախտ: Դաշնակցութիւնը, Հայոց իղձերի ջահակիրը, միշտ պատնէշի վրայ է, քանի չեն իրականացած լիովին Հայաստանի ազատութիւնը, անկախութիւնը ու Հայոց հողերի միացումը : Դաշնակցութիւնը միշտ կայ, քանի լայն զանգուածները դեռ չեն ստացած իրենց արդար վաստակին, քանի գոյութիւն ունին բռնութիւնը, շահագործումը ու անարդարութիւնը, քանի չեն իրականացած Հայութեան այդ իղձերը, Դաշնակցութիւնը իբրեւ կազմակերպութիւն ու գաղափար կը մնայ անսասան: Բոլոր ձեւի դաւադրութիւնները Դաշնակցութիւնը քայքայելու ու հայ կեանքից հեռացնելու ապարդիւն ոտնձգութիւններ են: Նա կայ ու կը մնայ, քանի որ հայ ժողովուրդի ընդերքից է ծնած ու նրա իղձերի հաւատաւոր պաշտպանն է: Բոլոր «իզմեր»ը կուգան ու կ'երթան, կը մնայ հայ ժողովուրդը ու նրա իրական պաշտպան՝ Դաշնակցութիւնը :

Բռնութիւնը ոչինչ է, գաղափարն է իրական: *Փառք այն կուսակցութեան, որ ժողովուրդի ծոցից է ծնած, նրան անշահախնդիր ծառայելու համար :*

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Դաշնակցութիւնը, որպէս մարտական կազմակերպութիւն պայքարեց յանուն հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան, որին միշտ սպառնացել է մեր դարաւոր թշնամին՝ Թուրքը, եւ ցարական Ռուսաստանը, կազմակերպելով հայ-թրքական ընդհարումներ: Դաշնակցութիւնն էր որ ստեղծեց աքանչելի ֆետայիների պանծալի սերունդը, որոնք պաշտպանում էին մեր ժողովուրդը թրքական եւ քրդական վայրագ յարձակումներէն: Դաշնակցութեան կողմից ստեղծուած մարտական սերունդը մխիթարական փոխեց Հայու ամբողջ հոգեբանութիւնը: Հայը սկսեց թօթափել ստրկութեան փոշին, Հայը դառնում էր արի, կորիճ, ինքնավստահ :

Դաշնակցութեան ձեռքով կերտուած այդ նոր սերունդը բոլորովին տարբերւում էր նախորդ սերունդներից: Դաշնակցութեան գաղափարները վարակեցին եւ համեստ խաւերը, եւ մտաւորականութիւնը եւ անգամ եկեղեցական որոշ շրջանակներ : Դաշնակցութիւնը փոխանցեց լայն ժողովրդական զանգուածներին ու մեր մտաւորականութիւնը այն յաւիտենական եւ բացարձակ արժէքը՝ ազատութիւնը որ նա ժառանգութիւն էր ստացել մեր դարեր տեւող պատմութեան, հերոսական դրուագներից, եւ որի ախոյեանները մեր նորագոյն պատմութեան մէջ դարձան Րաֆֆին եւ Նալբանդեանը, Խրիմեանը եւ Ալիշանը :

Հայրենիքի ազատութեան գաղափարը խանդավառեց Դաշնակցութեան շարքերը: Քրիստափորի հզօր շունչի տակ արագօրէն ծնունդ առած արեւ աքանչելի յեղափոխականներ, ինչպիսիք էին Անդրանիկները, Մուրատները, Սեպուհները, Դումանները, որոնց համար զոհաբերութիւնը յանուն հայրենիքի ազատութեան դարձաւ մի նուիրական պարտականութիւն :

Ցեղափոխւում էին եւ մեր ժողովրդական զանգուածները, մասնաւորապէս երկրի այն մասերում, որտեղ լայն ծաւալ էր ստացել Դաշնակցութեան գործունէութիւնը: Դաշնակցութեան դրօշի տակ համախմբւում էին հայ ժողովրդի լաւագոյն զաւակները, «Մահ կամ ազատութիւն» նշանաբանը դառնում էր շատերի սեփականութիւնը :

Հայրենիքի ազատութեան գաղափարը ձեւ եւ մարմին ստացաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի մէջ: Ինչպէս յայտնի է, այդ ծրագիրը պահանջում էր Հայաստանի ազատութիւնը Օսմանեան դաշնակցային պետութեան մէջ, իսկ յետագային նաեւ Ռուսաստանի դաշնակցային հանրապետութեան մէջ:

Այդ ժամանակ ձեւականօրէն չէր խօսւում անկախութեան մասին, զուտ գործնական պատճառներով: Երկու խոշոր կայսրութիւնների գոյութիւնը անհնարին էր դարձնում նման քաղաքական, գործնական պահանջ : Սակայն այդ նոյն անկախութեան գաղափարը ապրում էր եւ Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդի մէջ: Նալբանդեանի «Մեր հայրենիք»ը եւ Րաֆֆու «Խենթի երազը» մի օր պիտի դառնային իրականութիւն: Այդպէս էլ եղաւ: 1918 թուին, Մայիս 28ին, Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Աբարանի եւ Սարդարաբադի հերոսական կռիւներից յետոյ, մեր ժողովուրդը դարձաւ պետական ազգ եւ հիմը դրուեց Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան : 1919 թուին, Հ. Յ. Դ. ընդհանուր ժողովում, Նորաստեղծ Հանրապետութեան մայրաքաղաք Երեւանի մէջ, նոյնպէս, ինչպէս ազատութիւնը, ձեւ եւ մարմին ստացաւ անկախութեան գաղափարը : Հայաստանը յայտարարուեց Անկախ ազատ պետութիւն, որի մէջ պիտի ամփոփուէին հայ ժողովրդի պապենական հողերը: Դաշնակցութեան ծրագրի մէջ մտցուեց համապատասխան փոփոխութիւն եւ Անկախ, Ազատ եւ Միացեալ Հայաստանի գաղափարը դարձաւ Դաշնակցութեան հիմնական քաղաքական պահանջը եւ ուղեցիծը :

Հաւատարիմ իր որդեգրած սկզբունքներին Դաշնակցութիւնը նորաստեղծ Հայաստանի հանրապետութիւնը կազմակերպեց որպէս ժողովրդավար պետութիւն : Մեր հայրենիքում իւրաքանչիւր քաղաքացուն ապահովուած էին բոլոր իրաւունքները, եւ նրանց մէջ ամէնէն կարեւորներէն մէկը՝ ընտրական իրաւունքը :

Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի ստեղծումը եղաւ Դաշնակցութեան կարեւորագոյն գործերից մէկը :

Մայիս 28ին մի նոր հոյակապ էջ բացեց Դաշնակցութիւնը Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ: Նա իր հետ ունէր ամբողջ հայ ժողովուրդը եւ նորաստեղծ հայկական բանակը, որի հիմը դրուած էր կամաւորական շարժման օրերուն: Որպէս քաղաքական ուժ պայքարելով հայ ժողովուրդի ազատութեան, անկախութեան եւ միասնութեան համար, Դաշնակցութիւնը միեւնոյն ժամանակ ձգտում էր մեր ժողովուրդի ընկերային ազատագրմանը : Այդ պատճառով նա ընդգրկել էր ընկերվարական դաւանանքը: Սակայն այդ խնդրում էլ Դաշնակցութիւնը մնաց իր ուրոյն դիրքի մէջ: Նրա ընկերվարութիւնը յենած չէր Մարքսի նիւթապաշտական ուսմունքի վրայ : Դաշնակցութեան ընկերվարութիւնը աւելի մօտ էր 60ական թուականների ռուս նարոդնիկների ուսմունքին, որին լաւ ծանօթ էր Քրիստափորը :

Դաշնակցութեան համար ընկերվարութիւնը երբեք ինքնանպատակ չեղաւ : Ճիշդ էր բանաձեւում այդ ըմբռնումը ընկեր Վահան Նաւասարդեանը՝ «ընկերվարութիւնը հայ ժողովուրդի բարիքի համար է: Ընկերվարութիւնն է ծառայում հայ ժողովուրդին, եւ ոչ թէ հայ ժողովուրդը ընկերվարութեան » :

Ազգային գաղափարաբանութեան եւ ընկերային արդարութեան համադրութիւնը Դաշնակցութիւնը կատարեց եւրոպական մի շարք կուսակցութիւններից շատ տարիներ առաջ: Ջաւարեանի քրիստոնէական մանրկներով եւ մարդկայնական գաղափարներով շաղկապուած ընկերվարութիւնը աւելի հին է, քան բռւմի նոյնանման հումանիստական սոցիալիզմը :

Այս տարի լրանում է Դաշնակցութեան 70ամեակը: Սակայն Դաշնակցութիւնը չգիտէ ծերութիւն: Նա միշտ երիտասարդ է եւ գործունեայ: Նրա կենսական ուժը — հայ ժողովուրդի խոէպներն է : Քանի դեռ չեն իրականացած մեր ժողովրդի իտէալները, արդար պահանջները, քանի դեռ չեն միացած մէկ պետութեան մէջ Հայաստանի պատմական երկու մասերը, քանի դեռ բռնակալութիւնն է տիրում մեր հայրենիքում, եւ քանի դեռ չեն սրբագրուած ներքին եւ արտաքին սահմանները, Դաշնակցութիւնը միշտ կը մնայ երիտասարդ, միշտ պատրաստ պայքարելու յանուն մեր Հայրենիքի ազատութեան, իրական անկախութեան, յանուն նրա ամբողջականութեան: Միայն ազատ եւ անկախ պետականութեան մէջ, հայ ժողովուրդը կարող կը լինի ստեղծագործել, զարգացնել իր մշակոյթը՝ ազգային թէ ձեւով եւ թէ բովանդակութեամբ :

Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ ՈԳԻՈՎ

Տարիները կը սահին, կ'անցնին իրարու ետեւէ՝ մին միւսին յաջորդելով, քաշելով մարդիկն ալ իրենց ետեւէն :

Մարդիկ, որոնք կը ծնին ու կը խամրին, ոմանք կանուխ, ոմանք ուշ, հլու, հպատակ իրենց ճակատագրին խաղերուն:

Բայց որքան տարիներ անցնին, որքան մարդիկ գան ու երթան, իրենց ետին կը թողուն գործեր, յիշատակներ այլազան, որոնք քանդակուած կ'ըլլան երբեմն գրաւոր, երբեմն անգիր, արժանի յիշատակութեան եւ գնահատանքի, որպէսզի գալիք ապագայ սերունդը, միշտ նորերը, կարդան ու չմոռնան :

Նշանաւոր եղած են անոնք առաւելապէս իրենց հերոսութիւններով ու պատիւ բերած իրենց ազգին եւ հայրենիքին: Անոնց խնկելի յիշատակը անթառամ պէտք է մնայ մեր հայ սրտերուն մէջ:

Մեր հերոսները, Հայկէն մինչեւ Վարդանանց, զանազան ճակատամարտներ եւ կռիւներու մէջ, ծառացած են բռնապետութեանց դէմ, ու չափուած «Մահ կամ Ազատութիւն» նշանաբանով :

Զէյթուն ու Սասուն, Մարաշ ու Վասպուրական, Երզնկա ու Պանք Օթոման, Խանասոր ու Մուսատաղ, հերոսութեան յաւիտենական կոթողներ էին արդէն, երբ անոնց վրայ աւելցան Սարդարապատի մեծ երկունքը եւ Մայիս 28 արեւը:

Այսօր Օրն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այն ոգիին՝ որ հերոսներ է ստեղծած դարերու մէջէն: Խոնարհինք այդ ոգին մարմնացնող կազմակերպութեան առջեւ:

ՄԷՆ - ՍԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Չէր երեւում ոչ մարդ, ոչ ձի, ոչ որեւէ շունչ - կենդանի: Դիմացը միայն սարն էր՝ լերկ ու քարակարկառ չուրջը՝ ամայութիւն ու լռութիւն: Հաւաստիանալու համար, որ իրօք չկայ ոչ ոք՝ նա նոյն դիրքով սպասեց մի փոքր էլ: Դարձեալ ոչ մի ձայն: Այդժամ նա ետ դարձաւ ըզգոյշ եւ շշնջաց .

— Ելէք գնանք, քանի չկան ...

Ու վախից քարացած փախստականները ելան եւ հապշտապ, ինչպէս փրկութեան դուռ գտած, արտորանքով քայլեցին առաջ: Քայլեցին փրկուելու մտքով այնպէս կլանուած, որ չիմացան, թէ ինչպէս դուրս եկան անտառից եւ բռնեցին սարի քարքարոտ լանջը: Լեռը ուղղահայեաց էր գրեթէ, հեղեղներից յօշոտուած եւ տեղ - տեղ խիճ - աւազով ծածկուած: Երեւս այդ էր պատճառը, որ մերկ էր ամբողջովին . քիչ տեղեր միայն կանաչ ու խոտ էին երեւում . մնացածը խիճ էր, ուստի եւ ամէն քայլափոխի՝ ահագին մանրաքար էր սահում ցած :

Ու քայլեցին այդպէս նորից մի ժամ, երկու ժամ: Քայլում էին եւ չուտ - չուտ ահով նայում ետ, տեսնելու հետապնդում չկա՞յ արդեօք ... Բարեբախտաբար չկար: Բայց գարնանավերջի տաք արեւը, արդէն բաւական բարձրացած, այրում էր նրանց գլուխը, մէջքը, քրտինք վազեցնելով նրանց քունքերից ու ճակատներից ...

Որքան տեւեց ծանր վերելքը՝ նրանք չէին կարող ասել . բայց երբ վերջապէս բարձրացան սարի կատարը ու նայեցին անցած ճանապարհին՝ նկատեցին դժուարութիւնը եւ նոր միայն շունչ քաշեցին, թեթեւացած, եւ առաջին զգացումը, որ ունեցան՝ փրկութեան զգացումն էր, Որքան երկար ճանապարհ էին անցել ... Նայեցին իրենց առջեւ տարածուած անտառին, ուր դեգերել էին երկու օր ու գիշեր, այդ խիտ ու խոր անտառին, որ փռուած էր լեռների մէջ՝ լայն հովտում եւ, մի կողմով գնում իջնում էր դէպի Արաքսը, միւս կողմերով թեթեւակի բարձրանում, իսկ տեղ - տեղ մագլցում էր նաեւ սարերը, եւ նրա միապաղաղ դալարման կանաչութիւնը նման էր ծփուն կանաչ ծովի :

Երբ ամէնքը այդ հայեցութեան մէջ նայում էին անծայր անտառին՝ ծերունու աղջիկը՝ Մինան, յանկարծ, ձայնը կոկորդում խեղդելով, ճչաց. «Հեծուորներ» ... Բոլորը մի մարդու պէս, իրենց ահաւոր յոգնածութիւնը մոռացած, վեր թռան տեղներից եւ մեծ զգուշութեամբ, որ չնկատուին, նայեցին ցած: Եւ իրօք, նիզակաւոր ձիաւորների մի խումբ, թերեւս մի քսան - քսանուհինգ հոգի, ցրուած անցնում էին անտառի եզերքով եւ ուշադիր նայում ծառերի խորքը : Անմիջապէս սարի տակ կանգնած էին հինգ հեծուոր, որ նոյնպէս սպառողական դիրք ունէին: Թորգոմը ենթադրեց, որ դրանք բոլորը նոր հետախոյզներ են, կամենում են ըստ երեւոյթին շրջապատել անտառը, որպէսզի կալանեն իրենց ... Ու այս միտքը Թորգոմի մէջ արթնացրեց գայրոյթի մի այնպիսի զգացմունք, որ նա քիչ մնաց վերից քար գլորեր եւ սատակեր նրանց, բայց ծերունին բռնեց նրա թեւը .

— Իզուր, վտանգ մի կանչեր մեր գլխին, տղաս: Քանի փրկուել ենք՝ գնանք հեռանանք :

Բայց Թորգոմը չլսեց. երիտասարդական տաքարիւնը խրատներ չի ընդունում. իր բարկութեանը զոհացում տալու համար նա այնուամենայնիւ մի քար գլորեց սարի տակ կանգնած հինգ ձիաւորի կողմը, եւ չարժուեցին, նայելով այլեւս, թէ ինչ կանի քարը ներքեւում ...

Ու քանի ժամ էր արդէն քայլում էին : Ծերունու ասելով՝ իրենք վաղուց դուրս էին եկել Կամսարականի կալուածներից եւ մտել էին արքունական հողը, ուստի եւ նա կարծում էր, թէ Արշակի քաղաքը հեռու պէտք չէ լինէր:

Ճանապարհը ամայի էր, քարքարոտ եւ անհարթ, մերթ իջնում էր ցած, մերթ բարձրանում բլուրներ. չուրջը չկային ծառեր, թփեր, բայց գարունը ամէն տեղ կանաչներ ու ծաղիկներ էր փռել : Իսկ մարդ, մարդասատան չէր երեւում : Բաւական տեղ գնալով՝ հանդիպեցին վերջապէս մի շինականի, որ դուրս եկաւ մօտիկ բլուրի ետեւից: Սկզբում դրան ընդունեցին հետախոյզի տեղ եւ զգուշացան բան ասել, բայց երբ շինականը բարեւեց սրտաբաց՝ Թորգոմը հարցրեց .

— Շինական եղբայր, ո՞րտեղ կը լինի Թագաւորի նոր քաղաքը:

Շինականը, մազախռիւ մէկը, երեսը դարձրեց ետ եւ մատը մեկնեց առաջ :

— Կ'երթաք ուղիղ, ապա կը ծռէք, կ'երեւայ մի նոր ճամբայ: Այդ ճամբան բռնած կ'երթաք ... Կ'երթաք՝ կ'երեւայ նոր մի բլուր ... Բլուր թեքուէք՝ կ'երեւայ նոր մի ճամբայ, յետոյ քաղաքը ...

Թորգոմը թէպէտեւ չկարողացաւ պատկերացնել նրա ասածը, բայց առաջ ընկաւ, եւ խումբը հետեւեց նրան՝ ուրախ քայլերով :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

անհնազանդութեան կոչը : «Դասաձանու – թիւն է ամբաստանել եւ չարանախարար աղտոտել Փրանսական բանակը որ Ալժէ – րիոյ մէջ կը կռուի Ֆրանսայի համար» կ՚ըսեն ի մէջ այլոց աւելի քան երկու հարիւր ծանօթ դէմքեր , որոնց մէջ՝ մարեշալ Ժուէն , Հանրի Պոտօ , Ժիւլ Ռոմէն , Հանրի Մասիս , Կապրիէլ Մարսէլ , փրոֆ . Ալաժուանին :

ԶՕՐ . ՍԱԼԱՆ Պետութեան Խորհուրդին դիմեց բողոքելու համար իրեն դէմ տրրուած վճիռին համար : Այս առթիւ Տիկին Սալան հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է ուր կ՚ըսէ թէ ձեռք առնուած միջոցը ալ աւելի զայթակղեցուցիչ է երբ անդին Ժ . Փօլ Սարթր , ազատօրէն կրնայ արտայայտել իր անջատողականի գաղափարները առանց որեւէ վնաս կրելու :

ՊՈԼՍՈՅ դիպղնարանի տնօրէնը ձերբակալուած է : Ըսուեցաւ թէ , անցեալ Ապրիլին Մենտերէսի կառավարութեան հրամանով ցոյցերու ընթացքին սպաննուած ուսանողներու մարմինները անհետացուցած էր : Ձերբակալուած են նաեւ ոստիկան մը , բժիշկ մը եւ գատախազի օգնական մը :

«ԲԵԶԻ ՀԵՏ ժամ մը անցընելու համար Եթովպիան կուտամ» ,գրած էր Մուսոլինի իր եղերխային՝ Մոկտա Ֆոնթանյի որ անձնասպան եղաւ , առջի օր Ժընեւի մէջ , իր յուշերը հրատարակելէն առաջ :

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ Ֆրանսայէն ետք փոթորիկը տարածուեցաւ երկրին հարաւ – արեւելեան կողմը : Վնասներ կան Մարսէյլի շրջանը :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ .— Հ . Յ .Դ . Եօթնեղբայրեանի ընդհ . ժողովը այս Շաբաթ , ժամը 21ին , ակումբի սրահին մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 12ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Հայկազեան վարժարանի

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Ամէն Հինգշաբթի Հոկտեմբեր 6էն ըսկըսեալ ժամը 14ին , կը դասաւանդէ Տիկին Այվազեան :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր . ՍՄՍԱՐԵԱՆ : դաշնակ՝ Օր . ՖԱՐՇԵԱՆ , արտասանութիւն՝ Օր . ԳԱԲՈՅԵԱՆ եւ Ընկ . ՀԱՊԷՇԵԱՆ , պար՝ Օր . ԹԱՐՕՆ , աքորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ , Թառի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ Խօսնակ՝ Ընկ . Ե . ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը :

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ . Միութիւնը եւ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Ս . Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ , հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի , երջանկայիշատակ Սիւրմէեան Արք . ի յիշատակին , Տէսինի հոգեւոր հովիւ Տէր Վարագ քհնյ . Աւագեանի կողմէ եւ դպրապետութեամբ Պ . Գրիգոր Մարտիրոսեանի :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի այս Կիրակի առաւօտ , ժամը 9էն 10.30 , դպրոցին սրահը : Ծնողքներէն կը խնդրուի առաջին օրէն արձանագրել իրենց զաւակները :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԻԷՆ .— Դաշնակցութեան 70ամեակը , կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին :

Կիրակի կէսօրէ վերջ , Սէրքլը Կաթոլիքի սրահը :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ , Հոկտ . 8 , ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱ , 340, Bd. Chave

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱԻՈՐԵԱՆ

Երիտասարդ Դաշնակցականներու կողմէ

խօսք կ՚առնէ՝ Ընկ . ՅԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին : Երգ . Օր . ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (Փարիզէն) Օր . Ս . ՊՕՅԱՃԵԱՆ (դաշնակ) , Օր . Ժ . ՓԱՓԱԶԵԱՆ (երգ) , Տիկ . ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ խմբապար , Օր . ԱԼԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ , Օր . ԱՐՄԻՆԷ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ (արտասանութիւն) , փոքրիկ ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ :

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական պարեր՝

JOSÉ BARRAL

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց , Թարգմանութեան Ս . Գրոց , Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի կազմա կերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօն . Ընկերակցութեան կողմէ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ :

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին ,

Հովանաւորութեամբ՝

Հայրապետական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ .— Օր . Իրիս Պիլպիլեան , Օր . Տիրատուրեան ժոլին (մեներգ) , Պ . Արտաշէս Գմբէթեան (արտասանութիւն) , Պ . Մկրտիչ Պօղոսեան (մեներգ) , դաշնակի ընկերակցութեամբ Պ . Կարպիս Աֆրիկեանի , Օր . Օֆելիա Քոմբաջեան (դաշնակ) , Օր . Մարանկոզեան (արտասանութիւն) , Օր . Թարոն (մենապար) , Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիներ (մենապար , արտասանութիւն) , Մխիթարեան վարժարանի սաները (արտասանութիւն) , Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու աշակերտութիւնը (Անուշէն տեսարան , մեներգ , արտասանութիւն , անակնկալներ) , եւ ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ :

Տեղերը ապահովել կանխաւ : : Ժողովրդական գիներով տոմսակները կը գտնուին Փարիզի Եկեղեցւոյ Դիւանատունը , շրջակայ եկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց եւ բոլոր դասընթացքներու տեղական կրթ . Յանձնախումբերու մօտ :

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22 Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ
9
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
9 OCTOBRE
1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8921 36EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4722

ԳԻՒՏԻՆ ՓԱՌՔԸ

ՏԷՐՈ՛Ղ, հայ դարերու դիմաց կեցող՝
աղամանդեայ ապառաժ,
մանուկներու մերկ ուղեղէն
հանճարը ցոլքեր ցանող ,
ակցութեանց անգիւտ փարոս ···
որուն կոփիւնը կռանին ,
պէս, բոպէին հետ անդադար,
թանգարանի՛ն արձանները
մեզ կը ձուլէ ···
անհինչ հսկող, դուն տիտանեան
Տեսանող ,
օրօրոցէն մինչ գերեզման,
մէն մի խօսքին, մէն մի շունչին
բացատրիչ ···
քարքարոտ արարիչ, Բանի իշխան ,
անբաւ բաւիղ տեւողութեան,
գոյացութեան արգաւանդ հայր,
լոյսի անհու ,դուն հաւատքի հրաւէր,
հայրենի հողին վրայ մրրկին պէս
բարձրացող
անհուն, անտառ սրտի ,
մէն մի հաստաբուն ծառերն հսկայ,
մէկ ճամբ, մէկ մէկ փանդիռ են մեր
շունչին ···
մէկ չեփոր մեր հազազին ռազմա–
կան,
մէկ պատնէշ ճակատագրի պատու–
հասին···
անվատեր ցորեանի դաշտ, դուն
ծրի՛ հաց ,
հունձք հարուստ, եւ դուն հնձան
հրաշէկ ,
արբեցութեան եւ գինիի աւազան ,
մէջ ե՛ս ալ ոսկի սափորս եմ
մխրճեր ···
րու ծարաւէս խմեր ···
մեծաթափանց նայուածքներով
առաքեալ ,
էիր որ զքեզ երգող ցեղ այսօր –
ուան ,
ներէն ե՛ւ հանճարեղ ե՛ւ հրավառ,
խարհակալ մեծ Հռովմի որդիներէն
պաշտ Պարսիկներէն դրացի ,
քարքառին հիմնաքարովն յակինթ,
զուենեաց մեր շառաւիղն ազատե–
գիր···:
երկրո՛րդ Աստուած ,
Դուն առաջին արարիչ ···:
բեղուն բարիք , սրտի աղբիւր ,
րու գանձ , գրութեանց գահ ,
բոչող դարերն մէկզմէկու կամա–
րող՝
անձն , ուրկէց ցեղդ միլիոն–
ներով՝
կերնօրէն կամ վատաբար ···
էն ի մահ կուզայ կ'անցնի ···:
Հելլէններէն հռչակուած ,
Ակումիդ ,
ենակեաց, ո՛վ Մագիստրոս, տիե–
ւասիկ,
Հայքերն «Ովսաննա՛ քեզ» կը
գոռան···
Վաղարշապատի Հայրապետ–
տին
Պարթեւ զուգակշիռ արքանեակին,
Արքային,
եւ քու մեծ գիտնիդ զօրավիգ ,
իր խաչին, միւսն իր Սուրին հա–
մազօր
երուդ հետ՝ քալելով՝
արշալոյսին,
թեանց դուռը մեզ բացին ···:
տուր այսօր, ո՛վ Մեսրոպ,
հողէն մինչեւ աստղերը հաս–
նող ,
սանդուխէդ վեր բարձրանամ,
աստինանէ աստինան
ի պայծ եւ լոյսէ ի լոյս ,
մը մտածումիդ ,
գամ, իմ այս երգս երգերու :

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 25ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Շահեկան էր նաեւ Փրոֆ. Ղափաղար–եանի զեկուցումը Դուինի մէջ, անոր կատարած պեղումներու արդիւնքին մասին: Այս պեղումները գիտական աշխարհի առջեւ բերին 4 – 13րդ դարերու հայկական ճարտարապետութիւնը: Խօսքը Դուինի Մայր Եկեղեցիին մասին է, որուն հիմ–նարկէքը կատարուած է դեռ եւս Գ. դարուն: Նաեւ Ե. դարու կաթողիկոսական պալատին մասին, որ միջնադարեան հայկական ճարտարապետութեան մէջ աշ–խարհական ամենակարեւոր շինութիւններէն մէկն է: Պեղումները երեւան հանե–ցին նոյնպէս միակ ղաւիթով, 555 թը–ւականին կառուցուած հին պազիլիք մը, որ ճշգրիտ թուական ունեցող այս տեսակի միակ տաճարն է: Երեւան հանուե–ցան, զարձեալ, ամրոցին եւ միջնաբեր–դին կառոյցները եւ քաղաքային ուրիշ շէնքեր, որոնք գիտական մարդոց հնա–րաւորութիւն տուին գաղափար մը կազ–մելու այս միջնադարեան քաղաքի ընկե–րային կեանքին մասին: Այս տարի, փրոֆ. Կ. Գ. Կափաղարեանի գլխաւո–րութեամբ Ռումանիա պիտի ժամանէ 3 հայ պատմագէտներէ բաղկացեալ պատ–ուիրակութիւն մը, որ պիտի ուսումնասիրէ հին հայկական գաղութներու բնակու–թիւնը Ռումանիոյ հողամասին վրայ: Մեր երկրի հայկաբաններէն եւ պատմա–գէտներէն բաղկացած խումբ մը անոնց պիտի տայ անհրաժեշտ օժանդակութիւ–նը:

Հայկական ճարտարապետութեան բնա–գաւառէն՝ պէտք է նշել նաեւ Ա. Սահին–եանի «Էջմիածնի տաճարի ճարտարապե–տական ոճին մասին նոր տուեալներ» խո–րագրուած զեկուցումը: Հայկական փի–լիսոփայութեան ուսումնասիրութեան բը–նագաւառին մէջ, նշեցինք արդէն Պերլինի փրոֆէսէօրներէն Շմիթի զեկուցումը Զե–նոն փիլիսոփայի «Բնութեան մասին» խո–րագրեալ գրքին մասին, որուն միայն հա–յերէն թարգմանութիւնը կը մնայ: Նշենք նաեւ գիտնական Ս. Ս. Արեւշատեանի «Նոմինալիզմը հայկական միջնադարեան փիլիսոփայութեան մէջ» խորագրուած կարեւոր զեկուցումը, ուր հեղինակը ցոյց կուտայ, թէ Գլաձորի եւ Տաթեւի միջ–նադարեան համալսարաններուն մէջ ինչ–պէս զարգացաւ նոմինալիստական հոսան–քը,— փիլիսոփայութեան մէջ նիւթա–պաշտական արտայայտութիւն մը,— որ Հայաստանի մէջ ծանօթ էր դեռ եւս 5 – 6րդ դարերուն, շնորհիւ Դաւիթ Անյաղ–թի: Հաճոյքով տեղեկացայ, որ երիտա–սարդ գիտնական Ս. Ս. Արեւշատեանը արդէն հրատարակած է աշխատասիրու–թիւններու կարեւոր թիւ մը:

Կը կարծեմ, թէ հին հայկական փիլի–սոփայութիւնը հետազօտողները պէտք է գիտական կապեր հաստատեն փիլիսոփա–յութեան մարզին մէջ արտասահմանի հե–տազօտողներուն հետ, Հայաստանի սահ–մաններէն դուրս եւս, ծանօթացնելու հա–մար իրենց հետազօտութիւններու այն–քան հետաքրքրական արդիւնքները:

15րդ յանձնախումբին ներկայացուե–ցան հետաքրքրական ութսուն զեկուցում–ներ հնդկական ուսումնասիրութիւններու մասին: Հնդիկ պատուիրակութեան պետն էր Պենկալի, Ծերակոյտի նախագահը, Կալկաթացի Փրոֆ. Շունիթի Քումար Զաթըրճի: Անոր հետ ունեցած մէկ խօ–սակցութեանս ընթացքին տեղեկացայ, թէ աշակերտն ըլլալով Ա. Մեյէի, երկար տարիներէ ի վեր կը զբաղի յոներէն, հին սլաւերէն եւ հայերէն լեզուներու ու–սումնասիրութեամբ: Հայերէն լեզուն ու–սած է Կալկաթայի իր հայ ծանօթներուն օժանդակութեամբ: Նոյնիսկ ինծի ուղ–ղեց հայերէն լեզուով քանի մը երկար նախադասութիւններ:

Զեկուցումներ ներկայացուցին խորհր–դային հնդկագէտներէն մալալասեքերա, Պալապուսեւիչ, Բարխուտարով, Էլիզա–րենքովա եւ Նովիքովա, եւ ուրիշներ: Իսկ օտարներէն՝ Վալթէր Ռուպէն (Պեր–լին), Տուշան Զպավիթիլ (Փրակա), Լուի Տիւման (Փարիզ) եւ Ճոն Իրվին (Լոն–տոն):

15րդ յանձնախումբը զբաղեցաւ հա–րաւ – արեւելեան Ասիոյ կարեւոր հար–ցերով: 16րդը՝ չինական պատմութեամբ ու բանասիրութեամբ: Իսկ 17րդը՝ Քո–րէայի հարցերով:

18րդ յանձնախումբին առջեւ Մոնկո–լիոյ պատմութեան մասին ներկայացուած 12 զեկուցումներէն չորսին հեղինակներն էին խորհրդային գիտնականներ, մէկը՝ Ա. Գ. Գալուստեան (Երեւանէն), որ տե–ղեկութիւններ կուտար Մոնկոլիոյ վերա–բերեալ հայկական աղբիւրներու մասին:

19րդ յանձնախումբին ներկայացուեցան 44 զեկուցումներ, իսկ ափրիկեան ու–սումնասիրութիւններու յատկացուած 20րդ յանձնախումբին կը ներկանային Ափրիկէի համալսարաններէն շրջանա–ւարտ ափրիկացիներ, բան մը, որ ու–շադրութիւն գրաւող պարագայ մըն է համագումարներու պատմութեան մէջ:

ՓՐՈՖ. ՎԼԱՏ ՊԸՆԸՅԵԱՆՈՒ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԳԱՂՋ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ Կ'ԱՐԺԱՆԱՆԱՅ

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ – ՏԸՊՐԷ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հանրապետութեան Նախագահը Վեր–քոր, Աննըսի եւ Կրընոպլը այցելած է առջի օր: Վերքոր որ գրաւման շրջանին դիմադրական ճակատի կարեւոր կեդրոն մը եղած է եւ ուր սպաննուած են 750 հայրենորդիներ, զօրավարը ծաղկեպսակ մը զետեղած է: Կրընոպլի մէջ ընդունե–լութիւնը զաղջ եղած է: Աշխատանքի Ընդհանուր Դաշնակցութիւնը (համայնա–վար), ուսանողներու կազմակերպու–թիւնները եւ այլ աշխատաւորական ըն–կերակցութիւններ հրահանգ տուած էին իրենց անդամներուն որ իբրեւ բողոքի ցոյց չմասնակցին ընդունելութեանց: Զօր. տը Կոլի այցելած կարգ մը կեդ–րոններու եւ գործատուներու բանուորնե–րը իրենց գործերը ձգած մեկնած էին: Հանրապետութեան Նախագահին անցքին սուլոցներ լսուած են հոս – հոն: Կրընոպ–լի կեդրոնը՝ Փլաս տը Վերտէօնի վրայ հինգէն վեց հազար հոգի միայն ծափերով դիմաւորած են զօրավարը: Աննըսիի մէջ ընդունելութիւնը աւելի խանդավառ եղած է:

Կրընոպլի մէջ, Հանրապետութեան նա–խագահը՝ Եւրոպայի, Ալժերիոյ, Ատլան–տեան Ուխտի եւ ՄԱԿի մասին արտայայ–տուած է: Պարզած է Ֆրանսայի տեսա–կէտները:

ԵՒՐՈՊԱ.—Բոլոր երկիրներու հետ հա–մագործակցութիւն կը բաղձայ Ֆրանսա: Այս չի նշանակեր սակայն, թէ պէտք է հրաժարի իր անհատականութենէն եւ ո–գիէն: Համոզուած ենք որ Եւրոպա պէտք է կազմակերպուի, միանայ եւ չինէ: Այս կը նշանակէ թէ գոյութիւն ունեցածը պէտք չէ ցրուի, ընդհակառակն, այնպէս միանայ որ Եւրոպացիները պաշտպանեն ազատութիւնը եւ մարդկային արժանա–պատուութիւնը, հաւաքաբար:

ԱԼԺԵՐԻԱ.— Հիմա աւելի քան երբեք, կը խոստանանք եւ կ'երաշխաւորենք Ալ–ժերացիներու ինքնորոշումը: Կանխաւ կ'ընդունինք իրենց չափահասութիւնը, ո–րովհետեւ վստահ ենք թէ ալժերական Ալ–ժերիան պիտի ուզէ կապուած մնալ Ֆը–րանսայի: Միշտ հաշտութիւն եւ խաղա–ղութիւն կ'առաջարկենք անոնց, որոնք կ'ուզեն շարունակել ոճիրները: Պէտք չունինք որ մենատիրական երկիրներ եւ ժողովուրդները ճմլելու մասնագէտներ մեզի թելադրեն մեր ընելիքը:

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏ.— Այս ուխտը պէտք է հին եւ նոր աշխարհի գործակ–ցութիւնը ըլլայ եւ ոչ Եւրոպական ազգե–րու ջնջումը: Անգամ մը եւս կ'առաջար–կենք որ Եւրոպայի ժողովուրդները հա–մակարգեն իրենց գործունէութիւնը ծա–ռայելու համար հասարակաց նպատակ–ներուն, առանց որ Ֆրանսա իր դիմա–գիծը կորսնցնէ: Ինչ կը վերաբերի իր պաշտպանութեան Ֆրանսա կ'ուզէ որ ան ազգային բնոյթ ունենայ, մանաւանդ հիւլէական զէնքերու համար: Կ'ուզէ որ, եթէ աշխարհի վրայ հիւլէական ռումբեր նետուին, ոչ մէկ ռումբ նետուի ազատ աշխարհի կողմը առանց որ ընդունած ըլ–լայ եւ ոչ մէկ ռումբ նետուի ազատ աշ–խարհէն առանց որ որոշած ըլլայ:

Զօր. տը Կոլի ճառը որ գործակալու–թեանց կողմէ անգլերէնի թարգմանուած էր, հասած է Ատընաուըրի ձեռքը, երբ այս վերջինը կը խօսէր Տըպրէի հետ: Գերմանիոյ վարչապետը շատ սրտնեղած է եւ յայտնած թէ տը Կոլի ճառը պատ–ճառ է որ իրենց խօսակցութիւնները ար–դիւնքի մը չյանգին: Տըպրէ փորձած է հանդարտեցնել ծերունազարդ վարչապե–տը, յայտնելով թէ ճառը գերմաներէնի թարգմանուած ըլլալով անգլերէնէ ,կրնայ վրիպակներ ունենալ եւ անմիջապէս Փա–րիզէն պաշտօնական բնագիրը ուզած է: Հակառակ անոր որ որոշ տարբերութիւն–ներ կային երկուքին միջեւ, կասկած չկայ թէ տը Կոլի ճառը միայն կրցաւ դժուարացնել Տըպրէ – Ատընաուըր խօ–սակցութիւնները, ինչպէս կը գրեն նաեւ Պոնի թերթերը չարաթ առաւօտ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԻՍ ԺԱՆՍՈՆ որ պետն է իր անու–նը կրող Ալժ. Ազատ. Ճակատին օգնող ցանցին ձերբակալուած է Ժընեւի մէջ: Զուիցերիացիք ըսին իրեն թէ պէտք է ուզած երկիրը երթայ բայց հեռանայ:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻ Թղթակիցներու ընկե–րակցութեան ճաշին, Խրուշչեւ անդրա–դարձած է օրուան հարցերուն: «Ալժ. ազգային ազատագրական ճակատի ներկայա–ցուցիչներուն հետ իմ ունեցած հանդի–պումս տէ փաքթօ ճանաչում կընշանակէ: Մաքմիլլընի առաջարկած եմ որ զինաթա–փութեան շուրջ Ազգաժողովի արտակարգ նիստ գումարուի Ժընեւի կամ Լենինկրա–տի մէջ, Մարտին կամ Ապրիլին»: Մաք–միլլըն խոստացած է թէ՝ վերին ժողով մը տեղի պիտի ունենայ: Խրուշչեւ կ'ուզէ որ Գերմանիոյ դէմ պատերազմած բոլոր եր–կիրներու խորհրդաժողով մը գումարուի եւ հաշտութեան դաշնագիր ստորագրուի: Միշտ Համըրշըլտի հրաժարումը կը պա–հանջէ: «Մինչեւ իսկ եթէ ժողովին 99 առ հարիւրը թեր քուէարկէ, կրկին ու կրկին Ընդհանուր Քարտուղարին հրաժարումը պիտի պահանջենք»:

ՊԱԼԻՒՊԱ. ցեղախումբին պատկանող խումբեր ահ ու սարսափ տարածելու վը–րայ են Քաթանկայի հիւսիս – արեւելեան շրջաններուն մէջ: Պաշտօնական շրջա–նակներու համաձայն ցարդ 350 հոգի ըս–պաննուած են: Իրլանտացիներու ջոկատ մը ղրկուած է Նեեմպա որ կիսով հրկիզ–ուած է ցեղախումբի պատերազմիկներուն կողմէ: Միւս կողմէ Լումումպա դահլիճի փոփոխում կատարած է: Քալոնճի, Պո–լիքանկօ եւ զօրավար Ն'Փոլօ (բոլորն ալ Լումումպայի ոխերիմ թշնամիները) դահլիճին մէջ պաշտօններ ստացած են:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ գնդապետ մը դատ բացած է տը Կոլի դէմ «իր յուշերուն» վերջին հատորին համար, զոր անուանարկիչ կը գտնէ իրեն հանդէպ:

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՄԷԿ ՄԷԿ ԱԼ ՄԷԿ Կ'ԸՆԷ

Հ. Ներսէս կը գրէ թէ «հայերէնի մէջ բարդութիւնները կը կազմուին սեռականի արմատէն»: Անհաւասելի «ստոյգ իրականութիւն մը» կամ «պարզ երեւոյթ մը», այնքան պարզ եւ ստոյգ՝ որքան ըսել թէ « երկու երկուք ալ չորս կ'ընէ »: Միայն թէ, կ'աւելցնէ, այս «իրականութիւնը» ըմբռնելու համար՝ «կը բաւէ քիչ մը տեղեակ ըլլալ յունարէն քերականութեան»:

Ներողութի՛ւն,— «քիչ մը յունարէնը» մէկ կողմ՝ այդքան թուաբանութի՛ւն անգամ չեմ գիտեր: Հ. Ներսէս գտա՛ւ տըկար ու խոցելի կողմս: Իրա՞ւ է թէ «երկու երկուք ալ չորս կ'ընէ»: Զարմանալի՛ բան: Ուրեմն մէկ մէկ ալ երկո՞ւք կ'ընէ: Այն ատեն, Աստուած որ մէկ է՝ երկուք կ'ըլլա՞յ գումարումով:

Կը խորհիմ թէ թիւ թիւի վրայ բարդելու չափ բարդ է բառ բառի վրայ բարդելը կամ բարդութեանց հարցը, եւ բաւական չէ «քիչ մը յունարէնը»: Տարազն իսկ, բարդութիւն, յստակ չէ: Ոմանք կոչած են զօդում: Բարդութիւն կամ զօդում, երկու բառերն ալ անյաջող:

Լեզուաբանութեան մէջ, ծանօթ են աւելի քան տասը բառեր, որոնք կը գործածուին իբրեւ տարազ բարդութեան ձեւերու: Այդ ձեւերը մէկ կողմ՝ բարդութիւնը ամուսնութիւն մըն է բառերու(*),— երկու տարբեր բառեր կ'ամուսնանան ու կը կազմեն մէկ բառ, մէկ մարմին, ստանալով նոր իմաստ մը, ինչպէս՝ երկոտասան (= երկուք եւ տասը= տասներկու),— այս է որ, սանսկրիտ լեզուով, կը կոչուի դվանդվա: Իսկ երբ նոյն բառը կը բարդուի ինքն իր վրայ, ինչպէս՝ կոծկոծում, կը կոչուի ամրեդիտա: Առաջին ձեւը Ֆրանսացիները կը կոչեն քոփիւլաթիֆ, երկրորդ ձեւը՝ իթեռաթիֆ: Վերջապէս այլ ձեւեր՝ փոսեսիֆ, ափփոզիթիֆ, փրոկրեսիֆ, ժիւքսթափոզէ...:

Ամէն լեզու ընդունակ չէ բարդ-բառեր կազմելու,— օրինակ՝ Ֆրանսերէնը: Գիտական տարազներու համար, Ֆրանսացիները կ'օգտագործեն յունարէն լեզուն՝ փոխ առնելով բառեր եւ ստեղծելով երբեմն ... ործեւէպ ձեւեր: Ժողովուրդը, ընդհակառակն, կը սիրէ ամուսնացնել բառերը՝ երբեմն նարօտով (գծիկ մը), երբեմն առանց նարօտի:

Յունարէնը օժտուած է բարդութիւն կազմելու յարմարութեամբ: Այսպէս, Հոմերոս եւ Եսքիղէս, բարդութեանց սիրահար, հարստացուցած են լեզուն՝ օգտագործելով այդ յատկութիւնը: Ժողովուրդը, ընդհակառակն, խորշած է միշտ, այնքան որ Արիստոփան, ժողովուրդին աւելի մօտ, կատակերգական ձեւ տուած է բարդութիւն կազմելու վարժութեան, գրոց բարբառին յատուկ:

Լատիներէնը համբակ է այս մարզարանին մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ Պղօտոս կ'իւրացնէ յունարէն բարդ-բառեր, բայց յաճախ կը չինէ թարգմանաբար, երբեմն ... անճարակութեամբ, երբեմն դիտմամբ՝ հետեւելու համար Արիստոփանի կատակերգական բառախաղերուն:

Հարո՛ւստ է նաեւ հայերէնը:

Հարկ է այստեղ շեշտել թէ կարծուածէն շատ աւելի բարդ է, բարդ-բառերու կազմութիւնը: Յաճախ քննադատուած է նաեւ լեզուին այդ վարժութիւնը:

Արդարեւ, բարդ-բառը... ստամբակ մըն է քերականութեան մէջ: Կը կոտրէ, կը խոցէ լեզուին ամէնէն ազնիւ, ամէնէն հարազատ օրէնքները, որոնց կը տրուի համաձայնութիւն (սէնթաքս) անունը: Բացատրենք օրինակով մը.—

Ամէն բարդ-բառ կարճ նախադասութիւն մըն է անպայման,— օրինակ՝ յունարէն փոտենեմոս (ոտք եւ հով բառերէ բաղկացեալ) կը նշանակէ «արագընթաց», բայց ստուգաբանօրէն՝ «հովէ ոտքեր ունի»: Արդ, այս բառակազմութեան մէջ յարգուած չեն համաձայնութեան օրէնքները: Հայերէնով աւելի բացատրելի՝ «աստուածապաշտ» կը նշանակէ «աստուած կը պաշտէ»,— այստեղ ոչինչ կայ դիտողութեան արժանի, բայց երբ կ'առնենք նմանօրէն կազմուած «աստուածավախ» բառը, լեզուն կը խոցուի: Բայը վերը կը պահանջէ հայցական հոլով՝ զոր կը ստանայ, վարը կը պահանջէ բացառական հոլով՝ զոր չի ստանար: Բարդութեանց մէջ, ճիշդ հոլովառութեամբ՝ ունինք հօրաքոյր, եւ ոչ թէ հայրաքոյր, անճիշդ հոլովառութեամբ՝ ունինք մեղրաջուր:

Բարդութեանց մէջ, ընդունուած է թէ կարճ նախադասութիւններու պահանջած հոլովաձեւերը զօրութեամբ միայն կ'իմացուին.— Կաթնասուն (կաթով սնանող), աստուածավախ (Աստուծմէ վախցող), հողատէր (հողի տիրացած), մարդասպան (զմարդ սպաննող):

Աւելցնենք նաեւ այն որ բարդ-բառերը ոչ միայն ստամբակներ են, այլ եւ ... անօրէններ: Ոչ օրէնք կը ճանչնան, ոչ կարգապահութիւն:

Ֆրանսերէն ժիւփիթէռ, զոր կը թարգմանենք Արամազդ, բարդ-բառ մըն է լատիներէն,— երկու բառեր, Աստուած (Զեւս) եւ հայր, այնքան յաճախ գրուած են քով քովի՝ որ ի վերջոյ զրկած են զիրար, միացած, ամուսնացած, մէկ բառ կազմած: Ատոր համար իր սեռական հոլովը կը տարբերի փաթէռ բառին սեռական հոլովաձեւէն: Նման բառ մըն է ռէս փուպլիքա, զոր սկիզբները կը հոլովէին երկու բառերը առանձին, մինչեւ որ ամուսնացան եւ մէկ հոլով առին: Ճիշդ ասոր նման՝ ունինք «այրուձի» բառը, որ ինքզինք կը ծախէ իբրեւ ամուսնացեալ բառ, բայց հոլովման ժամանակ կ'ամուսնալուծուի եւ կ'առնէ «առնուձիոյ» ձեւը, որ ըստ Հ. Յովսէփի Գաթըրճեանի՝ ռամկեդարեան ձեւ է, թէեւ Աստուածաշունչ Մատեանը կը գրէ «այրուձիոյ»:

Այս օրինակներով՝ կ'ուզէի ըսել թէ բառերու բարդութիւնը իր բարդ օրէնքներն ունի, իր կատարեալ ինչպէս եւ վրիպեալ ձեւերը: Կուինթիլիանոս, անդրադառնալով ատոնց, կը գրէ թէ սովորութիւնը կամ վարժութիւնը նուիրագործած է բազմաթիւ սխալներ ու վրէպներ: Այսպէս նուիրագործուած է, յունարէնի մէջ, Տիոստոթոս բարդ-բառը (=աստուածատուր), նոյն օրինակին վրայ՝ Թէոստոթոս, երկուքն ալ սխալ,— Զեւս (այստեղ տառադարձուած) սեռական հոլով կ'առնէ Տիոս ձեւով, բայց բարդութեան մէջ ուղիղ է տալ ուղղական հոլով ու գրել Թէոտոթոս: Հ. Ներսէս, ճիշդ է թէ, կը մերժէ ուղղական հոլովէն կազմել բարդութիւնը՝ նախընտրելով սեռական հոլովէն կազմուածը, բայց Ս. Ռենաք, որ «քիչ մը յունարէն» գիտցողներէն աւելի բան գիտէ, սխա՛լ է, կ'ըսէ:

Երբ Ռենաք սխալ համարի ուղիղը, ինչպէս Մէյէ, ինչպէս Վանտրիէս, ինծի համար՝ սխալ է ուղիղը: Սխալ է երբ ըսէ թէ մէկ մէկ ալ ... երկուք կ'ընէ:

Միայն թէ սխալներն ալ ունին իրենց ծննդոցը, ուստի չեմ դատապարտեր սրխալագրութիւնը, այլ միայն սխալը ուղիղ ցոյց տալու փութացող ... ակադեմիկոսութիւնը:

Ասոր համար, ուրեմն, կը հետապնդեմ սխալագրութեան ախոյեանը, «յոբելեան» բառին սխալագրութեան պաշտպանութեան համար՝ օտար լեզուներու թումբերը բացողը, մինչեւ ... յունարէն քերականութեան դուռը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Բարդ՝ «զերկուս կցեալս յիրեարս» (Երզնկ.), կամ՝ «ի մին այլ ինչ յարել» (Թրակ.), իսկ յարաբարդ՝ «ի յերկուսին վերայ այլ ինչ զաւդել» (Թրակ.):

ԳՐԱԿԱՆ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Յօդուածի մը սկիզբը, որուն խորագիրն է «Մեր Գրականութեան պատմութիւնը եւ նոր սերունդը» (Յառաջ, 9 Սեպտ.), Մ. Հաճեան կը գրէր.— «Ազգի մը գրականութիւնը անտարակոյս գըրուած, պահուած կամ հրատարակուած գործերու ամբողջութիւնն է առանց որ եւ է նախընտրութեան: Գէշ կամ լաւ, արուեստով կամ առանց արուեստի գրուած ամէն ինչ մաս կը կազմէ այս գրականութեան: Ով որ գրականութեան պատմագէտ կ'ուզէ դառնալ, ստիպուած է ճանչնալ ու քննել այս բոլորը: Զուտ պատմական ու ամբողջական ուսումնասիրութեան մը մէջ պէտք է յիշուին բոլորն ալ եւ քննուին»:

Այս բացարձակ եւ ամէնուն կողմէ ընդունուած ճշմարտութիւնը արձանագրելէ ետք, յօդուածագիրը կը փորձէ խորհրդածութիւններ ընել, թերադնահատելու համար գրականութեան պատմութեան դերն ընդհանրապէս:

Ակնարկուած յօդուածին հիմնական միտքերը հետեւեալ կերպով կարելի է ամփոփել:

1. Մեր գրականութեան պատմութեան նուիրուած դասագրքերէն մինչեւ մասնագիտական գործերը միշտ պատրաստուած են ամբողջական ծանօթութիւններ տալու նպատակով:

2. Տասնեւհինգ դարերու ընթացքին հայ գրողներու կողմէ ստեղծուած մեր գրականութիւնը ամբողջութեամբ արուեստ նկատել հեռու է լրջութենէ:

3. Ծուռ ու մուռ հայերէն գիտցողի մը համար գրականութեան պատմութիւնը ոչ միայն անմատչելի դժուարութիւններ ունի, այլ նաեւ հարիւրին իննըսուն համեմատութեամբ աւելորդ է, բառին բովանդակ ու գործնական առումով:

4. Սխալ ըմբռնուած ազգասիրութեամբ մը, հակառակ մեր բարի տրամադրութեանց, արհամարհելի եւ ատելի կը դարձնենք մեր գրականութիւնը:

5. Նախընտրելի չէ՞ արդեօք որ լաւ սորվի միայն արուեստի մարդին մէջ կարեւորութիւն ունեցող մասը, որ ամէնէն օգտակարն է առանց այլեւայլի: Այս մասին ուսուցումը հաճելի եւ հաճոյիչ է:

6. Արուեստի տէր գրողներու գործերով չհաղորդուելէ ետք, հայ ուսանողը ինքնաբերաբար կը սկսի չհաղորդուիլ նաեւ մեր գրականութեան ամբողջական պատմութեամբ:

7. Արդի ընթերցողին կամ ուսանողին ներկայացնել մեր գրականութեան պատմութիւնը, «ընտրողական գրութեամբ մը»:

8. Պէտք է քաջութիւնը ունենալ անկէն մը ձգելու բազմաթիւ անուններ, որոնք ազգային տեսակէտով շատ մեծ դեր ունեցած են, բայց իբրեւ արուեստագէտ գրող գրեթէ ոչ մէկ արժանիք ցոյց տըւած են:

Ընթերցողներուն եւ ուսանողներուն համար պատրաստուած գրականութեան պատմութեան գիրքերը պէտք է զանազանել իրարմէ: Այդ պարագային շփոթութիւնը եւ թիւրիմացութիւնը նուազ կ'ըլլան:

Նախակրթութեան համար, ինչպէս ծանօթ է, մեր բոլոր դասագիրքերը երկերկու տարիներով երեք դասընթացքներու բաժնուած են: Այս վեց տարիներու վերջին երկու բարձրագոյն դասարաններուն համար նկատի առնուած են գրականութեան պատմութեան ձեռնարկներ: Իբրեւ դասագիրք նոյնիսկ յաճախ ուսուցիչները կը բաւականանան հայերէնի ուսուցման համար ընտրուած ընթերցանութեան դասագիրքերով կամ ծաղկաքաղերով, որոնց մէջ ընդհանրապէս հեղինակներուն կենսագրականները կան: Լրացուցիչ դասարաններուն մէջ է որ գրականութեան պատմութեան դասագիրք կը տրուի աշակերտներուն, որոնք հաճոյքով կը թերթատեն ու կը հետեւին այդ դասին: Այնպէս որ յօդուածագրին դիտողութիւնը, թէ «ծուռ ու մուռ» հայերէն գիտցողի մը համար գրականութեան պատմութիւնը ոչ միայն անմատչելի դժ-

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եւ արդարեւ, երկու օր ետք, բժիշկը Լիսթը կ'առաջնորդէ այն գիշերային ըմբոշխնանքներէն մէկուն, զորս Մառի յաճախ կը կազմակերպէր գրական եւ գեղարուեստական ընտրեալ անձերու համար:

Լիսթ եւ Մառի, նստած իրարու դիմաց, զիրար կը դիտէին յափշտակութեամբ:

Արտակարգ բոց մը կը պարէր երաժիշտին կապոյտ աչքերուն խորը, եւ նոյն բոցը կը ցոլար կարծես Մառիի սեւ աչքերուն մէջ:

Առտուան դէմ, ժամը երկուքին, Քօրեվ ուրիշ հրաւիրեալներու հետ կը մեկնի...

Երաժիշտը եւ մանկամարդ կինը մինակ էին:

Լիսթ կը նստի դաշնակին առջեւ եւ կը լսուի հրաշալի նուագը, որուն արտակարգ հնչիւնները կը լեցնէին սրահը միստիքական շունչով մը:

Մառի, որ ոտքի էր, դաշնակին առջեւ, յանկարծ կ'առնէ երաժիշտին գլուխը իր երկու ձեռքերուն մէջ եւ անոր դէմքը կը դարձնէ դէպի իրեն...

Եւ իրենց ակնարկներուն հետ, կը միացնան նաեւ իրենց սիրտերը:

Այնուհետեւ, Լիսթ գրեթէ ամէն օր կ'այցելէր Մառիին: Ծրագիրներ կը կազմէին, կը խորհէին միասին մեկնիլ դէպի Կոստանդնուպոլիս: Մառի երախայի մը նման ձեռքերը կը զարնէր իրարու:

Արդէն կ'երեւակայէր թէ հոն, Կոստանդնուպոլսոյ մէջ կը գտնուի անոր հետ, հագուած թրքուհիի մը նման եւ ուրախութեան արտայայտութեամբ մը իր սեւ աչքերուն բոցը կը թափուէր երաժիշտին վրայ,

Որոշեցին, որ երբ Լիսթ Վայմարի մէջ իր գործերը վերջացնէր եւ լրացնէր իր նուագահանդէսներու բոլոր պայմանագրութիւնները, իրար պիտի գտնէին Փեշի մէջ, որ արդէն մօտ էր Արեւելքին:

Եւ սակայն իրենց բաժանումը, իբր թէ ժամանակաւոր, եղաւ չափազանց տխուր ու տրտմաթախիծ:

Մառի փորձեց ժպտիլ՝ երբ մեկնեցաւ ան: Պատուհանէն երկար ատեն դիտեց անոր հեռանալը, մինչեւ որ անհետացաւ փողոցի մը անկիւնէն:

Խեղճը այլեւս երբեք պիտի չտեսնէր զայն: Թռչունները կը թռին եւ ծաղիկները կ'իյնան: Ճակատագիրը շատ ցանցառօրէն կ'իրականացնէ երազները...

Ֆրանց Լիսթ իր բովանդակ կեանքի ընթացքին քաղցր յիշատակ մը պահած է Մառիէն: Իր կենսագիրին՝ Տիկին Ժանքա Վոհլի օր մը ըրած է հետեւեալ խոստովանութիւնը.—

«Ես հասարակ կողմնակալ գաղափար մը չունիմ Մարիոն Տըլորմներու եւ ոչ ալ Մանոն Լեսքոներու նկատմամբ: Եւ սակայն այս մէկը (Մառի) բացառութիւն մըն էր: Մեծ սիրտ մը ունէր եւ իտէալական վարուելակերպ մը որոնք զինքը մէկ հատիկ կը դարձնէին իր տեսակին մէջ: Մինչեւ կեանքիս վերջը պիտի ափսոսամ որ Կոստանդնուպոլիս ճամբորդելու գաղափարը, որուն հեռանկարը այնքան խանդավառած էր զինքը, չկրցայ իրականացնել ...»:

×

Հայր·սաստկացած էր: Երբեմն արիւնի ժայթք մը բոլորովին կը կարմրցնէր իր թաշկինակը: Տոքթոր Քորեւի խնամքները անօգուտ էին դարձած: Դիմեց Փրոֆ. Լուիի: Իբրեւ մշտական բժիշկ ապաւինեցաւ Տոքթ. Տավենի, որուն քաղցրաբարոյ բնաւորութիւնը շատ հաճելի թուեցաւ իրեն:

Իրեն արգիլուեցաւ դուրս ելլել անարեւ օրերուն, այն ալ միայն կէսօրէն մինչեւ ժամը երեքը:

Եւ սակայն հիւանդը բնաւ չանսաց իրեն եղած յանձնարարութիւններուն: Փոխանակ տունը մնալու, շարունակեց յաճախել պարասրահները, թատրոնները եւ այլ հաճոյքի վայրեր, հակառակ որ օր բարձրացող իր ջերմին: Այս յողնեցուցիչ պտոյտներէն կը վերադառնար բոլորովին շնչասպառ, որունքները կը կթոտէին եւ հազիւ կրնար սանդուղները բարձրանալով հասնիլ մինչեւ իր անկողինը...

Մառիի վերջին օրերը հասած էին:

Ջիղերը բոլորովին քայքայուած էին: Երբ կը մտածէր իր մասին, կը մատնուէր ահաւոր յուսահատութեան մը, կը մըր ճուէր զարհուրելի աղջամուղջի մը մէջ, եւ սակայն յանկարծ կը կառչէր յոյսին... Կը տարուբերէր մռայլ վհատութեան եւ կենսատու յոյսին միջեւ:

Իր այս դժնդակ կացութեան մէջ, ատկայն, իր կեանքի սեմին գտաւ յենարան մը, յանձին մեծահոգի ազնուականի մը՝ Կոմս Քասթելլանի: Կոմսը՝ անկեղծօրէն անոր սիրահարուած մահամերձ կնոջ, անոր մարող աչքերուն մէջ գտաւ ազնուութեան բոց մը: Եւ ազնուականութեան տժգոյն կնոջ Ցանձն առաւ վճարել մանկամարդ բոլոր պարտքերը, փրկելով անոր ինչքերուն մէկ մասը պարտապահանջներու անխուսափելի գրաւումէն:

Կոմս Քասթելլանի հետ է որ Մառի վերջին անգամ կ'երեւի հասարակութեան մէջ, Փալէ Ռուայալի թատրոնը:

Իր սպիտակ վերարկուին մէջ փաթթուած, մանկամարդ կնոջ գեղեցիկ գլուխը կ'երեւէր հրաշալի ձիւնածաղիկի մը հանգոյն:

(6 Շար.)

…տարութիւններ ունի, այլ նաեւ հարիւ–…րին ինքնուրոյն համեմատութեամբ աւելորդ…է, բառին բովանդակ ու գործնական ա–…է, …ամոլ» շատ միակողմանի է, քանի որ …գրականութեան պատմութեան ձեռնարկ–…ները, ուսանողներուն համար պատրաստ–…ները, …ուած դասագրքերն են եւ «ծուռ ու մուռ հայերէն գիտցողները» չէ որ նկա–…ի ունին:

Ուսանողներէն զատ, անոնք ունինք …չափահաս ընթերցողները, որոնց համար …են գրականութեան պատմութեան բաւ–…ար եւ ամբողջական երկասիրութիւն–…երը: Այնպէս որ յօղուածագիրը պէտք …ունէր մանաւանդ նկատի առնելու ար–…տասահմանեան այն կեդրոնները, ուր …շաբաթը մէկ օր միայն հայերէնի դասըն–թացքներ կան: Բարեբախտաբար ուրիշ կեդրոններ ունինք, որոնց մէջ կանոնա–…որ դասընթացքներ կան եւ գրականու–թեան պատմութեան ձեռնարկներու պէտ–քը զգալի է: Իսկ չափահասները արուես–տագէտ գրողներով միայն չեն բաւակա–նանար: Մ. Հաճեան շատ կը ծանրանայ …արուեստագէտներուն վրայ, առանց նկա–տի առնելու որ արուեստի եւ արուեստա–գէտի հարցը շատ յարաբերական է, յա–ճախ վիճելի եւ կախում ունի գրականու–թեան պատմութեան ձեռնարկը պատրաստո–ղներուն մէկ կողքէն միւսին հանդէպ ունեցած վերաբերումէն:

Քանի մը տարիէ ի վեր «յառաջդիմա–կան» անունին տակ անուններ կը տրուին եւ արժէքի կը բարձրանան անոնք, որոնք երկրորդական արժէք մը կը ներկայացը–նեն: Եւ ընդհակառակն գրողներ, որոնք գրականութեան պատմութեան մէջ ան–ցած են եւ նշանակելի վաստակ մը ունին, անոնց անունն իսկ չի տրուիր: Արտա–սահմանի մէջ պատուական գրականու–թեան հեղինակի մը մէկ գործին մասին կը խօսուի, անուններ կը յիշուին եւ Հա–մաստեղի անունն իսկ չի տրուիր: Յ. Օ–շական իր «Համապատկեր Արեւմտահայ գրականութեան» շարքին մէջ Արուեստա–գէտ գրողներու ցանկ մը ունի, որուն մէջ կը յիշէ մասնաւորաբար դէմք մը իբրեւ արուեստագէտ գրող, հեղինակ՝ տասնեակ մը հատորներու, արձակ եւ քերթուած, մինչդեռ այդ նոյն դէմքը չի յիշուիր ոչ Կ. Սասունիի Արեւմտահայ արդի գրականութեան մէջ եւ ոչ ալ Մ. Թէօլէօլեանի Դար մը գրականութեան շուրջ հատորներուն մէջ, ուր կ'որակուին անոնք Գեղապաշտ գրողներ:

Արուեստի տէր գրողներու գործերով չհաղորդուելէ ետք, հայ ուսանողը ինք–նաբերաբար պիտի չհաղորդուի մեր գրա–կանութեան ամբողջական պատմու–թեամբ, կը գրէր յօղուածագիրը, մինչ–դեռ այս տողերուն հեղինակը գրած էր նաեւ «պէտք է քաջութիւնը ունենալ ան–կիւն մը ձգելու բազմաթիւ անուններ, ո–րոնք ազգային տեսակէտով շատ մեծ դեր ունեցած են, բայց իբրեւ արուեստագէտ գրող գրեթէ ոչ մէկ արժանիք ցոյց տը–ուած են»:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

L'Affaire d'une Nuit

Փարիզեան մամուլը մեծ գովեստով ու խանդավառութեամբ դիմաւորեց Հանրի Վէրնէօյի այս նոր ժապաւէնը:

Ֆրանսական կեանքին ընթացիկ բարքե–րէն առնուած նիւթով մը, Վէրնէօյ յաջող գործ մը տուած է իր ճարտար մասնա–գիտութեամբը: Ժապաւէնին առանցքը՝ սէրը, աւելի ճիշդ, սիրոյ անունով կա–տարուած գործեր: «Լ'Աֆէր տ'Իւն Նիւի» պատմութիւնն է սիրոյ մը, որ կը սկսի սրճարանի մը մէջ, պատահական հանդի–պումով մը, ու կը շարունակուի մութ փողոցներու մէջ, վերջանալու համար մթնշաղին, սրճարանի մը անկիւնը, սե–ղանի մը շուրջ, քաֆէ – քրէմի կաղղու–րիչ վերջին ումպին հետ:

Նիւթը ինքնին տխուր է, եթէ խորա–ցնենք գործող անձերուն հոգեբանութիւ–նը ու փնտռենք գործուած արարքներուն խոկական դրդապատճառները: Անհրա–պոյր կեանքի մը իմաստ տալու համար, կին մը կը նետուի անծանօթի մը գիրկը, գիտնալով հանդերձ, որ խարկանքի այդ պահէն ետքը դարձեալ պիտի մխրճուի իր սովորական առօրեային մէջ: Գալով այն մարդուն, որ կը վայելէ այդ կնոջ սէրը, երջանիկ ըլլալու պատճառ մը չու–նի, քանի գիտէ անոր վաղանցուկ ըլլալը: Եւ այս բոլորը ալ աւելի ունայն կը թը–ւին, երբ կը տեսնենք որ նոյն այդ կինը գինքը սիրող ամուսին մը ունի, իսկ մար–դը՝ պարկեշտ կողակից մը:

Եթէ այս տեսանկիւնէն մօտեցուէր հարցին, հաւանաբար այդ ժապաւէնը ա–ւելի ծանր կշռէր, երբ վերլուծումի պիտի ենթարկուէին ընկերային բազմաթիւ ե–րեւոյթներ, հոգեկան վիճակներ, որոնց լոյսին տակ, այս «Գիշերուան մը գործը» կրնար իր արդարացումը կամ դատապար–տութիւնը գտնել: Այս ըմբռնումով պիտի մօտենար ամերիկացի կամ չուէտացի բե–մադիր մը, քանի որ այդ երկիրներու մէջ չկայ արարք մը, որ անուղղակի կապ–ուած չըլլայ ընկերային երեւոյթի մը կամ հոգեկան անհաւասարակշիռ վիճակի մը: Վէրնէօյ խուսափած է այդ մօտեցումէն, հաւանաբար այն արդարանալի պատճա–ռաբանութեամբ թէ հոս, այս բոլորը (սիրոյ գործերը) աւելի մակերեսային հանգամանք մը կը ներկայացնեն, եւ այդ հեռեւողութեամբ ալ շարադրած է իր գործը: Յայտնի է թէ Հանրի Ժանսոն նոյն տեսակէտը ունեցած է այդ հարցին շուրջ, քանի որ իր սրամիտ տիալոկները, աւելի ծիծաղ կը շարժեն:

Վստահաբար նոյն այս ժապաւէնը, ե–թէ բեմադրուէր փառատենչ արուեստա–գէտի մը կողմէ, կրնար փիլիսոփայական գլեստաւորում մը ունենալ: Բայց ինչպէս իր ամէն գործերուն մէջ, հոս ալ, Հանրի Վէրնէօյ, ենթակայականը ու վերացա–կանը մէկդի ձգած, նախընտրած է տե–սանելին եւ առարկայականը: Չէ ուզած հոգեբանական բարդոյթներ փնտռել հոն, ուր մէկ գիշերուան պարզ գործ մըն է եղածը, որ կրնար նաեւ պատահիլ օրուան մէջ, կամ… չպատահիլ:

Իր առաջին ժապաւէնէն մինչեւ իր այս գործը, բացի «Լը Կրան Շէֆ»էն, Հանրի Վէրնէօյի անունը տեսակ մը հոմանիշ դարձած է յաջողութեան: Հանդիսատեսը գոհ ձգելու իր հիմնական առաջադրու–թիւնը մեծապէս արդարացուցած է ան:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Ոչ ոք արուեստի գործ նկատած է 15 դա–րերու բովանդակ մեր գրականութիւնը: Բայց այդ գրականութիւնը գրական բա–լոր սեռերուն տուած է իր վաստակը, մտնելու համար գրականութեան պատ–մութեան ամբողջական գործերու մէջ, իբրեւ մշակոյթ, իբրեւ ազգային սեփա–կանութիւն, որ պիտի տրուի ամբողջա–կան պատմութեամբ չհապըրդուող թէ չափահասներուն եւ թէ ուսանողներուն:

Գրականութեան պատմութեան մէջ տեղ ունին բոլոր գրողները: Հանրային կամ ազգային տեսակէտով դեր մը կատարող–ները կը մտնեն ազգային պատմութեան մէջ: Նոր սերունդը յաճախ աւելի կը խանդավառուի ազգային նշանաւոր դէմ–քերով, քան թէ քանի մը արուեստագէտ գրողներով, որոնց անունը կը լսէ միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ: Րաֆֆին մեր յօղուածագրին համար արուեստա–գէտ գրող մը չէ, ինչպէս մեր գրականութեան բազմաթիւ իրա–պաշտները, բայց նոր սերունդը եթէ Րաֆֆին հայերէնով չի կարդար, կը փնտռէ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը:

Թիւրիմացութեան մէջ ենք երբ կը կարծենք թէ արտասահմանի մէջ մեծցող նոր սերունդը քանի մը արուեստագէտ գրողներով կը խանդավառուի: Հանդէս–ներու մէջ կը լսէ Վարուժանէն, Թէքէ–եանէն ու Սիամանթօյէն, բայց այդ սահ–մանէն անդին չանցնիր իր հետաքրքրու–թիւնը:

Բարեբախտաբար գրականութեան պատ–մութեան բազմաթիւ գիրքեր պատրաս–տուած են վերջին տարիները, որոնց մէջ կը խօսուի Մխիթարեաններուն, Տէրո–յենցներուն, Մամուրեաններուն, Խ. Մի–սաքեաններուն, Զերազներուն, Շահազիզ–ներուն, Նալպանտեաններուն, Պատկան–եաններուն, Գ. Օտեաններուն, Ալիշան–ներու, Խրիմեաններուն եւ ուրիշներուն մասին, որոնք մեր մշակոյթի եւ գրակա–նութեան պատմութեան համար առաջ–նակարգ դեր կատարած են, եւ որոնց կեանքը, գրականութիւնը եւ հանրային գործունէութիւնը պէտք է տալ գրակա–նութեան պատմութիւններու մէջ, առանց «ընտրողական դրութեամբ» դուրս ձգելու եւ մոռացութեան մատնելու բազմաթիւ դէմքեր, ինչպէս այնքան յանդուգն եւ աննախընթաց կերպով կ'առաջարկէր յօղ–ուածագիրը:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՆՈՐ ԻՇԽԱՆ ՄԸ Կ'ՈՒԶԵՆ…

Ֆրանսայի բանաստեղծներու շրջանա–կին մէջ մեծ խրախանցում կը տիրէ այս պահուս:

Ինչպէս յայտնի է, անկէ առաջ Ֆորժ–լէ–դ'Օի մէջ կատարուած ընտրութեան մը ընթացքին, Ֆրանսայի քերթողները ի–րենց մահացած «իշխան»ին՝ Ժիւլ Սիւ–փէրվիէլի տեղ «իշխան քերթողաց» հըռ–չակեցին մեծանուն ակադեմական բա–նաստեղծ Ժան Քոքթօն:

Հիմա, սակայն, Ֆրանսայի բանաս–տեղծներու կազմակերպութիւնը, չեղեալ հռչակելով նախկին ընտրութիւնը, կ'ուզէ նոր մը նշանակել իբրեւ «իշխան քերթո–ղաց»:

Նոր ընտրութիւնը ունի երկու կողմեր: Մէկ կողմին գլուխը կը գտնուի բանաստեղծ Փիէռ Պէարն, իսկ անոր դի–մաց կանգնած են բանաստեղծ Ֆիլիփ Մաս եւ քերթողներու նախկին «իշխան»–ներէն Փոլ Ֆորի այրին:

Փիէռ Պէարնի ղեկավարած ընտրու–թեան մասնակցած են 530 բանաստեղծ–ներ, որոնց քուէարկութիւնը տուած է հետեւեալ արդիւնքները.—

Սէն – Ճոն Փերս շահած է առաջնու–թիւնը, ստանալով 96 ձայն: Անմիջապէս ետք կուգան Ժան Քոքթօ (86 ձայն), Անտոէ Պրըթոն եւ Ժան Ֆոլլէն (երկուքն ալ 61 ձայն), Ֆիլիփ Շապանէքս (51 ձայն), Փաթրիս Լա Թուր տիւ Փէն (վեց ձայն) եւ Ժագ Փրեվեր (չորս ձայն):

Միւս կողմէ, Ֆիլիֆ Մաս հաղորդած է թէ ցարդ ստացած է 1600է աւելի պա–տասխաններ, որոնց արդիւնքը աչքառու առաջնութիւն մը կ'արձանագրէ Ժան Քոքթօյի անուան շուրջ: Ֆիլիփ Մաս կ'աւելցնէ թէ իր ստացած պատասխան–ներէն միայն հազար հատը յայտնի են, իսկ մնացեալին եւ ամբողջական արդիւն–քը պիտի յայտարարէ շուտով:

Այս բոլորը, սակայն, բուռն հակաճա–ռութեան դուռ բացած են Փիէռ Պէարնի եւ Ֆիլիփ Մասի ղեկավարած խումբերու քերթողներուն միջեւ, որոնք բոլորն ալ ունին իրենց նախընտրած «իշխան»ը:

Եւ սակայն, վերջ ի վերջոյ, եկած են այն եզրակացութեան. թէ՝ տեւական ու մնայուն «իշխան» մը ունենալու համար պարտին կազմակերպել նոր ընտրութիւն մը: Արդարեւ, այդ ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր մէկին, ի ներ–կայութեան այս անգամ պաշտօնական պետական ներկայացուցիչի մը, բառնա–լու համար բոլոր բսի–բասները:

Որոշած են նոյնպէս որ այս վէճերը ար–գելք չըլլան իրենց աշխատանքներուն եւ Պառնասի կատարէն շարունակեն տեղալ իրենց ստեղծագործութիւնները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Գնալով՝ պատահեցին սայլերի, որ գա–լիս էին քաղաքից կամ գնում էին քաղաք, եւ եկողները միշտ դատարկ էին լինում, գնացողները՝ բեռնուած, տանում էին գերաններ, նոր կտրած թաց գերաններ, միայն գերաններ… Այնուհետեւ, որոշ տարածութիւն անցնելուց յետոյ, պատա–հեցին նոր սայլերի, որ քար էին տանում քաղաք: Եղաւ մի պահ, որ փախչողներից ոմանք ցանկացան բեռները դնել այդ սայլերի վրայ եւ քայլել նրանց հետ, բայց սայլերն այնքան դանդաղ էին շար–ժւում, որ վախեցան ուշ տեղ հասնեն, մանաւանդ որ օրը երեկոյանում էր, մու–թով մտնէին անծանօթ քաղաք՝ կը մնա–յին դուրսը: Ու շտապեցին՝ քաղաք հաս–նել դեռ արեւմուտից առաջ:

Երբ չինականի ասած բլուրն անցան՝ բացուեց մի հարթ լեռնադաշտ, ուր նը–րանք ամէնից առաջ տեսան ցանքեր, ա–պա հատ – հատ այծեր, որ արածում է–ին մեկուսի, եւ ոչխարներ, որ արածում էին գրեթէ իրար կպած: Քիչ յետոյ երե–ւացին նաեւ կովեր… Սրանք արդէն մօ–տիկ բնակութեան նշաններ էին:

Քաղաքն ուրեմն հեռու չէ, — ուրա–խացաւ ծերունին եւ քիչ յետոյ տեսնելով կով արածող մի պառաւի, հետաքրքրուեց, թէ ո՞րտեղ է քաղաքը:

Ինչպէս քիչ առաջ պատահած չինակա–նը, այնպէս էլ այս պառաւը ձեռքը մեկ–նեց առաջ եւ ծոր տուեց.

— Է՛, ծուխը կը տեսնե՞ս… քաղաքի ծուխն է որ կայ…

Գնացին աչքերը այդ ծխին յառած: Եւ քանի առաջ էին գնում՝ այնքան աւելի շատ էին պատահում այծեր ու կովեր, որ արածում էին մի կնոջ կամ մի երեխայի հսկողութեամբ:

Կովերը, մեծ խմբով մարդիկ տեսնե–լով, բարձրացնում էին ծանր գլուխները եւ ասես զարմացած նայում անծանօթ–ներին, նրանց բեռներին: Մի փոքր էլ ա–ռաջ գնալով՝ փախստականները նկատե–ցին տներ՝ իրար կողքի շարուած. մի քա–նիսից ծուխ էր բարձրանում, եւ ծուխը նրանց թուաց հարազատ ու գրաւիչ:

— Քաղաքը, քաղաքը, — բացականչե–ցին ոմանք:

Բայց զարմանալի բան. քաղաքը երե–ւաց թէ չէ՝ բոլորը մոռացան իրենց յոգ–նութիւնը, դրան փոխարինեց հետաքրք–րութիւնը, ապա հետաքրքրութիւնը: Առաջ գնալով՝ նախ լսեցին մարդկային ձայներ, բարձր ձայներ, որ կանչում էին իրար, կարգադրութիւններ անում. ապա տեսան տներ, որոնց միայն պատերն էին բարձրանում, եւ տակաւին կտուրծածք չունէին, եւ տներ, որ ծածկում էին. տեսան եւ կարճ պատեր, որոնց մօտն ու վրան աշխատում էին որմնադիրներ, նը–րանց օգնում էին այլ մարդիկ, որ քար էին հասցնում, կաւ էին շաղախում: Տեղ տեղ աշխատում էին եւ կանայք… Դա, ինչպէս երեւում է, նոր շինուող թաղ էր: Եւ հէնց այդտեղ տների արանքում, նը–րանք տեսան դարձեալ սայլեր, որ մի տեղ եղէգ, մի այլ տեղ քար ու գերաններ էին դատարկում:

— Սա՞ է ուրեմն նոր քաղաքը, — ա–սաց ծերունին ինքն իրեն, ասես հիաս–թափուած: Նա, որ եղել էր Հայոց միւս քաղաքներում, յիշեց, որ դա ընդարձակ չէր Վաղարշապատի պէս եւ ոչ էլ կանա–չաւէտ Արտաշատի նման. տներն էլ մեծ չէին եւ ապա՝ քաղաքը բաց էր բոլոր կողմերից. չունէր ոչ պատ, ոչ պարիսպ: Վերջին պարագան շատ զարմացրեց ծե–րունուն. Թագաւորական քաղաքը ինչպէս կարող է լինել անպարիսպ… Յիշելով սակայն, որ դա նոր է կառուցւում՝ հաշ–տուեց այդ երեւոյթի հետ:

Մի փոքր եւս առաջ գնալով՝ նրանք լը–սեցին մետաղեայ հանդարտ, միօրինակ հնչիւններ, որ համաչափ տարածւում էին օդում: Մինչեւ կը հարցնէին, թէ ինչ է դա — փողոցում երեւաց ուղտերի մի կա–րաւան, որ գալիս էր զանգակների ու բո–ժոժների ծորուն զնգոցով: Բնակիչներից ոմանք, մանաւանդ երեխաները, աջ եւ ձախ կողմից հետեւում էին հետաքրքիր, ասես պարզելու, թէ ո՞ւր է գնում եւ ի՞նչ է տանում: Իսկ ուղտերը, այդ ա–մէնին անտարբեր, երկար վզները ծռած, թաչունի աչքերով նայում էին տներից վեր, նայում էին հեռու հորիզոններին եւ քայլում փափուկ ոտքերով:

Կարաւանը տեսնելուն պէս փախստա–կանները կանգ առան եւ Թորգոմը հար–ցրեց մի տարեց մարդու, թէ ի՞նչ կարա–ւան է դա: Եւ մարդը պատասխանեց անտարբեր:

— Էհ, կարաւան է ըշտա, կուգայ մեր քաղաք, կ'երթայ…

Այդտեղ պատահեց եւ մի քահանայ, որ երկար խուի մօրուքով, գաւազանը ձեռ–քին կանգնել նայում էր մի շէնքի, որի կտուրը գերան էին բարձրացնում մի խումբ մարդիկ, թոկերը ձգելով: Թոր–գոմը մօտեցաւ դրան եւ բարեւեց:

— Բարեողջոյն, զաւակս, — ասաց քա–հանան պարուրող հայեացքը Թորգոմի դէմքին, ասես ուզում էր հասկանալ նը–րան առանց խօսքի:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Արմենակ Փափազեան եւ Յովհաննէս Թորոսեան ընտանիքները 50ական Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան, Տիկին Աւոբինէ Նուրեանի մահուան քառասունքին առթիւ: (Սատանայ Յառաջէն):

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուս. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները անխտիր, այս Կիրակի (Հոկտ. 9), առաւօտ ժամը 10ին, Իսիի Խրիմեան դպրոցը:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10.30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս — Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քանհինգերորդ տարեդարձին առթիւ:

Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Զինուորական ծառայութենէ զերծ երիտասարդ վաճառորդ մը (վանտէօր) պոնեթըրիի *համար որ կարք բչելու իրաւունք ունենայ: Դիմել՝*

ETS, CHEDIK

285, Rue St. Denis, Paris Tél. CUT. 62-80

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԻԷՆ.— Դաշնակցութեան 70ամեակը, կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին:

Կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէրքլը Կաթոլիքի սրահը:

Établissements G. HAGOPIAN

Կ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

10, Rue du Caire, PARIS - 2ᵉ Tél.: CEN. 78-44 et CEN. 66-96

ՇԱՏ ՅԱՐՄԱՐ ԳԻՆԵՐՈՎ — ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

ԿԸ ԾԱԽԷ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐԸ

ԷՆԹԵՐԼՈՔ INTERLOCK — ԺԱՔԱՐ JACQUARD

ՄԱՅ ԱՆԿԼԷԶ MAILLE ANGLAISE — ՄԱՅ ՍՒԻՍ MAILLE SUISSE

ՖԻԼ Տ'ԷՔՈՍ FIL D'ÉCOSSE

ԲԱՄՊԱԿԷ ԺԻՍՍՈՒԱՓՆԵՐ

ՊՈՒՔԼԷԹ BOUCLETTE — ՊԱՆԼՈՆ BANLON

ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿՈՎ ԵՒ ԳՈՅՆՈՎ ԹՐԻԳՈՅԻ ՊԱՏՐԱՍՏ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

ԿԸ ԾԱԽԷ ՋՈՒՏ ԲՈՒՐԴԷ ԴԵՐՁԱՆ 2-28, 2-40, ԵՒ ԽԱՌՆ ԲՈՒՐԴՈՎ 1-26, 1-40

ՅԱՐՄԱՐ ԳԻՆԵՐ

ԵՒ

ՎՃԱՐՈՒՄԻ ԼԱՅՆ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դերձակի աշկերտ մը, 14-5 տարեկան, ներկայացուած ծնողքին կողմէ: Դիմել՝

PAPAZIAN, 16 Rue Etienne Marcel, Paris 2

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ

ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը

Զանազան անակնկալներ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres Attractions Tombola

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը: ՓՐՕվանս 77-73 ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

Ահան Արագ

ԵՒ

ՆՈՒՐԲ ՃԱՇԱԿՈՎ — ՄԵԾ ԽՆԱՄՔՈՎ

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՏՊԱՐԱՆ "ՅԱՌԱՋ"

Ամուսնական հրաւիրատոմս

Առեւտրական նամակի եւ այլ թուղթեր

Ամէն գոյնով եւ չափով ազդ

Հանդէսի տոմսակ եւ թռուցիկ

ՏՊԱՐԱՆ

HARATCH

32, RUE DE TRÉVISE, 32

TÉL.: PRO. 86-60 **PARIS, 9ᵉ** MÉTRO: CADET

ԾՐԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ԴԷՊԻ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

SICOMEX

Ֆրանսական կառավարութենէն եւ Մոսկուայի Ինթուրիսթէն ճանչցուած հաստատութիւն:

SICOMEX

20, Rue Royale, PARIS 8ᵉ

Téléphone : OPE. 67-77

Métro : CONCORDE et MADELEINE

ՄԻԱԿ ՏՈՒՆԸ

որ կարելիութիւնը կուտայ ձեզի, հետեւեալ երկու ձեւերով ծրարներ ղրկելու:

1.— Մեր ծախած ապրանքներով, որոնց ցանկը ճոխ է եւ որակը ընտիր:

ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ ուղղակի ներածում, քարտիկաւ *եւ զուտ բուրդէ վերնաւուներ՝ վերջին նորաձեւութիւն:*

ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ ուղղակի ներածում, զուտ բուրդէ կերպասներ և այլ ապրանքներ: Մուշտակի նմանակ վերարկուներ, անձրեւանոց, ներքնազգեստ, գուլպայ, վիրէնեան բուրդով շալ, կօշիկ, ժամացոյց, եւայլն... ԱՄԷՆԷՆ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Մեր ապրանքներուն գիներուն մէջ նախատեսուած են մաքսային տուրքերը, արտօնութեան, ապահովագրութեան, ծրարումի եւ ստացողի ծախքերը:

ՈՉ ՄԷԿ ԾԱԽՔ ծրարը ստացողին կողմէ:

Մեր ապրանքներուն ԱՌԱՔՈՒՄԻ ծախքն է 25 Ն. Ֆ. մինչեւ 20 քիլօ:

2.— Ձեր բերած ապրանքներն ալ կ'ընդունինք, պայմանաւ որ նոր ըլլան:

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ՝ 2-4 շաբաթէն:

ՈՒԶԵՑԷՔ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՔ ՄԵՐ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ:

MORY et Cᴵᴱ

ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԾՐԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ԴԷՊԻ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ:

Գնեցէք զանոնք ձեր ուզած տեղը եւ առաքումը մեզի վստահեցէք: Նուազագոյն ծախքերով կը դրկենք Խորհրդ. Միութիւն:

Դիմեցէք մեր նոր գիները գիտնալու համար.—

10, Rue St. Vincent de Paul, Paris 10ᵉ

(PRÈS DE LA GARE DU NORD)

Téléphone : TRU. 27-70

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731 — Téléph. PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

MARDI 11 OCTOBRE

1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8922 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4723

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 25ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(վերջին մաս)

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾԱՆՈՒՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Արեւելագէտներու այս համագումարին կը մասնակցէին մեծ թիւով խորհրդային արեւելագէտներ:— Յիշենք ակադեմականներ՝ Կաֆուրովը, Օրբելին, Տիւքոնովը, Սթրուվէն, Աստիեւը, Մելիքշվիլին, Փիոթրովսկին, Շանիձէն, Չիքոբաւան, Ս. Երեմեանը, Լ. Տուրնով, Ա. Ղարիբեանը, Գ. Կ. Ղափադարեանը, Լ. Ս. Խաչիկեանը եւ ուրիշներ: Արեւմուտքի ականաւոր արեւելագէտներէն, մեծ մասամբ ստորագրողիս անձամբ ծանօթ գիտնականներ, ինչպէս Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանը (Հարվըրտի համալսարանէն), Փրոֆ. Կ. Մորկենսթիերնին (Նորվեգ), Ուալթեր Ռուպեն եւ Կ. Ք. Մենկը (Համպուրկի համալսարանէն), Վ. Մինորսկին (Քէմպրիճ), Ալպրեխտ Կէօցէն (Նիւ Հավէն), Իկնէյս Կելպը (Շիքակօ), Ռ. Տ. Պարնեթ (Լոնտոն), Հ. Եանքեր եւ Ֆ. Հինցէ (Համպուրկի համալսարանէն), Ս. Ք. Չաթըրճի (Կալկաթայի համալսարան), Տիւփոն – Սոմեր, Լ. Մասինիոն, Ռ. Կերշման (բոլորն ալ Փարիզ), Պ. Փուխա, Ֆ. Թաուէր, Յ. Ռիփքա եւ Յ. Քլիմա (Փրակա), Լ. Լիկեթի, Ս. Թէլեկտի եւ Կ. Մարովշիք (Պուտափեշտ) եւ ուրիշներ:

Յանձնախումբին աշխատանքները վերջացան Օգոստոս 16ին, երբ քուէարկուեցաւ որոշում մը: Ստորագրողս նշմարած ըլլալով Արեւմուտքի լեզուագէտներու հետաքրքրութեան պակասը հայերէն լեզուի եւ պատմութեան մասին, իրողութիւն մը, որու հետեւանքով չքննուեցան եւ չմշակուեցան հայերէն լեզուի եւ ցեղաբանութեան հետ կապ ունեցող շարք մը խնդիրներ, եւ տեսնելով որ հետաքրքրութեան այս պակասը կը բացատրուի Եւրոպայի մէջ հայագիտութեան վերաբերեալ մասնագիտական հրատարակութեան մը չգոյութեամբ, ինչպէս էր «Ռըվիւ տէ զ'էթիւտ Արմէնիէն» հանդէսը, յա[illegible] մէջ մտայ արեւմտեան երկիրներու շարք մը հայկաբաններու հետ, որոնց առաջարկեցի խորհիլ լայն թեմատիկայով հրատարակութեան մը մասին, որ բովանդակէ հայ լեզուի, պատմութեան, մշակոյթի, արուեստի եւ ցեղաբանութեան վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններ հին եւ արդիական ժամանակաշրջաններէն: Նոյն այս թելադրութիւնը ըրի նաեւ Կովկասեան ուսումնասիրութիւններու 13րդ յանձնախումբին նախագահութեան, որ ինձմէ խնդրեց այժմ Մոսկուա հաւաքուած հայկաբաններուն առջեւ բերել այս առաջարկը: Առաջարկը կը վերջանար այս գաղափարի իրականացման համար կոչով մը, թելադրելով [illegible] ՀՍՍՀ, որ հայկական ուսումնասիրութիւններու վերաբերեալ հետաքրքրութիւնը ամբողջովին աներեւութանայ Արեւմուտքի մէջ:

Փրակայի փրոֆէսէօրներէն Տոքթ. Նաւիշքա զօրավիգ կանգնեցաւ այս առաջարկին, ինչպէս նաեւ 13րդ յանձնախումբին նախագահը Փրոֆ. Ս. Տ. Երեմեանն ու քարտուղարը, երիտասարդ գիտնական Կ. Ն. Եուզբաշեանը, որ առաջարկեց այս հրատարակութիւնը խմբագրել Համագումարի չորս լեզուներով՝ ռուսերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն (ԽՄԲ.— Իսկ հայերէ՞նը): Առաջարկը ընդունուեցաւ 13րդ յանձնախումբին կողմէ եւ մտաւ կովկասագիտութեան յանձնախումբի վերջնական որոշման մէջ: Առաջարկեցի, որ կազմակերպիչ յանձնախումբին մէջ մտնէ, իբրեւ ռումանական պատուիրակութեան պետ՝ նախագահի հանգամանքով, ակադեմական Ալ. Կրաուր, Հունգարիոյ կողմէ՝ Փրոֆ. Եանոշ Հարմաթթա, Լեհաստանի կողմէ՝ Փրոֆ. Եաճէն Սլուշքիեւիչ, Չեխոսլովաքիոյ կողմէ՝ Փրոֆ. Տոքթ. Եոլինէքա: Փրոֆ. Ս. Տ. Երեմեան առաջարկեց, որ ես ալ մաս կազմեմ այս յանձնախումբին, որ հինգ երկիրներու ակադեմիաներու հովանաւորութեան տակ պիտի կազմակերպէ հանդէսին հրատարակութիւնը:

Օգոստոս 16ին յետմիջօրէին, լիագումար նիստին մէջ գոհունակութիւնը ունեցայ լսելու, որ Համագումարի նախագահ Փրոֆ. Պ. Կ. Կաֆուրով Համագումարի 2000 անդամներուն առջեւ քուէարկութեան դրաւ առաջարկս, որ իրեն փոխանցուած էր կովկասեան ուսումնասիրութիւններու յանձնախումբին կողմէ, եւ որ միաձայնութեամբ ընդունեցաւ Համագումարի լիագումարին կողմէ:

Պէտք է ընդգծեմ նաեւ, որ Համագումարի Օգոստոս 16ի այս լիագումար նիստին մէջ Ինտոնեզիոյ ներկայացուցիչը նշեց այս Համագումարի կարեւորութիւնը՝ գերագոյն ծրագրի մը իրականացման ճամբուն վրայ, այն է Արեւմուտքի եւ Արեւելքի ժողովուրդներու գործակցութիւնը, եւ գովաբանեց Համագումարին հիանալի կազմակերպումը՝ մինչեւ անոր յետին մանրամասնութիւնները:

Օգոստոս 16ի երեկոյեան, Համագումարի վարչութիւնը բոլոր անդամներուն համար սարքեց հոյակապ ընդունելութիւն մը Կրեմլինի սրահներուն մէջ, որոնց ճարտարապետական գեղեցկութիւնը, արժանիքները, պղինձէ դռներու քանդակները արժանացան Համագումարին բոլոր անդամներուն հիացման:

Համագումարին վարչութիւնը իւրաքանչիւր անդամի նուիրեց մետալ մը՝ իբրեւ Համագումարի յիշատակ: Խորհրդային գիտնականներու կողմէ ներկայացուած հաղորդագրութիւնները տպագրուեցան ռուսերէն նաեւ օտար լեզուով մը, բաժնելու համար հետաքրքրուողներու: Համագումարին բազմաթիւ անդամներ մասնակցեցան զանազան պտոյտներու՝ երեք օր Լենինկրատի, վեց օր՝ Միջին Ասիոյ Թաշքենտ – Սամարքանտ – Պուխարա քաղաքներու, հինգ օր՝ Վրաստանի եւ Հայաստանի մէջ, պտոյտներ, որոնք կազմակերպուած էին բացառիկ պայմաններու մէջ եւ կարելիութիւն կը ստեղծէին տեսնելու Պուխարայի եւ Սամարքանդի պատմական յուշարձանները կամ Մցխեթա – Արմազիի (Վրաստան), Կարմիր Բլուրի եւ Արին-Բերդի (Հայաստան) պեղումները:

Ազատ ժամերուն, Համագումարի անդամները կարելիութիւն ունէին հանրակառքերով ձրի շրջագայութիւններ ընելու Մոսկուայի մէջ, այցելելու թանգարաններ՝ իւրաքանչիւր օրուան համար որոշուած յայտագրերու համաձայն: Ընդհանրապէս, այս Համագումարին կազմակերպութիւնը — ոչ միայն գիտական տեսակէտէ, այլ եւ Մոսկուայի մէջ բնակութեան պայմաններու, երկու հազար անդամներու ամբողջ գործունէութեան հետ կապ ունեցող մանրամասնութիւններու նախատեսութեան տեսակէտէն — արժանացաւ բոլորին միահամուռ երախտագիտութեան՝ հանդէպ խորհրդային գիտնականներուն եւ կազմակերպիչներուն:

Կը փափաքինք վերստին հանդիպիլ մեր նոր բարեկամներուն՝ Արեւելագէտներու յառաջիկայ Համագումարին, որ տեղի պիտի ունենայ 1963ին, Հնդկաստանի մէջ: Ամերիկահայ Ց. Քիւրտեան պէտք զգաց շնորհակալութիւն յայտնելու իր հայ պաշտօնակիցներուն: Ես ալ, նոյնպէս, իմ շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ Հայաստանի գիտնականներուն՝ այն բարեկամութեան համար, որով անոնք զիս ընդունեցան իրենց մէջ, ինչպէս եւ ինծի հանդէպ ցոյց տրուած սիրոյն ու համակրութեան համար, որով անոնք ընդառաջ գացին այսօրուան Հայաստանի իրականութիւնները եւ Հնագարեան Հայաստանի բացօթեայ թանգարանը կարելի եղածին չափ ճանչնալու իմ բաղձանքիս:

ՓՐՈՖ. ՎԼԱՏ ՊԸՆԸՑԵԱՆՈՒ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Տոֆինէի վերապահութենէն ետք, Սավուա խանդավառ ընդունելութիւն մը ապահովեց Զօր. տը Կոլի, որ այցելեց Անըսի, Շամպերի, Փրէնժի, Քրիւզէյ, Սէն Ժիւլիէն Ան Ժընըվուա, Անըմաս եւ Թոնոն:

Զօրավարը կրկին խօսեցաւ Ալժերիոյ մասին, թէ մտերմօրէն թէ պաշտօնապէս: Ալպերվիլի մէջ, քաղաքապետ մը ըսաւ.—«Ալժերիան, զօրավար, շատ կ'ուզենք որ այդ կոլիներուն վերջը տեսնենք»: Եւ նախագահը պատասխանեց.— «Որո՞ւ կ'ըսէք: Բայց ըսելը չի բաւեր: Ֆրանսական Ալժերիան պատրանք մըն է, իսկ զէնքը ըմբոստներուն ձեռքը տալ, այդ ալ չըլլար: Իմաստուն ճամբայ մը պէտք է եւ այդ՝ իմ սահմանած ճամբաս է»:

Պաշտօնական ճառերուն մէկուն մէջ, ըսաւ.— «Կը սխալին բոլոր անոնք որոնք Ալժերիոյ նման խնդրի մը համար կը գրգռեն կարծիքները ծայրայեղ լուծումներու մասին խօսելով: Կը խնդրեմ Ֆրանսացիներէն որ օգնեն ինծի եւ զօրավիգ կանգնին: Ըլլալու ուրիշ պատճառ չունիմ, գիտէք, եթէ ոչ ազգային անհրաժեշտ միութիւնը ներկայացնել: Ձեւով մը, ասոր խորհրդանիշը եւ երաշխաւորն եմ: Դէպքերը այդպէս ուզեցին: Այդ ծառայութիւնն է զոր կրնամ կատարել մնացած օրերուս ընթացքին, որոնք սակայն հաշուուած են»:

Մինչ տը Կոլ Փարիզ կը վերադառնար, վարչապետ Տըպրէ կը վերջացնէր Ատընաուըրի հետ ունեցած խօսակցութիւնները որոնք դժուարացած էին տը Կոլի Կըրնոպլի ճառին հետեւանքով: Ի վերջոյ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կը հաստատէր թէ երկու երկիրները համաձայնած էին:

Վարչապետ Տըպրէ վերադարձի օդանաւ առած պահուն ժպտելով, կը յայտարարէր լրագրողներուն.— «Պարոններ, կը ցաւիմ սակայն չեմ կրնար աղէտ մը հաղորդել»: Իր կարգին վարչապետ Ատընաուըր ըսած է.—«Գոհ եմ: Եւրոպայի եւ Ատլանտեան Ուխտի շուրջ մեր համաձայնութիւնը ամբողջական է» ու դառնալով Տըպրէի «Մնաք բարով, Դեկտեմբերին Փարիզ կը տեսնուինք» աւելցուցած է:

Ո՞ւր է հիմնական տարակարծութիւնը: Ատընաուըր կ'ուզէ Ա) Պահպանել Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ սերտ գործակցութիւնը, առանց սակայն, հրաժարելու Անգլիոյ բարեկամութենէն եւ գործակցութենէն: Բ) Պահպանել Ատլանտեան Ուխտը իր ներկայ ձեւին մէջ: Աւելին, զօրացնել կապը ուխտի մաս կազմող երկիրներուն միջեւ: Մ. Նահանգներու օժանդակութիւնը ապահովել: Համագործակցութիւն մը Մ. Նահանգներու եւ Եւրոպայի միջեւ: Տը Կոլ տարբեր կարծիք ունի այս մասին: Զընդունիր հայրենիքներէ զերծ Եւրոպա մը, ինչպէս ըսաւ Կրընոպլի մէջ, կ'ուզէ պահել ազգային դիմագիծը:

Միացեալ զեկոյցը, հրատարակուած խօսակցութեանց վաւերագրին, ցոյց կու տայ որ Ատընաուըր զիջում ստացած է իր տեսակէտներուն մէջ: Արդարեւ Անգլիոյ գործակցութեան կապակցութեամբ զեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ համակցութեան ձեւ պէտք է գտնել Հասարակաց Շուկայի անդամ երկիրներուն եւ ազատ փոխանակութեան գօտիի երկիրներուն միջեւ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Այս բոլորին կողքին կուսակցական երեք համագումարներ կը յայտնաբերէին թէ տը Կոլի քաղաքականութիւնը այլեւս չունի իր անթիւ կողմնակիցները: Արմատականներու մէկ թեւը՝ (Ֆելիքս Կայար) կ'անցնի ընդդիմադիր կողմը: Ալժերիոյ համար կ'ուզէ վերսկսիլ բանակցութիւնները, կոչ կ'ընէ որ ձախերը միանան հիմնական հարցերու շուրջ, կը քննադատէ վարչաձեւը:

Արմատականներու հերձուածը որուն անունն է Հանրապետական կեդրոն (Ա. Մորիս), դէմ է ինքնորոշման Ալժերիոյ մէջ: Ժողովը խստօրէն կը դատապարտէ տը Կոլի վարչաձեւը «Ֆրանսան երբեք չէ ունեցած վարչաձեւ մը որ այսքան լրութեամբ անտեսէ իր իսկ պարտադրած [illegible]», կ'ըսէ Պերնար Լաֆէ: Անտրէ Մարի կը շարունակէ.— «Եթէ Մեսմերը ըլլայի (բանակներու նախարար) տը Կոլին կ'արգիլէի Ալժերիա ոտք դնել»: Կը քննադատեն նաեւ տնտեսական եւ ընկերային քաղաքականութիւնը:

Ժողովրդական Շարժումին (Էմ Էռ Փէ) ազգային խորհուրդը իր կարգին վերապահութիւնները կը բազմացնէ: Համաձայն չեն Եւրոպայի համար ինչպէս նաեւ Ատլանտեան Ուխտի: Ձախողած կը նկատեն նաեւ տը Կոլի Ալժերիոյ քաղաքականութիւնը:

Կառի ընկերվարական շարքայիններուն առջեւ, Կի Մոլէ յայտարարեց.— «Ճիշդ չէ որ անպայման տը Կոլը պէտք է նկատել կամ իբրեւ անսխալական պապ մը, կամ Մաքիավէլ մը որ կ'ուզէ մեզ խաբել: Երրորդ ելք մը կայ, իմաստութեան ուղին որ մեզի կ'ըսէ թէ միայն մարդ մըն է, մեծ, անշուշտ բայց սխալական եւ որուն սխալները այնքան աւելի ծանր են որքան ինք մեծ է»:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 70ամեակը խանդավառութեամբ եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տօնուեցաւ Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ:

Փարիզի մէջ կը նախագահէր Ընկեր Աշոտ Իսահակեան, խօսեցաւ ընկեր Յովիկ Եղիազարեան:

Մանրամասնութիւնները վաղը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ անդամակցութիւնը մերժուեցաւ, 10րդ անգամն ըլլալով: Մ. Նահանգները այս յաղթանակը շատ դժուարութեամբ ձեռք ձգեցին: Արդարեւ անցեալ տարի նոյն հարցի քննութիւնը կ'ուզէին 29 երկիրներ, իսկ այս անգամ անոնց թիւը՝ 34 էր: Դէմ՝ 42: Կարգ մը երկիրներ որ ցարդ դէմ կը քուէարկէին այս անգամ թեր քուէարկած են, իսկ կարգ մը երկիրներ ալ թէեւ դէմ քուէարկած են սակայն հասկցուցած են թէ վերջին անգամն է որ դէմ կը քուէարկեն: Խրուշչեւ լրագրողներուն դիտել տուած է թէ՝ «վերջ ի վերջոյ Ամերիկա պիտի պարտուի»: Յատկանշական է ափրիկեան նորակազմ պետութեանց քուէարկութիւնը՝ ձեռնպահ (22), սակայն ատոնց մէկ մասը, «մեծ հաճոյք» պատճառած է Խրուշչեւի քուէարկելով համայնավարներուն հետ՝ Ղանա, Կինէ, Մալի, Նիկերիա, Սենեկալ: Երեք արեւմտեաններ ալ թեր քուէարկած էին՝ Իրլանտա, Նորվեկիա, Դանիա:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ – ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարիներ առաջ չափահասներուն համար գրականութեան պատմութեան ամբողջական երկասիրութիւններ կը փնտռուէին, իսկ ուսանողներուն համար՝ համառօտ դասագիրքեր: Տրամադրելի ձեռնարկները շատ նախնական ծրագրով պատրաստուած էին: Հետզհետէ մէկէ աւելի աշխատուած գործերով այդ պահանջներուն գոհացում տուող հեղինակներ հրապարակ եկան: Հիմա սակայն բացական վերաբերում ունեցող ձայն մը կը լսուի դժբախտաբար, որ արդի մեր ունեցած աննպաստ պայմաններուն մէջ իր նշանակութիւնն ունի եւ հակազդեցութիւնը կրնայ հետզհետէ մեծ համեմատութիւններու հասնիլ: Ուրեմն հազիւ թէ զգալի պակասներուն բաւարարութիւն կը տրուի, հիմա ալ կ'առաջարկուի «ընտրողական դրութեամբ» պատրաստել գրականութեան պատմութիւնները, եւ «քաջութիւնը ունենալ անկիւն մը ձգելու բազմաթիւ անուններ» փնտռելու համար արուեստագէտ գրողները, քանի մը բանաստեղծներ միայն, իբրեւ թէ գրական միւս սեռերու մէջ արուեստագէտ գրողներ գոյութիւն չունենային: Իբրեւ թէ գրականութիւնը եւ գրական խնդիրները կերպասի, պտուղի կամ բանջարեղէնի պէս կշիռի գարնուէին: Բազմաթիւ դարաշրջաններու գրականութիւնը անարժէք կը յայտարարուի, որովհետեւ յօդուածագրին համաձայն այդ գրականութիւնը արուեստ նկատել հեռու է լրջութենէ...: Փոխանակ մեր ազգային մշակոյթի, մանաւանդ գրականութեան բոլոր գանձերով հպարտանալու եւ ժողովրդականացնելու:

Կարծուածէն շատ աւելի են այն երկասիրութիւնները, որոնք գրականութեան պատմութեան կալուածին մէջ կ'իյնան, եւ որոնցմէ ամէն մէկն իր ընթերցողներն ունի:

Երեւանի մէջ միջնակարգ դպրոցի ութերորդ եւ իններորդ դասարաններուն համար լոյս տեսած են 1949ին եւ 1954ին երկու հատորներ, «Հայ Գրականութեան պատմութիւն» խորագրով: Ուսանողներուն համար պատրաստուած այս դասագիրքերը չեն փնտռած արուեստագէտ գրողները միայն: Բացի խմբագիր Մ. Մկրեանէ, Հ. Մելիքեանէ եւ էդ. Թոփչեանէ, Հայ գրականութեան պատմութեան առաջին հատորը պատրաստած են հինգ աշխատակիցներ, նիւթ ունենալով հայ ժողովրդական հին բանահիւսութիւնը, առասպել, դիւցազնութիւն եւ հին մատենագիրները: Հետզհետէ իրարու կը յաջորդեն հայ գրականութիւնը 10 – 12 դարերուն, ժողովրդական բանահիւսութիւնը, Սասունցի Դաւիթ եւ միջնադարեան մատենագիրներ: Հայ գրականութիւնը 17 – 18րդ դարերուն, 19րդ դարուն Խաչատուր Աբովեան եւ յաջորդները՝ Միքայէլ Նալպանտեան, Ռափայէլ Պատկանեան, Սմբատ Շահազիզ, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան եւ Պետրոս Դուրեան:

Գրականութեան պատմութեան երկրորդ հատորին բովանդակութիւնը 1870–1890ի գրականութիւնն է, մինչեւ քսաներորդ դար, առանց անտեսելու կարեւոր դէմքերն ու գրական երեւոյթները:

Բարեբախտաբար չափահաս ընթերցողները նոյն կարեւորութեամբ նկատի առնուած են, որոնց համար լոյս տեսած են 1940ին Յովիկ Մելիքեանի խմբագրութեամբ «Գրական Ժառանգութեան» առաջին գիրքը, որուն մէջ կը խօսուի Միքայէլ Նալպանտեանի, Պերճ Պռօշեանի, Ղազարոս Աղայեանի, Վրթանէս Փափազեանի եւ Ալեքսանդր Ծատուրեանի մասին: Միւս հատորը քննադատ Արսէն Տէրտէրեանի «Հայ Կլասիկներ» տիտղոսով ընդարձակ հատորն է մինչեւ մեր օրերը:

Ինչպէս կը տեսնուի մեր չափահասները եւ ուսանողները այս գործերով կը ճանչնան ժամանակի կարեւոր դէմքերը, առանց խտրութեան:

Գրականութեան պատմութեան ուրիշ գործեր, ընդանրապէս համառօտ, ժամանակի ընթացքին լոյս տեսած են, թէ արեւմտահայերուն եւ թէ Արեւելահայերուն մէջ, ինչպէս Հ. Գաթրճեանի, Ստ. Պալասանեանի, Գ. Զարբհանէլեանի, Մ. Զամինեանի, Լէոյի, Եղիշէ Պատրիարք Դուրեանի, Վ. Փափազեանի, Լ. Մանուէլեանի, Գ. Օզանեանի, Ա. Արփիարեանի, Հ. Ս. Երեմեանի, Հ. Աճառեանի, Յ. Մրմրեանի գրականութեան պատմութիւնները:

Յիշուած գործերէն աւելի ընդարձակ գործեր են, Ն. Ադբալեանի «Ներածութիւն գրականութեան»ը, Կ. Սասունիի պատմութիւն արդի արեւմտահայ գրականութիւնը եւ շարք մը դիմաստուերներ, ինչպէս Հ. Ասատուրինը, Ա. Ցարութիւնեանինը, Գ. Զօհրապի «Ծանօթ Դէմքեր»ը, Գ. Մխիթարեանի «Քառորդ դար գրականութիւն»ը, որոնք իբրեւ օժանդակ աշխատութիւններ են գրական դէմքերու ուսումնասիրութիւններու համար:

Սակայն չեմ կրնար առանց յիշատակելու անցնիլ քանի մը կարեւոր երկեր, որոնք պատիւ կը բերեն իրենց հեղինակներուն, գրականութեան պատմութեան հանդէպ իրենց ունեցած լրջութեան եւ կարեւորութեան համար:

Այդ հեղինակներէն առաջինն է Մ. Աբեղեան, «Հայոց հին գրականութեան պատմութեան» իր երկու հատորներով, Յ. Օշական «Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան» հինգ հատորներով, Լ. Շանթ իր «Ընդհանուր ակնարկ մը հայ բանահիւսութեան վրայ» գործով, Հ. Մ. Վ. Ճանաշեան իր «պատմութիւն արդի գրականութիւն»ով, ինչպէս նաեւ Մ. Թէօլէօլեան «Դար մը գրականութեան» երկու հատորով, որ բացառաբար կենսագրական տողերէ եւ դատաստաններէ զատ, ամէն մէկը հեղինակէն կուտայ ընտրուած հատուածներ:

Յիշուած այս ձեռնարկները ընթերցանութեան առատ նիւթ կը մատակարարեն ընթերցողներուն, որոնք պիտի չգոհանային դպրոցական ձեռնարկներով, փնտռելու համար միայն արուեստի գործերը: Կ'արժէ քիչ մը աւելի մանրամասնել այս վերջինները:

Մ. Աբեղեանի «Հայոց Հին Գրականութեան Պատմութիւնը», հեղինակին բանասիրական – ազգագրական առ յինքան թանկագին հրատարակութիւններէ ետք, անմոռանալի աշխատութիւնը պիտի մնայ վաստակաւոր հեղինակին, երկու ընդարձակ հատորներ, որոնց առաջին տպագրութիւնը Երեւան, իսկ երկրորդ տպագրութիւնը՝ Պէյրութ լոյս տեսաւ: Ա. հատորը 640 էջ, կը հասնի մինչեւ Ժ. դար, Գ. Նարեկացին, իսկ Բ. հատորը՝ ԺԱ. – ԺԸ. դարաշրջանի երեսնական թըռուականները, 594 էջ:

Յ. Օշականի «Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան» շարքէն լոյս տեսած են հինգ հատորներ: Շարքը պիտի բաղկանայ տասը հատորներէ: Առաջին գիրքը կը բովանդակէ մուտքէն զատ, ընդհանուր խորհրդածութիւններ, ուր կը խօսուի հայ հոգիին, գրական յղացքին ու լեզուին, ընկերային վիճակէն, քաղաքական եւ տնտեսական վիճակներուն, Մխիթարեան Միաբանութեան եւ գրականութեան կրած ազդեցութիւններուն մասին: Նոյն հատորին երկրորդ մասը նուիրուած է Զարթօնքի սերունդի ութ յայտնի դէմքերուն, — Տէրոյենց Պատուէլիին, Խաչատուր Միսաքեանին, Նիկողայոս Զօրայեանին, Նահապետ Ռուսինեանին, Յովհ. Հիսարեանին, Ստեփան Ոսկեանին, Գր. Չիլինկիրեանին եւ Գրիգոր Օտեանին: Ծիշդ այն դէմքերուն մասին, որոնք իրենց հանրային գործունէութենէն անկախաբար, մեր գրականութեան համար ալ ունեցեր են իրենց գրական վաստակը: Չեմ խօսիր Յ. Օշականի Համապատկերներուն միւս հատորներուն մասին, Ռոմանթիկներ, Կրտսեր Ռոմանթիկներ, դէպի Իրապաշտներ եւ Իրապաշտներ, Արուեստագէտ Սերունդը ինչպէս նաեւ Սփիւռքի գրագէտները:

Լ. Շանթի աշխատութիւնը կը կոչուի «Ընդհանուր ակնարկ մը հայ բանահիւսութեան վրայ», ուր կը գտնենք հայ պատմութեան բոլոր դարաշրջաններ, հին անգիր բանահիւսութիւնը եւն.: Չորրորդ հատուածն արդէն նուիրուած է ժողովրդական ու անհատական ստեղծագործութեան: Միջին դարերու գրականութեան, արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրագէտներուն:

Անհաւասիկ այս մշակութային, ազգային հարստութիւնն է որ «բաւին բովանդակ ու գործնական առումով, հարիւրէն իններուն համեմատութեամբ աւելորդ» կը գտնէ յօդուածագիր Մ. Հաճեան, եւ պէտք է կ'ըսէ, «Քաջութիւնը ունենալ անկիւն մը ձգելու բազմաթիւ անուններ...» քանի որ իբրեւ արուեստագէտ գրող գրեթէ ոչ մէկ արժանիք ցոյց տըւած են...»:

Յօդուածագրին խորհուրդ կուտանք ուսումնասիրել ազգերու գրականութեան պատմութիւնները, ուր ամէն վաստակ եւ վաստակաւոր գուրգուրանքի առարկայ են: Եւ ոչ թէ չբացատրուած նորութեան մը հետեւելու համար, գրականութեան դարաւոր կաղնին կացինահար ընել կը փորձուի, քանի մը արուեստագէտ գրողներուն համար միայն: Բարեբախտաբար Մայր Հայրենիքին եւ արտասահմանի մէջ գրեթէ ամէն տարի բազմաթիւ գործեր լոյս կը տեսնեն, մոռցնել տալու համար քանի մը տասնեակ տարիներ առաջուան մեր զգացած դառնութիւնը եւ ցաւը: Այսօր գրականութեան պատմութեան, թէեւ յաճախ անհաւասար, գործեր իրարու կը յաջորդեն բարեբախտաբար եւ տակաւին պիտի յաջորդեն:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ՋՈՒԳԱԿՇԻՌ ԵՐԿՈՒ ՎԱՆՔԵՐՈՒ

Այս տարի, Յունիսի 17ին, ուխտաւոր եղայ Ստեփանոս Նախավկայի վանքին (Դարաշամբ): 1957ին մասնակցեցայ Ս. Թադէի ուխտագնացութեան (Արտազ): Ականատես եղայ երկու վանքերի ներկայ վիճակին: Ուսումնասիրեցի երկու վանքերի պատմական անցեալը:

Իրանի Հայութեան օգտակար լինելու գիտաւորութիւնից մղուած, վերոյիշեալ վանքերով հետաքրքրուողների համար, տուրեւ ուզում եմ, մի Ջուգակշռի տակ, ցայտուն եւ սեղմ գծերով ներկայացնել վերոյիշեալ երկու հռչակաւոր սրբավայրերը:

Թադէի վանքը գտնւում է Վասպուրականի Արտազ գաւառում: Ներկայումս Ատրպատական նահանգի Մակու գաւառի շրջանում, մերձ՝ Թրքական սահմանագլխին:

Հեռուից Արարատի շուքն է լինում իր հովանին եւ ակնարկը զօրավիգ:

Մօտից Ասարայրի Դաշտը եւ Տղմուտ գետը սրբազան վայրերն են հոգեթոյզ ներշնչումի:

Ս. Նախավկայի վանքը գտնւում է Վասպուրական նահանգի Նախիջեւան գաւառի մօտիկ, Արաքս գետի ափին: Ռուսական սահմանագլուխ Ջուլֆա քաղաքից

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Իր ժպիտը կը բաշխէր սրահին մէջ գտնուող իր բոլոր ծանօթներուն: Աւելի ուշ, այդ գիշեր սրահին մէջ գտնուող հանդիսատեսներէն մին յայտարարած է. «Այլեւս կին մը չէր ան, այլ ստուերն կնոջ մը, ազազուն ու թափանցիկ ...»:

1847ի սկիզբի օրերուն Մառիի հիւանդութիւնը սաստկացաւ: Ջերմը կը լափէր զինքը ժամերով: Զգայազիրկ կը մնար երկար ժամանակ, ապա, յանկարծակիօրէն կը չառագոնէին այրերը եւ ապրելու տենչանքը կը համակէր իր բովանդակ էութիւնը:

Երբեմն իր պատուհանէն կը դիտէր ըսպիտակ ձիւնը որ կը ծածկէր փողոցներն ու սալայատակները:

Երբեմն անկողնէն ելլելով կը մօտենար իր գրասեղանին նամակ մը գրելու համար, եւ սակայն ամէն անգամուն ալ ուժերը կը դաւաճանէին իրեն:

Օրըստօրէ կը տկարանար եւ եկաւ ատեն մը ուր ստիպուեցաւ գամուած մնալ անկողնին մէջ: Իր շնիկը՝ Թոմ շարունակ իր մօտն էր: Իմաստուն անասունը կարծես զգալով իր տիրուհիին գլխուն կախուած դաժան ճակատագիրը, հեծկլտուքներով կը լիզէր անոր ձեռքերը...: Մառի, քաղցրութեամբ կը շոյէր անասունը, իր միակ, իր հաւատարիմ ընկերը ...

Հակառակ կրակարանին մէջ ճարճատող կոճղերուն, չարունակ կը մսէր, եւ կը ստիպուէին զինքը ծածկել թանձր ծածկոցներով:

Տոքթ. Տավէն, չափազանց յուզուած, իւրաքանչիւր այցելութենէ եւ քննութենէ ետք, երկար ժամեր կը մնար հիւանդին քով, ձեռքը կ'առնէր իր ձեռքերուն մէջ եւ անոր կը խօսէր գալիք գարունին եւ ծաղիկներուն մասին: Յոյսը վերստին կը ծնէր Մառիի հոգիին խորը, կը սկսէր խօսիլ ու հետաքրքրուիլ նորաձեւութիւններու վերաբերմամբ եւ ծրագիրներ կը կազմէր յառաջիկայ ամառուան իր արդուզարդին համար:

Իր վերջին բարեկամը՝ Կոմս Բասթելան իր զինուորական պարտականութիւնը կատարելու համար մեկնած էր Ափրիկէ եւ կը ծառայէր Զօր. Պուկոյի բանակին մէջ:

Կոմսէն ստացած նամակները Մառին կը տանէին երազներու աշխարհը: Կ'երեւակայէր արմաւենիները, վրաններ, պուրնուզներ եւ կը մտածէր այն բոլոր հմայական դեղերուն մասին զորս կը պատրաստէին ափրիկեցի կանայք ...

1847 Փետրուար մէկի առաւօտը, Մառի այնքան կը հազար որ գրեթէ չնչահեղձ պիտի ըլլար: Հիւանդը կորսնցուցած էր իր խօսելու կարողութիւնը: Տոքթ. Տավէն արիւն առաւ եւ Մառի սկսաւ շնչել մեղմօրէ:

Բժիշկը խորհուրդ տուաւ Մառիին այցելութիւնը ընդունիլ կրօնաւորի մը: Յօժարեցաւ: Բժիշկը անձամբ գնաց հրաւիրելու Սէն – Ռոշ եկեղեցւոյ քահանան, որ առանց ժամանակ կորսնցնելու հասաւ հիւանդին քով:

Մտնելով Մառիի սենեակը, քահանան մնաց այնտեղ բաւական ատեն եւ խոստովանեցուց զայն:

Երբ կը մեկնէր, խոստովանահայրը ըսաւ հաւատարիմ սենեկապանուհիին՝ Քլոթիլտին.

— Տիկին Կոմսուհին իր բովանդակ կեանքը մեղանչելով անցուց, եւ սակայն կը մեռնի իբր ճշմարիտ քրիստոնեայ մը:

Քիչ յետոյ, կրօնաւորը վերադարձաւ, այս անգամ իր հետ ունենալով զգեստաւորուած դեռատի դպիր մը՝ ձեռքը խաչ մը բռնած, եւ լուսարարը՝ որ առջեւէն կը քալէր շարժելով իր ձեռքի փոքրիկ զանգակիկը:

Քահանան հանդիսաւորապէս յայտարարեց թէ՝ «Աստուած էր որ կուզար այցի մահամերձին...»:

Քլոթիլտ ծունկի եկաւ Մառիի սնարին քով եւ հոգեւոր հայրը սուրբ իւղով օծեց հիւանդին ոտքերը, ձեռքերը եւ ճակատը, ու ապա սկսաւ մրմնջել աղօթքներ ...

Ժամ մը ետք Մառի կը մտնէր տեսակ մը մահաքունի մէջ, որ կ'ընդհատուէր մերթ ընդ մերթ գիտակցութեան կայծով մը, որուն կը յաջորդէին գառանցանքի երկար պահեր:

Երկու օր մնաց մահաքունի մէջ, շարունակ դառանցելով: Փետրուար երեքին աւանդեց իր հոգին ...

Ազնիւ ու մեծահոգի բժիշկը յուշիկ կ'արտասուէր ...

Հիւանդին սնարը ծածկեցին գամելիաներու կոյտի մը տակ ...

Կուրծքին վրայ զետեղեցին խաչը եւ իր երկու ձեռքերը միացուցին այդ խաչին վրայ ...

×

Մառի Տիւփլեսիի մահը մեծ աղմուկ հանեց այդ շրջանի Փարիզին մէջ: Ժամանակակից մը այդ առթիւ գրեց թէ՝ «Իրար անցաւ Փարիզը, անհոգ ու անկաբեկիր այդ քաղաքը, որ իր մեռելները կը թաղէ եւ իսկոյն կը մոռնայ զանոնք տապանագիրով մը եւ իր ծխիկներուն մոխիրներով»:

Մեծ աղմուկ բարձրացաւ Փարիզի մէջ, հակառակ անոր որ քմահաճ այդ քաղաքը շատ դիւրութեամբ մոռացութեան կուտար իր տիրուհիները, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Սուլթանը՝ Վոսփորի ալիքներուն կեր կը դարձնէր իր հարէմի բոլոր այն հուրիները որոնցմէ ձանձրացած կ'ըլլայ:

(7 Շար.)

ափոտն վեց ժամուան հեռաւորութեան վրայ :

Վերեւից, Մաղարթա բարձրաւանդակը, ձաւից Արարատի եւ Նախիջեւանի գաւառները լուսանկարած հաղորդում են վանքերին : Իսկ ցածից, Շամբի ձորից դէպի վեր գալիս է Արաքսի կարկաչը, աժէտ, զեփիւռի թեւերով :

Թաղէի վանքի ճանապարհը հեշտ է. կարելի է կառքով գնալ Թաւրիզից Խոյ եւ ապա Մակուի ճանապարհով, շեղուել Զըմաւոի ափից դէպի արեւմուտք մի քիչ ամբանոն ճանապարհներով եւ ահա հեռուից կը տեսնէք Մենաւորը :

Նախավկայի վանքը գնալու համար, պէտք է Թաւրիզից չորեկառքով ճամբորդել Ջուլֆա : Գնացքը գնում է չորս ժամ : Ապա Արաքսի ափով (ուրիշ ճանապարհ չկայ) ընթանալ մինչեւ հասնէք ապառաժէ սարերի, այդտեղից բարձրանալ սարը, ապա դժուար ու վտանգաւոր վերելքներից եւ վայրէջքներից յետոյ, վերջապէս երեւում է վանքը :

Թաղէի վանքի դիրքը տափարակ, հարթ մի փոս տեղ է, ձորի բերան : Երեք կողմերից շրջապատուած է լեռներով : Ձորի փոքրիկ առուակի ջուրը, որ, վերեւ փոքրիկ աղբիւրներից է գոյանում, ուխտաւորների գործածած միակ խմելու ջուրն է :

Նախավկայի վանքի դիրքը, մի սարի ստորոտում Շամբի ձորերի եզերքում շրջապատուած սարերով : Վանքի մուտքի դրան առաջ ատատօրէն հոսում է մի պաղ աղբիւր : Թաղէի վանքը ըստ աւանդութեան առաքելաշէն է : Որպէս Տիրոջ գերեզման Ս. Թադէոսի՝ յիշատակւում է Մ. Խորենացու, Զենոբ Գլակի եւ Թովմա Արծրունու կողմից, ինչ որ հաստատում է թէ գոյութիւն ունէր ութերորդ դարում :

Նախավկայի վանքի հիմնադիրը, ըստ աւանդութեան եղել է Ս. Բարթուղիմէոս Առաքեալը : Ներսէս Պարթեւ հայրապետը վանքը դարձնում է թեմական եւ վիճակաւոր :

Ստեփան Ջուղայեցին, 1736 թուին, հաստատում է, որ ինքը տեսել եւ ընդօրինակել է 976 թուին գրուած մի կոնդակ, որի մէջ յիշատակուած է վերեւ աւանդները :

Թաղէի վանքը որպէս Աթոռ Արտազ գաւառի, Եւսեբիոսի պատմութեան մէջ յիշատակւում է մի պատմական նամակով, որ գրուած է 254 թուին, ուղղուած Հայ Մերուժան եպիսկոպոսին, տեղապահ Արտազ Աթոռին եւ եպիսկոպոս Հայաստանի :

Ըստ գտնուած եւ հրատարակուած մի պատմական պատառիկի, գրուած 649 թուին, Նախավկայի վանքը յիշւում է որպէս Մաղարթայ Ուխտ իր միաբանով :

Տասներորդ դարում, Թովմա Արծրունի վկայում է, թէ Թաղէի վկայարանի մօտ, Արտազում, ապրում էր Գէորգ Եպիսկոպոս Ամատունեանց : ԺԲ. դարում, Սամուէլ Անեցին, յիշում է, որ Թաղէի Աթոռակալը համամիտ է եղել Աղթամարի կաթողիկոսութեան :

Ըստ 976 թուին գրուած Աշոտ Ողորմած Հայոց Թագաւորին նուիրագրի եւ ըստ ԺԱ.–ԺԲ. դարին գրուած մի յիշատակագրութեան, Աշոտ Ողորմած Թագաւորը Նախավկայի վանքի եկեղեցու շինողն է :

Թաղէի վանքի միաբանութեան հիմնադիր Առաջին Առաջնորդը, Կիլիկիոյ Կոստանդին Ա. կաթողիկոսից անուանում է Եպիսկոպոս : Կան պատմական սոսյդ վկայութիւններ :

Ըստ 976 թուին գրուած Խաչիկ Ա. Արշարունի Կաթողիկոսի կոնդակին, Նախավկայի վանքի շինութիւնը աւարտող, Միաբանութեան առաջին պատմական ծանօթ Առաջնորդը եւ Թեմի ու վիճակի Եպիսկոպոսն է Բարդէն Արքեպիսկոպոսը :

Թաղէի վանքը եղել է թեմական եւ վիճակաւոր : Արտազ գաւառի Առաջնորդական Թեմական Աթոռը եղել է վանքում : Ունեցել է ընդարձակ թեմ, մանաւանդ այն օրը, երբ ամբողջ Ատրպատականը յանձնըւում է իրեն :

Նախավկայի վանքը աւելի ընդարձակ թեմ է ունեցել, իր իշխանութեան տակ կային չորս վանք : Իրեն թեմին էին պատկանում Նախիջեւան, Խոյ, Ղարաթափան, Մարանդ, Հին Ջուղան, Շամբ եւ այլն :

Թաղէի վանքի մասին 1246 թուից մինչեւ 1294 թիւը, ոչ մի պատմական յիշատակութիւն չկայ :

Նախավկայի վանքը 1173 թուին ծաղկած վիճակ է ունենում, իսկ 1173 թուից մինչեւ ԺԴ. դար, վանքի մասին բացարձակ լռութիւն են պահում յիշատակագրութիւնները :

1315 թուից, Թաղէի վանքը հռչակաւոր է : Առաջնորդն է տիեզերալոյս, աշխարհածաւալ Զաքարիա Եպիսկոպոս, իր դարու յայտնի դէմքերից մէկը, 1329 թուին վերանորոգողն է լինում Թաղէի վանքի, երկրաշարժից յետոյ :

Նախավկայի վանքն եւս ԺԴ. դարում, բոլորում է զարգացման մի շրջան, դառնում է հռչակաւոր եւ մեծանուն : Բայց չի յիշատակւում համբաւանօթ մի Առաջնորդի անուն :

Թաղէի վանքի Առաջնորդներից, Մեսրոպ Վարդապետ, 1359 թուին, ընտրւում է կաթողիկոս : Իսկ Գրիգոր Եպիսկոպոս Մաքուեցին, նախ հակաթոռ եւ ապա էջմիածնի կաթողիկոս է լինում 1441 թուին :

Նախավկայի վանքից, Յակոբ Ջուղայեցին ընտրւում է էջմիածնի կաթողիկոս 1655 թուին :

Եթէ Թաղէի վանքը ունեցել է որպէս կարող, աչքառու Առաջնորդներ եւ վարդապետներ, Յովսէփ Վարդապետ, Տիրացու Եպիսկոպոս, Զաքարիա Եպիսկոպոս, Յովհաննէս Երզնկացի, Մեսրոպ Վարդապետ, Գրիգոր Եպիս. Մաքուեցի, Մկրտիչ Եպսկ., Իսահակ Եպսկ. Մաքուեցի, Սիմէոն Եպսկ. : Նախավկայի վանքն ունեցել է Բարդէն Եպիսկոպոս, Մխիթար Եպսկ., Մատթէոս Արք., Արիստակէս Վարդ. Շամբեցի, Շմաւոն Եպսկ., Յակոբ Վրդ. Ջուղայեցի, Միքայէլ Արք., Յակոբ Վրդ. Շամբեցի, Սարգիս Վ. Դաւիթեան :

Թաղէի վանքը շատ անգամներ զոհ է եղած երկրաշարժի, աւերումի, կողոպուտի : Վերաշինողներն են եղել՝ Յովսէփ Վրդ., որ նորոգում է եկեղեցին, շինում է վանքը եւ հիմնում է միաբանութիւն :

Նախավկայի վանքի շինութիւնը աւարտում է Բարդէն Եպս. : Ժամանակի ընթացքում, մաշւում է փլուզումի : Երկար ժամանակ պարտքի տակ է մնում եւ կարիք է ունենում նորոգութեան :

Թաղէի վանքը երկրաշարժից կործանւելուց յետոյ, Զաքարիա Եպս. վերաշինում է եւ 1329 թուական կրող մի արձանագրութիւն զետեղում է եկեղեցու պատի մէջ :

Մկրտիչ Եպս. շինում է եկեղեցին 1653 թուին, եւ թողնում մի արձանագրութիւն իր անուան : Իսահակ Եպս. Մաքուեցին քայքայուած եկեղեցին շինում է հիմքից, նորոգում է 1664 թուին, բայց ոչ մի արձանագրութիւն չի թողնում :

Թաղէի վանքի վերջին շինարար եպիսկոպոսն եղել է Սիմէոն Եպս. : Ներկայ վանքում գտնուող բոլոր արձանագրութիւնները նրա անունով են : 1817 նորոգում է Առաջնորդարանը :

Նախավկայի վանքը հիմքից նորոգում է Յակոբ Վ. Ջուղայեցին, բայց ոչ մի տեղ չի գնում արձանագրութիւն, բայց հազար սրբերի մասունքների քարի վրայ :

Պետրոս եւ Յոհան վարդապետները հանգանակութիւն են անում եւ նորոգում են վանքը, որովհետեւ քայքայուած վիճակում էր : Գալուստ վարդապետի օրով 1712 թուին, վանքը պարտք ունի, աղքատ է եւ նորոգութեան կարօտ : Նոյնպէս դարձեալ 1759 թուին Մուսայէլ Վրդ.ի օրով : Սարգիս Առաջնորդը 1820–1840 իր շինարար գործունէութիւնը քանդակել է մի երկար արձանագրութեամբ : Նրա անունով են նաեւ միւս արձանագրութիւնները :

Թաղէի վանքում բացի Առաջնորդից ապրել են մի եպիսկոպոս եւ քիչ թուով միաբաններ :

Նախավկայի վանքում, բացի Առաջնորդից ապրել են երբեմն 5 եպիսկոպոս, 17 միաբան վարդապետներ, սարկաւագներ, տիրացուներ, դպիրներ :

Թաղէի վանքը այցելել է Կիլիկիոյ Լեւոն Հայոց Թագաւորը :

Նախավկայի վանքի կալուածները տըւել է Աշոտ Ողորմած Թագաւոր Հայոց, երբ եկել է Դարաշամբ իր զօրքով : Ինքն է շինել եկեղեցին : Նրա դուստրը Կոյս Հռիփսիմէն եւս այցելել է վանքը եւ նըւիրատուութիւն արել :

Թէ Թաղէի եւ թէ Նախավկայի վանքերը արժէքաւոր գործեր չեն արտադրել : Երկուսն էլ Առաջնորդարան լինելով, իրենց գլխաւոր աշխատանքները կենտրոնացրել են աւելի թեմական եկեղեցական զբաղմունքների վրայ : Երկուսն էլ պատմական մեծ հռչակ ունեն եւ եկեղեցական ու նուիրապետական գնահատելի վաստակ :

Թաղէի վանքի եկեղեցին, իր ներկայ վիճակում, հոյակապ է : Ներսի մասը (հինն ու նորը) շատ պարզ է եւ անպաճոյճ : Դրսից սրբատաշ քարերով է շինուած քանդակները, յիշատակարանները ԺԹ. դարու են : Երկու կաթողիկէները Հայոց պարզ ձեւով, սեւ եւ սպիտակ քարերից շինուած : Զանգակատուն չկայ, կիսատ է մնացել սկսուածը :

Նախավկայ վանքի եկեղեցին, աւելի փոքր է, միջակ մեծութիւն ունի : Ներսի մասն ունի իր ինքնուրոյն զարդաքանդակները, բեմը շրջապատուած է սեւ եւ սպիտակ մարմար քարերով : Պատերի վըրայ նկարչութիւն կայ, թէեւ մեծ մասն արդէն ոչնչացած : Նախավկայի եկեղեցին կանանց վերաբերեալ մի վերնատուն ունի : Ընդհանուր առմամբ լաւ վիճակում է եկեղեցին :

Ունի երեք յարկանի գեղեցիկ զանգակատուն : Դրսի մասը շինուած է գեղեցկօրէն եւ ամուր հիմքերով, կարմիր եւ սպիտակ քարերով : Աւելի ճաշակաւոր են եւ նուրբ քանդակները :

Իսկ կաթողիկէն հայկական քանդակագործութեան մի գոհար է, ոչ մի բաղդատութիւն Թաղէի կաթողիկէների հետ : Կ'արժէ այցելել վանքը միայն այս կաթողիկէն տեսնելու համար :

Թաղէի վանքի յարկաբաժինը, բացի մի քանի խուցերից, ընդհանրապէս շատ խեղճ տեսք եւ վիճակ ունի :

Նախավկայի վանքը երկյարկանի, երեք յարկանի առանձին մի ընդարձակ շէնութիւն է, որ պարունակում է Առաջնորդի եւ միաբանների քառասուն հատի չափ խուցեր, շատ լաւ եւ ներկայանալի վիճակում :

Երկու վանքերն էլ գրեթէ նոյն ձեւով շուրջ առ շուրջ պատսպարուած են բարձըր ամրակուռ պարիսպով, որի չորս անկիւններում կան բրգաձեւ աշտարակներ, ինքնապաշտպանութեան համար :

Թաղէի վանքը մնացել է առանց միաբանի : Տարին մի անգամ իր տօնի օրը բազմաթիւ հայ ուխտաւորներ այցելում են Մենաւորին : Արդէն կազմակերպչական լաւ ճամբու մէջ մտած է Ուխտագնացութիւնը շնորհիւ Ատրպատականի Թեմական Խորհրդի գործունէութեան : Բարեզարդում, նորոգութիւններ, ամէն տարի կատարւում են, որքան կարելի է, շնորհիւ հայ ուխտաւորների առատաձեռն նուիրատուութեան :

Նախավկայի վանքը մնացել է անտէր, չունի ոչ մի ուխտաւոր : Կարծես լքուած եւ մոռացուած է իր ժողովրդից : Աչքը ճանապարհին, կարօտով սպասում է Առաջին Մեծ Ուխտագնացութեան :

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ԲՈՒԱՏԵԱՆ

(16 եւ վերջ)

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՏԷՐ – ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

էջմիածնից կը գրէ Օգոստոսի թիւով .– Օգոստոս 18ին, Հինգշաբթի, Երեւանի իր բնակարանին մէջ մեռաւ էջմիածնի Հոգեւոր ճեմարանի նախկին վերատեսուչ Մարտիրոս Տէր – Ստեփանեան :

Ծնած էր 1894ին, Տէօրթ – Եոլ (Կիլիկիա) : Ընտանիքը հողագործ : Մինչեւ 1908 կը յաճախէր իր ծննդավայրին նախակրթարանը, 1910ին կը մեկնի Պոլիս եւ կը մտնէ Պէրպէրեան վարժարան (Մաքրի Գիւղ), 1912ին՝ Պոլսոյ երկրաչափական վարժարանը : Յետագային կը նուիրուի ուսուցչութեան (Ատանա, Տէօրթ – Եոլ, Օսմանիէ, Հաճըն, Մերսին, Ալեքսանտրէթ, Պէյրութ) : 1946ին ընտանիքը կը մեկնի Հայաստան, ներգաղթի կարաւանով : 1951ին ինք եւս կը մեկնի Երեւան : 1954ին, կը նշանակուի Գեր. Հոգեւոր Խորհուրդի անդամ ու միաժամանակ Հոգեւոր ճեմարանի վերատեսուչ մինչեւ 1956 :

Ըստ իր ցանկութեան, թաղուած է Գայիանէի վանքը :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

— Նորե՞կ ես :

— Այո, հայր : Կ'ուզէի իմանալ ո՞ւր են իջեւանում այստեղ նորեկները :

— Իջեւանել,— երկարեց քահանան ծորուն ձայնով.— Նախ պիտի մտնես մատեան, զաւակս, ապա իջեւանես, եւ դորա համար պիտի խնդիր անես քաղաքիս Շահապ իշխանին, կամ՝ նորա դպիր Երկար Դաւիթին :

— Իսկ ո՞ւր է կենում Շահապ իշխանը, — հարցրեց Թորգոմը, զատուած իր ուղեկիցներից, որ հեռուից լսում էին երկուսի հարց ու պատասխանը :

Քահանան մատը մեկնեց դէպի քաղաքի կեդրոնը :

— Կ'երթաս հա այնտեղ : Երկու մեծ տուն կայ՝ մէկը սեւ, ընդարձակ, միւսը ճերմակ, քար ու բարձրիկ : Սեւը քաղաքիս իջեւանն է, ճերմակը՝ Վարազ իշխանի օթեւանը,— ասաց քահանան եւ հարցրեց իր հերթին.— Իսկ դուք թագաւորի ծառանե՞ր էք, թէ ...

— Ծառաներ, — պատասխանեց Թորգոմը անորոշ, եւ, չկամենալով այլեւս ժամանակ կորցնել, քայլելու նշան արաւ իւրայիններին, եւ նրանք կապոցներով շարժուեցին առաջ, նոյնիսկ սովորականից արագ ու վստահ, որ գտել են վերջապէս այն, ինչ փնտռում են :

Հասնելով ճերմակ տունը, որ քարէ աստիճաններ ունէր եւ երկթիք սալածածկ տանիք, նրանք կանգ առան : Թորգոմն ուզեց նորից ստուգել, թէ դա իրո՞ք կառավարիչ իշխանի տունն է, ու շուրջը նայեց. փողոցում եւ փոքրիկ տըների բակերում երեւում էին հաւեր, հորթեր, փռած լաթեր եւ մի պառաւ, որ կերակրում էր թխսկանին իր ճուտերով :

— Մարէ, սա՞ է շահապ իշխանի տունը :

— Սա է, տղաս, սա է,— գլխով արաւ պառաւը : — Բայց հիմա իշխանը...

Թորգոմը չլսեց պառաւի խօսքի շարունակութիւնը, ձեռքի կապոցը տուեց մօրը եւ քայլեց դէպի իշխանի տունը. ուղեկիցները տեղաւորուեցին փողոցի եզրին թափած գերանների վրայ եւ սպասեցին, թէ ինչ լուր կը բերի Թորգոմը : Իսկ Թորգոմը թէպէտ ամաչելով, բայց վստահ գնաց բարձրացաւ քարէ աստիճաններով եւ զգուշօրէն բախեց դուռը :

Դուրս եկաւ մի պատանի ծառայ :

— Ի՞նչ կ'ուզես :

Լսելով Թորգոմի ցանկութիւնը՝ նա, առանց պատասխանելու, ներս գնաց, եւ քիչ յետոյ Թորգոմը լսեց.«Դաւիթ հայր, նորեկներ»... Դուռը նորից բացուեց եւ այս անգամ դուրս եկաւ սեւ կապոց հագած երկար մազերով ու ծաղկած մօրուքով մի մարդ : Նա սեւ կարճատես աչքերը յառեց Թորգոմի երեսը եւ, Թորգոմը, չգիտես ինչո՞ւ, շփոթուեց նրա այդ հայեացքից ու ձգուեց ակամայ :

— Նորե՞կ ես, — հարցրեց մարդը երգեցիկ ձայնով :

— Հրամանքդ, իշխան :

Մարդը գլուխը տարուբերեց .

— Ես իշխան չեմ, տղաս : Ես Դաւիթ դպիրն եմ : Ո՞րտեղից է գալդ :

Թորգոմը տատանուեց՝ ճի՞շդն ասի, թէ ոչ, եւ ասաց .

— Արշարունեաց գաւառից : Բայց ես մենակ չեմ, տէր դպիր :

— Հապա քանի՞ն էք :

Երբ Թորգոմը յայտնեց իրենց թիւը, դպիրը հարցրեց .

— Իսկ ո՞ւր են :

— Թորգոմը մատնանիշ արաւ :

— Բարի է,— ասաց մարդը, գերանների վրայ տեղաւորուածներին հաշուելուց յետոյ :— Այժմ եկ ձեզ գրենք մատեան :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

ՍԵԼԻՄ ՍԱՐՓԵՐ, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը մամուլի ասուլիս մը տուած է Անգարա վերադարձին եւ յայտարարած.— «Դիրք չենք փոխած Ալժերիոյ հարցին նկատմամբ: Պարզապէս, հիմա աւելի ուշադրութեամբ կը հետեւինք այդ հարցին քան անցեալին: Աւանդական բարեկամութիւն մը ունինք Ֆրանսայի հանդէպ, բայց չենք ծածկեր նաեւ մեր համակրութիւնը Ալժերացիներուն արդար մաղթանքներուն եւ պահանջներուն համար»:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՄԱՐԿԱՐԵԹ եւ ամուսինը «անօրակելի մեղք» մը գործած են զոր խստօրէն կը քննադատէ Լոնտոնի պարբերաթերթ մը: Շաքար եւ պաղպաղակ գնած են իրենց քրոջ զաւակներուն (իշխան Շարլ եւ իշխանուհի Ան) «տիրոջ օրը» այսինքն Կիրակի օր մը: Եւ թերթը կը գրէ. «Ինչ՝ օրինակ, այլեւս որեւէ պատճառ չկայ որ երկրին բոլոր երախաներն ալ նոյնը ընեն երբ արքայական երախաները նման օրինակ մը կուտան»: Խնդիրը չատ լուրջ հանգամանք առած է ...:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ Քալուօ շրջանին մէջ ութ Եւրոպացիներ՝ մէկը կին, սարսափելի չարչարանքներու ենթարկուելէ վերջ սպաննուած են Պալուպա ցեղախումբի պատերազմիկներու կողմէ:

Այրի Տիկին Նուարդ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գարանֆիլեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վարդերէսեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբէնի Փափազեան (Ամերիկա), Օր. Թագուհի Փափազեան, Օր. Լուիզ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Փափազեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան, Տիկին Զապէլ Հիւսիսեան, Տիկին Աստղիկ Զաֆրաճեան, Տիկին Հերանուշ Պետրոսեան (Պուլկարիա), ինչպէս նաեւ Փափազեան, Գարանֆիլեան, Դաւիթեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

(Ռոտոսթոցի)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 8ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 8.45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՄԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ բացուած է հայերէնի նոր դասընթացք մը՝ 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), ուսուցչութեամբ Տիկին Ա. Զիթունիի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն այժմէն արձանագրել իրենց զաւակները Տիկին Ա. Գազազեանի մօտ, 6 Րիւ Սէն Սիւլփիս, Փարիզ (6), կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14էն սկսեալ, ամէն օր:

Դասերը կը սկսին այս Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 13ին, կէսօրէ վերջ ժամը 14ին: Նոյն օրը տեղի կ'ունենան նաեւ արձանագրութիւնները:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10.30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քառասնհինգերորդ տարեդարձին առթիւ:

Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

Տէր եւ Տիկին Արլէն Փափազեան հարիւր Ն. Ֆ., Մարտիրոսեան ընտանիքէն (Փալիյօն սու Պուա) 50 Ն. Ֆ., Օր. Շաքէ Խաչատուրեանի եւ Պ. Գրիգոր Քիւրքճեանի նշանախօսութեան առիթով: Տիկին Վերոնիկ Զարդարեանէ յիսուն Ն. Ֆ. իր քրոջ մահուան առիթով: Տիկին Քէօչկերեան երեսուն Ն. Ֆ. Տիկին Մուրատ Պօյաճեանի մահուան Բ. տարելիցին առիթով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ հերոսամարտի 40րդ տարեդարձին առթիւ, ութ հազար զիւցազներու նմջելոց, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, այս Կիրակի առաւօտ: Կը հրաւիրուին հայրենակիցները եւ անոնց խնկելի յիշատակը յարգողները: Յետ պատարագի մատաղ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9):

ՏԱՐԵԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ֆրանսական Բանակի Նախկին Հայ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան 1914 – 1918 — 1939 – 1945

Ա. ՄԱՍ.— Այս Կիրակի առաւօտ, Փըրատոյի Մայր եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգստեան հանդիսաւոր Ս. պատարագ, մասնակցութեամբ Դպրաց Դասուն եւ Արմենիա երգչախումբի:

Երկու Համաշխարհային պատերազմներու եւ Ազատագրութեան զոհերուն համար:

ՊԻՏԻ ՏՕՆՈՒԻ ԱՐԱՐԱՅԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ և ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ 42ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ:

Ի ներկայութեան Ֆրանսայի Զինուորական եւ քաղաքային բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու եւ Ֆրանսական Ռազմիկներու Ընդհ. Ընկերակցութեանց, իրենց դրօշակներով:

Պատարագէն վերջ Դրօշի պարզում, մասնակցութեամբ Զին. նուագախումբի:

Կարգապահութեան կը հսկեն՝ Հայ Արենոյշները:

Կը խօսի ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Սպայ Պատուոյ Լեգէոնի եւ Պատուակալ Նախագահ Ռազմիկներու Միութեան:

Բ. ՄԱՍ.— Կէս օրէ վերջ ժամը 13ին, ֆրանքօ-հայկական ճաշ Շաթօ տէ Ֆլէօր սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՌԻ:

Ներկայ կ'ըլլան գնդ. Պերկաս, մարքիզուհի տը Ֆորեսթա, ծովակալ Պօվիէօ, եւայլն:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 12ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ՎԱԼՊԱՐԵԼԻ ՇՐՋԱՆԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

Բազմաթիւ բարեկամներու եւ ծանօթներու հարցումներուն ի պատասխան՝ պարտականութիւն կը համարիմ հրապարակաւ յայտարարել թէ 1959 Նոյեմբերի սկիզբէն ի վեր հարկադրաբար Վալպարելէն տեղափոխուած եմ Պուլվ. Փէրիէ, 35 Րիւ Ֆրանսուազ Պրիօն, Մարսէյլ:

Այս առթիւ կը տեղեկացնեմ նաեւ թէ տեղւոյն Հայրենակցական Միութեան հաշիւները եւ գոյքերը իր ժամանակին օրինաւորապէս փոխանցած եմ օրուան վարչութիւններուն, Պ. Պ. Երուանդ Կէտիկեանի, Բիւզանդ Գույումճեանի, Վարդգէս Աբրահամեանի եւ Յարութիւն Յովակիմեանի համապատասխան ստացագիրներով:

ԱՍՏԻԿ ԱՇՃԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշգապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Յոյներու սրահը:

Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵՍԻՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԻԷՆ.— Դաշնակցութեան 70ամեակը, կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին:

Կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէրքլը Կաթոլիքի սրահը:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ

ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը

Զանազան անակնկալներ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres Attractions Tombola

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը: ՓՐՕվանս 77–73 ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — MERCREDI 12 OCTOBRE **1960**

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8923 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4724

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

ՍԵՔՈՒ ԹՈՒՐԷ ՖՐԱՆՍԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ

Խորհրդային պատուիրակութեան անդամ Լ չարթու տուած ընդունելութեան ընթացքին, ամերիկեան հեռատեսիլի կայանի մը ղեկավարներէն՝ Տ. Սըսքինտ Խրուշչեւի առաջարկած էր մաս կազմել իր «Օփըն Էնտս» յայտագրին: «Հարցումները նախապէս կ'ուզեմ տեսնել» պայման դրած էր Խրուշչեւ: Ո՛չ, պատասխանած էր Ամերիկացին: Խրուշչեւ պահ մը մտածելէ ետք «լաւ կ'ընդունիմ» պատասխանած էր: Եւ Կիրակի, Խրուշչեւ հեռատեսիլին կը ներկայանար: Սակայն ինչպէս միշտ, փորձած է քարոզչութիւն ընել եւ ամէն անգամ որ ամերիկացին նեղը դրած է զինքը, Խրուշչեւ փորձած է խուսափիլ, կողմնակի պատասխաններով:

ՍԸՍՔԻՆՏ.— Կարելի՞ կը գտնէք երկու երկիրներու միջեւ խօսակցութիւն մը երբ անդին կը յայտարարէք թէ Ամերիկայի ժողովուրդը խաղաղութիւն կ'ուզէ բայց իր կառավարութիւնը աշխարհակալ եւ պատերազմասէր է:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ.— Կը տեսնեմ թէ լաւ չէք ճանչնար մեր դրութիւնը: Մեզ մօտ ամէն ժողովուրդ ընտրուած է եւ պատասխանատու է ժողովուրդին առջեւ:

ՍԸՍՔԻՆՏ.— Կը տեսնեմ թէ չէք պատասխաներ հարցումիս:

Խ.— Բանուոր եղած եմ, հայրս ալ բանուոր էր, մեծ հայրս գիւղացի: Բայց կ'ուզեմ վիճիլ թէ մեր երկու վարչաձեւերէն ո՞րը աւելի ժողովրդավար է:

Ամերիկացին կը պատասխանէ խօսքն ընդմիջելով թարգմանին.— Բարի եղէք ըսելու որ խնդրոյ առարկայ չէրի խորհրդային վարչակարգը: Կ'ուզեմ միայն գիտնալ թէ ինչո՞ւ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ մերը վատաբանելով կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը: Խրուշչեւ նորէն չի պատասխաներ այլ կ'ըսէ.— «Կը տեսնեմ թէ մեր կառավարութեան շուրջ վիճաբանութիւն կ'ուզէք ստեղծել: Եթէ ձեր հարցումին պատասխանեմ պիտի ըսէք թէ՝ մեր ներքին խնդիրներուն միջամտած կ'ըլլամ»: Սըսքինտ կը փորձէ բան մը ըսել, սակայն Խրուշչեւ առանց ականջ կախելու կը շարունակէ.— «Անցեալ տարի հոս եկայ. տեսակցեցայ Այզընհաուըրի հետ, իրարու հետ խօսեցանք, ճաշեցինք եւ Այզընհաուըր ինծի «բարեկամս» կոչեց. բայց նայեցէք վերահաս աւելին առաջ «Իւ 2»ը ղրկեց...: Ամերիկացին կը բացատրէ թէ այդ թռիչքները երկուստեք կատարուած լրտեսութեան մաս կը կազմեն եւ Այզընհաուըր հրաման տուաւ որ չկրկնուին: Տրամադի՞ր էք «Իւ 2»ը մոռնալու եւ եթէ Տէ 47ի հարցը միջազգային իրաւարարութեան յանձնելու»: Խրուշչեւ կ'ըսէ թէ ներքին խնդիր մըն է այդ, քանի որ խորհրդային սահմանէն ներս վար առնուած է խնդրոյ առարկայ օդանաւը: Վիճելի հարց մըն է կ'ըսէ ամերիկացին. մեր կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ միջազգային ջուրերու վրայ վար առնուած է: Ուրեմն լաւագոյնը միջազգային իրաւարարութեան մը յանձնելն է... Խրուշչեւ ոչ այո կ'ըսէ եւ ոչ ալ ոչ, այլ կը սկսի Քոնկոյի մասին խօսիլ: Ամերիկացին կը պնդէ եւ վերջապէս Խրուշչեւ կը պատասխանէ նիէթ:

ՍԸՍՔԻՆՏ.— Կոմունիստ յայտարարեց թէ ամէն ժողովուրդ ինքնորոշման իրաւունք ունի: Կ'ուզէք ձերը ընել, այս յայտարարութիւնը: Խրուշչեւ Ամերիկացիին կը դառնայ ու կը հարցնէ.— «Քանի՞ տարեկան էք»: Սըսքինտ.— «39»: Խրուշչեւ.— «Շատ երիտասարդ էք, ձեզմէ մեծ տղաքներ ունիմ եւ կրնամ ձեզի ըսել որ պատմութիւն չէք գիտեր եւ կը խօսի 1917էն... Ամերիկացին կ'ընդմիջէ.— Ո՛չ անցեալի մասին է խօսքը, ոչ ալ Լուսնի, եւ կ'առարկէի արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն: Խրուշչեւ սրտնեղած է.— Բաւական տարիքոտ եմ ձեր հայրը ըլլալու համար, եւ դուք ալ կրնաք քաղաքավար ըլլալ: Ես Լուսնին նայած չունիմ եւ քանի որ զիս հրաւիրած էք, յարգանքով խօսեցէք», եւ կը շարունակէ.— Եթէ ընկերվարական երկիրներու մասին կը խօսիք, իրենց ինքնիշխան կառավարութիւնները ունին: Գալով ձեր ակնարկութեան «գերի ազգերու», պատասխանի մը պատիւն իսկ չեմ ըներ: Ժամանակը եկած է որ այդ աղտոտութիւնները քշէք ձեր գլուխէն»:

Հարց ու պատասխանին մէջ խօսք կ'ըլլայ նաեւ Պերլինի հարցին մասին: «Նպատակ չունինք միջամտելու Արեւմտեան Պերլինի մէջ, եթէ կը փափաքին դրամատիրական վարչակարգի տակ ապրիլ, ազատ են: Ինչ կը վերաբերի հիւլէական պատերազմի մը հաւանականութեան, ի մասնաւորի Մ. Նահանգներու կողմէ ձեռնարկուած, Խրուշչեւ կը պատասխանէ թէ՝ համոզուած է որ Ամերիկա պատերազմ չուզեր»:

Այս ամէնը մէկ բան հաստատած է, եւ Ամերիկացիք համոզուած են որ Խորհրդ. Միութիւնը պատերազմ չուզեր.. եթէ իր բոլոր պայմանները ընդունուին: Խրուշչեւ վերջին անգամ կը խօսի ապազինման մասին եւ Մոսկուա կը մեկնի:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Աջին բարձր ներկայացուցիչ մը», որուն անունը ուրիշ ձեւով չէ տրուած տեսակցութիւն մը շնորհած է Համի Մեսսաճեռոյին ուր կը յայտնէ թէ «ծրագիր մը գոյութիւն ունէր տը Կոլը վար առնելու եւ տեղը ազգային եւ ընկերային վարչաձեւ մը հաստատելու»: Թերթը որ ծանօթ է իր հակաֆրանսական ըղձացումներուն համար վեց սիւնակի վրայ կը դնէ այս խորագիրը: Նոյն անձը ըսած կ'ըլլայ նաեւ թէ եթէ Զօրավարը որեւէ բան ընէ Ալժերիան կորսնցնելու համար, ծրագիրը անմիջապէս պիտի գործադրուի: Այն ատեն, տը Կոլ, իր վարչաձեւը փրկելու համար իր վճռական զէնքը պիտի գործածէ, ազգային միութեան կառավարութիւն մը կազմել որ բաղկանայ բոլոր հոսանքներէ բացի՝ համայնավար եւ իւլթրա: Բայց անմիջապէս զօրավարներու խումբ մը իրեն պիտի ներկայանայ խորհուրդ տալով որ հրաժարի իշխանութենէն: Այս գիմումը կրնայ հրապարակային յայտարարութեան մը բնոյթը ստանալ եթէ տը Կոլ մերժէ բանակցիլ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին վարիչներու դատավարութիւնը կը սկսի Հոկտեմբեր 14-ին: Ամբաստանագիրը հրատարակուեցաւ: Երկու մասերէ կազմուած է, առաջինը ընդհանուր դատապարտութիւնն է նախկին վարչաձեւին, երկրորդը կարգ մը ամբաստանութիւններ կը մատնանշէ որոշ անձերու դէմ ինչպէս՝ Մենտերէս եւ Պայար: Մանրամասնութիւնները կուտանք յետագային:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը մէկուկէս միլիոն նոր Ֆրանք փոխադրեց Ֆրանսա, Լիբանանեան ուսանողական տուն մը շինութեան համար:

ԻԶՄԻՐԻ մօտերը, Պիւլպիւրճայի գիւղին մէջ բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են Մենտերէսի կողմնակիցներուն եւ Հալքեաններու միջեւ: Հինգ հոգի վիրաւորուած են: Ոստիկանութիւնը ձերբակալութիւններ կատարած է:

ՆԵՀՐՈՒ Ատենաուըրի հետ կարճ տեսակցութիւն մը ունեցած է, Պոնի մէջ: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է՝ զինաթափութիւն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԻՆ ՓԱՌԱՇՈՒՔ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դաշնակցութեան համայքին եւ անոր գաղափարներու կենսունակութեան պէտք է վերագրել, 5րդ թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր ութի երեկոյեան տեղի ունեցած, Կուսակցութեան եօթանասնամեակին նուիրուած հանդիսութեան փայլուն յաջողութիւնը:

Ներկայ էր խուռներամ բազմութիւն մը՝ արուարձաններէն եւ կեդրոնէն, ողեկոչելու համար Կուսակցութեան խաչալները եւ պատմութիւնը որ անկասկած, խաչալն ու պատմութիւնն է հայ ժողովուրդին:

Օրուան նախագահը՝ ընկեր Աշոտ Խասահակեան բացման իր ճառին մէջ գիտել տուաւ թէ՝ կազմակերպութիւններու կեանքին մէջ, եօթանասուն տարին ծերութեան, ուստի ամլութեան նշան պէտք չէ նկատել, այլ՝ կենսունակութեան, ուստի աշխատանքի: Դաշնակցութեան հրապարակ դրած եւ պաշտպանած առաջադրանքները մեկին եւ յստակ են.— Ամբողջական Հայութիւն ամբողջական եւ ազատ հայրենիքի մը մէջ: Ցորչափ չեն իրականացած այս առաջադրանքները, որ ի դէպ խաչալն է բովանդակ հայ ժողովուրդին, Դաշնակցութիւնը պիտի շարունակէ մնալ պատնէշին վրայ, ծառայելու համար հայ հայրենիքին եւ հայ ժողովուրդին: Դաշնակցութիւնը գաղափարի մը մարմնացումն է, իսկ գաղափարները յաւիտենական են, բռնատիրական վարչակարգերը ամէն միջոց ձեռք կ'առնեն արմատախիլ ընելու համար, ժողովուրդի հոգիէն, ազատութեան կրակը, ազատ ապրելու ձգտումը: Կարմիր բռնատիրութիւնը քայլ մը աւելի առաջ գացած է: Կը փորձէ հայ ժողովուրդի հոգիէն արմատախիլ ընել հայրենապաշտութեան զգացումը: Սակայն պարտուած է, քանի որ հայ համայնավարն իսկ, որ դեռ երէկ, քառասուն տարի առաջ կ'ուրանար ե՛ւ հայրենիք, ե՛ւ ազգային ամէն սրբութիւն, այսօր, քառասուն տարի ետք, կծու եւ թթու հայրենասէր մը դարձած է: Միջազգայնութենէ ճառողը, այսօր, հայրենասիրութեան գաղափարներու ջատագով եւ դրօշակիրը դարձած է: Այս իսկ ցոյց կուտայ Դաշնակցութեան քարոզած գաղափարներուն կենսունակութիւնը եւ այդ գաղափարներուն յաղթանակը: Յաղթականը Դաշնակցութիւնն է, պարտեալը Կրեմլինը:

Նախագահին առաջարկով, ներկաները յոտնկայս յարգեցին մեր ժողովրդական հերոսներուն յիշատակը:

Օրուան բանախօսն էր՝ ընկեր Ցոլիկ Եղիազարեան, որ յայտարարեց.— Դաշնակցութիւնը միշտ խանդավառ եւ խանդավառող եղած է ու աննկուն պաշտպանը՝ հաւասարութեան, ազատութեան եւ արդարութեան: Մեր յարգանքը կ'երթայ նախ այն երեք սուրբերուն, Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ, որոնք իրականութիւն դարձուցին երազ մը եւ ստեղծեցին ոսկեմատեան պատմութիւնով շքեղ ներկայ մը: Ապա յարգանք լուսապսակ այն բոլոր դէմքերուն, առհաւիրաներ, որոնք իրականութիւն դարձուցին հայ պետականութեան գոյութիւնը Սարդարապատով եւ Բաշ Ապարանով: Վերջապէս յարգանք անոնց որոնք դեռ երէկ մեզի հետ պատնէշի վրայ, այսօր օտար ցուրտ հողին յանձնուած են: Դաշնակցութեան պատմութիւնը կը նոյնանայ հայ ժողովուրդի պատմութեան հետ, որովհետեւ Դաշնակցութեան խաչալը հայ ժողովուրդի սրտին եւ մտքին կը խօսի, ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի: Դաշնակցութիւնը եղաւ նաեւ այն միակ ուժը, որ կրցաւ մեր քաղաքական միտքը զարգացնել: Արդարեւ տարկական զոհեվիճակով պարուրուած Հայը դարձաւ ազատութեան գաղափարի երկրպագու եւ հայրենի պետականութիւն մը ստեղծելու կողմնակից ու ջատագով: Ամէն բռնակալութիւն վախճան մը ունի. անմահ եւ յաւիտենական կը մնայ միայն ժողովուրդը, մեր ժողովուրդը՝ Մասիսի պէս անսասան: Միջազգային համայնավարութիւնը ազատութեան, արդարութեան եւ հաւասարութեան դասեր կուտայ բովանդակ աշխարհին, ճայնասփիւռով եւ մամուլով, սակայն հարկ է յայտարարել թէ՝ աշխարհի ամէնէն գաղթատէր, ամէնէն բռնատէր երկիրը Խ. Միութիւնն է ու լաւ պիտի ըլլար, որ իր քարոզած սկզբունքները նախ ինք գործադրէր ազատութիւն շնորհելով այն բոլոր ազգերուն, որոնք կը տուայտին կարմիր աճարկու լուծին ներքեւ: Մարդիկ կան, միամիտներ անկասկած, որ կը յայտարարեն.— Հայաստան անկախ է, Հայաստան կը բարգաւաճի: Կարելի՞ է երեւակայել որ անկախ պետութիւն մը հրաժարի իր ազատ կամքով իր պապենական սեփականութիւնը եղող հողերէն: Փաստ է, անժխտելի փաստ, որ Երեւանի մէջ նստած հայ ղեկավար դէմքեր ձայն իսկ չեն հանած՝ երբ Մոսկուա վաճառքի կը հանէր Կարսի, Սուրմալուի, Նախիջեւանի, Ղարաբաղի հայկական հողերը, ու նոյն Երեւանի հայ մարդիկը բողոքի արտայայտութիւն մըն իսկ չունեցան, երբ Խ. Միութեան արտաքին նախարարներ թրքական հող նկատեցին Կարսն ու Արտահանը: Ինչ կը վերաբերի գիտական եւ շինարարական այն մեծ նուաճումներուն, որոնք տեղի ունեցած են ու կ'ունենան Հայաստանի մէջ, ամէնէն աւելի արդիւնք է հայրենիքի մեր եղբայրներուն աշխատանքի ոգիին, ձեռնհասութեան եւ տաղանդին: Հայն է եւ ոչ համայնավարութիւնը որ կը շինէ եւ կը զարգարէ Հայաստանը: Յարգանք հայ ժողովուրդի տաղանդին եւ աշխատանքի ընդունակութեան: Յարգանք Հայաստանի մեր եղբայրներուն, որոնք քրտինքով ու նաեւ շատ անգամ արիւնով հայ հանճարին ցոլքերը ի յայտ կը բերեն հայրենիքին մէջ թէ այլուր:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր եօթանասնամեակին առթիւ կը յայտարարէ անգամ մը եւս թէ, չրջապատուած հայ բովանդակ ժողովուրդով ու մանաւանդ երիտասարդ կենսունակ տարրերով, պիտի շարունակէ պայքարիլ ի խնդիր հայ ժողովուրդի դարաւոր խաչալներու իրագործման, այն է՝

Հայաստանը՝ հայկական:

Հայաստանը՝ Հայերուն:

Հայաստանը՝ անկախ:

Յետոյ խօսեցաւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը, որ երիտասարդութեան անունով յարգանքի խօսք ընելէ ետք երեց կազմակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, յայտարարեց թէ ինչպէս անցեալին, այսօր եւս, հայ ազգայնասէր երիտասարդութիւնը հաւատարիմ պահակը կ'ուզէ մնալ իրեն ժառանգ տրուած ազգային խաչալներուն եւ առաջադրանքներուն: Երիտասարդութիւնը Դաշնակցութեան կողքին է:

Յաջող էր գեղարուեստական բաժինը:

Արտասանեցին Օր. Գարոյեան եւ ընկեր Հայկչեան, առաջինը Թումանեանի «Հին Օրհներգը», երկրորդը՝ «Հայկը»: Մեներգեց՝ Աւ. Յովսէփեան: Դաշնակի վրայ նուագեց Պախէն եւ Շոփէնէն կտորներ, Օր. Ֆարչեան: Կովկասեան եւ հայկական պարեր՝ Օր. Թարոն եւ Սթէֆան Վասէօր: Թ. Օսմանճեան նուագեց ձեռնադաշնակի վրայ: Խօսնակի պաշտօնը վարեց՝ ընկեր Ե. Գրիգորեան:

Կէս գիշերէն ետք ներկաները պարեցին եւ երգեցին մինչեւ լոյս:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Համայնավար գաղափարախօսութեան համաձայն, ինքնուրոյն ազգութիւնները եւ անոնց աշխարհագրական հայրենիքները հետեւանք են պատմական որոշ շրջանի մը: Կամ աւելի որոշ, դրամատիրական կարգերու ծնունդ ըլլալով, ինքնաբերաբար, դատապարտուած են անխուսափելի կործանման, երբ դրամատիրական կարգերու վերջնական խորտակումով, համայնավարութիւնը միանգամ ընդ միշտ, եւ վճռական կերպով յաղթանակած կ'ըլլայ համայն աշխարհի մէջ: Հետեւաբար, միջազգային համայնավարութեան, կամ համոզումով իրական համայնավար անհատի մը համար, այսօրուան ինքնուրոյն ազգերու գոյութիւնը կամ անոնց սեփական հայրենիքները, իբրեւ անցողակի կամ ժամանակաւոր բնոյթ կրող երեւոյթներ, այնքան ալ չահագրգռութիւն արթնցնող բացառիկ պարագայ մը չեն ներկայացներ անոնց համար, տրուած ըլլալով որ, ժամանակի ընթացքին, ուշ կամ կանուխ, երկուքն ալ դատապարտուած են անհետանալու պատմութեան ասպարէզէն՝ միաձուլուելով համուր մարդկութեան եւ անոր ապագայ ընդհանրական հայրենիքին մէջ՝ որ պիտի ըլլայ համայն աշխարհը:

Թէ ի՞նչ ձեւ, կամ պետական ինչպիսի՞ կառուցուածք պիտի ունենայ բոլշեւիկեան երեւակայութեան մէջ միայն գոյութիւն ունեցող այս նոր աշխարհը, այդ մասին աւելորդ կը նկատենք խօսիլ, համոզուած ըլլալով որ, իւրաքանչիւր անհատ իր սեփական դատողութեամբ, կրնայ որոշ գաղափար մը կազմել այդ մասին: Սակայն, ըստ երեւոյթին, բաբելոնեան աշտարակաշինութեան խառնակութենէն տարբեր բան մը պիտի չըլլայ բոլշեւիկներու երեւակայած այս նոր աշխարհը եւ նոր մարդկութիւնը:

Համայնավարական այս տխրաւոր տեսակէտին դէմ՝ իր ամբողջ էութեամբ կը ծառանայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Մեր համեստ կարծիքով, արդար է այս ընդվզումը, որովհետեւ, Դաշնակցութեան տեսակէտով, ինքնուրոյն ազգերու եւ անոնց սեփական հայրենիքներու գոյութիւնը արդիւնք է պատմական դարաւոր անցեալի հոլովոյթի մը, եւ իբր այդպիսին, անոնք կը նկատուին յաւիտենական գերագոյն արժէքներ: Հետեւաբար, ինքնուրոյն ազգերը՝ ամէն գիւրութիւն եւ երաշխիք պէտք է վայելեն, ամէն կարգի առանձնաշնորհներ պէտք է ունենան ոչ միայն իրենց հաւաքական գոյութիւնը անխափան եւ անարգել շարունակելու, այլ եւ անհրաժեշտ միջոցները պէտք է տրուին, իրենց ազգային անհատականութեան յատուկ գիծերը զարգացնելու: Այս բոլորին հետ, ինքնուրոյն ազգերուն հնարաւորութիւններ պէտք է տրուին, իրենց հայրենիքի աշխարհագրական սահմանները պաշտպանելու եւ անոր ամբողջականութիւնը անձեռնմխելի դարձնելու արտաքին, թշնամի կամ օտար յարձակումներու եւ պատահական ոտնձգութիւններու դէմ:

Ահա, այս հիմնական մտահոգութիւններէն առաջնորդուած, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, մօտաւորապէս 70 տարիներէ ի վեր, ջատագոված է Հայութեան ազգային ինքնուրոյնութեան պահպանումը եւ զարգացումը, միեւնոյն ատեն, բնաւ թէ կործով, երբեք չէ վարանած իր բարոյական եւ նագմական ամբողջ ուժերը տրամադրելու Հայ Հայրենիքի ստեղծումին եւ ամբողջացման: Այլ խօսքով, առանց դոյզն տակարկութեան, Դաշնակցութիւնը իր ամբողջ եռանդն ու զոհաբերութեան կամեցողութիւնը ի սպաս դրած է Հայ ժողովուրդին՝ աշխատելով իրականացնել անոր գլխաւոր տենչանքներէն մէկը՝ այն է, ամբողջական Հայաստան՝ ամբողջական Հայութեամբ:

Սակայն, նախապատմական ժամանակներու զուգակցութեամբ կարծէք, Դաշնակցութեան այս դրական գաղափարներուն, այս բարի ու ազգաշէն առաջադրութիւններուն հակընդդէմ, աւելի քան 40 տարիներէ ի վեր, միշտ ցցուած է բոլշեւիզմը՝ որ իբր չարութեան գաղափարի մարմնացում, տասնամեակներէ ի վեր աշխատած է խափանել Դաշնակցութեան բարի գործը, ի դերեւ հանել անոր կատարած դրական, ազգօգուտ աշխատանքները:

Ինչքան որ հաւատք եւ մոլեռանդութիւն դրած է Դաշնակցութիւնը Հայութեան ազգային հաւաքականութեան սիւները ամուր հիմերու վրայ դնելու, Հայութեան ազգային ինքնուրոյն գոյութիւնը պահելու, անոր պատմական հայրենիքի հողերը իրար միացնելու եւ ամբողջական Հայաստան ստեղծելու նախանձախնդրութեամբ, դժբախտաբար, գուցէ նոյնքան, եթէ ոչ աւելի՝ չարանենգ մոլեռանդութիւն ցուցաբերած է բոլշեւիզմը՝ իր չար նպատակներուն եւ բացասական վնասակար քայլերուն մէջ, Հայ ժողովուրդի ընդհանուր հաւաքականութեան եւ ազգային բարեկեցութեան մարզին մէջ, Դաշնակցութեան դրական աշխատանքները եւ ապագայ ձեռնարկներն ու առաջադրութիւնները ձախողութեան մատնելու կամ ի դերեւ հանելով, չէզոքացնելու չարախնդացնկութեամբ:

Անկամայ այս յոռետես եզրակացութեան յանգեցանք, աչքի առջեւ բերելով այն դաւալից, խարդախ եւ բացայայտօրէն վնասակար քաղաքականութիւնը՝ որ, բոլշեւիզմը որդեգրեց առ հասարակ հայ ժողովուրդին եւ հայ դատին նկատմամբ, Հայոց պատմութեան մէկ բախտորոշ եւ ճակատագրական շրջանին, եւ որ, հակառակ տասնամեակներու թաւալումին, այսօր ալ անխափան կը շարունակուի առանց որեւէ փոփոխութիւն կրած ըլլալու դոյզն հաւանականութեան:

Որպէսզի այս ընդհանրացումները լոկ երեւակայական մտքի արդիւնք չթուին, եւ դէպքերն ու իրողութիւնները, ըլլան պարզ, հասկնալի եւ յստակ բոլորին համար, կարեւոր կամ անհրաժեշտ կը նկատենք փակագիծ մը բանալ այստեղ:

Արդ՝ բոլշեւիկեան բարքերուն եւ միջավայրին լաւատեղեակ անձերուն համար, երբեք զարմանալի չի թուիր, եթէ բոլշեւիզմը, քաղաքական՝ կամ, այլ նըպատակներով մղած պայքարի ընթացքին, իր հետապնդած նպատակները յաջողութեամբ պսակելու, կամ՝ գաղափարական հակառակորդը լռեցնելու եւ զայն վերջնականապէս զինաթափ ընելու նախատեսութեամբ, չարամտաբար եւ կանխամտածուած կերպով, դիմած է սուտի, կեղծիքի եւ խարդախութեան քաղաքականութեան: Կամ, աւելի պարզ եւ հասկնալի լեզուով, կանգ չէ առած կիրարկելու գաղափարական զոդութեան անպատուաբեր միջոցը՝ անշուշտ, համաձայն ներկայացած պարագաներուն եւ պայմաններուն:

Գողութեան ճամբաները իր հետեւորդներուն սորվեցուցած է առաջին անգամ ինքը՝ բոլշեւիզմին գաղափարախօսը, մտաւոր սնունդ մատակարարողը, ուսուցիչը, տեսաբանը, եւ միեւնոյն ատեն, պատմութեան ամենամեծ պատեհապաշտը՝ Լենինը, որ սոցիալիստ յեղափոխականներէն գողնալով, գործադրութեան դրաւ անոնց հողային ծրագիրը, քաղաք. աշխարհը այս կերպով, ապշութեան մատնելու ատենճան: Այս բացայայտ գողութեան, կամ անպատուաբեր արարքին համար, ժամանակին, երբ հաշիւ պահանջուեցաւ Լենինէ՝ այս վերջինը՝ առանց այլեւայլի, անպատկառութեամբ, հետեւեալ պատասխանը տուաւ, արդարացնելու համար իր կատարած անթոյլատրելի արարքը:

«Էս-Էրներէն մենք առինք այդ ծրագիրը, նախ՝ անոր համար՝ որպէսզի յաղթենք իրենց, երկրորդ: Առինք ու գործադրեցինք՝ փորձառաբար անոր անպէտքութեան մէջ սուս գիւղացիութիւնը համոզելու համար» («Ռեւոլիւցիոննա Ռոսիա», տես, Վ. Ջերնովի յօդուածը, 1923, թիւ 28-29, էջ 8), ինչպէս նաեւ՝ Վ. Նաւասարդեանի, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը», 1949, Գահիրէ, էջ 43:

Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ

(1 Շար.)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երիտասարդութիւնը, ռեւէ ժողովուրդի համար ,ուժ է, հարստութիւն եւ ապագայ:

Երբ խօսում ենք երիտասարդութեան մասին, մենակ թիւը չէ, որ նկատի ունենք, այլեւ՝ որակը:

Հարուստ են, ուժեղ այն ազգերը, որոնք ունեն բարձրորակ երիտասարդութիւն, այսինքն առողջ, կրթուած եւ որ ամէնից կարեւորն է, նկարագիր ու իտէալ ունեցող երիտասարդութիւն:

Ազգային տեսակէտով, այս վերջին պարագան, ճակատագրական նշանակութիւն ունի:

Որովհետեւ երիտասարդութեան նկարագիրն ու իտէալականութիւնն է, որ պիտի երաշխաւորի տուեալ ժողովրդի ապագան, նրա ձգտումների իրականացումը:

Առանց իտէալի եւ առանց բարձր նկարագրի տէր երիտասարդութեան, չկայ թռիչք ազգային իմաստով: Այդ կարգի երիտասարդութիւնը պիտի ծառայի միայն համրանքին, որ կարող է վերածուել զորշ, անդոյն, անկերպարան զանգուածի, մանաւանդ, երբ ապրում է այնպիսի աննպաստ պայմաններում, որպիսին մերն է:

Առարկութիւնների տեղիք չտալու համար, ասենք, ճիշդ է որ համրանքն էլ արժէք ունի, մանաւանդ մեզ պէս ժողովուրդների համար, թուով փոքր ու ցրուած, բայց յարաբերական է այդ արժէքը:

Ինչ սպասել հոծ թուով երիտասարդներից, որոնք իտէալ չունեն, ձգտում չունեն, նկարագիր չունեն ... եւ հեշտութեամբ կարող են փոշիանալ, ուծանալ, կորչել, ազգային իմաստով:

Մեր պատմութիւնը նման զառն փաստերի տրցակներ շատ ունի իր դիւաններում:

Ո՞ւր կորան հարիւր հազարաւոր մեր չէն, բարգաւաճ գաղութները՝ Արեւմտեան Եւրոպայում:

Բանի իտէալ ունէր յիշեալ գաղութների հայ երիտասարդութիւնը, քանի գիտէր յարգել ու յարգել տալ ինքզինքը ազգային իմաստով, նա ապրեց եւ փարթամացաւ:

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզը դեղանի պչրուհիին յիշատակին ընծայեց ափսոսանքի զգացումներով սոլյում պատիւներ:

Մառիի մահէն երեք շաբաթ ետք, 24 Փետրուարին, եւ երեք օր շարունակ, տեղի ունեցաւ անոր բովանդակ ինչքերուն աճուրդով վաճառումը:

Հետաքրքիրներու բազմութիւն մը խուժեց այդ աճուրդին վայրը: Հարուստ ու ազքատը հաւասարապէս կը փափաքին յիշատակ մը ունենալ համբաւաւոր Մառի Տիւփլեսիէն:

Այդ շրջանի բարոյախօսները զործի դըրուեցան, մասնաւորապէս անգլիացի մեծ գրագէտը Տիքէնս, որ այդ տարին Փարիզի հիւրն էր: Անիկա իր բարեկամին կոմս տ'Օրսէի գրեց հետեւեալ նամակը.

«Փարիզը մինչեւ իր ուղն ու ծուծը ինքզինքը հակասելու վրայ է այս միջոցիս: Բանի մը օրէ ի վեր բոլոր քաղաքական, գեղարուեստական եւ վաճառականական հարցերը լքուած են լրագիրներուն կողմէն: Ամէն բան կը չքանայ աւելի բարձր կարեւորութիւն ունեցող պատահարի մը առջեւ: Այդ պատահարը մահն է կիսաշխարհիկներու շրջանակին փոքրիկ կազմող կնոջ մը՝ հռչակաւոր Մառի Տիւփլեսիէն: Այս Մառի Տիւփլեսին ամէնէն փայլուն, ամէնէն անհաւասարակշիռ ու խոլ կեանք մը ապրելէ ետք իր եաին թողուց թանկագին կահ կարասիներ, թանկարժէք զոհարեղէններ եւ հեշտասիրական արդուզարդերու հաւաքածոյ մը...»:

Չորս օր տեւող աճուրդին, Պուլվար Մատըլէնի 11 թիւ տունը խուժեցին ամէն դասակարգի մարդիկ, այր թէ կին, ոմանք հետաքրքրութենէ տարուած, ուրիշներ չահարեր առուտուր մը ընելու կանխամտածութեամբ:

Ալեքսանդր Տիւմա ալ հոն էր եւ գնեց այն մարգարտեայ մանեակը որ ատենօք նուիրած էր իր սիրականին...

×

Որովհետեւ, Ալեքսանդր Տիւմա ճիշդ ժամանակին վերադարձած էր, ներկայ գտնուելու համար աճուրդին:

Մառին իր կեանքին մէջ կարճ ժամանակ մը միայն գրաւած էր, եւ սակայն Ալեքսանդր չէր մոռցած զայն:

1847, Փետրուար 10ին, Մառիի յուղարկաւորութենէն հինգ օր ետք, երբ իր հօր եւ անոր գրչեղբայր ու աշխատակից Օկիւսթ Մաքէի հետ կը վերադառնար Ալժերիայէն, Մարսիլիոյ մէջ իմացաւ Մառիի մահը: Ալժերիոյ մէջ տեղեկացած էր թէ իր նախկին սիրուհիին վիճակը զգալիօրէն ծանրացած էր: Իսկոյն նամակ մըն էր գրած անոր, զգլջում էր յայտնած եւ սակայն այդ նամակը անպատասխանի մնացած էր:

Կը թուի թէ Ալեքսանդր չափազանց ազդուած էր տեղեկանալով թէ այն էակը որ ինք տասնըմէկ ամիս շարունակ սիրած էր խանդակաթ սիրով մը, այժմ կը հանգչէր գերեզմանի մը ցուրտ հողին տակ:

Աճապարանօք Մարսիլիայէն մեկնած էր Փարիզ եւ ուղղակի դիմած էր Պուլվար Մատըլէնի ծանօթ տունը, որուն պատերուն ետին թաղնուած էին իրեն համար այնքա՜ն քաղցր յիշատակներ...

Եւ հոն, աճուրդին մասնակցելով եւ գընելով իր կողմէ Մառիին նուիրուած մարգարտեայ մանեակը, կը վերադառնար իր տունը, կը փակուէր հոն ու կը խոկար իր կորսուած սիրոյն վրայ, ոգեկոչելով Մառի Տիւփլեսիի մելամաղձոտ ու տրտմաթախիծ դէմքը...

×

Հինգ ամիսներէ ի վեր, Մոնմարթրի գերեզմանատունը կոմս Փերրկոյի ծախքով շինուած շիրիմին մէջ կը հանգչէր Մառի Տիւփլեսի, երբ Ալեքսանդր Տիւմա Որդի իր հօր բնակարանը՝ համբաւաւոր Վիլլա Մետենիս տուած մէկ այցելութենէն կը վերադառնար, կանգ առաւ Սէն-Ժերմէնի անտառին մէջ գտնուող «Սպիտակ ձին» հիւրանոցը, եւ վճռեց քանի մը օր անցընել այնտեղ:

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Ալեքսանդր Տիւմա Որդի Մառի Տիւփլեսիի իր հանդիպումին առաջին օրը, Վարիէթէ թատրոնը երթալէ առաջ, իր Բարեկամին՝ Էօժէն Տէժազէի հետ նոյն այդ անտառին մէջ ձիավարած էր կողք կողքի:

Եւ աւելի վերջը, իր սիրական Մառիին հետ բազմաթիւ անգամներ շրջագայած էր թեւանցուկ եւ դիրկընդխառն, նոյն այդ անտառին սաղարթախիտ ծառերուն հովանիին ներքեւ:

Վայրը եւ այդ քաղցր յիշատակները, յանկարծ երիտասարդ գրագէտին մտքին մէջ ծագեցուցին չքնաղ գաղափար մը:

Մտաւ հիւրանոցէն ներս ծայրատիճան յուզուած եւ աչքերը արտասուալից:

Նստեցաւ սեղանին առջեւ եւ տասնըհինգ օրէն գրեց իր համբաւաւոր վէպը՝ «Գամելիազարդ Տիկինը», որ չորս տարի ետք թատերգութեան վերածուելով, հերոսուհիին՝ Մարկրիթ Կոթիէի անունին տակ պիտի անմահացնէր անունը Մառի Տիւփլեսին:

Դար մը աւելի է անցած Մառի Տիւփլեսիի մահէն ի վեր, եւ սակայն մինչեւ այսօր, աշխարհի բոլոր անկիւնները, բազմաթիւ լեզուներով կը ներկայացուի «Գամելիազարդ Տիկինը», որուն հերոսուհին՝ Մարկրիթ Կոթիէէ միջոցով ամէն անգամ կ'ոգեկոչուի Մառի Տիւփլեսիի քաղցր յիշատակը:

Եւ մինչեւ այսօր, տակաւին կան անուն անձեր որոնք ամէն Մեռելոցի կ'այցելեն Մոնմարթրի գերեզմանատունը, ծաղկեփունջ մը զետեղելու համար տարաբախտ Մառի Տիւփլեսիի հողաթումբին վրայ:

Այդ ուխտագնացութիւնները պիտի շարունակուին ամէն տարի եւ Մառի Տիւփլեսիի անունը քանդակուած պիտի մնայ դարերու անմահութեան կոթողին վրայ այնքան ժամանակ, որքան պիտի ապրի մարդկութիւնը:

(8 եւ վերջ)

իսկ երբ դարձաւ ղաղափարապուրկ, ապրեց միայն առօրեայ անձնական հողերով, փոշիացաւ անյայտացաւ պատմութեան թատերաբեմից :

Բարեբախտաբար այդպէս չի եղել միշտ եւ ամէն տեղ : Մեր ժողովուրդը հազարամեակների իր պատմութեան ընթացքին, եղել է հարուստ՝ իր երիտասարդութեամբ :

Չի ունեցել շատ բան, ինչ որ ունեցել են ուրիշները : Բայց ունեցել է նկարագրով ու խոէալներով օժտուած, ընտիր երիտասարդութիւն :

Հայոց պատմութիւնը, դոյն, ընթացք ու բովանդակութիւն է ստացել, հայ երիտասարդութեան ջանքերի ու զոհողութիւնների շնորհիւ :

Անշուշտ հնարաւոր չէ, մի ակնարկ յօդուածում մէկիկ մէկիկ թուարկել բոլոր փաստերը : Բաւական է յիշել միայն Հայոց պատմութեան ոսկեդարը եւ վերջին հարիւրամեակի մեր պատմութիւնը :

Ե. դարու մեր ազգային մշակութային վերածնութեան ամէնից արժէքաւոր ու կարկառուն դէմքերը հազիւ 20-25 տարեկան էին, երբ գործի անցան :

Մեր պատմութեան մէջ, ընկերային, քաղաքական, ռազմական կամ մշակութային գծով, մեծագոյն գործեր իրականացնողները տղաներ էին :

Ներսէս Մեծը դեռատի էր, երբ խուզեցին իր խոպոպները եւ Իսրայէլ Օրին 20-ամեայ, երբ պտըտում էր բովանդակ աշխարհը՝ ի խնդիր իր ազգի ազատութեան :

Քրիստափորը մեռաւ, հազիւ բոլորած իր կեանքի չորս տասնամեակը :

Թուրքէնը, Իշխանը, Արամը, Բարգէն Սիւնին եւ միւսները 20 – 22 տարեկան երիտասարդներ էին, երբ հերոսական դրուագներով զարդարում էին մեր պատմութեան ոսկեղէն էջերը :

Պատճառ չկայ, որ տարբեր լինի այսօր եւ վաղը, երբ նորէն հարուստ ենք երիտասարդութեամբ :

Երէկուան համեմատութեամբ շատ աւելի հարուստ՝ որոշ տեսակէտով :

Հիանում է մարդ ի տես այդ երիտասարդութեան, առողջ, կայտառ, պատրաստուած :

Երէկ մասերի վրայ էինք հաշւում մեր համալսարանական երիտասարդներին, այսօր հազարաւորներ են նրանք :

Երէկ որպէս իրական արժէք՝ այս կամ այն մարզում, հազիւ էինք համդիպում մէկ քանի անունների միջազգային մարզում : Այսօր բազմաբարբառ կարեւոր թերթերի մէջ, կը կարդաք հարիւրաւոր հայ անուններ, որոնք փայլում են արուեստի, գրականութեան, շարժանկարի, երաժշտութեան, գիտութեան մարզերում :

Մեծ մասամբ երիտասարդներ :

Հայկական հարստութեան լաւագոյն փաստերն են դրանք, ցեղային ներուժ կարողականութիւնը, որ առկայ է միշտ ցայտուն ու ցոլուն, տեղի ու պարագայի համեմատ :

Մեր երիտասարդութիւնն այսօր եւս իր ձգտումներն ունի, յառաջդիմելու բուռն ցանկութիւն, նորանոր նուաճումների տենչանք՝ կեանքի բոլոր մարզերում :

Բայց ազգային տեսակէտով խոէալի թերութիւն ունի, դաստիարակութեան պակասներ :

Բացառութիւնները յարգելով հանդերձ, առանց խորանալու նաեւ պատճառների մէջ, կամ մեղադրելու ոեւէ մէկին, մենք նշում ենք փաստը միայն :

Մեր մամուլը անվերջ ահազանգ է հնչեցնում այդ մասին, յատկապէս ըՍփիւռքի որոշ շրջանների համար : Տարեցներն ու պատկան մարմինները հանդիպում են մեծ, յաճախ անյաղթահարելի դժուարութիւնների, մեր երիտասարդութեան առհմիկ դաստիարակութեան խնդրում եւ ձեռք առնուած միջոցները յաճախ մնում են անհետեւանք :

Ներկայ դէպքում այդ խնդիրները չեն մեր զբաղումի առարկան, այլ ինքը, մեր երիտասարդութիւնը՝ որպէս ներքին բովանդակութիւն, որպէս ապագայ՝ ազգային իմաստով :

Ասացինք ունենք պատրաստուած, լուրջ երիտասարդութիւն, իսկ պատրաստուածութիւնը ենթադրում է նաեւ որոշ գիտակցականութիւն՝ անհատի մէջ :

Եթէ գիտակցականը նեղմիտ է եւ դառնում է միայն անհատական խնդիրների շուրջ, կորցնում է իր հանրային արժէքը :

Մեր երիտասարդութեան գիտակցութեան մէջ, պիտի տեղաւորուի, արմատանայ ու ուռճանայ ազգայինը եւ հանդիսանայ նրա գերագոյն խոէալը :

Արտասահմանի պայմաններում դժուարութիւններ շատ ունենք, որոնց հակակշռումը՝ մեծապէս պայմանաւորուած է մեր ընտանիքների գիտակցական մօտեցումով եւ երիտասարդութեան կեցուածքով :

Երիտասարդութիւնն ինքը պիտի դառնայ նախաձեռնողը եւ ընթացք տայ այն բոլորին, որոնք պիտի նպաստեն իր առհմիկ նկարագրին եւ խոէալին, իր գիտակցական մօտեցումով օժանդակի տարեցներին, որ ցանկանում են օգտակար հանդիսանալ :

Պիտի ծանօթանայ ազգային արժէքներին, իր ժողովուրդի պատմութեանն ու մշակոյթին ու ապրի նրանց խոէալներով, հպարտանայ :

Այդ խոէալների ժառանգակիրն է ինքը, նրանցով է հարուստ եւ արժէքաւոր :

Այնտեղ է ձեւաւորուած ու ամփոփուած Հայութեան խոէալը, յաւերժական Հայութիւն՝ բարգաւաճ ու ազատ :

Այդ խոէալների իրականացմամբ է, որ պիտի իրականանայ երջանկութիւնը :

Այդ խոէալների իւրացումով, խորացումով եւ փոխանցումով միայն պիտի արժէքաւորուի ինքը եւ դառնայ կերտիչը՝ Հայութեան ապագային :

Հայութիւն որ ինքն է :

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿԱՐԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պուքրէշի «Ինֆորմացիա» թերթին մէջ կը կարդանք .—

«Ներկայիս, Հայաստանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ կան աւելի քան 17.000 յառաջացած տարիքով անձեր : Վիճակագրութիւններու համաձայն, իւրաքանչիւր հարիւր բնակիչի վրայ մէկ հոգի կ'ապրի աւելի քան ութսուն տարի : Հինգ հազար Հայեր հասած են 100 – 135 տարեկանի : Յառաջացած տարիքի հասած անձերու թիւը բացառապէս մեծ է բարձր լեռնային շրջաններու մէջ, ուր միջին տոկոսը, 50 առ հարիւր, աւելի է քան երկրին միւս շրջաններուն մէջ :

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐ

« Սով. Հայաստան»էն կ'իմանանք թէ Երեւանի մէջ մեռած է Սեպտեմբեր 22ին, մեծ դերասան Արմէն Գուլակեան : Ծնած էր Թիֆլիս, 1899ին : 1922ին Մոսկուա մեկնած է թատերական կրթութիւն ստանալու համար : 1927ին Երեւան կը հաստատուի ու ինքզինք կը նուիրէ հայ թատրոնի բեմադրութեան արուեստին : Ծանօթ են իր բարձրարժէք բեմադրութիւններէն «Պեպօ»ն, «Քանդած օջախը», « Ֆիկառոյի ամուսնութիւն»ը եւն. : «Անուշ», «Արշակ Բ.», «Իվան Սուսանին», «Այտա», «Քարմէն» եւայլն : Շարք մը թատերգութիւններու հեղինակ է՝ «Արշալոյս», «Գանձ», «Օրեր» եւայլն :

Նոյնպէս «Սով. Հայաստան»էն կ'իմանանք թէ ծանր հիւանդութենէ ետք վախճանած է յայտնի մանկավարժ եւ գիտութեան վաստակաւոր գործիչ Փրոֆ. Արշաւիր Շաւարշեան :

Ծնած էր 1884ին : Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը աւարտելէ ետք Լայբցիկ կը մեկնի եւ մանկավարժութեան կը հետեւի : 1914ին հայրենիք կը վերադառնայ ու կը նուիրուի մատաղ սերունդի դաստիարակութեան : Այս ճիւղին մէջ բեղուն գործունէութիւն ունեցած է : Իր գրչին կը պատկանին բազմաթիւ գիտական մանկավարժական ուսումնասիրութիւններ, մենագրութիւններ, ժողովածուներ, դասագիրքեր եւ յօդուածներ :

3000 ՏԱՐԻ ՋՈՒՐԻՆ ՏԱԿ

Քանի մը տարի առաջ, երբ Սեւանի ջուրերը քաշուեցան, հնախոյզները յատակէն երեւան հանեցին հին քաղաքի մը մնացորդները : Գտնուեցան բնակարաններ, ամրացուած պատերու մնացորդներ, որոնք ծառայած են տեղւոյն բնակչութեան պաշտպանութեան, անագապղինձէ եւ ոսկիէ նախշեր, տնային գործածութեան առարկաներ, զէնքեր ու պատերազմական կառքեր : Այս բոլորը մօտ 3000 տարի ջուրին տակ մնացած էին : Վերջերս, յաջողուած է ճշդել քաղաքին անունը : Գտնուած է ժայռ մը, որ յայտ—

ՏԽՐՈՒՆԻ

●

ՓՈՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆՍ .— Սեպտ. 17ին, Մխիթար Պետրոսեան կնքեց իր մահկանացուն իր տանը մէջ կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք : Հանգուցեալը Վասպուրականի Տոսպ գաւառի Լեսկ գիւղէն էր : Վասպուրականի հերոսամարտին ժամանակ (1915) իր տասնոց զէնքով մասնակցած է Գիւանոնց եւ Պօղանից գիւղերու կռիւներուն : Յետոյ անցած է Կովկաս, կռուած է մինչեւ յաղթանակ :

1918ին արձանագրուած էր կամաւոր ձիաւոր, եւ ուղարկուած էր Սարա : Յետոյ Վասպուրականցիներուն բախտը բաժնելով, Սալմաստ, Ուրմիա, մինչեւ Համադան : Երկրէ երկիր թափառական, ի վերջոյ հաստատուեցաւ այստեղ, ուր փակեց իր աչքերը հայրենիքին կարօտը իր սրտին մէջ : Հանգիստ քեզ, սիրելի ընկեր Մխիթար :

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՈՒԼԱՆԵԱՆ

նաբերուած քաղաքն հեռու չէ, եւ որուն վրայ 7րդ (Ք. Ա.) դարու բեւեռագիր արձանագրութիւն մը կար : Արձանագրութիւնը կարդալով հասկցած են թէ քաղաքը կը կոչուէր Քիքունի : Հինէն ի վեր յայտնի էր այս քաղաքին գոյութիւնը հին Հայաստանի մէջ, սակայն անծանօթ կը մնար վայրը :

ՊՏՈՒՂ ՉՈՐՑՆԵԼՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Եղեգնաձորի մէջ պտուղ չորցնելու գործարան մը շինուած է : Պտուղները պտելու եւ չորցնելու յատուկ մեքենաներ գետեղուած են : Օրական արտադրութիւնը պիտի ըլլայ 3500–4000 քիլօ : Եղանակի ընթացքին՝ 1500–2000 թոն պտուղ կարելի պիտի ըլլայ չորցնել : Նոր գործարանը լաւ կահաւորուած պահեստ մը ունի :

ԹԵԹԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ուժ կը տրուի թեթեւ արդիւնաբերութեան զարգացման : Երեւանի մէջ կը գործեն բուրդի, կերպասի եւ մետաքսի գործարաններ : Լենինականի մէջ հիւսուածեղէնի, Հոկտեմբերեան եւ Արտաշատի մէջ բանբակ զտող երկու գործարան՝ մթերման կայաններու իրենց ցանցով եւ չորացման – զտման բաժիններով : Լենինականի մէջ գոյութիւն ունի նաեւ մանածագործութեան, իսկ Կիրովականի մէջ գորգի գործարաններ եւ այլ ձեռնարկութիւններ : Այս ձեւի գործարաններ կան նաեւ Կամոյի, Գորիսի եւ Ստեփանաւանի մէջ :

Հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութիւնը ամէն տարի կ'իւրացնէ գործուածքներու նոր տեսակներ : Ներկայիս կ'արտադրէ 40է աւելի գործուածքի տեսակներ եւ 106 ձեւի հիւսուածեղէն եւ գուլպայ : Զարգանալու վրայ է կաշիի եւ կօշիկի արդիւնաբերութիւնը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Երբ Թորգոմը հետեւեց նրան՝ մարդը անճանակլի պատի խորշից վերցրեց մագաղաթեայ մի մեծ մատեան, որի թերթերը այնքան կարծր էին, որ բարակ տախտակների պէս բաժանւում էին իրարից : Նստելով մի եռոտանի կլոր աթոռի՝ դըպիրը նախ թելի մը օղակ հանեցրպանից եւ անցրեց գլուխը, որ երկար մազերը չխառնուեն աչքերի վրայ, ապա մատեանը ծնկանը դնելով, սկսեց մի առ մի գրել նորեկների անունը, եւ, իւրաքանչիւր անունը գրելիս՝ հարցնում էր. «ո՞վ է, ծե՞ր է, երիտասարդ, ամուսնացա՞ծ է, երեխայ ունի՞»... Պատասխաններ ստանալով՝ գրում էր «երիտասարդ, ամուսնացած»... Երբ հերթը եկաւ Թորգոմին եւ դպիրը լսեց, որ նա ամուսնացած չէ, գլուխը բարձրացրեց .

— Եւ ինչո՞ւ ոչ,— կատակով զարմացաւ :— Պէտք է ամուսնանալ, տղաս, քանզի զուգութիւնը բարիք է, անզուգութիւնը չարիք ահաւոր... Պիտի ամուսնանալ,— կրկնեց :

— Այո, տէր դպիր, պիտի ամուսնանամ,— հանդստացրեց Թորգոմը նրան քմծիծաղը պահած,— Պիտի ամուսնանամ, եթէ տէրը յաջողի :

— Կը յաջողի, տղաս, կը յաջողի : Քեզ համար կը գտնենք մի լաւ հարսնացու եւ մեր քահանան կը պսակի քեզ մեր ժամանակաւոր եկեղեցում : Մենք ամուրիներին պսակում ենք, որ կարգով մնան :

— Շնորհակալ եմ, տէր դպիր :

— Եւ ինչո՞ւ,— զարմացաւ դպիրը :— Դա մեր կարգն է. արքայից հրաման է :

Թորգոմին տարօրինակ թուաց, որ թագաւորն զբաղւում է ամուսնական խնդիրներով, բայց եւ այնպէս դպիրին հանգստացնելու համար ասաց :

— Շնորհակալ եմ, տէր դպիր, ես ունեմ իմ ընտրեալս, եւ նա այստեղ է :

— Այդպէս,— կատակով հիասթափուեց դպիրը՝ խուիւ մօրուքը բուռն մէջ հաւաքելով :— Զմռանաս ուրեմն կանչել ինձ հարսանիքիդ :

Թորգոմը չէր հաւատում, թէ նա կը գայ իր հարսանիքին, բայց խոստացաւ քմծիծաղով :

— Սիրով, տէր դպիր, սիրով :

Երբ հարցումները վերջացան՝ Թորգոմը հետաքրքրուեց .

— Իսկ մեզ տեղ, աշխատանք կը լինի՞, տէր դպիր : Հարցին ուղիղ պատասխանելու փոխարէն՝ դպիրը փակեց մատեանը, մազերն անցրած թելի օղակը հանեց դրեց գրպանը եւ ասաց .

— Կանչիր ընկերներիդ, գնանք իշխանի մօտ : Կարգ է :

Երբ փոքր անց Թորգոմը եւ ընկերները՝ Յովսէփն ու Վարդանը, դպիր Դաւիթի առաջնորդութեամբ անցան վերին յարկը՝ այնտեղ գնում գալիս էր յիսունի մօտ մի տղամարդ : Առաջին բանը, որ տեսան ընկերները՝ նրա սեւ սուր աչքերն էին եւ ապա գանգուր մօրուքը, որը օղակ – օղակ իջնում էր կրծքին : Գանգուր էին եւ սեւ մազերի ծայրերը, որ հասնում էին կապայ օձիքին, մոխրագոյն կապայ, որի անընական երկար թեւքերը նա գցել էր ուսերին, ինչ նրան տալիս էր եռանդուն մարդու կեցուածք : Ոտքերին սեւ մոյկեր էին, մէջքին կարմիր մետաքս գօտի (իշխանական նշան), որի ծոպաւոր ծայրերը կախուած էին աջ ազդրին : Իսկ աջ ձեռքի բութ մատին կար մի ահագին ոսկէ մատանի, որի վրայ փորագրուած էր Գնունիների տոհմանիշը՝ կանգնած եղջերու : Դա ինքը Վարազ Գնունին էր՝ քաղաքի լիազօր կառավարիչը կամ, ինչպէս իրենք էին ասում, շահապը :

Ներս մտնողներին տեսնելով նա կանգ առաւ ձեռքերը մէջքին դրած եւ, աչքերը թեթեւակի կծկելով, նախ նայեց գննաբար :

— Ո՞րտեղից է ձեր գալը,— խօսեց նա տիրական խրոխտ ձայնով :

Երբ ընկերները պատասխանեցին ակնածանքով, իշխանը նորից հետաքրքրուեց, թէ քանի հոգի՞ եւ քանի՞սը ունակ են աշխատելու :

— Երեքը, տէր իշխան,— բոլորի փոխարէն պատասխանեց Թորգոմը :

— Միա՞յն,— զարմացաւ Գնունին :— Իսկ միւսները :

Իմանալով՝ եկողներից չորսը կանայք են, մէկը ծերունի՝ իշխանը շուրթերը սեղմեց անբաւական :

— Այստեղ կանայք եւս կարող են աշխատել,— շեշտեց նա թաւ ձայնով :— Դուք երիտասարդ էք, հետեւաբար՝ ձեր կանայք, լինելով մանկամարդ, կարող են նոյնպէս ...

Նա լռեց մի վայրկեան, նորից դիտեց առջեւը կանգնած երեք առողջ տղամարդկանց եւ ակներեւ գոհ մնաց :

— Քաղաքիս պէտք են աշխատող բազուկներ՝ եւ շատ, եւ լաւ ... գնացէք առայժմ օթեւան : Յետոյ կը պարզենք, թէ ով ինչ կարող է անել ...

Այսպէս էր իշխան Գնունու սովորոյթը. անձամբ դիտում էր նորեկներին եւ խօսում հետները՝ պարզելու, թէ ով ի՛նչ աշխատանք կարող է կատարել :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԿԻՆԷԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ 2 ԺԱՄ ԿԸ ԽՕՍԻ

ՄԱԿի ընդհ. ժողովին, Կինէի վարչապետը՝ Սեքու Թուրէ երկու ժամ խօսած է ու կրկնած, գրեթէ բառ առ բառ, Ալճերիոյ տեսակէտները։

Պահանջելէ ետք վերջ դնել գաղթատիրութեան եւ Քոնկոյի մէջ կիրարկուած քաղաքականութեան, անդրադարձած է Ալժերիոյ։ Կինէի վարչապետը գիտել տուած է թէ՝ դժուար է անտեսել Ալժերիոյ պատերազմը, որ կը շարունակուի Ֆրանսայի յամառութեան պատճառով եւ հակառակ անոր որ ՄԱԿը ընդունած է այդ պատերազմին անարդարութիւնը եւ անհեթեթութիւնը։ Սեքու Թուրէի կարծիքով պատասխանատուն միայն Ֆրանսան չէ։

Այս նախադասութիւնը յստակ չէ եւ շատեր ուզած են գիտնալ թէ ի՞նչ պէտք է հասկնալ։

Պահանջած է որ ՄԱԿը գործնական եւ արդար լուծում մը գտնէ Ալժերիոյ պատերազմին վերջ տալու համար։ Միեւնոյն ժամանակ ազատ ընտրութիւններ պէտք է տեղի ունենան։

Նեհրու նոր առաջարկ մը բերած է ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարութեան համար։ Համբրշոլդ ունենայ հինգ օգնականներ, 5 աշխարհները ներկայացնող եւ ոչ Խրուշչեւի առաջարկածին պէս երեք հոգինոց ղեկավարութիւն մը տարբեր հոսանքներէ որոնցմէ մէկուն վեթօն անելի մատնէ ՄԱԿը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Գուրգէն Տապաղեան, զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի, Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութեան, Լիոնի երկու հոգեւոր հայրերուն, Վալանսի հոգեւոր հովիւին, Տէսինի եւ Լիոնի եկեղեցիներուն, որոնք անձամբ եւ ծաղկեպսակով մասնակցեցան իրենց սուգին, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԳՈՒՐԳԷՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

×

Այս տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Առաքելեան յատուն Ն. Ֆ. ը՛ը նուիրեն Մշակոյթի Տան Յ. Օնպաշեան սրահին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՄԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ բացուած է հայերէնի նոր դասընթացք մը՝ 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), ուսուցչութեամբ Տիկին Ա. Զիթունիի։

Կը խնդրուի ծնողներէն այժմէն արձանագրել իրենց զաւակները Տիկին Ա. Գազազեանի մօտ, 6 Րիւ Սէն Սիւլփիս, Փարիզ (6), կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14էն սկսեալ, ամէն օր։

Դասերը կը սկսին այս Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 13ին, կէսօրէ վերջ ժամը 14ին։ Նոյն օրը տեղի կ՚ունենան նաեւ արձանագրութիւնները։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեօ Քաշանի խումբը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Օտեթ Արեւեանի եւ ընտանիքին իրենց մօր եւ ազգականին՝ Տիկին Աճէմեանի մահուան առթիւ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10·30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քսանհինգերորդ տարեդարձին առթիւ։

Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ հերոսամարտի 40րդ տարեդարձին առթիւ, ութ հազար զինեալներու նշխարաց, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, այս Կիրակի առաւօտ։ Կը հրաւիրուին հայրենակիցները եւ անոնց խնկելի յիշատակը յարգողները։ Յետ պատարագի մատաղ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9)։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի դպրոցը վերաբացուած է։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Կիրակի առաւօտները ժամը 9էն սկսած եւ ձրի։

Ծնողներէն կը խնդրուի արձանագրութիւններուն համար շուշանալ, որպէսզի դասընթացքները կանոնաւոր կերպով տեղի ունենան։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Նոյեմբեր 19ին, Վալանսի մէջ։

×

ՎԻԷՆ.— Դաշնակցութեան 70ամեակը, կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին։

Կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէրքլը Կաթոլիքի սրահը։

×

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէի սրահին մէջ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

×

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Իսիի Խրիմեան դպրոցին մէջ, ուսանողական կերուխումով։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀԱՃԸՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՇԱՍ.— Հաճընի Հայր. Ընդհ. Միութիւնը «Արծուաբոյն»ի հերոսամարտին 40րդ տարեդարձը կը տօնէ մեծ շուքով, այս Կիրակի, սովորական սրահին մէջ։ Տէսինի նոր ընծայ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեան հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ 8000 անթաղ նահատակներու խնկելի յիշատակին, եւ պիտի քարոզէ։

Կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր հայրենակիցները եւ նահատակներուն յիշատակը յարգողները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սերաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը Հայաստանէն նոր բերուած հայախօս ժապաւէն մը կը ներկայացնէ Հոկտեմբեր 18ին։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին։

Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Յոյներու սրահը։

Կարեւոր օրակարգ։

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արզրութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի օր, ժամը 4ին դպրոցին սրահը։ Ներկայ կ՚ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՇԱՍԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Հաճնոյ Հայր. Ընդհ. Միութեան հովանաւորեալ դպրոցը վերաբացուած է, Հինգշաբթի եւ Կիրակի առաւօտները ժամը 10 – 12, ուսուցչութեամբ մանկավարժ Պօղոս Ապրազեանի, ծնողներէն կը խնդրուի անյապաղ ղրկել իրենց զաւակները։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
«ԾԱԽՈՒ Է»	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 13 OCTOBRE
1960

36րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 8924 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4725

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14ԻՆ

ԹՈՒՐՔ – ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները նախկին վարիչներու դատավարութեան առթիւ, որ կը բացուի Հոկտ. 14ին:

Արդարութեան Բարձր Ատեանին կողմէ հանուցուած է.

1.— Արդարութեան Բարձր Ատեանը, որ կազմուած է դատելու համար Հանրապետութեան անկեալ Նախագահը, Վարչապետը, նախարարները, նախկին երեսփոխաններուն եւ անոնց յանցանքներուն ժամանակից եղողները, պիտի սկսի դատել ամբաստանեալները 14 Հոկտեմբեր, 1960 Ուրբաթ օր ժամը 9.30էն սկսեալ, Եասը Ատայի դատարանի սրահին մէջ:

2.— Դատավարութիւնները ամէն օր ժամը 9.30ին պիտի սկսին, պիտի շարունակուին մինչեւ 12, կէսօրէ ետք՝ 13.30էն մինչեւ 17:

Պաշտօնական արձակուրդի օրերուն դատավարութիւն տեղի պիտի չունենայ: Ուրբաթ առաւօտեան նիստին պիտի կարդացուի բանաձեւը՝ անկեալ նախագահին, վարչապետին, նախարարներուն, ժողովի նախագահին, քննիչ յանձնաժողովի անդամներուն, երեսփոխաններուն դէմ վերջին քննութիւն բանալու սահմանադրութիւնը բռնաբարելու արարքին մասին:

Նոյն օրը ժամը 13.30էն սկսեալ անկեալ նախագահ Պայարի եւ երկրագործական նախագահ Նեւզատ Էօքմէնի դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ իւրացումի յանցանքով:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. Միութեան Կոմիտէի Կապի Դիւանին ղեկավարի բաժինը գործի պիտի լծուի 14 Հոկտեմբեր, Ուրբաթ օր ժամը 6.45էն սկսեալ:

Դատավարութիւնները տեղի պիտի ունենան հետեւեալ յայտագրին համաձայն.

Կէսօրէն առաջ՝ 9.30 – 12:
Ճաշի դադար՝ 12 – 13.15:
Կէսօրէն ետք՝ 13.30 – 17:

Շաբաթ յետմիջօրէին եւ Կիրակի օր դատավարութիւն չկայ:

Երբ բանաձեւերը յանձնուին իրենց, ամբաստանեալները պիտի կրնան խօսիլ իրենց փաստաբաններուն հետ՝ որոշեալ ժամանակամիջոցներուն:

Անոնք որ Եասը Ատա պիտի երթան, հրամանի օրէն մէկ օր առաջ պիտի հանդիպին ԱՄԿի Կապի Դիւանը եւ ճշդել պիտի տան իրենց ինքնութիւնը: Անոնք որ պիտի ուշանան, կորսնցուցած պիտի ըլլան Եասը Ատա մտնելու իրաւունքը:

Հոկտեմբեր 9ին, Պոլիս հասած են դատախազները:

Առաջին առթիւ պիտի դատուի նախկին նախագահ Ճելալ Պայար, որուն դատին առաջին նիւթն է՝ շուն մը: Այդ շունը նուիրած էր Պայարին Աֆղանիստանի թագաւորին կողմէ եւ ծախուած է Օրման Ագարակին, քան հազար ոսկիի: Ցեղափոխութենէն ետք երեւան ելած է որ շունը ազնուացեղ չէր, եղ չունէր սերնդագործելու համար եւ արժէքը ոչ թէ քանի հազար, այլ միայն հազար ոսկիի էր:

Սահմանադրութեան բռնաբարման յանցանքին փոխարէն հետեւեալ պատիժները կը պահանջուին.—

Ճելալ Պայար, պատժական օրէնքին 141/3 յօդուածը՝ մահապատիժ:

Ատնան Մենտերէս պատժական օրէնքին 146րդ եւ 146/1 յօդուածները՝ Պայարի թելադրութիւններով հակասահմանադրական օրէնքներ յղած ըլլալու յանցանքին համար՝ մահապատիժ:

Մահապատիժ կը պահանջուի նաեւ քննիչ յանձնախումբի կազմութիւնը առաջարկող երեք երեսփոխաններու դէմ: Մնացեալ երեսփոխաններու դէմ կը պահանջուի Թ. պատժական օրէնքին 146/3րդ յօդուածին կիրարկումը (հինգէն 15 տարի բանտարկութիւն):

ՍԵՊՏ. 6–7Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Հարցաքննիչ Բարձր Մարմինը լրացուց Թղթածրարներուն քննութիւնը:

Ամէնէն աւելի կանգ առնուած է 6–7 Սեպտեմբերի դէպքերուն Թղթածրարին վրայ:

Ինչպէս ծանօթ է, Փրոֆ. Բէօփրիւլիւ եւ Փրոֆ. Կէօքայ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերուն կազմակերպիչներէն նկատուած են: Բարձր Մարմինը այն եզրակացութեան հասած է թէ երկուքն ալ տեղեակ էին դէպքին, բայց հարկաւոր միջոցները չառին կանխելու համար զայն, որով չարաչար գործածած եղան իրենց պաշտօնական իրաւասութիւնները: Այս պատճառով, Ֆ. Բէօփրիւլիւի դէմ 64րդ, Կէօքայի դէմ ալ 141րդ յօդուածին կիրարկումը պահանջուած է:

Ճ. Պայար եւ Ա. Մենտերէս հարցաքննիչ Բարձր Մարմնին առջեւ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերուն մասին վկայութիւն ընելով «Մենք չըրինք, տեղեակ չենք» ըսած են.

Բարձր Մարմինը 1–3 տարի բանտարկութիւն պահանջած է Բէօփրիւլիւի եւ Կէօքայի դէմ:

ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԵՑԱՒ ԱՆԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բանակի լուսանկարի եւ ֆիլմի կեդրոնը պատրաստած է ժապաւէն մը որ ցոյց կուտայ նախկին իշխանութիւններու առօրեայ կեանքը: Այս ֆիլմը առաջին անգամ ըլլալով ցուցադրուեցաւ լրագրողներուն:

Ժապաւէնը կը տեւէ քառասուն վայրկեան ու մանրամասնօրէն ցոյց կուտայ թէ Պայար, Մենտերէս, Քորալթան, նախարարները, երեսփոխանները եւ մնացեալ ամբաստանեալները իրենց Եասը Ատա բերուած օրէն ի վեր ինչպէս կ'ապրին, ինչպէս ժամանակ կ'անցընեն:

Այս ֆիլմէն ի յայտ կուգայ թէ անկեալներուն առողջութիւնը շատ լաւ է ընդհանուր առմամբ կատարեալ խնամքի տարկայ են, գիրք կարդալով կամ ճառ ուրակ խաղալով ժամանակ կ'անցընեն ճաշէն ետք խումբերով կը պտըտին պասքեթպոլի դաշտին վրայ վատառողջները խնամով կը դարմանուին բժիշկին մէջ, կրնան գնել իրենց ուզածը քանթինէն, կ'օգտուին կղզին հաստատուած նոտարէն՝ իրենց ընտանիքներուն կամ փաստաբաններուն հետ իրաւական յարաբերութիւնները կարգադրելու համար:

Ֆիլմը յաճախ ցոյց կուտայ անկեալ նախագահը, ժողովի նախագահը եւ վարչապետը: Պայար եւ Քորալթան շատ քաջառողջ կ'երեւին, մինչդեռ Ատնան Մենտերէս ջղային, վեհերոտ կը թուի եւ առաջին ակնարկով կը տեսնուի թէ նիհարցած է քիչ մը: Ցայտնի է թէ «երեք մեծերը», որոնք առանձին սենեակներու մէջ կը բնակին, չեն զրկուած որեւէ քաղաքակիրթ պայմաններէ, անոնք կ'երեւին արդուկուած տաբատներով, կանոնաւոր եւ խնամուած երեւոյթով: Ճ. Պայար իր բաճկոնին փոքր գրպանը ճերմակ թաշկինակ մը անգամ դրած է: Կը տեսնուի թէ սուտ է այն զրոյցը թէ Մենտերէսի մազերը ամբողջովին ճերմկած են:

Մինչդեռ Քորալթանի մազին ներկը ջնջուած եւ դարձած է ալեհեր: Մենտերէս տեսնուած է միշտ ձեռքերը խաչաձեւ առջեւը եւ ջղային վիճակ մը ունի:

Ժապաւէնին մէջ կը տեսնուի նաեւ Հարցաքննիչ Բարձր Մարմինին գործունէութիւնը կղզին մէջ: Մենտերէս շատ ...

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ ՄԱԿ-Ի ԱՌՋԵՒ

ՊԱՂ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

Նիքիթա Սերկէեվիչ Խրուշչեւ պարտուած կը վերադառնայ Մոսկուա: ՄԱԿի առջեւ իր վերջին ելոյթը չյաջողեցաւ: Մթնոլորտը աւելի լարուած է եւ քաղաքական շրջանակները աւելի յոռետես:

Խրուշչեւ պիտի խօսէր իր վերջին ճառը, հարցը՝ ապագաղութում: Իր առաջարկն էր որ այս «հարցերու հարցը» ծեծուի ՄԱԿի լիակատար նիստին մէջ: Դիտել տուած է թէ՝ տեւական կերպով կարելի չէ ձգձգել հարցին քննութիւնը, այլապէս պիտի ստեղծուի նախապատերազմեան կացութիւնը: Պէտք է ձեւ մը գտնել վերջ տալու համար այս անել կացութեան, որովհետեւ ամէն օր զէնքերը կը շատնան, ու պիտի գայ ժամանակ մը, երբ, անկարելի պիտի ըլլայ զինաթափուիլ: Ամբաստանած է Մ. Նահանգները որ ՄԱԿին ժամանակը կը խլեն Զան Քայ Չէքի նման «խամաճիկ» խաղցնելով եւ կամ Հունգարիոյ եւ Թիպէթի հարցեր մէջտեղ գնելով: Խրուշչեւ դիտել տուած է նաեւ, թէ՝ պետական շատ մը գէմքեր արդէն մեկնած են կամ կը պատրաստուին մեկնելու: Ասիկա ինքնին ապացոյց մըն է, որ պատուիրակութիւններէն շատերը համոզուած են, որ այլեւս լուրջ աշխատանք մը կարելի պիտի չըլլայ կատարել, Խրուշչեւ առաջարկած է յառաջիկայ Մարտին կամ Ապրիլին բացառիկ նիստ մը գումարել, ապագաղութման հարցին համար, Ժընեւի, Լենինկրատի կամ Մոսկուայի մէջ: Ամերիկայի պատուիրակը դէմ արտայայտուած ու յայտարարած է.

— «Եթէ Խրուշչեւ քարոզչութիւն կ'ուզէ ընել, կրնայ Քաղաքական Յանձնախումբին մէջ ալ ընել: Հոն ճառերը կը ձայնասփռուին, կը լուսանկարուին, կը հեռասփռուին»: Ուատսուըրթ յայտարարած է նաեւ թէ՝ ամէն անգամ որ մեծ եւ ազդուերիչ ճառեր արտասանելու առիթ կայ, Խ. Միութիւնը պատրաստ է ընելու, իսկ երբ զինաթափութեան շուրջ լուրջ խօսակցութեան պէտք է նստիլ, Խ. Միութիւն կը բացակայի: Խրուշչեւ պատասխանած է թէ պատերազմէ չեն վախնար: Պատրաստ են կռուելու հայրենիքին համար ու անպայման կը շահին եւ վերջապէս թէ՝ պատերազմը ամբողջ աշխարհին համար պիտի ըլլայ: «Եթէ կ'ուզէք մրցիլ մեզի հետ զէնքերու մարզին մէջ, կը կռուինք: Մենք ՍՈՍԽԻ պէս հրթիռ կ'արտադրենք: Բայց զինարշաւը պատերազմի կ'առաջնորդէ որուն մէջ պիտի ճզմուիք» չեչտած է խորհրդային վարչապետը աւելցնելով թէ եթէ իր առաջարկը ընդունուի (ապագաղութում՝ ՄԱԿի լիակատար նիստին մէջ), իր մեկնումը կը յետաձգէ: Իրեն համար յանձնախումբերը «հոտած ախոռներ են»:

Վերջապէս կ'անցնին քուէարկութեան եւ ժողովը 12ի (ընկերվարական պլոք եւ Կինէ, Մալի, Քուպա) դէմ 61 ձայնով եւ 25 ձեռնպահ կ'որոշէ որ ապագաղութման հարցը յանձնախումբի առջեւ ծեծուի եւ ոչ ազգաժողովին լիակատար նիստին, իսկ Խրուշչեւ բանաձեւը (ազգաժողովին խօսիլ ապագաղութման մասին) ստացաւ 12 ձայն թէր (ընկերվարական երկիրներ, Աֆղանիստան, Քուպա, Կինէ) 55 դէմ եւ 31 պատուիրակներ ձեռնպահ մնացին:

Այս կացութեան առջեւ Խրուշչեւ մեկնած է ջղայնացած եւ մթնոլորտը աւելի քան երբեք լարուած է:

Ազգաժողովին օրակարգի յաջորդ նիւթերն են՝ Ալժերիա, Հունգարիա, Թիպէթ եւ Մավրիտանիա: Ծանօթ է որ Ալժերիոյ հարցին առթիւ ֆրանսական պատուիրակութիւնը պիտի ձգէ երթայ:

KINOPANORAMA

Հոկտեմբեր 12էն ի վեր Փարիզի մէջ կը ցուցադրուի գունաւոր փաստանկար մը որ երկու ժամուան մէջ ձեզի կը ներկայանէ Խորհրդային Միութեան տեսարժան վայրերը որոնց կարգին՝ Հայաստանի լեռներն ու սարերը, տաքն ու աղջիկները, երգերն ու պարերը:

« Ֆրանսացի մը Մոսկուայի մէջ» ժապաւէնը լրագրողներուն ներկայացուեցաւ երեքշաբթի օր, Շարժանկարի մեր աշխատակիցը՝ Սուլէն Փափազեան աւելի հանգամանօրէն պիտի խօսի այս մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿը մերժեց տեղի տալ Մոպիւթիւին եւ Լումումպան յանձնել կամ ձերբակալել: Քաթանկայի մէջ, արիւնալի բախումները կը շարունակուին: Հարիւրաւոր մեռեալներ կան: Ափրիկէի եւ Ասիոյ երկիրները կը մերժեն ճանչնալ Լումումպան իբրեւ միակ օրինաւոր պետ:

ՔՈՆԹ ՏԸ ՓԱՐԻԻ երկրորդ զաւակը՝ Ֆրանսուա սպաննուեցաւ առջի օր Ալժերիոյ մէջ: 25 տարեկան էր:

ՊԱԼԹԻՔԱ զրօսանաւին անձնակազմէն մէկը «ազատութիւն ընտրեց» եւ որոշեց Ամերիկա մնալ:

ԹԱՅԼԱՆՏԻ Թագաւորը եւ Թագուհին որ աշխարհի գեղեցկագոյն Թագուհին կը նկատուի Փարիզ են քանի մը օր է, պաշտօնական այցելութեան: Արքայական ամոլը կը վերադառնի իր սիրային պատմութիւնը որ ծնած է Սէնի ափերուն:

ԱՐԱԲ ՄԻԱՑԵԱԼ Հանրապետութեան ներկայացուցիչը ՄԱԿի ժողովին մերժեց Իսրայէլի արտաքին նախարարին հրաւէրը՝ Նասր – Պէն Կուրիոն հանդիպումի մը համար:

ԹՈՔԻՈՅԻ մէջ սպաննուած է ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխը, ժողովի մը ընթացքին, ուսանողի մը կողմէ:

ԱՌԱԿՈՆ հրաժարեցաւ «Ռազմիկ Գրագէտներու» Ընկերակցութենէն 121ներու կոչին առթիւ: Համաձայնվար բանաստեղծը թէեւ չէր ստորագրած այդ կոչը բայց կը բողոքէ ընկերակցութեան բռնած դիրքին առթիւ որ կոչ կ'ընէ իշխանութեանց հետապնդելու ստորագրողները:

ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՏԸՊՐԷԻ միջոցով Զօր. տը Կոլի յանձնուած նամակով մը՝ Ատընաուըր դիտել տուած է թէ՝ անհրաժեշտութիւն կը նկատէ ամերիկացի զինուորներու ներկայութիւնը Եւրոպայի մէջ: Միեւնոյն առեն չեշտած է, թէ Ատլանտեան Ուխտէն ներս զինուորական ուժերը ոչ միայն պէտք է պահպանուին, այլեւ զօրացուին: Ուստի, Ատընաուըր կը պահանջէ որ Ուխտը տկարացնող ոչ մէկ քայլ առնուի:

« ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ցորչափ մերժեն այնքան ատեն ժողովրդական Չինաստանը չի կրնար անդամակցիլ ՄԱԿին» յայտարարեց Քապոթ Լոճ:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ յետաձգեց Քորէա իր այցելութիւնը, ինչպէս հաղորդեց Մոսկուայի ձայնասփիւռը: Ուաշինկթընի մէջ այս լուրը կը նկատուի իբրեւ նոր փաստ մը Մոսկուա – Փեքին լարուած կացութեան, արդարեւ յստակ է թէ ներկայիս Խրուշչեւ պիտի չտեսնուի Մաօ – Ցէ – Թունկի հետ:

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ» կը գրէ թէ տը Կոլի մեծութեան քաղաքականութիւնը կը մտահոգէ Ամերիկան: Այս քաղաքականութիւնը, կը չէզոքէ Թերթը, կը սպառնայ եւրոպական միասնականութեան:

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ
ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Ժամանակ մը եղաւ՝ երբ աւելի ամրացած զգալ իր կողմէ հաստատուած բոլշեւիկեան արիւնոտ դիկտատուրան, նոյն Լենինը, նոյն Հարցի մասին, նոյն անպատկառութեամբ, հետեւեալը յայտարարեց, այսպէսով՝ գողութեան ճամբաները ցոյց տալով իր հետեւորդներուն, եւ օրինակացնելով զանոնք անոնց աչքին:

«Հէնց Հոկտեմբերեան յեղաշրջման մոմենտին մենք շատ կարեւոր եւ ոչ ձեւական, շատ յաջող քաղաքական պլոք կապեցինք մանր բուրժուական գիւղացիութեան հետ, առանց որեւէ փոփոխութեան, ամբողջապէս ընդունելով Սոցիալիստ յեղափոխականների Ագրարային ծրագիրը, (ընդգծումը Լենինէն), այսինքն՝ ոչ թէ մայորիզացիայի ենթարկել նրանց, այլ համաձայնութեան գալ նրանց հետ»: (Ն. Լենին –, «Զախութեան երեխայական հիւանդութիւնը կոմունիզմի մէջ», Թիֆլիս, 1921, էջ՝ 67–68), (Վ. Նաւասարդեանի, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը» էջ՝ 43 – 44):

Ուրեմն՝ համաձայն բոլշեւիզմի վարդապետութեան, կամ լենինեան ուսմունքին, երբ անհրաժեշտօրէն պէտք կայ, կարելի է քաղաքական հակառակորդէն, առանց որեւէ փոփոխութեան, իր գաղափարները գողնալ եւ գործադրութեան դնել: Զախողութեան պարագային, առանց այլեւ այլի, յայտարարելով թէ՝ ուզեցինք փորձառաբար այդ գաղափարներու անպէտքութեանը մէջ զանգուածները համոզել, իսկ յաջողութեան պարագային, ամբողջապէս իւրացնել զանոնք եւ տէր կանգնիլ այդ գաղափարներուն:

Համայնավար բարքերում մէջ, ինքնատիպ եւ այլեւս ծանօթ գործելակերպ մըն է գաղափարական գողութեան այս մեթոտը, որ այլոց կարգին, իր արձագանգները գտաւ նաեւ մեր երկրին մէջ, Հայ Դատին առընչութեամբ:

Անկասկած, Լենինեան վերոյշեալ թելադրանքը ունենալով իբրեւ ներշնչման աղբիւր, տակաւին տարիներ առաջ, Եղիշէ Չարենց, «Էպիքական լուսաբացի» էջերէն, «Դաշնակցականներին» խորագրուած կտորի մը մէջ, յոխորտալից կը յայտարարէր, —

Դուք տէր էք ուզում ձեզ յայտարարել
Այն հերոսական, հսկայ պայքարի,
Որ ժողովուրդն է իմ երէկ վարել
Ընդդէմ բռնակալ Սուլթանի, Ցարի,

Իզուր էք ռռնում այդպէս վայրահաչ
Դուք անկախութեան պայքարի մասին,
Դա մե՛րն է հիմա, դա մերն էր առաջ:

Այսպէս ուրեմն, Չարենցեան երեւակայութեամբ, բոլշեւիկեան սեփականութիւն կը հռչակուէին եւ հայ ժողովուրդը, եւ անոր հերոսական հսկայ պայքարը, եւ հայկական արիւնոտ ազատամարտը, եւ անկախութեան գաղափարը ...:

Ըստ երեւոյթին, Հայաստանի անկախութեան պայքարին տէր կանգնելու փութկոտութեան մէջ, Չարենց, անշուշտ առանձին չէր, այլ, իր հետ կային նաեւ ուրիշներ: Աւելի ճիշդ, Չարենց կը հետեւէր վերէն, բոլշեւիկեան գծով տրուած թելադրութեան: Հայաստանի կարմիր բանակի առաջին կիսաբաժնին ուղղած իր «կոչ»ին մէջ, Խ. Հայաստանի այն ատենուան ռազմական ժողովրդական կոմիսար Աւիս Նուրիջանեան, նոյնը կ'ըսէր՝ Երեւանի «Կոմունիստ» պաշտօնաթերթի 1921 թ. Ապրիլ 23ի էջերէն, երբ ի միջի այլոց, բարկաճայթ կը յայտարարէր նաեւ հետեւեալը:

«Հայ ժողովուրդի արիւնոտ եւ հերոսական անցեալի հանդէպ Հայաստանի կարմիր բանակը խոնարհում է իր գլուխը եւ շարունակում է պայքարել նրա անկախութեան համար»:

«Եւ թող դողան հայ խմբապետները, երբ մենք՝ հայ աշխատաւորութիւնը եւ նրա կարմիր բանակը՝ գոչում ենք.

«Կեցցէ՛ անկախ սոցիալիստական սովետական Հայաստանը:

«Այո, ընկերներ, մենք շարունակում ենք պայքարել մեր ժողովրդի անկախութեան համար»: (Կոչը ամբողջութեամբ հրատարակուած է Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ի 1921, Յունիս 3ի թիւին մէջ):

Շատ աւելի ուշ, եւ քիչ մը տարբեր բառերով, սակայն, խորքին մէջ նոյն միտքը կը յայտնէր, Հայաստանի այն օրերու առաջին իշխանաւորը, Աղասի Խանջեան, անկախութեան դափնեպսակը Դաշնակցութեան ձեռքէն խլելու իր բռնապօռնիկ ճիգին եւ փութկոտութեան մէջ, Հայաստանի խորհրդայնացման 15 ամեակին առթիւ տուած իր զեկուցման ընթացքին, երբ կը յայտարարէր.

«Դաշնակցութիւնը դեռ մինչեւ հիմա էլ ձգնում է իրեն «Հայաստանի անկախութեան» դրօշակիրը ներկայացնել: Կեղծաւոր սուտ. պատմական փաստ է, որ Դաշնակները յօժար կամքով չէր, որ կատարեցին Մայիս 28ի տրագի-կոմեդիան: Անդրկովկասեան սէյմի քայքայումը եւ Մենշեւիկների ու Մուսավաթականների նախաձեռնութիւնը Վրաստանի եւ Ադրբէջանի «անկախութիւն» յայտարարելու մասին, յանկարծակիի բերեց Դաշնակներին»: «Խորհրդային Հայաստան», 30 Նոյեմբեր, 1935), (Վ. Նաւասարդեան, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը», էջ 45):

Անկախութիւն յայտարարելու փառքը Դաշնակցութենէն յափշտակելու համար, Խանջեանները ճիգ կ'ընէին ապացուցանելու որ Դաշնակցութիւնը զայն յայտարարած է ոչ թէ յօժար կամքով, այլ ստիպումի տակ: Հետեւաբար, Խանջեանները եւ Ալիխանը կ'ըսէին այն, ինչ որ չափածոյով ըսած էր Չարենց.— Անկախութի՜ւն, դա մերն է հիմա, դա մերն էր առաջ:

Բոլշեւիզմը, ինչպէս տեսանք, տեսաբանօրէն, սկզբունքով եւ վարդապետութեամբ ժխտելով, հետեւաբար՝ դէմ ըլլալով ազգութեան եւ հայրենիքի գաղափարներուն, գործնական գետնի վրայ, բոլշեւիկները իրր թէ տէր կը կանգնին այդ գաղափարներուն, համաձայն Չարենցի, Ալիխի եւ Խանջեաններու յայտարարութեան: Սակայն, իրականութեան մէջ, այդ յայտարարութիւնները մնացին սուտի եւ կեղծիքի սահմաններուն մէջ միայն: Իրենք զիրենք տէր հռչակելով այդ գաղափարներուն, իրականին մէջ, Չարենցները, Ալիխանը եւ Խանջեանները, կ'ուզէին իրենց համար բարոյական կռուաններ եւ հնարաւորութիւններ ստեղծել, կարենալ յաջողապէս զարնելու այդ գաղափարներէն թէ մէկին եւ թէ միւսին դէմ, ինչպէս պիտի տեսնենք:

Արդ՝ Դաշնակցութենէն անկախութեան գաղափարը սեփականացնել ձգնելով, կամ պարզապէս գողնալ փորձելով, կարեւոր է գիտնալ թէ ինչպէս գործադրեցին զայն բոլշեւիկները առօրեայ կեանքի մէջ:

Մարդկային ամէնէն հասարակ տրամաբանութեամբ անգամ, տէր կանգնիլ Հայաստանի իրաւունքներուն, կը նշանակէր Հայաստանը դարձնել իրաւատէր, դարձնել միացեալ եւ ամբողջական իր հողերով, դարձնել ազատ եւ անկախ՝ իր պետական կառոյցով: Այս բոլոր կէտերուն մէջ ալ, Հայաստանը դաժանօրէն եւ անարդար կերպով իրաւազրկուած էր: Իսկ հողային տարածութեան տեսակէտով, Հայաստանը ամենամեծ զրկեալն էր, անդամահատուած ըլլալով իր բոլոր կողերէն: Միացեալ Հայաստան ստեղծելու համար, նախապայման էր ամբողջացնել հայկական հողերը թէ Անդրկովկասի եւ թէ ալ Թրքապատկան Հայաստանի մէջ միանգամայն:

Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ

(2 Շար.)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՀԱՅԿ ՋՈՒՀԱՃԵԱՆ

Ուրիշ առթիւ այս սիւնակներուն մէջ անդրադարձած ենք կեանքին ու գործունէութեան Արեւմտահայ Թատրոնի յայտնի դէմքերէն Սերովբէ Պէնկլեանի, որ հայ իրականութեան մէջ հիմը դրած է դուսաներգական ճիւղին: Ըսած ենք թէ՝ Պէնկլեան իր ժամանակին յաջողած է մրցիլ Ֆրանսական եւ Իտալական դուսաներգական խումբերու հետ իր ներկայացումներուն անթերի բեմադրութեամբ:

Սակայն, նշած ենք նոյնպէս այն յատկանշական պարագան որ՝ Սերովբէ Պէնկլեան, այս հրաշագործ թատերական գործիչը, երբ ոտք է կոխած Թատրոնի սեմին (1857) եղած է բացարձակ անգրագէտ մը, դպրոցի երես չտեսած, նոյնիսկ անկարող հայերէն գրել – կարդալու:

Եւ սակայն, շնորհիւ իր բնածին տաղանդին եւ յամառ աշխատասիրութեան, վերջ ի վերջոյ Սերովբէ Պէնկլեան Արեւմտահայ Պատմութեան մատեանին մէջ ձգած է հրաշալի անուն մը:

Պարագան նոյնն է Հայկ Ջուհաճեանի համար:

Բնիկ Պոլսեցի, ծնած 1887ին, շատ կանուխէն երիտասարդ Հայկը իր մէջ զգացած է բեմի փափաքը:

Համեստ ընտանիքի զաւակ, կեանքի տարապայման կացութեան հետեւանքով պատանի Հայկ ուսում չէ կրցած ստանալ եւ նետուած է շուկայ, ապահովելու համար իր շուրջիններուն հանապազօրեայ հացը:

Եկած է օր մը, սակայն, ուր այլեւս շուկայի նեղ շրջապատը սկսած է չնչահեղձ ընել զինքը: Պէյրոտ բեմը իր ծակող սլաքները սկսած է արձակել եւ Հայկ Ջուհաճեան վառուելով իր մէջ հեղհեղուկ բորբոքող հուրէն, խառնուած է հէքեաթային յորձանքին մէջ:

Առաջին անգամ բեմ բարձրացած է Արշակ Պէնլեանի հետ:

Հոս փակագիծ մը բանալով, ըսենք թէ Արշակ Պէնլեան, իր կարգին բացարձակապէս անուս, բեմական առաջին քայլերը առած է Սերովբէ Պէնկլեանի խումբին մէջ, նախ իբրեւ ամէն բան ընող աշկերտ մը, եւ ապա, տակաւ առ տակաւ իբրեւ դերասան, անխօս դերերով: Աւելի ետք, Արշակ Պէնլեան եւս շնորհիւ իր ուշիմութեան եւ յարատեւ ու յամառ աշխատանքին կը դառնայ իր վարպետին արժանի յաջորդը՝ երկար տարիներ Տիգրան Չուհաճեանի ստեղծած տիպարներուն՝ Լէպլէպիճի, Քէօսէ Քէհիայի եւ Արիֆի դմայլելի մեկնաբանողը հանդիսանալով:

Իր կարգին, Հայկ Ջուհաճեան, առաջին օրերուն Պէնլեանի ներկայացումներուն կը մասնակցէր շատ չնչին, անխօս դերերով, եւ սակայն աչալուրջ հետեւելով փորձերուն, չարաչար աշխատանք թափելով, ահագին զոհողութիւններու եւ զրկանքներու տոկալով կը յաջողի դառնալ խումբին կարեւոր անդամներէն մին:

Եւ երբ կը մահանայ իր վարպետը՝ Արշակ Պէնլեան, անոր ձգած պարապ փոսը լեցնողը կը հանդիսանայ իր աշակերտը՝ Հայկ Ջուհաճեան:

Հայկ Ջուհաճեան բնաւորութեամբ հեզահամբոյր եւ նկարագիրով անշեղ ու ամբասիր անձնաւորութիւն մըն է եղած:

Պէնլեանի մահէն ետք, ընդհանուրին համաձայնութեամբ, Հայկ Ջուհաճեանին են վստահուած բոլոր այն դերերը որոնք

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Եղիշէ Չարենցին առաջին անգամ տեսել եմ 1917 թուականի աշնանը, Թիֆլիսում: Քաղաքային Դումայի առջեւ էին հաւաքւում այդ օրերին այլեւայլ քաղաքական հոսանքների պատկանող գործիչներ եւ ուսանողներ, բուռն ու յախուռն վիճաբանում ու քննարկում էին իրերամերժ ծրագրեր, եռում էին ու աղմկում: Բացօթեայ այդ վիճաբանութիւնները հին Աթէնքի իմաստասէրների վէճերն էին յիշեցնում Արիսպագոսում:

Չարենցին միշտ տեսնում էի այդտեղ իր մի ընկերոջ հետ: Երկար ժամանակ ես երկուսին շփոթում էի իրար, այնքան նման էին արտաքին տեսքով ու կեցուածքով: Շուտով կանգ առայ Չարենցի վրայ՝ նշան ունենալով նրա քիթը, որ աւելի ցցուն կորագծով էր նստած նիհար դէմքին: Նա վտիտ էր մարմնով, գլխահակ, նայում էր յօնքերի տակից անվստահ հայեացքով: Սակայն զարմանալին նրա աչքերն էին՝ զննող ու կենդանի:

Ես կարդացել էի նրա «Դանթէական առասպելն» եւ մի երկու այլ գործեր: Ծանօթանալու կարիք չկար այլեւս, որովհետեւ վիճաբանութեան ընթացքում ակամայ ծանօթութիւն էր հաստատւում: Չարենցն անմիջական մասնակցութիւն չէր ունենում վէճերին:

Հրաւիրեց իր տուն: Երեկոյեան անցայ Էկզարխեսկայա հրապարակի մօտ գտնուող Ակհմովսկայա փողոցի թիւ 34 միյարկանի տունը, որի մի սենեակում ապրում էր Չարենցը: Սենեակը կահաւորուած էր Թիֆլիսի հասարակ ընտանիքներին յատուկ ձեւով, — հնօրեայ թախտ, կոմոտ, կարի մեքենայ, սեղան, աթոռներ, եւայլն:

Չարենցը նստած էր թախտի վրայ ծալապատիկ, գլխին թասակ, ձեռքին թազբեհ: Զնայած իր քսանամեայ հասակին՝ տարեց մարդու տպաւորութիւն էր թողնում, ծխում էր ու դանդաղ խօսում Դելֆեան պատգամախօսի նման հատիկ – հատիկ: Ըստ իս, աւելի ձեւացնում էր՝ ծանրակշիռ տպաւորութիւն թողնելու նկատառումով: Յետագայում, երբ աւելի մօտեցանք, շատ աւելի հասարակ էր պահում իրեն:

Իսկոյն հարց տուեց, թէ ի՞նչ եմ կարդում, գրողներից ո՞ւմ եմ հաւանում: Շուտով ըմբռնեց, որ հետը խօսողը ծանօթ է Հայոց հին գրականութեանը, նաեւ նորին, որ Ներսիսեան դպրոցում աշակերտել է Մանուկ Աբեղեանին: Խօսք բացեց խորհրդապաշտների գործերի մասին եւ ապա, գլուխը ամբոմբացնելով, անակնկալ հարցրեց.

— Իզերի մասին լսած կա՞ք:

Ու մի խորամանկ ժպիտ նետեց աչքերիս: «Հիմա կը բռնեմ», — երեւի անցաւ մտքովը, մտածեցի ես:

Տուեցի մի քանիսի անունները, որոնց գրքերը ռուսերէն թարգմանութեամբ լոյս էին տեսել այդ տարիներին, եւ ես արդէն կարդացել էի:

Գրական այս քննութիւնից յետոյ Չարենցը վեր կացաւ՝ խախտելով իր եոգական նստելակերպը, հանդիսաւոր մօտեցաւ հնամաշ դարանին, բացեց դարակներից մէկը, որտեղ կանոնաւոր դասաւորուած էին բարակ տետրակների ձեւով լոյս ընծայած իր գրքերը, եւ մէկական օրինակ նուիրեց ինձ:

Այդ օրուանից սկսուեց մեր ծանօթութիւնը, որ շուտով փոխուեց մտերմութեան ու տեւեց մինչեւ մեծ բանաստեղծի կեանքի վերջը:

1921 թուի Սեպտեմբերին, մի օր, երբ վերադարձայ համալսարան, տեսայ մէկը մահճակալիս վրայ փռել է գրքերս ու ինքն էլ վերարկուով ու գլխարկով նստել, կարդում է: Մօտեցայ, տեսնեմ Չարենցն է:

— Տօ, Եղիշէ՞, — Բացականչեցի:

— Գնանք մեզ մօտ, Կոտեւէ, Արփիկն այնտեղ է, հանրակացարանում, — եղաւ Եղիշէի պատասխանը.

Իսկապէս, Չարենցն ամուսնացել էր և, Յունիսի՞ն թէ Յուլիսին, եկել Մոսկուա՝ համալսարան մտնելու ցանկութեամբ: Սակայն պետական համալսարանը հանրակացարան չի ունեցել այդ ժամանակ եւ Չարենցը մտել է մի անկիւն:

Սենեակից սենեակ անցնելով՝ հասանք Չարենցի անկիւնը, որտեղ մի մահճակալի վրայ պառկած էր Արփիկը: Արփիկին ես աշակերտական նստարանից գիտէի եւ ես էի ծանօթացրել Չարենցի հետ 1919 թուին: Խօսում էինք այստեղից – այնտեղից, իսկ մեր կողքից անց ու դարձ էին անում հարեւան սենեակներում ապրող ուսանողները:

Ազգերի մի ցուցահանդէս էր այդ հանրակացարանը, անցնում էին Ջինացիներ, Ճապոնացիներ, Հնդիկներ, Քորէացիներ, Տաճիկներ, Թաթարներ, իւրաքանչիւրն իր բնորոշ դիմագծերով, շարժուձեւերով ու բարձրաձայն խօսելով անծանօթ բարբառներ:

Արփիկը դժգոհ էր, դժուարութեամբ էր տանում այդ պայմանները, իսկ Չարենցը, ճիշդ է, սովոր էր շարքաշ կեանքի, սակայն խիստ մտահոգուած էր Արփիկի վիճակով ու ամէն կերպ աշխատում էր ելք գտնել այդտեղից:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(1 Շար.)

...այնքան յաջողութեամբ եւ այնքան տա– ...ընդով մեկնարկած էր անուանի վար– ...պետը :

Երկար ժամանակ պոլսահայ հասարա– ...կութեան առջեւ հանդէս գալէ ետք, Հայկ Ջուհաճեան առեն մը կը մեկնի Ամերի– կա, եւ սակայն Նոր Աշխարհի կենցաղը անհաղորդ թուելով իրեն, կը վերադառ– նայ դարձեալ Պոլիս, վերստին լծուելով թատերական աշխատանքի :

1933ին այցելած է Փարիզ եւ Փարիզա– հայերը լաւ կը յիշեն այն երկու ներկա– յացումները որոնց մասնակցեցաւ Հայկ Ջուհաճեան Փարիզի մէջ, ստանձնելով Կէպէպճիի Հօր – Հօրի եւ Հիճայրին դե– րերը :

Արշակ Պէնլեանի վրայ Հայկ Ջուհա– ճեան ունէր նաեւ անառարկելի առաւելու– թիւն մը : Որքան Պէնլեան չափազանցող էր եւ յաճախ այդ չափազանցութիւնը ...ները կը տանէր դէպի անհեթեթութիւն, ...ցնելու համար ռեհնկութիւն, այնքան Հայկ Ջուհաճեան իր դերակատարութեան ընթացքին զուսպ էր ու չափաւոր : Ժողո– վուրդին քով խնդուք յառաջացնելու հա– մար անիկա բնաւ չէր դիմեր բռնազբօսիկ եւ չափազանցեալ ածպարարութեանց : Վերջապէս, արուեստագէտ մըն էր որ գիտէր յարգել չափն ու կշիռը բոլոր օ– րէնքները :

Հայկ Ջուհաճեան Փարիզէն մեկնեցաւ Ամերիկա, ուր դժբախտաբար թատերա– կան ասպարէզին մէջ չկրցաւ իր յուսա– ցած աշխատանքը ունենալ :

Տարիներու բեռը չոքած էր իր ուսե– րուն եւ իր ուժերը չէին ներեր որպէսզի կարենար որեւէ ուրիշ աշխատանք ընել : Ստանձնեց ամերիկահայ եկեղեցիի մը մէջ ժամկոչի պաշտօնը եւ սատով ալ վեր– ջացուց իր կեանքը :

×

Հայկ Ջուհաճեան հայրենասէր էր ու ազգասէր :

Առաջին աշխարհամարտին, երբ կը զինուորագրուի Թրքական բանակին մէջ, զինքը կը ղրկեն Ատանայի շրջանը, ուր կը ծառայէ իբրեւ չուղեկառքի պաշտօ– նեայ :

Այդ շրջանին Գերմանացիները ձեռնար– կած էին Պաղտատի երկաթուղագծի շի– նութեան, եւ այդ ձեռնարկը ստանձնող ընկերութեան ղեկավարներուն հետ Ջու– հաճեան մտերիմ կապեր հաստատած էր : Անհաշիւ թիւով հայ զինուորական փա– խստականներ եւ գաղթականներ կը խու– մբէին հոն :

Աննկարագրելի թշուառութիւն մը կը տիրէր այդ համատարած սարսափին մէջ : Հայկ Ջուհաճեանի հայրենասէր հոգին, տեսնելով այդ աղէտալի կացութիւնը, կ'արիւ– նէր չարունակ, եւ գիշեր ու ցերեկ կը ...ածէր ճար մը՝ այդ խղճալիներուն օգ– նութեան հասնելու եւ անոնց դժնդակ կացութիւնը գոնէ մասամբ մեղմացնելու համար :

Եւ իր մտքին մէջ կը ծագի զմայլելի գաղափար մը : Կը կազմակերպէ թատե– րական խումբ մը, իր գլուխը հաւաքելով բոլոր մը սիրողներ : Կը սարքէ ներկայա– ցումներ եւ շուտով համակրութիւնը կը շահի գերմանացի եւ թուրք զինուորական պետերու : Այդ համակրութիւնը Ջուհա– ճեան կ'օգտագործէ, օգտակար դառնալու համար բազմաթիւ դժբախտ հայրենա– կիցներու :

Իր միջնորդութեամբ այդ դժբախտնե– րէն շատեր յաջողած են իրենց կեանքը փրկել, աշխատանք գտնել եւ համեմա– տաբար խաղաղ ապրուստ մը ունենալ մինչեւ մղձաւանջին վերջաւորութիւնը :

Այդ բոլորը Հայկ Ջուհաճեան կ'ընէր առանց որեւէ ակնկալութեան, անսալով միայն ու միայն իր ճշմարիտ Հայու սըր– տի ձայնին, որ ամէն բոպէ կը բաբախէր ազգակիցներուն համար :

Իր այդ զոհողութիւններուն վարձատրու– թիւնը լիուլի ստացաւ Հայկ Ջուհաճեան երբ զինադադարէն վերադարձաւ Պոլիս, ուր արդէն հասած էր իր բարի գործե– րուն արձագանգը :

Եւ սակայն իր կեանքի վերջալոյսին ...անխնամութիւնը դաժան եղաւ այս ճշ– մարիտ արուեստագէտին եւ մանաւանդ բարի ու ազնիւ հայ մարդուն հանդէպ : Հայկ Ջուհաճեան օրին մէկը մեռած գտնուեցաւ իր սենեակին մէջ, Նիւ Եորք, միայնակ ու լքուած բոլորէն :

Արդարեւ դժխեմ ճակատագիր ... Հայ դերասանի դաժան ճակատագիր : Բայց, առաջինը չէր ոչ ալ վերջինը :

Չէ՞ որ մեծ Սերովբէ Պէնկլեան, հայ դասական–երգական թատրոնի հրաշագործ հիմնադիրը, 1910ին Աղեքսանդրիոյ մէջ մեռաւ թշուառ ու անօթի ...

Շաբաթներ ետք միայն իր դիակը գը– տան, այն ալ նեխած վիճակի մէջ...

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լեռներու երկիր : Լեռներ՝ մխրճուած երկնի կապոյտին մէջ, որոնց գագաթը չարունակ նստած կը մնայ ձիւնը, երբ ստորոտը կը շիկանան ժայռերը՝ ամրան տաքէն : Ցածախ անչուք են այդ լեռնե– րէն շատերը, նոյնիսկ կը թուին ողեղ՝ իրենց մերկութեան մէջ, չկան դալարուն անտառներ, չկան ծաղիկներ եւ աղբիւր– ներ : Սակայն վեղնցիկ են անոնք իրենց ընդերքի գանձերով, որոնց ծանօթ է հայ ժողովուրդը անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր :

Հայաստանի մէջ վերջին քառասուն տարիներուն բուռն թափով սկսաւ զար– գանալ ժողովրդական տնտեսութիւնը : Արդիւնաբերութիւնը հանքանիւթի պէտք ունէր : Եւ ահա երկրաբանական – հետա– խուզական աշխատանքները մեծ ծաւալ առացան՝ Հայկական լեռնաշխարհի ըն– դերքին անսպառ պաշարները յայտնաբե– րելու նպատակով :

Երկրաբանները պղնձի եւ մօլիպտենի հանքեր գտան, որոնց հիման վրայ ընդ– լայնեցան հանքանիւթի շահագործումը եւ մշակումը Ալավերդիի եւ Ղափանի մէջ, ինչպէս նաեւ սահղծուեցան լեռնա– հանքերու նոր եւ մեծ ձեռնարկութիւններ Քաջարանի եւ Դաստակերտի մէջ : Նոր թէքնիքի եւ մասնագէտներու աճումին շնորհիւ՝ այդ ձեռնարկութիւնները ունե– ցան այնպիսի յաջողութիւններ, որոնց կարեւորութիւնը կը գնահատուի նոյն իսկ բովանդակ Խորհրդային Միութեան մէջ : Ներկայիս միայն Ալավերդիի պղնձի ձեռնարկութիւնը կ'արտադրէ քանի մը անգամ աւելի պղինձ, քան 1913ին գոր– ծող Անդրկովկասի բոլոր ձեռնարկու– թիւնները միասին առած : Նոյն այդ վայ– րերուն մէջ կ'արտահանեն նաեւ զինկ ու կապար, նաեւ այլ արժէքաւոր մետաղ– ներ :

Հայաստան բաւական հարուստ է նոյն– պէս նեֆելինային սիենիտներով, որոնք անցեալին մէջ արդիւնաբերական տեսա– կէտէն ոչ մէկ հետաքրքրութիւն կը ներ– կայացնէին : Հայաստանի գիտնականները այդ հում նիւթէն ալիւմինիումի արտա– դրութեան համար անհրաժեշտ կաւահող ձեռք ձգելու ինքնատիպ եղանակ մշակե– ցին : Միաժամանակ անկէ հում նիւթ ըս– տանալով կրաքիս եւ շարք մը բացառիկ արժէք ներկայացնող քիմիական նիւթեր յաջողեցան արտադրել : Ասոնց մէկ մասը բոլորովին նորութիւն է աշխարհի հա– մար, իսկ մէկ մասն ալ առաջին անգամն է որ կ'արտադրուի Խ. Միութեան մէջ : Ասոնց հիման վրայ սկսուած են կառու– ցանել Հրազդանի հանքային – քիմիական մեծ հիմնարկութիւնը, ինչպէս նաեւ նա– խատեսուած է ընթացիկ եօթնամեակին՝ զուգահեռաբար կառուցանել յախճապա– կիի եւ բարձրորակ ամաններու գործա– րան :

Սեւանի ափին, Հրազդանի, Իջեւանի եւ Ամասիայի շրջաններուն՝ գոյութիւն ունին մակնեզիայի անսպառ պաշարներ : Ներկայիս աւարտելու վրայ է մակնեզիա– յի հրակայուն նիւթերու փորձառական գործարանի շինութիւնը Շորժա գիւղին մօտ ու կը պատրաստուի նոյն վայրին մէջ կառուցելիք խեցեգործութեան մեծ գործարանի մը նախագիծը : Այս նոր ձեռ– նարկութիւնները, Թումանեանի հրակա– յուն աղիւսի գործարանին հետ միասին, մեծ թափ պիտի տան Հայաստանի հրա– կայուն նիւթերու եւ խեցեգործական ար– դիւնաբերութեան զարգացումին :

Քարերու երկիր : Այսպէս կոչուած է Հայաստան դարեր շարունակ՝ ի վկայու– թիւն անոր աղքատութեան : Սակայն քա– րը հարստութիւն է այսօր Հայաստանի մէջ, անսպառ հարստութիւն, որ կեանք կ'առնէ շինարարին հմուտ ձեռքերուն տակ, կը զարդարէ հայրենի քաղաքները եւ գիւղերը : «Ազգաստութեան խորհրդա– նիշ» այդ քարին շնորհիւ է որ Երեւան հասած է իր փառքին, իբրեւ «ճարտարա– պետութեան քաղաք – թանգարան» : Հա– յաստանի հռչակաւոր բազմերանգ տուֆ քարը հինէն ի վեր յայտնի է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ ու նոյնիսկ անոր սահ– մաններէն դուրս : Արթիկի վարդագոյն տուֆէն կառուցուած է Տնիէպրի ելեկ– տրակայանը, բազմաթիւ շէնքեր Վրաս– տանի, Ատրպէջանի, Հիւս. Կովկասի, Տոմպասի եւ Մոսկուայի մէջ :

Նուազ նշանաւոր չեն Հայաստանի պա– զալտը, կրանիտը, պեմզան, օպսիտաքա– րը : Բաւական է գիտել տալ, թէ Խորհ. Միութեան պեմզայի պաշարին մեծագոյն մասը կը գտնուի Հայաստանի մէջ : Այս նիւթերը նոյնպէս մեծ քանակութեամբ կ'օգտագործուին Հայաստանի սահման– ներէն դուրս : Ներկայիս պեմզան կ'օգ– տագործուի ոչ միայն իբրեւ շինանիւթ, այլեւ ապակիի եւ ռետինի արդիւնաբե– րութեան մէջ, մետաղներու մշակման ասպարէզին մէջ, իբրեւ յղկող նիւթ եւն. : Վերջերս Հայաստանի քարը լայն կերպով կ'օգտագործուի թեթեւ արդիւնաբերու– թեան մէջ : Անոր որոշ տեսակներէն ար– դէն իսկ կը ստացուին նուրբ եւ ամուր թելեր՝ բարձրորակ գործուածքներու հա– մար :

Երեւանի ընդերքին եւ Հայաստանի այլ վայրերու մէջ գոյութիւն ունին կիպսի եւ ալապաստրի շերտեր : Այս հում նիւթե– րուն շնորհիւ շինուած են գաճի, ներկե– րու, ճենապակիի, յախճապակիի, յախ– ճապակի գործարաններ : Իրենց գեղեցկու– թեամբ, ծանօթ են Հայաստանի մարմա– րը, եղնդնաքարերը ու շեղջաքարերը, ո– րոնցմէ Երեւանի «Հայմարմար» գործարա– նը կը պատրաստէ զարդարուեստի առար– կաներ : Հայաստանի մարմարով եւ եղնդ– նաքարով շինուած են Մոսկուայի գետ– նուղին եւ Նիւ Եորքի ցուցահանդէսի խորհրդային տաղաւարը : Հայաստան հա– րուստ է նաեւ ակաթով, յասպիսով, նռ– նաքարով, ծխածնաքարով, մեղեսիկով եւ մալաքիտով, որոնցմէ շատերը կ'օգ– տագործուին ոսկերչութեան արհեստա– նոցներու մէջ :

Քանի մը տարի առաջ Երեւանի ընդեր– քին մէջ գտնուեցաւ կերակուրի քարաղի հանք մը, որ Խ. Միութեան հարաւային շրջանի ամենահարուստ հանքը կը նկատ– ուի : Շինուելու վրայ է մեծ ձեռնարկու– թիւն մը, որ աղ պիտի մատակարարէ ամբողջ Անդրկովկասին : Ծրագրուած է շինել սոտա արտադրող գործարան մը : Հայաստան հարուստ է ծծմբաքարի, ման– գանի, ծարիրի հանքաշերտերով, ինչպէս նաեւ բուժիչ հանքային ջուրերով : Ար– զնիի, Ջերմուկի, Հանքաւանի, Դիլիջա– նի, Կամոյի ջուրերէն միլիոնաւոր շիշեր կ'արտածուին դէպի Խ. Միութիւն :

Ցարը Հայաստան աղքատ կը նկատուէր վառելանիւթի, այսինքն ածուխի, տոր– ֆի, այրուող թերթաքարերու տեսակէ– տէն : Սակայն վերջին տարիներու հետա– խուզութիւնները մէջտեղ հանեցին կաղի եւ քարիւղի պաշարներ :

Հայաստանի հանքային հարստութիւն– ները, ինչպէս նաեւ ջրաելեկտրակայան– ներու արտադրած ուժը մեծ չափով օ– ժանդակեցին Հայաստանի արդիւնաբե– րութեան զարգացումին :

Հսկայական քանակութեամբ կը հասնին Հայաստանի հանքային հարստութիւննե– րը, որոնց շնորհիւ այս երկիրը կարճ ժա– մանակի մէջ նոր տեսք ստացաւ եւ այս– պէս ցարական Ռուսիոյ յետամնաց ծայ– րամասը դարձաւ զարգացած արդիւնա– բերական կեդրոն մը :

Կ. ՎԵՐՄԻՇԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ նոր գիրքը, «ՄԵՂՔԻ ՔԱՐԸ», հրատ. «Սեւան»ի, Պէյրութ : Գին 10 Ն. Ֆ. : Նշան Պէշիկ– թաշլեան կը խնդրէ մեզմէ հաղորդել, որ այս գիրքէն ստացած է սակաւաթիւ օ– րինակներ, ու առայժմ չի կրնար ղրկել իր բոլոր գրասէր բարեկամներուն : Անոնք որ ստացած են այս գիրքը, կը խնդրուի որ փութացնեն փոխարժէքը, որովհետեւ հեղինակը կը մեկնի Նոյեմբերի մէջ Պէյ– րութ, ուր հրաւիրուած է, եւ ուրկէ յե– տոյ ալ պիտի այցելէ Միջնաւոր Արեւել– քի քանի մը հայաշատ գաղութները :

«ՅՈՒՍԱՁ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Հարց ու փորձը աւարտելուց յետոյ իշ– խանը կարգադրեց դպիր Դաւիթին, որ Թորգոմին ու ընկերներին տանի նորեկնե– րի օթեւանը :

— Նաեւ կ'ասես համբարակապետին, որ բաց թողնի անհրաժեշտը :

Երբ ընկերներն ու դպիրը դուրս գնա– ցին՝ Թորգոմը մնաց կանգնած, նրա դէմ– քից երեւում էր, որ ունի ինչ որ ասելիք : Կառավարիչ իշխանը նկատելով, որ նա չգնաց եւ սպասողական նայում է իրեն, հարցրեց :

— Ունի՞ս եւս ինչ ասելու :

— Այո, տէր, եթէ իրաւունք է :

— Խօսիր :

Եւ Թորգոմն սկսեց մանր պատմել թէ ինչու էին իրենք հեռացել Կամսարականի կալուածից, նրա ծառայութիւնից : Բա– ցատրելով իրենց հեռանալու շարժառիթ– ներն ու պատճառները, Թորգոմը հար– ցրեց թէ այդ չե՞ն համարի յանցանք եւ իրեն չե՞ն պատժի այդ քայլի համար :

— Ի՞նչ յանցանք, տղաս, — ընդմիջեց իշխանը աչքերը կկոցելով :

Թորգոմը ցանկանում էր պատմել ճա– նապարհին պատահածը՝ իշխանի սպա– նութիւնը անտառում ... բայց միտքը փոխեց իսկոյն եւ ասաց միայն .

— Միայն ա՞յդ, — ուսերը վեր քաշեց Գնունին երիտասարդ միամտութեան վը– րայ : — Դա յանցանք չէ, տղաս, թողել ես փոքր տիրոջդ եւ եկել ես մեծ տիրոջդ մօտ, եւ ոչ մէկը չունի իրաւունք քեզ պատժելու : Իրաւացի՞ կ ես արքայի հրովար– տակին . հասո՞ւ ես նորա իմաստին :

Թորգոմը գլխով արաւ :

— Եւ ուրեմն պա՞րզ է քեզ :

— Պարզ է, տէր : Սակայն կ'ուզէի ի– մանալ : Եւ որովհետեւ Թորգոմը յապա– ղեց շարունակելու՝ իշխանը շեշտ նայեց նրան :

— Եւ ի՞նչը կ'ուզէիր իմանալ ...

— Մի շինական, որ իշխան է սպանել, կարո՞ղ է գալ այստեղ .. քաղաք, եւ դորա համար չե՞ն պատժի նորան կամ ... չեն վերադարձնի նախկին տիրոջը :

Կառավարիչ իշխանը աչքերը թարթեց, ապա անխօս սեւեռեց Թորգոմի երեսը :

Թորգոմը, նրա հայեացքի տակ, գլու– խըն իջեցրեց իսկոյն, մտածելով, որ ի զուր եւ աւելորդ խօսքեր ասաց եւ այժմ կառավարիչը կը հանկանայ իմանալ, թէ ո՞վ է այդ շինականը, որ իշխան է սպա– նել : Բայց կառավարիչ իշխանը ասաց միայն .

— Սպանութիւնը բնաւ գովելի վար– մունք չէ, տղաս : Բնաւ : Իսկ արքայի հը– րամանն է՝ քաղաքս եկողին չվերադար– ձնել երբեք, որքան էլ պահանջին տէրե– րը, որքան էլ լինի նա զանցառու եւ յան– ցապարտ ... Իսկ այդ շինականի վար– մունքը գովելի չէ բնաւ :

Թորգոմը կառավարիչ իշխանի մօտից դուրս եկաւ անորոշ զգացումներով, ինքն իրենից դժգոհ, որ ի զուր խօսք բացեց սպանութեան մասին ... Դուրս գալով՝ միացաւ ուղեկիցներին, որ սպասում էին իրեն եւ հետաքրքիր էին, թէ մենակ մը– նալուց յետոյ ի՞նչ է խօսել նա իշխանի հետ : Բայց Թորգոմը ոչինչ չասաց :

Դրանից յետոյ Դաւիթ դպիրը առաջ– նորդեց նրանց այն տունը, որ քաղաքում կոչւում էր օթեւան, ուր եւ առժամապէս պէտք է ապրէին նրանք :

Դա մի յարկանի երկար շէնք էր՝ մանր խուցերի բաժանուած : Երբ ներս մտան՝ տեսան այնտեղ մեծ թուով մարդիկ, կա– նայք, որ իրենց նման խայտաբղէտ կա– պայներով նստել էին յատակին, շարուել պատերի տակ եւ զրուցում էին յոգնած :

— Նորեկներ են նմանապէս, — ասաց դպիրը :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

կանոնաւոր վկայութիւն մը կ՚ընէ, եւ հարցումներուն կուտայ պատասխաններ որոնք կը փաստեն թէ ընական է իր մտային հաւասարակշռութիւնը: Կը լսուին Մենտերէսի հետեւեալ խօսքերը. — « Ով որ պարտականութիւն ստանձնած է, ընական է որ գործադրէ օրէնքին տրամադրութիւնը »:

ՍԱՐՓԵՐ – ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

Արտաքին նախարար Սելիմ Սարփեր, որ ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովին մասնակցեցաւ մէկ քանի օր առաջ, վերադարձաւ եւ մամուլի ասուլիս մը տուաւ: Լրագրողներու եւ իր միջեւ հետեւեալ հարց – պատասխանները փոխանակուեցան.

Հ.— Ի՞նչ են ձեր տպաւորութիւնները Խրուշչեւի հետ ձեր տեսակցութիւններէն:

Պ.— Առաջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ ճաշի մը միջոցին: Հոն առաջին անգամ ըլլալով ծանօթացայ իրեն: Ըսի որ կրնանք կրկին տեսակցիլ եթէ փափաքի: Կիրակի իրիկուն իրեն հետ երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցայ խորհրդային պատուիրակութեան շէնքին մէջ: Կրոմիքօ ալ ներկայ գտնուեցաւ այս տեսակցութեան: Խօսեցանք Թուրքեւխորհրդային բարի դրացնութեան յարաբերութիւններու ապահովութեան եւ աշխարհի միջազգային կացութեան մասին: Ընդհանուր առմամբ, այս խօսակցութիւնը սկըսաւ փոխադարձ վարանումով եւ ուշադրութեամբ: Յետոյ քիչ մը փարատեցաւ: Վախճանին մօտ, անկեղծ մթնոլորտ մը տիրապետեց: Իբր եզրակացութիւն, մեր տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ փոխադարձ հասկացողութեան մթնոլորտի մէջ: Իմ անձնական կարծիքով, Խրուշչեւ շատ փափկավար, խելացի, հասկացողութեան տէր, առենի եւ նիւթի համաձայն զուարթ պետական մարդ մըն է երկկողմանի տեսակցութիւններու մէջ, եւ այս պարագային ուղղակի կը մտնէ դէպքերուն մէջ, ինչ որ լաւ մթնոլորտ մը կը ստեղծէ:

Ռուսիա օժանդակութեան առաջարկ ըրած էր մեզի: Ոչ մէկ մանրամասնութեան մէջ մտանք այս մասին: Պէտք է լաւ քննել հարցը եւ յետագային սկսիլ տեսակցութիւնները: Զենք կրնար օժանդակութիւն ընդունիլ առանց կշռելու զայն: Պարտքի մէջ ենք մինչեւ մեր կոկորդը: Կ՚ուզենք չափով առնել վարկերը:

Ս. Սարփեր յետոյ բացատրութիւններ տուաւ զանազան հարցերու մասին, ըսաւ թէ սահմանային միջադէպերը ընթացիկ բաներ են դրացիներու միջեւ եւ թէ կը խորհին հատուցում տալ այն հելլէն գիւղացիին որ սպաննուեցաւ անցեալները, թէ բարեկամական եղած է իր տեսակցութիւնը Նասրի հետ, որ չէ յուզած Հաթայի խնդիրը, եւ աւելցուց.

— Մեր տնտեսական եւ քաղաքական վարկը բարձր է այսօր: Բոլորին ծանօթ էին նախկին վարչաձեւական ապօրինութիւններն ու կաշառումները: Օտարները մեզմէ աւելի լաւ գիտեն մեր կացութիւնը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 30 Ն. Ֆ. Այրի Տիկին Մաննիկ Ուրբաթեանէ, Այրի Տիկին Ֆուլեանէ Տուտի Փափազեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեց. Թաղ. Խորհուրդս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները փոխան ծաղկեպսակի Ալֆորվիլա նահատակուած զինուոր Դանիէլ Զավըրեանի թաղման առթիւ Արփիկ Շահինեանէ երեսուն Ն. Ֆ., Դաւիթ Դաւիթեանէ յիսուն Ն. Ֆ.: Թաղականութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին պարագաներուն:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները.— Ռուբէն Տէր – Մինասեան, Շանթ, Թորգոմ պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Ալ. Խատիսեան, Հրանդ Ալեանաք: Լուսանկարները կը վերադարձուին ճիշդ պատրաստելէ ետք՝ մաքուր վիճակի մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ալբիլեան Սերունդը (Նախկին Զոմ) տիկին Ատրինէ Նուրեանի մահուան քառասունքին առթիւ քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Սողոմոն Թեհլիրեան սրահին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

ՇԱԹԵԼ – ԿԻՅՈՆԻ մէջ, արձակուրդի շրջանին, հայրենակիցներ յանձնարարեցին — լու համար ազգային հերոս Սողոմոն Թեհլիրեանի յիշատակը, նուէրներ ըրած են իր անունը կրող սրահին և պարտք դըրած են Պ. Մ. Առաքելեանի վրայ որ հանգանակութիւնը շարունակէ Շաթել այցելող հայրենակիցներէն: Հաւաքուած է 215 Ն. Ֆ.: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

Ստորեւ նուիրատուներու ցանկը.—

Յարութիւն Սէմէրճեան (Փարիզ), Զատիկ Թաշճեան (Տաքար), Զօրայեան (Իսի), Վարդանեան (Մարսէյլ), Մ. Առաքելեան (Նիս), Թ. Մեծպաքեան (Պուա – Քոլոմպ), Նշանեան Դանիէլ (Մուլէն): Տիկին Ղուպաթեան (Պուա – Քոլոմպ), Տիկին Նախըշքէրեան (Վենսէն), փոքրիկն Ժամկոչեան (Քլերմոն), Թաթուլ Երամեան (Անիէռ), Տիկին Փափազեան (Փարիզ), Անդրանիկ (Պուա Քոլոմպ), Երանեան (Առնուվիլ), Հօտաչայեան (Անկէն), Մանուէլեան (Փարիզ), Ճէնտէրէճեան Գ. (Մարսէյլ), Պասմաճեան (Պրիւսէլ), Հայրենասէր մը (Փարիզ), Ա. Մոսկոֆեան (Թուլոն), փոքրիկն Սալբի Տաքէսեան (Ապիճան), տասնական Ն. Ֆ., Տիկին մը Փարիզէն հինգ Ն. Ֆ.:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10.30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քսանհինգերորդ տարեդարձին առթիւ:

Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ Քիւթիւկեան իր ամուսնոյն Տոքթ. Յ. Քիւթիւկեանի մահուան երկրորդ տարեդարձին առթիւ երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ հերոսամարտի 40րդ տարեդարձին առթիւ, ութ հազար զիւցազներու նուիրւած, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, այս Կիրակի առաւօտ: Կը հրաւիրուին հայրենակիցները եւ անոնց խնկելի յիշատակը յարգողները: Յետ պատարագի մատաղ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9):

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԿՐԸՆՈԲԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի դպրոցը վերաբացուած է: Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Կիրակի առաւօտները ժամը 9էն սկսած եւ ձրի:

Ծնողքներէն կը խնդրուի արձանագրութիւններուն համար շուշանալ, որպէսզի դասընթացքները կանոնաւոր կերպով տեղի ունենան:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՄԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ բացուած է հայերէնի նոր դասընթացք մը՝ 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), ուսուցչութեամբ Տիկին Ա. Զիթունիի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն այժմէն արձանագրել իրենց զաւակները Տիկին Ա. Գազազեանի մօտ, 6 Րիւ Սէն Սիւլփիս, Փարիզ (6), կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14էն սկսեալ, ամէն օր:

Դասերը կը սկսին այս Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 13ին, կէսօրէ վերջ ժամը 14ին: Նոյն օրը տեղի կ՚ունենան նաեւ արձանագրութիւնները:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ. ժամը 3ին, Իսիի Խրիմեան դպրոցին մէջ, ուանդական կերուխումով: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՀԱՃԸՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՇԱՄ.— Հաճընի Հայր. Ընդհ. Միութիւնը «Արծուաբոյն»ի հերոսամարտին 40րդ տարեդարձը կը տօնէ մեծ շուքով, այս Կիրակի, սովորական սրահին մէջ: Տէօրթեօլի նոր ընծայ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեան հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ 8000 անթաղ նահատակներու խնկելի յիշատակին, եւ պիտի քարոզէ:

Կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր հայրենակիցները եւ նահատակներուն յիշատակը յարգողները:

Ա. Զ. Դ.

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեց. Թաղ. Խորհուրդը ի գիտութիւն Թաղիս եւ շրջաններու հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ հայերէնի դասաւանդութիւնները կանոնաւորապէս տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ Նոյեմբեր մէկէն սկսեալ, ամէն Հինգշաբթի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2–5: Կը խնդրուի ծնողքներէն կանխաւ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Կիրակի օրերը խորհրդարանի մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը Հայաստանէն նոր բերուած հայախօս ժապաւէն մը կը ներկայացնէ Հոկտեմբեր 18ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին:

Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Ցոյներու սրահը:

Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.—Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի օր, ժամը 4ին դպրոցին սրահը: Ներկայ կ՚ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՇԱՄԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Հաճնոյ Հայր. Ընդհ. Միութեան հովանաւորեալ դպրոցը վերաբացուած է, Հինգշաբթի եւ Կիրակի առաւօտները ժամը 10 – 12, ուսուցչութեամբ մանկավարժ Պօղոս Ապրազեանի, ծնողքներէն կը խնդրուի անյապաղ ղրկել իրենց զաւակները:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — VENDREDI 14 OCTOBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8925 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4726

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՐՏԱՊԱՆԸ ՊԱՐՏԱՊԱՀԱՆՋ...

Անհրաժեշտ է ըսել, թէ մենք հաւատարիմ քաղաքացիներ ենք մեր բնակած երկիրներուն մէջ: Մեր ապրուստը կը ճարենք ոչ թէ մուրալով, ողորմութիւն կամ նպաստ խնդրելով, այլ մեր արդար վաստակով: Միաժամանակ հաստատած ենք ու կը պահենք — միշտ մեր միջոցներով — դպրոցներ, եկեղեցիներ, ակումբներ, մշակութային ընկերակցութիւններ եւ բարեգործական այլ հաստատութիւններ:

Մեր անցեալը վկայագիր մըն է մեզի համար, մեր ներկան՝ երաշխաւորութիւն մը մեր ապագային համար: Մեզ ճանչցողները շատ լաւ գիտեն, թէ մենք բեռ մը չենք մեր ապրած երկիրներուն մէջ, այլ բեռնաբարձ մըն ենք, այս բառին լիարժէք իմաստով:

1950ին ընդհանուր ընտրութիւններ կատարուեցան Թուրքիոյ մէջ: Իբրեւ հետեւանք այդ ընտրութիւններուն, փոխուեցաւ ոչ թէ վարչաձեւը, այլ իշխանութիւնը: Հալքը քաշուեցաւ հրապարակէն, կորսնցուց իշխանութիւնը, եւ իր տեղը տուաւ Ադնան Մենտերէսի՝ Դեմոկրատ կուսակցութեան:

Դառն յիշատակներ ունէինք Հալքէն, ինչպէս՝ ունեւորութեան տուրքը, որուն նպատակն էր պարզապէս մոխիր դարձնել փոքրամասնութիւնները: Պահ մը կարծեցինք, թէ նոր իշխանութիւնը բան մը պիտի փոխէ երկրին մէջ, թէ՛ իբրեւ մտայնութիւն, թէ՛ իբրեւ վարչաձեւ:

Բան մը, արդարեւ, փոխուեցաւ, բայց փոխուեցաւ ոչ թէ դէպի լաւը, այլ դէպի վատը, նոյնիսկ յոռեգոյնը:

Ունեւորութեան տուրքին յաջորդեց Սեպտեմբեր վեցը:

Տեսնենք հիմա, թէ ինչ տուաւ Թուրքիան մեզի, վերջին ութսունամեակին:

Ա) Տուաւ Սուլթան Համիտը (300.000 հայերու ջարդը):

Բ) Տուաւ Իթթիհատը (մէկ միլիոն զոհերը, առանց հաշուելու Կիլիկիան):

Գ) Տուաւ Հալքը՝ իր ունեւորութեան տուրքով:

Դ) Տուաւ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերուն հեղինակն ու կազմակերպիչը:

Խօսքը չենք ըներ մեր հողերուն եւ Սրբազան Արարատին, որ Լենին եւ «փաշա»ներուն կողմէ փեշքէշ տրուեցան Թուրք «արխատաշ»ներուն:

Հոգեւոր իշխանութեան տիրացած՝ խորհրդային կառավարութիւնը, իր 1917 Նոյեմբեր 24 թուակիր դեկրետով, զոր ստորագրած էին վարչապետ Լենին եւ ազգային գործերու գործավար Ստալին, կը հաստատէր. «Մենք կը յայտարարենք, որ Թուրքիոյ բաժանումին եւ անկէ Հայաստանը «խլելու» մասին գոյութիւն ունեցող դաշինքը պատռուած եւ ոչնչացած է»:

Աւելի ուշ, 1926ին, ռուսերէն «Բոլշեւիկ» երկշաբաթաթերթին մէջ, պաշտօնական անձնաւորութիւն մը կը գրէր. «Երիտասարդ Թուրքիան վստահ է իր թիկունքին վրայ: Այդ՝ կարմիր թիկունքն է, խորհ. Միութիւնը: Քեմալական Թուրքիան միշտ անպարտելի կը մնայ խ. Ռուսիոյ հետ իր կնքած դաշնագրով»:

Անցնինք սակայն:

Թուրք լրագրողներ եւ պաշտօնական անձինք վերջապէս ստիպուեցան խոստովանիլ, թէ 1955 Սեպտեմբեր 6–7ի եղեռնական դէպքերը, ուղղուած՝ բացառապէս յոյն եւ հայ փոքրամասնութեանց դէմ, «նուէր»ն էին դեմոկրատ իշխանութեան, ինչպէս ունեւորութեան տուրքը նուէրն էր Հալքեան իշխանութեան:

Դարերէ ի վեր մեզի դէմ կատարուած հալածանքներուն, կողոպուտներուն, ջարդերուն ու կոտորածներուն համար ոչ ոք հաշիւ պահանջեց մինչեւ հիմա: Լռեցին մեր «բարեկամ»ները, լռեցին անշուշտ նաեւ մեր թշնամիները:

Թուրքին առաձգական խիղճը մարսեց ամէն բան, չմարսեց միայն Խաչատուրեան Պատրիարքին նամակը:

Մոռցան Սուլթան Համիտը:

Մոռցան Իթթիհատը:

Մոռցան ունեւորութեան տուրքը:

Մոռցան Սեպտեմբեր 6 – 7:

Մոռցան ՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆ տոլարի հասնող մեր ազգային եւ անհատական հարստութիւնը:

Բայց չմոռցան պատահական նամակ մը, որ կրնար չգրուիլ, կրնար նաեւ գրուիլ, ըստ պահանջի ...

Պէտք է ենթադրել, որ յեղափոխակա՞ն Թուրքիոյ եւ գեր–յեղափոխակա՞ն Թուրքերու նոր արշաւը ուղղուած չէ նամակագիր Պատրիարքին եւ մեր հոգեւոր իշխանութեան դէմ, այլ ուղղուած է Թուրքիահայ Հայութեան, դուցէ նաեւ ամբողջ Հայութեան դէմ:

Թուրքիա հակասութիւններու երկիր եղած է միշտ: Խօսքով յեղափոխական է, գործով՝ հակայեղափոխական: Խօսքով աշխարհիկ է, գործով՝ խստօրէն ապաշխարհիկ: Խօսքով պատմական է, գործով՝ պահպանողական: Խօսքով դէմ չէ փոքրամասնութեանց, գործով՝ ոչ միայն դէմ է, այլեւ թշնամի: Եւայլն:

Յատկանշական պարագայ մը.— Թուրք «Ակիս» թերթը, հրապարակելէ ետք Գարեգին Պատրիարքի ուրիշ մէկ նամակը, 1959 Մայիս 13 թուակիր, կ'եզրակացնէ. «Ոչ, ոչ, Մենտերէս երկինքէն կողովով վար չէ իջած: Այս հաւաքականութեան մէկ ծնունդն է: Մինչեւ Հայոց Պատրիարքը ինչեր գրած են ուրիշներ, Աստուած իմ»:

Թուրք թերթը ըսել կ'ուզէ պարզապէս, թէ ուրիշներ ալ նամակներ կամ «ինչե՛ր» գրած են, բայց քաւութեան նոխազը եղած ենք մենք, ոչ այնքան Պատրիարքը, որքան հայ համայնքը:

Եթէ իրաւամբ նամակներ կամ «ինչեր» գրած են նաեւ ուրիշներ, ինչո՞ւ չեն յիշուած: Ինչո՞ւ մեղապարտ արշաւը ուղղուած է միայն հայ համայնքին դէմ: Ի՞նչ կայ այս արշաւին տակ. ի՞նչ կայ այս արշաւին ետին:

Պատահած չէ, որ Թուրքիոյ մէջ բան մը փոխուի,— վարչաձեւ, վարիչ, իշխանութիւն,— եւ այս փոփոխութիւնը մեզի համար ոչ թէ բարեդէպ, այլ գոնէ չարադէպ հետեւանք մը ունեցած չըլլայ:

Սուլթան Համիտը ինկաւ. կարծեցինք, թէ այս անկումով վերջ պիտի գտնէ մեր չարչարանքը:

Այնուհետեւ եկաւ Իթթիհատը եւ փնտռել տուաւ միւսը:

Եկաւ Հալքը եւ լրացուց պակասը:

Եկան դեմոկրատները, Սեպտեմբեր վեցն ալ՝ իրենց հետ:

Կարգը հիմա Մայիս 27ի Թուրքիայինն է.— «Հայրենակից, Թուրքերէն խօսէ»: «Պետական գանձը պարապ է, լեցուցէք»: «Խաչատուրեան Պատրիարքի նամակը»:

Աշխարհի մէջ չկայ անկիւն մը, ուր տիրող իշխանութիւնը ըսէ.— Հայրենակից, քու լեզուդ մոռցիր եւ մեր լեզուն խօսէ:

Աշխարհի մէջ չկայ երկիր մը, ուր իշխանաւորը պարպէ գանձը եւ հպատակներուն հրահանգէ.— Լեցուցէք այս գանձը:

Աշխարհի մէջ չկայ վայր մը, ուր գրուած կամ ըստ պահանջի գրուած նամակի մը համար արշաւ կազմակերպուի ոչ թէ անձի մը, այլ ամբողջ համայնքի մը դէմ:

Թուրքիա այն միակ երկիրն է, որ իբրեւ պարտապահանջ կը խօսի միշտ, բայց երբեք՝ իբրեւ պարտապան: Միշտ կ'առնէ, երբեք չի տար: Իր տոմարներուն մէջ առնելիք ունեցողներ չկան, պարտք ունեցողներ միայն կան:

Հինգ միլիոն տոլար, մէկուկէս միլիոն Հայերու արիւնը եւ... նամակ մը:

Այս է Թուրքիան:

Կը տեսնէք ահաւասիկ, հոգեւոր իշխաններ, թէ ինչ կրնայ նշանակել նամակ մը: Ուստի՝ շրջահայեաց եղէք: «Մենք հոգեւոր իշխանութիւն ենք, քաղաքական իշխանութիւն չենք»: Ասիկա պատասխան մըն է, որ, ճիշդ ըլլալով հանդերձ իր ձեւին ու խորքին մէջ, կը փրկէ մեզ երեւելի եւ աներեւոյթ փորձութիւններէ ...

« ՑՈՒՍԱԲԱՐ »

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԿՆԵԼԷՆ ԱՌԱՋ ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՆՈՐ ԵԼՈՅԹ ՄԸ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ԿՕՇԻԿԸ ՀԱՆԱԾ, ՍԵՂԱՆԻՆ ԿԸ ԶԱՐՆԷ

Վարչապետ Խրուշչեւ վերջին ելոյթ մը ունեցաւ Ազգաժողովին առջեւ եւ ՄԱԿը վերածուեցաւ խակական կրկէսի մը: Նախագահը ջղայնացաւ եւ ձեռքի մուրճը կոտրեց մինչ Խրուշչեւ կօշիկը հանած սեղանին կը զարնէր: Ի՞նչ էր պատահած: Խորհրդային վարչապետը բանաձեւ մը կ'առաջարկէր պահանջելով ափրիկեան բոլոր պետութեանց անկախութիւնը: Խրուշչեւ կ'ուզէ որ ժողովուրդները «ազատ եւ անկախ ըլլան», ձերբազատուելով գաղութատէրերու տիրապետութենէն, տէրն ըլլան իրենց ճակատագրին եւն. եւն.: Խրուշչեւ այս ամբողջը յայտարարած է ամենայն լրջութեամբ, ճգնած է մանաւանդ նոր գաղթատիրութիւնը որ ձեւական անկախութիւն շնորհելով, իր ձեռքը կը պահէ իշխանութիւնը:

Անգլիացի պատուիրակը բեմ կը բարձրանայ եւ կը յայտարարէ թէ Խրուշչեւին ճառը վիրաւորանք մըն է ժողովին, եւ կը խօսի արբանեակ պետութեանց մասին: Անգլիացիին համար Խրուշչեւի չէր յնար օտար տիրապետութեան մասին ճառել, երբ արեւելեան այնքան երկիրներ կ'ապրին խորհրդային տիրապետութեան ներքեւ: Այդ պահուն, Խրուշչեւ կօշիկը կը հանէ եւ սեղանին կը զարնէ ուժգնօրէն, մինչ ռումանացի պատուիրակը բեմ կը բարձրանայ եւ բողոքելով անգլիացի պատուիրակին յայտարարութեան դէմ կը պոռայ.— «Կը մաղթեմ որ ամէն ազգ մեզի չափ ազատ ըլլայ, օրինակ Իրլանտա»:

Պէ՞տք է յիշել թէ ազգաժողովին նախագահը իրլանտացի է եւ բարկութենէն ոտքի կը ցատկէ, լռել տալու համար Ռումանիոյ պատուիրակը որ իրաւունք չունէր խօսք առնելու: Նախագահը մրճիկը սեղանին կը զարնէ որպէսզի կարգը վերահաստատէ, բայց կը կոտրի ... եւ նիստը կը փակուի:

Այս միջադէպէն առաջ պէտք է խոստովանիլ թէ Խրուշչեւի բանաձեւը բաւական յաջողութիւն գտած էր եւ նոյնիսկ Փիլիպպեաններու ներկայացուցիչը նախ յայտնած էր թէ ձեռնպահ պիտի մնայ նկատելով խորհրդային գաղթատիրութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ, բայց քիչ ետք ան ալ կը բարկանար եւ կը յայտարարէր թէ թեր պիտի քուէարկէ: Խորհրդային բանաձեւին կողմնակից էին նաեւ Լիպերիա, Կինէ, Նիկերիա, Եթովպիա, Քուպա, Մարոք: Նոյնիսկ Ամերիկա համաձայն կը գտնուի որ գաղթատիրական դրութեան հարցը ՄԱԿի լիակատար նիստին մէջ ծեծուի, սա տարբերութեամբ որ խօսուի նաեւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու մասին: Հոս է որ արդէն ամէն բան կը փոխուի եւ ժողովը կը վերածուի աններեւակայելի խառնիճաղանճի մը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայրապետական Պատուիրակ Գերաշնորհ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան վեհափառէն ստացած է հետեւեալ հեռագիրը.—

Տիրոջ օգնութեամբ Հոկտեմբերի երեքին ողջամբ ժամանեցինք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին քաղցր յիշատակներով եւ անջնջելի տպաւորութիւններով ձեր թեմին տուած մեր հովուապետական այցելութենէն: Վստահ ենք որ Լուսաւորչի Կանթեղի անմար լոյսը այսուհետեւ եւս պայծառափայլ պիտի շողայ մեր հոգեւոր կեանքի երկնակամարին վրայ: Մեր գոհունակութիւնը, օրհնութիւնը եւ շնորհակալութիւնը ձեր պետական բարեխնամ իշխանութեանց, թեմական եւ եկեղեցական խորհուրդներուն, հոգեւոր դասուն, ազգային եկեղեցական կազմակերպութիւններուն, եւ համայն հաւատացեալ ժողովրդեան ջերմագին ընդունելութեան եւ սիրալիր հիւրասիրութեան համար: Շնորհք եւ խաղաղութիւն Աստուծոյ եղիցի ընդ ձեզ ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ զինուորական նոր ծրագիրը ծանօթ «Զարնելու Ուժ» (Ֆորս տը Ֆրափ) անունին տակ լուրջ դժուարութիւններ պիտի ստեղծէ Տըպրէի կառավարութեան համար: Հարցը նախ վիճաբանութեան պիտի ենթարկուի Ազգային Ժողովին մէջ, ապա Նոյեմբերին՝ Ծերակոյտի: Մնաց որ կառավարութեան ծրագիրը՝ հիւլէական զէնքերով զինել բանակը յստակ չէ, մանաւանդ հարկ է գիտնալ թէ այս բոլորը պիտի ըլլայ Ատլանտեան Ուխտի հետ համա՞խոհ թէ անջատ: Կայ նաեւ նիւթական հարցը, արդարեւ ելմտացոյցին վրայ ծանր բեռ մըն է այս ծրագիրը որ միլիառներու կը կարօտի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին վարչապետ Ատնան Մենտերէս ընդունեցաւ թէ ինք կազմակերպած էր Սեպտեմբեր 6–7ի ցոյցի դէպքը, աւելցնելով թէ դահլիճի իր ընկերները տեղեակ էին այդ ցոյցին եւ հաւանութիւն յայտնած մինչ դահլիճի անդամները կը յայտարարեն թէ տեղեակ չէին: Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքին ամբաստանեալներն են՝ Պայար, Մենտերէս, Զորլու, Կէօքայ, Քէօփրիւլիւ, Պալի, Թեքենալի, Աճար, Էնկին, Հատըմլը եւ Էրիշ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ 6րդ նաւատորմը միջադէպի մը առիթ տուած է, առջի օր Պէյրութի մէջ: Անծանօթներ յարձակած են ծովայիններու վրայ բայց հետեւանք չէ ունեցած:

ԱՐԱԲ ՄԻԱՑ. Հանրապետութեան փոխվարչապետ եւ պատերազմական նախարար՝ Հաքիմ Ամեր ասպարէզ կարդաց Յորդանանի թագաւորին.«Թող ելլէ Արաբ Միաց. Հանրապետութեան դէմ» ըսաւ ժողովի մը ընթացքին որ հաւաքուած էր, սուրիացի Ատնան Մատանիի յիշատակարանին որ մեռած է վերջերս Ամմանի մէջ: Ամեր աւելցուցած է «եթէ Հիւսէյն այնքան տխմար է որպէսզի յարձակումի ձեռնարկէ, կը տեսնէ թէ ինչ կ'ընեն «Հիւսիսի Եղբայրները»:

ԻՏԱԼԻՈՅ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի անդամներէն՝ Տավիտէ Լայօլօ Լաթրանի համաձայնութեանց (Վատիկանի եւ Իտալիոյ պետութեան միջեւ ստորագրուած 1929 Փետրուար 11ին) վերաքննութիւնը պահանջեց: Համայնավար երեսփոխանը անկարող կը գտնէ պետութիւնը եկեղեցւոյ առջեւ եւ կ'ուզէ որ կարգ մը կէտեր վերամշակուին:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՐԻՑ... ՀԱԳՈՒՍՏ

— Քարից ... հագո՞ւստ :

Գուցէ յօդուածագիրը ուզում է պատմել ինչ որ երեւակայական մտայղացման մասին, անմիջապէս կը մտածի ընթերցողը :

Ո՛չ : Ես ուզում եմ պատմել, իրօք, առաջին հայեացքից համարձակ երեւակայութիւն թուացող, բայց իրականում՝ 20րդ դարի երկրորդ կէսի զարմանալի յայտնագործութիւններից մէկի մասին :

Դէ, ուրեմն, լսեցէք :

Հնուց ի վեր, Հայաստանում, երբ շինականը առաւօտ ծէգին դուրս էր գալիս իր գութանով պատռելու հողի կուրծքը, երբ նրա ճակատից քրտինքի խոշոր կաթիլները ընկնելով ծծւում էին հողում, երբ արեւը թաքնւում էր սարերի յետեւում, նա, հայ շինականը, ծանր շունչ էր քաշում ու դառնացած մրմնջում .

— Անիծեա՛լ քարաստան, Հայաստան աշխարհ :

Եւ այսպէս, սերնդից - սերունդ, դարերի խորքից մեզ է հասել շինականի դժգոհ մրմունջը .

— Անիծեա՛լ քարաստան ...

Իմ պատմութիւնը շարունակելու համար պէտք է յիշեցնեմ որ, իրօք, Հայաստանը վաղուց ի վեր հռչակուած է իր ապառաժներով, իր նրբերանգ տուֆերով ու մարմարներով :

Բայց շինականի ինչի՞ն էին պէտք այդ տուֆերն ու ապառաժները, երբ տարուան ապրուստը նա իր քրտինքով չափխուած մի բուռ հողից քամում էր գերմարդկային տանջանքով :

Գլորւում էր արեւը երկնակամարում, ծնւում էր լուսինը, ապա հալւում գիշերային խաւարում եւ... գլորւում էին նաեւ տարիներն ու դարերը:

Եւ ահա...

Ծնուեց մի նոր Հայաստան : Հողի կուրծքը սկսեցին պատռել հզօր մեքենաներ: Շինականը քանդեց իր հողաշէն, խղճուկ տնակը եւ կառուցեց նորը՝ որբաստաշ տուֆ քարից: Չորս տասնեակ տարիների ընթացքում ծնուեցին նորանոր քաղաքներ՝ վարդագոյն, դեղնաւուն, կաթնագոյն շէնքերով :

Նոր Հայաստանի հետ ծնուեցին նոր մարդիկ :

Այդ նոր մարդկանցից մէկն էլ քիմիկոս Մանուէլ Մանուէլեանն է, որ մի քանի տարի առաջ փանթաստիք թուացող իր մտայղացումը իրականութիւն, եւ այն էլ շօշափելի իրականութիւն դարձնելուց յետոյ, քարաստանների վրայից միանգամընդմիշտ վերացրեց դարերի խորքից եկող անէծքը :

Եւ հիմա, երբ խօսք է լինում Հայաստանի հանքային հարստութիւնների մասին, անպայման աւելացնում են .

— « ... եւ քարը » :

Դուք արդէն համոզուեցիք որ իմ պատմութիւնը արդէն գոյութիւն ունեցող «հրաշքի» մասին է: Եւ անպայման ձեզ կը հետաքրքրի թէ ի՛նչպէս սովորական քարը յանկարծ դարձաւ հանքային հարստութիւն :

Երբ ես եղայ Քիմիայի համալսարանում, դրասեղանների վրայ շարուած քարի բեկորները գրաւեցին իմ ուշադրութիւնը: Մօտեցայ ու փորձեցի... կարդալ: Եւ, պատկերացնո՞ւմ էք, լատիներէն անհասկանալի անունների փոխարէն կարդում եմ. «Քար, որ գտնուած է գիւղից վերադառնալու ճանապարհին» :

Եւ ուրիշ ոչինչ :

Նշանակում է՝ դա մեր սովորական քարն է :

Իսկ ի՞նչպէս է որ այդ շատ սովորական քարը դարձել է մանրաթել եւ... հագուստ :

Յատուկ վառարաններում, քարերի տարբեր խառնուրդներ հալեցնելով, ստանում են ապակենման զանգուած: Յետոյ այդ զանգուածը վերահալւում են հրակայուն (անկիզելի) անօթների մէջ :

Հալուած զանգուածը անօթի տակ գտնուող աննշմարելի անցքով սկսում է դուրս հոսել: Քարի չիթը սովորական աչքի համար անտեսանելի է: Շատ բարակ է եւ միայն մի քանի տասնեակ այդպիսի չիթերից բաղկացած փունջը կարելի է հազիւ նշմարել :

Վառարանի տակ գտնւում է հսկայական արագութեամբ պտըտուող թմբուկը, որի վրայ փաթաթւում է չիթը եւ ինդրեմ ... քարից ձուլուած թելը պատրաստ է:

Դուք կասկածո՞ւմ էք: Բայց դա իրողութիւն է: Նոյնիսկ երբ փորձէք՝ կը համոզուէք որ քարէ թելը մօտ տասն անգամ աւելի տոկուն է քան բուրդէ թելը:

Ես պատկերացնում եմ այն օրը, երբ առաջին անգամ կը հագնեմ քարից պատրաստուած հագուստը: Ես արդէն գիտեմ թէ ո՛րքան աւելորդ հոգսերից կը փրկի քարէ հագուստը ինձ: Նախ երբեք չի կեղտոտուի: Ուզո՞ւմ էք թանաքով լի շիշը շրջէք շապիկիս վրայ, միեւնոյնն է, հետք չի մնայ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ քարէ թելը մազմզուկներ չունի, ինչպէս ունի բուրդը: Իսկ փոշին ու ներկը այդ մազմզուկներն են պահում :

Եթէ յանկարծ ծխախոտի կրակը կպչի իմ շապիկին, ես երբեք գունաթափուած՝ տեղիցս վեր չեմ ցատկի: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ քարէ հիւսուածքը չի այրուի: Այն թերեւս կը շիկանայ եւ նորից կը ստանայ իր նախկին գոյնն ու տեսքը: Եւ ես իմ անսովոր շապիկը կը հագնեմ երկար ժամանակ, թէ արեւի տակ, թէ անձրեւոտ եղանակին :

Բայց դուք չմտածէք թէ տաղանդաւոր քիմիկոս Մանուէլ Մանուէլեանի տարիների աշխատանքը, նրա ստեղծած Քիմիայի արհեստանոցը հիմնուած են միայն շապիկ պատրաստելու համար :

Քարաստան կոչուած Հայաստանի սովորական քարերը կը տեսնենք շուտով ոչ թէ լեռներում, այլ քաղաքում, իւրաքանչիւր քայլափոխի, նոյնիսկ մեր ... տներում : Չէ՞ որ քարէ թելերից հնարաւոր է պատրաստել... չորս հազարից աւելի տարբեր առարկաներ :

Ահա մօտ ապագայի բնակարաններից մէկը: Մտնենք ներս: Տանտէրը հրաւիրում է նստել: Նստում ենք գեղեցիկ ու յարմար աթոռների վրայ, որոնք երեսպատուած են քարից շինուած թելերի հիւսուածքներով: Սենեակի դռները, պատուհանների շրջանակները եւ ապակիները... քարից են պատրաստուած: Ճեմում ենք քարէ գեղեցիկ յատակի վրայ: Ապա տանտէրը մեզ հիւրասիրում է սուրճով ու քոնեակով, որոնք մատուցւում է քարից պատրաստուած գաւաթներով: Յետոյ դուրս ենք գալիս եւ զբօսնում Երեւանի փողոցներով: Մտնում ենք «Հանքաջրերի» խանութը ու պահանջում մի շիշ սառը «Ջերմուկ»: Եւ բոլորովին տարօրինակ չէ, որ Ջերմուկի շիշը նոյնպէս պատրաստուած է սովորական քարից : Հայաստանի շատ սովորական քարից :

Այսպէս կը լինի ապագայում :

Իսկ հիմա շատ դժուար է շշեր տեղափոխել լեռնային ճանապարհներով: Նախատեսուած է Ջերմուկում կառուցել ճառայի գործարան, որի համար որպէս հում - նիւթ է ծառայելու լեռնային քարը :

Մինչեւ եօթնամեակի վերջը Հայաստանում կը կառուցուի հանքային - քիմիական արդիւնաբերութեան հսկայ գործարան, որ նոյնպէս կ'աշխատի սովորական քարերի հում - նիւթի վրայ :

Շատերը արդէն լսած կը լինեն Հրազդանի նեփելինային սիէնիտներից ստացուած «երեւանիտ» քիմիական նոր նիւթի մասին (ԽՄԲ.— Տես Յառաջի երէկուան թիւը): Երեւանիտի շնորհիւ է որ հնարաւորութիւն է ստեղծւում ապառաժներից ստանալ այնպիսի ապակիներ, որոնք չափազանց դժուարութեամբ էին ստացւում գայլախազից (սիլիս) :

Հնարաւոր չէ թուարկել այն ամէնը, ինչ այժմ պատրաստւում է Քիմիայի համալսարանի աշխատանոցներում, եւ նոյնիսկ ամենավառ երեւակայութիւն ունեցող մարդն էլ չի կարող գուշակել թէ ի՛նչպիսի նորութիւններ կը լինեն մօտիկ ապագայում: Չէ՞ որ 1947 թուականին, երբ քիմիկոս Մանուէլեանը արդէն կատարել էր առաջին քայլերը այդ ասպարէզում, ոչ մէկի մտքով անգամ չէր անցնում, որ հնարաւոր է քարից ստանալ նաեւ գեղեցիկ ու նուրբ բաժակներ, սափորներ, ջրամաններ, որոնք իրենց որակով նուազ արժէք չեն ներկայացնում բիւրեղ ապակից :

Քիչ չեն եղել թերահաւատները, որոնք Մանուէլեանի փորձերին նայել են որպէս աւելորդ աշխատանքի: Բայց երիտասարդ քիմիկոսի յամառութիւնն ու հաստատակամութիւնը հակառակը հաստատեցին :

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Արդ՝ հետաքրքրական է տեսնել թէ բոլշեւիկները ի՞նչ ձեւով ամբողջացուցին Հայաստանի հողերը, այն օրէն ի վեր, երբ Հայաստանի պետական իշխանութիւնը անցաւ իրենց ձեռքը :

Հայաստանի խորհրդայնացման ճիշդ նախօրեակին, 1920 Դեկտ. 1ին, մէկ կողմէ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութեան, միւս կողմէ ռուսական Խ. Հանրապետութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ, ստորագրուած դաշնագիրը, Յրդ յօդուածով հետեւեալ ճշդումները կ'ընէ Հայաստանի սահմաններու մասին:

« Ռուսիոյ խորհրդային կառավարութիւնը կ'ընդունի, որ անվիճելիօրէն Հայաստանի ընկերվար խորհրդային հանրապետութեան մաս կը կազմեն հետեւեալ հողերը.— Երեւան նահանգը իր բոլոր գաւառներով, (այս գաւառներու մէջ կը մտնէին, ինչպէս յայտնի է, նաեւ Նախիջեւանն ու Սուրմալուն), Կարսի շրջանի այն մասը, որ ռազմապէս կ'ապահովէ տիրապետութիւնը Ջաջուռ կայարանէն մինչեւ Արաքս կայարանը երկարող երկաթուղիի գիծին, Գանձակ նահանգի Զանգեզուր գաւառը, նոյն նահանգի Ղազախ գաւառի մէկ մասը՝ Օգոստոս 10ի համաձայնագրի սահմաններուն մէջ, եւ Թիֆլիս նահանգի այն մասերը, որ Հայաստանի տիրապետութեան տակ էին մինչեւ 1920 Թ. Հոկտեմբեր 28ը»: (Տես Գ. Լազեան, «Հայաստան եւ Հայ Դատը» 1957, Գահիրէ, էջ՝ 264: Բ. Բորեան, «Արմենիա» հատ. Բ. էջ՝ 296: Վ. Նաւասարդեան, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը», էջ՝ 48):

Այս դաշնագրի հիման վրայ՝ Երեւանեան բոլոր գաւառներուն մէջ կը մտնէին, ինչպէս տեսանք, նաեւ Նախիջեւանն ու Սուրմալուն, վերջինը՝ Թուրք ազգային ուխտով, Թուրքիոյ սահմաններուն մաս չկազմելով հանդերձ, Ռուսաստանի համաձայնութեամբ, պարգեւապէս կցուեցաւ Թուրքիոյ: Մինչ՝ ըստ Դեկտեմբեր 2ին ստորագրուած դաշնագրի տրամադրութեանց, եւ Խ. Ռուսիոյ ստանձնած յանձնառութեանց, Նախիջեւանը, Սուրմալուն, ինչպէս նաեւ ռազմաչերտ մը Կարս նահանգի Ջաջուռ կայարանէն մինչեւ Արաքս կայարանը երկարող երկաթուղիի երկայնքին, մաս պիտի կազմէին Հայաստանի : Պարտք կը զգանք անմիջապէս աւելցնել նաեւ հետեւեալը: Վերեւ յիշատակուած Հայ եւ Ռուս դաշնագրի Յրդ յօդուածը անակնկալ մը չէր հայ ժողովուրդին համար, եւ տարօրինակ ոչինչ ունէր իր մէջ: Նախօրօք, դաշնագրի զանազան կէտերը մշակուած էին երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչներու

ՅՈՒՇԵՐ

ԶԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Վերջապէս, նրան յաջողուեց տեղափոխել Լազարեան ճեմարանի միջարկանի տներից մէկը՝ հայկական եկեղեցու բակում :

Զարենցն ինձ պատմել է, որ, դեռ եւս աշակերտ Կարսի ռէալական դպրոցում, 1912 թուին, մի ռուբլի է թռցրել Արզար աղայից (այդպէս էր անուանում հօրը) ու գնել Վահան Տէրեանի «Բանաստեղծութիւններ» գիրքը, որ նոր երեւացել էր Կարսի գրախանութի ցուցափեղկում :

— Ասես անհուն մի գանձ նուիրեցին ինձ, զարմանալի յայտնութիւն եղաւ ինձ համար այդ գիրքը, ու էլ ձեռքիցս վայր չդրի : Առանձնանում էի ու շարունակ կարդում : Այնպիսի կախարդական ազդեցութիւն ունեցաւ վրաս, որ մինչեւ օրս էլ չեմ կարող առանց յուզմունքի յիշել այդ :

Վահան Տէրեանն իր քնարերգութեամբ Զարենցի համար մնաց «առաջին սիրոյ» պայմաններում, մինչեւ իր կեանքի վերջը: Խոր համակրանք ու ակնածանք ունէր նրա հանդէպ, եւ նրա երգերը Զարենցի համար մնացին որպէս գրական վարպետութեան չափանիշ :

Զարենցը Տէրեանին կեանքում չէր տեսել, աւելի ճիշդ, մի անգամ էր տեսել հեռուից, « Մի բաժակ թէյ » սրճարանում, Գոլովինսկի պողոտայի վրայ, 1917 թուին: Ես տեսել էի Տէրեանին մի քանի անգամ, լսել էի նրա ելոյթներն ու մի զեկուցումը Թիֆլիսում : Զարենցը բազմիցս հարց ու փորձ էր արել Տէրեանի արտաքինի մասին, ձայնի, դիմագծերի մասին: Ոչ մի գրողի նկատմամբ այնպիսի հետաքրքրութիւն հանդէս չի բերել նա, որքան Վահան Տէրեանի նկատմամբ: Կլանում էր ամէն մի յուշ, ամէն մի ակնարկ նրա մասին:

Բանաստեղծ Ռաֆայէլ Զարդարեանի յուշատետրում Տէրեանը գրել էր երկու անտիպ քառեակ, որ ես անգիր գիտէի : Երբ 1919 թուականին, Թիֆլիսում, մի հանդիպման ժամանակ արտասանեցի Զարենցի համար, նա խնդրեց գրի առնել եւ ապա տպագրեց «Կոօպերացիա» թերթում Երեւանում: Դրանից մէկն էր «Արածներիդ համար երբեք չես առնելու ախ ու ափսոս», իսկ միւսը՝ «Մի թրանջա վըշտիդ համար, սիրոյ առատ աղբիւր է նա»: Զարենցի «Տաղարանը» այս ներշնչման արդիւնքն է անշուշտ :

Տէրեանը տիրապետող էր այդ տարիներին, առանձնապէս երիտասարդ սրտերին, որովհետեւ ձեւակերպում էր նրանց յոյզերը: Տէրեանի բանաստեղծութիւններն էին յիշում հասարակական եւ դպրոցական հանդէսներին:

Տէրեանը ըստ ամենայնի եղել է Զարենցի ուսուցիչը, ուղեցոյցը: Նա է դաստիարակել Զարենցի ճաշակը, սէր արթնացրել դէպի հայ լեզուն, հայ բառը, նրա բոյրը, հնչականութիւնը:

1922 թուականի սկիզբներին, Մոսկուայում, Հայաստանի մշակոյթի տան տպարանում տպագրւում էր Զարենցի երկերի ժողովածուն: Զարենցը տպարանից չէր հեռանում, սրբագրում էր, հետեւում էր շարուածքին, տպագրութեանը: Գիրքը ամփոփելու էր բանաստեղծի տասնամեայ գործունէութեան արդիւնքները:

Մինչեւ այդ թուականը նա փոքրիկ գրքոյկներով ինքն էր տպագրել իր ստեղծագործութիւնները եւ իր հաշուին : Այժմ լոյս էին տեսնելու պետական հրատարակչութեամբ: Այս հանգամանքը նա շեշտում էր առանձնապէս եւ հպարտ էր զգում իրեն:

Գրքերն արդէն տպագրուած էին երկու ստուար հատորներով: Սակայն հեղինակի դիմանկարը, որ զետեղուելու էր գրքի առաջին հատորում, դեռ պատրաստ չէր: Մոսկուայում ապրող նկարիչ Յովակիմ Միհրանաջեանը, որին պատուիրել էր Զարենցն իր դիմանկարը, երկար ձգձգելուց յետոյ վերջապէս նկարել էր:

Միհրանաջեանը պարսկական մանրանկարների ոճով հէքեաթային պատկերներ էր նկարում հարթ, վառ գոյներով, պայմանական գծանկարով, իսկ իրականից նկարելու սովորութիւն չունէր:

Զարենցը եկաւ: Վշտացած էր եւ ինձ մեկնեց տետրի մեծութեամբ մի թուղթ, վրան մատիտով նկարած մի երիտասարդի նկար, որ հեռաւոր նմանութիւն անգամ չունէր Եղիշէին :

— Տես, ինչ գնուանի բան է դուրս բերել չարն որդին: Ո՞նց դնեմ գրքիս մէջ: Կարելի՞ է այսպիսի նկար դնել գրքի մէջ, ո՞վ կ'իմանայ, թէ ես եմ :

Խնդրեց, որ շտապ նկարեմ իրեն, հէնց այդ բոպէին: Ես թողել էի նկարչութիւնը, սակայն դրութիւնն այնպէս էր, որ առայ թուղթ ու մատիտ եւ սկսեցի նկարել :

Զարենցը հանդիստ նստել էր դիմացս, առանց որեւէ դիրք ընդունելու, ինչպէս որ կար, գլուխը կախ նայում էր աչքերիս: Մի քիչ ժպտաց՝ սեղմելով շրթունքներն ու ապա լրջացաւ :

Ես կարճ կտրեցի ու նկարը տուեցի իրեն:

Նայեց, էլ չիմացայ հաւանե՞ց, թէ չէ, ձեռքիցս առաւ մատիտը, որով նկարում էի, ստորագրեց նկարի տակ իր անունն ու ազգանունը եւ վազեց տպարան:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(2 Շար.)

...մէջէ, եւ երկուստեք հաւանութեան արժանացած: Հետեւաբար, 1920 թ. Դեկտ. ...ջին, վերջնապէս, թուղթի վրայ կը նուիրագործուէր պարզապէս այն՝ ինչ որ Դեկտեմբեր մէկին, Մոսկուան արդէն խոստացած էր Հայ ժողովուրդին :

Այդ խոստումներու էութեան մասին, 1920 թ. վերջին օրերու պատմութիւնը համառօտագրելով 1920 Դեկտեմբեր 4ի «Պրաւդա»յի էջերէն, իր «Ամբողջական գործերու» Դ. հատորին մէջ, Սթալին կը գրէ .—

«1920 թ. դեկտեմբեր 1ին, խորհրդային Ադրբէյջանը ինքնակամօրէն կը հրաժարէր Հայաստանի հիւսիսային շրջաններէն եւ կը յայտարարագրէր Զանգեզուրի, Նախիջեւանի եւ լեռնային Ղարաբաղի փոխանցումը խորհրդային Հայաստանի (Ի. Սթալին. «Ամբողջական գործեր, հատ. Դ. 1947, Մոսկուա, էջ՝ 414: Վ. Նաւասարդեան, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը» էջ՝ 49) :

Սթալին, ակամայ, պարտաւորուած կ'ըլլայ խոստովանելու թէ նաեւ այս փաստը, այսինքն՝ Հայկական երեք շրջաններու, Զանգեզուրի, Նախիջեւանի եւ լեռնային Ղարաբաղի Հայաստանի միացման խոստումը, գլխաւոր պատճառներէն մէկը եղաւ, որ, «Հայաստանը առաջնորդուեց դէպի խորհրդայնացումը» : (Ի. Սթալին, «Ամբողջական գործեր», Դ. հատոր, էջ՝ 413) :

Արձանագրենք անգամ մըն ալ, որ սուտի, կեղծիքի եւ խարդախութեան արուեստին մէջ, բոլշեւիկները, անգերազանցելի վարպետներ են, անտարակոյս : Խաբէութիւնը, ապահովաբար, բոլշեւիկեան գործելակերպի հիմնական տարրը կը կազմէ : Երբ, մէկ կողմէ, նենգամտութեամբ այս խոստումները կը տրուէին Հայաստանի, բոլշեւիզմը, բանուոր լուրջ պատճառներ ունէր այդ կերպ վարուելու : Որովհետեւ, պատմական մօտաւոր անցեալի դէպքերէն գիտենք թէ Հայաստանը, թէեւ խորհրդայնացած, փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութենէն առաջ՝ Հայութեան ռազմունակ ուժերը քաշուած էին Զանգեզուր, Լեռնահայաստանի բարձունքներուն վրայ, օրհասական եւ անհաւասար պայքարներով, վերջին կռիւը մղելու, յանուն Ազատ, Անկախ եւ Ամբողջական Հայաստանի : Ազատ Հայաստանի այս վերջին ամրոցն ալ, բռնէութեան, դիւրաւ եւ շուտափոյթ նուաճելու համար, բոլշեւիկեան դաւերը շարունակուեցան նաեւ 1920 Դեկտեմբեր 1էն ետքն ալ :

Այդ նպատակին կը ձգտի նաեւ կոչը, որ առնուած Խ. Հայաստանի ռազմական ժողովրդական կոմիսար Աւիս Նուրիջանեանի կողմէ Հայ Կարմիր Բանակի առաջին կիսարաժնին ուղղեալ, լոյս տեսած Երեւանի «Կոմունիստ» պաշտօնաթերթին մէջ (1921 Ապրիլ 23), ի մէջի այլոց կը յայտարարուէր :

« Զանգեզուրն ու Ղարաբաղը Սոցիալիստական Հայաստանի անբաժան մասն են :

« Թող դողան հայ խմբապետները, երբ մենք՝ հայ աշխատաւորութիւնը ու նրա կարմիր բանակը՝ գոչում ենք .

« — Կեցցէ՛ անկախ սոցիալիստական Հայաստանի անբաժան սովետական Զանգեզուրն ու Ղարաբաղը :

« Հայաստանը վերականգնում է Հայ Կարմիր Բանակը» : («Ճակատամարտ», Պոլիս, 1921 Յունիս 3, (Վ. Նաւասարդեան, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը», էջ 50) :

Տ. ԹԱԴԻՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ամէն տարի, անցեալ կիրակի ալ Սորպոնի մէջ տեղի ունեցաւ ազգային հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը նուիրուած հայ նշանագրերու գիւտին եւ Ս. Գրքի թարգմանութեան :

Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը :

Կրօնական Ընկերակցութեան նախագահը՝ Պ. Սեդրակ Քարեան, Ալֆորվիլի դպրոցի աշակերտներու կողմէ երգուած ֆրանսական փառերգէն եւ «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիքէն» ետք, ֆրանսերէնով բացման խօսք ըրաւ եւ յայտարարեց .— Մովսէս Խորենացիի խօսքը՝ թէ՝ հակառակ «փոքր ածու» մը ըլլալուն, հայ ժողովուրդը մեծ եւ արի գործեր կատարած է, աւելի քան կը պատշաճի հայ ժողովուրդի ստեղծագործական յատկութիւններուն եւ մշակոյթի ու գիտութեան մարզերէն ներս իրեն բերած նպաստին : Արդարեւ, ինչպէս կը յայտարարեն Ռընէ Կրուսէի նման օտար պատմագէտներ, Հայութիւնը գիր ու գրականութիւն ստեղծած եւ գեղեցիկ արուեստ զարգացուցած է ինքնատիպ եւ իրեն խառնուածքին յատուկ մարդասէր ոգիով մը: Դեռ եւս Տիգրանէն՝ Հայը մշակոյթի հանդէպ սէր եւ ընդունակութիւն ի յայտ բերած է : Եթէ Ասորեստան զէնքի եւ ուժի յատկութիւն ցոյց կուտար, անդին Հայը բանի եւ տիպի երկրպագու դարձած էր :

Յաջորդաբար եւ շարան – շարան բեմ բարձրացան Փարիզի եւ շրջականներու դպրոցներու աշակերտ – աշակերտուհիները՝ պարերով, մեներգներով, խմբերգներով եւ արտասանութիւններով ցոյց տալու համար այն հոգեպարար աշխատանքը որ կը կատարուի տարիներէ ի վեր, հինգշաբթի օրերը, մեր դպրոցներուն մէջ: Յատկապէս գեղեցիկ յայտագրով ներկայացան Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիները (մենապար, արտասանութիւն), Մխիթարեան վարժարանի աշակերտները (արտասանութիւն), Ալֆորվիլի եւ Պանեօ Քաշանի աշակերտութիւնը (արտասանութիւն, խմբերգ եւ «Անուշ»էն տեսարան մը) :

Յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ գնահատուած արուեստագէտներ: Ա. Գմբէթեան արտասանեց Թէքէեանի Եկեղեցին Հայկականը եւ Հայրենիքիս հետ (Յ. Թումանեան) եւ ծանօթ տաղանդով : Դաշնակի վրայ նուագեց՝ Շումանէն եւ Ռախմանինովէն Օր. Օֆելիա Քոմրաջեան, յաջող էր մեկնաբանութիւնը : Արտասանեցին օրիորդներ Մարանկոզեան եւ Տէմիրճեան : Պարեցին Օր. Թարոն եւ Սթէֆան Վասէօր : Տօնակատարութեան յատուկ փայլ տուին Մկրտիչ Պօղոսեանի մեներգները՝ ընկերակցութեամբ խմբավար Կարպիս Աֆրիկեանի եւ «Սիփան – Կոմիտաս» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Կ. Աֆրիկեանի : Մեր բեմերուն սիրուած երգիչն է երիտասարդ Պօղոսեան, որ այս անգամ ալ կրցաւ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծել, յաջող իր մեկնաբանութեամբ եւ թովիչ ձայնով :Հայ երգին հոգեպարար ազդեցութեամբը պարուրեց, անգամ մը եւս, Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, չորս – հինգ խմբերգներով :

Փարիզի, արուարձաններու եւ գաւառի հայ դպրոցներու մասին տեղեկագիր մը կարդաց՝ Պ. Սեդրակ Քարակէօզեան : Փարիզահայ գաղութի առաջին հայ վարժարանը կը հիմնուէր Յունիս 1917ին : 1922ին շարժումը արձագանգ գտաւ նաեւ արուարձաններուն մէջ: 1946էն եկեղեցական վարչութիւնը մտածած է ընդհանրացնել եւ տեւականացնել այդ միօրեայ վարժարաններու դրութիւնը: Այսօր, 11 դպրոցներ չորս հարիւր աշակերտներով գոյութիւն ունին Փարիզ եւ շրջակայքը : Եկեղեցւոյ հովանաւորած այս դպրոցներու պիւտճէն մէկ միլիոն վեց հարիւր հազար հին ֆրանք է տարեկան: Պէտք է յիշել նաեւ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը եւ Դպրոցասէրը : Գաւառի մէջ ալ զանազան կազմակերպութիւններու կամ եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ դպրոցներ կան: Լիոն վաթսուն աշակերտ, Սէնթ Էթիէն յիսուն, Փօն տը Շէրիւ 27, Վալանս 45, Մարսէյլ իր արուարձաններով 225, Կրընոպլ յիսուն, Վիէն 28, Տէսին քառասուն, Պորտօ տասը: Ընդհանուր գումար Փարիզ եւ գաւառի համար 1130 աշակերտներ :

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի, որ շեշտեց հայ դպրոցին կարեւորութիւնը եւ բերած նպաստը հայապահպանման մեր ճիգին եւ պայքարին մէջ :

Կ'ուզէինք մտածել սակայն թէ Սորպոնի այս հանդիսութիւնը աւելի դպրոցական հանդէսի բնոյթն ունի քան մշակոյթի օրուան մը որ ուրիշ յայտագիր մը կը պարտադրէ: Բացի մէկ – երկու վաւերական արուեստագէտներէ աշակերտներու կողմէ կազմուած յայտագիր մը համապատասխան չէ տօնակատարութեան իսկական իմաստին :

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՖՐԱՄՈՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԿԱԼԸՐԻՆ

Պ. Գրիգոր Համբարձումեան որ անցեալ տարի յաջող հատորով մը ներկայացաւ Հայութեան, յայտնելով իր երաժշտական ճաշակը եւ արդար դատողութիւնը (Պրիսմակ, երաժշտասէրի մը օրագիրը), այս անգամ կ'ընտրէ արուեստի մէկ ուրիշ ճիւղը՝ նկարչութիւնը: Արդարեւ Պ. Համբարձումեան տնօրէնն է Կալըրի Ֆրամոնի որ կոչուած է նոր շունչ մը բերելու նկարչութեան մարզին մէջ :

Հիմնուած 1945ին «Արուեստ» անունին տակ, տիկին Ֆրանսուազ Ռիշարի կողմէ, Կալըրի Ֆրամոնը ծանօթացուցած է իրենց սկզբնական քայլերուն մէջ, այսօրուան Ֆրանսայի երեւելի նկարիչներէն մէկ քանին, ինչպէս՝ Հէօմպլօ, տը Կալլար, Ռոլան Ուտօ :Նոյնպէս հոն իրենց առաջին ցուցահանդէսները կազմակերպած են՝ Օթթավիանօ, Ռոժէ տը Բոնէնք, Լիւք Սիմոն :

Հայ նկարիչներէն Շարթ, նոյնպէս հոն ցուցադրած է իր գործերը :

Պ. Գրիգոր Համբարձումեան արհեստով քիմիագէտ է եւ հաւանաբար իր այս նոր ասպարէզին մէջ կ'ուզէ ցոյց տալ թէ իրաւունք ունի Մարք Շակալ երբ կ'ըսէ .— «Նկարչութիւնը տեսակ մը քիմիագիտութիւն է» :

Վստահ ենք որ Պ. Գրիգոր Համբարձումեան լայն յաջողութիւն պիտի գտնէ այս մարզին մէջ եւս եւ իր կարգին պիտի փաստէ թէ ամէն քիմիագէտ նաեւ արուեստագէտ է :

Ա.

Գերման գրագէտ Ֆրանց Վեռֆելը գիշեր մը, ճաշարան մը կը մտնէ, որուն բոլոր սեղանները գրաւուած էին յաճախորդներու կողմէ: Միայն սեղանի մը շուրջ կար պարապ տեղ մը, բայց, այն սեղանին առջեւ ալ նստած էր թատերագիր Մաքս Հալպէն, որուն հետ, այն ատեն, գժտուած էր Վեռֆելը : Սակայն եւ այնպէս, սեղանին մօտենալով հարցուց.

— Կրնա՞մ սեղանակից ըլլալ ձեզի :

— Առանձին ճաշելու սովոր եմ ես, պատասխանեց Հալպէ ակռաներուն մէջէն :

Վեռֆելը այն ատեն ցոյց տուաւ հորթի գլուխը, զոր կ'ուտէր անուանի թատերագիրը եւ ըսաւ.

— Բայց, ինչպէ՞ս միակ էք, սիրելիս: Ձեր մօտ, ձեր եղբայրն ալ կը տեսնեմ ես ․․․ :

Եթէ նստինք եւ երէկուան ու այսօրուան մասին վիճինք, շուտով պիտի հասկնանք թէ վաղը կորսնցուցինք :

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

— Առժամ ապրում են այստեղ մինչեւ կ'ունենան սեփական օթեւան: Եկողներն այնքան են, որ հնար չէ բաւարարել ամէնքին, — ձեռները տարածեց դպիրը, կամենալով ցոյց տալ շէնքի նեղութիւնը, — Ցեռոյ իշխանս կ'անի անհրաժեշտը ․․․

Դպիր Դաւիթը խօսում էր բանիմաց մարդու շեշտով եւ ամէն անգամ, իշխանի անունը տալիս, գլուխը խոնարհում էր այնպէս, կարծես իշխանը առջեւն էր եւ իր պարտքն էր համարում պատիւ տալ նրան: Չնայած դպիր Դաւիթի պարտականութիւնը նորեկներին մտից մատեանում արձանագրելն էր, բայց նա միաժամանակ կատարում էր նաեւ կառավարչի ամէն մի յանձնարարութիւն. տեղաւորում էր նորեկներին, լսում էր նրանց ցանկութիւնները եւ նրանց կարիքները յայտնում իշխանին :

Երբ Թորգոմն իր ուղեկիցներով տեղաւորուեցին փոքրիկ կացարաններում՝ դպիր Դաւիթը բռնեց Թորգոմի թեւը :

— Սա, տղաս, ինչպէս ասացի, ժամանակաւոր օթեւան է, — ասաց նա մօրուքը բռան մէջ հաւաքելով : — Նոր տուն, սեփական տուն ունենալը կախուած է քո եւ ընկերներիդ ջանքերից: Եթէ արհեստ ունես՝ կ'աշխատես քո արհեստով, նոյնպէս ընկերներդ: Իսկ եթէ ոչ մէկդ արհեստ չգիտէք՝ կ'ուղարկեն ձեզ նոր շէնքերի վրայ աշխատելու: Աշխատանքին ծայր չկայ :

... Կանայք նոյնպէս կ'աշխատեն, եթէ կամենան ․․․ երբ նոր տներն աւարտեն՝ ամէն ընտանիք կը ստանայ մի բաժին, մինչեւ կը շինի սեփականը: Իսկ պարէն կը ստանաք առ այժմ արքունի պահեստից: Մատեանիս մէջ գրում եմ իւրաքանչիւրի ծառայութիւնը, ուստի եւ իւրաքանչիւրը կը ստանայ իր արժանին՝ եւ հող եւ տուն ․․․ իշխանը պիտի հոգայ ամէնը, որ դժգոհ չմնաք ․․․

Խօսեց դպիրը երկար, գծելով լաւ հեռանկարներ, իսկ երբ պիտի հեռանար՝ կատակով յիշեցրեց Թորգոմին :

— Չմոռանաս, տղաս, պսակիդ հրաւիրես եւ ինձ ․․․

Երբ դպիրը գնաց եւ Թորգոմն ուղեկիցների հետ, նեղլիկ կացարաններում տեղաւորուելով, պատրաստւում էին քուն մտնել ճանապարհից վերջապէս հանգստանալու, յանկարծ, առանց զգուշացնելու, ներս մտաւ մի վաթսունամեայ մարդ՝ մոխրագոյն մօրուքը կրծքին եւ մի կարճ գաւազան ձեռքին :

— Բարեւ, հայրենի զաւակներ: Դուք տիրափախնե՞ր էք, թէ արքունի շինականներ, — հարցրեց նա շեմքից առաջ գալով ու մի այնպիսի բամբ ձայնով, որից դժուար է կռահել՝ հետաքրքրու՞մ էր, թէ հարցաքննում :

Թորգոմն ու ընկերները նայեցին նրան տարակոյսով. նախ՝ չհասկացան տիրափախ բառը, երկրորդ՝ այդ բառի մէջ նրանք յանդիմանութեան պէս մի բան զգացին. բայց եւ այնպէս պէտք էր պատասխանել, եւ Թորգոմը հարցրեց իր հերթին .

— Ի՞նչ ես կամենում, եղբայր :

Մօրուքաւորը, պատասխանելու փոխարէն նորից հարցրեց .

— Ես հարցնում եմ՝ տիրափա՞խ էք, թէ արքունի: Թորգոմն ու ընկերները յապաղեցին իրենց պատասխանով, կրկին չիմանալով ինչ ասել: Ուստի մարդը շարունակեց .

— Իսկ ո՞ր կողմից էք գալիս :

Ընկերներն իրար նայեցին: Ի՞նչ է ուզում այս մարդը :

— Մենք, ասենք, Արշարունեաց գաւառից, — բոլորի կողմից խօսեց Թորգոմը, դարձեալ խուսափելով ուղիղ պատասխանից: Նրան թւում էր, թէ մարդը բարի նպատակով չի հետաքրքրւում :

— Արշարունեաց գաւառից, — ծոր տուեց մարդը հիասթափուած : — Իսկ ես՝ միամիտս կարծում էի մեր գաւառից: Կամեցայ իմանալ ի՞նչպէս են ապրում մեր շէներում ․․․ Դուք ամէնքդ ուրեմն Արշարունեաց երկրի՞ց էք: Բայց չասիք՝ տիրափա՞խ էք, թէ ․․․ Բնաւ մի վախեցէք. մենք այդպէս ասում ենք նրանց, ովքեր տէրերից փախած գալիս են քաղաքս :— Մօրուքաւորը լռեց, հերթով նայեց նորեկներին եւ շարունակեց .— Ձեր տէրն ուրեմն իշխան Կամսարակա՞նն է, այդպէս չէ՞ ․․․ Այո, այդպէս պէտք է լինի: Նա հիմա հեծուորներ է հանել ձեզ բռնելու: Բայց ի զուր : Ով հասաւ քաղաքս՝ նրան ոչինչ անել չեն կարող : Ոչինչ: Չվախենաք բնաւ: Քանի՞ հոգի էք: Տա՞սը : Փախել էք արխաբար: Հիմա նախարարները դաժան ու խիստ են. հետեւում են հազար աչքով ․․․ Տեսնող եղա՞ւ: Այո՞, հետապնդեցի՞ն ․․․

Թորգոմն ուզում էր ասել այո, բայց զգուշացաւ բացուել անծանօթ մարդու առաջ: Իսկ անծանօթը շարունակեց հետաքրքրուել :

— Այստեղ ի՞նչ էք անելու :

— Ինչ անում են ամէնքը, — վրայ բերաւ Թորգոմի ուղեկից Յովսէփը, որ մինչ այդ լռում էր, չիմանալով ով է խօսակիցը :— Իսկ ի՞նչ կարող ենք անել:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը՝ Սայէպ Սալամ խօսք առնելով Նիւ Եորքի Օվըրսիզ Փրէս Քլըպի ճաշին մեծարեց Ալժերիոյ ըմբոստները, որոնք «130 տարի է կը պայքարին Ֆրանսայի տիրապետութեան դէմ եւ որոնք վեց տարի է տաք պատերազմ մը կը վարեն ձեռք ձգելու համար իրենց անկախութիւնը»:

«ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺԸ» եւ «Քրիստոնեայ Աշխատաւորներու Դաշնակցութիւնը» ունկնդրութիւն մը ուզած են նախագահ տը Կոլէն իրենց մտահոգութիւնները յայտնելու համար Ալժերիոյ մասին:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ գիւտ մը բրած են որուն անունն է, ժողովրդական լեզուով, «Աղքատին հիւլէական ռումբը»: Արդարեւ Գերմանացիք սկսած են ձեւ մը գտնել «հարստացած իւրանիոմ» արտադրելու համար: Ամերիկացիք խնդրած են Պոնի կառավարութենէն որ մարդու չըսուի գիւտը, բայց երեւան կ'ելլէ որ արդէն Պրազիլի ծախուած է, իսկ Հոլանտացիք իրենք ալ սկսած են գտնել գաղտնիքը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Սալէն տը ժիրոյէն Պ. Յովհաննէս Պուլանեան փոխան ծաղկեպսակի 30 Ն. Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Մխիթար Պետրոսեանի մահուան առթիւ (Փիւ Ժէ Սիւր Արժանս):

×

Ընկ. Կ. Թ. քսան Ն. Ֆ., իր այցելութեան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կիւլպալեան, Այրի Տիկ. Սրբուհի Իսքէնտէրեան, Տիկին Ալիս Մեսրոպեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր՝

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին առթիւ: Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՇԻՐԻՄԻ ԱՅՑ

Ֆ. Կ. Խաչի Պաննէօ Քաշանի մասնաճիւղը կազմակերպած է այց մը իր վերթերան ընկերոջ Փարթամ Պասմաճեանի շիրիմին, այս Կիրակի ժամը 15ին: Ժամադրավայր գերեզմանատան դրան առջեւ (Ավրնիւ Բարնօ):

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի հայ գաղութը կը հրաւիրուի հանդիսաւոր ընդունելութեան որ տեղի պիտի ունենայ այսօր, Ուրբաթ (Հոկտ. 14) ժամը 21ին, Օթել Սփլանտիտի մէջ ի պատիւ Հ. Բ. Ը. Մ. նախագահ՝ ԱԼԷՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ: Գեղարուեստական բաժին եւ մեծարանք: Ոչ մէկ հանգանակութիւն:

Տախքերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները.— Ռուբէն Տէր-Մինասեան, Շանթ, Թորգոմ պատրիարք, Բարգէն Կաթողիկոս, Աւ. Իսահակեան, Հրանդ Ալեանաք: Լուսանկարները կը վերադարձուին ճիշդ պատրաստելէ ետք՝ մաքուր վիճակի մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10·30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս - Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քսանհինգերորդ տարեդարձին առթիւ:

Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապ. Խաչի Վիէնի դպրոցներու վերաբացումը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 7·30ին, Րիւ Լաֆայէթի սովորական սրահը, թիւ 132:

Ուսուցիչ Պ. Կ. Տէրմոյեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ հերոսամարտի 40րդ տարեդարձին առթիւ, ութ հազար զինուորներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, այս Կիրակի առաւօտ: Կը հրաւիրուին հայրենակիցները եւ անոնց յիշատակը յարգողները: Յետ պատարագի մատաղ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9):

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Իսիի Խրիմեան դպրոցին մէջ, ուանդական կերուխումով:

Կը խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ,

ՀԱՃԸՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՇԱՄ.— Հաճընի Հայր. Ընդհ. Միութիւնը «Արծուաբոյն»ի հերոսամարտին 40րդ տարեդարձը կը տօնէ մեծ շուքով, այս Կիրակի, սովորական սրահին մէջ: Տէսինի նոր ընծայ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեան հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ 8000 անթաղ նահատակներու յիշատակին, եւ պիտի քարոզէ:

Կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր հայրենակիցները եւ նահատակներուն յիշատակը յարգողները:

Ա. Զ. Դ.

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեց. Թաղ. Խորհուրդը ի գիտութիւն Թաղիս եւ շրջաններու հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ հայերէնի դասաւանդութիւնները կանոնաւորապէս տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ Նոյեմբեր մէկէն սկսեալ, ամէն Հինգշաբթի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2-5: Կը խնդրուի ծնողքներէն կանխաւ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Կիրակի օրերը խորհրդարանի մէջ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի դպրոցը վերաբացուած է: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Կիրակի առաւօտները ժամը 9էն սկսած եւ ձրի:

Ծնողքներէն կը խնդրուի արձանագրութիւններուն համար չուշանալ, որպէսզի դասընթացքները կանոնաւոր կերպով տեղի ունենան:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Ցոյներու սրահը:

Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի օր, ժամը 4ին դպրոցին սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՇԱՄԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Հաճնոյ Հայր. Ընդհ. Միութեան հովանաւորեալ դպրոցը վերաբացուած է, Հինգշաբթի եւ Կիրակի առաւօտները ժամը 10 - 12, ուսուցչութեամբ մանկավարժ Պօղոս Այպրազեանի, ծնողքներէն կը խնդրուի անյապաղ ղրկել իրենց զաւակները:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 15 OCTOBRE
1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8926 36EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4727

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱՐԱ

Սեպտեմբեր 19ին, Հայկական վրէժա-ռու բազուկը յիշատակելի յաղթական ճակատամարտ մը արձանագրեց Արա-րային մօտերով Հեռու՝ Պաղեստինի անձուկ մէկ բարձունքին վրայ, որ կը կոչուի Արարա :

Վրէժի զգացումն էր, որ պատ աշ-խարհի չորս կողմերէն, մանաւանդ Ամե-րիկայի Միացեալ Նահանգներէն, իբրեւ կամաւոր, դէպի Թրքական ճակատը մը-ղեց հազարաւոր քաջարի եւ անձնազոհ հայորդիներ, որոնք գացին կազմելու Ա-րեւելեան Լեգէոնը ֆրանսական դրօշին տակ :

Հայ կամաւորներուն մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմէին նաեւ Մուսա Լերան հե-րոսամարտէն վերջ Եգիպտոս ապաստա-նած քաջորդիներ :

Լեգէոնականները երկար ատեն Կիպրո-սի մէջ մարզուելէ ետք, վե՛րջապէս հր-աման ստացան մեկնելու դէպի Պաղես-տինի ճակատը,, ուր համախմբուած է-ին Թրքական Եըլտըրըմ Օրտուսուի 7րդ եւ 8րդ բանակները՝ Մուսթաֆա Քեմալի եւ Ճեվատ փաշայի հրամանատարութեան տակ: Վերին հրամանատարն էր գերման զօրավար Լիման ֆոն Զանտէրս փաշա :

Արեւելեան Լեգէոնը (ետքէն մկրտուած Հայկական Լեգէոն անունով)՝ ֆրանսացի սպաներու ղեկավարութեան տակ՝ դիրք բռնեց Արարայի բարձունքին առջեւ, որ անառիկ բերդի մըն էր վերածուած :

Արարայի գերման եւ թուրք պաշտ-պանները իրենց թնդանօթներով քանիցս ջախջախած էին Աւստրալացի եւ Նոր Զե-լանտացի զինուորներու յարձակումները, ինչ քան ընդհանուր յարձակողականը :

Երուսաղէմի գրաւումէն ի վեր (1917 Դեկտեմբեր) Պաղեստինի ճակատին վրայ ընդհատ կռիւներ տեղի կ'ունենային, առանց վճռական ճակատամարտի :

Զօրավար Ալէնպիի եգիպտական արշա-ւախումբը ամբողջ ինը ամիս հակայ պատրաստութիւններ կը տեսնէր, մահա-ցու հարուածը տալու համար «օսմանեան Եըլտըրըմ բանակ»ին :

Վերջապէս հասաւ բախտորոշ օրը :

1918 Սեպտեմբեր 18էն 19 լուսնալիք գիշերը ամբողջ ճակատին վրայ միահա-մուռ ամբարտութեամբ սկսաւ ընդհա-նուր յարձակողականը :

«Մեծաղօր»ը տասներկու ժամ անդադ-րում գիմանալ: Սկսաւ ընդհանուր նա-հանջը: «Մէհմէտճիք»ները խուճապահար փախչիլ՝ անգլիական բանակին ա-ռաջք հարուածներուն առջեւ :

Միայն Արարան էր, որ կը շարունակէր դիմադրել եւ չէր ուզեր տեղի տալ :

Հայ կամաւորները ռումբերու տեղա-տարափին մէջ խեղդելէ վերջ բարձունքը՝ թշնամիներու պէս գրոհ տուին դէպի ամ-րացուած դիրքերը եւ գրաւեցին զանոնք, ապա ձմբրայ բանալով զօր. Ալէնպիի զօրաբանակներուն առջեւ :

Քանի մը տասնեակ հայորդիներ զոհ-ուած էին հերոսաբար: Թաղուեցան Արա-րայի վրայ : Ֆրանսացի հրամանատարը խօսեցաւ դամբանական խօսեցաւ գո-վելով հայ կամաւորներու քաջութիւնը :

Ընդհանուր հրամանատար զօր. Ալէնպի Խորհրդարանական հեռագիր ղրկեց Ազգա-յին Պատուիրակութեան նախագահ Պօղոս Նուպարի, շնորհելով որ դաշնակիցներու յաղթանակին մէջ կարեւոր դեր մը կա-տարած էին հայ կամաւորները Պաղեստի-նի ճակատին վրայ :

Պաղեստինէն վերջ, Հայկական Լեգէո-նը մասնակցեցաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի գրաւումին: Ու իր փառքի գագաթնակէ-տին հասաւ՝ երբ յաղթական մուտք գոր-ծեց Կիլիկիա :

Լեգէոնականները հասած էին իրենց նպատակին: Գրաւած էին ցանկալի Կիլի-կիան, ուրկէ լեղապատառ փախուստ տը-ւած էին Թուրք երեւելիները, խուսափե-լու համար Հայերու արդար վրէժխնդրու-թենէն: Օդը կը թնդացնէին՝ լիահագագ երգելով.

Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա
Աշխարհ որ ինձ ետուր արեւ :

Քառասուներկու տարի անցած է այդ պատմական օրերէն ի վեր:

Սակայն ոսկի տառերով արձանագրը-ւած կը մնայ Արարան, որուն յաղթա-կան տարեդարձը, այս տարի եւ ամէն տարի կը պանծացնեն Մարսէյլի մեր հայ-րենակիցները, իրենց Նախկին Կամաւոր-ներու եւ Մարտիկներու Միութեան նա-խաձեռնութեամբ եւ ֆրանսական պաշտօ-նական դէմքերու մասնակցութեամբ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿ-Ը ԿԸ ՀԱՆԴԱՐՏԻ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ Է ԿՕՇԻԿ ՄԸ, ՔԱՆ ՀՐԹԻՌ ՄԸ, ԿԸՍԷ ՎԱՏԻԿԱՆ

ՄԱԿի առաջին օրուան նիստին, Խրուշ-չեւ յաղթանակ մը եւ պարտութիւն մը արձանագրեց, միաժամանակ: Զեռրաձ եւ ձայներու բացարձակ մեծամասնու-թեամբ որոշում տրուած է գաղթատիրու-թեան հարցը ՄԱԿի լիակատար նիստին քննել: Անգլիա եւ Մ. Նահանգներ որ նա-խապէս դէմ էին, համաձայն գտնուած են վերջին պահուն : Խրուշչեւ անշուշտ գոհ մնացած է ու մինչեւ իսկ յայտարարած. — «Իրենց ձեռքը կը սեղմեմ»: Սակայն չէ մոռցած պզպարարել թէ՝ գաղթատէ-րերը պիտի աշխատին ձգձգել հարցին քննութիւնը : Լաւատեղեակ շրջանակնե-րու համաձայն՝ Արեւմուտք, այս հարցին մէջ պիտի գնէ նաեւ Խորհրդային Միու-թեան կողմէ գրաւուած երկիրները :

Օրակարգի վրայ եկած է Խ. Միութեան առաջարկած բանաձեւի քննութիւնը: «Խաղաղութեան սպառնացող վտանգը Մ. Նահանգներու կողմէ Խ. Միութեան դէմ կատարուած յարձակողական գործունէ-ութեան հետեւանքով» :

Խրուշչեւ պահանջած է որ հարցը քըն-նուի ՄԱԿի լիակատար նիստին: «Գան-գատ մը չէ զոր կը ներկայացնենք, յայ-տարարած է Խորհրդային վարչապետը, քանի որ Խ. Միութիւնը ի վիճակի է իր իսկ միջոցներով պաշտպանելու իր շահե-րը»: Սակայն, գիտել տուած է Խրուշ-չեւ, եթէ հարցը ՄԱԿի առջեւ կը բերենք, պատճառն այն է, որ Մ. Նահանգները միջազգային օրէնք մը ոտքի տակ առած են: Եթէ նման կացութիւն մը ընդունելի նկատուի, իւրաքանչիւր պետութիւն պի-տի հարկադրուի պաշտպանելու իր իսկ միջոցներով, այսինքն ուժին դէմ ուժ պիտի գործածէ, ինչ որ կը նշանակէ պա-տերազմ : Պահանջած է որ Մ. Նահանգ-ները հրապարակաւ ցաւ յայտնեն ու խոստանան միաժամանակ ձեռք քաշել «յարձակողական» քաղաքականութենէն. «այդ պարագային մենք ալ մեր կարգին կը մոռնանք հարցը եւ այս ձեւով մթնո-լորտը կը պայծառանայ» :

Խրուշչեւէն ետք խօսք առած է Մ. Նա-հանգներու պատուիրակը, յայտարարելու համար թէ՝ դէմ է որ հարցը քննուի ՄԱ-Կի լիակատար նիստին: Ուստատուրթ ի մէջ այլոց գիտել տուած է, թէ «Իւ 2»ի եւ «Էռ Պէ 47»ի հարցերը արդէն իսկ քըն-նութեան առարկայ դարձած են Ապահո-վութեան Խորհուրդի կողմէ, եւ երկու պարագաներուն ալ Ապահովութեան Խոր-հուրդը մերժած է Խ. Միութեան տեսա-կէտները: Այս առընչութեամբ Ուստատ-ուրթ յայտարարած է թէ Խ. Միութիւ-նը ամերիկեան օդանաւին թռիչքը պատ-րուակ բռնելով ձախողեցուց վերին ժողո-վի գումարումը: Ինչ կը վերաբերի «Էռ Պէ 47»ի թռիչքին Ամերիկա առաջարկած էր որ հարցը քննուի միջազգային ատեա-նի մը կողմէ եւ սակայն, Խ. Միութիւնը մերժեց վերոյի իր խրատները չհաղոր-ծելով Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ :

Վերջապէս քուէարկութեան դրուած է: 10ի դէմ 55 ձայնով — 33 ձեռնպահ — մերժուած է Խրուշչեւի տեսակէտը :

Մէկ օրուան մէջ մէկ յաղթանակ եւ մէկ ձախողութիւն, վերջինները: Խրուշ-չեւ վերադարձաւ Մոսկուա, մինչ միջազ-գային մամուլը կը շարունակէ խօսիլ իր կօշիկին մասին: Ոմանք կը խնդան թէեւ աւելի գայթակղեցուցիչ է քան խնդալիք, իսկ Վատիկանի կիսապաշտօնական բե-րանը՝ Օսսերվաթոռէ Ռոմանօ կը մխի-թարուի եւ կը մխիթարէ գրելով թէ ի վերջոյ աւելի լաւ է որ Խրուշչեւ կօշիկ նետէ քան հրթիռ :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ԱՃՈՒՐԴՈՎ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ ...

Նախկին վարիչներու նկարները, քաշ-ւած Եասը Ատայի մէջ աննախընթաց ա-ճուրդով մը ծախուեցան... մամուլին : Ամերիկեան գործակալութիւն մը եւ կարգ մը Թուրք թերթեր գնեցին :

Ժամանակ հետեւեալ մանրամասնու-թիւնները կուտայ այս աճուրդին մասին.

Բաւական ոգեւորեալ անցաւ աճուրդը որու հետեւանքով «Հիւրրիյէթ» թերթը 15 լուսանկարի համար 175.05, «Հայաթ» հանդէսը չորս լուսանկարի համար 62.-500, «Միլլիյէթ» թերթը չորս լուսանկա-րի համար 27.500, եւ Թուրք Լուրերու Գործակալութիւնը ութ լուսանկարի հա-մար 33.055 ոսկի վճարեցին: Ազգ. Միութեան Կոմիտէին կողմէ մէկ հատ լուսանկար նուէր ղրկուեցաւ «Տէմոքրաթ Իզմիր» թերթին: Այս որոշումը տրուե-ցաւ, նկատելով որ յիշեալ թերթը դե-մոկրատ իշխանութեան շրջանին շատ վը-նաս կրած է: Աճուրդէն դուրս մնացած լուսանկար մըն ալ վիճակով ձրիօրէն պոլսական թերթի մը ինկաւ :

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ԲՆՈՅԹԸ

5 թիւ հարցաքննիչ մարմնոյն կողմէ հարցաքննուած պահուն Ատնան Մեներէ-սի քաշուած երկու լուսանկարներէն մին քսան, միւսն ալ 15 հազար ոսկիի ծախ-ուեցաւ: Միւս երկու լուսանկարներուն մէջ կ'երեւին Պայար երեսփոխաններուն հետ ճաշած եւ իրենց մասնաւոր սենեակ-ներուն մէջ հանգստացած պահուն : Ու-րիշ լուսանկար մը քաշուած է անկեալ հանր. նախագահ Ճէլալ Պայար ծովա-հայեաց սենեակին մէջ պատուհանին առ-ջեւ ճաշած պահուն: Այս լուսանկարը 15.000 ոսկիի ծախուած է :

20.500 ոսկի արժեց լուսանկարի մը ուր կ'երեւի Ճէլալ Պայար Եշիլհիսարի դէպ-քերուն ընթացքին իր Ատնան Մենտերէսի գրկած մէկ նամակը բարձրագոյն հար-ցաքննիչ մարմնոյն առջեւ աչքէ անցու-ցած պահուն: Իսկ քսան հազար ոսկիի ծախուեցաւ նկար մը ուր կ'երեւի Ճէլալ Պայար բարձրագոյն հարցաքննիչ մարմ-նոյն առջեւ մէկ ձեռքով բռունցքը սեղ-մած, միւսովն ալ ձախ սրունքը բռնած պահուն :

Պոմէն Եամանօղլուի եւ Եասը Ատայի մէջ մեռած Ֆարուք Օքթայի քանքիրէն առած բրած պահուն քաշուած լուսա-նկարներէն յետոյ ցոյց տրուեցաւ Պայա-րի մէկ լուսանկարը եւեւէն քաշուած. Լաւ յաճախորդները գտան նաեւ այն լու-սանկարները, ուր կ'երեւին Ատնան Մեն-տերէս եւ Սամէտ Աղաօղլու զինուորի մը կողմէ ածիլուած պահուն ինչպէս նաեւ Ֆաթին Րիւշտիւ Զօրլու եւ Հասան Բօ-լաթքան այլազան դիրքերով : Եասը Ա-տայի անկեալներուն լուսանկարներէն ա-պահովուած 319.150 ոսկին պետական գանձին :

×

Այս աճուրդէն ետք, եօթը թերթեր բո-ղոքելով ղեկոյց մը հրատարակած են : Այդ թերթերն են.—Աքշամ, Ճումհուրի-յէթ, Տիւնեա, Միլլիէթ, Թէրճումանը, Վաթան, Եենի Սաբահ.—

«Անկեալ իշխանաւորներուն Եասը Ա-տայի կեանքին վերաբերեալ լուսանկար-ները թերթերուն կը ծախուին չափա-զանցեալ գիներով եւ տարօրինակ աճուր-դով մը որ չենք գիտեր թէ որ օրէնքին եւ գաղափարին համաձայն կը կատարուի : Ցաւով կը գիտենք որ պետութեան մենա-շնորհը դարձած խրատնքի մը հետեւան-քով առեւտուրի եւ շահու նիւթ դարձած են այդ լուսանկարները, որոնք ամբողջ ազգին սեփականութիւնն են: Հակառակ մեր քանիցս կատարած ազդարարութիւն-ներուն տակաւին կը շարունակուի այս ա-ւարքը զոր ներհակ կը նկատենք ոչ մի-այն իրաւական պետութեան ըմբռնումին, այլեւ լրատուութեան իրաւունքներուն եւ ազդարարութիւններուն, ինչպէս նաեւ ասպարէզի ըմբռնումին: Այս կացութեան առջեւ, մենք՝ ստորագրող թերթերս՝ մեր յարգելի ընթերցողներուն կը հաղորդենք թէ այսուհետեւ պիտի չմասնակցինք այդ տեսակ աճուրդներու :

«Մեր այս շարժումը, ծնունդ կ'առնէ լրագրական ասպարէզին արժանապատ-ւութիւնը պահպանելու մեր մտահոգու-թենէն, եւ մեզի պիտի բաւէ որ մեր ըն-թերցողները հասկնան այս շարժումը» :

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին՝

1.— Մեր աշխատակիցը, Տոքթ. Տի-րայր Ֆրունձեան (Գերմանիա) :

2.— Ընկեր Վարուժան Մինասեան (Գահիրէ), որ իր բնակավայրը կը վերա-դառնայ Ամերիկայէն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԸՊՐԷ երկար ճառ մը խօսեցաւ Ազգա-յին ժողովին առջեւ: Ծանրացաւ Ֆօրս տը Ֆրափի անհրաժեշտութեան վրայ, ապա-հովութիւն տուաւ որ Ֆրանսայի քաղա-քականութիւնը չէ փոխուած ոչ Եւրոպա-յի, ոչ Ատլանտեան Ուխտի շուրջ, ի վեր-ջոյ զովեց հինգ կառավարութեան ներկայացուցած ծրագիրին որ բանակը պիտի ըլլայ արդիական ձեւով: Ինչպէս ամէն խորհրդարանի վերամուտին Ազգ. ժողովի դիւանը եւ Տըպրէ այցելեցին տը Կոլին: Հոն սակայն անակնկալ մը կը սպասէր իրենց, առանց որ ոչ ոք տեղեակ ըլլայ նախագահը ըսաւ թէ կ'ուզէ ուղղա-կի խօսիլ Ազգային Ժողովի երեսփոխան-ներուն Փալէ Պուրպոնի բեմէն: Այլ խօս-քով տը Կոլ կ'առաջարկէ փոխել Սահմա-նադրութեան 18րդ յօդուածը որ կ'ըսէ. — «Հանրապետութեան նախագահը խոր-հրդարանի երկու ժողովներուն հետ կապ կը պահէ նամակներով, որոնք կը կար-դացուին, բայց վիճաբանութեան տեղի չեն կրնար տալ»: Կը մնայ միայն մէկ բառ փոխել եւ ըսել «կարդացուին» այլ «կը կարդայ»: Նախագահին այս փափա-քը կը զարմացնէ անոնք որոնք կը յիշեն թէ ի՛նչ դժուարութիւններ ունեցաւ նախ-կին նախագահ Քոթի առիթելու համար տը Կոլը որ անձամբ երթայ Ազգ. ժողո-վին առջեւ, իր վաւերացումին ատեն : Այն ատեն տը Կոլ կ'ուզէր միայն դրաւոր յարաբերութիւն պահել :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ
(ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Կոփամարտը հին պատմութիւն ունի։ Այս մարզանքը կը սկսի այն օրէն, երբ մարդ իր կեանքը պաշտպանելու համար ստիպուած էր գործածել ձեռքերը, որոնք չէին ծառայեր միայն առարկայ մը բռնելու, այլեւ հարուածելու։ Անշուշտ, աւելի կանուխ, նոյն ձեռքերը, իբրեւ պայքարի զէնք եւ ինքնապաշտպանութեան միջոց, ծառայած են քար ու մահակ գործածելու՝ հարուածը հասցնելու համար հեռուէն։ Հետաքրքրական էր իմանալ, սակայն, թէ ե՞րբ եւ ո՞ւր սկսած է կոփամարտի ուսուցումը իբրեւ մարզախաղ։

Դեռ մինչեւ վերջերս կը կարծուէր թէ կոփամարտը, իբրեւ մարզախաղ կամ գրօսախաղ, ծագում առած է Հին Յունաստանի մէջ, Քրիստոսէ 800 կամ 1000 տարի առաջ։ Այսօր այդ կարծիքը կը մերժուի բացարձակապէս ... հնագէտներու պրպտումներուն հետեւանքով։

Արդարեւ, Պաղտատի շրջակայքը, հնագոյն սրբավայրի մը մէջ պեղումները երեւան բերին երկու սալեր, որոնց վրայ փորագրուած է երկու կոփամարտիկներու կերպարանքը։ Հնագէտները հաստատեցին թէ 5000 տարիներու հնութիւն ունի այդ սալը։

Կոփամարտիկներուն դիրքը այնպէս է քանդակուած, որ զարմանալի կերպով կը յիշեցնէ արդի կոփամարտիկներուն մարտական կեցուածքը, ապացոյց որ 5000 տարի առաջ ծանօթ էին այս մարզախաղին կանոնները։

Արձանագրենք նաեւ այն պարագան թէ Պաղտատի մարզիկներուն կեցուածքը տարբեր չէ յետագայ դարաշրջաններու յատուկ այն քանդակներէն, որոնք սափորներու, սկահակներու, գաւաթներու վրայ ցոյց կուտան հելլէն մարզիկներու մարտական դիրքը։

Այսպէս, կոփամարտի մարզախաղին հեղինակութիւնը չի պատկանիր այլեւս Անգլիոյ, ինչպէս կը պնդուէր ժամանակ մը։ Այս մարզախաղը ծանօթ է բոլոր հին ժողովուրդներուն, եւ ամենահին ժամանակներէ ի վեր։

Հին Յոյները այս մարզախաղին հեղինակ կամ ուսուցիչ ցոյց կուտային Ամիկոսը, որ որդին է Պոսիդոնի, ծովերու աստուածին։ Անպարտելի էր այս աստուածորդին, կռուփներով մենամարտի կը հրաւիրէր ով որ ոտք դնէր իր իշխանութեան սահմաններէն ներս։

Կոփամարտը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր հին Հռոմի մէջ։ Ըստ պատմական վաւերագրութեանց, կոփամարտի վարպետ մըն էր Կալիգուլա, որ իր գինուորները կը պատրաստէր կոփամարտի մրցումներ սարքելով ու չափազանց վարձատրելով յաղթականները։

Կոփամարտը մարզախաղի սիրուած ձեւերէն մէկն էր նաեւ հին Հայաստանի մէջ։ Պատմական աղբիւրները կը վկայեն թէ մեր երկրի կոփամարտիկներուն համբաւը տարածուած էր Հայաստանի սահմաններէն դուրս։ Անոնք յաճախ յաղթանակ տարած են Կովկասեան եւ այլ երկիրներու կոփամարտի մրցումներուն մէջ։ Այսպէս, օրինակ, կոփամարտիկի համբաւ կը վայելէր, ինչպէս կ'աւանդէ Մովսէս Խորենացի, հայ երիտասարդ Թագաւորը, Վարազդատ։ Մարզախաղերու պատմութեան հեղինակ Ֆ. Մեցոն, իր «Ողիմպիական խաղերու պատմութիւնը» գիրքին մէջ, կը գրէ թէ Վարազդատ թագաւորը 384 թուականին, Պիզայի մէջ (Իտալիա) տեղի ունեցած 291րդ ողիմպիական խաղերու յունական դասական «հնգամարտ» մրցումին մէջ յաղթած է բոլոր ախոյեաններուն եւ Ողիմպիականի դատաւորներուն կողմէ հռչակուած է կոփամարտի միակ ախոյեան։

Խորենացի, Փարպեցի, Փաւստոս Բիւզանդ, Սեբէոս եւ այլ մատենագիրներ կը վկայեն թէ հայ ժողովուրդին ծոցէն ծնած են մարմնամարզի եւ մասնաւորաբար կոփամարտի բազմաթիւ նշանաւոր ախոյեաններ։ Անոնցմէ մէկը Տրդատ Ա., ինչպէս եւ Վահան Մամիկոնեանը, որ իր կեանքին խորհրդանշան դարձուցած էր մօրը սա խօսքերը, «Միշտ ուժեղ եղիր հոգիով ու մարմնով»։ Ծանօթ էր իբրեւ կոփամարտիկ նաեւ Սմբատ Բագրատունին, որ իրեն արժանի ախոյեան չգտնելով, Բիւզանդիոնի կրկէսին մէջ մենամարտելու կ'ելլէ արջերուն եւ առիւծներուն հետ եւ իր հուժկու բռունցքներով գետատարած կը ձգէ գազանները։ Բագրատունի նման մրցումներ կը կազմակերպէր Շիրակի ընդարձակ մարզարանին մէջ։

Համբաւաւոր էին նաեւ Գայլ Վահանի տղաքը, Սմբատ եւ Տիրան, եւ դեռ ուրիշներ։

Խօսելով հին Հայաստանի մէջ կատարուած կոփամարտի մրցումներուն մասին, Նարեկացի կը վկայէ թէ, նախ քան մարզարան մտնելը, կոփամարտիկները իւղով կ'օծէին իրենց մարմինները, որպէսզի հարուածները սահին.— «Այս օծումն բարետեսիլ եւ առ ընդմարտիկ մերկամրցանակ մրրիչս իբր զօրաւոր հնարից կերպարան ճգնաւորական անըմբռնելի ձեռաց ներհարկին օրինաց պաշտի»։

Այդ կոփամարտերուն մասին խօսելով, Եղնիկ Կողբացին կը գրէ թէ անողոք հարուածներուն հետեւանքով վէրքեր կը գոյանային մարզիկներուն մարմնոյն վրայ, քունքերուն, բազուկներուն, կուրծքին, կողերուն, թիկունքներուն վրայ, եւ այն պատճառաւ, որ «ամէն կողմէ արիւնը կը հոսէր ու կը ներկէր մարզարանը»։

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՄԲ.— Յօդուածագիրը ուսուցիչ է զբօսախաղերու՝ Հայաստանի մէջ, մարզիչն է Վ. Ենգիբարեանի, որ մասնակցեցաւ Հռոմի վերջին ողիմպիականին։ Այս յօդուածը լոյս տեսաւ «Սով. Հայաստան» պարբերաթերթին Սեպտեմբերի թիւին մէջ, պատկերազարդուած՝ Աղթամարի վանքին մէկ քանդակով, (ԺԲ. դար) որ կը ներկայացնէ կոփամարտի մրցում մը։

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ
ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ
(Դ. եւ վերջին մաս)

Պաշտօնական բանակցութիւններ վարելով Լեռնահայաստանի կառավարութեան հետ 1921, Մայիս 21ին, Զանգեզուրի Ղալաջուղ գիւղին մէջ, խորհրդային պատուիրակութիւնը՝ Մ. Մելնիկով յանուն Կարմիր բանակի, եւ Ար. Կարինեան յանուն Խ. Հայաստանի կառավարութեան, պաշտօնապէս եւ գրաւոր կերպով կ'ընդունէին թէ «Զանգեզուրը եւ լեռնային Ղարաբաղը որպէս Հայաստանի անբաժանելի մասեր, պիտի մտնեն նրա մէջ»։ (Ա. Արշարունի, «Հայաստանի Խ. Իշխանութեան բնոյթը», 1926, Գահիրէ, էջ՝ 25։ Վ. Նաւասարդեան, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը», էջ 51)։

Նոյն ժամանակ եւ յետին հաշիւներով, եւ անկախութեան պայքարի վերջին հնոցը Զանգեզուրի լեռներուն մէջ, օր առաջ մարելու առաջադրութեամբ, Երեւանի իշխանաւորները, փաստօրէն Մոսկուայի թելադրանքով, իրենց 1921 Յունիս 12ի կառավարական աքթով կը յայտարարէին.—

«Ազրբէջանի Սոցիալիստական խորհրդային Հանրապետութեան եւ Հայաստանի սոցիալիստական խորհրդային Հանրապետութեան կառավարութիւնների միջեւ եղած համաձայնութեան հիման վրայ, յայտարարւում է, որ լեռնային Ղարաբաղն այժմեանից կազմում է Հայաստանի սոցիալիստական խորհրդային հանրապետութեան անբաժան մասը»։ (Վ. Նաւասարդեան, «Խորհրդային քաղաքականութիւնը Հայկական հարցում», Փարիզ, 1938, էջ՝ 43։ Տես նաեւ նոյն հեղինակին «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը» էջ 51)։

Կառավարական այս պաշտօնական աքթին տակ ստորագրած էին՝ Հայաստանի Խորհրդ. Հանրապետութեան ժողկոմների խորհրդի նախագահ Ալ. Միասնիկեան (Ալ. Մարտունի) եւ քարտուղար Մ. Ղարաբէկեան։

Առաջին աքթի հրատարակութենէն մէկ օր ետք՝ 1921 Յունիս 13ին, Երեւանի կառավարութիւնը նոր աքթով մը, կրկին անգամ կը յայտարարէր.—

«Լեռնային Ղարաբաղը վերջին համաձայնութեամբ (Ազրբէջանի հետ) Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան կողմից յայտարարուած է Հայաստանի անբաժան մասը»։ (Վ. Նաւասարդեան, «Խորհրդային քաղաքականութիւնը Հայկական Հարցում», Փարիզ, 1938, էջ 35)։

Կատարուած այս խարէական արարքներուն հանդէպ աւելի վստահութիւն ներշնչելու մտօք, այս անգամ, աքթին տակ ստորագրած էին կառավարութեան հինգ անդամներն ու քարտուղարը, Ա. Միասնիկեան, Պ. Մակինցեան, Ա. Բէգզադեան, Ս. Սրապիոնեան (Լուկաշին), Ա. Կարինեան եւ Մ. Ղարաբէկեան։

Նոյն 1921 թուականի ամրան ամիսներուն, նոյն հիմունքներով եւ դարձեալ նոյն նենգ նպատակներով, Մոսկուայի եւ Երեւանի պատուիրակները Ռիկայի մէջ բանակցութիւններ կը վարէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։

Արդ, տեսնենք թէ ի՞նչ եղաւ բոլշեւիկեան այս բոլոր խոստումներուն իրական արդիւնքը։

Այսօր՝ Հայաստանի խորհրդայնացման թուականէն մօտաւորապէս քառասուն տարիներ ետքն ալ, Հայաստանը՝ Անդրկովկասի երեք հանրապետութիւններուն մէջ, կը մնայ համեմատաբար ամէնէն փոքրը եւ ամէնէն դառն խուագրկուածը։ Հայաստանէն բռնօրէն եւ անարդարօթեամբ խլուած չորս գաւառները՝ Ախալքալաք՝ 2400 քռ. քլ. տարածութիւն եւ 120.000 բնակիչ՝ (75 առ հարիւրը՝ Հայ) կը մնայ վրացական գերիշխանութեան ներքեւ։

Բ) Լեռնային Ղարաբաղը՝ 4600 քռ. քլ. տարածութեամբ 165.000 բնակիչներով (95 առ հարիւրը՝ Հայ) տրուած է Ազրբէջանին։

Գ) Լեռնային Գանձակը՝ 5000 քռ. քլ. տարածութիւն եւ 80.000 բնակչութեամբ՝ (88 առ հարիւրը» Հայ) նմանապէս տրուած է Ազրբէյջանի։

Դ) Նախիջեւանը՝ 5400 քռ. քլ. տարածութեամբ հողամաս մը՝ որ 1921 թուականի Ռուս եւ Թուրք դաշնագրի տրամադրութիւններով, նոյնպէս անջատուած է Հայաստանէն եւ դրուած Ազրբէյջանի հովանաւորութեան տակ, իբրեւ ինքնավար շրջան։ Նախիջեւանի բնակչութիւնը՝ ըստ 1926ի մարդահամարին, 104.960 հոգի, որոնցմէ՝ 11.276ը Հայեր։ Համաշխարհային պատերազմէն առաջ Հայերու թիւը 53.378 էր։ Պատերազմի հետեւանքով, Նախիջեւանի հայ բնակչութեան մէկ մասը բնաջնջուեցաւ, իսկ մնացեալները՝ մեծ մասով ցրուած են Անդրկովկասի զանազան վայրերուն մէջ։ (Տես, Գ. Լազեան, «Հայաստան եւ Հայ Դատը», էջ 404, ինչպէս նաեւ «Յուսաբեր» օրաթերթ, 3 Հոկտեմբեր 1959, եւ 25 Դեկտ. 1958 թիւերը)։

Ամբարիշտը՝ Աստուծոյ անունը կը յիշէ այն ժամանակ միայն, երբ պէտք ունի անոր։ Բոլշեւիկները, իրենց դիկտատուրան ամրացնելէ ետք, մոռցան կամ անամօթաբար դրժեցին իրենց բոլոր խոստումները, մինչեւ այսօր տեւականացնելով մեր հայրենիքի հանդէպ գործուած անարդարութիւնը, եւ անհետեւանք ձգելով Հայաստանի հողային կարիքները եւ սահմանային արդարութեան պահանջները։

Ահա թէ բոլշեւիկները ինչպէս վերականգնեցին Հայաստանը։

Տ. ԹԱԴԵՒՈՍԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Հատորները լոյս տեսան։ Չարենցը գոհ էր, շոյում էր գրքերը, ասես երեխայի ջերմ այտեր լինէին, ու ինքն իրեն ասում էր.

— Քիչ բան չեմ գրել այս տաս տարուայ ընթացքում։

Այդ պահին Չարենցը քառասնչորս տարեկան էր։

1921 – 22 թուականներին, Չարենցը կազմում էր «Դիմանկարներ» վերնագրով մի գիրք, որտեղ զետեղելու էր հայ բանաստեղծների ստեղծագործական բնութագրերը։ Նա ուրուագծել էր իր այդ աշխատութիւնը եւ մասամբ էլ գրել։

Շարքն սկսւում էր Պետրոս Դուրեանով, ապա գալիս էին Թումանեան, Իսահակեան, Մեծարենց, Սիամանթօ, Տէրեան եւայլն։ Մօտ տասներկու հոգու ստեղծագործութեան քննական մի փորձ էր դա։

Չարենցն իր այդ աշխատութիւնը գրչից չբերեց, թողեց կիսատ եւ այլեւս երբեք չանդրադարձաւ նրան։ Իր տեսական մբռնումներն արտայայտելու այս ձեւը նա գտաւ աննպատակայարմար։ Տարիներ յետոյ Չարենցն իր երկերում անդրադարձաւ իր գրական ըմբռնումներին՝ մասնաւորապէս Ար Փէքթիէա չար-քում, որ լիովին բացայայտում է Չարենցի գեղագիտական հայեացքները բանաստեղծական արուեստի վերաբերեալ։

Չարենցն իբրեւ մարդ եւ ստեղծագործող՝ բարդ երեւոյթ էր։ Նա շատ հասարակ, երբեմն քաշուած մարդու տպաւորութիւն էր թողնում, որին նպաստում էր իր անշուք արտաքինը։

Երբեմն նա ընկերանում էր այնպիսի մարդկանց հետ, որոնք ոչ մի առնչութիւն չէին կարող ունենալ նրա բարդ եւ հարուստ ներքնաշխարհի հետ։ Նա չէր ուզում որ իր բանաստեղծի դէմքը որեւէ կերպ արտաքուստ շեշտուէր։ Զուտ բանաստեղծի կեցուածք, յաճախ ընդգծուած չեշտում էր սովորական մարդու իր դրութիւնը։

Չարենցի հայեացքը զննող էր, անծանօթ մարդուն անմիջապէս առնում էր քննութեան տակ։ Այլեւս կարող էր բոլորովին չնայել, դիմացինը ըստ ամենայնի պարզ էր նրա համար։

Իրեն՝ Չարենցին միանգամից ընկալելը անհնարին էր։ Նա ամէն մէկի հետ խորովի էր, ըստ խօսակցի էլ ատացում էր թէ խօսելակերպը, թէ նիւթը եւ թէ բառաբանը։ Այդ էր նրա մասին եղած հակասական կարծիքների պատճառը։ Զարենցի ողջ էութիւնը քչերն են ընկալել իր ծաւալով ու խորութեամբ։ Նրա կերպարի իւրաքանչիւր գիծը անսպասելի բացայայտւում էր տարբեր ժամանակով եւ ո-րոշ առիթով։

Չարենցն ունէր երկարատեւ բարեկամութիւն պահպանելու ընդունակութիւն, մի զօրեղ սովորութիւն, որով շատերին էր կապում իր հետ։

Չարենցին կարելի էր տեսնել երկու ծայրայեղ վիճակում – կամ խաղաղ, կատակասէր, սրախօս, ընկերական, հիւրասէր, կամ թէ փոթորկոտ, յուզումնալի, կրքոտ, կոպիտ, անխնայ, դաժան։ Միջին դրութիւն չկար նրա համար։

Չարենցը սովորութիւն չունէր չարունակ յայտարարելու իր խոշոր տարիքանքը։ Սակայն եթէ դիմացը տեսնէր ամբարտաւան մէկին — լինէր նա բանաստեղծ, նկարիչ, թէ երաժիշտ — ահա այդ պահին Չարենցը փրփրում էր ու մերկացնում ստահակին՝ մէջտեղ հանելով իր հարուստ նկարագիրը։

Չարենցը գիտելիքների հարուստ պաշար ունէր բանաստեղծութեան, գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան բնագաւառում։ 1922 – 23 թուականներին, նա ծանօթացաւ Այնշտայնի յարաբերական տեսութեանը։ Խօսում էր Եւկլիդէսի, Նեւտոնի մասին ու նրանց հակադրում Այնշտայնի տեսութիւնը։

1923 թուի աշնանը Չարենցը Արփիկի հետ վերադարձաւ Մոսկուա։ Ինձ տեսնելուն պէս՝ բարեւի փոխարէն ասաց.

— Մարտիրոս Սարեանն ինձ նկարեց։ Այս, նկարեց, կարող եմ յայտնել քեզ է գիտութիւն, սիրելի Միքայէլ։

Նա գիտէր իմ ունեցած սէրը Սարեանի արուեստի հանդէպ, ուստի Երեւանից պատրաստուել էր, այդպէս դիմաւորելու ինձ։

Չարենցի վաղեմի ցանկութիւնն էր, որ Սարեանը նկարի իրեն, եւ նա արժանացաւ այդ պատուին, որով եւ հպարտանում էր միշտ։

— Նկարիչ է եղիպտական դիմագծերով կողքին, սարեանական ոճով, քիթն էլ մի քիչ կարմիր է դուրս բերել, բայց նման է։

Չարենցի այդ դիմանկարը Սարեանի այլ աշխատանքների հետ միասին ցուցադրուած է եղել Վենետիկում 1924 թուի համաշխարհային ցուցահանդէսում։ Երբ Չարենցը վերադարձաւ արտասահմանից, հետը բերել էր դիմանկարի մեծադիր լուսանկարները իտալացի յայտնի լուսանկարիչ Ալինարիի կատարումով։

Տարիներ անց ես հնարաւորութիւն ունեցայ տեսնելու բնագիրը, որ այժմ պահւում է Գրականութեան ու արուեստի պետական թանգարանում։

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(3 Շար.)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

« COMME TU ME VEUX »

Իտալական թատերական գրականութիւնը արդար հպարտութեամբ մը կը պարծենայ Լուիճի Փիրանտելլոյով :

Լուիճի Փիրանտելլօ գրականութեան մէջ իր մուտքը կատարած է նախ իբրեւ վիպագիր, արտադրելով բազմաթիւ գործեր, որոնցմէ համաշխարհային համբաւի տիրացած են «Մաթիաս Փասքալ»ը, «Մէկը, ոչ ոք, հարիւր հազար» վէպերը :

Իբրեւ թատերագիր Լուիճի Փիրանտելլօ նոյնպէս կը վայելէ համաշխարհային համբաւ : Գրեթէ աշխարհի չորս կողմը կը ներկայացուին իր թատերակները, որոնց կարգին կարելի է յիշատակել «Ամէն ոքի համար իր ճշմարտութիւնը», «Պատուաւոր ըլլալու հաճոյքը», «Հենրիկոս Դ.», «Կեանքը որ քեզի տուի», «Այսպէս թէ այնպէս», «Երիտասարդներու բարեկամը» եւ այս միջոցիս Շան դ'Էլիզէի թատրոնին մէջ ներկայացուող «Ինչպէս որ զիս կ'ուզես» թատերակը : Բեմադիրն է Անթուան Պուրսէյէ, որուն անցեալ տարուան բեմական յաջողութիւններուն մասին խօսած ենք իր ատենին :

Փիրանտելլօ նկատուած է չափազանց խրթին հեղինակ մը : Իր բոլոր թատերական երկերը դրոշմուած են մարդկայնականութեան խոր կնիքով մը, համեմուած փիլիսոփայական խորաթափանց մտածումներով : Փիրանտելլոյի թատերակներուն մեծամասնութեան տռանգքը կը կազմէ այն տեսակէտը թէ՝ մարդը խրտուիլակ մըն է որ անկարող է նոյնիսկ ճանչնալ ինքզինքը : Փիրանտելլօ այն հաստատ համոզումը ունի որ մարդը տակաւին չէ կրցած ամբողջովին իւրացնել երկու հազար տարի առաջ Սոկրատի արձակած պատգամը՝ «Ծանիր զքեզ» :

Հակառակ հեղինակին բարդ ոճին, «Ինչպէս որ զիս կ'ուզես»ին նիւթը պարզ է ու հասկնալի :

Առաջին աշխարհամարտի վերջաւորութեան, Գրիմօ երբ կը վերադառնայ ճակատէն, իր կինը անյայտացած է : Տասը տարի ետք, Գրիմոյի բարեկամներէն մէկը Պերլինի գիշերային զբօսարաններէն մէկուն մէջ կը հանդիպի երիտասարդ գեղեցկուհիի մը, որու բարոյականը այնքան ալ մաքուր չէ : Ըստ Գրիմոյի բարեկամին, այդ կինը՝ արտակարգ նմանութիւն մը ունի Գրիմոյի անյայտացած կընոջ հետ : Համոզում գոյացնելով որ երիտասարդ գեղեցկուհին իսկապէս Լուճիան է, զայն իր հետ կը բերէ եւ ներկայացնելով Գրիմոյին, երկու երիտասարդները նոր սիրով մը կը կապուին իրարու :

Նոր Լուչիան անկեղծ սիրով կը համակուի Գրիմոյի հանդէպ եւ անտարբեր կը յօժարի ստանձնել տիկին Գրիմոյի դերը, մինչեւ այն օրը երբ Գրիմօ ճամբորդութիւնէ մը վերադարձին հետը կը բերէ նոր կին մը՝ որուն մէջ կը կարծէ ճանչնալ իրական Լուչիան :

Եւ սակայն, օր մը գաղտնիքը երեւան կ'ելլէ : Գրիմօ անպայման պէտք ունի օրէնքին առջեւ ամուսնացած ըլլալու, վասնզի իր ամուսնութեան պարագային իր բոլոր հարստութիւնը պիտի իյնայ իր քրոջ վրայ :

Գիշերային զբօսարանին «վատահամբաւ» կինը այնքան մաքուր բարոյականի տէր է, որ հակառակ կառչելին սիրով մը կապուած ըլլալուն Գրիմոյի, կը գոհէ այդ սէրը ու կը հեռանայ, զործիք չդառնալու համար դրամական ճղճիմ շահատակութեանց :

Այս թատերակին մէջ երեւան կուգայ դարձեալ իտալացի մեծ հեղինակին սիրելի տեսակէտը. — Մարդը խրտուիլակ մըն է, որ անկարող է նոյնիսկ ճանչնալ ինքզինքը :

Անթուան Պուրսէյէ իր նոր շրջանի բացումին համար յաջող ընտրութիւն մըն է րրած Փիրանտելլոյի այս երկով : Նոյնքան յաջող ընտրութիւն մըն է րրած իր դերաբաշխութեան մէջ :

Տիկին Ժան Փերեզ, Պ. Պ. Հանրի Փուարիէ, Իվ Փէնօ եւ վերջապէս Տիկին Տանիէլ Տըլորմ, որուն արտակարգ խաղը ամէն գիշեր կ'արժանանայ ժողովրդական խանդավառ ցոյցերու :

Անթուան Պուրսէյէի այս նոր ելոյթը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ՝ պէտք է ճամբայ բանալ նորերուն :

Ա. Գ.

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Կարմիր Սուլթանը ինչե՞ր կը գրէ Փիէռ Քիյեարի եւ Աւհարոնեանի մասին

Պոլսոյ «Սօն Հավատիս» թերթը սկսած է հրատարակել թերթօն մը, «Սուլթան Համիտի յուշատետրը» խորագրով : Այդ յուշատետրին 1917 Մարտ 11ի էջին վրայ (որ կը նշանակէ թէ Համիտ գահընկեցութենէն ետք գրած է այդ տողերը) կը կարդանք. —

Այսեալ օր Ֆրանսերէն գրքոյկ մը բերին ինծի : Խորագիրն է «Փիէռ Քիյեարի յիշատակները» : Արձակ մը, որ կը բաղկանայ գովասանքներէ եւ ծաղրէ : Գովաբանուողն է Փիէր Քիյեար, ծաղրի ենթարկուողը ես :

Անունով կը ճանչնամ Փիէռ Քիյեարը : 23 տարի առաջ Պոլիս եկած էր : Խառնակչութեանուսուցիչ էր հայ վարժարաններու մէջ : 3 – 4 տարի մնալէ յետոյ կորսուեցաւ գնաց :

Տարօրինակ բան, Փիէռ Քիյեարն է եղեր որ «Կարմիր Սուլթան» (սեթ ռուժ) անունը դրեր է ինծի : Թէեւ գիտէի այդ խօսքը, բայց հեղինակը անծանօթ էր ինծի : Ինչպէս օտար չքանշաններ ունիմ, ունիմ նաեւ դարձեալ օտարներու կողմէ ինծի ընծայուած տիտղոսներ : Ու ատոնց պատճառի չէ որ կը հպարտանամ այս տիտղոսներովս : Այս գիրքէն սորվեցայ «Կարմիր Սուլթան» տիտղոսին դրդապատճառը : Սորվեցայ ալ՝ Ահարոնեան եւ Զօպանեան անուն երկու հայ հռետորներու ճառերն են : Ահարոնեան էֆէնտին ալ, մէօսիէօ Զօպանեանն ալ կրկին ու կրկին կը հաստատեն թէ Փիէռ Քիյեար 1893ին իբրեւ ուսուցիչ Պոլիս եկած, հայ երիտասարդներուն փիլիսոփայութիւն, գրականութեան պատմութիւն եւ օտար լեզու ստացողներու միջոցները աւանդած է : Ցայտնի չէ թէ հայ աշակերտները որ աստիճան օգտուած են փիլիսոփայութեան եւ գրականութեան դասերէն, բայց Քիյեար այնքան յաջողած է յեղափոխութեան դաստիարակութեան մէջ, որ հայ համայնքին համար նուիրական պարտականութիւն դարձած է օրհնել Փիէռ Քիյեարին անունը Սասունի, Զէյթունի, Պանքայի խնդիրներուն մէջ, մէկ խօսքով՝ ամէն անգամ որ Հայուն արիւնը թափած եւ Հայուն օճախը մարած է : Ուտիկանութիւնը միջոց մը կասկածեցաւ ու ձերբակալեց այդ Ֆրանսացին, որ Հայերու հաշւոյն կ'աշխատէր, բայց ես ազատ արձակեցի զայն ֆրանսական դեսպանատան միջամտութեան վրայ : Բանտէն ելլելէն ետք, Քիյեար ինքզինք շատ ապահով զգաց ու մեկնեցաւ Պոլսէն, նախ Մեծն Աստուծոյ պաշտպանութեան, յետոյ իմ կարեկցութեանս ու զուրգուրանքիս յանձնելով Հայերը զոր այնքան կը սիրէր :

Բազմաթիւ Ֆրանսացիներու կողքին Մէօսիէօ Ահարոնեանը եւ Զօպանեան էֆէնտին են որ կ'ըսեն այս բոլորը :

Կելեքուած հայ ազգի անունով մարտընչող այս անձնազոհ տղմիկը, այսինքն Փիէռ Քիյեար, կը ստիպուի Եւրոպա վերադառնալ հրաժարելով Պոլսոյ իր Թոշակէն որ բարձր ըլլալու չէ — ու լուր կուտայ հայկական ջարդերու մասին : Մինչեւ այն ատեն, ահաւոր Եւրոպան անտեղեակ է եղեր այդ եղեռնին : Եւ կառավարութիւններն ալ պարտադիր լռութիւնով մը կը հետեւին եղեր դէպքերուն : Ատոնք բոլոր ես չեմ, այլ բազմաթիւ Ֆըրանսացի եւ հայ հռետորներ ու գրողներ : Նոյնիսկ Պոլսոյ մէջ Հիւսէին Ճահիտ պէյը անձամբ կ'իմանայ այս բաները :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Կառավարութիւնը պատուակալ տիտղոսը տուած է նկարիչներ՝ Մհեր Աբեղեանին, Այծեմնիկ Ուրարտուին, երգահաններ՝ Վահագն Արարատեանին, Ղազարոս Սարեանին եւ Արամ Քոչարեանին նկարչութեան եւ երաժշտական արուեստներէն ներս իրենց բերած նպաստին եւ ձեռք ձգած յաջողութիւններուն համար : Հրամանագիրը ստորագրած են, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան անունով՝ Վ. Նալբանդեան եւ Ա. Գալստեան :

ՆԵՓԱԼՑԻ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 9ին Երեւան ժամանած է Նեփալի խորհրդարանական պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ ծերակոյտի նախագահ՝ Դումբար Սինղհի :

Հիւրերուն ի պատիւ Երեւանի օդակայանը փութացած էին դիմաւորելու Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Ս. Սահակեան եւ այլ անձնաւորութիւններ : Սեպտեմբեր 30ին, ի պատիւ հիւրերուն ընդունելութիւն մը սարքուած է որու ընթացքին բաժակաճառեր արտասանուած են :

×

ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ Հայաստանէն վերադարձի ճամբուն, Սեպտեմբեր 27ին Օտեսա հանդիպած եւ տեսակցութիւն ունեցած է «Իզվեստիա»յի թղթակիցին հետ : Երկրորդ անգամ է որ Խ. Միութիւն կ'այցելեմ յայտարարած է Սարոյեան, առաջին անգամ25տարի առաջ էր : Այն, ինչ որ ես տեսայ, ապշեցուցիչ է եւ ուրախացուց զիս, յատկապէս Հայաստանի մէջ, որ այնքան հարազատ է ինծի : Երեւանի մէջ դիմաւորուեցայ բարեկամներէ եւ շատ գոհ մնացի տեսածէս – լսածէս :

«ՀԱՅ ժողովրդական հերոսական էպոսը» խորագրուած Գ. Գրիգորեանի նոր երկասիրութիւնը հրատարակուած է Երեւանի մէջ : Այս ընդարձակ մենագրութեան մէջ հեղինակը անդրադարձած է «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնութեան հարցին : Փորձած է մանրակրկիտ քննութեան ենթարկել դիւցազնութիւնը որ ժողովուրդի բերնով եւ բազմաթիւ փոփոխակներով մեզի փոխանցուած է : Աշխատութիւնը բաժնուած է երեք մասերու : Դիւցազնութեան գաղափարախօսական հիմքը, անոր գեղարուեստական արժէքը եւ վերջապէս արտայայտութեան ձեւերը : Տպաքանակն է 3000 :

Կ. ԲՈՍՏԱՆՋԵԱՆ Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած հրացանաձգութեան մրցումներուն՝ առաջնութիւն շահած է : Վեց հարիւր զարկերէն 561 զարկ շահած է : Կ. Բոստանջեան մասնակցած է Հռոմի վերջին ողիմպիականին :

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ինչ... Այստեղ կարող էք անել ամէն գործ, — անծանօթը բարձրացրեց ու տարածեց ձեռքերը, կամենալով ցոյց տալ աշխատանքի առատութիւնը : Եթէ արհեստ չգիտէք՝ կարող էք աշխատել քարհանքում, եղեգնուտում : Կարող էք հող փորել, հիմքեր շինել կամ թէ սայլով փայտ, քար կրել՝ մինչեւ մի արհեստ կը սովորէք : Ես, օրինակ, — շարունակեց մարդը տեղաւորուելով սախտի վրայ, — դարբին եմ, ինձ ասում են դարբին Դավիթ : Նմանապէս տխրափախ եմ : Մի տարի առաջ, երբ եկայ, անում էի ամէն գործ : Հիմա միայն իմ արհեստս՝ երկաթի գործ : Բայց կարող եմ պատ շարել եւ տնիս ծածկել եւ հիւսնի գործ — կատարել...

— Իսկ դու ո՞ր երկրից ես եւ ե՞րբ ես փախել, — հետաքրքրուեց Թորգոմի միւս ընկեր Վարդանը :

— Ասացի չէ՞, եղբայրս, որ փախել եմ մի տարի առաջ Վահեւունեաց երկրից, — մօրուքը չփեց մարդը : — Երբ, արքայի առաջին հրամանն ելաւ՝ ես կնոջս ասացի. «Գնանք, Մարիամ» ... Մեր տէր Վահէ իշխանը մեզ չէր թողնի մի տեղ րնակուենք. կ'ուղարկէր աշխատելու այստեղ, այնտեղ, չունէինք մշտական օթեւան, ապրուստ : Երբ ասացի «գնանք Մարիամ», կինս ասաց. «Է, եթէ չեն բանի, չեն տանջի՝ գնանք»... Ու եկանք — եկանք : Եկանք գողէ–գող, եկանք սողէ – սող, մինչեւ հասանք նոր քաղաք...

Նա, ըստ երեւոյթին, կամենում էր անել իր փախչելու պատմութիւնը, երբ ներս մտան ուրիշ մարդիկ. նախ երկու հոգի, ապա երեք : Բոլորն էլ տղամարդիք. ձեռք տալով ողջունեցին Թորգոմին, ընկերներին, ու շարուեցին պատի տակ դրուած թախտին, որը ծառայում էր նստարանի տեղ : Մօրուքաւորը նրանց տեսնելով, լռեց, սպասելով, որ նրանք վերջացնեն իրենց ողջոյնները : Բայց նրանք եւս հետաքրքրուեցին, թէ ո՞ր գաւառից են եկել, ի՞նչպէս են եկել եւ հետապնդւումի կամ արկածի չե՞ն հանդիպել... Մինչ նորեկները կը պատասխանէին, մօրուքն անհանգստանում էր, որ իր պատմութիւնը կիսատ մնաց : Նոր ներս մտնողները նոյնպէս յայտնեցին, թէ իրենք եւս փախածներ են : Դրանց մէջ կային եւ մի քանիսը, որ փախել էին վանական չէներից, եւ իրենց անուանում էին բորբորիտներ :

— Մենք բորբորիտներ ենք :

Թորգոմը չհասկացաւ :

— Ի՞նչ է, դուք հայ չէ՞ք :

— Հայ ենք, բայց բորբորիտ :

Ներկաներից մէկը բացատրեց, որ դըրանք Քրիստոսի հաւատից, եկեղեցուց դժգոհ՝ վանքապատկան գիւղերից մեծ թուով փախել – եկել են քաղաք, բայց լաւ են աշխատում :

Այցելուները խօսեցին երկար, այնինչ նորեկների քունը տանում էր սաստիկ. նրանք թէ լսում էին եւ թէ ննջում իրար յետեւից, ասես մէկը միւսին օրինակելով :

Վերջապէս դարբինը, այդ նկատելով, մէկէն ոտքի կանգնեց :

— Ելէք, ելէք, մոռացանք, որ մարդիկ յոգնած են :

Բոլորը ոտքի կանգնեցին ու «գիշեր բարի» կրկնելով՝ դուրս եկան իրար յետեւից : Ընկերները քաշուեցին իրենց խցերը, իսկ Թորգոմը արթնացրեց մօրը, որպէսզի յարմար դիրքով պառկի, եւ ինքըն էլ մեկնուեց վերջապէս :

Օրն այնքան երկար էր թւում նրան, այնքան շատ էին տպաւորութիւնները : Որքան էլ ուրախ էր, որ անվնաս հասան քաղաք, բայց նրան մտահոգում էր դարձեալ, թէ սպաննուած իշխանի հարազատները նորից չե՞ն հետապնդի իրեն՝ վրէժխնդիր լինելու եւ կամ չե՞ն պահանջի...

Մտածելով այս մասին՝ նա իրեն մխիթարում էր, որ դէմքով իրեն կարող են ճանաչել միայն սպաննուած իշխանի հետ եղած մարդիկ, բայց նրանք երբեք չեն գայ այստեղ : ... Բացի այդ, նրան հանգստացնում էր նաեւ իշխան Վարազի խօսքը Թագաւորի հրովարտակի մասին, թէ քաղաք եկող իւրաքանչիւր փախստական դառնում է արքայի ծառան եւ ոչ մի նախարար այլեւս իրաւունք չունի նրա վրայ :

« Այս լաւ է », — ասում էր Թորգոմը մտքում եւ յիշում իր զրոյցը Դաւիթ դըպիրի հետ, որին յայտնեց, թէ ինքը հարսնացու ունի եւ շուտով պիտի ամուսնանայ ... Եւ դա ճիշդ էր : Նա իրօք նըպատակ ունէր այստեղ ամուսնանալու : Բայց մինչեւ այժմ ոչինչ չասաց այդ մասին, ահաւասիկ Թորգոմի մասին, որ կամսարականի ծառայութիւնից, աւելի շուտ նրա չար կառավարիչի երեսից փախել էր այդ իսկ ամուսնութեան նպատակով :

Ինչ որ բանի համար կառավարիչը դժտուել էր Թորգոմի հետ ու ամէն կերպ ջանում էր խանգարել, խոչընդոտել նրա պսակը սիրած աղջկայ հետ, անգամ չէնի տէրերին հրամայել էր՝ չպսակել դրանց :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արթօ Սանտալեան (Գահիրէ), Օր. Ալիս Գալըպճեան, Սօնա եւ Եանա Սանտալեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՐԱՔՍԻ ԳԱԼԸՊՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ Յովակիմեան)

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ էքս լէ Պէն, 73 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Շաբաթ (Հոկտ. 15), ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Գ. Փանոս Բարսեղեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Արամ Յովհաննէսեան, ինչպէս նաեւ Արզումանեան, Բարսեղեան եւ Յովհաննէսեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր, խնամիին եւ ազգականին՝

ԱՆԱՀԻՏ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ
(Ծնեալ Արզումանեան)

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ 48 տարեկանին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Հոկտեմբեր 12ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (Հոկտ. 17) ժամը 14–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Սէնթ Ուէնի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ռ. Յ. Պէրպէրեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի առաւօտ յետ Ս. պատարագի, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի,

ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
(Մահուան առաջին տարելիցին)
եւ **ՇԱՀԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ**
(Մահուան Դ. տարելիցին առթիւ)

իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կեդր. վարչութիւնը իր կրթական ֆոնտին համար շնորհակալութեամբ ստացած է քսան Ն. Ֆ. Տիկին Աբաքսի Աշճեանէ իր եղբօր՝ Գ. Պիպերեանի մահուան տարելիցին առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ հերոսամարտի 40րդ տարեդարձին առթիւ, ութ հազար զինուորներու ննջեցելոց, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, այս Կիրակի առաւօտ։ Կը հրաւիրուին հայրենակիցները եւ անոնց խնկելի յիշատակը յարգողները։ Յետ պատարագի մատաղ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9)։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ֆրանսական Բանակի Նախկին Հայ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան
1914 – 1918 — 1939 – 1945

Ա. ՄԱՍ.— Այս Կիրակի առաւօտ, Փըլաթոյի Մայր եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգստեան հանդիսաւոր Ս. պատարագ, մասնակցութեամբ Դպրաց Դասուն եւ Արմենիա երգչախումբի։

Երկու Համաշխարհային պատերազմներու եւ Ազատագրութեան զոհերուն համար։

ՊԻՏԻ ՏՕՆՈՒԻ ԱՐԱՐԱՅԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ Ն ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ 42ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ։

Ի ներկայութեան Ֆրանսայի Զինուորական եւ քաղաքային բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու եւ Ֆրանսական Ռազմիկներու Ընդհ. Ընկերակցութեանց, իրենց դրօշակներով։

Պատարագէն վերջ Դրօշի պարզում, մասնակցութեամբ Զին. նուագախումբի։

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արենոյշները։

Կը խօսի **ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ**

Սպայ Պատուոյ Լեգէոնի եւ Պատուական Նախագահ Ռազմիկներու Միութեան։

Բ. ՄԱՍ.— Կէս օրէ վերջ ժամը 13ին, ֆրանքօ-հայկական ճաշ Շաթօ տէ Ֆլէօր սրահին մէջ։

Նախագահութեամբ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՌԻ։

Ներկայ կ'ըլլան գնդ. Պերկաս, մարքիզուհի տը Ֆորեսթա, ծովակալ Պօվիէօ, եւայլն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Տօնոյեան եւ զաւակները, շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին

ՍՄԲԱՏ ՏՕՆՈՅԵԱՆԻ
(Մշեցի)

մահուան տխուր առթիւ։ (Թաղումը կատարուեցաւ Լա Սիոթա, Հոկտ. 1ին)։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Իսիի Խրիմեան դպրոցին մէջ, ատենական կերուխումով։

Կը խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ,

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10·30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քսանհինգերորդ տարեդարձին առթիւ։

Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր։

ՇԻՐԻՄԻ ԱՅՑ

Ֆ. Կ. Խաչի Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղը կազմակերպած է այց մը իր վեթերան ընկերոջ Փարթամ Պասմաճեանի շիրիմին, այս Կիրակի ժամը 15ին։ Ժամադրավայր գերեզմանատան դրան առջեւ (Ավընիւ Քարնօ)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի օր, ժամը 4ին դպրոցին սրահը։ Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը։

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին։

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Յոյներու սրահը։

Կարեւոր օրակարգ։

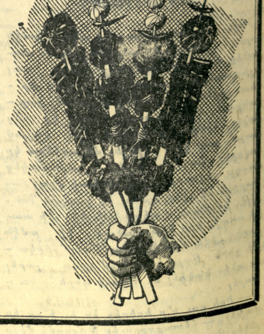
ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՒԻԼ.—Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 16 OCTOBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 8927 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, Թիւ 4728

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Բոլոր Ռուսաստաններու կարմիր ցարը ...կեները կրկին հաղաւ եւ տուն վերա– ...դարձաւ :

...կասկած չկայ որ Խրուշչեւէն զատ, ե– ...թէ ուեւէ մէկը, 99 տոկոսը պատկանելի ...պատուիրակութեանց առջեւ, կօշիկը հա– ...նէր եւ սեղանին զարնէր, պիտի նկատ– ...ուէր կոշտ – կոպիտ գիւղացի մը, զոր ...կարելի չէ շատ դուրսը պտըտցնել, ինչ– ...պէս կ՚ընեն ծնողքներ՝ տունը ձգելով ի– ...րենց երախաները, երբ անկիրթ են կամ ...անհնազանդ : Բայց մարդ բան չըսեր երբ ...նման արարք մը կը գործէ Նիքիթա Սեր– ...գէյվիչ Խրուշչեւ, «ամենազօր» վարչա– ...պետ խորհրդային աշխարհի :

...կրնայ պոռալ, սպառնալ, բարկանալ, ...կարել – թափել, կօշիկները հանել, ...մարդ անարգել, ծաղրել, ձաղկել, հայ– ...հոյել : Կրնայ նաեւ սիրալիր խօսքեր ը– ...նել, ժպտիլ, սիրաշահիլ, գովել : Այս ա– ...մէնը ընելու արտօնուած է եւ մարդ ձայն ...չ հաներ, որովհետեւ յանկարծ կրնայ ...պատասխանել. «Ուշադրութի՛ւն, հրթիռ ...ներ կը գրկեմ ձեր գլխուն, ղուք գիտէք ...թէ մենք երջիկի պէս հրթիռ կ՚արտա– ...դրենք» :

...Եւ ցարդ ոչ ոք հասկցած է թէ ե՞րբ ...Խրուշչեւ կը կատակէ եւ ե՞րբ լուրջ է : ...Մէկ բան ստոյգ է, սակայն, թէ իր ամէն ...մէկ խօսքին ուշի ուշով կը հետեւին բո– ...լորը, փորձելով հասկնալ թէ ի՞նչ կ՚ուզէ ...ընել, ո՞ւր կ՚ուզէ յանգիլ :

...Խրուշչեւ հաւանաբար ինք ալ գոհ չէ ...ՄԱԿի իր մասնակցութենէն, եթէ եր– ...բեմն ափրիկեան նորակազմ պետութիւն– ...ները թեւ – թիկունք եղան իրեն, անդին ...բազմաթիւ ձախողութիւններ արձանա– ...գրեց, գլխաւորաբար Համըրշըլտի դէմ ...իր յարձակումին առթիւ : Քուէի հարց ...դրուեցաւ, բայց ոչ ոք համաձայն գտ– ...նուեցաւ իրեն, եւ երբ Համըրշըլտ վճռա– ...կան տոնով մը պատասխանեց, բոլորը, ...բացի անշուշտ համայնավար պլոքէն, ...ծափահարեցին ընդհանուր քարտուղարը :

...Ձախողութիւն մըն էր նաեւ, Խրուշչեւի ...համար, ապլաժողովին նախագահին ըն– ...տրութիւնը, Իրլանտացի մը, եւ այն՝ ...մասնակցութեամբ բոլոր «չէզոքական– ...ներուն» : Եթէ յիշենք թէ, հակառակ իր ...ջանքերուն, հունգարական հարցը արձա– ...նագրուեցաւ եւ ապաղինման իր բանաձե– ...ւը մերժուեցաւ, հաշուեկշիռը որեւէ ձե– ...ւով նպաստաւոր չէ իրեն : Անդին պէտք է ...նկատել, սակայն, — եւ ատիկա իրեն նը– ...պաստաւոր պարագայ մըն է, — որ ՄԱԿը ...խախտեցաւ եւ կորսնցուց իր նախորդ ...«ամերիկանացած» դիմագիծը : Եթէ ...Խրուշչեւի նպատակն էր ատիկա, մասամբ ...յաջողեցաւ այդ մարզին մէջ :

...Նիւ Եորք իր ներկայութենէն առիթ ...առաւ նաեւ որ բացէ ի բաց դիրք ճշդէ ...Ալժերիոյ խնդրին մէջ եւ «ճանչնայ» ...«Ալժ. Առժամեայ Կառավարութիւնը» : ...Եւ ...Եթէ չկորսնցուց յայտարարելու թէ ...Ֆրանսա գաղթատիրական պատերազմ ...կը մղէ Ալժերիոյ մէջ», քաջալերեց Ֆերհ ...Աբպասը ըսելով թէ «մեր օգնութիւնը ...պիտի չզլանանք : Ալժերացի ժո– ...ղովուրդը պէտք է շարունակէ պայքարը, ...որովհետեւ գաղթատիրութիւնը պիտի ...չերէ շնորհիւ ալժերացի ժողովուրդին ...հերոսական կռիւին» :

...Եթէ քանի մը խօսք ալ ընենք նիւթա– ...կան հաշուեկշիռին մասին, կրնանք յիշել ...թէ Խրուշչեւի պատուիրակութեան ...դղայանութիւնը օրական երկուուկէս ...միլիոն հին ֆրանք արժեց, — իսկ եթէ ...ամէնէն «սուղի նստողը» եղաւ Հունգա– ...րիոյ վարչապետ՝ Քատար :

...Հիմա Ազգաժողովը կը շարունակուի, ...առանց հանդարտ : Մեծ վրդովմները մեկ– ...նած են : Ի՞նչ բերին, ի՞նչ տարին, ապա– ...գան միայն կրնայ ըսել :

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԱՍԸԱՏԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ

ՄԵՆՏԵՐԷՍ ԶՂՋԱԳԻՆ ՎԻՃԱԿ ՄԸ ՈՒՆԻ

Ճնշիչ մթնոլորտի մէջ բացուած է Թուրք նախկին վարիչներու դատավարութիւնը, Եասը Ատայի հին մարզարանին մէջ, Ուրբաթ օր :

Գլխաւոր ամբաստանեալներն են Թուրքիոյ նախկին նախագահը՝ Պայար եւ վարչապետը՝ Մենտերէս : Պիտի դատուին նաեւ 16 նախկին նախարարներ եւ 377 դեմոկրատ նախկին երեսփոխաններ : Առաջին նիստին կարդացուած է ամբաստանագիրը, որուն հիման վրայ շատեր մահուան կրնան դատապարտուիլ, իսկ ուրիշներ 5էն 15 տարուան բանտարկութեան :

Պայար եւ Մենտերէս մահուան պիտի դատապարտուին Սահմանադրութիւնը բռնաբարած, ուսանողներու մահուան պատճառ դարձած եւ այլ յանցանքներու համար : Նախկին վարչապետը յայտարարած է թէ՝ երկար արգելափակումին պատճառաւ իր մտային կարողութիւնները տկարացած են, խնդրած է որ պաշտպան փաստաբանին հետ խօսակցելու աւելի լայն պատեհութիւն տրուի իրեն : Ընդհանուր դատախազը դիտել տուած է թէ՝ ամբաստանեալները բանտարկեալներ են, ուստի զինուորական իշխանութեանց կ՚իյնայ ընթացք տալ թէ ոչ խնդրանքին : Ուրբաթ կէսօրէ վերջ երկրորդ նիստ մը տեղի ունեցած է, որուն ընթացքին կարդացուած է նախկին նախագահին դէմ եղած ամբաստանագիրը : Դատը պիտի շարունակուի երեքշաբթի : Ատեանը կազմուած է վեց աշխարհական եւ երեք զինուորական դատաւորներէ : Մենտերէսի ամբաստանագիրը որ կարդացուեցաւ առաջին օրն իսկ հետեւեալ մեղադրանքները կը պարունակէ .— Ա.) Հալէ կուսակցութեան ինչքերու ապասեփականացում : Բ) Ընտրական օրէնքի բարեփոխում Էսկիշէհիրի մէջ : Գ) Ապօրինի միջամտութիւններ դատարաններու եւ դատախազներու մօտ : Դ) Ընտրական օրէնքներու բարեփոխում : Ե) Տողանցքներու եւ հանրային հաւաքոյթներու արգելք : Զ) Քնիկչ ապօրինի յանձնախումբի մը ստեղծում : Է) Խորհրդարանի ժողովներուն վիճաբանութեանց հրատարակութեան արգելք :

Այս ամբաստանագրին ընթերցումէն ետքն է որ Մենտերէս յայտնեց թէ հիւանդ մտաւոր առանձնութիւնը ազդած է իր ջիղերուն վրայ եւ այս պայմաններու տակ ի վիճակի չէ իր պաշտպանութիւնը ապահովելու : Աւելցնենք որ այս առթիւ պիտի պարզուի նաեւ նախկին վարչապետին մերիմ կեանքը : Պիտի յիշատակուին Մենտերէսի բոլոր համանուհիներուն անունները, որոնց երկու գլխաւորներն են՝ երգչուհի Եահան Այնար եւ տաղանդաւոր գրագիտուհի մը, շատ գեղեցիկ՝ Տիկին Սիւզան Սօզըն որ կինն է ատեկանապետին : Այս կինը աւելի քան ջերմ նամակներ գրած է իր սիրահարին եւ Պոլսոյ շատ մը կիներ անհամբեր կը սպասեն այդ նամակներու ընթերցման :

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը եթէ շատ դէշ է դեմոկրատ նախկին վարիչներուն համար, Կիւրսէլի վարչաձեւն ալ շատ փայլուն օրեր չապրիր : Ոմանց կարծիքով Կիւրսէլ գործիք մըն է քանի մը սպաներու ձեռքը (Ազգ. Միութեան Կոմիտէ) եւ տէրը չէ բոլոր եղածներուն : Մայիս 27ի վաղորդայնին յայտարարեց թէ «ոչ ոք պիտի դատեմ», այսօր 450 հոգիներ կը դատուին որոնց 39ին դէմ մահապատիժ ուզուած է : Բայց պէտք չէ մոռնալ որ այսօր ամբողջ Թուրքիան Կիւրսէլի ետին չէ եւ կրնայ միջադէպեր պատահիլ վճիռներու ժամանակ : Հալքը եւ ուսանողները որոնք իշխանութեան գլուխ բերին ներկայ վարչաձեւը հեռացուած են, նոր վարչաձեւին կողմնակից չեն նաեւ կրօնական շրջանակները որոնք լաւ աչքով չեն նայիր Կիւրսէլի «աշխարհական» յայտարարութիւններուն :

Յիշենք նաեւ թէ Կիւրսէլ օրէ օր կը յետաձգէ ընտրութիւնները որոնք տեղի պիտի ունենան, ըստ իր վերջին խոստումին, 1961ի գարնան : Դժգոհութիւնները կը շատնան, նկատի առնելով որ տնտեսական կացութիւնն ալ շատ դէշ է : Կիւրսէլի ապագան ալ շատ ապահով չի թըւիր :

Օրը Օրին

ՈՏԱՆԱՒՈՐ... ՈՒ ՔԷՊԱՊ

— Տիար խմբագիր — Դուք խօսք հասկնալու սովորութիւն ունի՞ք թէ չունիք, կ՚ուզեմ գիտնալ ... Ա՛լ ամէն բանին չափ կայ, սահմանը կայ ... Ես քանի՛ե – րորդ անգամն է որ ձեզի կը պատուիրեմ որ իմ գրած յօդուածներուս մէջ գրիչ չխաղցնէք եւ դուք ձեր գլխուն «սրբագրութիւններ» չընէք ... Ձեզի հետ ի՞նչ լեզուով խօսելու է ... Հի՛մա կը հասկնամ թէ ինչո՞ւ մեր ամէնէն յայտնի գրողները ձեր թերթին չեն աշխատակցիր : Որովհետեւ անոնց գրածներն ալ կը «սրբագրէք» ... Ասիկա իմ վերջին ազդարարութիւնս թող ըլլայ ... Կամ իմ գրածներս իմ գրածիս պէս կը հրատարակէք եւ կամ ձեր ընթերցողները կը զրկէք իմ յօդուածներէս ... Դուք տուէք ձեր ուզած որոշումը ... Ցտեսութիւն ...

Պատասխան .

— Յարգելի պարոն Շատգիտցողեան — Մեր ուզած որոշումը տուինք ... Ասկէ ետք մեզի յօդուած մի՛ ղրկէք, որովհետեւ ձեր ղրկածները առանց սրբագրութեան չենք կրնար հրատարակել : Դուք հայերէն չէք գիտեր ... Մենք մարդու բան չենք ըսեր, բայց ձեր վերջին նամակն ալ կտորիկ մը կարգի դրած ենք ... Ցտեսութիւն ...

×

— Տիար խմբագիր — Նորէ՞ն յամառութիւն, նորէ՞ն կրնատում ... Եղբա՛յր, ե՞րբ պիտի պատահի որ օր մըն ալ ինծի պէս ծանօթ գրագէտ – բանաստեղծի մը գրական մէկ կտորը եղածին պէս հրատարակէք ... Ինչո՞ւ չէք ընդունիր որ դուք քերթողական արուեստէն բա՛ն չէք հասկնար ... Եթէ հասկնալու կարողութիւնը ունեցած ըլլայիք իմ վերջին քերթուածս ձեր քիթը – բերանը դարձուցած չէիք ըլլար ... Ես իմ քերթուածիս մէջ, վերջալոյսի վերջին շողերը նմանցուցած էի չիչքեպապի վառարանի կրակին բոցերուն ու շողերուն, դուք այդ մասը բոլորովին ջնջեր էք ... Որովհետեւ, իմ տուած պատկերս չէք ըմբռներ ... Վեր – ջալո՛յս եւ չիշ-քէպա՛պ ... Յայտնի է որ պէտք եղած զարգացումը չունիք, այդ երկուքին միջեւ նմանութեան եզր մը տեսնելու համար ... Նոյն ապուրը կերած էիք անցեալ տարի ալ .. Իմ երեւակայական սիրուհիիս պարանոցին փաթթուած մարգարիտէ մանեակը նմանցուցած էի լոշ – քէպապին, որ նոյնպէս, ամուր մը փաթթուած է իր շամփուրին, բայց դուք այդ հոգեպարա՛ր պատկերը պատռեր նետեր էիք ... Հետեւանքը եղած էր այն որ քերթուածս մէջտեղը մնացեր էր, մօրէ մերկ, ինչպէս իր չիշ-քէպապէն եւ լոշ – քէպապէն զրկուած շամփուրը ... Ձեզի պէս տգէտ խմբագիրներուն երեսէն է որ մեր քերթողական արուեստը այսքա՛ն ետ մնացած է ... Մնաք բարով ...

Պատասխան .

— Մեծապատիւ պարոն «Բանաստեղծ» — Ձեր յանդիմանագիրը կարդացինք՝ մեծ հետաքրքրութեամբ ... Արդարեւ, խմբագրական ժողով մը գումարեցինք : Դուրսէն հրաւիրեալներ ալ կային ... Ուր, տասը հոգինոց բազմութիւն մը ... Մեր մէջէն մէկը, որ լաւ ձայն ունի, բարձրաձայն կարդաց, մենք ալ մտիկ ըրինք ... Յետոյ, կարծիքներու փոխանակութիւն մը տեղի ունեցաւ ... Ի վերջոյ, միաձայնութեամբ որոշուեցաւ պաշտօն յանձնել մեզմէ մէկուն որ պատասխանէր ձեր նամակին ու ձեզի յայտնէր տրուած որոշումը .... Այդ պաշտօնը կը կատարէ . ահաւասիկ ձեր նուաստ ծառան՝ ձեզի հաղորդելով քուէարկուած բանաձեւին բովանդակութիւնը — «Ժողովս տեղեկանալէ ետք պարոն «Բանաստեղծ»ին նամակին . կ՚որոշէ յանձնարարել յիշեալին որ այսուհետեւ, փոխանակ վերջալոյսի շողերը չիշ – քէպապի կրակին բոցերուն եւ իր նշանածին մանեակը լոշ – քէպապին նմանցնելու . իր ոտանաւորները քերթուածի նմանցնելու աշխատի ... Եթէ ատիկա իր կօշիկէն վեր գործ է, խորհուրդ տալ իրեն որ բանաստեղծութիւն գրելու փափաքէն հրաժարի »... Խորին յարգանքներով՝

ԵՐՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԻ ընկերվարական պարագլուխ՝ Ասանուման սպանութենէն ի վեր ջղագրգիռ մթնոլորտ մը կը տիրէ երկրին մէջ : Ձախակողմեան (ընկերվարական – համայնավար) ուսանողներ եւ բանուորներ ցոյցեր կը կատարեն : Ներքին նախարարը հրաժարած է արդէն : Ցուցարարները կ՚ուզեն որ ոստիկանապետն ալ հրաժարի : Կարգ մը գրոյցներու համաձայն «ծայրայեղ ազգայնական» տարրեր որոշած են սպաննել Ճափոնի համայնավար պարագլուխը : Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է : Ընկերվարական պարագլուխը սպաննող ուսանողը կը պատկանի «մեծ Ճափոնի» հոսանքին (աջ) որ ծանօթ է իր ահաբեկչական արարքներով :

ՔՈՆԿՈՅԻ մէջ կացութիւնը վերստին լարուած է : Լումումպա չուզեր տեղի տալ : Առջի օր խումբ մը «լումումպասէրներ» օր – ցերեկով ելեւմտական նախարարը ծեծած ու խոշտանգած են : Լրագրողներ վրայ հասած ու ազատած են նախարարը :

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Մոսկուայի օդակայանին մէջ ընդունուած է կառավարութեան բոլոր անդամներուն կողմէ, բացի Միկոյեանէ որ արձակուրդի մեկնած էր : Ոչ մէկ ճառ խօսած է : Նիւ Եորքէն բերած է 73 ծանր արկղներ՝ հեռատեսիլի գործիքներով, ինքնաշարժի հանդերձանքներով, պաթըրիներով եւ այլ առարկաներով լեցուն :

ՔՈՒՊԱՅԻ նախարարներու խորհուրդը հրամանագրով մը ազգայնացուց բոլոր դրամատուները եւ ճարտարարուեստի գործարանները : 105 շաքարի գործարան, 50 հիւսուածեղէնի, 13 մեծ խանութներ, երկաթուղիի ութ ընկերութիւններ, եւն. :

ՄԱԿ-ի այն յանձնախումբին որ կը զբաղի ոչ ինքնավար հողամասերով, վէճ ծագած է խորհրդային ներկայացուցչին եւ Ֆրանսայի պատուիրակին միջեւ : Առաջինը մեղադրած է Ֆրանսան Ալժերիոյ իր քաղաքականութեան համար, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը խնդրած է նախագահէն որ յիշեցնէ խորհրդային պատուիրակին թէ հունգարացի ուսանողները Մարսէյյեզ երգելով ինկած են խորհրդային գնդակներուն տակ :

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

«ՔԻՉ ՄԸ ՅՈՒՆԱՐԷՆ»

Միտս հետաքրքրական է ուսումնասիրել, լեզուներու կեանքին մէջ, երեւոյթը՝ որ կը կոչուի մեթափլասմ,— տոնիկա այն փոփոխութիւնն է զոր կը կրէ բառը՝ յաբերաբար այլ բառերու, մտածման մը արտայայտութեան յատուկ չարահիւսութեան մէջ, ստանալով իմաստի նոր զգեստաւորում(*):

Այդ փոփոխութիւններէն մէկն է հոլովումը, որու ամբողջական ուսումնասիրութիւնը կը կոչուի հոլովագիտութիւն:

Հատորնե՛ր կարելի է գրել հոլովագիտութեան մասին:

Ի՞նչ կը նշանակէ հոլով:

Երկար ատեն ծիւոն ու հոգմատատան էին քերականական տարազները գոյականներու եւ բայերու եզերային կամ ներքին փոփոխութեանց մասին: Յունարէն լեզուն քլիսիս կ'անուանէր այդ փոփոխութիւնները՝ առանց զատորոշելու հոլովումը խոնարհումէն, թէեւ բառը, ստուգաբանօրէն, կը նշանակէ միայն խոնարհում: Ու փթօսիս կ'անուանէր, ըստ ստոյիկեաններու բերած նպաստին, ամէն փոփոխութիւն՝ զոր գոյականը կը կրէր խոտորումով:

Արդի լեզուները զատ զատ տարազներու տակ կը դնեն այդ փոփոխութիւնները,— տեքլինեզոն՝ գոյականներու, քոնժուկեզոն՝ բայերու: Իրականին մէջ բառի տարբերութիւն է միայն կատարուած այս բաժանումը:

Արդարեւ, լատիներէն տեքլինարէ բառէն առնուած է առաջին տարազը, որ կը բացատրէ թէ հոլովեալ բառը կրհեռանայ իր բունէն՝ ինչպէս մորճ մը կը հեռանայ աճելով, (կամ կը խոտորի բունէն ուղղութենէն): Երկրորդը եւս ցոյց կուտայ նոյն աճումը՝ մորճերու յաւելումով կամ միացումով, որ տեղի կ'ունենայ բունին վրայ, (ըստ արմատական իմաստին՝ լծորդումով):

Այժմ մէկ կողմ թողունք այս տարազներուն ծագումը, որ կը հասնի մինչեւ Դիոնիսիոս Թրակացի, ինչպէս բայերու յանգային փոփոխութիւնները, որոնց քննութիւնը կապ չունի մեզ հետաքրքրող հարցին հետ, առնենք միայն հոլովումը:

Հայերէն տարազը աւելի վայելուչ է, բառին դառնալն ինքն իր վրայ՝ հոլովելով եւ աճելով (հոլով եւ յոլով բառերուն ազգակցութիւնը նշանակալից է այստեղ), քան յունարէն տարազը, բառին անկումը՝ թաւալելով (փթօսիս), բայց կարեւոր չէ տարազի այս վէճը: Կարեւորը այն երկար եւ անսպառ վիճաբանութիւններն են,— յիշենք Շլեկէլի եւ Պոփի հակաճառութիւնները,— որոնց առարկայ դարձած է հոլովաձեւերուն տրուած իմաստը:

Ամէն բառ կը ներկայանայ կոճղով մը, որ, կարծես, ճիւղ կ'արձակէ, տերեւնելով կը ծածկուի ու ծաղիկ կը բանայ: Բայց մենք բառը կը ճանչնանք կամ կը գործածենք ոչ թէ իր կոճղային ձեւին մէջ, այլ միայն ճիւղարձակ կամ ծաղկազարդ պատկերին մէջ: Շլեկէլ, խուժեամբ միտուք, բառին մէջ կը դնէ կենդանի ու բաբախուն սերմ մը, որ կ'աճի, կը զարգանայ,— այս բացատրութեամբ՝ հոլովաձեւերը յատուկ են բառին, ինչպէս այր բառին սեռականը առն կամ հայր բառին սեռականը հօր, ուր ոչինչ կ'երեւի յաւելածոյ: Ընդհակառակն, Պոփ հոլովական աճումին մէջ կը տեսնէ արտաքին նպաստ մը, որ կը զարգացնէ բառին իմաստը:

Այս վիճաբանութիւնը շատ բարդ է եւ խոր: Կանգ առնենք սեռական հոլովին վրայ, ընթանալու համար միշտ մեզ հետաքրքրող հարցին զուգահեռ:

Սալոմոն Ռէնաք կը քննադատէ այս հոլովին անունը,— զէշ թարգմանութեամբ մը՝ կոչուած է սեռական, զոր պէտք էր կոչել, կ'ըսէ, հատուածական: Բազմիմաստ հոլով մըն է այս սեռականը,— բառին կուտայ ստացական, հայրական, նոյնիսկ... ամուսնական նշանակութիւն (ուքսոռիուս): Արդարեւ, հոլով մըն է որ միւսներէն աւելի կ'աշխատի բառերու վրայ, աւելի շատ ծնունդ տալով նոր բառերու: Ասկէ այն թիւրիմացութիւնը թէ սեռականն է միայն որ հիմ կը ծառայէ բարդութեանց եւ ածանցումներու:

Հարկ է գիտել սակայն թէ բառերու կոճղը, զոր լեզուաբանները կը կոչեն թեմա(*) յունարէն լեզուով, կը կազմէ իսկական ուղղական հոլովը (քա=անկում+տիրէքթ): Եւ այն որ ուղղական կը կոչենք, տառերը՝ անուանական, բառին դրական կուսական ձեւն է այլեւս, եւ ոչ կոճղային: Բայց միշտ պէտք է վերադառնալ թեմային, այսինքն կոճղին, բառերուն տալու համար որեւէ հոլովաձեւ:

Դպրոցական տղոց յատուկ դասի արժէք ունի ըսել թէ բառերու վերջին վանկին մէջ գտնուած Ի գիրը սեռական հոլովի պարագային՝ վանկէն դուրս կ'ելլէ եւ կը դրուի վերջը,— գիր՝ կ'ըլլայ գրչի, կամ գիծ կ'ըլլայ գծի: Ասիկա քերականութիւն չէ, այլ մանկավարժական թրիւք, որովհետեւ ներքին իւնը չէ որ կը տեղափոխուի: Սեռականը իր անկախ ձեւը ունի:

Նման դպրոցական տղոց յատուկ թրիւք մըն է ըսել նաեւ թէ սեռական հոլովին վրայ կը կազմուի ամէն բարդութիւն, որովհետեւ, օրինակ, յունարէն կալա (կաթ) բարդ-բառ կը կազմէ միայն սեռական հոլովին վրայ, որ է կալաքթոս, այսպէս ուրեմն կալաքթոփոխիա: Բայց ինչո՞ւ չհետաքրքրուիլ թէ ուրկէ՞ կուգան եւ մէջ կը մտնեն քթ տառերը, որոնք ոչ անափթիքթիք են, ոչ էփանթեզիք, գործածելու համար լեզուաբանական տարազներ, ոչ ալ մասնայատուկ են սեռական հոլովաձեւի:

Հայերէն աշխարհաբար կաթ բառը, հոլովի պարագային՝ կաթի, կաթէ եւ կաթով, յանկարծ նու մը կը ստանայ ածանցումի պարագային ու կ'ըլլայ կաթնային: Արդ, ածանցական չէ այդ նու գիրը, ոչ ալ սեռականական, այլ կուգայ արմատէն:

Նոյնպէս, յունարէնի մէջ, կալա բառին հնագոյն ձեւն է, միշտ ուղղական, կալաքթ, որ իր առհմական ձեւով երեւան կուգայ՝ երբ սեռական հոլով կը շինէ կամ բարդութիւն: Կը նշանակէ թէ սեռական հոլովը չէ որ բարդութիւն կը շինէ այստեղ:

Առնենք սոմա բառը,— կը նշանակէ մարմին, աւելի ճիշդ՝ հականիշ է հոգի բառին: Հոմերոս կը գործածէ դիակ նշանակութեամբ, իսկ ըստ Պինդարի՝ վերաւոր մարմին, զոր պատերազմիկները կը փախցնէին իբրեւ նուիրական պարտականութիւն, որովհետեւ անպատուութիւն կը համարուէր՝ եթէ թշնամիին ձեռքն իյնար: Սեռական հոլովաձեւն է սոմաթոս,— պահ մը ընդունինք սոմաթիքոս (մարմնական) ձեւը՝ սեռականէն սերած, բայց ուրկէ՞ սերած է սոմասքիա (մարմնակրթանք):

Առնենք նաւ բառը (տառապատկերով), սեռական հոլովը կը տարբերի ատտիկեան, յոնիական, դորիական ու գրական բարբառներուն մէջ, որոնք առանձին բարդութիւններ կը շինեն: Բայց ուղղականն ալ կը շինէ բարդութիւն: Արդ, ուղղականով կազմուած բարդութիւններէն համրեցի տասնեւօթը բառ, իսկ իրբեւ սեռականով կազմուած բարդութիւն՝ քանի մը բառ միայն:

Նոյն այս ձեւով քաղ մը եւս կարելի է կատարել լատիներէն լեզուէն: Զանց կ'առնենք, որովհետեւ ընթերցողը գիտէ թէ պրպտողը կը կատարէ, երբ պահանջուի:

Ի՞նչ կը հաստատուի, սակայն, այս պրպտումներով: Կը տեսնենք:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Օրինակ.— Հայերէն մեղր բառին սեռական հոլովածեւն էմեղու,(ճիշդ ինչպէս բարձր բառին՝ բարձու), որ կը գործածուի իբրեւ գոյական: Այս բառին կազմութիւնը Աճառեան կը բացատրէ այսպէս, թէեւ ոչ գիտական.— Ըստ կախարդաբանական աւանդութեան՝ վտանգաւոր էր, մեղր քաղելու եղանակին, արտասանել մեղր տուող միջատին անունը, ուստի կ'ըսէին մեղրանան կամ, մեղր բառին աղաւաղումով, մեղու, որ կազմուած է մեղ(ր) բառին վրայ ու մասնիկին յաւելումով:

(*) Չշփոթել հոլովառու բառերու վերջայանգին հետ: Քերականութեան պատմութեան մէջ այս բառը ուրիշ գործածութիւններ եւս ունի:

ԱՆՈՂՈՔ ՓԱՐԻԶ

Անողոք ես դուն, արձանագեղ մերկութեամբ, լուսեղէն պատուանդանի մը վրայ կանգնած՝ անմատչելի, կախարդական դեղուհիի մը նման:

Երիտասարդ՝ կը պաշտէի քեզ. ներշնչուած էի քեզմով: Հիմա սպիտակ մազերով ուխտաւոր մըն եմ, ինչպէս եթէ տաճարի մը քրմուհին ըլլայիր, եկած եմ արտիս կայծերը թափելու մաքրափայլ ոտքերուդ առջեւ, որոնցմէ դթառատ ըլլաս եւ գլխս արժանի համարես մատչելու մեհենական քարերուդ՝ որոնց վրայ դարերու անջնջելի դրոշմը կը յայտնուի լուսածորու աչքերուս:

Երբ քեզի եկայ, առաջին գիշերներ արթուն կը մնայի երկարատեւ ժամերով: Ինծի կը թուէր թէ Մոնժ փողոցի սենեակիս մէջ էիր դուն եւ կը պարէիր պատմուճանով մը հիւսուած այն շունչով՝ որ ձմեռ տառուտները կախարդական պատկերներու կը վերածուի լուսամուտներուն վրայ տանի մը՝ ուր անմեղութիւնն է բնացած:

Հետզհետէ շաղկապուեցայ հոգիս քեզի հետ: Ոտքերուդ ներդաշնակ շարժումները արեւային մարդի մը ծաղկումը դրոշմեցին օրերուս պաստառին վրայ: Բայց զգացի շուտով որ քեզ պարուրող պատմուճանը հիւսուած էր մեղքի արհամարհ շուշաններով:

Այնուհետեւ լոյսի ապրիլէն լեցուած սափորները փշրեցի եւ համբոյրներդ ինծի տուին մահաբեր գինիներ մը: Բայց կը քալէի միշտ դառնվեր ճամբաներէ՝ որոնք գլխս կ'առաջնորդէին հրաշալի հանգրուաններ:

Երբեմն թարթիչներուդ ոսկի հասկերը կը ծածկէին անօթութեանս ցաւատանջ հորիզոնը՝ ուրկէ ինծի կը հասնէին յաղթական աղաղակներ:

Երբեմն ձեռքերդ կը գգուէին հրակէզ ճակատս՝ որ ջախջախուեցաւ անկարելի յոյսերու եւ անլուծանելի երազներու կամարներուն դէմ:

Երբեմն կը խենթենար հոգիս մերկութեանդ հրաշափառ տեսիլքէն, եւ կեանքը ուրիշ բան չէր ինծի համար, եթէ ոչ յաւիտենութենէդ քաղուած խարհրդալի մէկ վայրկեանը:

Երբեմն, երբ գլուխս խոնարհած մատեաններուն վրայ՝ ապագայի տեսիլքները կ'երազէի, միայն դուն կը յայտնուէիր աչքերուս, կրկներեւոյթի մը պէս՝ որ մահուան խաւարակուռ անդունդները կը ծածկէր:

Չէի ցանկար բնակիլ շքեղ ապարանքներուդ մէջ: Բայց դուն ինծի տուիր շեղագիր տառատողով սենեակ մը՝ ուր ձմեռը կը դողայի ցուրտէն: Կը յիշեմ որ իրիկուն մը ձեռքերս սառած էին, երբ Սորպոնէն վերադարձայ, անմիջապէս կրակ վառեցի տաքնալու համար: Երբ բոցերը բարձրացան, ձեռքերս մօտեցուցի փառա–

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Մեծանուն վարպետի այս գործում հաբաղատօրէն պահպանուել են Չարենցի դիմագծերը եւ, որ ամենակարեւորն է՝ էութիւնը — նրա ուղիղ կեցուածքը, չիտակ ու անխարդախ հայեացքը, կենդանի եւ զննող աչքերը, որ աւելի կենդանութիւն են ստացել դիմակի աչքերի հարեւանութիւնից:

Սարեանի այս գործը կենդանի Չարենցի լաւագոյն դիմանկարը կը մնայ գալիք սերունդների համար:

Մի օր մտայ Չարենցի սենեակը: Մենակ էր: Նստել էր գրասեղանի առջեւ ու երգ էր ասում, առանց բառերի — լա, լա՛, լա, լա՛... Թէ ինչ էր երգում՝ դժուար էր կռահել նրա արձակած հնչիւններից: Իմ իմացած երգերից եւ ոչ մէկը չէր յիշեցնում:

— Ի՞նչ ես երգում, Եղիշէ, — հարցրի:
— Իմացիր, — չարաճճի նայեց ինձ:
— Ես գիտե՞մ այդ երգը:
— Բոլորն էլ գիտեն, լա, լա՛, լա, լա՛, — չարունակեց:

Լարեցի յիշողութիւնս՝ գոնէ մի որեւէ երգի նմանեցնելու — դուրս չեկաւ: Չարենցը շատ զարմացաւ, որ ես գլխի չեմ ընկնում, ու երբ տեսաւ դժուարանում եմ՝ ասաց.

— Ինտերնացիոնալ:

Անհնարին էր հաւատալ, որ բանաստեղծական կչռոյթի եւ երաժշտականութեան մեծ վարպետը լսողութիւն չունէր: Նա ինքը հաւատացած էր, որ ճիշդ է երգում ու ձայները լսում է այնպէս, ինչպէս պէտք է լինեն տուեալ երգի համար: Սակայն կատարումը, ա՜խ, կատարումը դաւաճանում էր նրան:

Չարենցը երգ շատ էր սիրում, հայկական գեղջկական երգերն առանձնապէս նրա յուզմունքների թարգմանն էին հանդիսանում: Տակաւին ուսանողական տարիներին, երբ հաւաքւում էինք մօտը, խնդրում էր, որ երգեմ Ռոմանոս Մելիքեանի «Սեւ կաքաւիկը»: Չնայած իմ անպաճոյճ կատարմանը, Չարենցը հաւանում էր գմայլանքի թէ եղանակի եւ թէ բառերի վրայ ու օրօրւում էր երգի կշռոյթով՝ արտասանելով խօսքերը, իսկ երբ հասնում էինք կրկներգին, երկու ձեռքով հարուածում էր օդն ու կանչում.

Վայ քո նուտին,
Էն խորոտին,
Վայ սգաւոր
Իր մօր սրտին:

Չարենցը շատ էր սիրում Ռոմանոս Մելիքեանին ու նրա երաժշտութիւնը եւ մտերիմ էր հետը: Յետագայում, Պետհրատի գեղարուեստական բաժնի գլուխ անցնելով՝ նեղացրել էր վարպետին: Երկար ժամանակ չէին խօսում իրար հետ: Երբ Ռոմանոսը անսպասելի մահացաւ, Չարենցը եկաւ նրա թաղմանը, թէեւ ինքը հիւանդ էր: Մտաւ Մշակոյթի Տան դահլիճը, արագ մօտեցաւ ծաղկազարդ դագաղին, նայեց, նայեց անշնչացած վարպետին, ապա կռացաւ ու համբուրեց մեծ երաժշտագէտի ճակատը եւ շտապ հեռացաւ: Սրտաշարժ էր Չարենցի վարմունքը ընդմիշտ հեռացող ընկերոջ նկատմամբ:

Հետեւեալ օրն ասաց.

— Հաշտուեցինք Ռոմանոսի հետ:

Երեւանում իր կնոջ՝ Արփիկի մահուան տարեդարձը ամէն տարի նշում էր ընկերների շրջանակում: Հրաւիրում էր սրբնդահար Մարգարին ու խնդրում էր մեղմաձայն նուագել յայտնի «Նուբար» ժողովրդական երգը: «Նուբարի» տխուր եւեւէջները ծաւալւում էին ընդարձակ սենեակում, պարուրում էին ունկնդիրներին եւ ամոքում բանաստեղծի վշտոտ սիրտը:

«Նուբարը» Չարենցի սիրած երգերից էր:

Նրա տանը յաճախ եմ լսել Կոմիտասի «Մոկաց Միրզան» եւ ուրիշ երգեր՝ երաժշտագէտ Ռուբէն Թէրլէմէզեանի հրաշալի կատարմամբ:

1924 թուի սկիզբներին՝ Չարենցի հետ ձեռնարկեցինք գրական-գեղարուեստական մի թերթի հրատարակութեան:

Արուեստի առանձին ճիւղերի վերաբերեալ որոշ տեսակէտներ ունէինք, եւ հաւանել էր թերթ լոյս ընծայելու անհրաժեշտութիւնը: Անունը առաջարկեց երկ ցինք դնել «Ստանդարտ»: Չարենցը երկմտում էր այդ անուան նպատակայարմարութեան նկատմամբ: Նայեց բառարաններում նրա բուն նշանակութեան մասին. — «Ստանդարտ» բառը երկու նշանակութիւն ունէր, մէկը՝ դրօշ, միւսը՝ օրինակելի նմոյշ:

Շապիկի վրայ գրել էինք Լենինի լուսանկարը ողջ հասակով կանգնած դինամօ մեքենայի վրայ: Այդ խորհրդանշական «Սոցիալիզմը» պէտք է արտայայտէր «Սոցիալիզմը՝ դա էլեկտրիֆիկացիան է՝ գումարած Խորհրդային իշխանութիւնը» գաղափարը:

Առաջին յօդուածը, որի մէջ շարադրել էինք մեր գրական-գեղարուեստական «Հաւատամքը», ունէր «Ստանդարտի կուրսը» վերնագիրը: Գրականութեան վերաբերող մասը գրել էր Չարենցը, իսկ նկարչութեան եւ ճարտարապետութեան մասը՝ Հալաբեանն ու ես:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(4 Շար.)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Un Français à Moscou

(KINOPANORAMA)

Նորութիւն մը յայտնած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ որ ո՛չ ամերիկեան Սինէրաման, ո՛չ ալ ռուսական Կինոփանորամաև նոր գիւտ մը ըլլալու յաւակնութիւնն ունին: Միջոցը (նոյն անկիւնէ մը, երեք ժապաւէններու արձանագրած պատկերներու համադրեալ ցուցադրում) գտնուած էր տարիներէ առաջ վերջերս ու անոր զարգացած մէկ ձեւն է որ կը ներկայացուի մեզի: Զարգացած բայց ոչ կատարելագործուած, եթէ զայն դատենք, ռուսական նոր կինոփանորամայի ցուցադրութենէն: Ապահովաբար քանի մը տարիէն այս գործիքն ալ կատարելագործուի մինչ այդ անոր գործածութիւնը առաւել չնկատուի:

Կինոփանորամայի դերը շատ սահմանափակ է շարժանկարի մարզին մէջ: Իր հիմնական առաւելութիւնները, — պատկերի ընդլայնում եւ խորութիւն, գործածելի են միայն յատուկ տարրերու ցուցադրութեանց մէջ: Լայնածաւալ տեսարաններ, վիթխարի ժայռեր, — արարչագործներ, հրաբուխներ, փլհեր, մէկ խօսքով անչունչ տարրեր որոնք հոգեբանական մերձեցումի չեն կարօտիր: Այս պատճառաւ ալ այս նոր գործիքը շարժանկարի ընթացիկ առեղծագործութիւններուն չի կրնար ծառայել:

Շարժանկարին, ինչպէս բոլոր արուեստներուն մէջ, նիւթը իմաստով մը ընդունուած է: Կինոփանորամայի հայթայթած լայն պատկերները ոչ միայն չեն կրնար ծառայել այդ բովանդակութեան, այլ եւ կը վնասեն գործին, որովհետեւ տեսանելիին եւ անտեսանելիին միջեւ հաւասարակշռութեան՝ բանին, բայց մասերուն մէջ գլացի տառ մը՝ որ աչքերէս արցունք–ներ հոսեցուց:

Այսպէս ապրեցայ թղթակցութեանց խստաճանչ սահմաններուն մէջ: Ճանչցայ անօթութիւնը, անասելի զրկանքներ՝ որոնք մաշեցուցին զիս, եւ օր մըն ալ ինքզինքս գտայ Լէյզէնի եղեւիններուն տակ, Ալպեաններու ձիւնին մէջ: Բայց հրեղէն կարօտ մը կը տանջէր հոգիս, տասնեակ տարիներ առհեցան եւ ես մնացայ քեզ: Ամէնէն մռայլ օրերս ան–ահման աչքերուդ լոյսովը պայծառա–ցան: Հիմա որ եկած եմ քեզի, եւ ձեռ–քերուս որբութիւնը իր պաղատագին ա–ղօթքը կը հիւսէ պաշտումիդ, ուրիշ բան չունիմ աչքերուդ շուրջ գրաստելու, եթէ ոչ խորտակուած կամարներու յաւի–տենական ախրութիւնը:

Անոյշ Փարիզ...

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ժամանակութիւնները չեն կրնար պահել: Այս պատճառաւ ալ, Կինոփանորաման ինչպէս նաեւ Սինէրաման, զրկուած պիտի մնան հոգեկան խորութենէ: Բայց ինչպէս գեղեցիկ գորգերը, անոնք ալ իրբեւ սերձանք, կրնան իրենց գոյութիւնը պահել: Այս հետեւողութեամբ մօտենանք ուրեմն, «Ֆոն Ֆրանսէ ա Մոսկու»ին.— Մոսկուան, իր Կարմիր Հրապարակով, հնամեայ եկեղեցիներով, Կրեմլինով: Ռոմանովներու պատկանած զմայլելի թագեր եւ ցարական շրջանէն մնացած յիշատակարաններ եւն.: Պտոյտ մը Լենինկրատի մէջ, ուր գիշերները, գիրկընդխառնուած զոյգեր գետափին վրայ կը պարեն մինչ պալարայքներու անոյշ մեղեդիները կը փոխադրեն ձեզ համայնքի գիշերներուն մթնոլորտին մէջ. — «Կեանքը անուշ է Լենինկրատում», պիտի ըսէր ռուսահայ խօսակ մը: Անցնինք, սատում մը Ուկրանիա, ծանօթանալու համար անոր տաժմային պարերուն որ ոչինչ ունին նախանձելի: Ոստում մը եւս դէպի դաշտերը, ծանօթանալու համար խորհրդային բամպակի արտադրութեան ու որակին: Հանելու համար Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակը (դարձեա՞լ) որ այս անգամ արտասովոր եռուզեռի մէջ է: Կարմիր բանակը կը տողանցէ, հրասայլեր կը դղրդացնեն սալայատակը, մինչ սպուտնիքներ, մերթ հորիզոնական, մերթ ուղղահայեաց դիրքաւորումներով, կարծես կը ձգտին սուսկան... Կինոփանորամային առաւելութիւնները հաստատել: Մէկ խօսքով, հոս է կարմիր բանակը կազմ ու պատրաստ, ի գիտութիւն անոնց որոնք դեռ կասկածան անոր գոյութիւնը:

Միջանկեալ ըսենք որ խորհրդային պետութեան անծայրածիր սահմաններուն մէջ, հաւանաբար գոյութիւն ունենան աւելի տեսարժան իրականութիւններ քան այդ բանակը որ իր տեղը կրնայ ունենալ շաբաթական աքթիւալիթէներուն մէջ, բայց ոչ այս հատընտիր ալպոմին մէջ որուն նպատակն է ծանօթացնել մեզ Խորհրդային Միութեան տեսնելիայատուկ կողմերը:

Ընդհանուր առմամբ ռուսական այս Կինոփանորաման ձախողած է: Սրահը կը ձգէք այն տպաւորութեան տակ որ ոչինչ չէք ծանօթացած խորհրդային երկիրներուն ու անոնց ժողովուրդներուն: Մէկէ աւելի պատճառներով կրնար շահեկան ըլլալ այդ ժապաւէնը, բայց անճարակ շարժանկարիչներու ձեռքին մէջ ձախողած է ան: Որովհետեւ ծիծաղելիին մօտեցող բան մըն է հաստատել, այն ալ ռուսական Կինոփանորամային միջոցաւ, որ խորհրդային երկրի վարկը բարձրացնող երկու տարրեր գոյութիւն ունին, մին, ցարական Ռուսիոյ յիշատակարանները եւ միւսն ալ կարմիր բանակը:

Պահ մը մոռնանք այս բոլորը ինչպէս նաեւ աննպատակ մսխուած միլիոնները եւ գանք մեզ բոլորս հետաքրքրող՝ հայկական պարերուն որ յատուկ տեղ մը կը գրաւեն այս նոր Կինոփանորամային մէջ:

Շնորհիւ այս վայրկեանի քանի մը րոպէներուն, Կինոփանորամայի հանդէպ մեր խստութիւնը կրնանք մասամբ մեղմացնել:

ՍԱՒԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Fascinante Arménie

Լէթր – Ֆրանսէզի Հոկտեմբեր 13ի թիւը ամբողջ էջ մը ունի պատկերազարդ, նուիրուած հայ մանրանկարչութեան, «Հայ Մանրանկարչութիւնը» հատորին հրատարակութեան առթիւ: Ֆրանսական գրական շաբաթաթերթին խմբագրութիւնը նախ կը լուսաբանէ եւրոպացի ընթերցողը.— «Արուեստի պատմութիւնը երկու չափ ունի.— ժամանակը եւ միջոցը 20րդ դարուն, մեր շահագրգռութիւնը աւելի կ'երթայ դէպի արեւելք, որ ցարդ լաւ ծանօթ չէ եւ մեր ճաշակը կ'ողջունէ դէպի հնութեան ժամանակները, որուն խոր եւ չեշտակի աճը կը նոյնանայ մեր ժամանակուան արուեստի ամէնէն կենդանի ձեւերուն հետ: Ուստի ճոխ նկարներով հատորի մը հրատարակութիւնը, նուիրուած «Հայկական Մանրանկարչութեան» վերամուտի կարեւոր դէպքերէն մէկն է»:

Արդ, Լէթր – Ֆրանսէզ կու տայ Սիրարփի Տէր Ներսէսեանի յառաջաբանին մէկ մասը, որ լաւագոյն փաստն է գիրքին եւ հեղինակին վաւերական ծանօթութեանց:

Հատորին հեղինակը՝ Լիտիա Ա. Տուրնովա Երեւանի արուեստից թանգարանին հայկական բաժնի տնօրինուհին է:

Ահա ալեհեր Մասիսը պաստառին ամբողջ երկայնքին վրայ: Յօրինակին համար Նոյեան տապանի ապաստան, մեզի համար բովանդակ խորհուրդ եւ անմեռ երազներու խորան: Ահա ուրեմն Մասիսը, այնպէս ինչպէս տեսած էր զայն Հայկ Նահապետը, ինչպէս կը տեսնենք նաեւ մենք ու դեռ, տեսանելիէն անդին, դարերէն եկած ուխտ մը կ'արձագանգէ մեր հոգիներէն ներս: Իր պանդուխտ զաւակներուն այցի եկած Մասիսը արդէն չքացուցած է մեր յիշողութեան մէջ, Կարմիր հրապարակներուն Կարմիր բանակները եւ ցարերուն թագերը: Այս յուզիչ համայնապատկերէն վերջ, Երեւանը, իր գլխաւոր հրապարակով եւ յետոյ հայկական պարերը: Պարախումբը բաղկացած է, գեղազէմ այր մարդոցմէ եւ քնքոյշ Հայուհիներէ: Պարերը՝ իրենց մերթ նուրբ եւ մերթ խիզախ շարժումներով, յաջող են: Հայկական ծանօթ եղանակներ կ'ընկերանան այս պարերուն որոնց իրբեւ բեմ կը ծառայեն Հայաստանի դաշտերն ու Սեւանայ լիճը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԻՄ ԵՐԿԻՐԸ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

... Էլ ինչո՞վ է երկիրն իմ մեծ ,—
Նա որ հազար անգամ զոհուեց ,
Բայց յարութի՛ւն առաւ նորից ,
Խոր վիրապից , Վայոց Ձորից :
Նա որ որս էր՝ սակայն մնա՛ց ,
Երբ որսորդը անդարձ գնաց :
Որ մորթուած էր՝ բայց չմեռաւ ,
Երբ դահիճը անհետ կորաւ :
Որ մնացած միայն մի բուռ ,
Այն էլ , աւա՛ղ , ոչ նոյն ձեռքում ,
Որպէս հրից փրկուած խաչքար՝
Կանաչո՛ւմ է այս նոր հերկում :
Էլ ինչո՞վ է երկիրն իմ մեծ ,
Նրանով չէ՞ որ նա տեւեց ,
Որ օտարի հող չգերեց ,
Այլ վահանգնի ե՛րգը երգեց :
Սրին յաղթեց խոփով արդար ,
Սիրեց ղալամ , գիր ու դավթար ,
«Կռունկ» երգեց իր դարդերից ,
«Լօլօ» երկնեց իր ջարդերից ,
Իր տաղանդից՝ Նարեկացի ,
Իր աղանդից՝ Զաhրեւանցի :
Որ սպառուեց , բայց չկորաւ :
Որ սպանուեց՝ բայց չմեռաւ :
Ինչպէս նորոգ իր ձեղունին
Թառած ճերմակ այս աղաւնին :
Որ լեգենդի պէս հնաբոյր ,
Ոտքերն արնոտ , ինքը մաքուր ,
Արեան ծովից ելած կրկին ,
Աչքը յառած արեգակին ,
Նրա նման յարատեւում ,
Եւ զալի՛ք է հիմա թեւում :

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

Է. ԱԿՆՈՒՆԻԻ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆԸ

— «Ողջոյնի հետ միասին՝ համեստ մի խնդրանք ունեմ — ձեր վէճերի ժամին եւ պայքարի ժամանակ, ոգեւորութեան թէ լքումի ընթացքում, մի վայրկեան իսկ աչքից մի թողէք լուսաստղը — մեր վիրաւոր Վաթանը, որ տարագիր որդոց սիրով է ժպտում, նրանց սրտի մէջ է որոնում իր կայանը, եւ նրանց դարձի մէջ իր մխիթարանքը:

Եւ ես հաւատ ունեմ, ապառաժ հաւատ, որ շատ տարիներ չանցած՝ շատերը ներկայ սերնդից, նոյնիսկ ձեր փոքրիկ ժողովից նրանք, որոնք դեռ այնտեղ մազ չունեն եւ բախտ ունեն, այժմ թօթովախօս եւ անվստահ, կը մեծանան, կը բարձրանան քաղաքական պայքարի սանդուխները եւ կ'երթան բազմելու Հայ ժողովուրդի Ներկայացուցչական ժողովի՝ Հայկական Պարլամենտի մէջ — մօտաւոր իջեւանը քաղաքական մեր յաղթանակի:

Ու եթէ մի օր ձեզանից մէկը, իմ ընկերներ, արժանանայ այդ չքնաղ բախտին, թող յիշէ, որ իմ ասածը մարգարէութիւն չէ, այլ միայն հաւատ, անխախտ հաւատ դէպի այն ճամբան, որ թէեւ արեամբ ներկուած՝ միշտ առաջնորդում է դէպի աշխատանքի եւ գաղափարի յաղթարշաւ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ուստի եւ Թորգոմը համոզել էր իր մօրն ու աղջկայ հօրը (որ մենակ մարդ էր), որպէսզի հեռանան չարակամ կամարիճից եւ գնան թագաւորի նոր քաղաքը եւ պսակուեն այնտեղ... Այս խմբին՝ նրանց միացել էր իրենց հարեւանը՝ կնոջ եւ երեխայի հետ, այն մարդը, որին իշխան Համունին էր թիկնապահներով ուղարկել իշխան Կամսարականին... Ցեռոյ ճանապարհին հանդիպել էր ուրիշ նախարարութիւնից փախած մարդկանց՝ Վարդանին իր կնոջ եւ ութը տարեկան աղջկայ հետ եւ Յովսէփին ու նրա նորապսակ կնոջը, եւ կարծել էր, թէ դրանց միասին փախչելը հեշտ կը լինի եւ անվնաս... Նրա համար անյայտ էր, թէ ինչպէս իշխան մարդիկ վրայ հասան անտառում եւ կռիւ սկսեցին... Այս բոլորն անսպասելի էր նրա համար...

Ու ահա, վերջապէս եկել էին Թագաւորի նոր քաղաքը, ուր հետաքրքիր շատ բան կար դուցէ, բայց ցածրիկ հանրակացարանը, ուր ամէն մի խցում ապրում էր մի երկու ընտանիք, հաճելի չեղաւ Թորգոմին: Պառկելով՝ նա այժմ մտածում էր, թէ ինչպէս կարող է պսակուել այստեղ՝ այս շէնքում, ուր բոլորն անծանօթ մարդիկ են, նեղուածք... Դեռ փախուստից առաջ եւ փախուստի ճանապարհին նա այնպէս էր պատկերացրել, թէ, Արշակաւան հասնելուն պէս, իրեն տուն կը տան եւ ինքն ընտանիք կը կազմի Մինայի հետ... Բայց այս խցերում, ուր մարդիկ թափուած են իրար վրայ, ուր ամէն վայրկեան գնացող, եկող... Նորահարսը այս աղմուկի մէջ...

Յիշելով Դաւիթ դպիրի խօսքերը, թէ եկողներին առժամանակ տեղաւորում են խցերում, ապա հող են տալիս՝ սեփական տուն շինելու, եւ ով կարողանում է՝ կառուցում է, ով ոչ՝ մնում է այս կացարանում...

«Ես կը շինեմ իմ տունս, մտածեց Թորգոմը:— Եւ մինչեւ չունենամ իմ տունս՝ չեմ ամուսնանա»...

Ու այս մտքով էլ քնեց:

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Իշխան Կամսարականը, քեռայրի թաղումից յետոյ, երեք օր եւս մնաց քրոջ մօտ՝ նրան մխիթարելու, հանգստացնելու եւ խորհուրդներ տալու համար, նաեւ նրա համար, որ յանցագործներին հետապնդելու գնացողները այսօր – վաղը կը բերեն փախածներին եւ ինքն անձամբ կը տեսնի նրանց դատաստանը:

Բայց հետապնդողները, փախածների փոխարէն, լուր բերին, թէ նրանք անցել են արդէն Արշակաւան: Նար իշխանը զայրացաւ սաստիկ, յանդիմանեց հետախոյզների պետին, որպէս անկար մարդու, եւ մտայլուեց, որ անյաջողութիւնները յաջորդում են միմեանց. Անգեղաց իշխանիկը պատուեց գնաց իր կալուածը, այնտեղից էլ կ'երթայ երեւի թագաւորի մօտ... Իր տիրանենգ ծառաները սպանեցին քեռայր Դաւիթին եւ անպատիժ անցան Արշակաւան. կարելի՞ էր հանգիստ մնալ, կարելի՞ էր չվշտանալ եւ չզայրանալ...

— Սինլքորնե՛ր...

Եւ բարկութիւնից իշխանը չէր կարողանում նստել մի տեղ. բոլոր սովորութեան ծամում էր բեխերի ծայրերը եւ երթեւեկում մտայլ: Ի՞նչ պէտք էր անել. նորի՞ց իշխանաժողով հրաւիրել, յայտնե՞լ այս ամէնի մասին Վասպուրականի տիրոջը, թէ...

Այս ժամանակ էր ահա, որ նա յիշեց իր կարեւոր անելիքը ու իմանալով, որ Ներսէս կաթողիկոսը գտնւում է Գառնի — ճանապարհ ընկաւ դէպի այդ լեռնային մենաստանը՝ իշխանաժողովի յանձնարարութիւնը կատարելու, այսինքն՝ քահանայապետի հետ խօսելու, որ նա իր հեղինակութեամբ կարգի հրաւիրի Արշակ թագաւորին:

«Ասում են, որ կաթողիկոսը Գառնի է», — ասաց նա մտքում եւ խթանեց իր սեւ նժոյգը: Եթէ Կամսարական իշխանն իմանար, որ կաթողիկոսը մայրաքաղաքում է՝ Վաղարշապատ, երբեք չէր գնայ, որովհետեւ թագաւորն անկասկած կը լսէր իր այցը քահանայապետին եւ դա կը դառնայ առիթ նոր անախորժութեան. Արշակը այդ այցը կը համարէր բացարձակ արհամարհանք իր դէմ... Իսկ Կամսարականը առհասարակ չէր ցանկանում լինել Արշակի մայրաքաղաքում մի քանի պատճառներով. նախ, որ բերդերի պահանջից յետոյ խուսափում էր թագաւորին հանդիպելուց, երկրորդ՝ չէր գնացել Օլիմպիա թագուհու թաղմանը: Իսկ վերջին դէպքն արդէն՝ քեռայրի սպանութիւնը այնպիսի զգացումներով էր համակել նրան, որ Նար իշխանը բնաւ չէր ցանկանայ ոտք դնել Վաղարշապատ:

Ուստի եւ իմանալով, որ կաթողիկոսը մեկնել է Գառնի՝ ներսուստ ուրախացաւ եւ ճանապարհ ընկաւ համարձակ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեց. Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան .—

Տէր եւ Տիկին Մովսէս Փամուզճեանք իրենց մօր հանգուցեալ Զապէլ Պէրպէրեանի մահուան քառասունքին առթիւ 30 Ն. Ֆ.: Ոմն իր Թոռնիկին մկրտութեան առթիւ յիսուն Ն. Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Գործակատարեան իրենց զաւկին Ժօրժի Ալժերիայէ վերադարձին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ.:

×

Փարիզի եկեղեցւոյ գիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ իր Կրթ. ձեռնարկներուն համար:

Տիկին Վարդուհի Տէրամեան տասը Ն. Ֆ.: Պ. Օհանեան, փոքրիկն Էմլենի մկրտութեան առթիւ յիսուն Ն. Ֆ.: Պ. Տիրան Գարակիւլեան իր եղբ. եղբօր Արմենակ Գարակիւլեանի մահուան առթիւ 100 Ն. Ֆ.: Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան իր սիրեցեալ ամուսնոյն յիշատակին 30 Ն. Ֆ.: Պ. Տալաքիւփէլեան իր զաւկին մկրտութեան առթիւ յիսուն Ն. Ֆ.: Պ. Յարութիւն Տամլամեան երեսուն Ն. Ֆ. իր մօր մահուան տարեդարձին առթիւ: Պ. Դաւիթ Յովհաննէսեան իր հօր եղբ. Գառնիկ Յովհաննէսեանի մահուան քառասունքին առթիւ հարիւր Ն. Ֆ.:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի 14րդ տարեշրջանին բացումը կը կատարուի Թէյասեղանով մը, այս Զորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Ռէժանի *վերնայարկը (Մէթրօ Քադէ):*

Պիտի նախագահէ Պ. Յովհան Կարապետեան: Կը մասնակցին Լսարանի բարեկամ արուեստագէտներ:

Ուշադրութիւն նոր հասցէին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սերաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը Հայաստանէն նոր բերուած հայախօս ժապաւէն մը կը ներկայացնէ Հոկտեմբեր 18ին: Մանրամասնութիւններ յաջորդիւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թիւ 221 – 222 (Մայիս–Յունիս), 48 էջ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Թիւ 223 – 24 (Յուլիս – Օգոստոս), 48 էջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ .— Տարիքի հարցը (ԽՄԲ.): Դեղերու վտանգը (ՏՈՔԹ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ): Արագած լերան վրայ (ԲԱԼՏԵՐՄԱՆՑ): Հիւանդութիւններ որ կը մեռնին բայց... (ՏԹ. ԱՇՃԵԱՆ): Խնձոր կերէք (ՏՔԹ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ): Նշիկները պէ՞տք է հանել (ՏՈՔԹ. ՍԱԼԲԻ): Սրտի հիւանդութեանց մասին (ՏՈՔԹ. ՍՈԼԱՔԵԱՆ): Արդի բժշկութիւնը քաղցկեղին դէմ (ՔԱՂՀԱՆ): Նոր դեղերու մասին (ՏՈՔԹ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ): Արեւը բարիք ու չարիք (ՓՐՈՖ. ԼԱՄԻ): Պղտուղները անուշ եւ դեղ են (ՏՈՔԹ. ԱՍՔԱՆԱԶ): Արուեստական սերնդագործութիւն (ՏՈՔԹ. ՊԱՆԾԱԼԻ): Պահպանեցէք ակռաները (ՏՈՔԹ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ): Տիեզերական ճառագայթները եւ բժշկութիւնը (ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ): Երեսին վրայ խալ ունի (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ): Ի՞նչ գիտէք հիւծախտին մասին (ՏՈՔԹ. ՌԱՄՕ): Դասեր Թունաւորման դէմ (ԽԱՉՈՒՀԻ):

Բաժանորդագրութեան պայմաններ .— Տարեկան 15 նոր ֆրանք (1500 ֆրանք): Արտասահման 20 նոր ֆրանք (2000 ֆ.) երկու տարեկանը մէկ կանխիկ վճարողին համար 37,5 նոր ֆրանք (3750 ֆր.):

Ահաւասիկ թերթ մը, որ կոչուած է Տունին Բժիշկը: Մէկ բաժնեգինը տասը այցեգին կ'արժէ:

Ch. Aïvazian
Au journal HARATCH
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՆՏՌՏՈՒՔ

Նիւ Եորքաբնակ այժմ հանգուցեալ Աստուր Սարգիսեանի միակ ժառանգորդուհին եղող ամուսնութեան անունով Տիկին Ղարաօղլանեանէն, կամ Ղարաօղլան, կը խնդրուի ներկայանալ Փարիզի Հայոց Ս. եկեղեցւոյ դիւանատունը, շատ կարեւոր ժառանգական խնդրի մը համար: Կը խնդրուի զայն ճանչցող հայրենակիցներէն տեղեակ պահել դիւանատունը:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

CONTRIBUTION A LA PREHISTOIRE DU MOYEN ORIENT A LA LUMIERE DE L'IDIOME SUMERO - ARMENIEN

Par Docteur C. G. GULBENKIAN

Les Sumériens, les Protohittites, les Haïs, les Arameens, les Inscriptions urartiennes, les Hurris, les Arméniens.

Editions G. P. Maisonneuve, Besson et Chantemerle Succ. 198 Bld. Saint Germain, Paris.

Prix : 12 N.F.

Այս գրքին մէջ հեղինակը չորս հարիւրէ աւելի նոյնաձայն բառերու յիշատակութեամբ երեւան կը հանէ Սումմերներու եւ Հայերու ազգակցութիւնը, ինչպէս նաեւ գոյութիւնը սումմերահայ բարբառի մը, որ ոչ միայն մեծապէս սատարած է հայ լեզուի կազմութեան, այլ եւ Հայաչայի, Հաթթիի եւ Ուրարտուի բարբառներուն:

Նոյնպէս տեղական եւ յատուկ անուններու ստուգաբանութեամբ սումմերահայ բարբառով ի յայտ կը բերէ Հայերուն եւ Նախահիթթիթներուն ազգակցութիւնը, Հայ անուան ծագումը եւ նշանակութիւնը, արամական արշաւանք մը Հայաստան, գասականներուն անծանօթ, ինչպէս նաեւ հայ - հուրրիական դիցաբանութեան մը գոյութիւնը:

Գիրքը կը վերջանայ, ուրարտական արձանագրութիւններուն սումմեր - հայերէն բառարանով:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի օր, ժամը 4ին դպրոցին սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան սարքած վիճակահանութեան թիւերէն անոնք որ յարդ չեն ստացած, կրնան ստորեւ նշանակուած թիւերուն տէրերը գալ եկեղեցի եւ ստանալ իրենց առարկաները: 74 3 197 194 202 130 139 191 105 203 117 114 20 138 152 11 149 78 19 126 41 6 32 66 77 127 193 177 142 111 182 54 172 118 115 107 70 62 69 61:

Դիմել եկեղեցի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

10 Նոյեմբեր Հինգշաբթի իրիկուն, Սալ Շոփէն Սարգիս Պօղոսեանի վեցերորդ պտոյտը հայ գրականութեան պարտէզին մէջ. «Յովհաննէս Երզնկացիէն Յովհաննէս Շիրազ»:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
18
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
18 OCTOBRE
1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8928 36EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4729

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՅԱՐԻ ՇՈՒՆԸ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՆԻՍՏԸ՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6-7Ի ԴԷՊՔԵՐԸ

Թուրք նախկին վարիչներու դատավարութեան երրորդ նիստը տեղի ունեցած է, կիրակի, Եասը Ատայի մէջ։ Դատարանը երկրորդ անգամ ըլլալով զբաղած է ճէլալ Պայարի շունով ։ Ինչպէս գրած էինք նախկին նախագահը Անգարայի կենդանաբանական պարտէզին ծախած էր շուն մը, զոր նուէր ստացած էր Աֆղանիստանի Թագաւորէն ։ Ծախած էր 20.000 թրքական ոսկիի, (9000 Ն. Ֆ.) ։

Երբ ամբաստանութիւնը կարդացուած է, ճէլալ Պայար, որ 77 տարեկան է եւ աւելի ծանր մեղադրանքներով ամբաստանուած ջղագրգիռ շեշտով մը յայտարարած է.— « Հոգ չէ, այս հարցին մէջ պատասխանատու նկատեցէք զիս ։ Իմ մեծագոյն պատիժս հոս գտնուիլս է » ։

Վկաները յայտարարած են թէ՝ Պայար անձամբ բանեցուցած է Զոյի տնօրինութեան վրայ որպէսզի շունը գնեն ։ Պայար ըսած է նաեւ.— « Կը ցաւիմ որ այսքան բարձր անձնաւորութեան մը առջեւ կը գտնուիմ այսքան ծիծաղելի պատմութեան մը համար ։ Ներողութիւն կը խնդրեմ Աֆղանիստանի Թագաւորէն որուն անունը այս հարցին կապուած է » ։

Երկրագործութեան նախկին նախարարը՝ Նեդիմ Օքմեն ամբաստանուած է իր կարգին, առուծախի մանրամասնութիւնները կարգադրած ըլլալուն համար ։

Վկաներէն մին, Թարիք Ռոնա, պետութեան պատկանող արդիական ագարակի մը տնօրէնը յայտարարած է թէ՝ քանի մը հարիւր ոչխարներ ստիպուած եղած են ծախել, որպէսզի կարելի ըլլայ այդ շունը գնել, կենդանաբանական պարտէզին համար ։

Ուրիշ վկայ մը, կենդանաբանական պարտէզի նախկին տնօրէնը գիտել տըւած է թէ՝ «ինծի համար մեծ ցաւ մը եղաւ որ քանի հազար ոսկիով շունը գնելէ ետք, երբ նոյն գումարով կրնայինք կոկորդիլոս մը գնել » ։

ճէլալ Պայար գիտել տուած է թէ իր շունին վճարուած քանի հազար ոսկիով, Իզմիրի մօտերը գտնուող գիւղի մը մէջ դպրոց մը շինել պիտի տար ։ Այդ ծրագրով խանդավառուած էր առաջին աշխարհամարտէն ի վեր ։ Ընդհանուր դատախազը իր պատասխանին մէջ ուզած է փաստել թէ՝ ճէլալ Պայարի ըրածը վատութիւն է իրականին մէջ, որովհետեւ Թուրքիոյ անկախութեան պատերազմին, նախընտրած է այդ գիւղին մէջ պահուըտիլ, քան կռիւներուն մասնակցիլ ։

Պատժական օրինագիծի 209րդ յօդուածին հիման վրայ (հանրային դրամ իւրացնել եւ ազդեցութիւն բանեցնել) ընդհանուր դատախազը երեքէն հինգ տարուան բանտարկութիւն պահանջած է, ճէլալ Պայարի այս «յանցանքին» համար ։

Յառաջիկայ նիստին (Չորեքշաբթի) դատարանը պիտի զբաղի 1955 Սեպտեմբեր վեցի Պոլսոյ եւ Իզմիրի հակայոյն, հակահայ եւ հակաՀրեայ ցոյցերով ։

Առջի օրուան դատավարութեան հետեւող լրագրողներուն կարծիքով, նոր կառավարութեան նպատակն էր ծիծաղելի դարձնել նախկին նախագահը, ու այս ձեւով ազդել Անատոլուի գիւղացիութեան վրայ, որ 70էն 90 առ հարիւր համեմատութեամբ անգրագէտ են ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ պահպանողականներու համագումարի փակման նիստին՝ Վարչապետ Մաքմիլըն յայտարարած է թէ՝ կողմնակից է Պերլինի եւ Գերմանիոյ հարցերու քննութեան շուրջ վերին ժողովի մը գումարումին ։ Այս իմաստով նամակներ գրկած է զօրավար տը Կոլի, Ատընաուըրի եւ նախագահ Այզընհաուըրի ։ Ատընաուըր հաւանաբար Լոնտոն երթայ այս մասին խօսելու համար ։ Արդարեւ Գերմանիոյ վարչապետին համար, վերին ժողովի օրակարգի առաջին հարցը պէտք է՝ ապազինում ըլլայ եւ ոչ՝ Պերլին ։ Ատընաուըր կ՚ուզէ նաեւ սպասել Մ. Նահանգներու նախագահական ընտրութեանց արդիւնքին ։

ԿԱՌՔԵՐՈՒ «Սալոնը» փակեց իր դուռները, Փարիզի մէջ, ունեցած է 900.000 այցելու, ապսպրանքները շատ են բայց կը խօսուի ծանր տագնապի մը մասին ։ Կ՚ըսուի որ Rolls 2.400 բանուոր պիտի արձակէ, թէեւ լուրը ցարդ հաստատուած չէ եւ Ռենօն «կանխահաս» կը գտնէ ։

ՊՈՒՐԿԻՊԱ կը սպասէ Ֆերաթ Ապպասի վերադարձին ։ Ալժերիոյ Ազատ. ծակատի պարագլուխը Փեքինէն եւ Մոսկուայէն կուգայ, ուր ապահոված է Խորհրդային եւ Չին օժանդակութիւնը ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ կը հաղորդեն թէ Սեպտեմբերի վերջաւորութեան եւ Հոկտեմբերի սկիզբները Խ. Միութեան դիւանականները դէպի լուսին մարդ ղրկելու երեք ձախող փորձեր կատարած են ։ Խըրուշչեւ Նիւ Եորքէն իր մեկնումը յետաձգած էր որպէսզի ՄԱԿի առջեւ պատեհութիւնը ունենար հաղորդելու խորհրդային նոր յաջողութիւնը ։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ Ալժերիոյ պատուիրակը Տըլուվրիէ Օրանի մէջ յայտարարած է.— «Ֆրանսա Ալժերիոյ մէջ պիտի մնայ, որովհետեւ այդ է Ալժերացիներու կամքը ։ Տը Կոլ երբեք ըմբոստներուն չի կրնար յանձնել Ալժերիան, եթէ չեն ուզեր ընդունիլ Ֆրանսայի ադնիւ պայմանները ։ Պէտք է որ սեղմենք մեր շարքերը, շարունակենք մեր պարտականութիւնը ։ Անոնք որ տը Կոլի վրայ կը յարձակին, կը սղոցեն այն ճիւղը որուն վրայ նստած են » ։ Պատուիրակը «Ֆրանսական Ալժերիա» նշանաբաններով ողջունուած է Օրանի մէջ ։

ՄԱՐՈՔԻ կառավարութիւնը փակեց Ուճտայի եւ ՓուԱրֆայի հիւպատոսարանները եւ արտաքսեց Ֆրանսայի դիւանագէտները ։

ՀԱԼԷՊԻ մէջ Նասր խանդավառ ընդունելութեան արժանացած է ։ Ճառի մը ընթացքին մերժած է ընթացք տալ Իսրայէլի առաջարկին՝ տեսակցիլ Պէն Կուրիոնի հետ եւ բանակցիլ երկուստեք զինաթափուելու շուրջ ։ «Գաղթատիրութեան կողմէ մէջտեղ դրուած ռազմավարութիւն մըն է » ։

ԹԱԹԱՌ մը երեք հազար հոգիի մահուան պատճառ դարձած է, Փաքիստանի մէջ ։ Կարգ մը շրջաններու մէջ կանխես ցեղը յորդած է ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ մեռած է Իսրայէլի կրօնական հարցերու նախարարը՝ Ռաբունի Մոշէ Թոլետանօ ։ 81 տարեկան էր ։ Ամուսնացած էր 25ամեայ աղջկան մը հետ, 5 ամիս առաջ ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ նախագահութեան դեմոկրատ կաթողիկէ թեկնածուն՝ Քենների յայտարարեց թէ Ալժերիոյ հարցը աշխարհի կը վերաբերի ։

ՄԻՇԸԼԷՆ փնէոյի հաստատութեան տնօրէններէն Փաթրիս Միշըլէն արկածով սպաննեց իր կինը՝ 29 տարեկան, որսի ընթացքին ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ աղատական թերթը՝ Նիուզ – Քրօնիքըլը, որուն տպաքանակն է՝ 1.162.000 եւ հիմնուած էր 1846ին, դադրեցաւ ։ Իր խմբագրապետներէն եղած է՝ Տիքընս ։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵԱՍԸ ԱՏԱ

Ձայնասփիւռէն տեղեկացանք, թէ ուրբաթ կէսօրէ ետք մամուլի ներկայացուցիչները պիտի այցելէին, մեր օրերու այդ համբաւաւոր կղզին՝ Եասը Ատան, ուր պիտի սկսին պատմական դատավարութիւնները ։

Մամուլի տնօրէնութեան կարգադրութեամբ հրաւիրագրեր ստացեր էին բոլոր թերթերու ներկայացուցիչները ։ «Մարմարա»ն պիտի ներկայացնէինք երկու հոգիով ։

Ժամը 14ին պէտք էր Տոլմապահչէ գտնուէինք, այնպէս էր յանձնարարուած, ստանալու համար Եասը Ատայի մուտքի քարթ մը լուսանկարով եւ թուագրուած ։

Այս ձամբորդութիւնը երկու նպատակ կը հետապնդէր, նախ կանխել ապագայի անկանոնութիւնները եւ երկրորդ անհրաժեշտաբանուած էր մամուլի ներկայացուցիչներուն բացատրութիւններ տալ դատական աշխատութիւններու մասին, դիւրացնելու համար լրագրողին գործը ։

Շոգենաւ մուտքը, ունէր մասնաւոր արարողութիւն ։ Ինչպէս յայտարարուած էր աւելի առաջ, իւրաքանչիւր հրաւիրեալ, ստանալէ յետոյ իր քարթը, պիտի զետեղէ զայն լամբակին վրայ եւ պիտի մտնէ Տոլմա Պահչէի ծովային թանգարանէն ներս, ուր մանրակրկիտ խուզարկութենէ մը յետոյ պիտի անցնի շոգենաւ ։

Քարափի բարձրախօսը կ՚ազդարարէ. արգիլուած են պայթուցիկները, անշուշտ զէնքերն ալ, ինչպէս նաեւ լուսանկարչական գործիքները ։

Այս պայմաններու տակ, կարեւոր է խուզարկիչ պաշտօնեաներու պարտականութիւնը ։

Երկար չի տեւեր սակայն խուզարկելու այդ արարողութիւնը ։ Երբ կը սպասեմ կարգիս ուշադրութիւնս կը գրաւէ պաշտօնեան, որ կը խուզարկէ ուրիշ մը ։

Ձեռքերը արագօրէն կը սահին բոլոր գրպաններուն եւ բոլոր կասկածելի կողմերէն ։ Ցանկարծ կանգ կ՚առնէ գրպանի մը վրայ ։ Ձեռքը կը մտնէ գրպանէ մը ներս ։ Դուրս կ՚ելլէ հրահանը, ցոյց կուտայ զայն իր մեծաւորին ։ Դարձեալ կը քննեն, կը վառեն, կը դարձնեն եւ կը վերադարձնեն տիրոջը ։

Համոզուած են, թէ փոքրիկ լուսանըկարչական գործիք մը չէ ան ։

Կը մտնենք շոգենաւ ։ Բոլոր հրաւիրեալները կը տեղաւորուին թուագրուած տեղերը, համաձայն իրենց քարթի վրայ նշանակուած թուանշաններուն ։

Կը սպասենք մեկնումի պահուն որ կ՚ուշանայ ։ Ժամը 15.30ին էր, երբ կը տրուի մեկնումի ազդանշանը եւ շոգենաւը կ՚ուղղուի դէպի Եասը Ատա ։

Այս, մեր առաջին այցելութիւնն է, պատմական դատավարութեան առթիւ, այդ պատմական կղզին ։

Շոգենաւը ամէն յարմարութիւններով օժտուած է. օժտուած է ձայնասփիւռի գործիքով եւ մանաւանդ բարձրախօսները, որոնք յաճախ ազդարարութիւններ կը կատարեն կամ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն ։

Հաղիւ թէ ճամբայ ելած է շոգենաւը երբ լրագրողները կը հաւաքուին սրահի մը մէջ ։

Ազգ. Միասն. Կոմիտէի մամուլի բանբերը Հազարապետ Օրհան Էրքանլը, մանրամասնութիւնները պիտի հաղորդէ մամուլի աշխատութիւններու մասին ։ Ակամայ ուշացումին համար ներողութիւն խնդրելով կը սկսի խօսքի ։

Այս պատմական դատավարութիւններու առթիւ Հազարապետը ունի զանազան յանձնարարութիւններ ։ Կ՚ուզէ որ մամուլի հետ իրենց գործակցութիւնը ըլլայ տեւական, կ՚ուզէ որ լրագրողները Եասը Ատայի դատավարութիւններուն հետեւի լրագրողէ մը աւելի ։ Ազգ. Միութեան Կոմիտէի անդամի մը հայեացքով ։

Համաձայն Հազարապետին, 14 Հոկտեմբերը իրականութեան մէջ անմիջական յաջորդ օրն է 27 Մայիսին ։ Այն յանցաւորները որոնք չպատժուեցան 27 Մայիսին, պիտի դատուին վաղը եւ պիտի իրագործուի արդարութիւնը ։

Հազարապետ Էրքանլըի այս արտայայտութիւններուն կը յաջորդեն ուրիշ Հազարապետի մը տեղեկութիւնները, որոնց պարտին հպատակիլ բոլոր հրաւիրեալները ։ Խնդրանքներ բոլորն ալ, դատավարութիւններու ընթացքին պահելու համար կարգն ու կանոնը՝ նոյնիսկ արգիլելու համար փսփսուքները եւ ժխորը ։

Շոգենաւին մէջ լրագրողներուն կը բաժնուի Եասը Ատա Պրօշիւրի անուն գրքոյկ մը ։ Մեր ձամբուն մնացեալ մասը կ՚անցնի թղթատելով այդ գրքոյկը ուր բազմաթիւ լուսանկարներով կը բացատրուին յեղաշրջման պատճառները ։ Հոն են աշակերտներու վրայ կրակող ոստիկանները, հոն են համալսարանի դէպքերուն զանազան լուսանկարները, հոն են նախորդ վարիչներուն կեանքէն զանազան լուսանկարներ ։

Այդ գրքոյկին մէջ կը բացատրուի յեղաշրջումեան անհրաժեշտութիւնը, 27 Մայիսի իմաստը. Եասը Ատայի դերը ։ Կը բացատրուի նոյնպէս թէ ինչո՞ւ կը դատուին նախկին իշխանութեան ղեկավարները ։

Այս գրքոյկը որքան կը ցոլացնէ արդի կացութիւնը, նոյնքան ալ բացատրութիւններ կը հաղորդէ կղզիի պատմութեան մասին ։

Այդ պատմականը մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանայ մեզի համար երբ առաջին տողերէն իսկ կը կարդանք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

« Կղզին 2.5 մղոն հեռու կը գտնուի Պուրկազէն, ունի 47 մեթր բարձրութիւն, 180 մեթր լայնք եւ 280 մեթր երկայնք ։

Պատմութեան մէջ Եասը Ատա անունին կը հանդիպինք Քրիստոսէ յետոյ չորրորդ դարէն սկսեալ ։ Պատճառը այն է որ այդ թուականներուն հոն աքսորուած էր Հայոց Կաթողիկոսը՝ Մեծն Ներսէս Պարթեւ ։

Եասը Ատայի պատմութեան աւելի հին շրջանները մութ են. որոշ է միայն որ, երբ Մեծն Ներսէս աքսորուեցաւ կղզի, հոն գոյութիւն ունէին զանազան շէնքեր ։

Պատմական տեղեկութիւնները կը շարունակուին այսպէս եւ կը հասնին մինչեւ մեր օրերուն երբ 1947ին կղզին կը դառնայ ծովուժի հրամանատարութեան սեփականութիւն եւ կը ստանայ այսօրուան վիճակը ։

Հասած ենք արդէն կղզի ։ Առաջին անգամ այսքան մօտէն կը տեսնեմ զայն ։ Կղզին արդիական եւ նոր շէնքերով լեցուած է այսօր ։

Նաւամատոյցին վրայ, աչքի կը զարնեն բազմաթիւ սպաներ, որոնք կ՚ուզեն պահել կարգն ու կանոնը ։

Առաջին իսկ քայլերէն կը սկսինք բարձրանալ զառիվերէ մը ։

Եասը Ատա (Տափակ կղզի) է անունը ։ Հեռուէն, թերեւս ։

Բայց երբ ոտք կը կոխէք կղզի, առաջին իսկ վայրկեանէն կը մագլցիք զառիվերէ մը որուն վրայ կը գտնուի նամակատունը որ օժտուած է ամէն դիւրութիւններով՝ հեռաձայնի խցիկներով եւ հեռագրի կեդրոններով ։

Կը շարունակենք բարձրանալ ։ Կը տեսնուի արդէն արդիական մարզասրահը, որ այժմ պիտի օգտագործուի իբրեւ դատասրահ ։

Կը մտնենք ներս ։ Դիմացը բարձրադիր զետեղուած՝ է դատական ատեանի ամպիոնը ։ Առջեւը քարտուղարներու սեղանները, ձախին ունկնդիրներու եւ լրագրողներու նստարանները՝ բոլորը թուագրուած ։

«Մարմարա» (Շար.)

ՌՈՒՍԵԻԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուա անգամ մըն ալ կ՚առաջարկէր բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Անգարայի հետ։ Թուրքիոյ ներկայ ղեկավարն ալ կը յայտարարէր թէ Անգարա հաւատարիմ կը մնայ Դաշնակիցներուն, այսինքն Ատլանտեան Ուխտին, որուն արեւելեան սպայակոյտը հաստատուած է Իզմիր, Նեղուցներու մօտիկը։

Մոսկուա կը ջանայ սրբագրել մօտիկ անցեալի սխալը՝ Նեղուցներու հակակշիռին պահանջը, սահմաններու սրբագրութիւնը։ Առաջինը միջազգային հարց մըն է, երկրորդը երկկողմանի դաշինքի մը հետեւանք։ Արեւելեան Հարցը եւրոպական էր միայն, այժմ համաշխարհային է միայն. Նահանգներու ներկայութեամբ Միջերկրականի մէջ եւ Թրումընի վարդապետութեամբ։ Մոսկուա Ուիլսընի հետ մերժեց ճանչնալ Սէն Ժան Մորիէնի համաձայնութիւնը, չուզեց պահել նոյնիսկ 1914ի սահմանները, գիջում ըրաւ քեմալականներուն Կարսն ու Արտահանը, որպէսզի զօրացնէ ազգայնական շարժումը եւ Թուրքիայէն դուրս վտարել տայ յունական բանակը, Թուրքիոյ մնայ դարձեալ «Հարաւային Ռուսիոյ պատուհանը»։

Անցեալ դարու ռուս դեսպան Պութընիէվ 1839ին կը բանաձեւէր Ռուսիոյ դերը Թուրքիոյ հանդէպ. «Ռուսիա առաջին բարեկամը կամ առաջին թշնամին է Թուրքիոյ»։ Երբ արեւմտեան պետութիւն մը կը սպառնար՝ Ռուսիա անմիջապէս կը պաշտպանէր Օսմ. կայսրութեան ամբողջականութիւնը, իսկ երբ Ռուսիա սպառնար Թուրքիոյ, արեւմտեան պետութիւններ պաշտպան կը կենային «հիւանդ մարդ»ուն։

Մոհամմէտ Ալիի բանակներուն Սուրիա արշաւանքին ատեն Սուլթանին բանակները պարտուեցան եւ նահանջեցին մինչեւ Գոնիա։ Կայսրութիւնը աւխական մասին մէջ վտանգի մէջ էր, Ֆրանսա կը պաշտպանէր Ալին, Մահմուտ օգնութեան յոյս չունէր Արեւմուտքէն, կը դիմէր Ցարին պաշտպանութեան եւ կը կնքէր Հիւնքեար Իսկելեսիի դաշնագիրը (8 Յուլիս 1833), որուն համաձայն Թուրքիա յանձն կ՚առնէր Նեղուցները փակել օտար ռազմանաւերու առջեւ Ռուսիոյ պատերազմիկ ըլլալու պարագային։ Անգլիա եւ Ֆրանսա վրդովեցան։ Ֆրանսական դեսպան Ռուսէն, անգլիական դեսպան Փոնսոպի միասնաբար բողոքեցին դաշնագրին դէմ (26 Օգոստոս)։ Կոմս Օրլով յայտնեց թէ ռուս նաւերը պիտի հեռանան Վոսփորէն — երբ Ալիի զօրքերը քաշուին Սուրիայէն։

Անգլիա եւ Ֆրանսա պատերազմեցան Ռուսիոյ հետ Թուրքիոյ դէմ եւ յունական անկախութիւնը պարտադրեցին, բայց Հիւնքեարի դաշնագիրը ստիպեց արեւմտեան պետութիւնները Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը պաշտպանել Ռուսիոյ դէմ։ Քաղաքական պայքարին կը միանար առեւտրական մրցակցութիւն։ Թուրքիա արգելքներ կը դնէր անգլիական առեւտուրին։ Կալաթայի եւ Իզմիրի անգլիացի առեւտրականներ կը դիմէին անգլիական դեսպանին պաշտպանութեան։ Թուրքիա մետաքսի մենաշնորհը կը հաստատէր, հայ վաճառականներ կ՚օգտուէին աւելի եւ Անգլիացիներէն կը խլէին առեւտուրը։

Աւստրիոյ վարչապետ Մեթերնիխ շնորհաւորեց Սուլթանը թուրք-ռուս դաշնագիրը կնքած ըլլալուն համար։ Կը փափաքէր Օսմ. կայսրութեան ամբողջականութեան պահպանումը։ «Թուրքիա Աւստրիոյ համար կը կազմէ աւելի ապահով սահման մը քան ծովը»։ Մեթերնիխ կը փափաքէր որ Ալիի բանակը ետ քաշուի, Անգլիա եւ Ֆրանսա հանգիստ թողուն Թուրքիան։ Անգլիական նաւատորմը Տարտանել կը հասնէր, Ռուսիա կը վախնար որ անգլիական յարձակում մը կը կատարուի Սեւ եւ Պալթիկ ծովերէն։ Մտահոգ էր Մեթերնիխ անգլեւֆրանսական գործակցութենէն Ռուսիոյ դէմ, կը վախնար նաեւ որ Ֆրանքեւռուս համաձայնութիւն մը կը կատարուի Թուրքիոյ բաժանման շուրջ իրականացնելով 1829ին Փոլինեաքի գծած ծրագիրը։

Ցանասատանի պաշտպան քրիստոնեայ պետութիւնները մահմետական Թուրքիոյ անկախութիւնը կը պաշտպանէին քրիստոնեայ Ռուսիոյ դէմ։ Քաղաքականութիւնը եւ պետական շահերը, վեր կը մնան կրօնական դաւանական միութենէն։ Ֆրանսուա Առաջին կը դաշնակցէր Օսմանին հետ քրիստոնեայ Կարոլոսի դէմ, Ծիրանաւոր Ռիշլիէօ, իշխան եկեղեցւոյ, կը նպաստաւորէր բողոքական իշխանները դաւանակից Աւստրիոյ դէմ։

Ալի փաշայի բանակը կը պարպէր Սուրիան, Ֆրանսա տեղի կուտար, ռուս նաւատորմը կը հեռանար Վոսփորէն եւ ահա Անգլիա, Ռուսիա գաղտնի դաշնագիր մը կը կնքէին Թուրքիոյ շուրջ 1844ին։ Առիթէն կ՚օգտուէր Նիքոլա Ցարը, անգլիական դեսպան Սէյմուրի կ՚առաջարկէր Օսմ. կայսրութեան բաժանումը։ Պաշտպանութենէն կ՚անցնէր բաժանումին։ Ալիի պաշտպան Ֆրանսա կը պաշտպանէր Թուրքիան։ Քրիստոնեաներու պաշտպան Նափոլէոն կը պաշտպանէր Թուրքիան Ռուսիոյ դէմ։ Անգլիա կը մոռնար 1844ի համաձայնութիւնը, կը միանար Ֆրանսայի, — պարտութիւն Ռուսիոյ։ Հիւնքեարի դաշինքը կնքող Կոմս Օրլով Փարիզ կուգար պարտուած Ռուսիոյ իրաւունքները պաշտպանելու համար։ Փարիզի դաշնագիրը ստորագրելուն համար կը բարձրանար իշխանութեան աստիճանին։

Հակառակ փոփոխակի պաշտպանութեան կը քաքայքայուէր կայսրութիւնը պալքանեան ժողովուրդներու ազատագրութեամբ, Թուրքիոյ աստիճանական յեղաշրջումով, հզօրներ տեղի կուտային ժամանակի պահանջներուն առջեւ։

1882ին Պոլսոյ ռուս դեսպան կը նշանակուէր Նելիտով, որուն գլխաւոր գործը պիտի ըլլար լուծել Նեղուցներու հարցը ի նպաստ Ռուսիոյ։ Իկնատիեւ չար ոգին էր Աքիզին, Նելիտով չար ոգին կ՚ըլլար Համիտի։ Կը փափաքէր որ խառնակութիւններ ծագին Պոլսոյ մէջ, որպէսզի անակնկալ յարձակումով ռուս նաւատորմը գրաւէր Վոսփորը։ «Բարենորոգումներու գործադրութիւնը անկարելի է, Սուլթանը կ՚ընդդիմանայ, Քիւրտեր եւ Թուրքեր հակառակ են, Հայերը ճարահատ շարժում մը պիտի կատարեն, խռովութիւն տեղի պիտի ունենայ, որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ նոր կոտորած։ Այդ ատեն ռուս տորմիղը մտնելու է Վոսփոր»։ Լոպանովի համար միջոցը ներելի էր, յաջորդին համար՝ «անբարոյ»։ Պոլսոյ մէջ բարեկամացած էր Հանոթոյի, խորհրդական Ֆրանսական դեսպանատան։ Ան նախարար Ֆրանսայի, ինք դեսպան Պոլսոյ մէջ, կը գործակցէին Թուրքիան պահելու։ Սալըզպըրի կ՚առաջարկէր Ռուսիոյ՝ բաժնել Թուրքիան ազդեցութեանց գօտիներու, կը հաւանէր Վոսփորը թողուլ Ռուսիոյ եւ արեւելեան նահանգներու գրաւման։ Նելիտով Փեթերպուրկ կը վազէր, կը վերադառնար, յայտնի եւ գաղտնի այցելութիւններ կուտար Համիտի։ Ռուսիա անգամ մըն ալ պաշտպան կը մնար «հիւանդ մարդ»ուն։

Ցարական Ռուսիա կը ցանկար Պոլսոյ, արգիլեց պուլկար յաղթական բանակին մուտքը Պոլիս։ Համայնավար Ռուսիա կը ժխտէր Միլիուքովի յայտարարութիւնը թէ Պոլիսը Ռուսիոյ պիտի մնայ եւ Նեղուցները Թուրքիոյ յանձնելէ ետք, Մոլոթովը կոզմէ կ՚առաջարկէր Նեղուցներու պաշտպանութիւնը։ Գիտնալու էր թէ պիտի մերժուէր առաջարկը եւ Թուրքիա Արեւմուտքի պաշտպանութեան պիտի դիմէր։ Այժմ բարեկամութիւն կ՚առաջարկէ, հրաժարելով առաջարկէն, գիտնալով որ պիտի մերժուի։ Խելացի մարդիկ պատճառներ մը ունենալու են, որոնք կը խուսափին մահկանացուներու հասողութենէն։ Կը տեսնենք պատմութեան կրկնութիւնը, դիւանագիտական խաղերը, անգամ մը բարեկամ, անգամ մը թշնամի։ Բայց միշտ անկողին կը մնայ հիւանդը։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԿԻ ԸՆԿՈՒԶԵՆԻՆ

Երբ ես դեռ չկայի՝ նա գուարթ խշշում էր, —
Ծննդեան իմ օրը նա շատ լաւ յիշում է։
Երբ մանուկ էի ես՝ իմ խաղի ընկերն էր,
Վկայ է այս ճիւղը, որից ես ընկել եմ։
Իմ սիրոյ մորմոքը նա անձայն տարել է,
Վկայ են իր բնին փորուած այս տառերը։
Եւ գիտեմ, որտե՞ղ էլ որ մարի աչքերս,
Իմ շիրմին կը հասնի նրա մի տերեւը։

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ

(ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նոյն Մատենագիրները, որոնց անունը յիշատակեցինք մեր նախորդ յօդուածին մէջ, կը վկայեն թէ Հայոց Թագաւորները եւ աւատապետները իրենց սեփական մարզարաններն (ասպարէզ) ունէին երկրին զանազան վայրերուն մէջ, ուր մրցումներ կը կատարուէին կոփամարտի զանազան ձեւերով։ Ի հարկէ երիտասարդներուն մրցումները կը տարբերէին «արինահոս» ձեւերէն, որովհետեւ, ինչպէս կը վկայէ Նարեկացի, երիտասարդներուն նպատակն էր ոչ թէ «ճակատել», այլ «վարժել»։

Ժողովրդական մրցումներու վկայութիւնը կը գտնէք «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի մէջ։ Պատահական չէ, նոյնպէս, եթէ Ժ. դարուն կառուցուած Աղթամարի նշանաւոր վանքին զարդաքանդակներուն մէջ կը հանդիպինք կոփամարտի տեսարաններու։

Մարզարաններուն մէջ կը գործէին մարզիչներ, որոնք վարժութիւններ կատարել կուտային կոփամարտի թեկնածուներուն։ Կոփամարտը տեղի կ՚ունենար մասնաւոր բեմերու վրայ, որոնք ապահովաբար նման էին արդի ռինկերուն, ուր կը բարձրանային կոփամարտիկները՝ թաթպան անցընելէ ետք իրենց ձեռքերուն։

Այսպէս, 384 թուականին, երբ Վարազդատ Թագաւորին պալատին մէջ կոփամարտի մրցում կը կատարուէր, մարտիկները կաշիէ թաթպան դրած էին իրենց ձեռքերուն, մեր օրերու կոփամարտիկներուն գործածած ձեռնոցներուն նման։ Այս փաստը կը ժխտէ արդէն Անգլիացիներու այն պնդումը թէ 18րդ դարուն, աշխարհի մէջ առաջին անգամ, կոփամարտի անգլիացի ախոյեանը՝ Ճէք Պրութընն էր որ ձեռնոց շինած ու գործածած է։

Հայ հռչակաւոր կոփամարտիկներու մասնակցութիւնը ողիմպիական մրցումներուն, մարզարաններու գոյութիւնը Հայաստանի ներքին գաւառներուն մէջ, կ՚ապացուցանեն թէ հին թուականներուն, ինչպէս եւ աւելի ետքը, կոփամարտի մեծ մրցումներ տեղի կ՚ունենային մեր երկրին մէջ, պարբերաբար, եւ մասնաւորաբար Վարդավառի տօնին։

Արդարեւ, հին Հայաստանի մէջ, դեռ եւս քրիստոնէութեան իբրեւ պետական կրօն հաստատումէն առաջ, ամէն տարի, բերքահաւաքի առթիւ, Վարդավառի հանդիսութիւններ կը կատարուէին սիրոյ եւ գեղեցկութեան աստուածուհիին՝ Աստղիկի նուիրուած։

Աւելի ուշ, քրիստոնէութեան հաստատումէն ետքը, իր ազդեցութիւնը զօրա

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

«Մենք չենք պատկանում գոյութիւն ունեցող գրական – գեղարուեստական հոսանքներից եւ ոչ մէկին», — յայտարարում ենք սկզբից, ապա գալիս է եղած թերթերի քննադատութիւնը, որոնց մի մասը անուանում ենք «վինեգրետային», իսկ միւսը՝ «պրոլետնէփմիստական»։ Մեզ հարկաւոր էր ամբողջովին գրականութեանը եւ արուեստին նուիրուած մի պարբերական, որ տանէր այդ ասպարէզում դասակարգային – գաղափարական անշեղ գիծ եւ զբաղուէր այդ գաղափարին համապատասխան կադրերի մշակումով թէ՛ իր տեսականում եւ թէ գործնականում։

«Ստանդարտը» դէմ է ամէն տեսակ հոգեբանական վէպերի, ապաքաղաքական կենցաղագրութեան, ձախ՝ ճապէս աջ անիշխանական – ապազգայնապաշտութեան, պրոլետնէպ նիմիստներին, մաքուր ձեւապաշտներին։

Սա գրականութեան ծրագիրն էր։

Նկարչութեան մէջ ընդունելի էինք համարում քաղաքական ծաղրանկարը, արտասոցութիւնը, ազդը, ամբոխի ցոյցերի ու հանդէսների ձեւաւորումը, այսինքն՝ այն տեսակէտները, որոնք գործօն են իրենց ազդեցութեամբ ու կազմակերպում են բազմութիւնների կամքը, այսինքն՝ արուեստի ամբոխին տեսակէտները։

Հիմնականում դէմ էինք ստանկովիզմին, թանգարանային կրաւորական նկարչութեան։ Մեր խորին համոզմունքն էր, որ պէտք է ոչ թէ նկարագրել կեանքը, այլ վերափոխել այն եւ այս գործում մեծ դեր է վերապահուած ճարտարապետութեանը։

Ահա մօտաւորապէս այն գաղափարները, որ արծարծւում էին «Ստանդարտի» առաջին համարի էջերում։ Երկրորդ համարը նուիրուած էր լինելու բացառապէս մեր գործնականին։

Սակայն պատահեց անսպասելին։

Չարենցը «Ստանդարտի» մի օրինակը տուել էր Ալեքսանդր Մեասնիկեանին, որ այդ օրերին գտնւում էր Մոսկուայում, Մեասնիկեանը կարդացել էր ու մի լաւ քննադատել մեր թերթը՝ իր անընդունելի գաղափարների համար եւ խորհուրդ էր տուել ոչնչացնել բոլոր օրինակները։

Չարենցը տխուր վերադարձաւ ու յայտնեց մեր անելիքների մասին։ Հէնց նոյն երեկոյեան, Յուլիսի մէկին, վառեցինք մեր հանրակացարանի խոհանոցի մեծ վառարանը ու կրակին տուինք այնքան սիրով լոյս բերած մեր «Ստանդարտը»։

Մէկական օրինակ պահեցինք մեզ մօտ յիշատակի համար։

1924 թուին, ամռան ամիսներին, ես ու Կարօ Հալաբեանը եկել էինք Երեւան արտադրական փորձառական՝ շինարարութեան վրայ։ Օգոստոսին լրանալու էր առաջին համաշխարհային պատերազմի տասնամեակը։ Չարենցին էր յանձնարարուած գլխաւորելու այդ օրուայ արարողութեան գեղարուեստական ձեւաւորումը։ Նախատեսուած էր հրատարակել ազդեր, գրքոյկներ, թերթ, ինչպէս եւ ձեւաւորել փողոցներն ու կեդրոնական հրապարակը համապատասխան բովանդակութեամբ։

Լաւ առիթ էր ցուցադրելու յեղափոխական արուեստի մեր ըմբռնումները։

Չարենցը ամենայն պատասխանատուութեամբ ձեռնամուխ եղաւ այդ գործին։ Այդ ամիսներին նա ցոյց տուեց իր կազմակերպչական խոշոր ընդունակութիւնները։ Նա ղեկավարում էր գրողներին եւ նկարիչներին, քննում ու հաստատում էր ուրուագիծերը, վազում էր տպարան, վիմագրութիւն, առանձին արուեստագէտների մօտ։ Համակ շարժում եւ եռանդ էր նա։

Արդէն տպուած էին իմ եւ Կարոյի պատրաստած ազդերը, որոնք պատկերում էին պատերազմի արհաւիրքները, ծաղրի էին ենթարկում նրանց հրահրիչներին։ Նախապատրաստւում էին Արովեան փողոցի վրայ կախուելիք խրատականները համապատասխան ընագիրներով, որ գրել էր Չարենցը։ Դրանցից մէկը, որ փակցուած էր Կու – Կլուքս Կլանի խրատականին, մնացել է յիշողութեանս մէջ։

Կու Կլուքս Կլան եմ,
Ես բանւորներ կը կլանեմ։

Ընկած այս բոլորի յեւեւից՝ Չարենցը չէր հասցրել գրելու իր ազդ – քերթուածը, որ ծրագրել էր։ Յիշում եմ մեր ժամադրավայրը՝ ներկայիս Շահումեանի պողոտայի վրայ գտնուող սրճարանը, որտեղ հաւաքւում էինք քննարկելու ուրուագիծերն ու նկարները։ Չարենցը յուզուած էր, որ չի հասցրել եւ, որ գլխաւորն է, դեռ չգիտէ ինչի մասին պէտք է գրի։ Հանեց տետրն ու ասաց.

— Ասէք, ի՞նչ կանրվա կարելի է վերցնել՝ պատկերելու համար պատերազմը, ինձ միայն ասէք, թէ ինչ գրեմ, մնացածը ես կը սարքեմ։ Գլուխս ոչինչ չի գալիս, յոգնել եմ։

Հաւաքական ջանքերով գծագրուեց. Երիտասարդ գիւղացուն քշում են պատերազմ, որտեղ նա ճաշակում է կռուի դառնութիւնները, վիրաւորւում է, ընկնում է հիւանդանոց, յեղափոխութիւն, դուրս է գալիս, լսում է Լենինին, վերափոխւում է, վերադառնում է գիւղ եւ աշխատում որպէս գիւղսովետի նախագահ։

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(5 Շար.)

ջնջելու եւ ժողովրդականութիւն ապահովելու նպատակով, Հայոց եկեղեցին հիմնադիրը, Գրիգոր Լուսաւորիչ, Վարդավառի հեթանոսական տօնը վերածեց քրիստոնէական տօնի, ապահովաբար առանց կարենալ ջնջելու զբօսախաղերը, որոնք կը կատարուէին այդ առթիւ։

Ինչպէս կը տեսնուի, կոփամարտը աւանդական մարզախաղ է Հայաստանի մէջ, ինչպէս հեթանոսական, նոյնպէս քրիստոնէական շրջաններուն, իբրեւ հայ ժողովուրդին սիրելի մարզանքի ազգային ձեւ։

Անցան դարեր։

Հայ ժողովուրդը կորսնցուց իր պետական կեանքը։ Ինկաւ օտար լուծի տակ, բնականաբար կորսնցնելով նաեւ մարզախաղերով զբաղելու կարելիութիւնը եւ ցանկութիւնը։

Մեր օրերուն, հայ ժողովուրդը վերագտաւ իր սիրած մարզախաղերը։ 1920–1921 թուականներուն, Երեւանի մէջ բակըսան աթլեթիք կազմակերպութիւնները, աւելի ուշ՝ կոփամարտի մարզանքները։ 1927ին Անդրկովկասեան երկրորդ մարզաօնին՝ Հայաստանէն կը մասնակցէին երեք կոփամարտիկներ, Արարատեան, Նաւասարդեան, Էյգալով, աւելի ետքը՝ Ենգիբարեան, Խուդավերդեան, Գալստեան եւ ուրիշներ։

Կոփամարտը նոր թափ ստացաւ, երբ Երեւանի մէջ 1937ին կազմակերպուեցան կոփամարտի խմբակային, իսկ 1947ին անհատական ախոյեանութեան մրցումներ։ Այսպէս կոփամարտը ժողովրդականութիւն ստացաւ։ Ա. Պալեան Խորհրդ. Միութեան ախոյեան հռչակուեցաւ, միւս կողմէ համբաւի հասան Հ. Խուրշէլեան, Գ. Գասպարեան, Ա. Բուլիչով եւ ուրիշներ՝ իբրեւ Հայաստանի լաւագոյն կոփամարտիկները եւ մարզիչներ։

Յետպատերազմեան շրջանին, կոփամարտի զարգացման նպաստեց մարզիչ Ա. Արութիւնով, հրապարակ հանելով խումբ մը կոփամարտիկներ, Մ. Ախումեան, Հ. Սարգսեան։ 1945 թուականէն ետքը ասպարէզ իջան նորեր, Հ. Գասպարեան, Կ. Թովմասեան, Վ. Գայֆաջեան, Կ. Զաներեան, ու վերջապէս Վ. Ենգիբարեան։

Հայ կոփամարտիկները մեծ յաջողութիւններ շահեցան ոչ միայն Խորհրդ. Միութեան, այլ եւ Եւրոպայի ռինկերուն վրայ։

Իբրեւ վերջաբան, կ՚ուզենք յիշեցնել թէ

384 թուականին՝ Հայոց թագաւորը, Վարազդատ, համաշխարհային 291րդ ողիմպիականին մէջ կը հռչակուի կոփամարտի ախոյեան։

1572 տարի ետքը, 1956 թուականին, հայ մարզիկ մը, Վ. Ենգիբարեան համաշխարհային 16րդ ողիմպիականին մէջ կը հռչակուի կոփամարտի ախոյեան։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԹԱՒԻՇ (1)
(PELUCHE ROUGE)

Սկովտացի մը եւս կուգայ փայլուն գիրք մը գրաւել անգլիական գրականութեան մէջ։ Կ. Մաք Քռոն մէկ օրէն միւսը համբաւի տիրացաւ Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ բազմաթիւ երկիրներու մէջ «Կարմիր Թաւիշ» երկարաշունչ վէպով։ Ան Մարսէլի կողմէ Ֆրանսերէնի թարգմանուած այս վէպը ապահովաբար պիտի սիրուի Ֆրանսացիներէն ալ, սա պարզ պատճառով որ արդի վէպի մը սպասուած գլխաւոր յատկանիշերով չի ներկայանար։

Զարմանալի է վիպական մարդը։ Ամբողջ շրջանի մը ընթացքին, գրեթէ բոլոր երկիրներու վիպասանները նոյն նիւթերը նոյն ձեւով մշակելով ընդհանուր ձանձրութեան կ՚արժանանան եւ ընթերցողը կը փորձուի հաստատել թէ վէպը այլեւս մտած է փակ ուղիի մը մէջ։ Յանկարծ սակայն անծանօթին մէկը բոլորովին տարբեր նիւթ մը տարբեր թէքնիքով մը կը պատմէ ու կը դառնայ օրուան մարդը։ Ընթերցողը չի հարցներ թէ ուր մնաց «փակ ուղի»ն, ինչ եղան հաստատուած չափանիշերը։ Ան կը կարդայ հաճոյքով ինչ որ արուեստի գոհացում կը բերէ իրեն, իսկ աւելի հետաքրքիրները անգամ մըն ալ կը հաստատեն թէ նիւթը երկրորդական է արուեստի գործին արժէքին մէջ, կարեւորը ճշմարիտ արուեստով մը գրելն է պարզապէս։

Այսպէս, ուրեմն, մինչ արդի վէպին մէջ առաւելապէս կը ներկայացուին անձկացին հոգեվիճակներ, շփոթած եւ ուղեկորոյս երիտասարդներ, ախտաւոր կամ զարտուղի կիրքեր, բիրտ իրականութիւն, ֆրոյտական քոմփլէքսներ, մոլուցք ապտեղութիւն եւ հրէշային երազներ, պէտք չէ հետեւցնել թէ սովորական քաղքենիներու «բնականոն» կեանքը նիւթ չի կրնար դառնալ լաւ վէպի մը։

«Կարմիր Թաւիշ»ին յաջողութիւնը ոչ առաջինն է եւ ոչ ալ վերջինը, փաստելու համար թէ պարզ ու բնականոն կեանքն ալ կարելի է վէպի վերածել, երբ հեղինակը արուեստին տիրացած է։

Նախորդ դարու վերջերը Կլազկոյի մէջ ապրած պարզ քաղքենիներու կեանքէն առնուած է «Կարմիր Թաւիշ»ի նիւթը։ «Այսօր ալ կարելի է ապրիլ այն հանգարտ երջանկութեամբ, որով կ՚ապրէին նախորդ սերունդները», ըսել կ՚ուզէ հեղինակը։ Իր ամէնէն աչքառու առաւելութիւնն է ընթերցողին տալ այն համոզումը թէ իսկապէս կ՚ապրի դեռ նոր ճարտարարուեստի կեդրոն դարձած Կլազկոյի մէջ, Մուրհաուզ գերդաստանի անդամներուն միջեւ, բաժնելով անոնց հոգերն ու հաճոյքները, մասնակցելով անոնց խօսակցութեան եւ հետեւելով Ֆէյպ անուն աղջնակի մը կեանքին, որ լեցուն է սիրուն եւ յուզիչ դրուագներով։

Անկեղծութեան սրտագրաւ շեշտը, զոր հեղինակը բնազդաբար եւ առանց ճիգի կը գործածէ, հաճելի կը դարձնէ գործին ընթերցումը։

Մեծ ու խորաթափանց արուեստ չէ այս։ Անկարելի է գրական գոհար նկատել «Կարմիր Թաւիշ»ը, բայց գերարտադրութեան սա շրջանին՝ երբ վիճելի արժէքով բազմաթիւ գործեր համբաւի կ՚արժանանան, Կ. Մաք Քռոնի վէպը կը բանայ մարդկային արժէք մը։ Փոթորկայոյզ վէպերին մէջ խաղաղ, մաքուր անկիւն մըն է, ուր պահ մը ընթերցողը կ՚անդրադառնայ իր կեանքին, ընտանիքի գաղափարին վրայ հաստատուած մարդկային ընկերութեան եւ իբրեւ ընկերային անհատ իր սնուցած երազներուն։

ՍԵՌԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲՆԱԶԱՆՑՈՒԹԻՒՆԸ (2)
(METAPHYSIQUE DE LA SEXUALITÉ)

Պեռլինի Աստուածաբանական Ֆաքիւլթէի դասախօսներէն էրվին Ռայզնըր այս գիրքը գրելով կը փափաքի փիլիսոփայութեան պատմութեան մէջ թողուած պարապ մը լեցնել։ Գրքին ներածութեան մէջ նախ ցոյց կուտայ այդ պարապը, ըսելով թէ բացի Պղատոնի, Շոփէնհաուըրի ու Ֆրանց Ֆոն Պատըրի հպանցիկ վերլուծումներէն, փիլիսոփաները առհասարակ անտեսած են սէրն ու սեռականութիւնը, մինչդեռ անոնցմէ աւելի կարեւոր ոչինչ կայ ստեղծագործութեան մէջ։

Այս նախաբանը ընթերցողին յոյս կը ներշնչէ թէ հեղինակը բնազանցական ընդհանուր վերլուծում մը պիտի ներկայացնէ։ Իրականին մէջ Աստուածաշունչի Ծննդոց Գրքին պատմութեամբ միայն կը ջանայ բացատրել սիրոյ բնազանցական կողմը։ Թէ «մարդը» առնական եւ կնոջական երկուութիւն մըն է, նախ ստեղծուած անսեռ եւ ապա բաժնուած երկու տարբեր սեռերով անհատներու, թէ «ես»ը կ՚ամբողջանայ «դուն»ով եւ թէ՝ սէրը չէ այն զոր կը ճանչնանք ու կ՚իրագործենք, այլ սկզբունք մը ամենազօր, որուն բացատրութիւնը պէտք է փնտռել մարդուն ու կնոջ ստեղծագործութեան պատմութեան մէջ։ (Աստուածաշունչի պատմութիւնը, բացատրուած՝ քրիստոնէական լոյսով)։

Այս գիրքը անշուշտ մեծ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուի այն քրիստոնեայ խորհողներուն կողմէ, որոնք ամէն հարց աւետարանով ու խաչով լուծելու գաղտնիքին տիրացած են երջանկօրէն։ Աւելի անկաշկանդ կամ նիւթապաշտ խորհողներն ու փիլիսոփայութեան ուսանողները զարմանքով պիտի հաստատեն որ էրվին Ռայզնըր սեռականութեան հարցին իբրեւ լուծում կամ բացատրութիւն հրատարակուած բոլոր տեսութիւններն ալ մեծ ձեռնհասութեամբ կրնայ քննադատել, իյնալով տարբեր ծայրայեղութեան մը մէջ, Աստուածաշունչը ընդունելով իբրեւ անսխալական ու անգերազանցելի պատգամ փիլիսոփայական ճշմարտութեանց։

Չափազանց շահեկան է գրքին այն մասը, որ մարդկային էութեան կրկնակ (արու եւ էգ) հանգամանքէն մեկնելով՝ կը հանի Երոսի (սէր) գերակայութեան, ոչ միայն ամբողջ աշխարհի, այլ եւ ստեղծագործութեան լոյսին (բան) վրայ։

Թէ ինչու հեղինակը չէ մօտեցած իսկ էրոթիզմի հարցին, անբացատրելի կը մնայ։

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Guy Mc Crone, Libr. Plon, Paris 1960.
2) Erwin Reisner, Libr. Plon, Paris 1960.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԸ

Ամերիկայի մէջ, եկեղեցին կ՚արդիականանայ շարունակ։ Հաւատացեալները իրեն մօտեցնելու եւ անոնց Աստուծոյ խօսքը լսել տալու համար, կ՚օգտագործէ ժամանակակից ծանուցումներու բոլոր միջոցները։ Իբրեւ փաստ կարելի է յիշել Քալիֆորնիոյ հովիւ պատուելի էրնէսթ Ռէյլըրի պարագան։ Ան, պատերուն վրայ փակցնել տուած է իր մէկ նկարը, ուր կ՚երեւի ժպիտը դէմքին եւ որուն տակ գրուած է. «Խաղաղականի ափունքի լաւագոյն հովիւը»։

Ապա կ՚ըսուի, թէ պատուելին հովիւն է Քրիստոսի Եկեղեցիին, որ օժտուած է «էրքոնտիշընինկ»ով, եւ իր շուրջ ունի պարտէզ մը, ուր աղօթքէն ետք, հաւատացեալները կրնան նստիլ եւ զրուցել մշակութային եւ կրօնական հարցերու շուրջ։

ՎԱՐՁՈՒ ԿՂԶԻ

Խաղաղականի մէջ գտնուող եւ Աւստրալիոյ պատկանող Նաուրա կղզիի բնակիչներուն ներկայացուցիչները ՄԱԿի դիմելով խնդրած են, որ բնակելու համար իրենց ուրիշ կղզի մը տրամադրուի, որովհետեւ իրենց կղզիի լուսածնային աղերու հանքերը, որոնց շնորհիւ կ՚ապահովէին իրենց ապրուստը, սպառելու վրայ են։ Դիմումնագրին մէջ աւելցուցած են նաեւ, թէ պատրաստ են կղզին վարձու տալու անոր, որ կոկիկ գումար մը պիտի կրնայ յատկացնել։

ԱՐՏԱՌՈՅ ԶՈՅԳԸ

Գերմանացի զոյգ մը, կարելի եղածին չափ հանգստաւէտ մեքենակառք մը պատրաստած եւ մէջը մտնելով ուղղուած է Իտալիա, արձակուրդի օրերը հոն անցընելու համար։ Անոնք մասնակցած են Պոլոնիոյ մէջ կազմակերպուած բանակումի մը, որուն միւս անդամները, տեսնելով մեքենակառքը շուտով խոյս տուած են բանակավայրէն։ Բանակումի պատասխանատուն, ներկայանալով գերմանացի զոյգին, քաղաքավարօրէն խնդրած է, որ հեռանան բանակումի վայրէն, որպէսզի մնացեալ քանի մը անդամներն ալ չփախին, որովհետեւ իրենց նորաձեւութիւնը հաճոյք չէ պատճառած անոնց։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Նրան հետեւեցին երկու որդիները եւ տասներկու թիկնապահները՝ նժոյգներ հեծած, երկարաբուն նիզակները ձեռքներին, աղեղները ուսները գցած։ Թւում էր՝ գնում են արշաւանքի եւ ոչ թէ քահանայապետի այցելութեան։

Ամրոցի բնակիչները, դրանց հետ եւ Կամսարականի սպասոր քոյրը, Նրանց «բարի երթ» մաղթելով, մտածում էին, թէ կը յաջողի՞ արդեօք իշխանն իր առաքելութեան մէջ կամ ճանապարհին չի՞ պատահի մի նոր դժբախտութիւն...

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Մինչեւ իշխան Կամսարականը կը հասնի Գառնի, պատմենք, թէ ինչեր էին անցել – դարձել Հայոց Աշխարհում եւ ինչ գործեր էր կատարել Արշակ թագաւորը, որ Կամսարականն ու նրա բարեկամ նախարարները յուզուած էին այդպէս սաստկապէս։

Օ, գործեր շատ էին կատարուել, շատ... Հէնց միայն այն, ինչ յիշեցին նախարարներն իրենց միաժողովում — Արշակաւան քաղաքը, որ կառուցում էր թագաւորը... Քաղաք, որը կարծես ամէնից շատ էր վրդովում նրանց, բայց բարկութեան յուզմունքով ասացին նաեւ, թէ Արշակը թունաւորել է իր թագուհուն, սպանել է եղբօրորդուն եւ սեփականել նրա դեղանի կնոջը՝ Փառանձեմին... Ասացին եւ շատ ուրիշ բաներ...

Եւ այս ամէնը պարզելու համար ահա պէտք է ետ դառնանք մի տաս – տասնուհինգ տարով, որպէսզի հասու լինենք կատարուածին այնպէս, ինչպէս տեղի է ունեցել ճշմարտապէս։

Ուստի սկսենք, որտեղից արժանի է սկսել։

Այսպէս. իր թագաւորութեան երկրորդ թէ երրորդ տարում Արշակը հիմք դրեց մի քաղաքի, որ տասնուհինգ տարի կառուցւում էր ահա Կողովիտ գաւառում, այն իսկ ճանապարհի վրայ, որտեղից շարունակ ուղտերի բեռնաբարձ կարաւաններ էին գալիս – գնում Բիւզանդիա, իսկ Բիւզանդիայից՝ Պարսից, Հնդու եւ Չինու աշխարհները եւ որտեղից Պարսիկները յաճախ ներխուժում էին Հայոց Աշխարհ։ Թէ ինչու էր թագաւորն ընտրել այդ ոչ այնքան ապահով վայրը իր քաղաքի համար՝ շատերը մեկնել չէին կարողանում, իսկ Արշակն ինքը լռում էր, երբ խօսք էր լինում այդ առթիւ. նա չէր բացատրում ոչինչ եւ տարակոյսները մնում էին չպարզուած։ Անգամ պալատականների հարցումներին պատասխանում էր, թէ «կարի անհրաժեշտ է», որ աւանը լինի այդտեղ... Միւս կողմից՝ ոչ ոք չէր զգում դրա անհրաժեշտութիւնը, քանի որ Հայոց Աշխարհն ունէր կարեւոր քաղաքներ, ուստի եւ Արշակի այդ նախաձեռնութիւնը համարում էին «արքայի քմահաճոյք»... Քաղաքի կառուցմանը դէմ էր նաեւ Արշակի յոյն կինը՝ Օլիմպիա թագուհին. «Կարիք կա՞յ, Բազիլեւս, ընկնել հոգսերի մէջ», ասում էր նա յունարէն։ Իսկ Արշակը պատասխանում էր. «Յոյժ կարեւոր է, Բազիլեւս»... Թագուհին կրկնում էր, որ դա հոգս է աւելորդ։ Արշակը ոչ բացատրում էր դրա կարեւորութիւնը եւ ոչ առարկում... Նա յարգում էր Բիւզանդացի կնոջը եւ չէր կամենում որեւէ բանով վշտացնել նրան։

Պէտք է ասել եւ այս, որ քաղաքատեղի ընտրութիւնը չէր եղել պատահաբար կամ յանկարծակի։ Բոլորովին։ Մի անգամ, իր շրջագայութեան միջոցին, Արշակ նկատեց, որ Կողովիտի այդ տարանցիկ ճանապարհի վրայ չկայ մի փոքրիշատէ խոշոր բնակավայր, եւ մտածեց այդ ամայի վայրը զարդարել մի աւանով... ու նախքան հիմնադրելը, մէկ երկու անգամ գնաց Կողովիտ եւ դիտեց – զննեց, թէ արդեօք չի՞ սխալւում այդտեղ աւան հիմնելով, արդեօք մօտակայքում կա՞յ այն ամէնը, ինչ անհրաժեշտ է մի աւան կամ մի քաղաք կառուցելու համար — քար, փայտ եւ այլ նիւթեր շինութեան։ Եւ նա չգոհացաւ միայն հարցումներով. անձամբ, շքախմբի անդամների հետ (որոնց մէջ էին առաջին հերթին հազարապետ Դաւիթ Գնունին, Բագրատունի Սմբատ ասպետը եւ Մամիկոնէից Վարդ իշխանը) գնաց քարհանքերը, դիտեց եւ այդ վայրից ոչ հեռու գտնուող լճակները, որոնք առատ ջրից ու ձկներից բացի, ունէին նաեւ մեծ տարածութիւններ բռնող եղեգնուտներ, որոնք ամառը լցւում էին որսի անհամար թռչուններով, իսկ ձմեռը՝ սարերից իջնող որսի կենդանիներով։ Որսից զատ այդ մեծատարած եղեգնուտները բնակիչներին կարող էին տալ եւ այլ օգուտներ, նրանց եղեգնը, որ մարդու հասակից բարձր էր, ծառայում էր որպէս ծածք ու վառելիք, եթէ կողովիտցիները հնար չէին ունենում գնալ հեռու, այսինքն՝ Բասենի անտառներից շինափայտ եւ վառելիք բերելու։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ընկերուհի Էլլէն Բիւզանդի մեկնումին առթիւ, հրաժեշտի երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթէսիայի սրահը:

Կը հրաւիրուին ընկերուհիներն ու համակիրները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Գուրգէն Տապալեանի մահուան առթիւ (Տէսին), Սերճանեան – Արապեան ընտանիքները քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան: (Ստանալ Յառաջէն):

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կ. Պոլսոյ Ազգ. Կեդր. Վարժարանի նախկին սաներու հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ օր ժամը 17–19, Պ. Աճէմեանին ճաշարանը, 12 Րիւ Քատէ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

30-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 12, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սալ տը լա Շիմի, 28պիս, Րիւ Սէն Տօմինիք:

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէի սրահին մէջ:

×

Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Նոյեմբեր 19ին, Վալանսի մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թիւ 221 – 222 (Մայիս–Յունիս), 48 էջ
ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Թիւ 223 – 24 (Յուլիս – Օգոստոս), 48 էջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Տարիքի հարցը (ԽՄԲ.): Դեղերու վտանգը (ՏՈՔԹ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ): Արապած լերան վրայ (ԲԱԼՏԵՐՄԱՆՑ): Հիւանդութիւններ որ կը մեռնին բայց... (ՏԹ. ԱՇՃԵԱՆ): Խնձոր կերէք (ՏՔԹ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ): Նշիկները պէ՞տք է հանել (ՏՈՔԹ. ՍԱԼԲԻ): Սրտի հիւանդութեանց մասին (ՏՈՔԹ. ՍՈԼԱՔԵԱՆ): Արդի բժշկութիւնը քանսէրին դէմ (ՔԱՂՀԱՆ): Նոր դեղերու մասին (ՏՈՔԹ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ): Արեւը բարիք ու չարիք (ՓՐՈՖ. ԼԱՄԻ): Պըտուղները սնունդ եւ դեղ են (ՏՈՔԹ. ԱՍՔԱՆԱԶ): Արուեստական սերնդագործութիւն (ՏՈՔԹ. ՊԱՆԾԱԼԻ): Պահպանեցէք ակռաները (ՏՈՔԹ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ): Տիեզերական ճառագայթները եւ բժշկութիւնը (ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ): Երեսին վրայ խալ ունի (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ): Ի՞նչ գիտէք հիւծախտին մասին (ՏՈՔԹ. ՌԱՄՕ): Դասեր թունաւորման դէմ (ԽԱԶՈՒՀԻ):

Բաժանորդագրութեան պայմաններ.— Տարեկան 15 նոր ֆրանք (1500 ֆրանք): Արտասահման 20 նոր ֆրանք (2000 ֆ.) երկու տարեկանը մէկ կանխիկ վճարողին համար 37,5 նոր ֆրանք (3750 ֆր.):

Ահաւասիկ թերթ մը, որ կոչուած է Տունին Բժիշկը: Մէկ բաժնեգինը տասը այցեգին կ'արժէ:

Ch. Aïvazian
Au journal HARATCH
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները.— Ռուբէն Տէր – Մինասեան, Շանթ, Թորգոմ պատրիարք, Բարգէն Կաթողիկոս, Աւ. Իսահակեան, Հրանդ Ալեանաք: Լուսանկարները կը վերադարձուին բիչէ պատրաստելէ ետք մաքուր վիճակի մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Յակոբ Թորոսեան քսան Ն. Ֆ.: Հրանտ Սամուէլեան յիսուն, Վահան Խըտըշեան տասը, Իթալիի Կ. Խաչի մասնաճիւղ 20, Տէր եւ Տիկին Պ. Զալուքճեան քսան, Տէր եւ Տիկին Ս. Զթճեան յիսուն, Տէր եւ Տիկին Գ. Ալադալեանեան տասը, Ալֆորվիլի խումբ մը Խաչուհիներ 53, Տիկին Ծերիկեանց 15, Արմենակ Փափազեան յիսուն, Յովհաննէս Թորոսեան յիսուն, Ապրիլեան սերուն (Զոմ) քսան, Շաթէլ Կիյօն մէջ հանգանակուած գումար 215 Ն. Ֆ., Աստուր Քէօսէեանէ Մարսէյլ 20, Շըտիկեան հաստատութենէ 400 Ն. Ֆ., Մ. Մուրատեանէ (Վիէն) իր զաւակին զինուորութենէ վերադարձին առթիւ 50, Լաֆրէյի Նոր Սերունդի բանակումի ընթացքին հանգանակուած 1.195 Ն. Ֆ., Ծերիկեան մահուան առթիւ փոխան ծաղկեասկի Յովսէփ Օհանեան 30, Տիրան Ներսէսեան, Մըրկեր Սուքիասեան, Յովհաննէս Կուտուզեան, Մանաս Թիւթէլեան, Սարգիս Թիւթէլեան տասնական Ն. Ֆ., Առնուվիլ լէ Կոնէսի Նոր Սերունդի կողմէ հարիւր Ն. Ֆ.:

Նախկին գումար 10.822,20 Ն. Ֆ.:
Ընդհ. գումար 13.247,20 Ն. Ֆ.:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

10 Նոյեմբեր Հինգշաբթի իրիկուն, Սալ Շոփէն Սարգիս Պօղոսեանի վեցերորդ պտոյտը հայ գրականութեան պարտէզին մէջ. «Յովհաննէս Երզնկացիէն Յովհաննէս Շիրազ»:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերաբացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէնի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սօտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգոյութեան պատճառով:

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարագով:

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու արձանագրութիւնները:

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս գոհողութիւնը յանձն առած է սփիւռքահայ, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու մտահոգութեամբ:

Յարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնահատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զաւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ուծացումէ զերծ պահելու համար:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի 14րդ տարեշրջանին բացումը կը կատարուի թէյասեղանով մը, այս Չորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Ռէժանի վերնայարկը (Մէթրօ Քառէ):

Պիտի նախագահէ Պ. Յովհան Կարապետեան: Կը մասնակցին Լսարանի բարեկամ արուեստագէտներ:

Ուշադրութիւն նոր հասցէին:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՆՏՌՏՈՒՔ

Նիւ Եորքաբնակ այժմ հանգուցեալ Աստուր Սարգիսեանի միակ ժառանգորդուհին եղող ամուսնութեան անունով Տիկին Ղարաօղլանեանէն, կամ Ղարաօղլան, կը խնդրուի ներկայանալ Փարիզի Հայոց Ս. Եկեղեցւոյ դիւանատունը, շատ կարեւոր ժառանգական խնդրի մը համար: Կը խնդրուի զայն ճանչցող հայրենակիցներէն տեղեակ պահել դիւանատունը:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ
ԺԱՄԸ 16էՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը
Զանազան անակնկալներ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres — Attractions — Tombola

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը: ՓՐՕվանս 77-73

ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 19 OCTOBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8929 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4730

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՀԱՄԸՐՇՈԼՏ ԿԸ ԽՕՍԻ ՔՈՆԿՕՅԻ ՄԱՍԻՆ

ՄԱԿը կը շարունակէ իր աշխատանքները: Առջի օրուան ընդհանուր ժողովին քննութեան առնուած է Քոնկոյի հարցը, այս խնդրին շուրջ արտայայտուած են Համըրշոլտ եւ Հնդկաստանի պաշտպանութեան նախարարը՝ Մենըն:

ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը քսան վայրկեան տեւող ճառով մը պաշտպանած է ՄԱԿի քաղաքականութիւնը եւ ջատագոված Քոնկոյի մէջ տարուած աշխատանքները: ՄԱԿի քաղաքականութիւնը պարզ է յայտարարած Համըրշոլտ, ազատութեան եւ ապահովութեան մէջ՝ ապահովել անհատի բարօրութիւնը: Քոնկոյի ժողովրդային անհրաժեշտ է որ պահպանուի երկրին անկախութիւնը, միասնականութիւնը եւ խաղաղութիւնը: Ասոր համար բնականոն պէտք է ընթանան տնտեսական, օրէնսդրական եւ վարչական մեքենաները օրինաւոր կառավարութեան մը հրամանով որ իր կարգին պէտք է վայելէ ժողովուրդին համակրութիւնը եւ ազատ ժողովրդավար: Ճառին ընթացքին գովուած է ՄԱԿի «անանուն պաշտօնատարները», որոնք, թէեւ, ոմանց կողմէ «գաղթատիրութեան ծառաներ կոչուեցան, եւ սակայն իրականութեան մէջ մեծ եւ նշանակալից գործեր կատարեցին: Պատասխանած է նաեւ Խրուշչեւի ամբաստանութիւններուն յայտարարելով. — «Ինչու համար Քոնկօ կը գտնուին Ափրիկէն, Ասիայէն, Եւրոպայէն եւ ուրիշ երկիրներէ ՄԱԿի մէջ ծառայելու եկած այս մարդիկը: Զգած են իրենց ընտանիքները: Ոչ բարձր տիտղոսներու եւ ոչ ալ բարձր պաշտօններու յետամուտ են: Անոնք տաժանելի եւ ջղագրգիռ պայմաններու տակ կ'աշխատին. իրենց գործը անշահախնդիր է. վստահ անգամ չեն որ օր մը գոհ պիտի չերթան քաղաքական վերլուծումներու: Եւ սակայն իրենց կարելին կ'ընեն: Թող քննադատուին, բայց ինքնիրայ առարկայ չըլլան իրենց պարկեշտութիւնը եւ անկեղծութիւնը»: Ճառը եզրափակուած է յայտարարելով թէ կը փորձեն խեղդամահ մը ազատել, ու այս պարագային մէջ ոչ խեղդամահին կարծիքը պէտք է առնուի եւ ոչ ալ ազատելու հրամանը: «Մինչեւ իսկ եթէ ընդդիմանայ եւ փորձէ խեղդել քեզ, նորէն պէտք չէ հրաժարիլ զինքը ազատելէ»:

Հնդկաստանի պաշտպանութեան նախարարը իր կարգին դիտել տուած է թէ՝ ՄԱԿը Քոնկոյի մէջ պէտք չէ միջամտէ այդ երկրին ներքին խնդիրներուն: Արտայայտուած է նաեւ Լաոսի մասին ու պահանջած, որ մեծ պետութիւններէն ոչ մէկը խառնուի, ներքին անցուդարձերուն: «Ժամանակը եկած է որ ՄԱԿը վերածուի միջազգային համագործակցութեան մը, ուր իւրաքանչիւրը պիտի օժանդակէ իր կարողութեան սահմաններուն համաձայն»: Առաջարկած է որ «տուրքեր» սահմանուին ճարտարարուեստականացած մեծ պետութիւններուն վրայ: «Գոյացած գումարով պէտք է օգնել թերաճ երկիրներուն եւ լայն բանալ տնտեսութեան եւ ճարտարարուեստի զարգացումին անհրաժեշտ ճամբաները»:

Մինչ ՄԱԿի մէջ քննութեան կ'առնուի Քոնկոյի հարցը, անդին Քոնկոյի մէջ յարաբերական անդորրութիւն մը կը տիրէ: Անցեալ օր աննշան միջադէպեր կը պատահին: Լէոփոլտվիլի մէջ ժամը 20էն 5.30 արգելք յայտարարուած է: Քաթանկայի հիւսիսային շրջանին մէջ ՄԱԿի ուժեր ղրկուած են զինաթափելու համար

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ընկեր Հրանտ-Սամուէլ որ երկու ամիս է Ամերիկա էր Փարիզ վերադարձաւ, Շաբաթ օր: Մօտ օրէն կը վերսկսի իր խմբագրականները:

ԿԻՒՐՍԷԼ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Հակառակ բոլոր յայտարարութիւններուն զորս ըրաւ Մայիս 27ի յեղափոխութեան վաղորդային, Կիւրսէլ այսօր պատրաստակամութիւն կը յայտնէ թեկնածու ներկայանալու Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահութեան, եթէ «այդպէս է ժողովուրդին փափաքը»: Երկուշաբթի օր մամուլի իր տուլիսի ընթացքին անդրադարձաւ նաեւ Թուրք - խորհրդային յարաբերութեանց. — «Մեր յարաբերութիւնները Խորհրդ. Միութեան հետ լաւ ճամբու մէջ են. եւ այդ համապատասխան է մեր փափաքին: Խորհրդ. ղեկավարին այցելութիւնը ոչ մէկ նորութիւն բերաւ սակայն, այդ հարցին մասին: Խորհրդային Ռուսաստանը անկեղծօրէն կը փափաքի տնտեսապէս օգնել Թուրքիոյ, բայց, ինչպէս լսի, եւ այս կը վերաբերի մեզի եղած բոլոր միւս օժանդակութեանց, առաջարկները պէտք է կշռուին Թրքական շահերու համապատասխան, որովհետեւ ամէն փոխատուութիւն իբրեւ երաշխիք ունի երկրին պատիւը»:

Կիւրսէլ խօսած է նաեւ Ալժերիոյ մասին եւ յայտնած է թէ իր զգացումներն ու մաղթանքները ծանօթ են արդէն այդ ուղղութեամբ եւ աւելցուցած է. — «Առաջարկեցինք Թուրքիոյ միջամտութիւնը, բայց կը թուի թէ Ֆրանսան այդ հարցը զուտ ներքին կը նկատէ: Մեր միջամտութիւնը արժէք կը ներկայացնէ միայն այն ատեն, երբ ընդունուի Ֆրանսայի կողմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԸՆՕՆ 3030 բանուոր պաշտօնանկ ըրաւ հակառակ նախապէս եղած յայտարարութեանց որոնց համաձայն կանխահաս էր նման լուր մը: Ասոնցմէ 1930ը Պիյանքուրի, 700ը Ֆլենի եւ 400ը Մանի գործարաններուն մէջ կ'աշխատէին: Ցիշենք թէ Ռընոյի մօտ կ'աշխատին 66.000 հոգի: Այս կարգադրութեան դէմ բողոքած են ընկերակցութիւնները: Նկատի առնելով որ Ռընօ ֆրանսական տնտեսական կացութեան անպաշտօն ջերմաչափը կը նկատուի, այս որոշումը լաւ արձագանգներու առիթ չի կրնար տալ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եկեղեցին իր բարձրագոյն ժողովը գումարեց վերջին երեք օրերուն: Այդ ժողովին կը մասնակցէին երկրին կարդինալներն ու արքեպիսկոպոսները: Առաջին անգամ ըլլալով բանաձեւ մը հրատարակուեցաւ նաեւ Ալժերիոյ մասին: Այս յայտարարութեան ամէն մէկ տողը և բառը լուրջ ուսումնասիրութեան տեղի տուած եւ կշռուած է: Ֆրանսացի Եկեղեցին դէմ է դասալքութեան, բայց կը դատապարտէ նաեւ «անբարոյական արարքները» եւ կը յայտնէ թէ ոչ ոք իրաւունք ունի նման արարքներու մեղսակից ըլլալու: Մնացեալը անհատական խղճի հարց է: Անդրադառնալով միջազգային կացութեան, գերագոյն ժողովը անհրաժեշտ կը գտնէ միջազգային կազմակերպութիւն մը:

ԹՈՒՆՈՒԶ կը հանէ Օտեսայէն ճամբայ եղած նաւ մը որուն «փոխադրածը» պիտի յանձնուի «Ալժ. ժամանակաւոր կառավարութեան»: Այս նաւը պատճառ դարձաւ, անտարակոյս որ Ֆրանսան խիստ ազդարարութիւն մը ընէ (Խորհրդ. Միութեան եւ Չինաստանի:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵԱՍԸ ԱՏԱ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դատաւորներու ամպիոնին ճիշդ վրան զետեղուած է Աթաթիւրքի բարձրաքանդակ դիմանկարը որուն քով գրուած է: Արդարութիւնը սեփականութեան հիմն է: Այդ նախադասութեան մէջ կը ցոլանայ յեղաշրջման գաղափարականը:

Բոլոր լրագրողները կը գրաւեն իրենց յատկացուած տեղերը: Ամբողջ դատավարութեան տեւողութեան անփոփոխելի պիտի մնան այդ դիրքերը:

Դատասրահէն յետոյ, զարձեալ կը շարունակենք բարձրանալ աստիճաններէ, մինչեւ որ հասնինք այլ զետեղումներուն: Այդ մասին մէջ կը գտնուին ճաշարանները, եւ զանազան մասերը որոնք իբրեւ արձարան պիտի գործածուին եւ անհրաժեշտ պարագային պիտի օգտագործուին իբրեւ ննջարան:

Այս զետեղումներէն հազիւ թէ հինգ մեթր անդին, փշաթելերով բաժնուած է կղզիին մնացեալ մասը:

Արգիլուած է բոլորին: Արգիլուած եւ մանաւանդ վտանգաւոր է մօտենալ փշաթելերուն: Ամէն կողմ զինեալ պահակներ:

Հեռուէն կը տեսնուի մի միայն խմբակ մը, երկու պահակներու հսկողութեան տակ մէկը կը յառաջանայ: Մեներէ Պերքըն է, կ'ըսեն: Կուգայ տեսնուելու իր փաստաբանին հետ:

Թէեւ արգիլուած էր, լուսանկարի գործիքներուն մուտքը կղզիէն ներս, բայց պատ էր մատիտի եւ թուղթի գործածութիւնը: Թերթերու գծագրիչները անմիջապէս գործի կը ձեռնարկեն լուսանկարիչներու պակասը լրացնելու համար եւ կը գծեն կղզիէն զանազան տեսարաններ:

Կ'իջնենք նոյն սանդուխներէն, կը մտնենք շոգենաւ: Կը սպասենք փաստաբաններու ալ վերադարձին:

Ժամը 18ն է: Շոգենաւը կը շարժի դէպ ի քաղաք: Բոլորս գրաւած ենք մեր տեղերը: Բացուած է նաւուն ձայնասփիւռ գործիքը, պաշտօնեան կը փնտռէ կայան մը, երաժշտութիւն մը հրամցնելու համար մեզի:

Յանկարծ ականջիս կը հասնի հայերէն նախադասութիւն մը.

... Ընդհանուր ժողովում ունեցած նիստի ընթացքում ...

Ամերիկայի ձայնն է հաւանաբար, որ կը կատարէ հայերէն ձայնասփռումներ:

Կը դառնայ կոճակը, եւ կանգ կ'առնէ երաժշտութեան մը վրայ:

Կը հասնինք Տոլմապահչէ: Այս նոյն ճամբորդութիւնը ասկէ յետոյ պիտի կրկնենք գրեթէ ամէն օր:

« Մարմարա »

×

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐԸ ԵՒ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻՆ ԱՆՈՆՑ ԴԷՄ

Ստորեւ կը ներկայացնենք այն յանցանքները որոնց համար կը դատուին նախկին գլխաւոր վարիչները եւ այն պատիժները որոնք պիտի պահանջուին իրենց դէմ՝ իւրաքանչիւր յանցանքի համար.

ՃԷԼԱԼ ՊԱՅԱՐ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), իւրացում (նուազագոյն 5 տարի բանտարկութիւն), Թոփքաբուի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտ), հայրենադաւութիւն (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտ), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ), ժողովուրդին զինումը (նուազագոյն քսան տարի բանտ) եւ վեց տարի աքսոր), 6 – 7 Սեպտեմբերի դէպքերը (1–3 տարի բանտ):

ԱՏՆԱՆ ՄԵՆՏԵՐԷՍ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), ոճիր իր ազօրինի զաւկին սպանութիւնը (5 – 10 տարի բանտարկութիւն), Թոփքափուի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Սեպտեմբեր 6 – 7ի դէպքերը (1–3 տարի բանտարկութիւն), ժողովուրդին զինումը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն եւ վեց տարի աքսոր), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ), զաւկին յատկացումի ապօրինութիւն (5–10 տարի բանտարկութիւն), 1957ի ընտրական խարդախութիւնները (մահապատիժ), Հայրենիքի ճակատներու կազմութիւն, հայրենակիցներու պառակտումը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն):

ՄԵՏԵՆԻ ՊԵՐՔ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ): Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ):

ԷԹՀԵՄ ՄԵՆՏԵՐԷՍ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ):

Ֆ. Ռ. ԶՈՐԼՈՒ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ), 6–7 Սեպտեմբերի դէպքերը (1–3 տարի բանտարկութիւն), զեղծում (նուազագոյն 5 տարի բանտարկութիւն):

ՀԱՍԱՆ ՓՈԼԱԹՔԱՆ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), իւրացում (5–10 տարի բանտարկութիւն), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ):

ԼԻՒԹՖԻ ՔԸՐՏԱՐ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ):

ՌԵՖԻՔ ՔՈՐԱԼԹԱՆ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), ժողովուրդին զինումը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն եւ վեց տարի աքսոր):

ԹԵՒՖԻՔ ԻԼԵՐԻ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ), ժողովուրդին զինումը (քսան տարի բանտարկութիւն եւ վեց տարի աքսոր):

ՇԵՄԻՆ ԷՐԿԻՆ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ):

Ի. ՔԻՐԱԶՕՂԼՈՒ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), ժողովուրդին զինումը (20 տարի բանտարկութիւն եւ վեց տարի աքսոր):

Մնացեալ նախարարներուն դէմ ալ, իրենց գործած յանցանքներուն համաձայն, նմանօրինակ պատիժներ կը պահանջուին:

Նախկին դահլիճին բոլոր անդամները կ'ամբաստանուին թէ բռնաբարած են Սահմանադրութիւնը որով բոլորին դէմ մահապատիժ կը պահանջուի:

39 հոգի են մահապատիժի պահանջքին ենթակայ ամբաստանեալները. Հանր. նախագահը, ժողովի նախագահը, վարչապետը, դահլիճի անդամները, քննիչ յանձնաժողովին 15 անդամները, 4 երեսփոխաններ որոնք առաջարկած էին այդ յանձնաժողովին կազմութիւնը, ինչպէս նաեւ Ի. Քիրազօղլու որ նախագահած էր Ազգ. Ժողովին այդ օրուան նիստին:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԵՐԱԾ ՆՊԱՍՏԸ ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾԻՆ

Յառաջի մէջ տուած, մեր վերջին գրութիւններով, փորձած էինք տալ պատկերներ, հայ կնոջ հանրային գործունէութեան կեանքէն, եւ ուզած էինք ցոյց տալ ոչ միայն հայ կնոջ ունեցած դերն ու բերած նպաստը՝ ազգային կամ հանրային մեր ներկայ կեանքին մէջ, այլ նաեւ շեշտած էինք մեր ժողովուրդին ունեցած շինարար ու ձեռներէց ոգին :

Ահա եւ նոր պատկեր մը, որքան յուզիչ նոյնքան յուսադրիչ ու կազդուրիչ՝ երիտասարդութեան կեանքէն :

Շրջապատուած բնութեան գեղեցիկ տեսարաններով, Լաֆրէյի ծիծղուն լճին մօտերը, խանդավառ, կրակ ու բոց երկսեռ երիտասարդութիւն մը, այս ամառ, ամբողջ մէկ ամիս բանակումի էր եկած :

Մենք մօտէն հետեւած ենք բանակումի քայլերուն, սկսած Սէյնի դաշտին մէջ բարձրացած վրաններէն, Ժառլի Հըրնազարեան դղեակէն, երկու տարի Փաբարիւի սիրուն լճին եզերքը բարձրացող Հսկայ շէնքէն, մինչեւ այս տարուան բանակումի համար լաւագոյն պայմանները ներկայացնող Հաստաբուն ու խիտ ծառերու շուքին տակ ծուարած ընդարձակ պանդոկը, որու վրայ վեհօրէն կը ծածանէր մեր տարագիր եռագոյնը, եղբայրացած այս հիւրընկալ ու ազնիւ երկրի դրօշին հետ, իր ծալքերու ծփուն ալիքներով հովահարելով հեռաւոր հայրենիքի կարօտով ու սիրով տոչորուն մեր հոգիներն ու այս տարաշխարհիկ բոյնի պէս հաւաք նետած սերունդը, անոր ներշնչելով ազատ ու սեփական հայրենիքի տենչալու վեհ գաղափարը :

Մեր ամէն մէկ հանդիպումն ու այցելութիւնը, այս կրակ ու բոց տղոց հետ, մեզի պարգեւած է հոգեկան ապրումի, յոյզերու քաղցր պահեր : Դեռ այդ քաղցր ապրումներու տպաւորութեան տակ, հաճոյքով է որ այսօր, կ'ուզենք անգամ մը եւս «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնել խանդավառ այդ տղոց մէկ ամսուան հաւաքական կեանքին պատկերը : Ուշադիր ընթերցողը պիտի գտնէ նաեւ հայ կնոջ եւ հայ մօր սիրոյ եւ գուրգուրանքի արտայայտութիւններուն հետ, մեր գնահատանքի, համակրանքի ջերմ զգացումները հանդէպ երիտասարդութեան մը, որ ճիգ կ'ընէ ազգային հոգերով, ազգային դիմագիծով ոչ միայն դաստիարակուիլ, այլ նաեւ դաստիարակել :

Դժուար: շատ դժուար գործ է ամէն տարի, նոր եւ յարմար միջավայրի մը մէջ կազմակերպել բանակումի նման ձեռնարկ մը, որ կարենայ գոհացում տալ 250էն աւելի երկսեռ երիտասարդութեան մը պահանջներուն: Եւ սակայն, պատիւ այս քաջ ու յանդուգն երիտասարդութեան, որ օժտուած ցեղին յատուկ ձեռներէց ոգիով, առանց արտաքին որեւէ օժանդակութեան, վստահելով միայն իրենց բարոյական ու Փիզիքական ուժերուն, կը կազմակերպեն տարիներէ ի վեր ձեռնարկ մը, որուն պատասխանատուութիւնը առանձնելէ պիտի խուսափէին անպայման տարեցները :

Կ'ուզե՞նք գիտնալ այս գեղեցիկ, ազգօգուտ ամէն տեսակէտով հայ երիտասարդութեան ընկերային վարկին պատուաբեր ձեռնարկին յաջողութեան գաղտնիքը: Բաւած ենք ուրիշ առիթով, ու դարձեալ կը շեշտենք այս տեղ թէ պէտք է փորձենք աւելի մօտէն ճանչնալ, բանակումը կազմակերպող երիտասարդ միութեան ղեկավար տարրը, համոզուելու համար թէ ինչպիսի գաղափարական ազնիւ զգացումներով տոգորուն հոյլ մը կը կազմեն անոնք: Իրենց ցոյց տուած ձեռներէցութեան ոգիով, իրենց նիստ ու կացով, անձնուիրումի, զոհաբերութեան կենդանի օրինակով, անոնք յարգանք կը պարտադրեն զիրենք շրջապատող երիտասարդութեան, ներշնչելով անոնց համերաշխութեան, կարգապահութեան եւ իրարու հետ եղբայրական վերաբերում ունենալու ազնիւ սկզբունքները: Ենթարկելով զիրենք հաւաքական կեանքի բարեբար ազդեցութեան, անոնք կը յաջողին բանակումին մէջ ստեղծել, կարգ ու կանոնի հաճելի խաղաղ մթնոլորտ մը՝ ամբողջ տարին աշխատող, յոգնող երիտասարդութեան համար: Եւ մենք հաւատացած ենք, որ շատ մը ծնողքներու համար ուղղակի անհաւատալի եւ զարմանալի պիտի թուէր, երբ տեսնէին աքաղաղի պէս իրենց կատարը միշտ բարձր պահող, խօսք մտիկ ընել չգիտցող իրենց տղաքը, թէ ինչպէս ինքնակամ կ'ենթարկուին բանակումի ընդհանուր օրէնքներուն: Ահա թէ ինչ է, հաւաքական կեանքի բարեբար ազդեցութիւնը, որ դուրս բերելով այս տղաքը, իրենց ընտանեկան սեղմ շրջանակէն, կը վարժեցնեն, գաղափարականօրէն կը պատրաստեն զիրենք՝ ընկերային հասարակական կեանքի :

Ինչ որ յուզիչ է եւ նաեւ կազդուրիչ մեզի համար, բանակումի միջավայրին մէջ, այս տղոց մօտ ազգային զգացումներու զարթնումի եւ կազմաւորման երեւոյթն է: Շատ ենք մեղադրած զիրենք, եւ սովորած պարահանդէսներու սիրահար, գիշերին հաճոյքներով ու չաչաչաններով իրենց ժամանակը վատնող սերունդ: Եւ սակայն, կայ իրականութիւն մը, ու մենք մեծ գոհունակութեամբ է որ կ'ուզենք այստեղ շեշտել որ, եթէ ճիշդ է որ գաղթահայ երիտասարդութեան կարեւոր մէկ մասը կը գտնուի դեռ խարխափումի, տատանումի անորոշ վիճակի մը մէջ: Կայ սակայն մաս մը, եւ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն անոնք, որոնք գտած են արդէն իրենց ուղին, ունին տեսակէտ, կը գիտակցին իրենց երիտասարդական վառ տարիքի կարելիութիւններուն, եւ ճիգ ընելով կը ջանան հայ կեանքին մէջ գրաւել երիտասարդի արժանավայել իրենց տեղը, կ'ուզեն գործօն կերպով բաժնել գաղթահայ կեանքի մեր ունեցած մտահոգութիւնները :

Եւ ահա այս գաղափարականութեամբ տոգորուն, երիտասարդ տարրն է, որ ամէն տարի մեծ զոհողութիւններու, դժուարութիւններու գնով, կը կազմակերպէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի բանակումի տարեկան ձեռնարկը, հնարաւորութիւն ստեղծելու համար հայ երիտասարդութեան՝ ի մի գալու: Եւ հաճելին օգտակարին միացնելով, անոնք կը յաջողին ձեռնարկը դարձնել ազգապահպանման հնոց, այնտեղ տրուած շահեկան դասախօսութիւններով, գեղարուեստական երեկոյթներով, փառատօնով, եւ երիտասարդներու սրտերուն, հոգիներուն թափանցող, տպաւորող մեր ազգային, յեղափոխական երգերու տաքուկ շունչով :

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԻՍԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻ ՇՐՋԱԶԳԵՍՏԸ

(ՎԻՊԱԿ)

Երբ Տիկին Փիէռօն իր փանսիոնին դուռը բացաւ, լսած ըլլալով կարճ զարկը զանգակին, դիմացը գտաւ սքանչելի երիտասարդ աղջիկ մը, դեղին մազերը փոքր գլխարկէն դուրս ինկած ամէն կողմերէն, եւ ձեռքը բաց գոյնով պայուսակ մը բռնած: Սենեակ մը կ'ուզէր: Եւ անմիջապէս ըսաւ որ ուսանողուհի էր Փարիզի մէջ, եւ եկած էր հեռաւոր Շուէտէն :

Իռէնը, նոյն օրն իսկ, հաստատուեցաւ Տիկին Փիէռօյին փանսիոնին մէջ: Անմիջապէս տարածեց իրեղէնները չորս կողմը, եւ նոյն գիշերը իսկ, հագնելով իր պարահանդէսի շրջազգեստը, նետուեցաւ Փարիզի թոհուբոհին մէջ:

Յաջորդ օրերուն, բնաւ յայտնի չէր թէ օրուան որքա՞ն մասը ուսանողուհի էր Իռէն: Ամէն պարագայի, կէս օրուան ատեններ, դուրս կը նետուէր սենեակէն, եւ իրիկունը, հապճեպով կուգար հագնելու պարահանդէսի շրջազգեստը, դէմքը գոյներով ներկելու, անուշահոտութիւններով օծուելու, եւ կրկին կը փախչէր արդէն, փանսիոնին դուռնէն դուրս :

Տիկին Փիէռօն հազիւ ժամանակ ունէր, ակնարկ մը նետելու անոր ետեւէն, տեսնելու շրջազգեստին վերջին կապոյտ թեւաւորումը, եւ ընդնշմարելու աղջկան մազերուն անստգիւտ ոսկին :

Յաջորդ օրերը, երբ անոր մեկնելէն ետքը, Տիկին Փիէռօն, մեղանչանաց մը մտնելու խորին զգացումով, ոտք կը դնէր անոր սենեակը, յարդարելու համար, կը տեսնէր, որ պարահանդէսի կապոյտ սնդուսէ շրջազգեստը, յոգնած եւ ճմրթկած աւելի գիշերուան փոթորիկներէն, կախուած կ'ըլլար պատն ի վար :

Ամբողջ երիտասարդութիւն մըն էր, իրարու յաջորդող յաղթութիւններու ամբողջ կուտակում մըն էր, այս կապոյտ սնդուսէ շրջազգեստը :

Տիկին Փիէռօն կը դառնար անոր շուրջը, կը շօշափէր ոսկրոտ մատներովը, եւ իր ռնգունքները կը սրփէին, անոր արտաշնչած բուրումներէն:

Երիտասարդ ըլլալ եւ մտնել այս շրջազգեստին մէջ:

×

Առաւօտ մը կանուխ, հեռագիր մը եկաւ Իռէնին :

Տիկին Փիէռօն գլուխը խոհանոցին դուռնէն դուրս հանեց՝ ուզելով չափել եկած հեռագիրին կարեւորութիւնը :

Բայց շատ չանցած, արդէն Իռէն, ձեռքը հեռագիրը բռնած, խոհանոց եկաւ, եւ յայտնեց թէ ծնողքը զինքը շուտով ետ կը կանչէին, որ նոյն օրն իսկ պիտի մեկնէր դէպի Շուէտ:

— Բայց սենեակի պարտք մը կայ, անշուշտ գիտէք, ըսաւ Տիկին Փիէռօն:

— Գիտեմ, անշուշտ, բայց չեմ կրնար վճարել, հազիւ ճամբու կ'օգնէ ունեցածս :

— Հա, լաւ ուրեմն: Ուրեմն, ինծի կը թողուք, ձեր պարահանդէսին շրջազգեստը :

— Պարահանդէսի շրջազգեստը: Ո՞ր, կապոյտ սնդուսէ շրջազգեստս, հարցուց Իռէն սարսափած :

—Այո, այո, ճիշդ ան: Կապոյտ սնդուսէ ձեր պարահանդէսի շրջազգեստը,— կրկնեց Տիկին Փիէռօն, աչքերը աղջկան աչքերուն մէջ խօսելով :

Իռէնին դէմքին վրայէն ցաւի կծկում մը անցաւ: Բայց շուտով արդէն երեւցաւ, երիտասարդութեան՝ յոյսի շառագունումը ...

×

Կէս օրին, Իռէն, իրերը հաւաքած, մեկնեցաւ փանսիոնէն: Նախ քան դուրս ելլելը, սակայն, ան կանչած էր տանտիրուհին, եւ անոր ցոյց տուած իր լքած կապոյտ սնդուսէ պարահանդէսի շրջազգեստը, որ պատէն վար կախուած, կը ծփար ինքնիրեն, մինակ, իր պարապութեան մէջ փնտռելով, երիտասարդ աղջկան տաք մարմինը :

Անմիջապէս որ դուռը փակուեցաւ անհետացող Իռէնին վրայ, Տիկին Փիէռօն աղջկան սենեակը վազեց, եւ դողդղացող ձեռքերով, պատէն վար առաւ լքուած ու իր այնքան երազած շրջազգեստը: Մետաքսը կը փախչէր, սակայն կարծես, իր մատներէն, խոյս կուտար, կը սահէր :

Բայց պառաւը շտապով յափշտակեց փախչող շրջազգեստը, վերցուց օդին մէջ, ուժով բռնած ուսերէն: Եւ տեսաւ, որ անոր կուրծքը շատ խորունկ բացուած էր, կռնակ բնաւ չունէր, թեւեր բնաւ չկային: Մէջքէն վար, սակայն, ան կը ծփար լայն ծալքերով, մինչեւ գետինը :

Տիկին Փիէռօն, յանկարծ հանեց իր հագուստները, եւ աճապարանքով մտաւ ձեռքը բռնած շրջազգեստին մէջ : Շատ նիհար ըլլալուն, յարմարեցաւ, եւ մէջքին կոճակը տեղը եկաւ :

Ա՜հ, մը թռաւ բերնէն, եւ յոյսով լեցուած՝ յառաջացաւ դէպի հայելին :

Բայց յանկարծ ընկրկեցաւ, ցաւագին օհեր արձակելով: Կուրծքին բացուածքէն ոսկորներու շարք մը դուրս ինկած էր: Կռնակէն, երկու ցից թիկնոսկրները: Թեւերն ալ կարծես չոր փայտեր էին, մարմինն ի վար:

Կարծես, զգաց ալ, որ պարահանդէսի կապոյտ սնդուսէ շրջազգեստը, կը փնտռէր կորսուած երիտասարդ մարմինը, եւ ծփալով իր շուրջը պզտիկ հարուածներ կուտար իր գորշ մորթով ծածկուած ոսկորներուն ...

Սարսուռ մը պատեց հոգին: Անմիջապէս հանեց, եւ մէկ կողմ նետեց, ինքնիրմէն սարսափած :

Բայց շրջազգեստը հոն էր, իրն էր: Ո՞վ գիտէ, թերեւս օր մը...

×

Օր մը, Տիկին Փիէռօն, խոհանոցին մէջ նստած, կը մտմտար յուսահատ: Իռէնին երթալէն ի վեր չէր կրցած անոր

ՅՈՒՇԵՐ

ԶԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Եւ այսպէս, քայլ առ քայլ, մեր աչքերի առջեւ կազմւում էր քերթուածի կառուցուածքը, շօշափելի էր դառնում նիւթը, եւ Զարենցի դէմքը հետզհետէ պայծառանում էր:

— Դէ ես գնացի, — ասաց Զարենցը ու վազեց հիւրանոց :

Առաւօտեան Զարենցը բերեց «Մաճկալ Սաքոյի պատմութիւնը», օրուան ընթացքում յղկեց ու տարաւ տպարան: Հալաբեանը պատրաստեց նկարները:

« Մաճկալ Սաքոյի պատմութիւնը» լոյս տեսաւ առանձին ազդերու ձեւով, թերթերը փակցուած էին փողոցներում եւ ջերմ ընդունելութիւն գտան :

Պատերազմի տասնամեակի օրը Աբովեան փողոցի երկարութեամբ, իրարից որոշ հեռաւորութեան վրայ օդում ճօճւում էին Պուանկարէ – պատերազմի, Կու-կլուքս – կլանի, Մենշեւիկի, Մաուզերիսթի եւ ուրիշների խրտուիլակները իրենց բնական մեծութեամբ ու նմանութեամբ, որ պատրաստել էր նկարիչ Սաքօ Յովհաննիսեանը :

Մենշեւիկի խրտուիլակի ձեւերն առնուած էին Դաւիթ Անանունից՝ կապոյտ բլուզով, շիկակարմիր մազերով, ցանցառ մօրուքով, ծղօտէ շլեապայով, ձեռնափայտով եւ թեւին գցած պլաշչով :

Աբովեանի վրայ ասեղ գցելու տեղ չըկար: Խուռն բազմութիւնը դանդաղ հոսում էր փողոցով :

Ինքը՝ Դաւիթն էլ դուրս էր եկել ու անցնում էր խրտուիլակների շարանի տակով, եւ ամէն անգամ մօտենալով իր խրտուիլակին՝ ձեռնափայտը ճօճելով, զայրացած, գոռում էր.

— Սրանով ինձ չէք ոչնչացնի ...

Զարենցը չարաճճի հանգստացնում ու մխիթարում էր նրան .

— Դաւիթ, դու պէտք է ուրախ լինես, որ քեզ ենք առել իբրեւ մենշեւիզմի խորհրդանշան :

Երեկոյեան պիոնէրները հանդիսաւորութեամբ այրեցին պատերազմի հրձիգների խրտուիլակները՝ Լենինի հրապարակի վրայ պատրաստած խարոյկներում:

Եթէ չեմ սխալւում, սա առաջին խոշոր քարոզչական ձեռնարկումն էր մեզանում, որ դժբախտաբար իր յետագայ զարգացումը չունեցաւ :

Եւ նրա ոգեշնչողը Զարենցն էր :

1924 թուի աշնանը Զարենցը մեկնեց արտասահման: Դեկտեմբերին ես մի զուարթ նամակ ստացայ նրանից իր լուսանկարով՝ ետեւը գրուած .— «Պոլսոյ թաղերէն» :

Մի ամիս չանցած մի ընդարձակ նամակ ուղարկեց ինձ, այս անգամ Հռոմից: Դա աւելի շուտ յօդուած էր, քան նամակ՝ հասցէագրուած ինձ: Այդ նամակ յօդուածում Զարենցը հակաճառութեան էր մտնում իմ դէմ՝ ինձ ընդունելով արդէն իր թողած տեսակէտների պաշտպանի դերում: Նամակը գրուած էր տասնվեց երեսի վրայ: Սկսւում էր հանգիստ, մարգարտաշար ձեռագրով ու վերջանում յուզուած, փոթորկալի եւ երբեմն անընթեռնլի բառերով :

Այդ նամակում եւս շարադրում էր իր նոր մտքերը բանուորական արուեստի զարգացման վերաբերեալ, մտքեր, որ առաջացել էին նրա մէջ՝ հին աշխարհի ու իտալական վերածննդի խոշոր արուեստագէտների գործերը դիտելիս :

Առանձնապէս անջնջելի տպաւորութիւն էին թողել Զարենցի վրայ Միքէլ Անճելոյի երկերը, մանաւանդ Սիքստինեան եկեղեցիի որմնանկարները :

Եւ ահա դասական արուեստագէտների ստեղծագործութիւնների ազդեցութեան տակ արմատական յեղաշրջում է կատարւում Զարենցի տեսակէտների մէջ, «Ինձ մեր հին պոզիցիաները այնքան գռեհիկ, վայրենի ու սխալ թուացին», — գրում էր նա: Գտնում էր, որ «Պրոլետարիատին հարկաւոր է այնպիսի մի խոշոր արուեստ, գուցէ եւ աւելին, ինչպիսին կերտել են անցեալի արուեստի հսկաները, եթէ ուզում է նա (պրոլետարիատը) տարածել իր հոգեւոր հեգեմոնեան ամբողջ մարդկութեան վրայ: Իսկ մենք կարծում էինք, թէ աշխարհը կարելի է նուաճել պլակատներով ու ողորմելի ագիտկաներով, որոնք մի օրուայ կեանք ունեն, կարծում էինք, որ դա է իսկական արուեստը, որ անհրաժեշտ է պրոլետարիատին» :

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(6 Շար.)

սենեակը վարձել: Երբ, յանկարծ, Փա-[illegible]ին զանգակը հնչեց, երկարող ձեւով մը:

Տիկին Փիլչօ դուռը բացաւ եւ այս անգամ դէմը գտաւ, սեւ սեւ տղայ մը, որուն գլխարկին երկու կողմերէն գանգուր մազեր կ'երեւէին, եւ որուն սեւ մորթը փակած էր այտոսկրներուն: Ձեռքը ունէր հին եւ չարչարուած վալիզ մը:

Սենեակ մը կ'ուզէր: Եւ անմիջապէս ըսաւ թէ ուսանող էր Փարիզի մէջ եւ որ կուգար Հեռաւոր վերին Եգիպտոսէն: Անունը Համիտ Մուհամմէտ էր:

Նոյն օրն իսկ, ան տեղաւորուեցաւ իր նոր սենեակին մէջ: Չորս կողմը տարածած իրերուն մէջ կային համրիչներ եւ երկար ծխամորճեր, նոյն իսկ նարկիլէ մը, նաեւ արաբերէն առեղծուածային գիրքեր:

Այս տղան Խուճին հակառակն էր: Առաւօտները շատ կանուխ դուրս կ'ելլէր: Հաւանաբար կ'ուսանէր, բայց յայտնի չէր թէ ի՛նչ: Եւ իրիկունը շուտով սենեակ կուգար, անորակելի մելամաղձութիւն մը քաշելով հետը, դուրսի ցուրտէն եւ անձրեւէն:

Անոր ոտքերը ձայն չէին հաներ, նոյն իսկ կօշիկներով: Իսկ երբ կօշիկները անմիջապէս հանելով՝ կը հագնէր մուճակները, մզկիթներուն մէջ հագնուածներուն նմանը, եւ ձեռքը կ'առնէր սատափէ համրիչը, ան կը վերածուէր սահող ուրուականի մը:

Եւ այս ձեւով, ան սորվեցաւ Տիկին Փիլչօյին խոհանոցին ճամբան, եւ այլեւս ամէն իրիկուն հոն պատսպարելով, ու կծկուելով օճախին քովիկը, եւ անընդհատ փոքրիկ եգիպտական սիկարէթներ ծխելով, սկսաւ Տիկին Փիլչօյին պատմել իր հեռաւոր երկրին մասին, ուր այնքան տաք էր միշտ, եւ ուր արեւը ամէն օր կը փայլէր կապոյտ եւ միայն խոշոր թռչուններով յաճախուած եւ ճեղքուած երկինքի մը վրայ:

Տիկին Փիլչօ գրաւուեցաւ այս մելամաղձոտ միայնակ տղայէն: Մօտիկ կ'ընէր անոր, եւ կը մտածէր կերպ մը գտնել, անոր զուարթութիւնը անգամ մը տեսնելու:

Օր մը անոր ըսաւ որ նոյն օրը իր ծննդեան տարեդարձն էր: Համիտը յանկարծ ոգեւորուեցաւ, եւ անմիջապէս առաջարկեց որ միասին միւզիք-հոլ մը երթային նոյն իրիկունը:

Նոյն րոպէին իսկ, Տիկին Փիլչօյին միտքին մէջ յանկարծ ծագեցաւ, Խուճին թողած, կապոյտ սնդուսէ շրջազգեստը հագնելու գաղափարը: Անշուշտ սքօղեալ, ծածկուած, բայց եւ այնպէս, առիթ մըն էր, ուր ինքն ալ անոր մէջ, իր կարգին, իր չորցած մորթին վրայ պիտի զգար, կակուղ մետաքսին քաղցր հպումը, մինչ պիտի քալէր ու նստէր, երիտասարդ Համիտին քով:

Եւ իրաւ ալ, նոյն իրիկունը, հագաւ երազային պարահանդէսի շրջազգեստը, որուն մէջ Խուճին ճերմակ լեցուն մարմինը, այնքան նուաճումներ տարած էր, եւ որուն հանդէպ, ինք այնքան նախանձով դիտած էր, պատն ի վար կախուած, պարահանդէսի վաղորդայններուն:

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(Շար.)

Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻ ԵՒ ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԸ

«Յուսաբեր»ի մէջ աններելի սխալ մը գործուած է Ն. Շնորհալւոյն նկատմամբ, զոր հոս պիտի ուզէի յանձնել իր բարեացակամ ուշադրութեան: Նպատակս՝ յօդուած մը գրել չէ, այլ պարզ թելադրութիւն մը ընել է:

Գրաբար-աշխարհաբարի հարցին մէջ խորանալու ճիգով, մեծ Հայրապետին վերագրուած է բան մը, զոր մարդը մտքէն անգամ անցուցած չէ: Սխալ մը, լոկ անուշադրութեան հետեւանք:

Պատմիչը, Շնորհալւոյն բարեկարգութիւնները նկարագրելով, ի միջի այլոց, կը գրէ. «Զի այնպէս էին կամք սորոյն, զի (թէ) հնար իցէ՝ ոչ ոք խօսեսցի խօսս աշխարհականս, բայց ի գրոց»: Յօդուածագիրը այս նախադասութիւնը այնպէս հասկցած է, որ իբր թէ Ն. Շնորհալի շատ հակառակ է եղեր աշխարհաբարին: «Ոչ ոք խօսեսցի... աշխարհականս (խօսք)... բայց ի գրոց»: Երեք գաղափարներէն հետեւցուցած է, ուրեմն, թէ Ն. Շնորհալի աշխարհաբարի շատ հակառակ էր:

Արդ, պատմիչին բացատրութիւնը ամենեւին կապ չունի գրաբար կամ աշխարհաբար լեզուին հետ: Կիրակոս Գանձակեցի վերի նախադասութեամբ կ'ակնարկէ Շնորհալի Հայրապետի «Յիշեցուք ի գիշերի» երգին, զոր հիմա ալ տօնական օրերուն կ'երգենք գիշերային ժամուն, եւ զոր, ինչպէս նոյն հեղինակը կը վկայէ, Շնորհալի շարադրած է յատկապէս բերդապահ զինուորներուն համար, որպէսզի իրենցմէ ոչ ոք աշխարհական, այսինքն՝ աշխարհի վայել եւ ոչ՝ Աստուծոյ, հասարակ, փողոցային, քրիստոնէի անվայել, անպարկեշտ խօսքեր ըսէ, այլ միայն՝ «ի գրոց», այսինքն՝ Ս. Գրքի բարոյալից եւ օգտակար խօսքերով անցընէ ժամանակը: Եւ իրօք, «Յիշեսցուք», «Զարթիք, փառք իմ» եւայլն, ամէնքն ալ Սաղմոսի խօսքեր են: «Աշխարհական խօսք», ուրեմն, այդ կը նշանակէ, եւ ոչ՝ «աշխարհաբար լեզուն», ինչպէս յօդուածագիրը կը կարծէ: Հայրապետը ուզած է իր ժողովուրդը գռեհիկ խօսքերէ զգուշացնել:

Բայց այս բացատրութիւնը Շնորհալիէն շատ աւելի առաջ ալ գործածուած է մեր մատենագրութեան մէջ: Ս. Սահակի վերագրուած գիշերային ժամուն աղօթքը կ'ըսէ. «Խաղաղայն զանձինս... յաշխարհական զրուցանաց»: Ուրիշ աղօթք մը, նոյնպէս Ն. Շնորհալիէն, շատ աւելի հին, կ'ըսէ. «Մեք խաղաղացեալք յամենայն աշխարհական սահեցմանց»: Խնդրական բառը, ինչ իմաստ որ ունի այդ երկու աղօթքներուն մէջ, նոյն իմաստը ունի նաեւ Կիրակոսին մօտ: Յուսամ, որ պատասխանս կամ տուած բացատրութիւնս անդրադարձն վէճերու չառաջնորդեր:

Սակայն յօդուածագիրը, ի պաշտպանութիւն աշխարհաբարին, ամէնէն առաջ՝ ճիշդ Շնորհալին պէտք է յիշէ, որ ժողովրդական լեզուով իր առակները գրած է, որպէսզի ժողովուրդին հասկնալի ըլլայ: Նոյնպէս, Ն. Լամբրոնացիի առ Լեւոն գրած Թուղթը՝ Կիլիկեան բարբառով, ճիշդ ժամանակին խօսուած լեզուն՝ աշխարհաբարը կը ներկայացնէ: Դարձեալ, Սմբատ Սպարապետը, իր կանոնագրի 151 գլուխները՝ Մխիթար Գօշէն քաղուած՝ կատարեալ աշխարհաբարով թարգմանած է: Այս հարցին մէջ, կարելի չէ զանց առնել Գրիգոր Կաթողիկոս Անաւարզեցւոյն՝ առ Հեթում եւ Լեւոն Դ. գրած վերջին նամակը (1307ին), որ մեր այժմու աշխարհաբարին «մայր» կարելի է կոչել: Խօսրով Անձեւացին, Պատարագի իր մեկնութեան մէջ, նկատի առնելիք բացատրութիւն մը ունի: Ստուեր բառը լուսաբանել ուզելով, կը գրէ, այն՝ որուն այսօր մենք ռամկաբար շուք կ'ըսենք: Ուրեմն, գրոց լեզուէն կամ գրական լեզուէն զատ, ուրիշ բարբառ գոյութիւն ունէր, զոր ժողովուրդը կը գործածէր: Շատ ի դէպ պիտի ըլլար յիշել Շապուհ Բագրատունին, որ, ըստ Յովհաննէս Կաթողիկոսին, «գեղջուկ բանիւ» գրած է: Նոյնպէս Գողթան երգչին՝ «Շատ ցանկայց զմէջք փափուկ օրհորգին», մեր այժմու աշխարհաբարէն ի՞նչ տարբերութիւն ունի: Աշխարհաբարի ծագման մասին կարծեմ այս ձեւով պէտք է գրուէր, որպէսզի դարերու ընթացքին անոր աճումը աւելի զգալի ըլլար:

Հ. ԳՐ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Թրքական Իսթանպուլ Անսիքլոփետիսիի վերջին 47րդ թիւին մէջ Գէորգ Փամուքճեան կուտայ Յակոբ Պարոնեանի կենսագրութիւնը, զոր թարգմանաբար կ'արտատպենք ստորեւ.

ՊԱՐՈՆԵԱՆ (Յակոբ).— Համբաւաւոր զաւեշտագիր եւ երգիծագիր, որ կ'անուանուի «Հայոց Մոլիէրը»: Ծնած է 1842ին Էտիրնէի մէջ, մեռած է 27 Մայիս 1891ին Պոլսոյ մէջ:

Նախակրթութիւնը ստացած է Էտիրնէի Հայոց Արշակունեան վարժարանին մէջ, ուր աշակերտած է Պօղոս Վարժապետեանի (յետագային Պոլսոյ Պատրիարք) եւ Ռուբէն Զամիչեանի (յետագային Բարթողիմէոս Արքեպիսկոպոս): Մէկ տարի ալ յաճախած է տեղւոյն Յունաց վարժարանը յունարէն սորվելու նպատակով, բայց բաժնուած է վարժարանէն՝ իր իսկ խօսքով «տեսնելով այդ լեզուին դժուարութիւնը»: Այսուհանդերձ, յառաջիկային, իր անձնական ջանքերով այնքան յառաջդիմած է այդ լեզուին մէջ, որ 1884ին յաջողած է յունարէն բնագրէն հայերէնի թարգմանել հելլէն բարոյախօս Լուկիանոսի «Մեռեալներու խօսակցութիւնը» անուն գործը: Արդէն, վարժարանին մէջ, ընաւ չէ սիրած մաթեմաթիկի դասը ու աւելի հակում ցոյց տուած է լեզուի դասերուն: Այսուհանդերձ, այս ճշմարտութեան հետ հակասութիւն կը կազմէ այն իրողութիւնը թէ յառաջիկային ծանօթ հաշուակալ մը դարձած ու տոմարակալութեան դասեր աւանդած է Կեդրոնական Լիսէին մէջ:

Վարժարանէն ելլելէ ետք, Պարոնեան աշխատութիւն բռնած է դեղագործի մը քով: Միջոց մը դեղագործութեան եւ բժշկութեան վերաբերեալ գործեր կարդացած է այդ մարզին մէջ տեսական գիտելիքներ ալ սորվելու նպատակով: Բայց իր այդ փափաքը տեւած է միայն երկու տարի: Յետոյ նուիրուած է ֆրանսերէն, իտալերէն, յունարէն լեզուներու ուսումնասիրութեան, մէկ կողմէ ալ հայ եւ ֆրանսացի հեղինակներու ընթերցանութեան:

1863ին Պոլիս գալով միջոց մը բնակած է իր զարմիկին՝ Տոքթ. Քեաթիպեանի տունը: Եղած է նամակատան պաշտօնեայ 1864 – 1867ի միջեւ: Պարոնեան, որ անյագօրէն կը կարդար, այդ միջոցին, հին եւ նոր երգիծաբաններու գործերը, նետուած է գրական կեանքի մէջ, 1870ին: Նոյն տարին Բերայի մեծ հրդեհին ընթացքին այրած է նաեւ այն սենեակը զոր վարձած էր: Այն ատեն, քանի մը ամիս մանկավարժութիւն ըրած է, փոքր վճարումի մը փոխարէն, Պէշիկթաշի Մանուկեան ընտանիքին մօտ: Յետոյ, մէկ տարի դասախօսած է Սկիւտարի Ճեմարանը: 1871 – 72ի միջեւ վարած է խմբագրութիւնը «Եփրատ»ի, զոր կը հրատարակէր, Սիմոն Ֆելեկեան: Դարձեալ նոյն տարիներուն, հայերէն եւ ֆրանսերէն աւանդած է Գում Գափուի Մեղպուրեան վարժարանին մէջ: 1872 – 1874ին վարած է խմբագրութիւնը Յարութիւն Սվաճեանի «Մեղու» թերթին, ուր բազմաթիւ երգիծագրութիւններ հրատարակած է: 1874ի սկիզբը, երբ «Մեղու»ն փակուած է, Սվաճեան փոխանցած է արտօնատիրութիւնը Պարոնեանի: Ան ալ անունը փոխելով առաջին թիւը լոյս ընծայած է 1874 Ապրիլ վերջին «Թատրոն» անունին տակ: Այս թերթը շարունակուած է մինչեւ 1877ի Մայիս ամիսը: Այս տարիներուն, Սկիւտարէն փոխադրուած է Օրթագիւղ, ուր՝ 1879ին՝ ամուսնացած է Սաթենիկ Էքմէքճեան անուն աղջկան մը հետ: 1883ի սկիզբը լոյս ընծայած է «Ծիծաղ» անուն թերթ մը, բայց չէ յաջողած շարունակել: Նոյն տարին վարած է «Երկրագունտ» թերթին խմբագրութիւնը: 1884ին Էտիրնէի մէջ սկսած է հրատարակել «Խիկար» անուն ամսաթերթ մը, բայց ստիպուած է 1886ին Պոլիս փոխադրել զայն նիւթական պատճառներով: 1888ի Հոկտեմբերէն սկսեալ փորձած է իբրեւ շաբաթաթերթ հանել այդ հանդէսը, բայց քիչ ետքը դարձեալ նիւթական պատճառներով՝ ստիպուած է դադրեցնել հրատարակութիւնը:

Յակոբ Պարոնեան կեանքին վերջին տարիները անցուցած է նիւթական նեղութիւններու մէջ ու վաճառատան մը մէջ հաշուակալութիւն ըրած է: Ընդհանուր ժողովի անդամ ընտրուած է Էտիրնէէն: Աշխատակցած է Կովկասի «Փորձ» եւ «Արձագանք» հանդէսներուն: Պարոնեան, որ իր երիտասարդութեան տարիներուն դերասանութիւն ալ ըրած է, հետեւեալ զաւեշտները եւ երգիծագրութիւնները տուած է.

Ատամնաբոյժն Արեւելեան (1868), Ազգային Ջոջեր (1878), Պտոյտ մը Պոլսոյ թաղերուն մէջ (1880), Պաղտասար Աղբար (1886 – 1887), «Քաղաքավարութեան վնասները» (1886 – 88), «Երկու Տիրոջ մէկ ծառայ» (1911), «Մեծապատիւ Մուրացկաններ», «Երգիծական Տարեգիրք» եւայլն:

Յակոբ Պարոնեանի զաւեշտները եւ նոյնիսկ երգիծագրութիւնները այսօր անգամ ի պատուի են հայկական գրական շրջանակներու մէջ: Մանաւանդ զաւեշտները ամբողջ աշխարհի հայ բեմերուն վրայ կը ներկայացուին ցարդ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Մի քանի օր վրանում գիշերելով, Արշակը ծանօթացաւ շրջապատին. տեսաւ Թոնդրակ կոչուած հրաբխային սարը, որից, բնիկների ասելով, ելնում էր «ծուխ ու մուխ սատանիկ», բայց այլեւս չէր պատճառում մի վնաս, քանի որ արտաքսել էր ան, ինչ ունեցել էր ներսում: Արշակին առանձնապէս դուր եկաւ Եղջերասարը, որն իր գագաթին ցցած կապտորակ գոյն ժայռերով յիշեցնում էր խրոխտ մի ցուլի, որ խոյացել էր սեւ երկինքն հարուածելու:

Ծանօթանալով շրջապատին՝ Արշակը որոշեց եւ քաղաքի բուն տեղը մի հարթավայրի վրայ, որից վեր սառնահամ աղբիւրներ էին բխում, իսկ նրա միջով անցնում էր լճերից եկող գետը, վճիտ մի գետ, որ կոչւում էր Ձկնգետ, որովհետեւ իրօք լի էր ձկներով: Բայց Թագաւորի ուղեկիցները՝ հազարապետ Գնունին, Բագրատունի Սմբատը եւ Մամիկոնեան Վարդ իշխանը գտան, որ դա յարմար վայր չէ քաղաքի, անգամ աւանի համար:

— Եւ ինչո՞ւ,— հետաքրքրուեց Արշակը, ըստ սովորութեան, աչքերը կծկած նրանց զննելով, ասես ստուգում էր խօսակիցների անկեղծութիւնը:

— Վասնզի, արքայ,— առաջինը խօսեց հազարապետը,— յոյժ մօտ է սահմանին:

— Եւ այդ իսկ պատճառով անհրաժեշտ,— վրայ բերաւ Արշակը:

Ու մի քանի օր անց քաղաքը հիմնադրուեց իր Արշակ Թագաւորի եւ մի խումբ պալատականների ներկայութեամբ. Թագաւորը, առաջինն ինքը մի ոսկեդրամ գցեց հիմքը, որպէսզի այն լինի հաստատուն: Նոյնն արին եւ պալատականները՝ փոսը նետելով հասարակ դրամներ... Քաղաքի հիմնարկէքին եկել էին մօտակայ գիւղերի շինականները՝ իրենց կանանցով, երեխաներով, որոնց ծնողները գրկել էին կամ նստեցրել ուսներին, որպէսզի նրանք եւս կարողանան տեսնել, թէ ինչպէս է քահանան օրհնում հիմքը: Շինականներն իսկապէս եկել էին ծէս ու Թագաւոր տեսնելու, որին երբեք չէին տեսած, եւ երբ Թագաւորը դեղնափայլ ոսկին նետեց նոր քանդած փոսը՝ նրանց դէմքին երեւաց ահագին զարմանք՝ մի ամբողջ ոսկի գցեց հողի մէջ... Սակայն շինականներն ափսոսացին, որ Թագուհին չկար, նրան եւս կարող էին տեսնել: Եւ դրան փափաքում էին յատկապէս այն պատճառով, որովհետեւ լսել էին, որ Թագուհին յունաց կայսեր աղջիկն է, գեղեցիկ է, հագնւում է ուրիշ ձեւով, խօսում է այլ լեզուով:

Քաղաքը հիմնադրելու օրից Թագաւորը նրա շինութեան կառավարիչ կարգեց իշխան Վարազ Գնունուն՝ հազարապետի կրտսեր եղբօրը, որ ամէն շաբաթ պարտաւոր էր գալ մայրաքաղաք եւ Թագաւորին զեկուցել շինարարութեան ընթացքի մասին: Եւ եթէ նա ուշանում էր ինչ ինչ պատճառներով, Արշակը հարցումներ էր անում իր կնքապահ եւ սենեկապետ Վարդ Մամիկոնեանից կամ միւսներից, թէ չի՞ եկել մէկը կառուցւող Աւանից, կամ՝ ի՞նչ լուրեր ունեն Աւանի շինութեան մասին: Այսպէս էլ ասում էր. «Ի՞նչ լուր Աւանից»...

Ի դէպ. Թագաւորն ինքը երբեք չէր ասում Արշակաւան, այլ պարզապէս Աւան: «Արշակաւան» ասում էին պալատականներն ու նախարարները, չգիտես Թագաւորին հաճոյանալու, թէ նրա յետեւից նրան հեգնելու համար:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ըմբոստացած Պալիստա պատերազմիկնե֊րը։ Գնդապետ Մոպուժու Էլիզապէթվիլի մէջ նախագահ Չոմպէի հետ տեսակցած է։ Գոհ է իր տեսակցութեան արդիւնքէն։ Միւս կողմէ յայտարարած է թէ՝ մինչեւ Դեկտեմբեր 31, իր կարգադրութեամբ լուծուած է խորհրդարանը, կամ աւելի ճիշդ արգիլուած է խորհրդարանին հաւաքուիլը։

ՓԱԹՐԻՍ ՄԻՇԸԼԷՆ ամբաստանուեցաւ հակառակ բրած յայտարարութիւննե֊րուն։ Արդարեւ ոստիկանութիւնը եւ բըժիշկները համաձայն չեն եւ կը գտնեն որ Միշըլէն կամովին սպաննած է իր կինը եւ արկած մը չէ ինչպէս կ՚ուզէ հաւատա֊ցնել։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ զինուորական ատեանը երկու հոգի մահուան դատապարտեց իր֊րեւ լրտես Իսրայէլի հաշւոյն։ Ասոնց մէ֊կը Լիբանանցի է։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ դէմ ցոյցի մը ընթացքին, Հռոմի մէջ, ուսանողներ հակահրեայ սլօկաններ պոռացած են։ Կարգը շուտով վերահաստատուած է։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ֆրանսական ձայնասփիւռի տնօրէնու֊թիւնը կը հաղորդէ թէ հայ երաժշտու֊թեան երկու ձայնասփռումներ պիտի տայ այս Հինգշաբթի (Հոկտեմբեր 20), եւ յա֊ջորդ Հինգշաբթի 27 Հոկտեմբեր, երե֊կոյեան ժամը 21.45ին Ֆրանս 4 (Մօ֊տիւլասիոն տը Ֆրէքանս ալիքի վրայ)։

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ու֊րախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերա֊բացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէ֊նի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ՚ունենար Սօտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգո֊յութեան պատճառով։

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդու֊թիւնները տեղի կ՚ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով։

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Չիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու ար֊ձանագրութիւնները։

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս գոհունակութիւնը յանձն առած է սիրայօ֊ժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակու֊թիւն տալու մտահոգութեամբ։

Յարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնա֊հատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զա֊ւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ու֊ծացումէ զերծ պահելու համար։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն
Maison de la Chimie

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսփինէն Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Կու֊րոյեան եւ զաւակները, իրենց խորին շը֊նորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն ա֊նոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, նա֊մակով, ծաղկեպսակներով եւ անձամբ, ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեց֊եալ ամուսնոյն եւ հօր Ստեփան Կուբոյ֊եանի մահուան առթիւ, եւ քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման ֆոնտին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ
ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թիւ 221 – 222 (Մայիս–Յունիս), 48 էջ
ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է
Թիւ 223 – 24 (Յուլիս – Օգոստոս), 48 էջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Տարիքի հար֊ցը (ԽՄԲ.)։ Դեղերու վտանգը (ՏՈՔԹ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ)։ Արագած լերան վրայ (ԲԱԼՏԵՐՄԱՆՑ)։ Հիւանդութիւններ որ կը մեռնին բայց... (ՏԹ. ԱՇՃԵԱՆ)։ Խն֊ձոր կերէք (ՏՔԹ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ)։ Նշիկ֊ները պէ՞տք է հանել (ՏՈՔԹ. ՍԱԼԲԻ)։ Սրտի հիւանդութեանց մասին (ՏՈՔԹ. ՍՈԼԱՔԵԱՆ)։ Արդի բժշկութիւնը քաղաք֊րին դէմ (ՔԱՂՀԱՆ)։ Նոր դեղերու մա֊սին (ՏՈՔԹ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ)։ Արեւը բարիք ու չարիք (ՓՐՈՖ. ԼԱՄԻ)։ Պը֊տուղները սնունդ եւ դեղ են (ՏՈՔԹ. ԱՍՔԱՆԱԶ)։ Արուեստական սերնդագոր֊ծութիւն (ՏՈՔԹ. ՊԱՆԾԱԼԻ)։ Պահպա֊նեցէք ակռաները (ՏՈՔԹ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ)։ Տիեզերական ճառագայթները եւ բժշկու֊թիւնը (ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ)։ Երեսին վրայ խալ ունի (Շ. ՆԱՐԴՈՒ֊ՆԻ)։ Ի՞նչ գիտէք հիւծախտին մասին (ՏՈՔԹ. ՌԱՄՕ)։ Դասեր թունաւորման դէմ (ԽԱՉՈՒՀԻ)։

Բաժանորդագրութեան պայմաններ. — Տարեկան 15 նոր ֆրանք (1500 ֆրանք)։ Արտասահման 20 նոր ֆրանք (2000 Ֆ.) երկու տարեկանը մէկ կանխիկ վճարողին համար 37.5 նոր ֆրանք (3750 Ֆր.)։

Առաւաւնիկ թերթ մը, որ կոչուած է Տունին Բժիշկը։ Մէկ բաժնեգինը տասը այցեգին կ՚արժէ։

Ch. Aïvazian
Au journal HARATCH
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի զրկել հետեւեալներուն լուսանկարները. — Շանթ, Բարգէն Կաթ., Հրանդ Ալեանաք։ Լուսանկարները կը վերադարձուին ֆլիշէ պատրաստելէ ետք՝ մաքուր վիճակի մէջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
Ի ՊԱՏԻՒ
ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ
(Ամերիկա մեկնումին առթիւ)

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ Փարիզի շրջանի բո֊լոր մասնաճիւղերուն։

Երեկոյթը տեղի կ՚ունենայ այս Ուր֊բաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Լիւթէսիա֊յի սրահը։

43, Boulevard Raspail

Կը հրաւիրուին ընկերուհիներն ու հա֊մակիրները։

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կ. Պոլսոյ Ազգ. Կեդր. Վարժարանի նախկին սաներու հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ օր ժամը 17–19, Պ. Աճէմեանին ճաշարանը, 12 Րիւ Բատէ։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէլի սրահին մէջ։

Յ Ո Ւ Շ Ա Տ Ե Տ Ր

ԹՈՔԱՏԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 23), ժամը 16ին, սովորական վայրը։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի 14րդ տարեշրջանին բացումը կը կատարուի թէյասեղանով մը, այս Չորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Ռէժանի վերնայարկը (Մէթրօ Քատէ)։

Պիտի նախագահէ Պ. Յովհան Կարա֊պետեան։ Կը մասնակցին Լսարանի բարե֊կամ արուեստագէտներ։

Ուշադրութիւն նոր հասցէին։

ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՆՏՌՏՈՒՔ

Նիւ Եորքաբնակ այժմ Հանգուցեալ Ա֊սատուր Սարգիսեանի միակ ժառանգոր֊դուհին եղող ամուսնութեան անունով Տիկին Ղարաօղլանեանէն, կամ Ղարաօղ֊լան, կը խնդրուի ներկայանալ Փարիզի Հայոց Ս. եկեղեցւոյ դիւանատունը, շատ կարեւոր ժառանգական խնդրի մը հա֊մար։ Կը խնդրուի զայն ճանչցող հայրե֊նակիցներէն տեղեակ պահել դիւանատու֊նը։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ
ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը
Զանազան անակնկալներ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres Attractions Tombola

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը։ ՓՐՕվանս 77–73

ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ֊դերու համար են։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ
Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731
Téléph. : PRO. 86-60
C. C. P. Paris 15069-82
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 20 OCTOBRE 1960
36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8930 36EME ANNEE
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4731

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Օրուան հեռագիրներէն քաղելով օրը օրին պիտի ներկայացնենք թրքական դատարանին գործունէութիւնը։ Իսկ Պոլսոյ թերթերէն քաղելով պիտի տանք մանրամասնութիւններ, շարունակաբար, գոհացնելու համար մեր ընթերցողներուն ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը.—

Վերջապէս հասաւ պատմական տասուրը: Ժամը եօթն է եւ առաջին բազմութիւն մը արդէն իսկ խռնուած է Տոլմապաչէի քարափը։

Հասարակութեան բազմութիւնը քիչ մը հեռուն, զինուորական շղթային ետեւէն կը հետեւի անցուդարձերուն :

Նաւնաւը լեցուն է : Գրաւուած են բոլոր նստարանները : Հոն են դիւանագիտական մարմնի ներկայացուցիչները, ամբաստանեալներու ազգականները, փաստաբանները, համալսարանականները : Լրագրողները դարձեալ կը կազմեն պատկառելի թիւ մը :

Նաւնաւը ճամբայ կ'ելլէ ժամը 8.25-ին, զինուորական պզտիկ մը հսկողութեան տակ: Զրահաւոր մը կուգայ ու կ'անցնի նաւը, իսկ պզտը մերթ ձախէն մերթ աջէն կը հետեւի մինչեւ Եասը Ատա :

Այսօր շատ աւելի լուրջ է կղզին միջավայրը: Սպաներն ու զինուորները կատարեալ բծախնդրութեամբ հագուած, պատրաստ կը սպասեն նաւամատոյցէն մինչեւ դատասրահ :

Կարգով պէտք է ելլել շոգենաւէն: Բազմութեան մէջ երիտասարդ մը, որուն մէկ ոտքը կտրուած է: Կը քալէ անթացուպերու կռթնելով, 27 Ապրիլի զոհերէն է :

Սրահը կը սկսի լեցուիլ հրաւիրեալներով: Սպայ մը ձայն է որ կը հնչէ.

— Հինգ վայրկեանէն պիտի սկսի դատավարութիւնը, աճապարեցէք :

Արգիլեալ գօտին ապա շրջանակէն բաժնող երկաթեայ դռները կը բացուին եւ կ'երեւին զինեալ պահակները, որոնք կ'երթան սրահ, դիրք գրաւելու եւ շրջապատելու համար ամբաստանեալներու աթոռները :

Քիչ ետքը նոյն դռնէն ներս կ'ելլեն երկու զինուորներ, անոնց ետեւէն յամրաքայլ կը յառաջանայ նախորդ եւ անկեալ Հանրապետութեան Նախագահ Ճէլալ Պայար: Իրեն կը հետեւի Մենտերէս, գլուխը կախ եւ նիհարցած: Մտածկոտ կ'երեւի :

Բոլորն ալ կ'անցնին այսպէս: Զգալի է որ շատեր կ'ուզեն ծածկել իրենց յուզումը: Քիչեր կը յաջողին եւ շատեր ջղային շարժումներով կը մատնեն իրենց հոգեվիճակը :

Դատասրահ մտնողներուն մէջ Քորալթան ընչակի կը նայի լրագրողներուն կողմը, սակայն արտայայտութենէ զուրկ են աչքերը: Ճերմկած մազերը տարօրինակ արտայայտութիւն մը կուտան իր դէմքին: Ամէնէն պաղարիւն կեցուածքը ունի Էթհեմ Մենտերէս, որ շատ մաքուր հագուած է :

Բոլորը իրենց տեղերը գրաւելէ ետք աջ ու ձախ կամ ետեւ կը նային ծանօթ դէմքեր փնտռելով: Միայն Պայար եւ Մենտերէս անշարժ կը նստին իրենց տեղերը: Սինեմայի եւ լուսանկարի գործիքներուն ձայները միայն կը լսուին սրահին մէջ :

Ժամը ճիշդ տասն է: Սրահին դռները կը փակուին, նիստը բացուած է :

Նախ կը կարդացուին բոլորին անունները: Մէկ մէկ ոտքի կ'ելլեն իբրեւ ապացոյց իրենց ներկայութեան: Անոնց կը յաջորդէ ճշդումը ներկայ փաստաբաններու :

Կը կարդացուի ամբաստանագիրը որ կը բաղկանայ 45 տպագիր էջերէ: Անկեալներէն շատերուն ձեռքը կայ այդ ամբաստանագիրը, որուն կը հետեւին եւ նօթեր կ'առնեն: Մենտերէս մատիտ մը կ'ուզէ Մեւհենի Պերքէն եւ նօթեր կ'առնէ: Նախ կ'ամբաստանուի նախորդ նախագահը, յետոյ Մենտերէս, յետոյ բոլորը :

Կին երեսփոխաններն ալ նօթ կ'առնեն: Անոնք շատ աւելի պաղարիւն կ'երեւին քան՝ այրերը :

Ժամը 12.40ը անցած է արդէն եւ տակաւին կարդացուած են ամբաստանագրին երեսուն էջերը:

Ատեանի նախագահը կ'որոշէ առանց դադարի վերջացնել ընթերցումը: Ամբաստանագրի վերջին մասին մէջ կը շեշտուի բոլոր ամբաստանեալները դատելու անհրաժեշտութիւնը, հակառակ անոնց կարգ մը առարկութիւններուն :

Ամբաստանագրին ընթերցումէն ետք, Մենտերէսի փաստաբանը կը կատարէ իր առաջին միջամտութիւնը: Կ'ուզէ որ թերթերու լուսանկարիչները արտօնուին ազատօրէն լուսանկարել, կ'ըսէ թէ թերթի լուսանկարիչներուն դէմ տրուած այս արգելքը կ'ոտնակոխէ մայր կանոնագրի տրամադրութիւնը :

Փաստաբանը կը պահանջէ նաեւ որ յարաբերութիւններ հաստատուին ամբաստանեալներուն եւ անոնց փոխանորդ փաստաբաններուն միջեւ: Կ'աւելցնէ թէ ինք հազիւ 27 վայրկեան կարողացած է տեսնուիլ Մենտերէսի հետ :

Նախագահը հատ հատ կը ճշդէ պահանջները եւ գրեթէ կ'իրացնէ կարեւորները: Նոյնիսկ հակառակ ընդհ. դատախազի դիտողութեան՝ կ'ըսէ թէ այդ մասին որոշումը պիտի հաղորդէ յաջորդ նիստին, մինչ այդ պիտի ըլլան որոշ թեթեւացումներ :

Յետոյ խօսք կ'առնէ Մենտերէս: Դողդղացող քայլերով կը յառաջանայ դէպի կեդրոն: Իր խնդրանքները կը ներկայացնէ հազիւ թէ լսելի ձայնով եւ կը կըմկըմայ : Շնորհակալութեան պարզ բառերն անգամ դժուարաւ դուրս կուգան անոր բերնէն :

Պատմական այս նիստը վերջ կը գտնէ ժամը 14.40ին: Մուտքի կարգով մէկ մէկ դուրս կ'ելլեն ամբաստանեալները: Սրահ մտնելու ատեն տժգոյն էին շատերը, այժմ աւելի հանդարտ երեւոյթ մը ունին :

Սրահէն ելլելէ ետք գրեթէ բոլորին ալ առաջին գործը կ'ըլլայ գլանիկ մը վառել: Ծխելով կը քալեն եւ կ'անհետանան այն դրան ետեւ, ուրկէ ելած էին առաւօտուն :

Կէսօրուան ճաշի հարցը ուրիշ պատմութիւն մըն է : Կայ պիւֆէ մը, ուր կը ծախուին բազմատեսակ ուտելիքներ եւ խմիչքներ: Անցած է ճաշի ժամը, ամէն ոք պիւֆէ կը վազէ բայց տակաւին կարելի չէ ըսել թէ գոհացուցիչ են ճաշերը :

Կէսօրէ ետք ժամը չորսին կը սկսի առաջին դատավարութիւնը : Ճէլալ Պայարի շունին հարցն է որ պիտի քննուի: Շունը ըսելով մի անցնիք: Նախ Աֆղանիստանի Թագաւորը նուիրեր է, յետոյ երկրին մէջ անգտանելի է եւ արժէքն ալ 20 հազար ոսկի գնահատուեր է :

400է աւելի ամբաստանեալներու աթոռները պարապ են այս անգամ, միայն երկու ամբաստանեալ՝ Ճէլալ Պայար եւ նախկին Երկրագործական Նախարար Նեդիմ Էօքմէն կը գրաւեն իրենց աթոռները :

Նեդիմ Էօքմէն թէեւ ատենօք «շան մը համար շատ է այս գումարը» ըսեր է, բայց այսօր չէ փրկուած ամբաստանեալի աթոռ նստելէ : Երկու փաստաբաններ կը պաշտպանեն Նեդիմ Էօքմէնը, բայց Պայար փաստաբան չունի :

Պայարի արտայայտութիւններէն յայտնի կ'ըլլայ որ շատեր չեն ուզած ստանձնել իր դատը: Կը խնդրէ դատական կազ—

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

«ԱՌԱՆՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐ ՀԱՄԿԱՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅ ՉԿԱՅ» Կ'ԸՍԷ ՌԵՆՕ

Վարչապետ Տըպրէի դիրքը շատ ամուր չէ եւ հաւանական է որ ստիպուի վստահութեան քուէ պահանջել «հարուածելու ուժին» վիճաբանութեանց առթիւ :

Կառավարութիւնը զինուորական ծրագիր մը ներկայացուց Խորհրդարանին. Ֆրանսան օժտել հիւլէական զէնքերով, անոր տալու համար «հարուածելու ուժը» (ֆորս տը ֆրափ): Ծրագիրը՝ իրագործելի հինգ տարիէն, պիտի արժէ 12 միլիառ Ն. Ֆ.:

Կառավարական այս ծրագիրը առաջին առթիւ ներկայացաւ Ազգ. Ժողովին առջեւ ուր հանդիպեցաւ բաւական լուրջ ընդդիմութեան մը: Ժողովը բացուեցաւ երեքշաբթի օր, 32 հոգի խօսք պիտի առնէին պարզելու համար իրենց տեսակէտները: Ընդդիմադիրներուն գլխաւոր առարկութիւններն են.— Ա) Այս օրէնք-ծրագիրը հսկայ ծախքերու կողքին, շատ փոքրը հիւլէական ուժ մը պիտի տայ: Բ) Ոչ մէկ իրական պաշտպանութիւն կայ Ատլանտեան Ուխտէն դուրս : Գ) Առանձին «Հարուածելու Ուժը» պէտ նախընթաց մը պիտի ստեղծէ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի իր դրացիներուն միջեւ: Դ) Մեր պայմանադրական բանակը, որուն պատրաստականութիւնները արդէն շատ են Ափրիկէի, մանաւանդ Ալժերիոյ մէջ, պիտի զոհուի: Այս հիմնական առարկութեանց կողքին, յիշենք նաեւ թէ ծրագիրը զուտ «Էլիզէական» բնոյթ ունենալով, պատճառ կը դառնայ աւելի լայն ընդդիմութեան մը :

Երբ Ազգ. Ժողովի նիստը բացուեցաւ, առաջին խօսողն էր՝ Տորէ, որ ելմտական յանձնախումբը կը ներկայացնէ : Կարդացած տեղեկագրին մէջ, Ժողովրդական Շարժումի երեսփոխանը շեշտեց նիւթական այն ծանր բեռը, որ այդ ծրագիրը պիտի ըլլայ պիւտճէին վրայ: Որեւէ ձեւով ծրագրին քուէարկութիւնը նպատակայարմար չի նկատեր այս միջոցին :

Հետզհետէ խօսք առնողներու կարգին՝ Թէօլ ըսաւ թէ հրաշքներու չի հաւատար. «Պէտք է դրամ հայթայթենք Հարուածելու Ուժին, արդիականացնենք Գերմանիոյ մեր ուժերը, Հասարակապետութեան մէջ պէտք է դէմ դնենք մեր պատասխանատուութեանց առանց պակսեցնելու Ալժերիոյ մէջ մեր կատարած ճիգը, եթէ այս բոլորը կարելի է առանց գումարը փոխելու, պէտք է իբրեւ հրաշք աշխարհի պատմել»:

Մորիս Շուման կողմնակից է ծրագրին, թէեւ չուզեր երրորդ ուժ մը ստեղծել եւ կը յիշէ Քոնթ Տը Փարիի մէկ խօսքը.— «Եթէ սխալը գործենք Ուաշինկթընի եւ Մոսկուայի միջեւ երրորդ ճամբայ մը փնտռելու, ամէն բան կը սկսի առանձնութեան մէջ եւ կը վերջանայ ծառայութեան »:

Նիստին այդ պահուն է որ Ժան Փօլ Տավիտ կ'առաջարկէ յետաձգել վիճաբանութիւնները, մտածելու ժամանակ ունենալու համար: Բանաձեւը քուէարկութեան դրուելէ առաջ Փօլ Ռենօ խօսք կ'առնէ: Ծանօթ է որ «Նախադաս Հարցի» (քեսթիոն փրէալապլ) պարագային բանաձեւին շուրջ երկու հոգի միայն կրնան խօսք առնել, մէկ՝ թեր, մէկ՝ դէմ :

Նախկին վարչապետ, Փօլ Ռենօ ելմտական յանձնախումբի անունով կը խօսի, անկախ երեսփոխանի քաղաքական դիմագծին տակ: Չուզեր որ վիճաբանութիւնները յետաձգուին, դէմ է Տավիտի բանաձեւին, դէմ է նաեւ կառավարական ծրագրին: «Առաջին հարցը, կ'ըսէ Ռենօ, Եւրոպայի պաշտպանութիւնն է: Հոտ է որ վտանգը կրնայ մահացու ըլլալ, եւ նոյնիսկ ի մօտոյ :

«Երկաթէ վարագոյրը Հռենոսէն 150 քիլոմեթր է : Անոնք որոնք կը քննադատեն Ատլանտեան Ուխտը, թող թոյլ տան որ յիշեցնեմ թէ եթէ Ատլանտեան Ուխտը գոյութիւն չունենար մեր բանակը Ալժերիա չէր ըլլար այլ՝ Հռենոսի ափին» : Ռենօ կը շարունակէ խօսելով Գերմանիոյ մէջ պահուելիք Ֆրանսական զօրքին մասին.— «Ֆրանսան 14 զօրաբաժին խոստացած էր: Երկու հատ ունի: Պէտք չէ պատրանքներ ունենալ երբ մեր դաշնակիցներուն կ'ըսենք.— Ձեզի համար է որ կը կռուինք Ալժերիոյ մէջ»: Կը պատասխանեն.— Պատերազմին երկարաձգումը Մոսկուայի թեւերուն մէջ պիտի նետէ էֆ էլ էնը»: Դժբախտաբար, եղած է արդէն: Մեր այս կացութիւնը քաղաքական խնդիր մը մէջտեղ կը դնէ, նախ Անգլիոյ նկատմամբ, ապա՝ Գերմանիոյ: Հետեւանքները վտանգաւոր են: Եւ երբ կ'որոշենք Միջերկրականէն քաշել մեր նաւատորմին մէկ մասը, երբ պահեստի որոշումներ կուտանք հիւլէական ռումբերու մասին, այս ամէնը կը վիրաւորէ Գերմանիան: Գերման ժողովուրդը որ այլեւս հայրենիք չունի, կարծեց թէ հայրենիք մը գտած է Եւրոպայով, եւ ահա, Ֆրանսան չընդունիր հայրենիքներու Եւրոպան» (ծափահարութիւններ):

Ռենօ երկարօրէն կը շարունակէ իր ամբաստանագիրը եւ կ'եզրակացնէ.— «Ֆրանսայի պաշտպանութիւնը պէտք է աւելի առաջ անցնի քան ազգային հպարտութեան օրինաւոր բաղձանքները: Այդ բաղձանքները միայն Եւրոպան կրնայ իրագործել »:

Անմիջապէս խօսք կ'առնէ վարչապետը. «Վայրկեաններ կան ուր պէտք է ընտրել գիտնալ»: Կը բացատրէ թէ Ֆրանսա բոլորովին իր դաշնակիցներուն դիրքը չի յենալու համար պէտք է իր «Հարուածելու Ուժը» ունենայ :

Յատկանշական է Տավիտի բանաձեւին քուէարկութեան մանրամասնութիւնը : Առաջարկը թէեւ մերժուեցաւ (հարցին վիճաբանութիւնը 1 – 2 ամիս յետաձգել) բայց պատկերը շատ խրախուսիչ չէ կառավարութեան համար: Թեր քուէարկեցին 213 հոգի, այսինքն՝ 78 անկախ, 45 ընկերվարական, 22՝ Հանրապետութեան միասնականութիւն, 20 ժողովրդավար համաձայնութիւն, 16 արմատական, 10 համայնավարներ, 10 Ժողովրդական Շարժում, ինչպէս նաեւ ոչ արձանագրուածներ՝ Պինօ, Անտրէ Մառի, Սիքար եւն.:

Դէմ քուէարկած են եւ բանաձեւը մերժուած է, 264 երեսփոխան՝ 31 անկախ, 15 Ժողովրդական Շարժում, 13 ոչ արձանագրուած, 199 Միութիւն Հանրապետութեան Համար, եւն.: 41 երեսփոխան ձեռնպահ մնացած են: Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ Նասր յայտարարած է.— «Առաջին աշխարհամարտին գաղթատիրութիւնը Սուրիոյ պատկանող մաս մը հողեր խլեց, որպէսզի արուեստական պետութիւն մը ստեղծէ: Այդ պետութիւնը կոչեց Անդրյորդանան: Այս պատճառով Հիւսէին Թագաւորը պէտք է գիտնայ թէ Յորդանանի ժողովուրդը կրնայ ապստամբիլ արաբ ժողովուրդին նպատակները իրագործելու համար»: Առաջին անգամն է որ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան նախագահը հրապարակաւ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ Յորդանանի սահմանները :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ եւ Արժանթինի դիւանագիտական յարաբերութիւնները, որոնք Այխմանի առեւանգումին պատճառով խզուած էին, չորս ամիսէ ի վեր, վերստին հաստատուած են :

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԸԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

●

(10 – 9 – 1890 — 26 – 8 – 1945)

Անցած ամսուան մէջ գերմանական գրական թերթեր նշեցին, որ Ֆրանց Վերֆըլ եօթանասուն տարեկան եղած պիտի ըլլար՝ եթէ տասնըհինգ տարի առաջ Քալիֆորնիոյ նահանգին Պեւըրլի Հիլզ թաղին մէջ իր մահկանացուն կնքած չըլլար :

Հարկ է ընդգծել թէ Գերմանիոյ մէջ ամէնէն ծանօթ գրողներէն մէկը եղած էր ան եւ հիմա ալ իր անունը կը վայելէ մեծ համբաւ : Քիչ – շատ ընթերցասէր մէկը կը ճանչնայ անոր գործերէն մէկ քանին, մանաւանդ «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» :

— Հա՞յ էք, կ՚ըսէ գերմանացի խօսակիցս, եւ իսկոյն կը հարցնէ թէ ճի՞շդ են «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» գրքին մէջ գրուածները : Այդքան միայն գիտեմ Հայոց մասին . . . :

Կարելի է ըսել ուրեմն, որ Լեփսիուսի վկայութեան մեծագոյն եւ յաջողագոյն տարածողը եղաւ Վերֆըլ իր այդ գործով :

Վերֆըլ ծնած էր Փրակայի մէջ հրէական հարուստ ընտանիքի մը մէջ : Հայրը ունէր ձեռնոցի աշխատանոց մը : Կանուխէն գրական եւ համամարդկային հակումներով, երիտասարդ բանաստեղծը ուսած է Փրակայի համալսարանին մէջ : Իր քերթուածներուն առաջին հատորը լոյս ընծայած է 1911ին «Աշխարհին Բարեկամը» վերնագիրով : 1917ին հաստատուած է Վիէննա եւ հրատարակած է քերթուածներ, թատերգութիւններ եւ վէպեր : Ընդունած էր կաթոլիկէ կրօնքը եւ ամուսնացած էր համբաւաւոր նուագադիր Գուստաւ Մահլերի այրիին հետ : Բնակած է նաեւ Պերլինի մէջ, ուրտեղ, հիթլերական գերիշխանութեան հաստատման ատեն, հրապարակով վառած են իր գրքերը իբր Հրէայի մը գրած գործերը : 1938ին Փարիզ ապաստանած է եւ անկէ անցած է Ամերիկա, ուր եւ վախճանած է 55 տարեկանին :

Բնարերգակ եւ տպաւորապաշտ այս տաղանդաւոր գրողը ունի յիսունէ աւելի հրատարակութիւններ : Իր սիրտը բաբախած է ճակատագրէն զարնուածներու, հաւատքի եւ մարդկութեան շահերու գաղափարին համար : Այսպէս պէտք է հասկնալ իր «Պերնատեթի Երգը» կոչած Լուրտի հաւատալիքով վէպը, ինչպէս «Մուսա տաղի քառասուն օրերը» : Առաջինը վերածուած շարժապատկերի, երկրորդը՝ ո՛չ :

Այս առթիւ առաջ կը բերեմ «Մուսա տաղի քառասուն օրերը» գրքին յառաջաբանը, որ ինքնին բաւական պերճախօս է Ֆրանց Վերֆըլի կողմէ Հայոց տառապանքին պատկերը տալու նկատմամբ :

Ծանօթ է արդէն, որ 1930ի տեսնելը Վերֆըլ հիմնական եւ փաստացի նիւթերու համար դիմած էր Վիէննայի Հայոց հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քհնյ. Իւթիւճեանին եւ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան, որոնցմէ ստացած էր լրիւ տեղեկութիւններ : Յառաջաբանը ամբողջ գործին ոսկեղէնիկ թարգմանութենէն կ՚առնեմ, որ գործն է անմոռանալի ուսուցիչ եւ հրապարակագիր ողբացեալ Երուանդ Տէր Անդրէասեանի .

« Այս գործը ծրագրուեցաւ 1929 Մարտին, հեղինակին Դամասկոս բնակութեան միջոցին : Գորգի գործարանի մը մէջ աշխատող խեղանդամ ու սովատանջ մանուկներուն սրտաճմլիկ տեսարանը վճռական մղումը եղաւ՝ սովորական դէպքերու կարգէն խլելու եւ պատմականօրէն գասաւորելու համար հայ ժողովուրդին անտանելի ճակատագիրը : Այդ փոքրերը փախստականներուն զաւակներն էին : Գիրքը գրուեցաւ 1932էն մինչեւ 1933 Մարտի ժամանակամիջոցը : Միջանկեալ, Նոյեմբերին, գերմանական զանազան քաղաքներ բանախօսական ուղեւորութեան մը առթիւ, հեղինակը Ա. գիրքին հինգերորդ գլուխը բանախօսութեան նիւթ ընտրեց, եւ արդարեւ հրատարակուած ձեւովը, որ ճշդիւ կը յենու Եռհաննէս Լեփսիուսի միջեւ փոխանակուած խօսակցութեան պատմական հաղորդագրութեան վրայ » :

« Այդ թուականին Ֆրանց Վերֆըլ չէր կրնար գուշակել որ տասը տարի ետք վեց միլիոն Հրեաներու ողբալի ճակատագիրը պիտի յաջորդէր Հայոց տառապանքին եւ ողջակիզումին : Եւ այսօր ալ անոր մարգարէական խորհրդածութեան շնորհ մը ունեցած ըլլալուն ենթադրութեան կը մղուի մարդ, երբ կը կարդայ իր ընտրած վերնագիրը Յովհաննու Յայտնութենէն (Զ. 10) — «Ո՛վ Տէր, դուն որ Սուրբ ես ու ճշմարիտ, տակաւին մինչեւ ե՞րբ պիտի չդատես եւ մեր արիւնին վրէժը պիտի չլուծես երկրի բնակիչներէն » :

Եւ սակայն յատկանշական է, որ մարդկային յոյսը, Հայու յոյսը անծանօթ չէր մնացած Ֆրանց Վերֆըլի պէս իմաստասիրող գրագէտին, որովհետեւ իր գրքին մէջ տեղ մը դրած է Աշուղ Ջիւանիի ծանօթ «Ձախորդ օրերը» երգը : Այդ յո՞յսն էր արդեօք որ մղեց կուտար իրեն մինչեւ վերջին օրը աշխատելու քերթուածներու նոր փունջի մը պատրաստութեան եւ սրբագրութեան վրայ . . . Իր այրին, Ալմա Մահլեր – Վերֆըլ, հրատարակեց այդ վերջին գիրքը : Վերջին 15 տարիներու ընթացքին հրապարակ եկան քանի մը ուսումնասիրութիւններ իր գրականութեան մասին : Նոյնիսկ համալսարանական աշխատանք մը գրուած է Զուիցերիոյ Պերն քաղաքին համալսարանին մէջ « Տոսթոյեւսկի եւ Ֆրանց Վերֆըլ» նիւթին վրայ Թիւրխանի հեղինակութեամբ (չկրցայ ճշդել ազգութիւնը) :

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԵՐԱԾ ՆՊԱՍՏԸ ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տեսած էք երբեք, զիրենք խմբովին, ազգային, յեղափոխական երգեր երգելու պահուն, թէ որքան խանդավառութիւն, յուզում ու ապրում կայ իրենց երգի կրակոտ շեշտին մէջ : Ահ, մեր այդ անմահ, հայ սրտէն, հայ հոգիէն բխած անուշ երգերը : Թէեւ պարզ ու անպաճոյճ, եւ սակայն որքան խօսուն ու խորիմաստ : Մեր ժողովուրդը՝ դարեր շարունակ, իր սիրտն ու հոգին քամելով երգած է հայ վիշտն ու թախիծը, սէրն ու տառապանքը, սորուկ կեանքին դէմ զգացած իր ցասումն ու ընդվզումը, հայրենիքին ու հայ կեանքին կորսուած ազատութիւնը ձեռք ձգելու համար իր մղած հերոսական մարտնչումները, եւ մանաւանդ հայրենիքի ազատութեան սուրբ սեղանին, իրենց վառ կեանքը կամովին ողջակէզ ընող, մեր առասպելական հերոսներու կեանքն ու գործը : Ու այս տղաքը կը զգան, կ՚ապրին այդ երգերու հոգին : Օդին մէջ բռունցք շարժելով, կ՚արտայայտեն իրենց ցասումն ու ընդվզումը հայ կեանքը, հայ միտքը կաշկանդող բռնակալ բիրտ ուժին դէմ յանդիման : Երգելու այդ խանդավառ պահուն, երիտասարդական իրենց վառ երեւակայութեամբ, հոգիով ու սրտով կարծէք վերացած՝ փոխադրուած պահ մը Սասունի ու Զէյթունի ժեռուտ սարերը, միացած մեր յեղափոխական զինուորներու խումբերուն, բռունցք շարժելով, կարծէք զրոհ կ՚ուզեն տալ թշնամիին դէմ նման Անդրանիկի զինակից քաջ ֆետայիներուն :

Բանակումը ազգապահպանման հնոց բովք ու անցանք : Ճշդելու, հաստատելու համար թէ ինչպէս այս տղաքը, առանց փողի ու թմբուկի, առանց ձեռնարկին յաջողութեան պատիւը «ինծի ու քեզի» վերագրելու անամօթութեան, իրենք իրենց մէջ համաձայնած են, իւրաքանչիւր ղեկավար տարր իր կրցածը միացուցած է հաւաքականօրէն վարելու համար գործը, ձեռներէցութեամբ, նուիրումով, որ ուղղակի հիացում կը պատճառէ զիրենք մօտէն դիտողին : Անոնցմէ անպայման կրնան օրինակ առնել հրապարակին ադմկող, «ես ըրի, դու ըրիր»ի հիւանդութենէն վարակուած հանրային գործով զբաղող անձեր :

Սուեղծուած այս հաճելի, ընկերական մթնոլորտը մեծապէս կը նպաստէ, որ տարբեր շրջաններէ եկած, իրարու հետ բոլորովին անծանօթ երիտասարդներ ընտելանան իրարու եւ կապուին ընկերական կապերով : Երբ կը մօտենայ մեկնումի պահը, յուզում, իրար չմոռնալու, իրարու գրելու խոստում, հասցէներու եւ նկարներու փոխանակութիւն :

Ինչպէ՞ս չյիշենք Ալինեանէն այն սիրուն աղջնակը, որ ընկերներէն հրաժեշտ առնելու պահուն, արցունքոտ աչքերով եւ յուզումէն դողացող ձայնով կը կրկնէր. «Պիտի շարունակեմ հայերէն խօսիլ, եւ միշտ հպարտ պիտի ըլլամ հայ ըլլալուս համար» :

Անթիպէն աքանչելի հայ ընտանիքի մը երկու անուշիկ, կիրթ աղջիկներն եւ իրենց ընկերուհին Նիսէն, որոնք կը մեկնին խանդավառ տրամադրութիւններով եւ իրենց շրջանի երիտասարդութիւնը կազմակերպելու ինքնակամ խոստումով :

Յուզիչ չէ՞ միթէ Ն. Պօղոսեանի պատասխանը : Երբ կը շնորհաւորենք զինքը՝ իր ձայնին եւ զգայուն երգերուն համար, իր պատասխանը կ՚ըլլայ մեզի. «Իմ հայու կրակս ստացած եմ նոր սերունդի ծոցէն, եւ բնական է որ անոր ծոցին մէջ ուզեմ սպառել ներքին խանդս ու եռանդըս» :

Կրնայինք դեռ երկարել շարքը՝ այս յուզիչ դրուագներուն, ապացուցանելու համար թէ այս տղաքը իրենց միջոցներով, տարեկան իրենց այս աքանչելի ձեռնարկով, հայ երիտասարդութեան հայեցի դաստիարակութեան տեսակէտով, ինչքան կարեւոր նպաստ մըն է որ կը բերեն :

Ինչքան փափաքելի պիտի ըլլար, որ այս ձեռնարկին կարեւորութիւնը, իր ամբողջական արժէքով գնահատելով, հնարաւորութիւն ստեղծուէր, եւ այս տղաքը՝ ունենային իրենց սեփական շէնքը՝ խնայելու համար անհարկի վատնումը նիւթականի ու ֆիզիքական ուժերու :

Ի զուր խօսքեր չեն այս բոլորը, եւ ոչ ալ մեր ըրածը գրականութեան փորձ : Թուղթին յանձնեցինք մեր ստացած ամբողջական տպաւորութիւնները, եւ փորձեցինք ամփոփել մեր եզրակացութիւնները :

Ու մենք հաւատացած ենք թէ մեզի հետ կը բաժնեն, ազգային հպարտութեան եւ գոհունակութեան մեր այս զգացումները՝ նաեւ բոլոր այն հայրենակիցները, որոնք երեք տարի շարունակ հետեւեցան այս երիտասարդներու բանակումի կեանքին ու ներկայ եղան Աստուածածնայ տօնին առիթով, իրենց տուած բացառիկ հանդէսին :

Հանդէս մը, որ կը կազմէ իրենց բանակումի ձեռնարկին գագաթնակէտը, իր գեղարուեստական ընտիր բաժնով, կարգ ու կանոնով եւ մանաւանդ իր զուտ անխառն ընթացք ժողովրդականութեամբ :

Որովհետեւ մեր գիտակից եւ հայրենասէր ժողովուրդը ջերմօրէն գնահատելով, երիտասարդներու կողմէ տարուած այս գեղեցիկ գործը՝ նկատի չունեցաւ ոչ մէկ զոհողութիւն, միշտ եկաւ շատ հեռուներէն, խանդավառութեամբ եւ գուրգուրանքով շրջապատեց զիրենք, տալով խօսուն ապացոյցը՝ խրախուսանքի, գնահատանքի եւ համակրանքի իր ջերմ զգացումներուն, հանդէպ այս երիտասարդութեան Հայ ապրելու, Հայ մնալու համար թափած ճիգերուն :

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԻՍԼԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Այս հանգամանքը Չարենցը բացատրում էր նրանով, որ մենք արուեստի խնդիրներին մօտեցել ենք ծրագրային չափանիշներով, հողից կտրուած պատկերացումներով :

Այնուհետեւ Չարենցն այն միտքն էր զարգացնում, թէ պէտք է ձեռք քաշել այլեւայլ իզմերից, որոնք բխում են ձեւին առաջնութիւն տալու մարմաջից, եւ աշխատել ողջ էութեամբ, տոգորուել բանուորական գաղափարաբանութեամբ, աշխարհայեացքով : Ի վերջոյ, նա յանգում էր այն եզրակացութեան, որ արուեստի եւ գրականութեան խնդիրներին պէտք է մօտենալ ամէնից առաջ բանուորական դասակարգային պայքարի, նրա վերջնական յաղթանակի եւ համամարդկային ըմբռնումի տեսակէտից :

Ահա այն դասերը, որ առել էր Չարենցը անցեալի խոշոր վարպետների ստեղծագործութիւններն ուսումնասիրելիս եւ դրամատիրական աշխարհի մռայլ իրականութիւնը դիտելիս :

Այս հոյակապ նամակը, որի էութիւնը շարադրեցի այստեղ համառօտակի, աստառ լոյս կը սփռէր Չարենցի ստեղծագործական յեղաշրջման վրայ, սակայն, դժբախտաբար, այն չի պահպանուել այլ նամակների հետ :

Այնուամենայնիւ, այն տեսական բեկումը, որ առաջացել էր Չարենցի մէջ, տուեց իր պտուղները : Պոլսի մեր հիւպատոսարանում լսած Տրապիզոնցի Ալիի պատմութիւնը նա դարձնում է հոյակապ (?) մի քերթուած՝ «Լենինն ու Ալին» իր հանճարեղ խորագրով :

— Ողջոյն արխատաշ Ալուն :

— Յաղթանակ գործին Իլիչի :

Խոշոր ընդհանրացումների կողեղ են դառնում «Ստամբոլ»քերթուածում պատմական ու ներկայ յստակ փաստերը (Ֆաթիհ Սուլթանի արիւնոտ ձեռքի հետքը Այա Սոֆիայի պատի վրայ, ժամանակակից Թուրքիայի կենցաղային մոմենտներ), նոյնպիսի վերջաւորութեամբ :

Ու հետքը Սուլթանի ձեռքի
Արնաթոր ճակատից երկրի
Կը ջնջէ – թուրք կոմսոմոլը . . .

Հետաքրքրական է եւ այն հանգամանքը, որ Չարենցն իր քերթուածը նուիրում է Թուրք համայնավար Սուբհիի եւ ընկերների յիշատակին, որոնք յետադիմութեան զոհերը դարձան : Բոլոր այս գործերում նշակէտ ունենալով յստակ իրական տուեալները՝ Չարենցը հասնում մեծ հոյակապ ընդհանրացումների :

Պերլինից ուղարկած նամակներից մէկում Չարենցը գրել էր, թէ մտադրութիւն ունի հրատարակելու այնտեղ «Ղեկ» անունով գրական – գեղարուեստական – հասարակական մի թերթ, եւ ինձ էլ հրաւիրում էր աշխատակցութեան, սակայն նրա այդ ծրագիրը չիրագործուեց՝ ինձ անյայտ պատճառներով :

Արտասահմանից վերադառնալուց յետոյ Չարենցը մտադրութիւն ունէր ճամբորդական նօթեր գրելու, սակայն դժուարանում էր, որովհետեւ ժամանակին օրէց օր գրի չէր առել իր տպաւորութիւնները, որպէսզի այդ ծաղրով կարողանար շարադրել :

Հազար անգամ ափսոսացել էր դրա համար, ու երբ մի տասնամեակ յետոյ ես պէտք է մեկնէի Եւրոպա, ինձ խորհուրդ տուեց գրի առնել օրուայ տպաւորութիւնները : Ես լիովին օգտուեցի Չարենցի այդ խորհրդից :

Չարենցի ձայնը տենորային էր : Նա խօսում էր վերին նօթերով ու բարձրաձայն՝ աւելի գիւղացու, քան քաղաքացու ձայնի եւեւէջներով :

Մի բան ասելուց առաջ՝ ցուցամատը մեկնում էր առաջ, գլուխը ետ տանում, յօնքերը բարձրացնում, ապա արտասանում խօսքերը : Խօսակցութեան ժամանակ շատ էր դիմում ձեռների շարժումներին [illegible] նէր հարուստ դիմախաղ :

Չարենցի առոգանութիւնը բարբառային էր (Կարս), ու խօսելիս գգայիօրէն գործածում էր այդ բարբառի դարձուածքները ու բառերը : Ռուսերէն խօսելիս՝ նոյնպէս զգացւում էր մայրենի առոգանութիւնը, թէեւ ռուսերէն խօսում էր անսխալ եւ ճիշդ շեշտադրութեամբ :

Չարենցի հասակը 1.60 էր, որից եւ ճնշուած էր զգում իրեն : Նախանձում էր բարձրահասակ մարդկանց, առանձնապէս Կարօ Հալաբեանին, ու կատակով ասում էր .

— Ոչինչ չէի ուզենայ — Կարոյի բոյը իմը լինէր, Երեւանի գողալները (գեղուհիները) իմը կը լինէին :

Հագնում էր պարզ, սովորական շապիկ – մուգ կապոյտ՝ ձմեռները, իսկ ճերմակ՝ ամառը, դնում էր կեպի (գլխանոր. գլխարկ) :

Ճամբորդութիւնից վերադարձաւ եւրոպական հագուստով, շլեապայով եւ այնպէս էլ մնաց մինչեւ վերջ :

Արփիկը Չարենցի համար եւ ընկեր էր, եւ քոյր, եւ մայր, ինչպէս եւ գրական խորհրդատու : Արփենիկին էր կարդում առաջինը նա իր երկերի սեւագրութիւնները :

Նրանք անբաժանելի ընկերներ էին ու միասին էին ամենուրեք : Արփիկն իր մեղմ բնաւորութեամբ բարերար ազդեցութիւն ունէր Չարենցի փոթորկալի խառնուածքի վրայ :

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(7 Շար.)

ՓԱՐԻԶ, ՀՍԿԱՅԻՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ, ՈՐ ԴԱՆԴԱՂՕՐԷՆ ԿԸ ԼԱՓԷ ՖՐԱՆՍԱՆ

«Օռոր»ի մէջ, Րէմոն Քարթիէ յօդուածաշարք մը կը հրատարակէ «Նոր Աշխարհը՝ Եւրոպան է» ընդհանուր խորագրով: Մանրակրկիտ քննութեան կ'ենթարկէ Ազատ Եւրոպայի 19 երկիրները — Ֆրանսան, Պէնէլիւքսի երեք երկիրները, Անգլիա, Սկանտինաւեան հինգ երկիրները, Անգլիա, Իրլանտան, Զուիցերիան, Արեւմտեան Գերմանիան, Աւստրիան, Իտալիան, Յունաստանը, Սպանիա, Փորթուգալն ու Վատիկանը: Ընդհանուր եզրակացութիւնը այն է, որ եթէ Եւրոպայի զանազան ազգերը մոռնան իրենց վէճերն ու միանան՝ կրնան փրկել սպիտակամորթ ժողովուրդներու ապագան:

Առանձին յօդուած մը նուիրուած էֆանիքին, որ կը ներկայացնենք այսօր: Յետագային պիտի տանք նաեւ վերոյիշեալ միւս երկիրներուն մասին հրատարակուած յօդուածներուն կարեւոր մասերը:

Լուի — Ֆիլիփ Թագաւորին կողմէ սահմանուած Փարիզի մէջ կ'ապրին երեք միլիոն բնակիչներ: Մայրաքաղաքին ղոնեւքէն անմիջապէս դուրս գտնուող 55 աւաններուն մէջ կ'ապրին երկու միլիոն մարդիկ, իսկ Նոթր — Տամ եկեղեցին իբր կեդրոն առնելով, քառասուն քմ. շառավիղով գծուած շրջանակ մը կը պարփակէ ուրիշ երկու հարիւր աւաններ եւս՝ 2 – 3 միլիոն բնակչութեամբ: Ուրեմն կարելի է ըսել, որ «Փարիզեան շրջան»ին մէջ (Սէն, Սէն է Ուազ, Սէն է Մարն նահանգները եւ Ուազ նահանգէն վեց քանթոն) այժմ կ'ապրին ութ միլիոն հոգի, քանի որ 1958 Յունուար մէկին 7·976·000 էր այդ թիւը:

Փարիզեան շրջանի աճումը հրէշային կոչուելու չափ արագ եղած է: Թիւերով խօսինք: 1831ին Ֆրանսա ունէր 33 միլիոն բնակիչ, իսկ Փարիզեան շրջանը՝ 1·767·000, համեմատութիւն՝ 5·3 առ հարիւր: 1960ին Ֆրանսա ունի 45 միլիոն բնակիչ, իսկ Փարիզեան շրջանը՝ ութ միլիոն, համեմատութիւն՝ 17·8 առ հարիւր: Այլ խօսքով, Փարիզեան շրջանը 8 անգամ աւելի աճած է քան ամբողջ Ֆրանսան:

Փարիզեան շրջանի այս անբնական աճումը, անշուշտ կը կատարուի ի հեճուկս Ֆրանսայի միւս շրջաններուն: Ուսանողութեան 41 առ հարիւրը, արուեստագէտներու 61 առ հարիւրը, գրողներու 66 առ հարիւրը, մեծ բժիշկներու, ճարտարապետներու, գործի մարդոց ճնշիչ մեծամասնութիւնը կ'ապրին Փարիզի մէջ:

Փարիզի այս չափազանցեալ կարեւորութիւնը սկսաւ թագաւորութեան օրով. բայց ժողովրդ. վարչաձեւի տակ աւելի եւս շատցաւ Փարիզի մենատիրութիւնը: Դարերէ ի վեր Ֆրանսայի ամբողջ շրջանները կը կառավարուին Փարիզի օրէնքներով — քաղաքական, մտաւորական, բարոյական եւ նիւթական մարզերուն մէջ:

Երկաթուղագծերու ճառագայթումին կեդրոնը Փարիզն է. այն աստիճան անհեթեթ կերպով, որ Պորտոյէն Լիոն երթալու համար ճամբան շեղելով Փարիզէն անցնողը (1093 քմ.) 75 վայրկեան կը շահէր 1939ին՝ Պորտոյէն ուղիղ գծով Լիոն գացողին վրայ (միայն 639 քմ.): Մայրաքաղաքը երկրին արուեստագիտական, վրական, վարչական, քաղաքական կեդրոնն էր արդէն, դարձած է նաեւ հարստարուեստի կեդրոնը:

Մեքենաշինութեան 35 առ հարիւրը, ելեկտրական արդիւնաբերութեան 44 առ հարիւրը, ինքնաշարժ կառքերու շինութեան 51 առ հարիւրը, օդանաւային արդիւնաբերութեան 53 առ հարիւրը՝ Փարիզ կեդրոնացած են: Անհատական ընկերութիւններու 64 առ հարիւրին կեդրոնը Փարիզ կը գտնուի: Դրամատանց պաշտօնէութեան 51 առ հարիւրը եւ ապահովութեան ընկերութիւններու պաշտօնէութեան 71 առ հարիւրը Փարիզի մէջ կ'աշխատին: Ֆրանսայի ընդհանուր գործառնութեանց գանձումներուն 41 առ հարիւրը կը կատարուի Փարիզի մէջ: Մէկ խօսքով, ընդհանուր հողամասին 2·2 առ հարիւրին վրայ ապրող ընդհ. բնակչութեան 17·8 հարիւրին ձեռքն է երկրին ընդհանուր գործառնութեան 41 առ հարիւրը:

Արևնախառնումէ տառապող հիւանդի մը կը նմանի Փարիզ, որուն փրկութեան համար պէտք է արիւն առնել իրմէ:

Բնակութեան եւ տուներու հարցն ալ ուրիշ աղէտ մըն է: Երբ նկատի առնենք որ շէնքի մը տեւողութեան սովորական շրջանը հարիւր տարի է, կը տեսնենք որ Փարիզի շէնքերուն մեծամասնութիւնը անբնակելի դարձած են, քանի որ Փարիզի բնակութեան 69·150 շէնքերէն 23·944ը 1871էն առաջ կառուցուած են: Իւրաքանչիւր տարի տասնեակներով շէնքեր կը փլին հիմնովին. իսկ հազարաւոր ուրիշներու կը սպառնայ նման վախճան մը:

Մեծ թիւով նոր շէնքեր կը շինուին Փարիզի մէջ, ճիշդ է. բայց այստեղ ալ ուրիշ ցաւ մը կայ: 1926էն մինչեւ 1946 մօտ 80·000 նոր բնակարաններ շինուած էին, բայց նոյն տարիներուն 83·000 բնակարաններ վերածուեցան գրասենեակներու:

Պարզ է, որ Փարիզը պէտք է վերաշինուի: Մեծ չափանիշներով վերջին վերաշինութիւնը՝ պարոն Հոսմանի օրով տեղի ունեցած է, այսինքն՝ մօտ հարիւր տարի առաջ:

Անհրաժեշտ դարձած է, որ Փարիզ իր հին մորթը փոխէ. հին բնակարանները նորերով փոխարինելը այլեւս բաւարար չէ: Փարիզ կը խեղդուի. աշխարհի մէջ ոչ մէկ ուրիշ քաղաք այսքան ճնշուած է. Քովէնհակի մէջ, իւրաքանչիւր հեքթարի միջին բնակչութիւնը 90 է, ինչ որ արդէն բաւական մեծ թիւ մը կը կազմէ. Վիէննայի մէջ իւրաքանչիւր հեքթարի վրայ 140 հոգի կ'ապրի, ինչ որ վերջին սահմանը կը կազմէ. Լոնտոնի մէջ մէկ հեքթարի վրայ 191 հոգի կ'ապրի, ինչ որ արդէն շատ շատ է: Բայց այս համեմատութիւնը՝ 270 է Փարիզի մէջ. այս՝ արդէն անտանելի է: Աղքատ թաղամասեր կան, ուր մէկ հեքթարի մէջ հազար բնակիչ կ'ապրի: Շան դ'Էլիզէն, Ֆոշ պողոտան, Դրդ թաղամասը՝ լաւ. բայց մեծ թիւով թաղամասեր կան, որոնք կանաչ տարածութիւն մը չունին:

Արդի Ֆրանսան պայքարի մէջ է իր հրէշային Փարիզին հետ: Այս պայքարը աւելի դիւրին կ'ըլլար եթէ ղօնէ տրամաբանական վարչութիւն մը գոյութիւն ունենար: Բայց ընդհակառակն, վարչական Փարիզը քաոսային վիճակ մը կը ներկայացնէ: Փարիզը քաղաքապետ չունի, այլ՝ քաղաքապետական ժողովի նախագահ մը, որ ամէն տարի կ'ընտրուի եւ որ վարչական ոչ մէկ իշխանութիւն ունի: Մեծ Փարիզը, փարիզեան շրջանը բաժնուած է չորս նահանգներու միջեւ ու բաղի այդ, կորսուած՝ նախարարութիւններու, կոմիտէներու, հանրային ու ադգայնացած ստասարկութիւններու, բարդ ցանցի մը մէջ: Շատեր կ'առաջարկեն փարիզեան շրջանը մէկ նահանգի վերածելով պարզացնել գլխաւոր խաչաձեւող վարչական մարմինները: Բայց ուրիշներ կը տատամսին ու կը մերժեն, վախնալով մէկ հոգիի մը (նահանգապետ) ձեռքը կեդրոնացնել Ֆրանսայի բնակչութեան մէկ հինգերորդը եւ հարստութեան մէկ չորրորդը կառավարելու հոգը. «կ'ենթակայէ՞ք թէ ինչ ուժ կը ներկայացնէ այդպիսի նահանգապետ մը»:

300է աւելի գործատուներ, 70·000 աշխատաւորներով Փարիզէն դէպի գաւառ փոխադրուած են, կառավարութիւնը հզերանական պայքար կը մղէ համոզելու համար բանուորներն ու պաշտօնէութիւնը, որ նախընտրելի է գաւառներու, լեռներու մաքուր օդին մէջ աշխատիլ, քան փարիզեան շրջանին խճողուած աշխատանոցներուն մէջ: Մասնաւոր օրէնքով մը, փարիզեան շրջանին մէջ արդիւնաբերական նոր հաստատութիւն մը հիմնելու համար կառավարական մասնաւոր արտօնութիւն պէտք է ունենալ:

Հակառակ այս բոլորին, Փարիզի բնակչութիւնը կ'աւելնայ ամէն տարի:

Փարիզի վերանորոգումով զբաղող յանձնախումբը գործի լծուած է. առաջին հերթին՝ թեթեւցնել մայրաքաղաքին բնակչութիւնը: Մասնաւոր ծրագրով մը, Նոթր Տամէն 20 – 40 քմ. շառաւիղով շրջագծի մը վրայ սկսած են արդիական քաղաքներ շինել, ուր 20 – 40·000 հոգի բնակութիւն եւ գործ կրնան գտնել: Շինութիւնները սկսած են եւ կը յառաջանան Մասիի, Անթոնիի, Սարսէլի, Փալէզոյի եւ շատ մը այլ շրջաններու մէջ: 1958էն ի վեր ՖրանսաԳերմանիոյ չափ ու Անգլիայէն աւելի տուներ կը շինէ, բայց այնքան յետամնաց էր այդ մարզին մէջ, որ հիմնական ճիգը տակաւին բաւարար չէ:

Ներկայ Փարիզը արիւնախառնումէ տառապող հիւանդ մըն է: Անհրաժեշտ է, որ Փարիզ իր հին մորթէն դուրս գայ ու տարածուի դէպի արեւմուտք, եթէ չուզեր խեղդամահ ըլլալ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ՕՐ»Ը

ՄԱՐՍԷՅԼ, (յապաղած).— Խուռներամ եւ խանդավառ բազմութիւն մը, եկած էր լեցնելու Ալհամպրայի ընդարձակ սրահը, Հոկտեմբեր ութին, երեկոյեան, տօնելու համար, Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը:

Դաշնակցական երիտասարդութեան անունով հանդէսի բացումը կատարեց ընկ. Յակոբ Արթինեան, Դաշնակցութիւնը նմանցնելով երկրորդ Սասունցի Դաւիթի մը, որ 19րդ դարու վերջաւորութեան եկաւ առաջնորդելու իր ժողովուրդը դէպի ազատութեան եւ անկախութեան արշալոյսը: «Դաշնակցութիւնը, ըսաւ ընկերը, արդէնք եւ յուսահատութիւն չճանչցաւ հայ ժողովուրդին ծառայելու սրբազան ճամբուն վրայ: Այսօր պաշտամունքով եւ երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք այս մեծ կազմակերպութեան առջեւ: Անխախտ հաւատքով եւ անպարտելի վճռականութեամբ պիտի շարունակենք բարձր պահել մեր պաշտելի կուսակցութեան դրօշակը յանուն հայ ժողովուրդի բարօրութեան եւ հայկական դատի արդար լուծումին»:

Ապա ընկեր Արթինեան բեմ հրաւիրեց օրուան նախագահը՝ ընկ. Յակոբ Պապիկեան, որ հակիրճ խօսքերով պատմականը ըրաւ Դաշնակցութեան թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէս ծնաւ այս կուսակցութիւնը, որ իր լաւագոյնը զոհեց ծառայելու համար միայն հայ ժողովուրդին: Ընկեր Պապիկեան կոչ ուղղեց ժողովուրդին որ քաջալերէ եւ զօրացնէ Դաշնակցութեան վրայ, որ կը շարունակէ աշխատիլ իր ժողովուրդի շահերուն համար:

Օրուան բանախօսն էր յատկապէս Փարիզէն հրաւիրուած ընկեր Ժիրայր Դատաւորեան, որ նախ ֆրանսերէն լեզուով բարեկամներու մաղթեց Ֆրանսայի հիւրերուն, որոնց մէջ աչքի կը զարնէին Պ. Պրիոլ, քաղաքապետարանի խորհրդական, որ կը ներկայացնէր քաղաքապետ Կասթոն Տէֆէրը, Աշիլ Սինին կը ներկայացնէր երեսփոխան Ֆրանսիս Լէնհարը, իսկ Սէլզոն՝ ծերակուտական Իրմա Րապուլի եւ ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ՝ Փասքինին:

Ապա ընկեր Դատաւորեան հայերէն լեզուով խանդավառող եւ գեղեցիկ ճառով մը ներկայացուց Դաշնակցութեան արժէքը հայ կեանքէն ներս: Դաշնակցութիւնն էր, ըսաւ ընկերը, որ 19րդ դարու վերջաւորութեան եկաւ եւ հայ գանգուածներու հոգիին մէջ արթնցուց ազատ ապրելու ձգտումը: Իր ծնունդին 70 տարիներ ետքն ալ տակաւին կենսունակ է այս մեծ կազմակերպութիւնը աւելի քան երբեք, սկսած Միջնաւոր Արեւելքի Հայաշատ մեր գաղութներէն մինչեւ Եւրոպա եւ Ամերիկա:

Մէջ ընդ մէջ գործադրուեցաւ գեղարուեստական շատ ճոխ յայտագիր մը, որուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Փարիզէն՝ երգչուհի Շաքէ Պէնկեան, Մարսէյլէն՝ երգչուհի Օր. Ժայլին Փափազեան, դաշնակահարուհի Օր. Սիւզան Պօյաճեան, արտասանողներ Օր. Արմինէ Գալփաքեան եւ Օր. Ալիս Յարութիւնեան, իսկ ակորտէոնի վրայ փոքրիկն Ծոլխունեան:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ աչքի կը զարնէին երկու կենդանի պատկերներ եւ հայկական պարը ղեկավարութեամբ Տիկ. Մանուշ Շահմիրեանին, որ ոչինչ խնայած էր հանդէսի յաջողութեան համար:

Հանդէսի պաշտօնական մասէն ետքը ուրախութիւնը շարունակուեցաւ տաք մթնոլորտի մէջ մինչեւ առաւօտ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ամէնէն անտանելի ապուշները՝ քիչ մը խելք ունեցողներն են:

ԼԱ. ՌՈՇՖՈՒՔՕ

×

Ինչ փոյթ հանոյքի մը խաբուսիկ ըլլալը, երբ զայն իրական կը կարծէ մարդ:

Ա. ՖՐՈՒՍ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Ձնայոց քաղաքի հիմնադրելու օրից, Թագաւորի հրամանով Հայոց Աշխարհի շատ մասերից, յատկապէս արքունի շէներից հաւաքեցին այդտեղ ամէն կարգի արհեստաւոր ու գործաւոր, բայց եւ այնպէս քաղաքի շինարարութիւնը չէր ընթանում այնպէս, ինչպէս սպասում էր Արշակը. կատարւում էր դանդաղ, քանզի սակաւ էին մարդիկ քաղաքի բազմատեսակ աշխատանքները գլուխ բերելու համար: Այդ իսկ պատճառով Արշակը նկատելով, որ քաղաքի կառուցումը կարող է տեւել տարիներ, միտք յղացաւ դիմել նախարարներին եւ խնդրել, որ գործաւորներ տան եւ առ հասարակ օգնեն աւանի շինարարութեան: [illegible] , որ դրա համար հրաւիրուած էին մեծ մայրաքաղաքը Հայոց՝ Վաղարշապատ, խոստացան անել կարելին: Բայց, վերադառնալով իրենց կալուածները, շատերը չուղարկեցին եւ ոչ մի մարդ ... Անցաւ տարուց աւելի եւ ... ոչ մի գործաւոր: Արշակը սպասեց եւ այլեւս չկրկնեց իր խնդրանքը: Նա չուզեց անգամ յիշեցնել եւ ոչ էլ դիմել խիստ միջոցների, այլ միայն զրուցին յղեց բերդատէր նախարարներին, թէ, յանուն երկրի ապահովութեան, ցանկալի է համարում, որ «նախարարաց պատկանող բերդերը» լինեն թագաւորի տրամադրութեան տակ, որպէսզի «ի դէպի պատերազմի» ինքը ի վիճակի լինի պաշտպանել երկիրը հայրենի:

«Մարդեր չտուին բանակը զօրացնելու, մարդեր չտուին Աւանը շինելու, թերեւս բերդերը զիջանեն յանուն հայրենի երկրի ապահովութեան», մտածում էր Արշակը եւ սպասում: Անցաւ մէկ – երկու ամիս՝ նա սպասում էր եւ մտածում, թէ այս եւս մերժելու դէպքում ի՞նչ պէտք է անել, որպէսզի նախարարները ենթարկուեն իրեն ...

Նա խորհում էր եւ սպասում, երբ տեղի ունեցաւ, աւելի շուտ՝ յայտնուեց մի դէպք, որ առժամ մոռացնել տուեց նրան թէ Աւանը, թէ բերդերը: Դէպք, որին յաջորդեցին ուրիշ նոր դէպքեր եւ դարձեալ մոռացնել տուին թէ Աւանը եւ թէ բերդերը:

Բայց տեսնել լաւ է ամէնը նկարագրենք յաջորդաբար, ինչպէս տեղի են ունեցել ճշմարտապէս:

×

Մի առաւօտ Արշակը, ըստ սովորութեան, գլխարաց ու գօտեպինդ կապայով երթեւեկում էր Վաղարշապատի պալատի դահասրահում եւ ուշադիր լսում զեկոյցը իր սենեկապետ ու կնքապահ Վարդ Մամիկոնեանի, որ 40ն անց միջահասակ տղամարդ էր՝ բոլոր Մամիկոնեաններին նման խոյաքիթ ու սրահայեաց: Սա մերթ ակերպ ձայնով, երբեմն միայն այս կամ այն բառը շեշտելով, ձայնի մէջ սակայն պատշաճը պահած, իրար յետեւից պատմում էր այն բոլոր լուրերի եւ դրութեանց մասին, ինչ ստացուել էր պալատում: Թէ լուրերը, թէ դրութիւնները սովորական էին. այդ ամէնի մէջ արտակարգ ոչինչ չկար.— սահմանները հանդիստ են, հազարապետը լուրեր է առել գաւառներից, թէ տուրքերը գանձւում են «դժուարաւ, քանզի երաշտ է եղել եւ կարկուտ սաստիկ»... Ապա հետեւեցին մանր լուրեր — մի ծառայ, տիրոջից դժգոհ, հեծել է նրա նժոյգը եւ փախել քաղաքից, մի աննշան սեպուհ ընդհարուել է հարեւանի հետ եւ սպանել նրա ծառաներից երկուսին, մի այլ նախարար ...

ՍՏԷՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

մէն, որպէսզի փաստաբան մը յանձնա–րարեն իրեն։ Դժուար գործ ։

Լսուած են երեք վկաներ, տակաւին կարգի կը սպասեն չորս ուրիշներ։ Ժամը բաւական յառաջացած է ։ Նախագահը կ'որոշէ վաղուան յետաձգել դատը լսելու համար միւս վկաները ։

Եասը Ատայի դատավարութեան յատ–կանշական կողմերէն մին կը կազմէ թեր–թերուն համար լուսանկար հանելու պարագան ։ Նկատելով որ արգիլուած է լուսանկարել կղզին մէջ, բանակն է որ ստանձնած է այդ պարտականութիւնը ։ Կը լուսանկարէ եւ անմիջապէս իւրաքան–չիւր լուսանկարէն բազմացնելով կը ծա–խէ լրագրողներուն՝ հատը 25 ոսկի ։

Բանակի լուսանկարիչները գործի վրայ են ամէն վայրկեան ։ Մաս առ մաս կը հանեն լուսանկարները եւ մաս առ մաս ու ձեռքէ ձեռք կը խլուին լրագրողներու կողմէ ։ Այս տեսարանը կը շարունակուի մինչեւ դատավարութեան վերջը եւ ամե–նավերջին նկարներն ալ կը ծախուին շո–գենաւին մէջ՝ վերադարձին ։

×

Վերադարձը՝ ուրիշ պատմութիւն ։ Բո–լոր լրագրողները գործի են լծուած, ձե–ռագիր պատրաստելու եւ իրենց թերթին հասցնելու համար ։ Ամէն կողմէ կը լսուին գրամեքենաներու ձայները ։

Այսպէս առաւօտեան ժամը եօթին Տոլ–մապահչէէն ճամբայ ելլելէ ետք, ժամը 19ին դարձեալ Տոլմապահչէ ։

×

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ծանօթ փաստաբան Մօրիս Կառսոն հաղորդագրութիւն մը հրապա–րակեց յայտնելով թէ Եասը Ատայի դա–տավարութիւնը համապատասխան չէ իրաւական օրէնքին ։ Պաշտպանութեան փաստաբանները լայնօրէն կ'ուզեն օգտա–գործել Կառսոնի տեսակէտը ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զ. Յակոբ Տէր – Յակոբ–եան,

Պ. Տիրք Տէր – Յակոբեան,

Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր – Յակոբ–եան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատար–ուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կի–րակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկր–տիչ եկեղեցւոյ մէջ ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱԼԱՔԵԱՆ Ս. Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պոմոնի Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցա–նէ թէ՝ այս Կիրակի, Տօն Գիւտ Խաչի, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղի պիտի ունենայ Թաղիս Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյն մէջ, ի յիշատակ Հայ. Ֆր–րանսայի Թեմի շինար Առաջնորդ հան–գուցեալ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔ–ԵԱՆԻ ։ Իր մահուան 26րդ տա–րելիցին առթիւ (վախճանած է 1934 Հոկտեմբեր չորսին) ։ Կը հրա–ւիրուի Մարսէյլի եւ շրջանի հայ ժողո–վուրդը ներկայ ըլլալ այն արարողու–թեանց, յարգելու համար հանգուցեալ Սրբազանին յիշատակը ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Անդրանիկ Յակոբեան, Այրի Տիկին Նուարդ Երամեան, Տէր եւ Տիկին Սառ–քիս Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Պաղ–տիկ Քըլըճեան, ինչպէս նաեւ Էմիրեան, Վարդանեան, Յակոբեան, Ժամկոչեան, Պօղոյեան, Կարապետեան եւ Ղարիպեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգե–հանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօ–ղոս – Պետրոս եկեղեցիին մէջ իրենց կո–նոջ, աղջկան եւ ազգականին՝

ԼԻՒՍԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ։

Կը հրաւիրուի ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խը–նամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, ողբացեալ Տի–կին ՄՈՒՐԱՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ ։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշա–տակը յարգողները ։

×

Այրի Տիկին Արշալոյս Գոչունեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կա–տարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԳՈՉՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ։

Այս Կիրակի առաւօտ, Լիոնի Ս. Աստ–ուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ու–րախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերա–բացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէ–նի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սօտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգո–յութեան պատճառով ։

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդու–թիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած գպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարագով ։

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու ար–ձանագրութիւնները ։

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս դիւրութիւնը յանձն առած է սիրայօ–ժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակու–թիւն տալու մտահոգութեամբ ։

Ծարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնա–հատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զա–ւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ու–ծացումէ զերծ պահելու համար ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն – Պլէօի սրահը, (Սրնօն) ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վը–րայ ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէլի սրահին մէջ ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Առնուվիլի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, ընկերուհի Հապէշեանի բնակարա–նը ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ԹՈՔԱՏԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժո–ղովը այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 23), ժա–մը 16ին, սովորական վայրը ։

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

(Ամերիկա մեկնումին առթիւ)

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ Փարիզի շրջանի բո–լոր մասնաճիւղերուն ։

Երեկոյթը տեղի կ'ունենայ այս Ուր–բաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Լիւթէսիա–յի սրահը ։

43, Boulevard Raspail

Կը հրաւիրուին ընկերուհիներն ու հա–մակիրները ։

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կ. Պոլսոյ Ազգ. Կեդր. Վարժարանի նախկին սաներու հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ օր ժամը 17–19, Գ. Աճէմեանին ճաշարանը, 12 Րիւ Քատէ ։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ ։

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, Գիւտ Խաչի տօնին առթիւ, այս Կիրակի, պիտի մատուցուի քառաձայն Ս. պատարագ ։ Կը պատարագէ Հայրապե–տական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Վռամշապուհ Արք. Քիպարեա–նի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի, Կո–միտաս վրդ. ի յիշատակին ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ
21
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
21 OCTOBRE
1960

36րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 8931 36EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4732

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՇԱՀԻ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԿԻ ՄՈԼԷ ԻՆՔԶԻՆՔԷՆ Կ'ԵԼԼԷ

Հաւանաբար քիչ պատահի, որ կառավարութիւն մը նման հակասական կացութեան մը առջեւ գտնուի կամ ինք իսկ ստեղծէ : Կը թուի թէ ի վերջոյ Տըպրէ քաշուիլ պիտի տայ զինուորական օրէնք ծրագիրը, հակառակ իր դէմ ունեցած մեծամասնութեան :

Չորեքշաբթի օրուան նիստը տեւեց մինչեւ Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 3 եւ բաւական փոթորկալից անցաւ : Ի վերջոյ նիստը վերջացաւ «առարկութեան բանաձեւի» մը յանձնումով, որ քանի մը օր կը յետաձգէ վստահութեան քուէի հարցը : Բայց լաւագոյն է պատկերը ներկայացնել սկիզբէն : Չորեքշաբթի առտու, նախարարաց խորհուրդը արտօնութիւն կու տար նախարարապետին որ վստահութեան քուէ առաջարկէ Ազգ. Ժողովին «Հարուածելու Ուժին» հարցին առթիւ : Այս պայմաններու տակ, նիստը կը վերսկսէր Չորեքշաբթի օր : Առաջին խօսք առնողը եղաւ Վալանթէն որ հակառակ հիւանդութեան, ուզած էր անձամբ պարզել իր տեսակէտը : Անկախ երեսփոխան, Վալանթէն Ազգ. Պաշտպանութեան Յանձնախումբին նախագահն է եւ հետեւեալ չորս առաջարկները կ'ընէ — Ա) Ատոմ հիւլէական զէնքի, պաշտպանութեան արդի միջոցներ գոյութիւն չունին : Բ) Արդիականացումը չի կրնար «Հարուածելու Ուժով» միայն սահմանուիլ, Գ) Նպատակը պէտք չէ վերացական անկախութիւն մը ըլլայ այլ հաւաքական պաշտպանութիւն մը : Դ) Ներկայիս, իմաստութիւնը վերջնական որոշումներ տալը չէ : Արդարեւ Վալանթէն վստահ չէ որ ներկայ զէնքերը իմաստ մը կ'ունենան 1967ին : Խօսք կ'առնեն նաեւ Մուշալ, Փալեվսքի, Շմիթ, եւն. եւն. : Մինչ այդ կուսակցական հինգ խմբակցութիւններ կ'որոշէին բանաձեւ մը ներկայացնել առաջարկելով որ ծրագիրը յանձնախումբի յանձնուի, այլ խօսքով ժամանակ շահելու ձեւ մըն էր : Ընկերվարականները կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնելով կը յաջողէին Անկախները, Հանրապետութեան Միութիւնը, Ժողովրդավար Համաձայնութիւնը եւ Ժողովրդական Շարժումը համոզել :

Հոս է սակայն որ Տըպրէ «վարպետութիւն մը» կը փորձէր եւ կը յաջողէր : Ուշի ուշով կը հետեւէր Շմիթի (ընկերվարական) որ պաշտօնապէս պիտի ներկայացնէր բանաձեւը, եթէ ըլլար, անմիջապէս քուէարկութեան պիտի անցնէին եւ վարչապետը գիտէր թէ մեծամասնութիւն կայ, կը մնար ժամ առաջ վստահութեան քուէ դնել, կամ Ե. Հանրապետութեան սահմանադրութեան համաձայն՝ «խնդրոյ առարկայ ընել կառավարութեան պատասխանատուութիւնը» : Եւ Տըպրէ ժամը 3ին 10 վայրկեան մնացած վստահութիւն կ'ուզէր : Բողոքի ձայներ կը լսուին, անմիջապէս, Կի Մոլէ կը պոռար «ոտնձգութիւն է» : Տասը վայրկ. ետք, ընկերվարականները առարկութեան բանաձեւ մը կը պատրաստէին ըստ Սահմանադրութեան 49րդ յօդուածին որ կ'ըսէ — «Վարչապետը, Նախարարաց Խորհուրդին հետ խորհրդակցելէ ետք, Ազգ. Ժողովին առջեւ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ կառավարութեան գոյութիւնը : Բանաձեւի մը քուէարկութեամբ Ազգային Ժողովը խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ կառավարութեան պատասխանատուութիւնը : Նման բանաձեւ մը ընդունելի է միայն այն ատեն երբ ստորագրուած ըլլայ Ազգ. Ժողովի անդամներուն նուազագոյն մէկ տասներորդին կողմէ» : Տարակոյս չկայ որ Կի Մոլէ պիտի կրնայ գտնել 56 ստորագրութիւն եւ բանաձեւը (մօսիոն տը սանսիւր) Ազգ. Ժողովին պիտի ներկայացուի երկուշաբթի, Կի Մոլէի կողմէ :

Անգամ մը եւս յստակ է թէ կառավարութիւնը պիտի շահի իր դէմ ունենալով հանդերձ մեծամասնութիւն մը :

Արդարեւ եթէ ծրագիրը մերժուի, կամ Տըպրէ հրաժարի, ինչպէս երեսին պոռացին առջի գիշեր, Ազգ. Ժողովը կը լուծուի եւ ստեղծուած քաոսը աւելի գէշ կ'ըլլայ : Նոր ընտրութեանց պարագային, կան երեսփոխաններ որոնք կրնան չընտրուիլ, ուրեմն պիտի համակերպին եւ վստահութիւն տան կառավարութեան : Այսօր խնդրոյ առարկայ է ոչ միայն կառավարութիւնը այլ՝ վարչաձեւը բայց ան կը դիմանայ հակառակ իր դէմ ունենալով օրէ օր դժգոհներու եւ ընդդիմադիրներու աւելի մեծ թիւ մը, առ ի չգոյէ լաւագոյնի : Տը Կոլի գլխաւոր ուժն է այդ, տեղը գնելիք մարդ չկայ :

ԵԱՍԸ ԱՏԱ

ՄԵՆՏԵՐԷՍ.— "ԴԱՍ ՄԸ ՊԷՏՔ Է ՏԱՅԻՆՔ ՄԱԿԱՐԻՈՍԻ"

Երեք օրուան դադարէ ետք, Չորեքշաբթի, վերսկսած է Թուրք նախկին վարիչներու դատավարութիւնը : Պայարի չունի խնդրէն յետոյ, Ատեանը այս անգամ զբաղած է Սեպտեմբեր 6-7ի խռովքով : Ինչպէս գրած էինք դիմոկրատ կառավարութեան նախկին վարիչները կ'ամբաստանուին իբրեւ դէպքին կազմակերպիչները : Զինուորական կառավարութեան կողմէ նշանակուած քննիչ յանձնախումբի պատրաստած տեղեկագրին համաձայն, Մենտերէս եւ իր գործակիցները Սելանիկի (Յունաստան) Աթաթիւրքի ծնած տան վրայ, ռումբ մը նետել տուած են, Թուրք ուսանողի մը ձեռքով : Այս «բեմադրութեան» նպատակը եղած է գրգռել Թուրք ամբոխը որպէսզի փողոց իջնէ եւ հակայոյն ցոյցեր կազմակերպէ, ազդելու համար ընդհանրապէս միջազգային եւ յատկապէս Անգլիոյ եւ Յունաստանի կարծիքին վրայ, Լոնտոնի Կիպրոսի բանակցութիւններուն առթիւ : Արդարեւ, քննիչ յանձնախումբին համաձայն օրուան արտաքին նախարարը՝ Զորլու Լոնտոնէն Անգարա հեռագիր քաշած է առաջարկելով որ Պոլսոյ, Իզմիրի եւ այլ քաղաքներու մէջ ցոյցեր կազմակերպուին, Կիպրոսի շուրջ : Կառավարութեան կողմէ կազմակերպուած ցոյցերը, որոնք խաղաղ պայմաններու տակ պէտք է տեղի ունենային, շատ շուտով վերածուած են՝ կողոպուտի եւ ջարդի : 3.584 Յոյներ եւ բազմաթիւ Հայեր ու Հրեաներ կողոպտուած են : Հրկիզուած են 75 եկեղեցիներ եւ բազմաթիւ խանութներ ու տուներ : Բռնաբարութեան դէպքեր պատահած են եւ տասնեակ մը Յոյներ սպաննուած են ամէնէն վայրագ պայմաններու տակ : Այաթրիատայի եկեղեցիին քահանան մորթազերծ եղած է, ողջ – ողջ : Մտահոգ՝ տեսնելով թէ կացութիւնը կը բարդանայ, Մենտերէսի կառավարութիւնը վերջին պահուն, երբ արդէն եղածը եղած էր, «խիստ» միջոցներ ձեռք առած եւ երկու հազար հոգի ձերբակալած է, յետագային դատնոց? արձակելու համար :

Ատեանը այժմ պիտի ճշդէ թէ ինչ չափով պատասխանատու են անկեալ կառավարութեան վարիչները : Դէպքին առնչութեամբ ամբաստանուած են նախկին նախագահը՝ Պայար, նախկին վարչապետը Մենտերէս, արտաքին նախարարը՝ Զորլու, Քէօփրիւլիւ եւ ուրիշ եօթը անձեր :

Ատեանի նախագահը՝ Սելիմ Պաշոլ հարցաքննած է նախկին նախագահը որ յայտարարած է, թէ՝ անցած – դարձածէն լուր չէ ունեցած : «Մենք չէ որ կազմակերպեցինք : Եթէ գիտնայի, արգելք կը հանդիսանայի» :

Ճէլալ Պայարէն ետք հարցաքննուած է Մենտերէս : Վկաներէն մէկը, ոստիկան մը յայտարարած է.— «Կանչուեցայ Մենտերէսի կողմէ, որ հրամայեց ձերբակալել համայնավարներ եւ դէպքերուն պատասխանատուութիւնը անոնց վրայ բարդել» : Մենտերէս իր կարգին յայտարարած է. — «Ըսին թէ ռումբը Թուրքիայէն կու գայ (խօսքը Սելանիկ պայթած ռումբին մասին է) : Սակայն ո՞ւր կը գտնուին ռումբերը : Նպարավաճառի խանութնե՞րուն մէջ» : Այս առթիւ յիշորդակից յայտարարած է թէ՝ «պէտք էր դաս մը տալ Մակարիոսին» : Կէսօրէ վերջի նիստէն կարդացուած է Յունաստանի վարչապետին ուղղուած նամակ մը, գտնուած վարչապետին արկղներուն մէջ, ուր կ'ըսուի՝ «Ամէն ինչ պարզ պիտի ըլլար եթէ համայնավարներու պատասխանատուութեան մասին փաստեր ունենայինք» : Ամբաստանեալը մերժած է ընդունիլ նամակին վաւերականութիւնը. «Ի վերջոյ ի՞նչ կրնայ փաստել այս տեսակ թուղթ մը» :

Նախկին արտաքին նախարարը՝ Զորլու եւ Ֆաթին Քէօփրիւլիւ մերժած են իրենց դէմ եղած ամբաստանութիւնները դիտել տալով, որ ցոյցերուն տեղեկացած են միջադէպերէն ետք միայն :

Մրը Մրին

ԱԶԳԻ՛Ն ՀԱՄԱՐ …

— Պատուարժան վարչութիւն Քերբենքելէի Հայրենակցական Միութեան — Ներկայիս կ'ուզեմ ձեզի իմացնել որ որոշած եմ գրել ձեր գիւղին պատմութիւնը : Ըսեմ ձեզի թէ ինչպէս այս միտքը յղացայ … Բարեկամի մը տունը ճաշի գացած էի … Ճաշէն անմիջապէս առաջ, ինչպէս սովորութիւնը կը պահանջէ, տանտիկինը եւ ուրիշ տանտիկիններ օղիի սեղան մը շտկեցին …. Վրան *մէզէ*ներուն տեսակները … կը հաւատա՞ք, չորս հոգի, մէկ ժամուան մէջ այդ շիշ մը օղիին տակէն մտանք վրայէն ելանք … Երբ գաւաթները իրարու ետեւէ կը լեցուէին ու կը պարպուէին, ներկաներէն մէկը, որ շատ ծանօթ բանաստեղծ մըն է, սկսաւ պատմել Քերբենքելեցի Գիժ Վարդանի պատմութիւնը … Երբ իր պատմութիւնը վերջացուց, ըսաւ որ շատ աղէկ պիտի ըլլար եթէ մէկը խելք ընէր ու գրէր Քերբենքելէ գիւղին հերոսամարտին պատմութիւնը … Ինչպէս գիտէք, ես ազգին նուիրուած մարդ եմ … Ինծի համար միայն ազգ գոյութիւն ունի … Ուրիշ բա՛ն աչքիս չերեւար … Ազգ ըսի՞ն, հոգիս կուտամ … Եթէ դրամ ունենայի, անշուշտ դրամ ալ կուտայի, բայց չունիմ …. Այդ խօսակցութեան յաջորդ օրն իսկ ատդին անդին ինկայ ու գտայ ձեր Հայրենակցականին հասցէն … Ի հարկէ եթէ գտած չըլլայի, այս նամակը ինչպէ՞ս ձեր ձեռքը հասցուցած պիտի ըլլայի … Ուրեմն, էրկան խօսքին կարճը, ես պատրաստ եմ գրելու ձեր գիւղին հերոսամարտին պատմութիւնը … Յոյս ունիմ դուք ալ համաձայն կը գտնուիք այս ծրագրիս … Ես ազգէն բա՛ն սպասող մարդ չեմ … Ես միայն սկզբունքի համար կը գրեմ … Եթէ ձեր հաւանութիւնը տաք այս որոշումիս, անշուշտ խելք կ'ընէք եւ ինծի կը ղրկէք լուսանկարները քանի մը յայտնի դէմքերու՝ ձեր գիւղէն … Սանկ քանի մը հոգի, որոնք այսօր բարձր դիրքերու հասած են Ամերիկայի մէջ եւ իրենց հարստութեամբ կը փայլին … Նպատակս է որ այդ անձերուն նուէր ղրկուելիք գիրքերը շքեղօրէն կազմուած եւ իմ կողմէս ստորագրուած ըլլան … Հատորս կարծեմ 3 – 400 էջ կ'ըլլայ … Բայց, եթէ ձեր Պատուարժան վարչութիւնը փափաքի, քիչ մը աւելի կ'երկնցնեմ : Դուք ինծի ձգեցէք սովորական նիւթ մը երկնցնելու գործը ․․ Անգամ մը, մեծահարուստի մը թոռան կնունքը նկարագրեցի 32 էջնոց գրքոյկի մը մէջ … Ուրիշին տուեր էին այդ նիւթը, բայց խեղճը, չէր կրցած մէջէն ելլել … Ես ելայ … Ըսելս այն է որ իմ գրիչս *լաստիկի* պէս է — ուզած ատենս կը քաշեմ, կ'երկնցնեմ … Յոյս ունիմ որ այս առաջարկիս դէմ չէք ըլլար … Իմ գլխաւոր նպատակս է, աւելորդ է ըսել, անցեալի մշուշէն դուրս քաշել մեր ազգին պատիւ բերող հերոսական կռիւներու մանրամասն պատմութիւնը, որպէսզի յաջորդ սերունդները հայկական ոգիով դաստիարակուին եւ օրինակ առնեն Գիժ Վարդաններէն … Նորէն կը կրկնեմ որ ես ազգիս համար հոգիս *զուրբան*ընող մարդ եմ … Քանի՛ անգամ *զուրբան* եղայ, գիտէ՞ք … *Եօրտէկէյլ*ներու Հայրենակցականին պատմութիւնը գրեցի, վնասով մէջէն ելայ … Ղըզըլ – Չախչախցիներուն պատմութիւնը գրեցի, դրամ կորսնցուցի … Բայց հոգս … Ձեր խոնարհ ծառան՝ Դամիանոս Ազգասէրեան …

×

Յետ Գրութեան — Պահարանը գոցելու վրայ էի երբ յիշեցի որ աննշան ու անկարեւոր կէտի մը մասին գրելու մոռցեր եմ …

Կրնայի՞ք — սխալ մեկնութիւն չտաք ըսելիքիս — սանկ 650 տոլարնոց փոքրիկ չէք մը ղրկել ինծի՝ թուղթի եւ մելանի ծախքերս գոցելու համար … Վարձատրութիւն չէ որ կ'ուզեմ, Աստուա՛ծ չընէ … Ազգին համար գիրք գրեմ եւ դրա՞մ ուզեմ … Երբեք : Ուրիշ կէտ մըն ալ — շատ գոհ կը մնամ եթէ այդ փոքրիկ չէքը կանխիկ ուղարկէք … Ատիկա անհրաժեշտ է, որպէսզի քաջալերուիմ և թուղթին եւ մելանին լաւ տեսակը առնեմ …

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՏԽՐՈՒՆԻ.— ՏԻԳՐԱՆ ՉԻԹՈՒՆԻ

Վերջին պահուն մեզի կը հաղորդեն թէ Չորեքշաբթի իրիկուն, մեռած է Պ. Տիգրան Չիթունի, 80 տարեկանին, ընիկ Վանեցի : Հանգուցեալը գրագէտ եւ հրապարակագիր ունէր բազմաթիւ երկասիրութիւններ (Սասունականք, Բիւր ակ հազար ակ եւն.) :

Մեր ցաւակցութիւնները այրիին և զաւակներուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ կռիւ տեղի ունեցած է Իսրայէլի վերեւ Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան պատկանող «Միկ 17»ի մը եւ Իսրայէլեան օդանաւի մը միջեւ : Երկու կողմերն ալ կը պնդեն թէ վար առած են հակառակորդ օդանաւ մը :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կառավարութեան որոշումով արգիլուեցաւ ամերիկեան ապրանքներու Քուպա արտածումը : Արգելքէ դուրս կը մնան դեղերը եւ ուտեստեղէնի վերաբերեալ արտադրութիւնները :

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ Պրիթանիոն մեկնեցաւ, առաջին հանգրուանը իր հարաւ – արեւելք շրջագայութեան, Կիրակի պիտի այցելէ Մոնթէ – Քարլօ : Նիսի մէջ պիտի տեսնուի Չըրչիլի հետ :

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ»Ը

Ինքնավար Թուականներէն սկսեալ մինչեւ 1925 Եւրոպայի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեդրոնն էր Դրօշակի խմբագրատունը, Լեմանի գեղածիծաղ ափերուն վրայ:

Բաւական էր պահարանին վրայ գրել «Խմբագրութիւն Դրօշակի, Ժընեւ, Զուիցերիա», առանց փողոցի անուն եւ թիւ նշանակելու: Նամակը կը հասնէր Դաշնակցութեան:

Կուսակցութեան Գերագոյն մարմինը ժամանակին, համխեան եւ ցարական բռնակալութեան օրերուն երկու կեդրոն ունէր՝ Արեւելեան եւ Արեւմտեան Բիւրօ անունով: Առաջինը կը ղեկավարէր երկրի գործերը: Երկրորդը քաղաքական – դիւանագիտական աշխատանք կը կատարէր արտասահմանի մէջ:

Զուիցերիան այն միակ ապահով երկիրն էր, ուր բոլոր կեղեքուած եւ ճնշուած ժողովուրդներու յեղափոխական կազմակերպութեանց վարիչները ապաստանութիւն էին գտած եւ առանց արգելքի կ՚աշխատէին յօգուտ իրենց հայրենիքի ազատագրութեան:

1908ի Օսմ. Սահմանադրութիւնը նոր ուղղութիւն մը բացած էր կուսակցութեանց առջեւ, որոնք դադար տուին գաղտնի գործունէութեան: 1914ի պատերազմը վեր ի վայր շրջեց ամէն բան: Հայաստանի անկախութիւնը պսակումն եղաւ Դաշնակցութեան շուրջ երեք տասնեակ տարիներու յեղափոխական գործունէութեան: Խորհրդայնացումը անգամ մը եւս վեր ի վայր շրջեց ամէն ինչ: Ու կուսակցութիւնը երկրէն արտասահման փոխադրեց իր կեդրոնը:

Ժընեւի մէջ պահուեցաւ Դրօշակի խմբագրատունը, իբրեւ «Դաշնակցութեան Տուն», Պաշտօնաթերթը լոյս չէր տեսներ երկար ատենէ ի վեր:

Հայաստանի Խորհրդայնացումը 1920 Դեկտեմբերի սկիզբը, Իզմիրի աղէտը 1922 Սեպտեմբերին եւ Պոլսոյ պարպումը Դաշնակիցներէն 1923ի գարնան «գաղթական» դարձուցին Հայութիւնը:

Մեծ թիւով Հայեր գացին հաստատուելու Ֆրանսա, ուր ունէինք հայկական փոքրիկ գաղութ մը եւ ուսանողներ:

Փարիզ կեդրոնն էր միջազգային դիւանագիտութեան: Հոն էին մեր զոյգ Պատուիրակութիւնները, — Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնն ու Ազգային պատուիրակութիւնը — Ա. Ահարոնեանի եւ Պօղոս Նուպարի գլխաւորութեամբ: Հայկական Դատը օրակարգի վրայ էր տակաւին:

Այս պայմաններուն տակ է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գերագոյն Մարմինն ալ իր կեդրոնը փոխադրեց Լոյս – Քաղաքը: Դրօշակ վերսկսաւ հրատարակուիլ Փարիզի մէջ 1927ին:

Ժընեւի տունը պատմական յիշատակ մըն էր այլեւս, առանց գործնական օգուտի:

Տունը ծախուեցաւ: Անոր փոխարէն 1935ին Փարիզի արուարձան Մոնմորանսիի բարձունքին վրայ գնուեցաւ նոր շէնք մը, որ դարձաւ Դաշնակցութեան Տուն, պաշտօնական կոչումով «Հայ Մշակոյթի Տուն»:

Տարի մը վերջ, 1936ին գնուեցաւ երկրորդ շէնք մը եւս, ճիշդ առաջինի կողքին, որ կոչուեցաւ Հ. Յ. Դ. Թանգարան: Այս շէնքին գնման յատկացուեցաւ Ամերիկայի մեր մտաւորական ընկերներէն ողբացեալ Արտաշէս Վանարեանի (Հացագործեան) կտակին գումարը, հինգ հազար տոլար: Թանգարանն ալ կոչուեցաւ իր անունով:

Մոնմորանսիի մեր զոյգ Տուները գարձան ուխտավայր: Ոչ միայն Փարիզէն, այլեւ գաւառէն ու արտասահմանէն ընկերներ, ուխտի կ՚երթային հոն: Ֆրանսայի մայրաքաղաքը այցելող Հայեր նուիրական պարտականութիւն կը համարէին այդ ուխտագնացութիւնը: Մոնմորանսին հեռու էր սակայն: Շատեր կը զրկուէին այդ հաճոյքէն, մանաւանդ երբ կարճ ժամանակով կու գային Փարիզ:

Միւս կողմէ օրէ օր աւելի անհրաժեշտ կը դառնար ունենալ տուն մը մայրաքաղաքի կեդրոնին մէջ, տուն մը, որ ժամադրավայրն ըլլար Հայերու:

Այդ նպատակաւ է, որ ծրագրուեցաւ Հայ Մշակոյթի Տուն մը բանալ Փարիզի մէջ:

Գործի լծուեցանք տարիներ առաջ եւ երկար փնտռտուքներէ վերջ միայն յաջողեցանք գտնել շէնք մը՝ Հայերուս կեդրոնական նկատուած թաղամասի մը մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, «Յառաջ»ի խմբագրատան մօտիկ: Քառայարկ շէնք մը, որ չորս պատ ունէր միայն: Մնացեալը՝ աւերակ:

Մեծ զոհողութիւններու կը կարօտէինք՝ օգտագործելի վիճակի բերելու համար զայն:

Պատրաստ գումար չունէինք բնաւ: Մեր յոյսը մեր ընկերներն ու բարեկամներն էին:

Շէնքը գնուած չէր տակաւին, երբ 1952ի սկիզբը ընկերական ժողովի մը մէջ հանգուցեալ Միսաքեան ձեռնարկեց հիմնադրամ մը գոյացնելու համար: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ ներկաները բոլորն ալ մասնակցեցան նուիրատուութեան՝ իրենց կարողութեան չափով: Հիւանդ ընկեր մը, գործելու անկարող, որ պետական նպաստով կ՚ապրէր, իր մէկ ամսականը ամբողջութեամբ նուիրեց, մեծապէս յուզելով ընկերները:

1955ին էր միայն որ կարելի եղաւ գտնել յարմար շէնք մը: Կանխավճարի համար պատրաստ գումար ունէինք: Եռամսեայ վճարումները ապահովելու համար դարձ տուինք հանգանակութեան: Ընկերները մեծ զոհողութիւններ ըրին: Մէկուկէս տարուան մէջ յաջողեցանք լրիւ վճարել շէնքին փոխարժէքը — ութ միլիոն Փրանք: Ցարակից մասի մը յանձնումով եւ պետական տուրքով շէնքը արժեց ինը միլիոն:

«Հայ Մշակոյթի Տան» Կեդրոնական Յանձնախումբը կը գտնուէր դժուարին կացութեան մը առջեւ: Սեփականատէր էր շէնքի մը, որուն ներքին մասը աւերակ էր, տանիքը ծակ, անձրեւը կ՚իջնէր մինչեւ գետնայարկ:

Ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ էր տանիքը առժամապէս ծածկել՝ վարի յարկերու նորոգութեանց սկսելու համար, յետոյ նաեւ միջնորմներու մնացորդները քանդել ու փլչուած մասերը դուրս հանել:

Նորոգութեան համար մեծ գումարներու կը կարօտէինք:

Պատերն անգամ, որոնք գիմացկուն կը կարծուէին, պէտք եղաւ ամրացնել պեթոնէ սիւներով: Պետական ճարտարապետի հրահանգով անհրաժեշտ էր նոր սանդուխ մը եւս աւելցնել մինչեւ վերի յարկը, ուր պիտի ունենայինք մեծ սրահ մը եւ Թանգարան: Հրդեհի կամ այլ արտակարգ պարագայի համար էր ապահովել անոնց պարպումը:

Մէկ կողմէ նոր ծախքերու դուռ բացուիլը, միւս կողմէ շինանիւթերու գինին օրէ օր բարձրացումը աւելի եւս բարդացուցին կացութիւնը: Հանգանակուած գումարները — 15 միլիոն Փրանք — բաւարար չէին:

1959ի ամառը հարկ եղաւ ծախել Մոնմորանսիի երկու տուները եւ անոնց փոխարժէքն ալ յատկացնել Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան նորոգութեանց ծախքերուն:

Սակայն, այդ ալ չբաւեց:

Ցարդ գնման ու նորոգութեան համար ծախսուած է երեսուն միլիոն հին Փր.: Տակաւին առնուազն քանի միլիոն պէտք է նորոգութիւնները լրացնելու, կեդրոնական ջեռուցում ապահովելու, սրահներն ու սենեակները կահաւորելու համար:

Գետնայարկը պիտի դառնայ Ակումբ – Ընթերցարան, ըմպարանի (պառ) բաժինով: Այս սրահը մկրտուեցաւ Սողոմոն Թէհլիրեանի անունով:

Առաջին յարկը պիտի վերածուի մեծ սրահի մը, որ պիտի յատկացուի դասախօսութեանց, ժողովներու, ընկերական խնջոյքներու եւ պաշտօնական ընդունելութեանց:

Այս սրահն ալ կը կրէ Յառաջի ողբացեալ հիմնադիր – խմբագրապետ Շաւարշ Միսաքեանի անունը: Իր մահուան առթիւ (26 Յունուար 1957), փոխան ծաղկեպսակի, ընկերներ ու համակիրներ նուիրեցին աւելի քան երկու միլիոն հին Փրանք, յատկացուելու համար սրահին նորոգութեան ծախքերուն:

Երկրորդ յարկին վրայ պիտի հաստատուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանը, որուն տրուած է Գերասիմ Բալայեանի անունը: Մեր ողբացեալ ընկերը շուրջ քառորդ դար, 1935էն մինչեւ իր մահը (6 Նոյեմբեր 1959), վարիչն էր եղած Մոնմորանսիի Հ. Յ. Դ. Արտաշէս Վանարեան Թանգարանին: Իր եղբայր՝ բժիշկ Արտաշէս Բալայեան եւ Տիկինը (Նիւ Եորք) արդէն իսկ մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար հին Փրանք նուիրած են այս սրահի նորոգութեան ծախքերուն համար եւ խոստացած գումար մը եւս յատկացնել յառաջիկային:

Երրորդ յարկին վրայ պիտի կառուցուին գանազան գրասենեակներ, որոնք պիտի յատկացուին Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան, Հայաստանի եւ Հայ – Բոյժի խմբագրութեանց, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կեդրոնական Վարչութեան, Համազգայինի եւ այլ կազմակերպութեանց:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի սրահին պիտի տրուի Կրընոպլի շարքային համեստ ընկերներէն հանգուցեալ Յարութիւն Օնպաշեանի անունը: Իր այրին՝ Տիկին Վ. Օնպաշեան անոր նորոգութեան ծախքերուն համար նուիրած է արդէն, իր համեստ միջոցներէն, վեց հարիւր հազար հին Փրանք եւ խոստացած նաեւ մասնակցիլ կահաւորման ծախքերուն:

Վերջապէս չորրորդ յարկը պիտի յատկացուի բնակարանի — Տան վարիչին համար — եւ գանազան գրասենեակներու:

Առ այժմ երրորդ եւ չորրորդ յարկերու սարքաւորումը յետաձգուած է — առ ի չգոյէ նիւթական միջոցներու:

Գետնայարկի, ինչպէս նաեւ առաջին եւ երկրորդ յարկերու նորոգութիւնները գրեթէ աւարտած ըլլալով, անոնք շուտով պիտի կրնան օգտագործուիլ լիովին: Միայն մտահոգիչ պարագան կեդրոնական ջեռուցումն է, որ տակաւին չէ հաստատուած, նիւթական պակասին պատճառաւ:

Հայ Մշակոյթի Տան Կեդրոնական Յանձնախումբը գեղեցիկ մտածումն ունեցաւ գետնայարկի Ակումբ – ընթերցասրահին տալ Սողոմոն Թէհլիրեանի անունը: Ֆրանսաբնակ բազմաթիւ ընկերներ ու համակիրներ փութացին իրենց նուէրները ղրկել՝ այս սրահին նորոգութեան եւ կահաւորման ծախքերուն համար:

Կաթիլ կաթիլ ստացուած ժողովրդական սրտաբուխ նուէրներու շնորհիւ է, որ հաստատ հիմերու վրայ գրուեցաւ Հայ Մշակոյթի Տունը, որուն քանի մը սրահներուն պաշտօնական բացումը հանդիսաւորապէս պիտի կատարուի շուտով:

Կեդրոնական Յանձնախումբը դարձեալ իր յոյսը դրած է ժողովուրդին վրայ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Արփիկի մահից յետոյ անցել էր վեց ամիս: Չարենցը գնացել էր քարհանքերն ու մի շաբաթ այնտեղ մնալուց յետոյ մի հսկայական քար էր փոխադրում սայլով Արփիկի մահարձանի համար: Ճանապարհին սայլը շուռ էր եկել ու Չարենցի ոտքը վնասել: Մեծ դժուարութիւններով նա քարը հասցրեց գերեզմանատուն (ներկայիս Կոմիտասի անուան հանգստի ծառաստանը), որտեղ եւ մշակման էր ենթարկւում՝ համաձայն Չարենցի ցանկութեամբ կազմուած նախագծի:

Չարենցը խնդրեց ինձ իր հետ գնալ գերեզմանատուն՝ Արփիկի գերեզմանը տեղափոխելու համար: Նրան թաղել էին մի նեղ տեղ, ուր քար դնելու եւ ցանկապատ քաշելու հնարաւորութիւն չկար:

Մեր ներկայութեամբ սկսեցին փորել գերեզմանը: Փորողը նիհար ու բարձրահասակ մի կին էր, հողագոյն դէմքով, — գերեզմանատան պահակը: Իր օգնականի ընկերութեամբ հողը հանեցին եւ հասան գերեզմանին:

Չարենցը կարգադրեց բանալ դագաղը: Ես արգիլեցի, սակայն նա կտրուկ պահանջեց:

Պահակը բարձրացրեց կափարիչն ու դրեց մի կողմ:

Խեղճ Արփիկ... ինչքան էր փոխուել...

Չարենցը լուռ նայում էր, կարծես թէ ուզում էր ըմբռնել, թէ ինչ եղաւ Արփիկը:

— Տես, ինչ է դառել, — ասաց Չարենցը վշտացած ու զարմացած:

Կափարիչը ծածկեցին: Վերոյիշեալ գերեզմանապահ կինը վրկեց դագաղն ու փոխադրեց նոր փոսը:

Մի քանի օր յետոյ Արփիկի նոր գերեզմանն արդէն ձեւաւորուած էր, ունէր գերեզմանաքար, ցանկապատ ու մի հատ ծառ շուաք էր տալիս նրա շիրիմին: Չարենցը ծաղիկներ ցանեց գերեզմանի շուրջը եւ այցելում էր յաճախակի:

Արփիկի մահը ճնշող ազդեցութիւն ունեցաւ Չարենցի վրայ: Մի օր հանդիպեցի նրան Թիֆլիսում, Արփիկի ծնողների տան մօտ, նախկին առեւտրական դպրոցի կողքին: Յուսահատ էր:

— Կեանքն այլեւս գին չունի ինձ համար:

Մխիթարեցի ու տարայ մինչեւ Արփիկի ծնողների տունն ու հեռացայ:

Այդ վիշտը մնաց անբուժելի, մինչեւ մեր բանաստեղծի կեանքի վերջը:

1927 Աշնանը, ամառնային մի կիրակի առաւօտ, Չարենցը եկաւ.

— Գնանք ուղղիչ տուն (բանտ), շատ հետաքրքիր տեղ է, մի զարմանալի աշխարհ:

— Ինձ կը թողնե՞ն, — հարցրի:

— Կը թողնեն, — վստահ ասաց նա:

Իսկապէս, Չարենցը Երեւանի ուղղիչ տան պետի (բանտապահ) հետ մտերիմ էր, կարծեմ հայրենակիցներ էին: Կարճահասակ, եռանդուն տեսքով մի մարդ էր պետը, որ տեսնելով մեզ՝ գոչեց.

— Օ՜, ընկեր Չարենց, բարով էք եկել:

Չարենցն ինձ ներկայացրեց պետին ու յայտնեց մեր գալու նպատակը:

Դարպասներից ներս մտանք ինձ անծանօթ այդ վայրը: Չարենցը, գործին լաւ տեղեակ մարդու աշխուժութեամբ, առաջնորդում էր ինձ:

— Այս պատի ետեւը քաղաքականներն են, իսկ դիմացը, ուր գնում ենք, քրէականները: Ես սրանց հետ էի:

Չարենցին լաւ ծանօթ էին ուղղիչ տան տեղադրութիւնը, ներքին կազմութիւնը, առանձին բաժինների դասաւորութիւնը, մարդիկ՝ իրենց կատարած յանցանքներով, կենսագրութեամբ: Հին բարեկամի նման նա հարց ու փորձ էր անում սրանց մասին:

Չարենցը տալիս էր անհրաժեշտ բացատրութիւնները, ծանօթացնում էր ինձ այս խորօրինակ թանգարանի կառուցուածքին՝ իր կենդանի նարեկաններով:

— Սա Ղարան է, իմ լաւ բարեկամը, լաւ հեքիաթներ ու դէպքեր գիտէ պատմել:

— Այսինչն ո՞ւր է... մեռա՞ւ... վա՜յ, ափսոս տղայ, — անկեղծօրէն ցաւակցում էր Եղիշէն: Պատմում էր յիշողութեան մէջ վառ մնացած դէպքեր հանգուցեալի մասին:

Տեղնուտեղը մարդկանց նկարագիրն էր տալիս, հակիրճ, մի – երկու խօսքով ու շարժումով, բայց պատկերաւոր արտայայտում էր խուաքանչիւրի կերպարը:

Չարենցի այցելութեան լուրը վայրկենապէս տարածուել էր ուղղիչ տանը: Բոլորը դուրս էին թափուել իրենց բներից՝ տեսնելու Չարենցին: Նորեկները մի կողմ քաշուած ակնածանքով նայում էին նրան:

Չարենցը ամէն մէկի հետ խօսում էր նրա լեզուով՝ պահպանելով իւրաքանչիւրի բարբառն իր առանձնայատկութիւններով:

Անցանք արհեստանոցները, ճաշարանը եւ ապա ակումբը: Կանգ առաւ ակումբի աշխատանքների վրայ, նրանց իւրայատուկ բնոյթի վրայ, ապա ծանօթացրեց ակումբի գեղարուեստական ղեկավար Եփիմ Բրաւերմանի հետ:

Չարենցը լեզու էր առել, արտակարգ աշխոյժի մէջ էր, դէմքը մերթ լուսաւորւում էր, մերթ մթագնում, խօսում էր, կատակում, երբեմն էլ քահ – քահ ծիծաղում:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(8 Շար.)

ԵՐԿՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ ԵՒ Մ. ԻՇԽԱՆ

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք Պ. Մկրտիչ Պարսամեանի բացման խօսքը Համազգայինի Լսարանին :

Արձակուրդի դադարէն ետք, Համազգային Մշակութային Ընկերակցութեան փարիզի վարչութիւնը ուրախ է, որ այս շրջանի առաջին հանդիպումը կը կազմակերպէ ի պատիւ երկու բանաստեղծներու եւ կրթական – դաստիարակչական հաստատութեան մը տեսուչին, որոնք հիւրաբար քաղաքս կը գտնուին :

Այդ բանաստեղծներն են, Արսէն Երկաթ եւ Մ. Իշխան, իսկ դաստիարակը՝ Գարամարեան :

Ով որ հետեւած է մեր գրականութեան, անծանօթ անուններ չեն մեր բանաստեղծները, որոնք հակառակ ամէն դժուարութիւններու, տուած են իրենց վաստակը եւ անցած մեր գրականութեան պատմութեան :

Արսէն Երկաթի գործերը հետեւեալներն են.—

– Արեւի եւ մահուան երգեր, 1922ին,
– Աստուածներու վերջալոյսը, 1925ին,
– Սօնաթներ, 1945ին,
– Եգիպտականք, 1957ին,
– Արձակ էջեր, 1958ին,

Տարիներէ ի վեր հետեւած ըլլալով բանաստեղծական արտադրութիւններուն, դժուար է եզրակացնել որ ընթերցողներուն պահանջին գոհացում տալու համար է, որ քերթողագիրքերը մէկը միւսին կը յաջորդեն : Բարեբախտաբար մեր երկու բանաստեղծները անխոնջ եւ հաւատաւոր իրենց ճիգին համեմատութեամբ գրական արդիւնք մը տուած են :

Արսէն Երկաթ երկար տարիներէ ի վեր ապացոյցը տուած է բանաստեղծական թռիչքով ու ներշնչումով ստեղծագործութեան մը : Եգիպտականքը արձակ բանաստեղծութիւններ կը ներկայացնէ : Ինչպէ՞ս բազմաթիւ էջերը, զոր ան ստորագրած է վերջերս : Նոյնիսկ սովորական եւ բնանկարի նիւթերը դիտէ ան ներշնչումով տալու կարողութիւնը : Ինչպէ՞ս կը սահմանէր ան բանաստեղծութիւնը .— «Ինծի համար բանաստեղծութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կեանքը, զոր մենք հետզհետէ կը կորսնցնենք մանկութենէն հեռանալով : Ամեղութիւնն է անկիւ, բացարձակ բերկրանքը, զոր թերեւս միայն մէկ անգամ զգացած ենք, եւ ոչ իսկ անդրադարձած » :

Դարձեալ իրն է հետեւեալ նախադասութիւնը .

«Բանաստեղծութիւնը եթէ բացատրութեան կը կարօտի արժանի չէ բանաստեղծութիւն կոչուելու » :

Եգիպտականքի ամէն մէկ էջը խորհրդածութիւն մը կը թելադրէ : Բանաստեղծը բնութեան գեղեցկութիւնները երգած պահուն, երբ կը ջանայ ճառագայթ մը, ստուեր մը, լոյս մը, շունչ մը եւ սիրտ մը շօշափելի դարձնել, ընթերցողին մէջ նոյն թելադրութիւնները կ'արթնցնէ : Մեծ մասով սիրային երգեր են, որոնք «Պիլիթիս»ի երգերը կը յիշեցնեն : Այլաբանութիւն եւ պատկեր մեծ մասով :

Արսէն Երկաթ եգիպտական բոսոր ա–րեւին տակ պարող աղջիկներուն ամբողջ գեղեցկութիւնը, շարժումները, ժպիտը, թախիծը, երջանկութիւնը, վիշտը, երազները եւ մահուան խորհուրդը կը սիրէ երգել ճշմարիտ բանաստեղծի մը պէս :

Մեր ուշադրութեան առարկայ կը դառնան նաեւ Արձակ էջերը, զորս վերջին տարիներուն յաճախ ստորագրած էր զանազան առիթներու եւ յետոյ համախմբած հատորի մը մէջ : Երեք բաժանումներով . Արձակ էջեր, Պատմուածքներ եւ Յուշագրութիւններ, մանկութենէն մինչեւ չափահասութիւն : Յաճախ կը դիմաւորենք խորհրդածողը եւ իմաստասէրը որ կեանքին կը նայի լաւատեսութեամբ, ճշմարիտ նկարագիրը բանաստեղծին : Արսէն Երկաթ համով հոտով պատմող մըն է նաեւ, ժողովրդական լեզուով, տիպարներու բերանով :

Տեղը չէ աւելի խորանալ եւ ընդարձակուիլ :

Բանաստեղծ եւ արձակագիր, Արսէն Երկաթ մինչեւ այսօր գրականութեան պատնէշին վրայ է, արդար վաստակով եւ բեղուն գրիչով : «Արդէն կեանքի ճամբան մօտ է իր վախճանին կը գրէր, եւ դեռ երազներ կան, լուսաճաճանչ յոյսեր, ցաւատանջ հայրենի կարօտներ, անդոհական սպասումներ, որոնք կը պահանջեն մեր արիւնն ու արցունքը, մեր սրտին ամբողջ հեւքը : «Մենք կը հաւատանք որ գրականութեան ուխտաւորը պիտի հասնի իր նպատակին, գտնելու համար ծածկուած գանձերը » :

Մեր երկրորդ բանաստեղծը Մ. Իշխանն է, որ մինչեւ այսօր տուած է հետեւեալ գործերը, իբրեւ բանաստեղծութիւն.—

— Տունէրուն երգը 1934ին,
— Կրակը 1938ին,
— Հայաստան 1946ին,
— Կեանք եւ երազ 1949ին,
— Հացի եւ լոյսի համար 1951ին, վէպ մը,
— Հացի եւ սիրոյ համար 1956ին, վէպ մը :
— Վերջինը՝ Ողջո՜յն քեզ, կեանք 1960–ին, բանաստեղծութիւն,
— Եւ Հր. Փաստրմաճեանի Հայոց պատմութեան հայերէն թարգմանութիւնը՝ երկու հատորով :

Գրական այս աշխատութիւններուն առընթեր, Մ. Իշխան Փալանճեան Ճեմարանին տէր – տնօրէնն է, մանկավարժական – դաստիարակչական նուիրուածութեամբ :

Ինչպէս Արսէն Երկաթի վաստակը, այնպէս ալ Մ. Իշխանի բանաստեղծական հատորները պէտք է խոր վերլուծման ենթարկել ուրիշ առիթով :

Իբրեւ վերջին արտայայտութիւն, Ողջո՜յն քեզ, կեանքը կը խտացնէ բանաստեղծին նկարագիրը, հասուն մարդու ներշնչման աղբիւրները եւ արուեստի նոր հորիզոնները : Նախորդ հատորներուն մէջ աւելի երիտասարդ, այս հատորը կը ներկայանայ ողջոյնի եօթը երգերով եւ ինքնատիպ ձեւով, որուն մէջ լաւատես Իշխանն է, աւելի բուռն սիրով կը սիրէ կեանքը, իր բոլոր երեւոյթներուն մէջ, մանաւանդ բնութենապաշտ հակումներով, դիւլի է համաստուածեան մտածողը :

Ողջոյններն ուղղուած են, առտուան լոյսին, բնութեան, հողին, ծառին ու ծաղկին, թռչունին, ինչպէս նաեւ մանուկներուն : Սեղանին շուրջ բոլորուող մտերիմներուն ու բարեկամներուն, որոնք ամենահաւանչ լեզուն բաժակներն իրար կը բախեն : Չորրորդ ողջոյնը ուղղուած է սուրբ եւ հզօր Սէրին, որ տիեզերքին վսեմ եւ արարչական ոգին է : Կեանքի արարչական շունչին եւ վերջապէս վերջին ողջոյնը՝ Արարիչին, որ կեանքի աղբիւրն է եւ տիեզերքի ճարտարապետը :

Կեանքի անօրինակ դառնութիւններու ժամանակաշրջանին, երբ մարդ կակը աւելի յոռետես քան լաւատես ըլլալու պատճառներ ունի, Մ. Իշխանի լաւատես ներշնչումները սրտապնդիչ են : Տունէրուն երգին հեղինակը, քերթուածներու այդ հատորով ճանչցուած ու աւերակ տուներէն տխուր պատկերներ կը քանդակէր, եւ ահաւասիկ երկու տասնեակ տարիներ ետք, աւելի փորձառու, կեանքը ճանչցած ու ապրած մարդու իմաստութեան քարոզը կուտայ մեզի, այնքան գեղեցիկ տողերով ու նորօրինակ արուեստով մը : Քնարերգութենէ աւելի բան է մըն է այս հատորը : Մարդկային զուարթ ու կենսոտ աղաղակ մըն է այլասերութեան, բնութենապաշտութեան, փառաբանութիւն մը :

Քանի մը խօսք ալ արձակագիրին մասին, որ մեզի կը ներկայանայ երկու վէպով .— Հացի եւ լոյսի համար, Հացի եւ սիրոյ համար : Չորս բախտադուրկ որբերու պատմութիւնն է : Ամէն մէկն իր վէպն ունի, որ հաւաքաբար կը դառնայ որբերու սերունդին մէկ համանուագը : Հայաստանորբերու մէջէն ընտրուած չորսերուն ողբերգութիւնը, ողբերգութիւնն է սերունդի մը, որ օր ու արեւ չտեսնելէ ետք, հացի պայքարին համար կը նետուի կեանքի կռիւին մէջ :

Առաջին անգամն է որ բանաստեղծը վիպական արուեստը կը փորձէ : Ան օգտուած է ուսուցչի իր փորձառութենէն եւ յաջող կերպով պատկերացուցած է պատանիներուն հոգեբանութիւնը : Այս կերպով իր գործը կը բարձրանայ գեղարուեստական ստեղծագործութեան :

Երկրորդ վէպը՝ Հացի եւ սիրոյ համար, նոյն տիպարներով առջի կը կանգնի : Ոչ միայն տիպարները ժողովրդական դէմքեր են, այլեւ միջավայրը, հայ դըպրոցը, ուսուցիչը, հողաբարձուն եւ թաղականը ներկայացուած են հարազատ գոյներով ու գիծերով :

Այս տողերը պիտի վերջացնեմ «Ողջո՜յն քեզ, կեանք »ի նախերգանքով, որ խտացած կենսագրականն է բանաստեղծին, ինչպէս կենսագրականը արտասահմանի բոլոր գրագէտներուն ընդհանրապէս :

Թէեւ նուազ բանաստեղծական, բայց խորապէս իրապաշտ շարժանկարի մը պէս կ'երգէ իր կեանքը, ինչպէս նախապէս Տունէրուն երգին եւ Կրակը հատորներուն մէջ.—

Հայաստանի տարագիր մէկ բանաստեղծը,
Որ տասնեակ տարիներ ապրեցաւ պանդուխտ
Օտար ու ցուրտ երկինքներու տակ,
Ապրեցաւ զրկանքով ու նեղութեամբ,
Կորսնցուց իր հայրենի տունն ու այգին,
Հալածուեցաւ հզօրներէն,
Զինք ուրացան յաճախ հարազատներն անգամ,
Ճանչցաւ վիշտը, պատերազմը եւ թշուառութիւնը,
Անոր կարօտավառ աչքը դիտեց կեանքը
Իր բոլոր երեսներով,
Դիտեց կեանքը եւ կարօտին սիրեց զայն :
Հայաստանի տարագիր այս բանաստեղծը
Հակառակ իր կրած տառապանքին
Եւ պանդուխտի լեղի հացին,
Շրթները երբեք չպղծեց անէծքով :
Եւ որովհետեւ չունէր գանձ եւ հարստութիւն,
Ան իր սիրտը բաժնեց մաս առ մաս
Հանուր մարդոց եւ աշխարհին,
Ողջոյնի մէջ եղբայրական ··· :

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Մարսէյլի մեր հայրենակիցներէն Պ. Հայկ Գործունեանի որդին՝ Գուրգէն Գործունեան չքանշանի արժանացած է Քամրունի կառավարութեան կողմէ :

Պ. Գուրգէն Գործունեան 1953էն ի վեր Քամրուն հաստատուած «Գործունեան Տան» վարիչն է :

Մասնաւոր հանդիսութեան մը ընթացքին որ տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 16–ին, Նքոնկսամպայի նահանգապետութեան նախագահութեան մէջ, կրթական նախարար՝ Ժան Էքվալի անձամբ յանձնած է չքանշանը Պ. Գ. Գործունեանի :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Օրիորդ Իւէն Ֆարչիեան, ձայնասփիւռի կազմակերպած ազգային մրցումին (Օ Ռօյօմ տը լա Միւզիք) բարձրագոյն աստիճանի տիտղոսին արժանացած է 1960ի համար :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Արշակը այդ մանր լուրերից եւ կնքահօր միօրինակ ձայնից ձանձրացած, երթեւեկը դադարեցրեց եւ կանգնեց ուղիղ նրա առաջ .

— Իսկ Կամսարականից պատասխան չկա՞յ տակաւին :

— Ոչ, արքայ, տակաւին ոչ :

— Եւ ոչ իսկ յայտնի՞ է նրա մտադրութիւնը :

Կնքահայրը վարանեց իսկոյն պատասխանել :

— Զրուցում են, արքայ, — սկսեց նա յատակին նայելով, — որ նա բնաւ չի համաձայնի իր բերդերը զիջանել քեզ, քանզի, ասել է, թէ դրանցով է պահպանում իր մեծ կալուածները եւ նախարարի իր դիրքը ազդեցիկ : Ապա ասել է նաեւ, — եւ սա պատմել է ականջալուր մարդ, — թէ «Ինքը միայն իր սուրը կը նուիրէ հակառակորդին » :

Արշակի սպիտակուցները փայլեցին նրա թուխ դէմքին, մի բան, որ լինում էր նրա բարկութեան պահերին, եթէ անգամ չէր արտասանում մի բառ կամ չէր անում թէկուզ մի շարժում : Վերջերս, իւրաքանչիւր օր կնքապահ – սենեկապետի զեկոյցը լսելիս, նա հարցնում էր անխախտ . «Իսկ ի՞նչ լուր Կամսարականից », եւ սենեկապետը պատասխանում էր . « տակաւին ոչ մի լուր, արքայ »··· :

Ու ամէն անգամ, Վարդի պատասխանը լսելիս, Արշակը մտայլւում էր մտածումների մէջ . բայց այսօր լուռը նրան մտայլեց աւելի :

— Այդպէս, — խօսեց նա փոքր լռելուց յետոյ : — Կամսարականաց տէրը կամենում է ուրեմն Հայոց Աշխարհի ամուր բերդերը պահել իր ձեռքին եւ չյանձնել ··· Կամենում է ուրեմն պաշտպանել իր կալուածները միայն եւ երկիրը թողնել անպաշտպա՞ն··· Սակայն չգիտէ՞ միթէ, որ ինքը չի կառուցել այդ բերդերը :

— Գիտէ, արքայ . հարկաւ գիտէ, որ երանելին Տրդատ արքան է դոքա նուիրաբերել իր նախնիներին, բայց ասել է, որ այդ բերդերը նորոգելու համար իր պապերը ծախսել են լիակշիռ ոսկի :

Արշակը աչքերը կծկեց . նրանց սպիտակուցները չքացան կարծես :

— Այդ ամէնից կարելի է մակաբերել ուրեմն, որ նա կը ցանկար գուցէ վաճառել ոսկով :

— Ոչ, արքայ : Զրոյցի ժամանակ նկատել է անգամ, որ եթէ բերդայ քարերի կշռով իսկ ոսկի տան՝ այսուամենայնիւ ինքը չէր ցանկանայ զրկուել իր տոհմական բերդերից :

— Այդպէս, փնչացրեց Արշակը եւ, նորից լռելով, սկսեց երթեւեկել մտամփոփ : Եւ երբ արել էր հինգ – վեց շրջադարձ, նորից կանգ առաւ :

— Մակաբերում եմ, որ Կամսարական իշխանը իր ապահովութիւնը համարում է առաւե՞լ կարեւոր, քան ապահովութիւնը մեր ողջ աշխարհի : Այո՞··· եւ ինձ համարում է ոչ թէ արքա՞յ, այլ հակառակորդ, կրկնեց Արշակը վրդովմունքը զսպելով :

Վարդ իշխանը չիմացաւ ինչ ասել եւ նկատեց միայն .

— Կամսարականաց տէրը՝ Նար իշխանը, արքայ, ունի խոհեմ մարդու համբաւ, ուստի դժուարին է ենթադրել, որ նա ունենայ նմանօրինակ խոհեր :

— Սակայն նրա վարքից ու խօսքից երեւում է այդպէս, եթէ ոչ աւելին : Եւ միթէ՞ դու չես կամենում դատել բանական :

— Կամենում եմ, արքայ, եւ դատում եմ, որ Նար իշխանը չէր կարող լինել այդքան յանդուգն :

— Այդպէս է սակայն . նա չեկաւ իմ թագադրութեան . չպատասխանեց տակաւին եւ իմ վերջին գրութեան :

— Իրազեկ եղայ, որ տկար է եղել, արքայ :

— Ոչ, Մամիկոնէից իշխան, նա դոռոզ է, զուլ է եւ արհամարհում է ինձ :

— Հաւատալ դժուարին է, արքայ :

Այսուամենայնիւ այդ կ'ապացուցի նորա պատասխանը՝ բերդերը զիջո՞ւմ է, թէ ոչ, թէկուզ եւ փոխարէնը մեծ կալուածներ ստանալու պայմանով :

Արշակը լռեց մի առ ժամ, ապա, սեւամազ գլուխը թափահարելով ասես ինչ որ տհաճ մտքեր իրենից վանելու համար, հարցրեց .

— Իսկ Աւան մեկնելու համար պատրա՞ստ է ամէնը :

— Այո, արքայ : Ես արդէն կարգադրել եմ եղել, որ ամենայն ժամ պատրաստ լինեն հրամանիդ, — ասաց Վարդը եւ, մի ոտից միւսին յենուելով, մտախոհ նայեց թագաւորին, ասես ինչ որ յիշելո՞ւ, թէ մոռացուած մի բան ասելու :

Արշակը, սովոր լինելով, նրա հայեացքին, հարցրեց .

— Ունե՞ս նոր ասելիք, իշխան :

— Հրամայել ես, արքայ, կ'ուզէի յայտնել, որ արքայազն Տիրիթը ···

Արշակի աչքերի սպիտակուցները մեծացան եւ խաղացին թուխ երեսին :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զ. Յակոբ Տէր-Յակոբեան,

Պ. Տօրք Տէր-Յակոբեան,

Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր-Յակոբեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Պ. Անդրանիկ Յակոբեան, Այրի Տիկին Նուարդ Երամեան, Տէր եւ Տիկին Առաքել Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Պաղտիկ Քիլըճեան, ինչպէս նաեւ Էմիրեան, Վարդանեան, Յակոբեան, Ժամկոչեան, Պօղոսեան, Կարապետեան եւ Ղարիպեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին մէջ իրենց կողոջ, աղջկան եւ ազգականին՝

ԼԻՍԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուի ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, ողբացեալ Տիկին ՄՈՒՐԱՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առիթով:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

×

Այրի Տիկին Արշալոյս Գոչունեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԳՈՉՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Այս Կիրակի առաւօտ, Լիոնի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱԼԱՔԵԱՆ Ս. Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պոմոնի Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի, Տօն Գիւտ Խաչի, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղի պիտի ունենայ Թաղիս Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյն մէջ, ի յիշատակ Հար. Ֆրանսայի Թեմի չինար Առաջնորդ հանգուցեալ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ: Իր մահուան 26րդ տարելիցին առթիւ (վախճանած է 1934 Հոկտեմբեր չորսին): Կը հրաւիրուի Մարսէյլի եւ շրջանի հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ այն արարողութեանց, յարգելու համար հանգուցեալ Սրբազանին յիշատակը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զարթիկ Քէնտէրեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Պուլվառ Օտտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յակոբ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԶԱՔԱՐ ՔԷՆՏԷՐԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

Այրի Տիկին Զարթիկ Քէնտէրեան իր ամուսնոյն մահուան Բ. տարելիցին առթիւ տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Մըշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն.:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն-Պլէօի սրահը, (Սըմօն):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վըրայ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէի սրահին մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Վերժին Յովհաննէսեան, ծնեալ ԹՈՔԱԹԼԵԱՆ, բնիկ Կեսարացի, կը փնտռէ իր եղբայրը, որ կորսնցուցած է աքսորին, Համիտէի մէջ (Կեսարիա): Ներկայիս շուրջ 55 տարեկան պէտք է ըլլայ, կը կոչուէր երկու ոտքերէն, մօրը անունը՝ Ներկիզ, հօրը՝ Հայկազ, ունէր երեք քոյր եւ մէկ եղբայր:

Լուր ունեցողներէն տեղեկացնել Տիկին Վերժին Յովհաննէսեանի՝

7, Sentier des Bouviers
Issy-les-Moulineaux (Seine)
FRANCE

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, Գիւտ Խաչի տօնին առթիւ, այս Կիրակի, պիտի մատուցուի քառաձայն Ս. պատարագ: Կը պատարագէ Հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի, Կոմիտաս վրդ. ի յիշատակին:

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կ. Պոլսոյ Ազգ. Կեդր. Վարժարանի նախկին սաներու հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ օր ժամը 17-19, Պ. Աճէմեանին ճաշարանը, 12 Րիւ Բատէ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

(Ամերիկա մեկնումին առթիւ)

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ Փարիզի շրջանի բոլոր մասնաճիւղերուն:

Երեկոյթը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Լիւթէսիայի սրահը:

43, Boulevard Raspail

Կը հրաւիրուին ընկերուհիներն ու համակիրները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Առնուվիլի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, ընկերուհի Հայպէչեանի բնակարանը: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԹՈՔԱՏԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 23), ժամը 16ին, սովորական վայրը:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 22 OCTOBRE 1960

ԼԶՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 8932 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4733

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՅ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԿՈՐՍՆՑՆԷ ԱԼԺԵՐԻՈՅ «...ԻԿ» ԿԸՍԷ ԽՈՐՀՐԴ. ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Մոսկուայի Լենինի մարզադաշտը հըրաւիրուած 15.000 ունկնդիրներուն՝ Խըրուշչեւ ՄԱԿի իր առաքելութեան արդիւնքին շուրջ խօսած է, առջի օր։ Երբ, կազմակերպուած կառավարութեան եւ կուսակցութեան պատասխանատու անդամներով ամպիոն բարձրացած է, ներկաները մէկ մարդու պէս «կեցցէ Նիքիթա Խրուշչեւ» պոռացած եւ տասը վայրկեան անընդհատ ծափահարած են։ Ցուցարար ոտքի ելած են բանուոր մը, ակադեմական մը եւ ուսանողուհի մը յայտարարելու համար թէ՝ հաւատարիմ պիտի մնան կուսակցութեան։

Մոսկուայի ժամով 14.45ին Խրուշչեւ, բարձրախօսին առջեւ կ՚անցնի եւ կը խօսի շուրջ երկու ժամ։ Ճառը նորութիւն չըներ։ Խորքին մէջ ամփոփում մըն էր ՄԱԿի առջեւ իր յայտնած տեսակէտներուն եւ խօսած ճառերուն։ Այլ խօսքով անգամ մը եւս շեշտած է ՄԱԿի ներկայ դրութիւնը փոխելու անհրաժեշտութիւնը եւ դիտել տուած է թէ վերջացած է անվերադարձ կերպով, գաղթատիրութեան դարը։ Այսուհանդերձ երեք կէտեր արժանի են ուշադրութեան։ Առաջին, յայտարարած է թէ՝ Գերմանիոյ հարցը պէտք է ու պիտի լուծուի 1961ին։ «Ամերիկեան ընկերվարները կ՚ուզեն յետաձգել հարցին քննութիւնը մինչեւ որ լրանան Ամերիկայի նախագահական ընտրութիւնները եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ 1961ի ընտրութիւնները... Մենք կ՚ըսենք որ պիտի լուծուի 1961ին եւ անոնք որ դէմ պիտի կենան, ծանր կացութիւն մը ստեղծած պիտի ըլլան»։ Ուշադրութեան արժանի երկրորդ կէտը Ալժերիոյ հարցն է։ Խրուշչեւ դիտել տուած է թէ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ալժերացի ժողովուրդին հերոսական պայքարին»։ Ասոր համար է որ մեր համակրութիւնը եւ օժանդակութիւնը իրենց կողմն է» յայտարարած է Խրուշչեւ ու աւելցուցած. — «Երբ Զօր. տը Կոլ իշխանութեան գլուխ եկաւ, քաջութեամբ ինքնորոշման շուրջ արտայայտուեցաւ, Ալժերիան աջակողմեաններու ճնշումին տակ, ներկայիս, ինքնորոշումին համար պայման կը դրուի Ֆրանսայի կապուած մնալ Ալժերիան»։ Ապա դիտել տուած է թէ՝ եթէ Ֆրանսա ազատութիւն չշնորհէ Ալժերացի ժողովուրդին, այս վերջինները յաղթանակով դուրս ձեռք պիտի ձգեն։ Անգամ մը եւս յայտարարած է թէ կը ճանչնան «Ալժերիոյ Աժ. Կառավարութիւնը»։ «Ալժերացի ժողովուրդը վեց տարիէ ի վեր իր անկախութեան համար կը պայքարի։ Ֆրանսացի գաղթատէրերը կ՚ուզեն ծունկի բերել, բայց պիտի չյաջողին»։

Վերջապէս խնդրոյ առարկայ դարձուցած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մեծ պետութիւններ ըլլալու հանգամանքը։ «Մի՞թէ կարելի է Անգլիան մեծ պետութեան մը շարքին դասել եւ անտեսել միեւնոյն ատեն Հնդկաստանը։ Եթէ Ֆրանսա մեծ պետութիւն մը պիտի նկատուի, ապա այդ կարգային մեծ պետութիւն պէտք է նըկատել նաեւ Ինտոնեզիան։ Ինչո՞ւ Հնդկաստան եւ Ինտոնեզիա ներկայացուցիչներ չունին Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ»։ Մ. Նահանգներու համար ալ ապագայ կարելիութիւններ բըռած է «դրամատիրութեան վարչակարգ մը ունի ժողովրդավարութեան կեղծ պիտակին տակ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՍԿԻՆ գլալի բարձրացում մը ունեցաւ Հինգշաբթի օր Եւրոպայի կարգ մը սակարաններու մէջ։ Տոլարի արժեզրկումի լուրը որ յամառօրէն կը կրկնուի պատճառն է ոսկիի կրած յաւելման։ Կ՚ըսուի թէ տոլարի արժեզրկումը պիտի յայտարարուի նախագահական ընտրութեան ատեն։ Ամերիկացիները կը հերքեն։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ի ցոյցը արգիլուեցաւ Փարիզի ոստիկանութեան կողմէ։ Ծանօթ է որ ուսանողներու դաշնակցութիւնը, նոյն ունենալով բազմաթիւ կազմակերպութիւններ կ՚ուզէր այդ օրը մեծ ցոյց մը կազմակերպել «խաղաղութիւն Ալժերիոյ մէջ» նշանաբանով։ Հակառակ եղած արգելքին, ուսանողները եւ ընկերակցութիւնները յայտարարեցին թէ չեն հըրաժարիր իրենց որոշումէն։

ՔՈՆԿՈՅԻ մէջ կացութիւնը հանդարտ բայց անստոյգ է։ Լումումպա հող կը կորսնցնէ, թէեւ անվերապահ համակիրներ ունի։ Քազավուպուի ձեռքի տակէ կ՚աշխատի իր դիրքը զօրացնել, միւս կողմէ Մոպութիւ զինուորական ճիգ ի գործ կը դնէ բանակը ձեռքէ չհանելու համար։ Լէոփոլտվիլլի նահանգին նախագահը՝ Քամիթաթիւ վերջնագիր մը տուած է Մոպութիւի պահանջելով որ բանակը կարգ ու կանոնի մէջ մտնէ եւ օրինական ձեւ ստանայ, այլապէս նահանգին անկախութիւնը պիտի հռչակէ։ 48 ժամ պայմանաժամ տուած է։

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ Խրուշչեւի ուղղած նամակով մը յիշեցուցած է թէ 90.000 գերմանացի տարագիրներ կան Խ. Միութիւն, որոնք պէտք է վերադառնալու իրաւունք ստանան, 1958ի համաձայնութեան հիման վրայ։

ԹՈՔԻՈՅ մէջ երեսուն հազար հոգի ցոյց կազմակերպած են ընկերվարական պարագլուխ՝ Ասանումայի սպանութեան առթիւ։

ՓԱՐԻԶ պիտի հաւաքուին Դեկտեմբեր 5ին, Հասարակաց Շուկայի վեց մեծերը։

ՆՈՊԵԼԻ բժշկութեան մրցանակներով վարձատրուած են Աւստրալացի Փրոֆ. Մաքֆարլէյն Պըրնէթ եւ Անգլիացի Փրոֆ. Պրիան Մետաուար։

ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ առաջին վճիռը պիտի տըրուի Հոկտեմբեր 24ին, Պայարի շունին հարցին առթիւ։

ՏԸ ԿՈԼ հինգ ճառ պիտի խօսի, հարաւ կատարած իր շրջապտոյտին ընթացքին։

ՄԱԿէն ներս Համայնավար Չինաստանի մուտքին առընչութեամբ յայտարարած է. — «Համբերութիւն ունեցէք, կուգայ ժամանակը երբ Չինաստան եւս կը գրաւէ իր արժանի տեղը»։

Ճառին ամէնէն ուշագրաւ մասը գաղթատիրութեան փախճանին եւ համաշխարհային պատերազմի մը հաւանականութեան շուրջ իր ունեցած տեսակէտն է, անտարակոյս։ Արդարեւ, Խրուշչեւ համոզուած է որ ուշ կամ կանուխ վերջ պիտի գտնեն գաղթատիրական եւ դրամատիրական դրութիւնները։ Ինչ կը վերաբերի պատերազմին՝ խորհրդային վարչապետը յայտարարած է. — «Համաշխարհային պատերազմի մը պարագային մարդկութիւնը իր ամբողջութեան մէջ պիտի չկորսուի։ Ընկերվարութիւնը պիտի դիմանայ պատերազմին, մինչ դրամատիրութիւնը պիտի փճանայ»։ Կարելի է յիշել այս առթիւ թէ այս տեսակէտին համոզուած պաշտպաններն են Համայնավար Չինացիները, եւ ցարդ տարակարծութիւն կը տիրէր այս վերջիններուն եւ Մոսկուայի միջեւ։

Ցամենայն դէպս Խրուշչեւ անմիջապէս աւելցուցած է թէ՝ ոչ սուլիններն են եւ ոչ ալ հրթիռները որ ընկերվարութեան յաղթանակը պիտի ապահովեն։ «Միայն արկածախնդիրներն են որ կը յուսան վարչակարգերու դրութիւնները փոխել պատերազմ պարտադրելով ուրիշ երկիրներու»։ Խրուշչեւ համաձայն է վերին ժողովի մը, գարնան եւ այս առթիւ շեշտած է. — Ներկայիս Միաց. Նահանգները աշխարհի հզօրագոյն պետութիւնն է։ Պէտք է իրար հասկնանք։ Վստահ եմ որ Ամերիկայի հետ մեր յարաբերութիւնները պիտի բարւոքին»։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Հարցաքննիչ Բարձր Մարմինը որոշեց դատարանի յանձնել Պայար, Մենտերէս եւ Միթհաթ Տիւլկէ, որոնք ապօրէն կերպով տասը միլիոն ոսկի յատկացնել տըւած էին Չէշմէի ծովափնեայ տուներուն։

Դարձեալ դատի պիտի յանձնուին նոյն անկեալները՝ Թուրիզմ Պանքասիին ապօրէն կերպով 86 միլիոն ոսկի յատկացնել տալու յանցանքով։

Պիտի դատուին նոյնպէս Հ. Փոլաթքան, որ իր աներոջ՝ Ջիֆթ Քուրտի շահ ապահոված էր, եւ Ռ. Քորալթան, որ իր կնոջ համար դեղորայք բերել տալու պատրուակով՝ հինգ հարիւր տոլար առած եւ այդ դրամով Գերմանիայէն Պարպարա անուն «սպասուհի» մը բերել տուած էր։

Ինչպէս ծանօթ է, յիշեալ Պարպարան, որ մատադատի խարտիշահեր գեղուհի մըն էր, յեղափոխութեան գիշերը գտնուած է Քորալթանի սենեակը։

× Արդարութեան Բարձր Ատեանին ատենադատախազը հաղորդեց թէ դատավարութիւնները երկու ամիսէն պիտի աւարտին։ Դատախազը ըսաւ.

— Առաջին օրը քիչ մը դանդաղ ընթացաւ։ Բայց այսուհետեւ աւելի արագ պիտի ընթանան դատերը եւ 1.5 – 2 ամիսէն վերջ պիտի վերջանան։

Այս յայտարարութեան վրայ Մենտերէսին փաստաբանը Պուրհան Ափայտըն ըսաւ.

— Ցարգելի էկսեսլին այս յայտարարութիւնը բռնաբարում մըն է Արդարութեան Բարձր Ատեանին դատելու իրաւասութեան դէմ։ Բարձր Ատեանին յարգելի նախագահն ու անդամներն անգամ չեն կրնար գիտնալ թէ երբ պիտի վերջանայ դատավարութիւնը, որ չի կրնար տեղի ունենալ կանխաւ ճշդուած յայտագրի մը հիման վրայ։ Դատախազը մաս չի կազմեր Ատեանին, որով չի կրնար վճռական տեղեկութիւն ունենալ դատավարութեան ընթացքին մասին։ Ցետոյ, Ատեանէն ոչ թէ արագութիւն, այլ արդարութիւն կ՚ակնկալենք։

× Ատեանի Նախագահը յայտնած է թէ ամբաստանեալներուն պիտի արտօնուի թերթ կարդալ այսուհետեւ։ Պիտի ջնջըւին նաեւ կարգ մը սեղմումներ, նկատելով որ դատավարութիւնները սկսած են այլեւս։

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐՈՒԱՆ

«Մարմարա» կը գրէ.—

Եասը Ատայի Բարձրագոյն Ատեանը, բազման նիստը գումարելէ ետք, իբրեւ առաջին դատ՝ սկսաւ քննել Շունի հարցը։

Քանի մը բառերով՝ հարցը հետեւեալն է.

Անկեալ նախագահը, Պայար, շուն մը նուէր ստացեր է։ Կ՚ուզէ այդ շունը օրուան երկրագործական նախարար Նետիմ Էօքմէնի միջոցաւ ծախել Աթաթիւրքի Ջիֆթլիկին եւ փոխարժէք քանի հազար ոսկիով ագրիլ մը կառուցանել տալ Իզմիրի մէկ գիւղին մէջ։

Պայար պատասխանելով Ատեանի նախագահին հարցումներուն՝ կը պատմէ դէպքը հետեւեալ կերպով.

Երբ պաշտօնական այցելութեամբ Աֆղանիստան կ՚երթայ, բացօթեայ հացկերոյթի մը ընթացքին կը տեսնէ այդ շունը, կը հաւնի եւ Աֆղանիստանի թագաւորը կը նուիրէ իրեն։

Ատեանի նախագահը կ՚ուզէ ճշդել. Շունը ձեզի՝ Պայարի անձի՞ն նուիրուած է թէ Հանրապետութեան նախագահին։

Պայարի պնդումը այն է թէ իր անձին նուիրուած է շունը։

— Շատ լաւ կ՚ըսէ նախագահը, քանի որ անձնական մէկ ապրանքն էր, վճարա՞ծ էիք անոր փոխադրութեան փոխարժէքը։

Պայար չի պատասխաներ այս հարցումին։

Շունը կը բերուի Անգարա, կը մնայ նախագահութեան ապարանքին պարտէզը։

Թիկնապահի վկայութիւնը հետեւեալը կ՚ըլլայ.

— Օր մը երբ Պայարի հետ կը շրջէինք պարտէզը, տեսանք շունը, Պայար հետաքրքրուեցաւ։ Նկատելով որ փոխուած էր շունին ապրելու պայմանները, որպէսզի աւելի լաւ խնամուի՝ կ՚ուզէր զայն ղրկել Աթաթիւրքի Ջիֆթլիկը։

Աթաթիւրքի Ջիֆթլիկին պատասխանատուներուն վկայութիւնը կը հաստատէ թէ իրենց համոզումը այն էր որ Պայար շունը նուիրած էր հաստատութեան։

Կ՚անցնին ամիսներ։ Պայար կ՚ուզէ ագրիլ մը կառուցանել Իզմիրի մէկ գիւղին մէջ։ Պատրաստել կուտայ յատակագիծը, որուն համար քանի հազար ոսկիի պէտք կայ։ Կը մտածէ ծախել շունը եւ փոխարժէքը ղրկել տալ Իզմիր՝ այդ ագրիլի շինութեան գործածելու նպատակաւ։

Պայար այս ծրագիրը կը հաղորդէ նախարար Էօքմէնի, որ իր կարգին նախագահին փափաքը կը փոխանցէ Ջիֆթլիկի պատասխանատուներուն։

— Մենք, կ՚ըսէ Ջիֆթլիկի տնօրէնը, այդ օրերուն դրամ չունէինք, չէինք կըրնար այդ շունին քանի հազար ոսկի արտամադրել, բայց վերէն եկած հրամանին ստիպուեցանք հպատակիլ եւ ծախու առինք շունը։ Անոր փոխարժէքը վճարելու համար ստիպուեցանք 200 ոչխար ծախել։

Վկաներէն մին յայտնեց թէ նախկին երկրագործական նախարար Նետիմ Էօքմէն իրեն ըսած էր շան համար.

— Ինչ ընենք, պիտի գնենք այս շունը ճարահատ, կարելի չէ ազատիլ իր ձեռքէն։

Նախագահը հարցուց.

— Ամբաստանեալ Էօքմէն, չկրցա՞ք «չըլլար» ըսել։

— Չկրցայ ըսել։

— Ինչ կ՚ըլլար, եթէ ըսէիք։ Նախագահութենէ «հրաժարէ՛» կ՚ըսէր։

— Ատիկա չէր ըսեր։

Նոյն վկայութիւններէ յայտնի կ՚ըլլայ թէ Նետիմ Էօքմէն ալ տեսակցութիւններու ընթացքին չափազանցուած գտած է այդ արժէքը եւ ըսած է անգամ մը.

— Շան մը համար կ՚արժէ՞ քանի հազար ոսկի վճարել։

Բայց դէպքերը ցոյց կուտան թէ, հակառակ իր համոզումին, կ՚ուզէր որ գընուի շունը եւ նոյնիսկ կը ստորագրէ գընման արտօնագիրը։

Ընդհանուր դատախազը իր ամբաստանութիւններով կը յայտնէ, թէ նախկին նախագահը, արտասահման իր ճամբորդութիւններու ընթացքին, պետական գանձէն տարած նուէրներէն զատ՝ իրեն նուիրուած այդ շունը կ՚ուզէ սուղ գինով ծախել պետական գանձին։ Իրականացնելու համար այդ ծրագիրը, կը գործածէ իր ազդեցութիւնը։

Ծախելէ ետք շունը, փոխարժէքով կը կառուցանէ ագրիլ մը գիւղի մը մէջ։ Այսպէսով պետական գանձէն առնուած դրամով կ՚ուզէ բարերար դառնալ։

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

«Գեղեցիկ Երկիր»ին մէջ բուռն պայքար կը մղեն կուսակցութիւնները Թալային, վարչական ժողովներու ընտրութեան համար: Վարչական մարմինները քաղաքական չեն, որովհետեւ օրէնքներ քուէարկելու իրաւունք չունին եւ պետութեան հսկակչոի տակ են, իրենց իրաւասութեանց սահմանը համայնքին եւ նահանգին մատակարարութեան մէջ կը մնայ: Ընտրութեան կը մասնակցին կուսակցական կազմակերպութեամբ, աթոռները կը դրաւեն կուսակցականներ եւ յաջողութիւնը մէկ կամ միւս կուսակցութեան նախատեսութիւն մը կրնայ ըլլալ յառաջիկայի քաղաքական ընտրութեանց:

Պայքարը սուր է աջակողմեաններու, կեդրոնի կուսակցութեանց եւ ձախակողմեաններու միջեւ: Գերմանիոյ, Ֆրանսայի մէջ ընկերվարականներ որոշ հեռացած են համայնավար կուսակցութենէն, Գերմանիոյ սոցիալ-դեմոկրատները ընդդիմադիր են, բայց հակահամայնավար: Իտալիոյ մէջ ընկերվարականները սերտօրէն միացած են համայնավարներու հետ իբրեւ «բանուորական կուսակցութիւն»: Կեդրոնի կուսակցութեանց կը միանայ իտալական սոցիալ-դեմոկրատները, այս պատճառով ընկերվարական-համայնավար ճակատը աւելի բուռն կերպով կը պայքարի «ընկերներ»ուն դէմ: Ընկերվարական-համայնավար ճակատը կը վախնայ որ սոցիալ-դեմոկրատները կրնան ընկերվարական քուէներ խլել եւ փոքրամասնութեան մէջ ձգել իրենց կուսակցութիւնը: Քրիստոնեայ-դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որ յարաբերական մեծամասնութիւն ունի, բաժնուած է ձախակողմի եւ աջակողմի: Ազատականներ եւ սոցիալ-դեմոկրատներ կը պահանջեն որ ճշդէ իր դիրքը, որոշ կերպով յայտնէ իր ապագայ ծրագիրը: Երբ մեծամասնութիւն չահի, հաւատարիմ պիտի մնա՞յ ընտրողական մարմնին, հաւատարիմ պիտի մնա՞յ կեդրոնին, թէ պիտի հակի դէպի ձախ, տեղի տալով ձախ թեւին պահանջներուն: Ընտրական մարմնին 60 առ հարիւրը կը քուէարկէ կեդրոնի կուսակցութեանց — քրիստոնեայ դեմոկրատ-հանրապետական-ազատական եւ սոցիալ-դեմոկրատ — իսկ 40 առ հարիւրը կը մնայ աջակողմեան՝ ֆաշական կամ ընկերվարական-համայնավար:

Երկու ճակատի դէմ կը պայքարին նաեւ ազատականները, որոնք դէմ են պետական ամէն միջամտութեան տնտեսական կեանքի մէջ, համամիտ են անհատական ձեռնարկներու եւ դպրոցական ազատութեան: Ձախակողմեաններ կը ջանան աշխարհականացնել դպրոցը, դուրս վտարել կրօնական ուսուցումը, պետականացնել դրամատուն, փոխադրութեան միջոցներ, ելեկտրական ընկերութիւններ: Կ'առաջարկեն փոխել սահմանադրութեան 33րդ յօդուածը, որուն համաձայն «միութիւններ եւ անհատներ իրաւունք ունին դպրոց եւ դաստիարակչական հաստատութիւն հիմնել առանց պետութեան վրայ բեռ մը ըլլալու»: Տրամադրութիւնը առաձգական է եւ վճռելի:

Ընկերվարական-համայնավարները Իտալիոյ մէջ ալ, ինչպէս ամէնուրեք, կը պայքարին դրամատիրական դրութեան դէմ, ենթադրելով որ Իտալիոյ մէջ տնտեսական պայմանները նոյն են, ինչպէս Ամերիկայի, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ: Ընկերվարական ղեկավար Նեննի կը յայտարարէր «Սուննեսսօ» ամսաթերթին. «Ընկերվարական կուսակցութիւնը գիտէ թէ մարքսիզմի մէկ քանի նախատեսութիւնները ծերացած են, տնտեսական քանի տեսութիւններ այլեւս չեն համապատասխաներ ընկերային եւ տնտեսական իրականութեան: Բայց կ'ընդունինք մարքսիզմի ընկերութեան հոլովոյթի ընդհանուր ըմբռնումը, վերլուծական մեթոտը, հակասութեան սկզբունքը, որուն վրայ հիմնուած է դրամատիրութիւնը, որ միշտ տագնապի մէջ կը պահէ ընկերութիւնը»:

Ընկերվարական-համայնավար կը ջանան վարչական աթոռներու տիրանալ, յառաջիկային գրաւելու համար երեսփոխանական աթոռները եւ հաստատել մենատիրական կառավարութիւն մը, պայքարիլ դրամատիրութեան դէմ, անհատական ձեռնարկներու դէմ: Ներկայ դրութեամբ Իտալիա տնտեսական յառաջդիմութիւններ կատարեց: Ընկերվարականներ դժգոհ են: Անգլիական «Տէյլի Մէյլ» թերթը կը գրէր. «Իտալական հրաշքը կը գերազանցէ գերմանականը: Լոնտոնի դրամատէրները իրաւունք ունին՝ երբ կ'ըսեն թէ Հասարակաց Շուկայի վեց երկիրներէն Իտալիան պիտի յառաջանայ աւելի արագօրէն քան միւս երկիրները: Իտալական լիրան հաստատուն է, գործի մարդիկ լաւատես են, իտալական ապրանքները մեծ յաջողութիւն գտած են միջազգային հրապարակի վրայ: Բանուորներու վարձքերը վար կը մնան Շուկայի եւ Զուիցերիոյ բանուորներու վարձքերէն, բայց կը գերազանցեն ուրիշ երկիրներունը»:

Ընկերվարականները չեն ուզեր տեսնել իրականութիւնը: Խոստովանելով հանդերձ վարպետին նախատեսութեանց ծերացումը, չեն ուզեր գերման սոցիալ-դեմոկրատներու նման փոփոխութեան ենթարկել իրենց ծրագիրը: Նախկին նախագահ, երբեմն տնտեսագիտութեան ուսուցչապետ Լուիճի Էնաուտի, կը գրէ.— «Մարքսի «Դրամագլուխ» գործը աւետարան մըն էր, որուն վրայ ոչ մէկը այժմ կ'երդուըննայ, ամբոց մըն էր, որուն քարերը մէկիկ մէկիկ հանուած են: Արժէքի տեսութիւնը, տնտեսագիտական ոչ մէկ գործի մէջ տեղ գտած են: Դրամատիրական ընկերութեան քայքայումը մեծ ձեռնարկներու կողմէ փոքրերու կլանումով, ընկերութեան մեծամասնութեան հետզհետէ աղքատացումը, իրականացած չեն: Մարքս կը նախատեսէր նոր ընկերութեան մը կազմութիւնը հին մոխիրներուն վրայ: Փոքր ձեռնարկները բազմապատկուած են մեծերու կողքին, հողային փոքր սեփականութիւնը կը դիմանայ, ընկերութեան բաժանումը երկու դասակարգերու հետզհետէ կը նուազի դասակարգերու գործակցութեամբ»:

Ընտրողներուն կը մնայ տեսնել իրականութիւնը եւ մէկ իշխանապետութենէն միւսին չանցնիլ: Ներքին իրաւակարգէն զատ, Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան վրայ կ'ազդէ ձախակողմեաններու յաջողութիւնը, այս պատճառով միջազգային դիւանագիտութիւնը կը հետաքրքրուի յառաջիկայ ընտրութիւններով, Արեւմուտք՝ չահագրգիռ կեդրոնի կուսակցութեանց յաջողութեամբ, Արեւելք՝ ձախերու յաղթանակով: Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարը մաքօքի նման կ'երթեւեկէ Հռոմէն Մոսկուա:

Երբ Իտալիա նախորդ պատերազմին սկսաւ, կրթական նախարար Ֆրոսաթի ինքնասպան եղաւ, որովհետեւ համոզուած էր թէ յաղթական թէ պարտուած՝ Իտալիան յեղաշրջումներ պիտի ունենար եւ քաոսի մը պիտի վերածուէր: Իտալական ընկերութիւնը տակաւ փոթորիկէն չկազմալուծուեցաւ, նոյն իսկ պարտութեան եւ գաղթավայրերու կորուստով: Յուսալի է որ ողջամիտ զանգուածը քուէարկելով կեդրոնի կուսակցութեանց համդարտութիւնն ու հաւասարակշռութիւնը պահէ եւ Իտալիոյ համար եւ Արեւմուտքի համար:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՓԻՆՕ ԿԸ ԽՕՍԻ "ՀԱՐՈՒԱԾԵԼՈՒ ՈՒԺ"ԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Օրուան նիւթն է Ֆրանսայի կառավարական ծրագիրը՝ «Հարուածելու Ուժ»: *Քոմպայ*ի աշխատակիցը այս առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցած է արտաքին նախկին նախարար՝ Քրիստիան Փինոյի հետ: Ստորեւ թարգմանութիւնը:

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Վարչապետը վերստին հաստատեց Ատլանտեան Ուխտի հանդէպ Ֆրանսայի հաւատարմութիւնը: Ճի՞շդ է «հաւատարմութիւն» բառը:

ՓԻՆՕ.— Ատլանտեան Ուխտի հանդէպ հաւատարմութիւնը ձեւակերպութիւն մը դարձած է, քանի մը տարիէ ի վեր: Ոչ մէկ կառավարութիւն, նոյնիսկ Անգլեւսաքսոններուն հանդէպ ամէնէնանհաշտը, պիտի համարձակէր դիրք ճշդել Խորհրդարանին առջեւ, ամերիկայի զինակցութեան դէմ: Սակայն այս հարցին մէջ կարեւորը գործն է, ոչ խօսքը: Արդ, երկու տարիէ ի վեր կառավարութիւնը կը փորձէ անջատել ֆրանսական բանակը, դաշնակիցներու զինուորական ուժերէն: Միջերկրականի Ֆրանսական նաւատորմի, հալածիչ օդանաւերու, ինչպէս նաեւ հիւլէական ռումբեր Ֆրանսայի ամերիկեան կայաններուն մէջ պահեստի դրուելու համար ծագած միջադէպերը կը փաստեն, թէ Ֆրանսա չի գործադրեր Ատլանտեան Ուխտին ոչ տառը, ոչ ալ ոգին:

Հ.— Ֆրանսական ինքնավար «Հարուածելու Ուժի» մը ստեղծումը հաշտ կը նկատէ՞ք հաւաքական ապահովութեան գաղափարին հետ:

ՓԻՆՕ.— Անշուշտ ոչ, յամենայն դէպս «Հարուածելու Ուժի» մը ստեղծումը բոլորովին անհաշտ է նախորդ կառավարութիւններու ըմբռնած հաւաքական ապահովութեան գաղափարին հետ: Կարելի չէ հաշտեցնել ինքնավարութիւնը եւ միաձուլումը, անջատողութիւնը եւ համախոհութիւնը: Կամ այն է որ մեր միջոցներով կրնանք դէմ դնել արտաքին որեւէ սպառնալիքի, եւ այս պարագային, եթէ անհատուցելի միամտութիւն մը չունինք, չենք կրնար յուսալ որ մեզի հետեւին դաշնակիցները, որոնց դէմ միշտ անհաւատարիմ ենք.— կամ կը զանենք որ արեւմտեան աշխարհի միութիւնը կրնայ, ուժերու հաւասարակշռութիւնը ապահովելով, արգելք հանդիսանալ պատերազմին եւ պաշտպանել մեր երկիրը: Այս պարագային մեր զինուորական ճիգը պէտք է համընթաց երթայ Ատլանտեան Ուխտին:

Հ.— «Հարուածելու Ուժին» պահանջած նիւթական ծախքերը, ի՞նչ չափով կը համապատասխանեն ելմտական մեր միջոցներուն:

ՓԻՆՕ.— Ինչպէս ցոյց կուտայ «Հանրապետութեան համար քննիչ կոմիտէի» տեղեկագիրը, «Հարուածելու Ուժի» գինը, եթէ նոյնիսկ «ցուցական» նուազագոյն բնոյթ մը պիտի ունենայ, կը գերազանցէ լայնօրէն Ֆրանսայի տնտես. եւ ելմտական կարելիութիւնները: Ընդունելով հանդերձ, — բան մը որ անկարելի է — որ Ֆրանսայի յանձն պիտի առնէ կէսուկէս պակսեցնել իր ապրելակերպի մակարդակը, արդիւնքը զոր ձեռք պիտի ձգենք կորիզային զէնքերու ուսումնասիրութեան, ընդծովեաններու, կայաններու հաստատումին եւ զէնքերու արտադրութեան մէջ աննշան պիտի ըլլայ, բաղդատմամբ Ռուսերուն եւ Ամերիկացիներուն ճիգին:

Հ.— Ֆրանսական բանակը գերմանականէն աւելի գերակշիռ պիտի ըլլա՞յ, հակառակ Ալժերիոյ մէջ մեր ներկայութեան:

ՓԻՆՕ.— Հինգ տարիէն գերմանական բանակին ուժը հազար անգամ գերակշիռ պիտի ըլլայ Ֆրանսականէն: Ալժերիոյ պատերազմը պատճառ պէտք չէ բռնել արդարացնելու համար մեր ներկայ վիճակը: Այդ պիտի նշանակէր մոռնալ որ Միջերկրականի միւս ափին մեր գործածած ուժերը այն ուժերն են զորս պէտք է տրամադրենք Ատլանտեան Ուխտին:

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Արդէն ուշ էր, ճաշի ժամը եկել էր: Հրաժեշտ տուինք ու հեռացանք այդ, այնուամենայնիւ, մռայլ միջավայրից:

— Տեսա՞ր, ինչ հետաքրքիր աշխարհ է ուղղիչ տունը, — ասաց Չարենցը գոհունակութեամբ եզրափակելով մեր պտոյտը:

1929 թուին Չարենցը հիւանդացաւ ու պառկեց Մոսկուայի քաղաքային երկրորդ հիւանդանոցում: Մի յայտնի վիրաբոյժի կատարած անդամահատութիւնից յետոյ ես ու Կարօն այցելեցինք Չարենցին:

— Տեսէք, ինչ ահռելի քարեր հանեցին երիկամունքներիցս, — ասաց Չարենցն ու բացեց թղթի մէջ փաթաթած կաղինի չափ մի քար եւ դրա կէսի չափ էլ՝ միւսը:

— Չարհուրելի ցաւեր էի զգում գործողութիւնից յետոյ, ու ցաւերը մեղմելու համար մորֆին սրսկեցին մի քանի անգամ: Խիստ դուր եկաւ ինձ: Հիմա էլ թէեւ ցաւ չեմ զգում, սակայն զօրգօռում եմ, իբրեւ թէ ցաւ ունեմ, ու գալիս սրսկում են:

Այսպէս սկսուեց Չարենցի բարեկամութիւնը մորֆինի հետ: Նա զգում էր դրա աւերածութիւնն իր կազմի վրայ, սակայն արդէն ընտելացել էր ու դժուարանում էր թողնել: Օրինակ էր բերում Վալերի Բրյուսովին եւ ուրիշներին, որոնք գործածում էին, ու դրանով մխիթարւում էր:

Մի քանի անգամ Երեւանում, կէս-գիշերին, արթնացրել է ինձ, որ ուղեկցեմ մինչեւ հիւանդանոց (Ալիպրեկովի հրապարակի վրայ): Հերթապահ բժիշկներն ու քոյրերը գիտէին այդ եւ ընդառաջում էին: Տրամադրութիւնը բարձրանում էր ու սկսում էր զրուցել կամ գրել:

Ապա ձեռք բերեց բոլոր պարագաներն ու ինքն էր սրսկում իրեն տանը՝ յաճախ խօսակցի ներկայութեամբ մերկացնելով թեւը:

Գնալով աւելի ուժգին էր դառնում պահանջը: Յաճախակի էին դառնում սրսկումները: Մորֆինի ազդեցութիւնն անցնելուց յետոյ Չարենցը դառնում էր մռայլ ու անհանգիստ: Սրսկելուց յետոյ աշխուժանում էր, պայծառանում ու նստում մինչեւ խոր գիշեր սենեակում, ուր վաղուց ննջում էին կինն ու երեխան:

1933 թուի Փետրուար 18ին Չարենցը մեր տանն էր: Մայրս գետնախնձոր էր խաշել: Չարենցը մեծ ախորժակով ուտում էր: Տրամադրութիւնը լաւ էր, կատակում էր:

— Նազիկ ջան, յուշատետրդ բեր մի բան գրեմ քեզ համար, — դիմեց նա աղջկանս:

Ապա հանեց ինքնահոս գրիչը, մի ակնթարթ նայեց մի կողմ եւ առանց կանգ առնելու գրեց.—

ՍԻՐԵԼԻ ՆԱԶԻԿԻՆ

Նազիկ, Նազիկ,
Ոսկեմազիկ,
Նման ես դու
Երազի.—

Դու թարթիչներ
Ունես երկար,
Որպէս նետեր՝
Տուշով ներկուած,—

Արեւ աչեր
Ունես պայծառ,—
Թոյլ տուր պաչեմ
Աչերդ վառ,—

Այ իմ Նազիկ,
Ոսկեմազիկ,
Նման ես դու
Հուր երազի:

Առանց ընդմիջումի սկսեց միւսը.—

ՆԱԶԻԿԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կար – չկար, մի ճճում աղջիկ կար՝
Անունը Նազիկ,—
Նա ունէր թարթիչներ երկար,
Սիրուն էր եւ ոսկեմազիկ:

Նա ունէր մայրիկ մի լաւ,
Անունը Վարթուշ,—
Մայրիկը ձայնով զուլալ
Երգում էր, որ ճնի մուշ – մուշ:

Նազիկը,
Ոսկեմազիկը,
Աղջիկը նրա լուսաւոր՝
Գեղեցիկ երգերի սովոր:—

Մի օր ճնեց Նազիկը
Եւ տեսաւ երազում,
Որ մի ձի է վազում
Դաշտում փիրուզէ:

Թռաւ նստեց բաշին
Նրա ոսկեծամ,—
Յետոյ տեսաւ, որ Վարթուշն է՝
Գրկել է նրան:

Այդ օրուանից Նազիկը
Սիրում էր Վարթուշին,
Որ թէ նրա մայրիկն է,
Թէ ընկերն է ուշիմ:

Կեցցէ մեր լաւ Նազիկը,
Կեցցէ Վարթուշը,—
Նազիկը ոսկեմազիկ է,
Ուտեմ նրա թուշը:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(9 Շար.)

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ
ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԽՄԲ.— «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 19 թիւով հրատարակեր էինք Յակոբ Պարոնեանի կեանքին ու գործին նուիրուած ուսումնասիրութիւն մը, որ լոյս տեսած էր Թուրք Համայնագիտարանին մէջ: Ստորագրողը Հայ մըն էր: Այս անգամ նոյն համայնագիտարանին խմբագրութիւնը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կը կատարէ իբրեւ յաւելուած: Մենք, մեր կարգին, խորհրդածութիւններ պիտի չկատարենք թուրք խմբագրին գրական հասկացողութեան եւ ճաշակին մասին: Մեր ուշադրութիւնը գրաւած է, սակայն, որ Թուրքերը վերջերս սկսած են սճանչնալ իրենց լեզուին վրայ եւ «ողբալի» կոչել թուրքերէն ամէն գրութիւն՝ որ օտարի մը կողմէ կը ներկայացուի: Թուրքերէնին վրայ սճանչնալու վայելքը կ'ուզենք որ Թուրքերը վերապահեն իրենց, բայց դիտել կուտանք թէ ժամանակ մը հայ ուսուցիչներ էին որ թուրքերէն լեզու եւ թուրքերէն ոճաբանութիւն կը սորվեցնէին իրենց: Կուգայ ժամանակ մը՝ երբ, Պարոնեան կարդալով, կը սորվին նաեւ երգիծաբանութիւն:

Առ այժմ թող «պաղզաւակ» կոչեն.—

Յակոբ Պարոնեանին, հայ երգիծական գրականութեան մէջ գրաւած դիրքին մասին խօսիլը դուրս կը մնայ Թուրք Համայնագիտարանի հեղինակ Ռ. Է. Քոչուին գրչի իրաւասութենէն, բայց Յ. Պարոնեան միաժամանակ թուրքերէն գրութիւններ ալ հրատարակած է, Թիյաթրօ անուն թերթով մը: Ասկէ զատելով, Յ. Պարոնեանին «Հայոց Մոլիէռ»ը տիտղոսը պարգեւել համազօր է ըսելու թէ հայկական երգիծագրութիւն ըսուած բան մը գոյութիւն չունի: «Թիյաթրօ»ին իւրաքանչիւր թիւը, որ շաբաթը երկու անգամ չորս էջ լոյս կը տեսնէր, միջին հաշւով 950 – 1000 բառ կը պարունակէր, եթէ չհաշուենք խորագիրները, ծանուցումները, գլուխը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Պարոնեան ամբողջ թերթը ինք կը լեցնէր:

Արդէն բոլոր գրութիւնները կը մատնեն թէ նոյն գրիչէն ելած են: «Թիյաթրօ»ն լոյս տեսած է խիստ աղճատ թուրքերէնով մը, գրական անհատականութենէ զուրկ, պարզապէս պարզամտութեան եւ զուեհկութեան նմոյշ մը: Խեղճ արտօնատէրը կարօտութեան մէջ տուայտող անկարող գրիչ մըն է, որ հանապազօրեայ հացին ետեւէն կաղն ի կաղ վազած է, ինչպէս շատ ու շատ Թուրք գրողներ՝ այդ շրջանին:

Մեր սիրելի ընկերը երիտասարդ բանասէր Գէորգ Փամուքճեան կը գրէ թէ Թատրոնին Ա. թիւը լոյս տեսած է 6 Ապրիլ 1874ին եւ շարունակուած մինչեւ 1877ի Մայիս ամիսը: «Իսթանպուլ Անսիք լոփետիսի»ի գիւանին մէջ ալ գոյութիւն ունին «Թիյաթրօ»ի 18 Յունիս 1874ի եւ 5 Մարտ 1875ի երկու թիւերը, որոնք թերթին 32րդ եւ 75րդ թիւերն են: Առաջինը տպուած է Իզզէթ էֆէնտի տպարանը: Թերթին խմբագրատունն ալ կը գտնուի Պապը Ալի, թիւ 25: Իսկ 75րդ թիւին՝ խմբագրատունը փոխադրուած կը տեսնենք Պահչէքափը Խաւաֆֆէնտի խան թիւ 7, եւ տպագրութիւնը կատարուած է Եպիս Տենտեսեանի տպարանը: Նկատելով որ ամենափոքր փոփոխութիւն մը տեղի չէ ունեցած տպագրական որակին մէջ, հաւանաբար այդ տեղափոխութիւնը պատրաստուած է դրամական նեղութենէ, խմբագրատան վարձքին եւ տպագրութեան պարտքին անվճար մնալուն հետեւանքով:

Յակոբ Պարոնեան 32րդ թիւի իր խմբագրականին մէջ կը յարձակի Ճէրիտէի Հաւատիս թերթին, իսկ 65րդ թիւի խմբագրականին մէջ ալ՝ Կիւլլիւ Ակոբի վրայ, որ հայկական ծագում ունի եւ մեծ ծառայութիւններ մատուցած է Թուրք բեմին: Հայոց Մոլիէռը տխրօրէն տխուր տգտաձեռնութիւն մը կ'ըլլայ այնպիսի գրողի մը համար, որ հետեւեալ տողերը գրած է Կիւլլիւ Ակոբի հասցէին.—

«Մօրը փորէն այնքան ճարտարութեամբ եւ այն ատեն արագութեամբ դուրս ելաւ, որ կարծես թէ բեմ կ'ելլէր վարագոյրին ետեւէն, եւ այնքան սաստիկ ծնունդ մը գէշ կերպով վնասեց խեղճ զայեակին մարմինը»:

Յ. Պարոնեան յանդգնած է նաեւ թուրքերէն երգիծական բանաստեղծութիւն գրել: Շատ տխուր բան է տեսնել թէ Յակոբ Պարոնեան, որ ծնած է Էտիրնէ, ապրած ու կեանքը գրիչով շահած է Օսմ. Կայսրութեան ամենամեծ մտքի եւ առեւտրի կեդրոններուն՝ Էտիրնէի եւ Պոլսոյ մէջ, չի յաջողիր ուղիղ գրել լեզու մը՝ որ իր ականջները լեցուցած է մանկութեան օրերէն սկսեալ:

այդ կազմակերպութեան մէկ որոշումը կրնայ զանոնք քաշել: Եթէ Ալժերիոյ պատերազմին երկարաձգումը պատճառ դառնայ, ինչպէս հաւանական է, որ միջազգայնանայ, չենք կրնար դէմ դնել նման պատերազմի մը ստացած բնոյթին առանց Ատլանտեան Ուխտին հետ նոյնիսկ ընելու համաձայնութեան մը:

Եթէ իր պատմութեան մէջ, Ֆրանսա ունի թուական մը ուր աւելի քան երբեք պէտք ունի արեւմտեան համախոհութեան, այն ալ այսօր է: Մորասի վարդապետութեան վրայ հիմնուած անջատողական քաղաքականութիւն մը ընտրել, պիտի նշանակէր մեր երկիրը ենթարկել հակառակորդին հարուածներուն: Եւ իրականութեան մէջ պիտի նշանակէր քանդել Ֆրանսայի արտաքին եւ ներքին դիմադրական կարողութիւնները:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70ԱՄԵԱԿԸ

ԻՍԻ.— Անցեալ Կիրակի «Խրիմեան» սրահին մէջ, բացառիկ խանդավառութեամբ տեղի ունեցաւ տեղւոյս կոմիտէին կազմակերպած ընկերահամակրական խնճոյքը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եօթանասնամեակին առթիւ:

Հաւատաւոր ընկերներ ու համակիրներ փութացած էին ամէն շրջանէ:

Յանուն տեղական կոմիտէին, ընկեր Յ. Շիրվանեան հանդէսը բանալով, խօսքը տուաւ օրուան նախագահ՝ ընկեր Աւլէն Փափազեանին, որ ընդհանուր առմամբ ծանրացաւ այն զուեհիկ խաչակրութեանց վրայ, զորս կը մղէ «Էջմիածնական», «Եկեղեցական» եւ «Հայաստանական»ներու խառնիճաղանճը, Դաշնակցութեան դէմ:

— Եթէ կայ կազմակերպութիւն մը, որ պաշտպանած է հայ եկեղեցին, այն ալ Դաշնակցութիւնն է:

Ապացոյց՝ որ երբ Խրիմեան Հայրիկի օրով, Էջմիածինն ու անոր սրբազան մասունքները բռնագրաւման սպառնալիքին տակ կը գտնուէին, Դաշնակցութիւնն էր դարձեալ, որ ծառացաւ ցարական իշխանութեան դէմ:

Արդ, մեր կուսակցութիւնը չէ որ ուրիշներէն դաս պիտի առնէ:

Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ ընկեր Ժ. Միրիճեան, ինչպէս այլ առիթով, այս անգամ եւս իր սրտաբուխ ճառերէն մէկը խօսեցաւ:

— Եթէ Դաշնակցութիւնը մէջտեղ եկաւ, որովհետեւ մեր ժողովուրդը հասունցած էր: Եթէ Դաշնակցութիւնը գործի անցաւ, որովհետեւ ատիկա մեր ժողովուրդի արդար պահանջն էր: Իսկ եթէ երբեք Դաշնակցութիւնը գոյութիւն ունեցած չըլլար, անպայման այդ օրինակ կազմակերպութիւն մը ծնունդ պիտի առնէր ուշ կամ կանուխ Հայութեան ծոցերէն:

Դժբախտաբար մեր ժողովուրդը ցրուած է ի սփիւռս աշխարհի, որուն միայն մէկ քառորդն է որ կը գտնուի հայրենի հողին վրայ:

Արդ, Դաշնակցութիւնը՝ Հայութեամբ, Հայութիւնը՝ Դաշնակցութեամբ, ձեռք ձեռքի տուած է որ միայն պիտի կազմենք ամբողջական հայրենիք մը, ամբողջական Հայութեամբ:

Հիւրաբար հանդէսին ներկայ էր եգիպտահայ՝ ընկեր Վարուժան Մինասեան, որ անդրադարձաւ աւելի Դաշնակցութեան բարոյական կառոյցին, յետոյ յորդորեց երիտասարդները, որպէսզի կարդան եւ ուսումնասիրեն մեր նորագոյն պատմութեան տաքբեղներու գործերը:

Ներկաներուն փափաքին ընդառաջ երթալով, շատ հակիրճ բառերով, ընկեր Վ. Իշխանեան իմաստալից դրուագ մը պատմեց Հայոց Արտաւազդ Արքային կեանքէն:

— Հին օրերուն, Սօսեաց անտառին մէջ, ուր կը նուիրուէին Հայոց արքաները, երբ լսուէր սօսաձայն մը, ծառերը կը հարցնէին.— Այդ դո՞ւ ես, արքա՛յ:

Արդ, մեր օրերու Թագաւորը, առանց թագի, առանց գահի, Դաշնակցութիւնն է, որուն սօսաձայնին կը սպասէ մեր ժողովուրդը անհամբեր:

Մերթ ընդ մերթ խօսք առին նաեւ, ընկերներ Եղօ Մինասեան, Հ. Հանտալեան, Գրչըկեան, եւ Պ. Լեւոն Համբարձումեան:

Սեղանապետութեամբ ընկեր Ս. Յովհաննէսեանի, գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Տիկիններ Ա. Սրապեան, Ա. Յակոբեան, Ճանիկեան, Տիկին Նարդուհի եւ Օր. Շաղէ Պէնկեան, եւ Պ. Պ. Գր. Յովսէփեան, Դ. Զօլաքեան, Արիս Գարայեան, Խ. Քէօշկէրեան եւ ընկեր Ս. Առաքելեան (Տէսինէն):

Խնջոյքը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր՝ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, տոհմիկ խմբերգներով ու պարերգներով համեմուած:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ
ՈՂՋԵՐԹԻ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

«Հայրենիք» կը գրէ (13 Հոկտ.).— 9 Հոկտեմբեր Կիրակի երեկոյեան, Քէյմպրիճի Հարուըրտ Ճանըլն ճաշարանին մէջ, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէին նախաձեռնութեամբ, ողջերթի հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ ընկերներ Կարօ Սասունիի, Տոքթ. Խաթանասեանի եւ Հրանտ Սամուէլի, իրենց մեկնումին առթիւ:

Հացկերոյթին կը մասնակցէին Կ. Կոմիտէի անդամները, «Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը եւ բազմաթիւ ընկերներ:

Ճաշը տեղի ունեցաւ շատ սիրալիր եւ ընկերական մթնոլորտի մէջ: Հաւաքոյթին սեղանապետը, ընկեր Դարպասեան, բացատրեց հաւաքոյթին նպատակը:

Խօսեցան ընկերներ Համաստեղ, Գ. Մխիթարեան, Յովհ. Տէր Յովհաննէսեան, Բժ. Բ. Փափազեան, եւ Տիկնանց՝ Տիկիններ՝ Գ. Կանայեան, Ս. Համաստեղ, Վ. Խաթանասեան, Ս. Մխիթարեան: Եւ ի վերջոյ, խօսք առաւ ընկ. Սեդրակ Մինաս (Կ. Կ.ի կողմէ): Բոլոր ընկերները իրենց համակրանքն ու գնահատութիւնը յայտնեցին մեր երեք թանկագին ընկերներուն:

Յետոյ, խօսք առին յաջորդաբար, ընկերներ Սասունի, Բժ. Խաթանասեան եւ Հրանտ Սամուէլ, որոնք իրենց ուրախութիւնը յայտնեցին, որ ամենուրեք, ինչպէս այս հեռաւոր ափերուն վրայ, Դաշնակցութեան ոգին կայ եւ հզօր է միշտ: Հարկ է գիտնանք այս թանկագին ժառանգութեան արժէքը եւ վառ պահենք Դաշնակցութեան ոգին որ կը խանդավառէ արտասահմանի հայ բազմութիւնները եւ յատկապէս երիտասարդութիւնը: Մանաւանդ, չեչտեցին անոնք նոր սերունդին նշանակութիւնը եւ երիտասարդութեան հանդէպ ազգային ու կուսակցական զուրգուրանքին անհրաժեշտութիւնը, որովհետեւ միայն նոր սերունդին ազգային ոգիովն է որ կրնանք պահել մեր ժողովուրդը:

Ընկ. սեղանապետը փակեց հաւաքոյթը, ողջերթ մաղթելով բոլորին, եւ նաեւ վերադարձ՝ ուրախ եւ աւելի լաւ պայմաններու մէջ: Եւ ճաշէն ետք, բոլոր ներկաները օդակայան մեկնեցան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Արքայազն Տիրիթը՞... Պատահե՞լ է ինչ:

— Յատուկ ոչինչ, արքայ,— հանդարտեցնող եղանակով շեշտեց սենեկապետը:— Կամենում էի ասել, որ նա ժամանել է գիշերս...

Թագաւորի աչքերի սպիտակուցները աւելի խաղացին:

— Եւ ո՞վ է թոյլատրել նրան մայրաքաղաք գալու:

— Պիտի խոստովանեմ, արքայ. եկել է առանց թոյլտուութեան:

— Ի՞նչպէս... եւ ինչո՞ւ:

— Եկել է, արքայ, յոյժ կարեւոր մի յայտնութեամբ:

— Եւ ի՞նչ է այդ յայտնութիւնը...

Արշակի ձայնի մէջ կային բարկութեան բացայայտ շեշտեր:

— Շատ ամենայնի կարեւոր, արքայ, — շարունակեց Վարդ իշխանը՝ թագաւորի բարկութիւնից ձայնն իջեցնելով, զգտնիք հաղորդողի զգուշաւորութեամբ, թերեւս եւ իր նուիրուածութիւնը արքայի առաջ ընդգծելու ցանկութեամբ:

Սակայն Արշակին հաճոյ չեղան նրա խօսքի խորհրդաւոր եղանակն ու շողոքորթ շեշտը:

— Զրուցիր պարզ եւ մեկին, իշխան:

— Բարի, արքայ,— Քանզի հրամայում ես խօսել մեկին, ասեմ, արքայ, դաւ է նիւթւում գահիդ շուրջը:

Լռութիւն իջաւ, որի մէջ թագաւորն ու սենեկապետը մի երկու վայրկեան անխօս, անշարժ նայեցին իրար, կարծես միմեանց փորձելու համար:

— Դա՞ւ, — երկարեց Արշակը աչքերը կծկելով: Եւ ո՞ւմ կողմից:

— Հարազատներիդ կողմից, արքայ:

Նորից լռութիւն, նորից Արշակը աչքերը սեղմած նայեց իր սենեկապետին, ասես նրա դէմքին նոր մտքեր կարդալու համար:

— Հարազատների՞ս...

— Այո, արքայ, — եւ սենեկապետը ակամայ նայեց շուրջը:— Արքայազն Գնելը՝ թագադուրկ արքայահօր հետ համախորհուրդ:

Այս անգամ Արշակի աչքերի սպիտակուցները փայլատակեցին, եւ նա բերանը սեղմեց այնպէս, որ ներքին ծնօտի մազերը ցցուեցին:

— Դու, իշխան, այդ կասկածը նոյն արքայազն Տիրիթի բերանից յայտնեցիր մի ամիս առաջ եւ քեզ հրահանգուեց հասու լինել եւ ստուգել...

— Եւ հետամտեցի, արքայ,—ձայնն աւելի իջեցրեց Վարդ իշխանը:— Սակայն, ստոյգ ոչինչ գտնելով, նոյն արքայազն Տիրիթին խնդրեցի՝ հող տանել եւ, ինչ մի նկատելիս, լուր տալ ինձ՝ քեզ հաղորդելու համար...

— Ե՞ւ, — ընդմիջեց Արշակն անհամբեր:

— Եւ ահաւասիկ եկել է նա կարեւոր յայտնութիւններով:

Թագաւորը նստեց մտածումների մէջ եւ մօրուսով ծնօտը յենեց աջին:

— Գնե՞լը... — Խօսեց նա փոքր լռութիւնից յետոյ:— Այդ պատանին դաւո՞ւմ է իմ դէմ: Անհասկանալի վարմունք... Զէ՞ որ ես, ամէն օրէնք խախտելով, թոյլատու եղայ, որ նա ապրի Կուաշում՝ կոյր, գահազուրկ պապի մօտ... եւ նա, հազիւ երկու ամիս առաջ պըսակուելով, պէտք է որ գրաւուէր իր հարսով եւ շնորհապարտ լինէր ինձ: Սակայն նա դա՞ւ է նիւթում իմ դէմ:

Վարդ իշխանը արձակեց մի յուսահատական հոգոց:

— Մարդը, արքայ, որքան կարողացել եմ ճանաչել,— լինի ռամիկ թէ արքայազն,— ապերախտ է միշտ: Դու որ ի վիճակի չեղար գնալ նրա հարսանիքին, դժգոհ է հաւանաբար եւ... սակայն ո՞վ կարող է իմանալ մարդկային հոգին, նրա ձգտումներն ու նկրտումները: Փառք, մեծութեան երազներ...

Թագաւորը ակնարկով իսկ չանդրադարձաւ սենեկապետի խօսքերին: Նա մտատար նայում էր գահասրահի մոզայիկ յատակին: Բայց մի քանի վայրկեանից գլուխը բարձրացրեց.

— Իսկ արքայազն Տիրիթը, իշխան, ունի ապացոյցներ այդ ամէնի համար: Կարո՞ղ ես հաւաստել... Սակայն, սպասիր, իշխան,— տեղից արագ վեր թռաւ Արշակը:— Այժմ ո՞րտեղ է նա ինքը՝ արքայազն Տիրիթը:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զ. Յակոբ Տէր - Յակոբ - եան ,

Պ. Տորք Տէր - Յակոբեան ,

Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր - Յակոբ - եան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատար - ուի իրենց ամուսնոյն , հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ , այս կի - րակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկր - տիչ եկեղեցւոյ մէջ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խը - նամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի , հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ ժան Կուժօն , ողբացեալ Տի - կին ՄՈՒՐԱՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առիթով :

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշա - տակը յարգողները :

Այրի Տիկին Ատրինէ Զիթունի , Տէր եւ Տիկին Վրոյր Զիթունի եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Վաղինէ Պասմաճեան եւ զաւակը , Տէր եւ Տիկին Մելինէ Դարբին - եան եւ զաւակը , Այրի Տիկին Արմինէ Թուզլաճեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկ. Մկրտիչ Գաղանճեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Զիլինկիրեան եւ զա - ւակները , Տէր եւ Տիկին Սուրէն Զիթու - նի եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Ռուժէ Փօթէլ եւ զաւակը , Տէր եւ Տիկին Միհ - րան Զիթունի եւ զաւակները , Արամ Զի - թունի , Այրի Տիկ. Մաթէոսեան եւ զա - ւակները , Տէր եւ Տիկին Գեղամ Աճէմ - եան , Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան , Տէր եւ Տիկին Ռոստանիկ Աճէմեան , Թօմ - պուլեան , Դարբինեան , Զիլինկիրեան , Ջրպաշեան ընտանիքները անհուն կսկի - ծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն , հօր , մեծ հօր , եղբօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԶԻԹՈՒՆԻԻ

կսկծալի մահը , որ տեղի ունեցաւ Հոկ - տեմբեր 20ին , 80 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ օր , կէսօրէ վերջ ժամը 14·15ին , Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ ե - կեղեցին :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի , ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Թագըմճեան եւ զաւակը՝ Արսէն , ինչպէս նաեւ Տէտէյ - եան ընտանիքը եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն , հօր , եղբօր եւ ազգականին՝

ՄԿՐՏԻՉ ԹԱԳԸՄՃԵԱՆԻ
(Երիցանց)

մահը որ տեղի ունեցաւ Չորեքշաբթի ա - ռաւօտ , 69 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ առաւօտ ժամը 10·30ին , Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեց - ւոյ մէջ , ուրկէ մարմինը պիտի փոխա - դրուի Պանեօ - Փարիզիէնի գերեզմանա - տունը , ամփոփուելու համար մասուորա - կաններու դամբարանը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի , ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

14 - 15 տարեկան պատանի մը , ներկա - յացուած ծնողքին կողմէ , իբրեւ աշկերտ դերձակութիւն սորվելու ամար :

Դիմել՝ Մ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ ,

32, Rue d'Hauteville, Paris 10°

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար , «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները .— Շանթ , Բարգէն Կաթ. , Հրանդ Ալեանաք : Լուսանկարները կը վերադարձուին fիշէ պատրաստելէ ետք՝ մաքուր վիճակի մէջ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ.Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին

եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին :

Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBE ի

Շքեղ սրահին մէջ

20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Մուտքը ազատ է :

ՆՈՒԷՐ

Ողբացեալ Տիկին Լիւսի Յակոբեանի մահուան քառասունքի առթիւ Պ. Մերկեր Առաքելեան Ալֆորվիլի Ս. Պ. Պ. եկե - ղեցւոյ պայծառութեան համար կը նուիրէ 50 Ն. Ֆ. :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ , 30 Հոկտեմբեր , Րիւ Ժէլի սրահին մէջ :

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Ամասիոյ Հայր. Միութեան Երիտասարդացի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Նոյեմբեր 10ին , Հինգշաբթի գիշեր մինչեւ լոյս

CLUB, 51, Rue Grignan

Համբածանօթ

EDDY TOURNEL

Նուագախումբով

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թիւ 221 - 222 (Մայիս-Յունիս) , 48 էջ
ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Թիւ 223 - 24 (Յուլիս - Օգոստոս) , 48 էջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ .— Տարիքի հար - ցը (ԽՄԲ.) : Դեղերու վտանգը (ՏՈՔԹ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ) : Արագած լերան վրայ (ԲԱԼՏԵՐՄԱՆՑ) : Հիւանդութիւններ որ կը մեռնին բայց ... (ՏԹ. ԱՇՃԵԱՆ) : Խն - ձոր կերէք (ՏՔԹ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ) : Նշիկ - ները պէ՞տք է հանել (ՏՈՔԹ. ՍԱԼԲԻ) : Սրտի հիւանդութեանց մասին (ՏՈՔԹ. ՍՈԼԱՔԵԱՆ) : Արդի բժշկութիւնը քաղաք - րին դէմ (ՔԱՂՀԱՆ) : Նոր դեղերու մա - սին (ՏՈՔԹ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ) : Արեւը բարիք ու չարիք (ՓՐՈՖ. ԼԱՄԻ) : Պը - տուղները սնունդ եւ դեղ են (ՏՈՔԹ. ԱՄՔԱՆԱՉ) : Արուեստական սերնդագոր - ծութիւն (ՏՈՔԹ. ՊԱՆԾԱԼԻ) : Պահպա - նեցէք ակռաները (ՏՈՔԹ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ) : Տիեզերական ճառագայթները եւ բժշկու - թիւնը (ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ) : Երեսին վրայ խալ ունի (Շ. ՆԱՐԴՈՒ - ՆԻ) : Ի՞նչ գիտէք հիւծախտին մասին (ՏՈՔԹ. ՌԱՄՕ) : Դասեր Թունաւորման դէմ (ԽԱՉՈՒՀԻ) :

Բաժանորդագրութեան պայմաններ .— Տարեկան 15 նոր ֆրանք (1500 ֆրանք) : Արտասահման 20 նոր ֆրանք (2000 Ֆ.) երկու տարեկանը մէկ կանխիկ վճարողին համար 37,5 նոր ֆրանք (3750 Ֆր.) :

Ահաւասիկ թերթ մը, որ կոչուած է Տունին Բժիշկը : Մէկ բաժնեգինը տասը այցեգին կ'արժէ :

Ch. Aïvazian
Au journal HARATCH
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ
ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ամէն օր հեռաձայնով եւ անձամբ մեզի կը հարցնեն Գ. Կիւլպէնկեան հաւաքածո - յի ցուցադրութեան օրերը , ժամերը եւ տեւողութիւնը : Թէեւ հիմնարկութիւնը ոչ մէկ հաղորդագրութիւն տուած է այդ մասին , բայց կրցանք ճշդել , դիւրացում տալու համար մեր ընթերցողներուն , թէ ցուցահանդէսը բաց է մինչեւ Նոյեմբեր 7 , ամէն օր մինչեւ ժամը 17 , Շաբաթ եւ Կիրակի մինչեւ 17·30 :

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ , Գիւտ Խաչի տօնին առթիւ , այս Կիրակի , պիտի մատուցուի քառաձայն Ս. պատարագ : Կը պատարագէ Հայրապետ - եան պատուելի Վարդապետ:

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Վռամշապուհ Արք. Քիպարեա - նի , Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի , Կո - միտաս Վրդ. ի յիշատակին :

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12 , Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ
ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը , Հոկտեմբեր 30ին , Կիրակի ժամը 15ին , Մուլէն - Պլէօի սրահը , (Սլմօն) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վը - րայ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Առնուվիլի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին , ընկերուհի Հապէշեանի բնակարա - նը : Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը : Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԹՈՒՔԱՏԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժո - ղովը այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 23) , ժա - մը 16ին , սովորական վայրը :

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 23 OCTOBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 8933 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4734

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6-7Ի ԴԷՊՔԵՐԸ

Եասը Ատայի Թրքական բանձր. դա-տարանին երկրորդ նիստը նուիրուած էր 6-7 Սեպտեմբերի դէպքերուն : Ամբաստանեալներէն ձէլալ Պայար դիտել տուաւ թէ դատարանը իրաւասու չէ դատելու զինք՝ իբրեւ Հանրապետութեան նախագահ : Դատարանը մերժեց այս առարկութիւնը : Եւ սկսաւ հարցաքննութիւնը :

Ամբաստանագրին համաձայն, այս ձեւով կը ներկայացուին 6-7 Սեպտեմբերի դէպքերը :

Հարցաքննիչ Բարձր Մարմինին կողմէ Արդարութեան Բարձր Ատեանին յանձնուած փաստաթուղթերը կը հաստատեն թէ նախկին վարչապետ Ատնան Մենտերէս անձամբ կազմակերպած էր այդ ցաւալի դէպքերը : 1955ին չատ ճգնաժամային էր կացութիւնը, Կիպրոսի դատին ընթացքին : Մենտերէս եւ Կէտիկ, ոստիկանութեան պետերուն օժանդակութեամբ դէպքը ծրագրեցին մինչեւ ամենայետին մանրամասնութիւնները եւ ստորատակնութեան յանձնեցին չուրջ վեց հարիւր չարագործ դեմոկրատներու : Նոյնիսկ քաղաքային տարազով ոստիկաններ պարտականութիւն ստանձնեցին : Ծրագրին համաձայն, ցուցարարները պիտի քանդէին յոյն հայրենակիցներուն Պէյօղլուի խանութները Թաքսիմէն սկսեալ :

Աթաթիւրքի տան վրայ նետուած ռումբին հետ ոչ մէկ առնչութիւն ունէին Հելլէնները : Նոյնինքն Մենտերէսն էր որ ռումբը նետել տուած էր : Երբ Հելլէն ոստիկանութիւնը երեւան հանեց խնդիրը, Ցանասանէն Թուրքիա ապաստանեցաւ Օքթայ Էնկին անուն լիսէի ուսանող մը, որ Ազգային Ապահովութեան կազմակերպութենէն ստացած հրահանգով Աթաթիւրքի տան պարտէզը նետած էր ռումբը 4-5 Սեպտեմբերի գիշերը :

Ռումբին լուրը նպաստակաւոր կերպով առաջին եւ ժամուլի միջոցով հաղորդուեցաւ : Ասիկա եղաւ վերջին կաթիլը որով յորդեցաւ բաժակը : Ցուցարարները, որոնք համախմբուած էին Թաքսիմի հրապարակը, քարեր արձակելով յարձակեցան «Անդարա Փալաըը» նպարավաճառի խանութին վրայ ու սկսան քանդումի եւ հրկիզումի գործը :

Ցուցարարները սկսած էին տարածուիլ Անկախութեան Պողոտայէն վար, քանդելով փոքրամասնութեանց պատկանող խանութները այդ պողոտային վրայ : Մինչեւ ժամը 23, ծխավաճառներէն սկսեալ մինչեւ մուշտակավաճառներու խանութները աւերակի վերածուեցան : Գետինը անտեսանելի էր այլազան իրեղէններու դէզերուն տակ :

Նոյն ժամերուն ներքին նախարար Նամըք Կէտիկ Պոլսոյ կուսակալութեան պաշտօնատունը կը գտնուէր : Հանրապետութեան նախագահ Պայար եւ վարչապետ Մենտերէս երկու ժամ առաջ Անգարա մեկնած էին : Անգարայի ճամբուն վրայ գտնուելով այնպէս պիտի վարուէին թէ տեղեակ չէին դէպքերուն : Շոգեկառք նոյնէ առաջ, Մենտերէս հեռաձայնեց Լոնտոն Ֆ. Ռ. Զորլուի ու «միթինկը եղաւ» ըսաւ :

Այս ծրագիրն է որ գործադրուած էր, բայց չափը անցած էր : Հաղորդուած գրուած անձերէ բաղկացած ամբոխը լըկրած էր քանդել բոլոր խանութները Պոլսոյ փողոցներուն մէջ : Ապակիներ կը փշրուէին, տուները կը բռնաբարուէին, եկեղեցիներ կ'այրուէին : Այս ամբողջ շարժումը այլեւս հակակշիռէ դուրս ելած էր : Ցոյցը ազգային աղէտի համեմատութիւնք կը ստանար :

Լուրը շոգեկառքին մէջ հաղորդուեցաւ Մենտերէսին : Վարչապետը եւ նախագահը շոգեկառքէն իջան, Պոլիս վերադարձան : Ժամը 22ին կը մօտենար : Շարժումը տարածուած էր ամբողջ Պոլսոյ մէջ ներառեալ կղզիները : Իզմիրի եւ Անգարայի մէջ ալ դէպքերը սկսած էին :

Դէպքերուն առթած ծաւալին ի տես՝ ներքին նախարար Նամըք Կէտիկի նախագահութեամբ ժողով մը գումարուեցաւ կուսակալութեան պաշտօնատան մէջ : Ժողովին մասնակցեցան Ապ. Ընդհ. Տնօրէն Էթհէմ Եթքիներ, Պոլսոյ Ապահովութեան Տնօրէն Ալաէտտին Էրիչ, բանակի հրամանատարը, կեդրոնի հրամանատարը, կուսակալի եւ քաղաքապետի օգնականները : Այս ժողովին, որոշուեցաւ պաշարման վիճակ հռչակել Անգարայի, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ : Պաշարման վիճակի հրամանատար նշանակուեցաւ Զօր. Վէտաթ Կարան :

Դէպի կէս գիշեր, զինուորական միութիւնները քաղաք մտնելով զսպեցին դէպքը : Այդ գիշեր եւ յաջորդ օրը հաղարաւոր հոգիներ ձերբակալուեցան : «Կիպրոս Թուրք է» ընկերակց. նախագահը, ընդհ. քարտուղարը, Թուրք ուս. Ազգ. Միութեան ընդհ. նախագահը, նախկին ընդհանուր նախագահը ձերբակալեալներուն միջեւ կը գտնուէին :

Մէկ օր ետք, Զօր. Կարան պաշտօնէն հեռացուեցաւ այն պատճառաբանութեամբ թէ քննութիւն պիտի կատարուէր իր մասին, եւ յաջորդեց Զօր. Նուրետտին Աքնոզ : Ազգ. Ժողովը Սեպտեմբեր 12ին գումարուեցաւ վաւերացնելու համար Պաշարման վիճակի որոշումը : Մինչ այդ, «Կիպրոս Թուրք է» ընկերակցութեան կեդրոնը փակուած էր : Ներքին նախարար Նամըք Կէտիկ հրաժարեցաւ գիտումնաւոր կերպով :

Սեպտեմբեր 12ին նիստին Ֆ. Քէօփրիւլիւ ամպիոնէն յայտարարեց.— «Կառավարութիւնը տեղեակ էր դէպքէն : Այսուհանդերձ, ասիկա միայն մեր պատմութեան մէջ պատահած դէպք մը չէ : Վերջին շրջանին երկրին մէջ տեղի ունեցած քաղաքական պայքարները տեսէք ինչպէս կը շահագործուին երբ առիթը կը ներկայանայ : Այս բոլորին հեղինակները չարագոյժ սեւ ուժերն են » :

Մենտերէս ալ հետեւեալը ըսաւ.

— Տեղեակ էինք դէպքին : Բայց դէպքին փափկութիւնը այնքան աղդեց զանգուածին, որ այդ ճնշումին հետեւանքներուն ենթարկուեցանք : Մենք ոչ թէ օգտակար, այլ վնասակար կը գտնենք Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ հրապարակել ամէն բան : Երբ որ քննութիւնը վերջ գտնէ, պիտի լուսաբանենք հանրային կարծիքը :

Հարցաքննութեան ընթացքին, երբ դատարանին նախագահը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը դիտումնաւոր կերպով կազմակերպած էր Սելանիկի ռումբը : Պայար կը պատասխանէ.

— Այս խնդիրը ազգային խնդիր մըն է : Ես կը զարմանամ թէ Ազգային Ապահովութիւնը ի՞նչպէս յայտնած է ասիկա : Ասոր հրապարակումը ներհակ է երկրին շահերուն :

Նոյն հարցումին ի պատասխան, Մենտերէս կը յայտարարէ.

— Ծանօթ է հանրային կարծիքին դիւրագրգռութիւնը : Ժողովուրդը լեցուած էր Կիպրոսի խնդրին առթիւ : Այսպիսի կացութեան մը մէջ, կարելի չէ գիտնալ թէ կանխա՞ւ կազմակերպուած էր թէ ոչ : Ռումբի դէպքը կ'առնէք ըստ հելլէն կառավարութեան եւ հելլէն դատարանի եզրակացութիւններուն : Ցանասստան ալ այն ատեն զանազան նպատակներ ձեռք ձգել կ'ուզէր պնդելով թէ Թուրքերը դիտամամբ կազմակերպած էին ռումբի խնդիրը : Մենք այն ատեն երբեք չընդունեցինք հելլէն կառավարութեան տեսակէտը :

Ռումբ մը ի՞նչպէս կը հայթայթուի, ի՞նչպէս կը փոխադրուի, արդեօք ի՞նչպէս ճշդուեր են այդ պարագաները : Կ'ըսուի թէ ռումբը Թուրքիայէն տարուած է Ցանաստան, ի՞նչպիսի ճնշումներու տակ կատարուած է այդ վկայութիւնը : Քէօփրիւլիւ եւ Զորլու ուրացած են այս դէպքը : Ես ալ կ'ուրանամ :

Պէտք է նկատի առնել այդ օրերուն պայմանները եւ ապրած ըլլալ այդ օրերուն՝ գնահատելու համար սախլողութիւնը :

× 7 Սեպտեմբերի դէպքերու պատասխանատուներուն դատավարութեան ներկայ ըլլալու համար հելլէն լրագրողներէն խումբ մը Պոլիս հասած է : Այս առթիւ կը յիշեցուի թէ հելլէն լրագրողները դէպքերու շրջանին գրած էին թէ Թուրք կառավարութիւնը կազմակերպած էր 6-7 Սեպտեմբերը :

Նոյնպէս Միջազգային Արդարութեան Ատեանին անդամներէն մէկը եւս ներկայ պիտի գտնուի Եասը Ատայի դատավարութիւններուն իբրեւ ունկնդիր :

ԹՈՒՐՔ ԻՐԱՒԱԳԷՏԸ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսացի համբաւաւոր իրաւագէտը Մորիս Կարսոն Լը Մոնտի մէջ գրած էր թէ անկեալներու դատավարութիւնը երեք տկար կէտ ունէր :

Պոլսոյ իրաւաբանական Ֆաքիւլթէէն Փրոֆ. Նուրուլլահ Քունթեր պատասխանելով Կարսոնի դիտողութեանց կ'ըսէ թէ աստեղի են առարկութիւնները, նկատելով որ Ֆրանսացին չէ ուսումնասիրած 56րդ յօդուածը, որուն նմանը չկայ ոչ մէկ եւրոպական պետութեան մէջ, եւ թէ հայրենադաւութեան յանցանք մըն է խնդրոյ առարկան :

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՆՈՐԷՆ... ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

Կիրակի նոր մարդահամար մը տեղի ունեցաւ Թուրքիոյ մէջ : Նոյն օրը, արգիլուած էր փողոց ելլել,— մարդահամարը սկսաւ առտուան ժամը 7ին եւ վերջացաւ երեկոյեան ժամը ութին : Փուռերը առատ հաց պատրաստած էին չաբաթ օր :

Այս առթիւ պետական գործավար Նասըր Զէյթինօղլու վիճակագրութեան ընդհանուր տնօրէնութեան մէջ մամլոյ համար մը կազմակերպելով բացատրութիւն տուաւ 23 Հոկտեմբերի մարդահամարին մասին եւ յայտարարեց թէ մարդահամարին ծախքը չուրջ հինգ միլիոն ոսկիի պիտի հասնի : Ցետոյ աւելցուց թէ կ'ենթադրուի որ երկրին բնակչութիւնը 27 միլիոն վեց հարիւր հազար հոգիի հասած է :

Զէյթինօղլու յայտնեց որ Թուրքիոյ բնակչութիւնը մարդահամարէն չորս օր յետոյ պիտի ծանուցուի :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ԴՐԱՆ ԱՌՋԵՒ"
Կ'ԸՍԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ

Նախագահ տը Կոլ կը շարունակէ իր շրջապտոյտը, ցարդ արտասանեց 4 ճառ : Ճառերու վաղորդայնին, ինչպէս ուրիշ անգամներ, լրագրողները եւ քաղաքական դէտերը կը չարչարուին հասկնալու համար թէ տը Կոլ ի՛նչ ուզեց ըսել սա բառով, կամ ինչ փորձեց հասկցնել մէկ ուրիշ բացատրութեամբ : Գրիանսոնէն Տինեը, անցնելով Անպրէօնէն եւ Կափէն, տը Կոլ կրկին խօսած է Ալժերիոյ մասին. « Խաղաղութիւնը դրան առջեւն է, բան պէտք է որպէսզի կատարուի, այդ քէիը սակայն, մենատէրերու օժանդակութիւնը ստացող խմբակի մը փտասի րութիւնն է : Որպէսզի այս ամբողջը կատարուի, ազգային համակցողութիւնը անհրաժեշտ է : Նորէն պառակտուիլ, մէկ կողմ կամ միւս կողմ երթալ, անոնք որ այդ բաժանման նախաձեռնութիւնն ու պատասխանատուութիւնը կը ստանձնեն մեծ սխալ մը կը գործեն երկրին հանդէպ : Այն օրը որ երկրէն պահանջուի իր կարծիքը ըսել, պիտի ըսէ ինչպէս որ պէտք է » :

Ցատակ է թէ տը Կոլ կ'ակնարկէ հանրաքուէի մը : Ուրեմն կը նախատեսէ նոյնիսկ խորհրդարանի լուծումը եւ նոր ընտրութիւններ : Այս բոլորը այն եզրակացութիւններն են, ենթադրական, զորս լրագրողները կը հանեն նախագահին խօսքերէն : Կրկին կը խօսի Ալժերիոյ մասին եւ Կափի մէջ կ'ըսէ .— « Քանի մը լուծումներ կան : Ի՞նչ լուծում, մարդիկ կ'ըսեն .— Ֆրանսական Ալժերիան կայ : Այդ չի համապատասխաներ իրականութեան : Զի փակիր : Ալժերացիները ոչ Լոռէններ են, ոչ ալ Պրըթոններ : Տը Կոլն է որ կ'ըսէ ձեզի ասիկա, մանաւանդ անցած-դարձածէն ետք : Կարելի էր անցեալին, չըրին : Պէտք չէ այդ երազին կառչիլ : Ուրիշ բան պէտք է » : Եւ վերջապէս Տինեի մէջ տը Կոլ կը հաստատէ որ Ալժերիան ոչ գնդացիրներուն պիտի յանձնուի ոչ ալ ՄԱԿին :

Կիրակի օր տը Կոլ պաշտօնական հիւրն էր Մոնաքոյի Ռենիէ իշխանին, ապա կը վերադառնայ Փարիզ, ուր Երկուշաբթի Ազգ. Ժողովը պիտի արտայայտուի կառավարութեան պատասխանատուութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնող ընկերվարական բանաձեւին (Մօսիոն տը Սանսիւր) :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆԻ մէջ գումարուած «Ափրիկեան չաբաթի» բացումին՝ Դաշնակցային Գերմանիոյ Խորհրդային դեսպանը Անտրէյ Սմիրնով պոռացած, հայհոյած, բռունցքները սեղանին զարկած եւ բռնի ուժով ամպիոն բարձրանալ ուզած է : Այս բոլորը, որովհետեւ փոխ - վարչապետը եւ միեւնոյն ատեն տնտեսութեան նախագահը՝ Էրհարտ իր բացման խօսքին մէջ ի մէջ այլոց դիտել տուած է, թէ՝ «Խ. Միութիւնը աշխարհի ամէնէն մեծ գաղթատէր երկիրն է» : Սմիրնով անմիջապէս ցատկած եւ յայտարարած է.— « Ռուսիոյ մէջ քսան միլիոն մարդ սպաննած էք» : Էրհարտ մերժած է վիճաբանութեան մտնել : Խորհրդային դեսպանը շարունակած է աղմկել մինչեւ որ դահլիճէն օգնականը դուրս հանած է : Այս վերջին միջադէպին համար միայն, կառավարութիւնը ցաւ յայտնած է Խորհրդ. Միութեան :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ - նախագահը եւ հանրապետականներու նախագահական թեկնածուն Նիքսըն Պըֆալոյի մէջ յայտարարած է.— « Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ ճշդուած Օտէր - Նայս սահմանագիծը կը նկատեմ իբրեւ վերջնական եւ տեւական սահմանագիծ մը :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ գումարուող Արաբ երկիրներու քարիւղի խորհրդաժողովին՝ խորհրդային ներկայացուցիչը դժգոհութիւն յայտնած է արեւմտեան ընկերութիւններու քաղաքականութենէն (գիները կը կտրեն), որուն պատճառաւ խորհրդային քարիւղի սպառումը մեծապէս աւելցած է : Արաբները մտահոգ են Խորհրդային քարիւղի մրցակցութենէն :

ՊԱՐՍԻՑ ծոցին մէջ, քարիւղատար նաւ մը պայթած է, 15 հոգի կորսուած են, 25 հոգի՝ փրկուած :

ՄՕՅԻԶ ՉՈՄՊԷ, Քաթանկայի վարչապետը նամակ մը գրկած է Համըրշըլտի պահանջելով որ ՄԱԿի եթովպացի ուժերը հեռանան, որովհետեւ սասաններ խրատուցած են եւ իրենց ընթացքը եւ վարուելակերպը գնահատանքի արժանի չեն :

ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ եւ արեւելքի միւս երկիրները կը մերժեն մասնակցիլ ՄԱԿի Քոնկոյի ծախքերուն (մէկ միլիառ Ն. Ֆ.) : Զեխ պատուիրակը ըսաւ որ չեն վճարեր «ՄԱԿի աղտոտ միջամտութեանց ծախքերը » :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ դահլիճը հրաժարեցաւ, ընկերվարականներու առաջարկած ծերերու թոշակին յաւելման առթիւ : Ընկերվարականները կ'ուզէին այդ գումարը հայթայթել տուրքերէ :

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԴՈՒԹԵԱՆՑ

Հելլէնները կը հիանային լեզուին մը – բայ,— աստուածաշնորհ երեւոյթ՝ որ կը ծառայէ արտայայտելու մարդոց ամէնէն թաքուն մտածումները եւ զգացումները: Զարմանալի է, սակայն,— կը գրէ քերականագէտ մը,— որ աստուած մը չտուին լեզուին՝ այն երկնատան մէջ, ուր կ՚օթեւանին բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան աստուածները:

Այսուհանդերձ, պահեցին պահպանեցին լեզուին կազմախօսութիւնը իբրեւ հրաշալիք, իբրեւ աստուածաւանդ խոր – հուրդ ու սրբութիւն:

Մէկ բան միայն արհամարհելի կը թըւէր իրենց, որովհետեւ մարդկային ժառանգ,— բարդութեանց հարցը՝ «ոչ – սրբազան» լեզուի յատուկ, խոտան ու մրդուղ:

Արդարեւ, բարդ – բառերու կազմութիւնը ոչինչ ունի որ ներկայացնէ այնքան ազնուականութիւն, այնքան խորհրդաւորութիւն, որքան բառերու հոլովական ու լծորդական զարգացումը, մանաւանդ հնչաբանական խաղերը, որոնք կը նմանին ջուրի խաղերու՝ տառերու կոբուսման ու վերերեւման եղանակներով:

Արիստոփան ուզեց վրէժ լուծել՝ իր երգիծանքին քացախը թափելով այդ «նոր բառերուն» վրայ, որոնք Բաբելոնի աշտարակին ձեւերը կ՚առնէին կամ կը տընկուէին Աժդահարի պէս: «Կանանց ժողով» կատակերգութեան մէջ, վերջին էջին վրայ, Արիստոփան կուտայ նմոյշ մը, բարդ – բառ մը՝ որ կազմուած է… 28 բառերէ:

Լեզուն կ՚ընդունի երկուօրեակներու ծնունդը, կը հանդուրժէ նոյնիսկ եռորեակներուն,— մարդկային միտքը կը սիրէ, գաղափարներու լծորդութեան եղանակով, բառերու եւս զուգակցութիւնը, ինչպէս դիտել կուտայ Միշէլ Պռէալ: Բայց պէտք է խոստովանիլ թէ հրէշային է բարդութիւն մը՝ որ կը բաղկանայ չորս կամ աւելի բառերէ: Եթէ թոյլատրուի ամէն սահմանազանցութիւն, գրողները պիտի փորձուին «տողս բազումս բանից ի մի միայն բան ամփոփել»:

Անողոք երգիծաբանը, Արիստոփան, փորձած է խուսափիլ սահմանազանցութեան մեղքէն՝ կազմելով նաեւ երկանդամ բարդութիւն մը, ստրեփսոդիկոպանուրգիա, որու երկու անդամները, իրականին մէջ, երկու… բարդ – բառեր են՝ առանձին առանձին առած,— պանուրգիա կազմուած է պան եւ էրգոն բառերէն, ու նոյն ձեւով՝ առաջին անդամը:

Ծաղրի համար յօրինուած, մենք եւս ունինք քառանդամ եւ երկարապոչ բառ մը,— հանդստապատառավճառատուն = լոխում ծախողի խանութ: Ծաղրն ու ծիծաղը մէկ կողմ, «դոն օրինակք ոչ սակաւք եւ առ հնովք ոմամբք որ ասացին» հոմաբարեվայելչանալ, համաբոլորակապակել»: Այն ատեն, «ընդէ՞ր չասել փայլակնակայծակնաճաճանչեցուցանել»:

Ուեթսոնեական թուականներուն, Յ. Գուրգէնի եւ Մ. Գարագաշեանի խմբակը պայքար բացաւ՝ պաշտպանելու համար բարդութեանց կազմութեան դասական ձեւերը, դատապարտելով հետեւեալ նոր բառերը.— Սեղմիրան, շքասեղան, կնոջական, ապօրինի, շփանոյշ, որոշմնագիր, յաւելամտութիւն, շոգենաւ, եւ բազում ուրիշներ: Ոմանք հակականոնական, այլք անճաշակ կամ խժալուր:

Այսքանը՝ հաստատելու համար, նախ, թէ բարդութիւն կամ ածանցում համբակի գործ չէ: Ճաշակ կը պահանջէ, այլ մանաւանդ ծանօթութիւն քերականական օրէնքներու:

Ամէն լեզու օժտուած չէ բարդ – բառեր կազմելու յարմարութեամբ: Շատ ընդունակ է սանսկրիտերէնը, նոյնպէս յունարէնը, նոյնպէս հայերէնը:

Պատմական քերականութեան այս գըլուխին սկիզբը՝ կ՚արժէ քննել աղաւաղեալ, անճանաչելի դարձած բարդ – բառերը:

Օրինակ, բարդ – բառ մըն է անգլերէն լորտ բառը, (ըստ տառապատկերի՝ հըլաֆ + օրտ բառերու իրերախառնումով կազմուած, արմատական իմաստով՝ հաց տուող):

Հայերէն, նմանօրէն անճանաչելի եւ աղաւաղեալ, ունինք յղի բառը: Տարօրինակ է այս բառին ճակատագիրը,— մեր բառարաններուն մէջ երկու – երեք բառ միայն կայ՝ որ կազմուած է Յ սկըզբնատառին յաջորդող բաղաձայնով մը, գրեթէ միշտ աղաւաղեալ: Այս տարօրինակութենէն զատ՝ բառին ծագումն ալ վէճի առարկայ կը մնայ (ըստ Մէյեէի՝ ուլի ձագ):

Բարդ – բառերու ուրիշ խումբ մը կայ, որ պայմանաւորուած չէ կցումով: Օրինակ, բարդ – բառ մըն է «կեցցէ Թագաւորը» բացագանչութիւնը, որ ոչ ամուսնական նարօտ կը կապէ, ոչ ալ դերկընդխառնութիւն կը կատարէ:

Ամէնէն հետաքրքրական ձեւն այն է՝ երբ երկու բառեր քով քովի կուգան եւ մին գլուխը կը խոնարհէ եւ կ՚ողջունէ միւսը հոլովական կանոնով: Առէք Շնորհալիի երգին առաջին տողը.

Առաւօտ լուսոյ:

Ահաւասիկ բարդ – բառ մը դասական կազմութեամբ, երկու անջատ անդամներով, մին գոյական, միւսը… ածական՝ սեռական հոլովի հանդերձանքով: Մինչեւ այժմ, մեր գրաբարագէտները, իբրեւ աշխարհաբար ձեւ, կը գրեն. «Լոյսի առաւօտ»: Ո՛չ հայերէն լեզու կայ, ոչ ալ աստուածաբանութիւն այս աշխարհաբար ձեւին մէջ: Ես կը թարգմանեմ՝ լուսեղ առաւօտ, լուսայեղց առաւօտ: Սեռական հոլովը ածականի վերածած է բառը, ու նոյն հոլովը բարդ – բառի ձեւ տուած է միաժամանակ: Նմանօրէն ունինք արեգակն արդարութեան բարդ – բառը, որու երկրորդ անդամին հոլովը երկու գործողութիւն կը կատարէ,— ածական կը շինէ եւ միաժամանակ բարդ – բառ, ապացոյց որ գործածուած է այլ տեղ արեգակն արդար ձեւով:

Դարձեալ, նոյն ձեւով բարդ – բառ մըն է «զգործս ձեռաց մերոց…», որ ռամկօրէն թարգմանուած է «մեր ձեռքին գործերը»,— այստեղ բարդ – բառը տարազ մըն է երկու բառերու նշանակութենէն տարբեր իմաստով, (տարազին մէջ՝ սեռական հոլով առած բառը յաճախ կը փոխարինուի այլ բառերով, ըստ Աստուածաշունչ Մատեանին գործածութեանց):

Վերջապէս, նոյն ձեւով կազմուած է որդի Աստուծոյ: Իբրեւ բարդ – բառ, նախաքրիստոնէական աւութիւն մըն է այս վերջինը, որ՝

1.— Զունի այն իմաստը՝ զոր կուտայ մարգարէն (Ես. ԿԳ. 7):

2.— Զունի այն իմաստը՝ զոր կուտայ աւետարանիչը (Մատթ. Ե. 9):

3.— Զունի նաեւ այն մեկնութիւնը՝ զոր կուտան աստուածաբանները, արարչութեան գաղափարը յարելով ընտանիքի գաղափարին՝ ըստ պատկերին հելլենական ողիմպեան աստուածախմբութեան:

Նպատակ չունիմ, այստեղ, աստուածաբանական վէճ յարուցանելու կամ վերանորոգելու հնօրեայ վիճաբանութիւններ, «որդի Աստուծոյ» աւութեան մասին, որոնք կրնան լեցնել հսկայ գրադարան մը:

Այս յօդուածը կը քալէ դէպի իր վախճանը՝ աւելցնելով թէ, ինչպէս Մաքս Միւլլէր կը գրէ, Թիւպէթեան լեզուներուն մէջ ընդհանուր կանոն է ածական կերտել գոյականներուն կռնակին կապելով սեռական հոլովի մասնիկը, ինչպէս սանսկրիտ լեզուին մէջ օրէնք է սեռական հոլով շինել յանգային մասնիկով մը, որ եւ լծորդաբար ածականի կը վերածէ ամէն գոյական:

Այսպէս կը հասնինք հոլովական ձեւերով կազմուած բարդ – բառերու խումբին: Կցումով կատարուած բարդութեանց: Այլեւս սեռական հոլովը կը դադրի ածականի դեր կատարելէ,— կը միանայ հոլովական հանդերձանքով, բայց միշտ կը դրուի բառին սկիզբը, ինչպէս՝ քեռայր: Հազուադէպ է դնել յետադաս, ինչպէս՝ միամօր:

Կցումով կատարուած այս բարդութեանց խումբին մէջ գործածուած է ամէն հոլով, (բացառութիւն… բացառական հոլովը).—

Ուղղական հոլով.— Հայրապետ, պատկերահան, աստուածամայր, մարդահասակ, հացահատիկ, արեւափայլ, քաղաքապետ: Ուղղական այս հոլովն է որ կուտայ բարդ–բառերու մեծագոյն խումբը: Նաեւ ածանցեալ բառերը.— Օրինակ՝ հայրական:

Հայցական հոլով.— Օրէնսգէտ, բանսարկու: Նաեւ ածանցեալ.— Օրինակ՝ կենսական:

Գործիական հոլով.— Ձեռբակալութիւն, եւ այլ խորթ բառեր:

Սեռական հոլով.— Հօրաքոյր, անուանակոչութիւն, ականատես: Նաեւ ածանցեալ.— Օրինակ՝ մօրենական:

Այս պատկերը ցոյց կուտայ թէ կցումով ու հոլովական ձեւով կազմուած բարդութեանց մէջ յաջող ու յարգի են միայն անոնք որ կը պահեն բառերուն կուսական ձեւը: Միւս կողմէ կը տեսնուի թէ սեռականը յաճախ հոլովական իմաստ չի տար, այլ ածական կը շինէ:

Այսպէս, մինչ քերականագէտները կը նուազեցնեն սեռական հոլովին դերը բարդութեանց եւ ածանցումներու մէջ, Հ. Ներսէս կը պնդէ թէ ամէն բարդութիւն կամ ածանցում կը կատարուի սեռական հոլովի վրայ:

Այս առթիւ օրինակ կը բերէ «պարտէզ» բառին սեռական հոլովը (օրինակ՝ պարտիզի) եւ բարդութիւնը (օրինակ՝ պարտիզամշակութիւն): Դիտել կուտամ թէ պարտիզամշակութիւն (= պարտէզ մը – շակել) բարդ – բառը կազմուած չէ սեռական հոլովի վրայ, այլ խօսքով՝ է տառին Ի փոփոխութիւնը սեռական հոլովի ապացոյց չէ:

Իսկ թէ յոքնական բառին սխալ հոլովման ու սխալ ածանցումին մէջ ուրկէ՞ եկած է Ի տառը, պարտք կը համարիմ բացատրել յաջորդով:

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ԵՂԲՕՐ ԾՆՈՒՆԴԸ

Նուիրում եմ փոքրիկ
Գայիանէին

Ծննդատան առաջ, նստարաններից մէկի վրայ, նստած են Կարէնը, նրա քոյրը Մարինէն եւ Կարէնի փոքրիկ դուստրը՝ Աչիկը:

Երեք օր առաջ, առաւօտեան, երբ զարթնեց Աչիկը, զարմանքով վերահասու եղաւ, որ մայրիկը չկայ: Զարմանալի բան: Աչիկը չի յիշում այդպիսի դէպք, պատահել է, որ հայրիկը բացակայել է մէկ, չորս, ութ օրով, բայց մայրիկը՝ երբեք:

Ճիշդ է, դեռ առաւօտ կանուխ եկաւ հօրաքոյր Մարինէն, նախաճաշ պատրաստեց, հայրիկը գնաց աշխատանքի, իսկ հօրաքոյրը զբաղուեց ճաշի պատրաստութեամբ: Ճիշդ է, կեանքն ընթանում էր սովորական կարգով, բայց մայրիկի բացակայութեան հետ հաշտուել փոքրիկ Աչիկը չէր կարող: Նա փորձեց զբաղուել իր մեծ ու փոքր տիկնիկներով, բան դուրս չեկաւ:

Տիկնիկները զզզուած էին, հարկաւոր էր կարգի բերել նրանց շորերը, մազերը… «Սիրտ չունեմ»,— մտածեց Աչիկը: Այսպէս ասում էր մայրիկը, երբ չէր կարող մի բան անել. վերջերս մայրիկը շուտ – շուտ էր կրկնում. «Սիրտ չունեմ…»:

Ճիշդ է այն, որ դեռ առաւօտեան նա հարցրեց հայրիկին. «Մայրիկը ո՞ւր է…»: Հայրիկը նայեց Աչիկի վրայ մեծ-մեծ բացուած աչքերով, կմթեց նրա այտը, մի տեսակ տխուր ժպտաց եւ ոչինչ չպատասխանեց: Ինչո՞ւ չպատասխանեց: Յետոյ հայրիկը հեռախօսով ինչ որ խօսեց, յետոյ հօրաքրոջ հետ ինչ որ բանի մասին խօսեցին ու հայրիկը գնաց:

Հիմա հօրաքոյրը խոհանոցում զբաղուած է ճաշ պատրաստելով. Աչիկը բազմոցին նստած մտածում է, որ պէտք է գնալ հօրաքրոջ մօտ եւ հարցնել մայրիկի մասին: Նա վար է իջնում բազմոցից եւ համարձակութեան համար վերցնում է հետը իր ամենամեծ տիկնիկին, բայց այդ րոպէին զնգում է հեռախօսը: Հօրաքոյրը խօսում է հեռախօսով: Նա ուզում է լսել, թէ ի՞նչ է խօսում հօրաքոյրը, բայց այդ միջոցին փողոցում աղմկում է հանրակառքը, եւ Աչիկը չի կարող ոչ մի խօսք որսալ: Վերջանում է այդ էլ, ու երբ նա դուրս է գալիս իր անկիւնից եւ հանդիպում հօրաքրոջը, տեսնում է նրա ժըպտուն դէմքը: Նա սիրտ է առնում եւ հարցնում է.

— Ո՞ւր է մայրիկը…

— Եկ ինձ մօտ,— ասում է հօրաքոյրը, վերցնում է սանրը եւ արագ – արագ սանրում է նրա՝ Աչիկի մազերը:

— Ո՞ւր է մայրիկը,— սիրտ առնելով նորից հարցնում է նա:

— Մայրի՞կը… մայրիկը գնաց քեզ համար փոքրիկ, սիրուն եղբայր բերի:

Աչիկը ժպտում է, նրա աչքերը փայլում են. այս մասին նա որոշ բան գիտէ:

— Գետի՞ց…

— Ինչո՞ւ գետից…

Պարզ չէ՞ ինչու: Երբ հարեւանուհիների տներում երեխաներ են ծնուել, միշտ ասել են, որ գետն է բերել: Այդպէս, օրինակ, աշխարհ եկաւ իր հարեւան Արմիկը, բայց այն ժամանակ խաղող կար ու ձմերուկ, գետում կարելի էր լողալ, ջուրը տաք էր, իսկ հիմա…

— Հիմա ջուրը սառն է,— ասում է Աչիկը:

— Սառն է,— համաձայնում է հօրաքոյրը, յետոյ գուշակելով երեխայի մտքերի ընթացքը ասում է,— քո եղբօրը գետը չի բերել:

— Իսկ ո՞րտեղից է եկել նա,— հարցնում է Աչիկը: Հօրաքոյրը նեղն է ընկնում:

— Որտեղի՞ց,— հարցնում է նա ու նայում պատուհանից դուրս: Այդ միջոցին մի ճնճղուկ իջնում է դիմացի շէնքի տանիքին:

— Երկնքից,— պատասխանում է հօրաքոյրը:

Հարցը չի պարզւում: Աչիկը գընում է իր անկիւնը եւ մտքերի մէջ ընկած կարգի է բերում իր մեծ տիկնիկի մազերը: Բերում են օրուայ թերթերը, հօրաքոյրը զինւում է ակնոցներով, վերցնում է թերթերից մէկը եւ սկսում կարդալ: Այն ժամանակ, երբ հօրաքոյրը կարդում է արբանեակի մասին, Աչիկը հարցնում է.

— Հօրաքոյր, երկնքից ի՞նչպէս է եկել…

Հօրաքոյրը չի կորցնում իրեն.

— Արբանեակով,— պատասխանում է նա դոհ, որ ելքը գտնուած է:

Հիմա ամէն ինչ պարզ է:

Յետոյ հայրիկը տուն եկաւ, նրանք միասին ճաշեցին, երեքով դուրս եկան գընումներ կատարեցին, յետոյ «Թաքսի» նստեցին եւ եկան ահա այստեղ:

Ծննդատան առաջ, նստարաններից մէկի վրայ նստած են Կարէն Միրիճանեանը, նրա քոյրը՝ Մարինէն եւ Կարէնի փոքրիկ դուստրը՝ Աչիկը: Թէպէտ փետրուարի երկրորդ կէսն է, բայց օդը լցուած է վաղահաս գարնան շնչով: Թէպէտ ծառերը դեռ մերկ են, բայց թւում է ահա, ահա, ուր որ է, նրանք կանաչ պիտի հագնեն:

Հայրիկը հերթապահ մայրապետի հետ ներս է ուղարկում գնումները: Հայրիկը հօրաքրոջը ցոյց է տալիս շէնքի երկրորդ յարկի պատուհաններից մէկը: Վերջապէս պատուհանը բացւում է, հիւանդանոցի խալաթով ժպտում է մայրիկը երկու ձեռքով բռնած երկարաւուն, ճերմակ մի փաթեթ: Երեւում է Աչիկի եղբօր փոքրիկ, փոքրիկ գլուխը: Այո, այդ Աչիկի փոքրիկ եղբայրն է, որ…

— Հօրաքոյր, տանիքի՞ն է իջե՞լ,— հարցնում է Աչիկը:

— Ո՞վ,— հարցնում է հայրիկը:

— Արբանեակը,— պատասխանում է Աչիկը: Հայրիկը տարակուսանքով նայում է հօրաքրոջը:

— Այո, այո,— հաստատում է հօրաքոյրը ժպտալով,— տանիքին է իջել,— ու չգիտես ինչու հայրիկին աչքով է անում:

— Ուզում եմ շուտ տուն գալ,— պատուհանից տրտնջում է մայրիկը:

— Կազդուրուիր,— ասում է հայրիկը,— կարիք չկայ շտապելու:

— Տան մասին մի մտածիր,— ասում է հօրաքոյրը,— ի՞նչպէս է երեխայի ախորժակը:

— Ախորժակը շատ լաւ է,— պատասխանում է մայրիկը եւ ժպտում:— Աչքերը սեւ են:

Յետոյ նրանք հրաժեշտ են տալիս, իսկ հըրեկոյեան երեքով գնում են Լենինի հրապարակ: Կարմիր Բանակի տօնն է: Ժամը ութին որոտում են հրետանային համազարկերը, եւ Աչիկը առաջին անգամ տեսնում է հրավառութիւն:

Թնդում է համազարկը, եւ հազարաւոր գոյնզգոյն աստղեր, մեծ աստղեր վեր են բարձրանում ու հանդարտ, հանդիսաւոր իջնում:

Հօրաքոյրը կարծես հասկանում է, թէ ի՞նչ է ուզում հարցնել փոքրիկ Աչիկը, զարմանալի տեսարանից կախարդուած Աչիկը…

— Այս բոլորը նրա համար, որ դու

''ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆԸ'' ԵՒ ՀԱՅ ԲԵՄԸ

«Յառաջ»ի բազմաթիւ ընթերցողներուն հետ, ես ալ մեծ հաճոյքով եւ հետաքրք- րութեամբ կարդացի 1844 թուականնե- րուն փարիզի վիպական կեանքին մէջ տեղի ունեցած կիսաշխարհիկ կնոջ մը՝ Մառի Տիւփլեսիի սրտամորմոք պատմութիւնը :

Իր բազմաթիւ սիրահարներու կարգին, սակայն, Մառի Տիւփլեսի կարճատեւ պահ մը ունեցած էր նաեւ Ֆրանսացի մեծա- նուն վիպագիր Ալեքսանդր Տիւմա Որ- դին, որ տասնըութ ամիս կենակցելէ ետք երիտասարդ պչրուհիին հետ, լքած էր զայն ու հեռացած :

Այս լքումը ճակատագրական էր եղած երիտասարդուհիին համար, վասնզի կապուած ըլլալով Ալեքսանդր Տիւմային անշահախնդիր եւ մաքուր սիրով մը, Մառի Տիւփլեսիի արդէն ազազուն առող- ջութիւնը տեղի էր տուած, ու վերջապէս պատճառ դարձած անոր մահուան :

Մառի Տիւփլեսիի մահէն ետք, Ալեք- սանդր Տիւմա, որ երբեք չէր մոռցած իր այս կարճատեւ սէրը, տեսակ մը խղճա- հարութենէ մղուած, 1847ին կը գրէ վէպ մը՝ «Քամելիազարդ Տիկինը», յաւերժա- ցնելու համար դժբախտ Մառիին յիշա- տակը, Մարկրիթ Կոթիէ անունին տակ :

Վէպը կը վերածուի նաեւ թատերգու- թեան, եւ այդ թուականէն մինչեւ այ- սօր, բազմաթիւ ազգերու բեմերուն վրայ կը ներկայացուի ան, աշխարհահռչակ դերասանուհիներու կողմէ :

Ֆրանսայի մէջ, «Քամելիազարդ Տիկի- նը» առաջին օրէն իսկ արժանացած է փո- ղովրդական լայն ընդունելութեան : Եր- կար ժամանակ Ֆրանսական վիպական թատրոնի խաղացանկին զարդը կազմած է Տիւմա Որդիի այս երկը : Սառա Պեր- նար նկատուած է Մարկրիթ Կոթիէի դե- րին ստեղծագործողը, եւ աւելի ետքը, ուրիշ անուանի դերասանուհիներ, առա- ւել կամ նուազ յաջողութեամբ մեկնար- կած են այդ դերը :

Մեր օրերուն, Մարկրիթ Կոթիէի լա- ւագոյն ներկայացուցիչը հանդիսացած է մեծանուն դերասանուհի Էտվիճ Ֆէօյյէր, որ դեռ մինչեւ նախանցեալ տարի երեւաց այդ դերով : Էտվիճ Ֆէօյյէր յայտարա- րեց թէ հրաժարած էր այլեւս Մարկրիթ Կոթիէի դերէն, տրուած ըլլալով որ վեր- ջացուցած էր հեղինակին ժառանգորդնե- րուն հետ կնքած քսանը հինգ տարուան առանձնաշնորհումի պայմանագրութիւ- նը, այդ դերը Ֆրանսայի մէջ ներկայա- ցնելու առընչութեամբ : Եւ սակայն, Ֆը- րանսայի մէջ պիտի հասնին անկասկած բեմական նոր աստղեր, որոնք պիտի մեր- ձենան «Քամելիազարդ Տիկին»ին, որով- հետեւ անիկա հակառակ իր վիպական կառուցուածքին, միշտ կը մնայ նոր ու թարմ :

Մեզի համար, սակայն, հետաքրքիր է գիտնալ թէ՝ «Քամելիազարդ Տիկին»ը ի՞նչ ընդունելութիւն գտած է հայ բեմե- րուն վրայ եւ որո՞նք եղած են այդ տի- պարին՝ Մարկրիթ Կոթիէի ստեղծագոր- ծողները :

« Քամելիազարդ Տիկին»ը առաջին իսկ երեւումէն, անիկա իսկոյն իւրացուած է հայ բեմէն : Այդ աշխատանքին մէջ ամէ- նէն մեծ բաժինը ունեցած է Մարտիրոս Մնակեան, որ երկը թարգմանելով բեմա- դրած է զայն, ստանձնելով տղամարդու գլխաւոր դերը՝ Արման Տիւվալը, որ կը համարուի իր բեմական ստեղծագործու- թիւններուն լաւագոյնը :

Մէկը միւսէն յաջող բազմաթիւ Մար- կրիթ Կոթիէներ ունեցած է հայ բեմը :

Առաջին Մարկրիթ Կոթիէն կարելի է համարել Երանուհի Գարագաշեանը , որ իր թատերական սկզբնական քայլերը ա- ռած է 1865ին Արեւելեան Թատրոնի Սը- րապիոն Հէքիմեանի գործունէութեան շրջանին : Այս դերասանուհին իր բազմա- թիւ յաջող դերերու կարգին, Մարկրիթ Կոթիէով ալ ձեռք բերած է բեմական յաղթանակներ, ինչպէս Արեւմտահայ, նոյնպէս եւ Արեւելահայ բեմերուն վրայ :

Երանուհի Գարագաշեանէն անմիջա- պէս ետք կարելի է յիշատակել հայ բե- մերու ուրիշ Մարկրիթ Կոթիէ մը՝ Աղնիւ Մինասեան, որ յետոյ հայ բեմերուն վը- րայ պիտի մականուանուէր Հրաչեայ՝ իր կրակ ու բոց աչքերուն շնորհիւ : Պոլսէն մինչեւ Կովկաս Հրաչեան Մարկրիթ Կո- թիէի դերով բազմահազար հանդիսական- ներու աչքերէն հոսեցուցած է արցունքի հեղեղներ :

Մառի Նուարդ (1881) հայ բեմերու վը- րայ անզուգական Մարկրիթ Կոթիէ մըն է եղած : Իր բեմական գործունէութեան փառքը կազմած է այս դերը : Եւ ինչպէս ուրիշ առթիւ գրած ենք այս սիւնակնե- րուն մէջ, Մառի Նուարդ իր կեանքը վեր- ջացուցած է այս դերով, «Քամելիազարդ Տիկին»ի ներկայացման մը ընթացքին մահանալով բեմին վրայ վերջին վարա- գոյրին :

Զապէլ Հեքիմեան, Մնակեան թատե- րախումբին մէջ երկար տարիներ հանդէս եկած է Մարկրիթ Կոթիէի դերով, ձեռք բերելով առաւել կամ նուազ յաջողու- թիւններ :

Աւելի ուշ, Մարկրիթ Կոթիէի տիպա- րին հզօրագոյն մեկնարկողը եղած է հայ բեմերու կիսաստուածուհին՝ Սիրանոյշ :

Եթէ աշխարհը տուած է Սառա, Տուզէ կամ Ռաշել, ափ մը հայ ժողովուրդը տը- ւած է Սիրանոյշը, որ ինչպէս իր բոլոր ստանձնած դերերուն, նոյնպէս եւ Մար- կրիթ Կոթիէին յաջողած է տալ արուես- տի այն հզօր շունչը, որ աստուածներէն տրուած էր իրեն :

Պէտք չէ զանց առնել յիշատակութիւ- նը ուրիշ զմայլելի հայ դերասանուհիի մը, որ երկար տարիներ Մարկրիթ Կո- թիէի դերով դղրդացուցած է հայ բեմե- րը :

Վարդիթեր Ֆէլէկեան մեր թատերա- կան իրականութեան մէջ որքան տաղան- դաւոր եւ անզուգական դերասանուհի մը, նոյնքան եւ թերեւս աւելի, եղած է ան- տեսուած, հալածուած եւ դերասանական սադրանքներու եւ դաւերու նոխազ թա- տերական մշակ մը :

Անոր բեմական գործունէութեան շրջա- նը եղած է ճշմարիտ գողգոթայ մը, վա- սնզի ամէն վայրկեան առարկայ է դար- ձած մեծ ու պզտիկ արուեստագէտներու նախանձին ու չկամութեան :

Իր բազմաթիւ յաջող դերերէն , որոնց- մէ կարելի է յիշատակել Մեդէան, Քոյր Թերեզան, Դարբնոցապետը եւն., Վար- դիթեր Ֆելէկեան անմահացուցած է նոյնպէս Մարկրիթ Կոթիէի դերը :

Խեղճ Վարդիթեր Ֆէլէկեանի կեանքն ալ ունեցաւ անողոք վախճան մը : Մեռաւ Պոլսոյ Ազգային Հիւանդանոցի անկելա- նոցին մէջ, գրեթէ լքուած ու խեղճ, կէս մը խելակորոյս :

Իր հուսկ վարձատրութիւնը եղաւ ... ազգային յուղարկաւորութիւնը :

«Քամելիազարդ Տիկին»ի միւս երկու կարեւոր դերերը՝ Արման Տիւվալը եւ Հայր Տիւվալը նոյնպէս հայ բեմերու վը- րայ ունեցած են անմոռանալի մեկնար- կողներ :

Ինչպէս ըսինք, առաջին Արման Տիւվա- լը հանդիսացած է մեծանուն դերասանա- պետը՝ Մարտիրոս Մնակեան : Անկէ ետք եղած են ուրիշներ, որոնց կարգին կարե- լի է յիշատակել տաղանդաւոր դերասան Տիգրան Թոսպաթեան (1878), որ Վար- դովեանի թատերախումբին մէջ երկար ատեն փայլած է Արման Տիւվալի դերով :

Աւելի ուշ, մեր օրերուն, Արման Տիւ- վալի յաջող մեկնարկողները հանդիսա- ցած են Արշաւիր Շահխաթունի, Վահրամ Փափազեան, Մկրտիչ Ջանան, Օննիկ Պինէմէճեան եւ Շաւարշ Գարագաշ :

Իսկ Հայր Տիւվալի տիպարը անմահու- ցած են երկու տաղանդաւոր հայ դերա- սաններ՝ Մանուկ – Միսակ (1881) եւ Գէ- որգ Հոլաս (1882) : Ասոնցմէ ետք, նոյն դերին համար հասած են ուրիշ հայ դե- րասաններ, սակայն անոնք նուազ յաջո- ղութեամբ փայլած են քան իրենց նա- խորդները :

Մէկ խօսքով, նկատի առած բոլոր հա- մեմատութիւնները, Ալեքսանդր Տիւմա Որդիի «Քամելիազարդ Տիկինը» հայ բե- մերու «փոքր ածու»ին մէջ ապրած է փա- ռաւոր կեանք մը, ոչ նուազ փառաւոր՝ քան որեւէ եւրոպական բեմի վրայ :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սեպտեմբեր 26 – 28ին Հայաստանի Գե- րագոյն Խորհուրդի նիստերու դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է՝ Հայաստանի ու- սուցիչներու առաջին համագումարը, տասնըմէկ անձերու նախագահութեամբ :

Վաստակաւոր ուսուցչուհի Մ. Հայկա- զունի բացման խօսքը .— «Մէկ տարիէն աւելի է, որ սկսած է կեանքին հետ դպ- րոցի կապը ամրապնդելու աշխատանքը : Առաջին քայլերը առնուած են եւ որոշ փորձառութիւն ձեռք ձգուած : Համագու- մարին նպատակն է՝ ի մի բերել այդ փորձառութիւնը, ճշդել դպրոցի վերա- կառուցման ուղիները եւ աւելի համար- ձակ յառաջ ընթանալ » :

Այնուհետեւ ընտրուած է գործադիր նախագահութիւնը՝ բաղկացած 53 հո- գիէ : Զեկուցումներ եւ մտքերու փոխա- նակութիւն՝ մասնակցութեամբ մեծ թի- ւով ուսուցիչներու եւ գիտնականներու : Համապատասխան բանաձեւեր :

« ՈՍԿԷ ԱՇՈՒՆ »

Երկրորդ տարին է որ Երեւանի մէջ տեղի կ՚ունենայ Սեպտեմբերի վերջին օ- րերուն, ինչպէս այս տարի, «Ոսկէ ա- շուն» անունով տօնահանդէսը : Տօնա- հանդէսին նպատակն է պատկերացնել Հայաստանի առօրեան եւ ձեռք ձգուած յաջողութիւնները : Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են Խ. Միութեան տարբեր քաղաքներէն եկած արուեստա- գէտներ, ինչպէս նաեւ երգի – պարի ծա- նօթ խումբը :

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ արուեստագէտի պատ- ուաւոր կոչում շնորհուած են՝ Ս. Բար- խուդարեանին, Կ. Յովհաննիսեանին եւ Յ. Ստեփանեանին, երեքն ալ ծանօթ եր- գահաններ :

ԵՕԹՆԱՄԵԱԿԻՆ 3.3 անգամ պիտի ա- ճենայ Հայաստանի քիմիական արդիւնա- բերութեան արտադրութիւնը : Այս մասին Հայ. Հեռագրական Գործակալութիւնը կը հաղորդէ .— Երեւանի «Պոլիվինիլացի- տատ» գործարանի վերակացումին յատ- կացուած է կարեւոր գումար մը : Պիտի հաստատուին նոր սարքաւորումներ : Կի- րովականի քիմիական գործարանը նոր վերակառուցման պիտի ենթարկուի : Հը- րազդանի հանքային – քիմիական գործա- րանը պիտի ունենայ երկաթ – պեթոնի եւ ասֆալտի բաժանումներ :

փոքրիկ եղբայր ունեցար ...

Ի՛նչ երջանկութիւն : Փոքրիկ արբան- եակի վրայ նստած եկաւ Աչիկի փոքրիկ եղբայրը եւ ամբողջ քաղաքը ցնծութեան մէջ է, թնդում է խնդութեան համազար- կը, երկնքի մութ ֆոնի վրայ վառւում են հազարաւոր գոյնզգոյն աստղեր : Ուրախ են բոլորը եւ բոլորից աւելի՝ փոքրիկ, երջանիկ, հպարտ Աչիկը :

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Վարդ իշխանը մեղաւորի ձայնով յայտնեց, որ Տիրիթ արքայազնը իջեւա- նել է իր տանը եւ այժմ գտնւում է այն- տեղ :

— Եւ ինչո՞ւ չի եկել ինձ մօտ, երբ ... բերել է այդ օրինակ լուրեր :

— Նա այդ իսկ ցանկանում է հօգեւին, արքայ : Եւ այժմ ունկնդրութիւն է խնդ- րում՝ իմ միջոցով : Եթէ կը հաճես՝ կա- րող եմ կանչել անմիջապէս :

Թագաւորը գլուխը շարժեց իբրեւ հա- մաձայնութեան նշան :

— Կանչիր, իշխան : Կ՚ուզէի անձամբ լսել նրան եւ հասու լինել, թէ ինչ է կա- տարւում Կաւաշում :

Վարդ իշխանը ոտի ծայրերի վրայ դուրս եկաւ փութով՝ չգիտես կարգա- դրելո՞ւ, որ կանչեն արքայազն Տիրիթին, թէ ինքը գնաց նրան բերելու : Իսկ Ար- շակն սկսեց Երթեւեկել գահասրահում մտամփոփ մի տեսքով, ինչ նրա թուխ, մազապարար դէմքին տալիս էր յատուկ մռայլութիւն. գա թերեւս նրանից էր, որ յօնքերը թաւամազ էին, իսկ յօնքամիջում կար մշտապէս մի խոր կնճիռ :

Արշակը բարձրահասակ էր եւ թիկնեղ, ոտները երկար էին եւ բարակ. այդ իսկ պատճառով մարմնի վերին մասն աւելի զարգացած էր թւում, քան մէջքից ներ- քեւ : Սակայն նա ոտքերն այնպէս ամուր էր դնում, ասես դրանք երկաթից էին. ու ոտները փոխում էր այնպէս, կամենում էր ասես տրորել կամ սեղմել ինչ որ : Նրա դէմքը թուխ էր, ոչ մուտ եւ փոքր ինչ ձիգ, ինչ հետեւանք էր թերեւս սեւ մօրուքի, որն այնքան էլ երկար չէր : Բայց նրա երեսին առաւել ուշադրաւ էին աչքերը, որոնց մէջ այդ պահին կար չարութի ու կայծակի պէս մի բան, որ փոխնիփոխ յաջորդում էին իրար, փայլե- ցնելով նրա աչքերի սպիտակուցները :

Մի քանի անգամ ետ – առաջ անելով՝ երբ հասաւ գահի պատուանդանին, նա կանգ առաւ՝ աչքերի սպիտակուցները շողացնելով : Կանգ առաւ ու մի ոտքը դրեց գահի պատուանդանին :

« Գնէլը գաւ է նիւթում ... իմ դէմ ... Ուզում է դառնալ թագաւպահա՞նջ... Ին- չո՞ւ. հաւանաբար մտածում է, որ եթէ հայրը չմեռնէր, ըստ օրինի, ուրպէս ա- ւագ, նա պիտի լինէր գահակալ ... Բայց քանի որ գահն անցել է ինձ՝ Գնէլը ցան- կանում է ուրեմն ...» :

«Դաւ է պատրաստւում», — կրկնեց Արշակը Վարդ իշխանի խօսքը, մտածե- լով սրտմտութեամբ, թէ ահաւասիկ ճշ- դւում է յաւիտենական այն ճշմարտու- թիւնը, որ օձը կծում է տաքացնողին ... Պէտք է ստուգել սակայն, թէ այդպէ՞ս է արդեօք ... Անհաւանական չէ, անշուշտ, որ Գնէլը, ամուսնութիւնից յետոյ, ձգտի եւ փառքի. կամենայ դառնալ գահակալ ... Բոլոր արքայազունների երազն է այդ : Բայց Գնէլն անկասկած մենակ չէ իր ձգ- տումի մէջ : Եւ Արշակին թւում էր, թէ նրա ետեւ կանգնած են անշուշտ իր հա- կառակորդները, գուցէ եւ թշնամիները : Առաջինը թէկուզ իր հայրը, որ տակաւին չի կամենում հաշտուել իր գահազրկու- թեան հետ եւ թերեւս նա է դրդում Գնէ- լին այդ քայլն անելու ...

« Այս, հայրս» ... — եւ Արշակը յիշեց թագազուրկ հօրը՝ Տիրան արքային, որին ինքը բնակութեան համար յատկացրել է Կաւաշ ամրոցը : Սակայն կոյր գահընկէ- ցը, որքան լսում էր Արշակը, դժգոհ էր, թէ ինչո՞ւ թագաւոր որդին չէր թողել նրան մայրաքաղաքում , մոռանալով, որ գահընկէցին սովորաբար հեռու են պա- հում արքունիքից ... Իսկ Արշակը կար- ծում էր, որ նա Վաղարշապատում մնա- լով, պիտի խանգարէր իրեն, միջամտե- լով ամէն խնդրի ու ձեռնարկի ... ուստի եւ զարմանում էր, որ հայրը չէր հասկա- նում, թէ մայրաքաղաքում ապրելը առա- ւել ծանր կը լինէր նրա համար : Շատ բան պիտի լսէր եւ, սրտնեղելով, դժգո- հէր ... Դժգոհ է անշուշտ եւ հիմա : Ձկա- րողանալով հաւանաբար իր դժգոհութիւ- նը յայտնել որեւէ կերպ՝ նա ուրեմն թո- ռանը՝ Գնէլին մղում է թագապահանջու- թեան դաւի, մտածելով երեւի թագաւո- րեցնել նրան անուանապէս, որպէսզի կա- ռավարի ինքը ...

« Բայց այժմ առաւել լաւ է լսենք իրեն Տիրիթին, — ասաց Արշակը մտովի : — Դրանից եւ կը պարզուի, թէ ինչ է կա- տարւում Կաւաշում եւ ով է կատարում» :

Եւ ահա, այդ խօսքերին ասես ի պա- տասխան, ներս մտաւ սենեկապահ ծե- րունին՝ ականջներից ներքեւ իջնող ճեր- մակ մազերով եւ, ձեռքը կրծքին, խո- նարհում արաւ :

— Արքայազն Տիրիթ եւ Վարդ իշխան :

— Կարող են, — կանգնեց Թագաւորը գահասրահի մէջտեղը այնպէս , ինչպէս կար՝ նոյն գոտեպինդ կապան հագին , գլուխը բաց եւ դէմքը տարակոյսից ու կասկածից մռայլ :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Ա. Զ Դ.

●

Մխիթարեան Միաբանութիւնը պատիւն ունի ծանուցանելու թէ ընթացիկ Հոկտեմբեր 30ի կիրակին Վենետիկի Ս. Մարկոսի մայր տաճարին մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական Ձեռնադրութիւնը Ուխտիս Ընդհանրական Աբբահօր՝

ԳԵՐՊ. ՍՐԱՊԻՈՆ Վ. ՈՒԼՈՒՀՕՃԵԱՆԻ

Ընտրեալ Տիտղոսաւոր Արք. Քերսոնի

Ձեռնադրիչն է Վսեմ. Կարդինալ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան Կաթողիկոս – Պատրիարք, իրեն աջակցութեամբ ունենալով Գերպ. Գրիգոր Արք. Հինտիէ եւ Գերպ. Կիւրեղ Եպս. Զոհրապեան։

Ձեռնադրութեան արարողութիւնը եւ Ս. Պատարագը պիտի սկսին առաւօտեան ժամը 9.30ին։

Հայ հաւատացեալներուն համար սահմանուած ըլլալով յատուկ տեղ, կը խնդրուի որ անոնք հաւաքուած ըլլան մինչեւ ժամը 9.30ին Ս. Մարկոսի տաճարին ճախակողմեան գաւիթը, որպէսզի խմբովին առաջնորդուին սահմանուած վայրը։

Պատարագի աւարտին, հետեւելով եկեղեցական եւ քաղաքական պաշտօնական անձերու թափօրին, հայ հաւատացեալները կրնան Աջն համբուրել եւ իրենց մաղթանքներն ընել Գերպ. Սրապիոն Արք.ի՝ Ս. Մարկոսի աւանդատան մէջ։

Ներկայ ծանուցումը կը ծառայէ իբրեւ հրաւիրագիր բոլոր անոնց որ պիտի փափաքին առաջիկայ գտնուիլ բացառիկ արարողութեան եւ պատուել նորընտիր Արքեպիսկոպոսը։

ԿԱՐԳԱԴՐԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Վենետիկ, Ս. Ղազար

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քալէի վերնայարկը։

Պիտի դասախօսէ Պ. Յովհան Կարապետեան։ Նիւթն է՝ Հանրութեան անծանօթ դրուագ մը Տիրան Չրաքեանի (Ինտրա) կեանքէն։

Մուտքը ազատ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԵՐԵՒԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Երեւանի Ռատիօ հաղորդման ժամերն ու ալիքները.— Ամէն կիրակի եւ չորեքշաբթի առաւօտները Փարիզի ժամով 9ին կարճ ալիք 19 եւ 25 մեթրի վրայ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ.
ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Շրջանային կոմիտէին
եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նուագախումբին։
Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBEի

Շքեղ սրահին մէջ

20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ
Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
Մուտքը ազատ է։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նուագահանդէսը (մրցանակաւոր Ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին։

SALLE MOLIÈREի ՄԷՋ

(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն։

Կը մասնակցին.— Մարիզ Ռըկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի,), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տընիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի)։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

14 – 15 տարեկան պատանի մը, ներկայացուած ծնողքին կողմէ, իբրեւ աշկերտ դերձակութիւն սորվելու ամար։

Դիմել՝ Մ. ՊԸՐՊԸՐԵԱՆԻ,

32, Rue d'Hauteville, Paris 10e

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ

Պ. Շնորհք Միքայէլեան (Փուաթիէէն) կը նուիրէ տասը Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Անտէր հիւանդներու ֆոնտին, փոխան հոգեհանգիստի Միքայէլեան եւ Ոսկան – եան ննջեցելոց յիշատակին։ Կը նուիրէ նոյնպէս տասը Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզի դարմանատան Յակոբեան եւ Պօյաճեան ննջեցելոց յիշատակին։

×

Տէր եւ Տիկին Տալաքլըփէեան կը նուիրեն յիսուն Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Անտէր հիւանդներու ֆոնտին, իրենց զաւկին մկրտութեան առթիւ։

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ամէն օր հետաձայնով եւ անձամբ մեզի կը հարցնեն Գ. Կիւլպէնկեան հաւաքածոյի ցուցադրութեան օրերը, ժամերը եւ տեւողութիւնը։ Թէեւ հիմնարկութիւնը ոչ մէկ հաղորդագրութիւն տուած է այդ մասին, բայց կրցանք ճշդել, գոհացում տալու համար մեր ընթերցողներուն, թէ ցուցահանդէսը բաց է մինչեւ Նոյեմբեր 7, ամէն օր մինչեւ ժամը 17, Շաբաթ եւ Կիրակի մինչեւ 17.30։

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Ֆէսանվիլիէի օ – գախոխութեան կայանին կը նուիրեն.— Պ. Պ. Վահէ Ֆրէնքեան 420 Ն. Ֆ., Պօղոս Ֆրէնկեան, Գէորգ Պաքըրճեան, Վահրամ Պարկիրճեան յիսունական Ն. Ֆ., Պերճ Զաքըրճեան երեսուն Ն. Ֆ., Անդրանիկ Մալաճեան քսան Ն. Ֆ., Հայկ Գարագաշեան քսան Ն. Ֆ., Անտրէ Պարկիրճեան, Հայկ Պահչէճեան, Եազըճեան, Կէօվճեան տասնական Ն. Ֆ.։

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն – Պլէօի սրահը, (Սընօն)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէն.— Դաշնակցութեան 70ամեակը, կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին։

Կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէրքլր Կաթոլիքի սրահը։ Կը խօսի ընկեր Յ. ՊԱԳԻԿԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
25
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
25 OCTOBRE
1960

...րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8934 36EME ANNÉE

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4735

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐՈՒԱՆ ՆԻՍՏԸ

Դատավարութիւնը կը շարունակուի Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերուն շուրջ։ ...կական մամուլը հետեւեալ տեղեկու–թիւնները կը հրատարակէ Ուրբաթ օր–ուան նիստին առթիւ, կուտանք նախ այս ...ագրական լուրերը։ Առանձին եւ օրը ...ին պիտի տանք նաեւ Պոլսոյ թերթե–...ն հրատարակած մանրամասնութիւն–ները։

Նախ լսած են Սելանիկի գեսպանը, որ ...ցուցելով յայտարարած է թէ՝ ոչինչ ...ած, ոչինչ ըրած է, բայց եւ այնպէս կը ...տանայ անգամ մըն ալ չընել։ Փոխ–...պանը դէպքին պատասխանատու–թիւնը «խորամանկ Ալպիոնի» վրայ նե–տած է։ Յայտարարած է թէ՝ ռումբին ...պյթումի նախօրեակին, անգլիացի եր–...ու գրօսաշրջիկներ տեսնուած են յոյն ...ութապայի մը կողմէ, եւ ռումբ մը նե–տելէ ետք փախած են։ Յաջորդաբար ...արցաքննուած են ինը անձեր։ Առոնցմէ ...էկը դէպքի վաղորդայնին յոյն ոստիկա–նութեան կողմէ ձերբակալուած Թուրք ...ուսանող մըն է, որ 1955ի դատավարու–թեան ընթացքին խոստովանութիւններ ը–րած է, յոյն ատեանին առջեւ։ Ներկայիս ...ուրանայ ըսելով թէ, ճնշումի տակ խօ–սած է։ «Ինքզինքս Աթաթիւրքի զաւակ կը ...կատեմ, անկարելի բան է որ ռումբ մը ...տեղէի իրեն տանը մէջ»։ «Քաֆի, Քա–ֆի» (կը բաւէ, կը բաւէ) ըսած է ատեա–...ն նախագահը, դժգոհ շեշտով մը։ Ներ–...այ գտնուող լրագրողներուն համաձայն ...ատեանի անգամ՝ երբ դժգոհ են ընդհ. ...դատախազին պատրաստած թղթածրա–...ին, որովհետեւ լեցուն է հակասու–թիւններով եւ սխալներով։

Վերջին ամբաստանեալը՝ նախապէս ...ւնահրատակ թուրք մը, 1955ին դատա–վարութեան (Յունաստանի մէջ տեղի ու–նեցած) մանրամասն նկարագրած էր թէ՝ ...ինչպէս զետեղած եւ պայթեցուցած էր ...ռումբը։ Թրքական դատարանին մէջ ու–րացած է ամէն ինչ։ Ուսանողին պէս ինքն ...ալ յայտարարած է թէ՝ խոստովանած է ...որովհետեւ չարչարանքներու ենթարկը–ուած էր, յոյն ոստիկանութեան կողմէ։

Ամէնէն տարօրինակը սակայն, Քէօփ–րիւլիւ պարագան է։ Մայիս 27ի յեղա–փոխութեան վաղորդայնին դիտել տուած էր թէ՝ Սելանիկի ռումբին կազմակեր–պիչները անկեալ պարագլուխներն էին։ ...ոսիններ եւ մանրամասնութիւններ տը–ուած էր։ Սակայն, մանրամասնութիւննե–րը այնքան ճիշդ էին որ կասկած յա–...ռաջացուցած են իր վրայ եւս։ Այս ձեւով ...կան ամբաստանեալ մը դարձած է։ Վերջին նիստին երբ հարցաքննուած է իր ...րած վկայութիւններուն շուրջ, Քէօփ–րիւլիւ առանց քաշուելու յայտարարած է. — «Օդին մէջ խօսքեր էին զորս ըրի»։ Թուրք մը «Ճիկառոյի» թղթակիցին դիտել տուած է թէ՝ «արդեօ՞ք հօգեբան–...օրէն ճիշդ է դատել Թուրք մը, միայն ...յոյն դատարանին վճիռին եւ փաստերուն ...վրայ հիմնուելով»։

×

Սեպտեմբեր 6 – 7ի դատավարութեան առթիւ Պոլսոյ թերթերը շահեկան ման–րամասնութիւններ կը հրատարակեն։ Ա–ռաջին առթիւ կուտանք Մարմարայի տը–պաւորութիւնները առաջին նիստէն։

ԿԷՕՔԱՅ Կ'ԸՍԷ ԹԷ ՔԱՆԴՈՒԱԾ ՇԷՆ–ՔԵՐՈՒՆ 2000է ԱՒԵԼԻՆ ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆ

« Այսօր բոլորիս նիւթն է 6 – 7 Սեպ–տեմբերի դէպքեր անունով ծանօթ այն դէպքերը, երբ տակնուվրայ եղած էր թէ երկրին անտեսութիւնը եւ թէ քաղաքա–կան վարկը։

« Թէեւ հինգ տարիներ անցած են այդ օրէն ի վեր, չեմ կարծեր թէ մասնաւոր յիշեցումներ անհրաժեշտ ըլլան երեւակա–յութիւններու մէջ վերակենդանացնելու համար այն տեսարանը որով գիմաւոր–ուեցաւ ժողովուրդը այդ գիշեր։

« Ոճրագիտական համաժողովի առի–թով, նոյն օրերուն դժբախտ զուգադի–պութեամբ մը քաղաքս կը գտնուէին զա–նազան երկիրներու ներկայացուցիչներ, որոնք իրենց արտայայտութիւններով եւս մեծապէս ուժ տուին հակաթուրք քարոզ–չութեան։

« Նկատելով որ այնքան ընդարձակ շըր–ջանակներու մէջ նմանօրինակ դէպքեր պատահեր էին, եւ նկատելով որ զանա–զան թաղերու մէջ գրեթէ նոյն ժամանակ գործի ձեռնարկուած էր, կը հետեւէր տրամաբանութեան այն կասկածը թէ դէպքերը կանխամտածուած կրնային ըլ–լալ եւ ծնունդ էին զօրաւոր կազմակեր–պութեան մը, որ իր ճիւղերը յաջողած էր տարածել քաղաքին բոլոր ծայրամասերն անգամ։

« Օրուան վարիչները դէպքէն անմիջա–պէս յետոյ, դէպի Անգարա ճամբորդու–թիւնը կէս ձգելով, վերադարձեր էին քաղաք եւ երբ շրջեր էին մանաւանդ Պէյ–օղլուի մէջ, իրենց աչքերով տեսեր էին այն վնասը զոր կրած էր այս երկիրը մէկ օր առաջ, խուժանին անսանձ գործունէ–ութեամբ։

« Անշուշտ որ այս դէպքը ունէր պա–տասխանատուներ, անշուշտ որ զանազան անձեր որոշ նպատակներով ձեռնարկեր էին այս գործին, բայց դէպքերը աւելի յետոյ վերջ գտեր էին զարմանալի եւ այնքան տարօրինակ արդիւնքով։

« Զինուորական եւ քաղաքական ատ–եաններու մէջ գատուեցան բազմաթիւ անձեր, մասնաւորաբար բծախնդրու–թեամբ քննուեցան նաեւ զանազան միու–թիւններու կացութիւնը։ Կիպրոս Թուրք է միութիւնը այդ օրերուն իր զանազան ձեռնարկներուն պատճառաւ իր վրայ հը–րաւիրած էր ուշադրութիւնը, նոյնպէս կային նաեւ համայնավարներ որոնք ա–ռաջին առիթով իսկ կրնային կասկած ներշնչել։

« Այդ ուղղութեամբ իսկ առաջ տար–ուած էին քննութիւնները եւ դատական արձանագրով հաստատուած էր գրեթէ բոլոր ամբաստանեալներու անմեղութիւ–նը եւ անպարտ հռչակուած էին թէ հա–մայնավարութեամբ ծանօթ անձեր եւ թէ միութենականներ։

«Հարցը փակուած էր այսպէսով եւ ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր որ օր մը կրնային վերարծարծուիլ այդ օրուան պայմաննե–րը եւ կրնային օրուան իշխանաւորները նստիլ ամբաստանեալներու աթոռներուն վրայ իբրեւ կազմակերպիչները այդ դէպքերուն։

« Հետաքրքրական էր արդէն այսօր–ուան նիստը զանազան տեսակէտներով։

«Հետաքրքրական էր նախ՝ դէպքը. յե–տոյ դերակատարները եւ ամէնէն կարե–ւորն ալ՝ այդ օրերուն սարքուած բեմա–դրութեան ներքին ծալքերն էին, որ պի–տի ցուցադրուէին այսօր, հանրային կարծիքին առջեւ։

« Դատավարութեան մանրամասնու–թիւններուն տեսանք, որ բոլոր ամբաս–տանեալները որոնք լսուեցան մերժեցին իրենց վերագրուած յանցանքները։ Ար–դար է այն առածը որ կ'ըսէ՝ «Յանցանքը եթէ մուշտակ իսկ ըլլայ, ոչ ոք կ'ուզէ իր ուսերուն վրայ առնել»։ Թէ ինչ պիտի ցոյց տան մնացեալ ամբաստանեալներու վկայութիւնները եւ մերկացումները այդ ալ ապագան ցոյց պիտի տայ. կարելի չէ գուշակել այսօր. սա որոշ է միայն որ ա–նեղծունածային վճիռ մը պիտի լուսա–բանուի մօտ օրէն։

« Որոշ է որ Ատեանին նախագահը չա–փազանց ուշիմ եւ իր գործին մէջ մեծ վարպետ մըն է։ Ձի փախցներ որեւէ ար–տայայտութիւն, որ կրնայ ազդել դատի ընթացքին վրայ։ Անմիջապէս կը կրկնէ հատիկ հատիկ այդ նախադասութիւնը, ամբաստանեալին ուշադրութեանը կը յանձնէ, կը հաստատէ ու կ'անցնի։ Ձի ձգեր, որ ամբաստանեալը շեղի նիւթէն. անմիջապէս կը միջամտէ։ Ձի ձգեր նոյն–պէս, որ աւելորդ պատմութիւններով եր–կարի քննութիւնը, անմիջապէս կը լսուի իր զօրաւոր ձայնը որ կ'ըսէ. — Անցնինք այդ բոլորը։ Նիւթի գանք։ Կարճ խօսինք։

Առաջին օրէն մինչեւ այսօր հակառակ անոր որ տակաւին կարճ շրջան մը ան–ցաւ, բաւական փոխուած կ'երեւի ամ–բաստանեալներու հոգեվիճակը։

Նախ չի տեսնուիր անոնց բարոյալքուած արտայայտութիւնը որ ընդհանուր էր ա–ռաջին օրը։ Անցած է նաեւ զանազան ա–նորոշութիւններու իրենց վրայ ձգած ազ–դեցութիւնը։ Թերեւս անցած է նաեւ իր–բեւ ամբաստանեալ հանրութեան ներկա–յանալու վիճակին առթած ամօթի զգա–ցումը։ Մենտերէս բազմաթիւ անգամներ կը կրկնէր «Մուհթերեմ հաքիմ պէյէֆէն–տի հազրէթլէրի» բառերը (յարգելի դա–տաւոր)։

Իր մասին խօսելով ալ բսաւ. «նախկին եւ անկեալ վարչապետը»։ Ատեան Մեն–տերէսի հարցաքննութեան ընթացքին, Ատեանին նախագահը իբրեւ փաստ ուզեց յիշել ամբաստանայրին մէջ յիշուած նա–մակ մը։ Կ'ըսուէր թէ Մենտերէս այդ նամակը ուղղէր էր Յունաստանի վարչա–պետին։ Կարդացուեցաւ փաստաթուղթը։ Մենտերէս զարմացած հետեւեցաւ նամա–կի ընթերցումին եւ երբ վերջացաւ, ը–սաւ.

—Ստորագրութիւն կամ թուական կա՞յ տակը, ի՞նչ է այդ նամակը։

— Ոչ, չկայ. վարչապետարանէն գը–տեր են։

— Ես գրեր եմ այդ նամակը։

— Վարչապետարանէն գտեր են այդ թուղթը։

— Աման, էֆէնտիմ։ Աման էֆէնտիմ, կ'ըսէ նախկին վարչապետը՝ հայեացքը ուղղելով ընդհ. դատախազին, վարչապե–տարանէն գտնուած ամէն բան ինծի՞ կը պատկանի։

— Ինչ որ է, կ'ըսէ նախագահը, այդ բոլորը պիտի քննենք աւելի յետոյ։

Պոլսոյ նախկին կուսակալը՝ Կէօքայ կը պատասխանէ ամբաստանեալներուն։ Ինչ–պէս յայտնի է, դէպքերէն յետոյ, ան իր հրաժարականը ներկայացուցած էր։

Ատեանը կարեւորութիւն կուտայ այդ հրաժարականին վրայ եւ կ'ուզէ հասկնալ անոր պատճառը։

— Ես, կ'ըսէ Կէօքայ, 1949ին փակեցի զարմանատունս եւ եղայ կուսակալ։ 1949էն մինչեւ 1955 իմ պաշտօնավարու–թեանս շրջանին աշխատեցայ որ մարդիկ զիրար սիրեն եւ նոյնպէս, աշխատեցայ որպէսզի Թուրք հայրենակիցներս սիրով ապրին իրարու հետ։ Այդ օրուան դէպքե–րը, աւելցուց Կէօքայ միայն Յոյներուն ուղղուած չէին 5588է աւելի շէնքեր կոր–ծանած էին որոնց միայն 3584ը Յոյնե–րուն կը պատկանէին. իսկ մնացեալ եր–կու հազարը կը պատկանէր Թուրքերու եւ Հայերու։ Հետեւաբար այս դէպքերը պատճառ եղած էին որպէսզի ստանձնե–ալի իմ խղճալս, եւ վնասուին կարգ մը հայրենակիցներ։ Հետեւաբար ուզեցի հը–րաժարիլ։

×

Այսպէս սկսան եւ զարգացան 6–7 Սեպ–տեմբերի դէպքերը 1955ին քաղաքիս մէջ եւ այսպէս սկսաւ ու զարգացաւ 6 – 7 Սեպտեմբերի դատավարութիւնը Եասը Ատայի մէջ։

ՎԱՂԸ՝
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՏԸ ԿՈԼԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

"ԻՆԾԻ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԵԼ"

Կիրակի, վերջացաւ Զօր. տը Կոլի Հա–րաւարեւելեան շրջապտոյտը։ Երեք օր–ուան ընթացքին՝ Հանրապետութեան Նա–խագահը ջերմ ընդունելութեան արժանա–ցած է մանաւանդ Քանի եւ Նիսի մէջ։ Կի–րակի օր, կարճ այցելութիւն մը տուած է նաեւ Մոնաքոյի իշխանին եւ Զըրշիլի այ–ցելութիւնը՝ ընդունած։

Զօր. տը Կոլ ճառեր խօսած է ամէն տեղ ու անդրադարձած Ալժերիոյ, «հար–ուածելու ուժին», Եւրոպայի միութեան եւ այլ հարցերու։

Յարդ խօսած ճառերուն ամէնէն խիստը եւ յատկանշականը արտասանեց Կիրակի օր։ Նիսի եւ Մանթոնի մէջ ազդարարու–թիւն մը ըրաւ երեսփոխաններուն եւ քըն–նադատեց նաեւ Կրեմլինի կեղծաւոր քա–ղաքականութիւնը։

Տը Կոլ ամէնէն կարեւոր նախադասու–թիւնը արտասանեց Մանթոնի մէջ.—«Պե–տութիւնը թոյլ պիտի չտայ որ ոտնձգու–թիւններ ըլլան իր պարտականութեան եւ պատասխանատուութեանց վրայ։ Թոյլ պիտի չտայ որ անձնաւորութիւններ ո–րոնք քաղաքական, ընկերակցական, զին–ուորական, լրագրական կամ այլ անձնա–կան դիրքեր շինած են յաւակնին իշխել Ֆրանսայի վրայ։ Ֆրանսան առաջնորդել կը պատկանի անոնց որոնց ան տուած է այդ պարտականութիւնը, ուրեմն ինծի կը պատկանի։ Ասիկա հոս կ'ըսեմ առանց ծամծմելու»։

Յստակ է թէ Զօր. տը Կոլ իրմէ զատ ուեւէ մէկուն չի ճանչնար Ֆրանսայի քա–ղաքականութիւնը վարելու իրաւունքը։

Ծանրանալով անգամ մը եւս Ալժերիոյ վրայ, տը Կոլ շեշտեց.— «Մեր երկիրը հասկցաւ, եւ ատիկա արժանիք մըն է ի–րեն համար, հասկցաւ որ այն աշխարհին մէջ ուր ենք, եւ իրերն ըլլալով ինչ որ են, հարկ է պարկեշտօրէն եւ եղբայրօրէն գործակցիլ ալժերացիին հետ, շինել այս ալժերական Ալժերիան, որ, համոզուած եմ, կապուած պիտի մնայ Ֆրանսայի երբ ջարդերը վերջանան, որովհետեւ այդ է իմաստութիւնը եւ խաղաղութեան պայմանը։ Ճիշդ է որ այս պահուս իսկ, տեսանք որոշ կայսրութիւն մը որ կ'ուզէ միջամտել այս խնդրին։ Այդ կայսրու–թիւնը, դիտէք թէ իր լուծին տակ, եւ ի՜նչ լուծ, կը պահէ զանազան ազգեր, ո–րոնց ժամանակին ցարերը տիրացած էին եւ հիմա իրենք։ Ժողովուրդ մըն է որ այ–լափոխուած եւ ճնշուած կը պահէ ազգե–րու մեծ թիւ մը՝ Լեհաստան, Չեխոսլո–վաքիա, Հունգարիա, Ռումանիա, Պուլ–կարիա, Ալպանիա, Եսթոնիա, Լեթոնիա, Լիթուանիա, Փրուսիա, Սաքս, կարծեմ կը մոռնամ ալ։ Եւ այս կայսրութիւնն է որ կը յաւակնի իր ազդեցութիւնը տարա–ծել, մինչեւ որ այդ տիրապետութեան վերածուի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի ժողո–վուրդներուն վրայ, զորս արեւմուտք ենք, ազատ թողուց։ Թարթիւֆին պատ–մութիւնն է որ առաքինութեան ախոյեան դարձած էր կիներուն մօտենալու հա–մար»։

Զօր. տը Կոլ, ազգային բնոյթ կրող իր ազդարարութեան մէջ, զգուշացուց երես–փոխանները երկուշաբթի օրուան քուէ–արկութեան համար։ Ակնարկեց Ֆրանսա–յի ժողովուրդին կարծիքն առնելու մա–սին, յայտնի չէ սակայն թէ հանրաքուէի մասին կը մտածէ թէ պիտի լուծէ խոր–հրդարանը եթէ կառավարութիւնը փոքրա–մասնութեան մէջ մնայ։ Ամէն պարագայի մէջ զօրավարին ոճը սպառնական էր եւ հաւանաբար երեսփոխաններուն այն մա–սը որ դէմ էր կառավարութեան, ձեռն–պահ մնայ, եւ այս անգամ ալ այս ձե–ւով, տը Կոլի քաղաքականութիւնը վաւե–րացուի։

ՀԱՅ-ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Հայ–սուրիական կապերու բազմադարեան անցեալը հայ պաղթաշխարհի պատմութեան ուշագրաւ գլուխներէն մէկը կը կազմէ: Այդ կապը, որ սկիզբ առած է մեր թուականէն առաջ, շարունակուած է նաեւ արաբական տիրապետութեան շրջանին: Յետագային, երբ արդէն Հայերը եւ Արաբները կորսնցուցած էին իրենց պետական անկախութիւնը, հայ–սուրիական կապերը ամրապնդաբար վերածուեցան բարեկամութեան եւ այս ձեւով սատար հանդիսացան հայ գաղութի մշակութային, ընկերային եւ տնտեսական վերելքին:

Յայտնի է, թէ 539–331 թուականներուն (Ք. Ա.) Աքեմենեան հարստութեան մէջ Հայաստան 13րդ սատրապութիւնը կը կազմէր: Հայաստան հարաւ–արեւմուտքէն սահմանակից էր 5րդ սատրապութեան, այսինքն՝ Սուրիոյ: Պարսիկներուն՝ գլխաւորաբար առեւտրական նպատակներով շինած ճանապարհները պատճառ դարձան որ այլ նուաճուած ժողովուրդներու շարքին, Հայերուն եւ Սուրիացիներուն մէջ եւս կենդանի կապ մը հաստատուի:

Միջցամաքային առեւտրի այն դիծերը, որոնք Սեւ ու Միջերկրական ծովերը Պարսից ծոցին վրայով Հնդկաստանի ու Չինաստանի կը կապէին, կ'անցնէին Եփրատ եւ Տիգրիս գետերու ուղղութեամբ: Հայերը հինէն ի վեր կ'օգտագործէին այդ ճամբաները: Հերոդոտոսի վկայութեամբ, Հայաստանի ժողովուրդը ուռենիի ճիւղերէ շինուած լաստերով ապրանք կը փոխադրէր Տիգրիսի հոսանքն ի վար, դէպի Բաբելոն: Հայերը ծանօթ էին նաեւ Միջագետքի Արեւելքի ճամբաներուն: Քսենոփոնի պատմածին նայելով, երբ Պարսից թագաւորը ուզած է դեսպան մը ղրկել Հնդկաստան, Հայերուն դիմած է, որպէսզի ուղեցոյց հանդիսանան: Իսկ Ստրաբոնի վկայութեամբ՝ Հայերը յաճախ պտոյտներ կը կատարէին Յունաց (Միջերկրական) ծովին շուրջ:

Անկէ զատ, պարսկական բանակին մէջ ծառայող Հայերը յաճախ մինչեւ Սուրիոյ ծովափեայ քաղաքները կ'ուղարկուէին: Կալեսթենէս ժամանակագիրը կը պատմէ, թէ Իսոսի նշանաւոր ճակատամարտին մէջ հայկական վաշտեր ալ դիմադրած են, թէեւ ապարդիւն, Աղեքսանդր Մակեդոնացիի արշաւող բանակին դէմ: Աւելի ուշ եւս հայ զինուորներ ճակատամարտներու մասնակցած են Սուրիոյ մէջ: Յայտնի է թէ 193 թուականին (Ք. Ա.) Անտիոքոս Ա. երկու մասի բաժնեց Մեծ Հայքը եւ Արեւելեան Հայաստանը յանձնեց Արտաշէսին, իսկ Արեւմտեան Հայաստանը՝ (Ծոփաց աշխարհ) Զարեհին, որոնք Սելեւկեան բանակի պատկանող զինուորականներ էին: Այս փաստէն կրնանք հետեւցնել թէ Անտիոքի մէջ փոքրաթիւ, սակայն կենսունակ գաղութ մը գոյութիւն ունէր: Տիգրան Բ.ի աշխարհահակալութեան օրով (95–55 Ք. Ա.) Հայերը առաւել եւս տարածուեցան դէպի հարաւ՝ Անտիոք, Մծբին, Եդեսիա, Տիգրանակերտ եւ Փիւնիկէ: Կրասոսի արշաւանքի պատմութենէն կը պարզուի թէ Խառանէն ոչ շատ հեռու գտնուող բլուրի շարքերը ծածկուած էին հայարնակ գիւղերով եւ աւաններով: Ապողոնիոս Դիանացին 44ին կատարած իր ճամբորդութեան ընթացքին բազմաթիւ հայկական գիւղերու հանդիպած է, Միջագետքի դաշտային մասին մէջ:

Այպաթանգեղոս Հայաստանի սահմաններէն դուրս գտնուող եօթը շրջաններ կը յիշատակէ: Ասոնցմէ էին Նոշերականը, Մակերտունը (Ճէզիրէի շրջականները), Ծաւդէքը եւ Դասնը (Միջագետքի հիւսիս–արեւմտեան մասը), որոնք ժամանակ մը ենթակայ էին հայ Արշակունիներու տիրապետութեան: Փաւստոս Բիւզանդացիի վկայութեամբ, Հայոց Պապ թագաւորը, Պարսիկներուն կողմը չհակելու պայմանով, Յոյներէն ետ պահանջած է Ուռհան, Կեսարիան եւ ուրիշ տասը քաղաքներ, որոնց անունները չի յիշատակեր պատմիչը: Տիգրան Բ.էն 400 տարի ետք, երբ Պապ կ'ըսէ թէ՝ այդ քաղաքները «մեր լեալ է», ան իր պահանջը կը հիմնաւորէ ոչ այնքան անցեալի հայկական տիրապետութեան փաստով, որքան դարեր շարունակ Հայերով բնակուած ըլլալու պարագայով:

Յուստինեանոս կայսրը (527–567 Ք. Ե.) Հայաստանը բաժնեց վարչական չորս շրջաններու, որոնց երկուքին մէջ կը մտնէին Կիլիկիոյ, Միջագետքի եւ Հիւսիսային Սուրիոյ բազմաթիւ քաղաքներ: Երրորդ վարչական բաժանումը գլխաւորապէս կ'ընդգրկէր Մելիտինէն, Արկան (Կերկէր կամ Կարկառ), Արաբիսոնը (արդի Եարբուզը՝ Զէյթունի մօտ), Աբիարթիան (Ալպիսէ), Կոմանան կամ Բեբուսան (ներկայիս անծանօթ գիւղ մըն Հաճընի եւ Ալպիսէի միջեւ), Կոկիսոնը (Կէօք սու՝ Հաճընի եւ Զէյթունի միջեւ), չորրորդ վարչական բաժանումը՝ Մարտիրոսաց քաղաքը կամ Մուֆարգինը, Կիթառիսոնը կամ Կիթառիճը, Ծոփքը, Անձին, Հաշտեանքը եւ Բալահովիտը: Այս բաժանումներուն Հայք կամ Հայաստան յորջորջումէն կ երեւայ, որ հինէն ի վեր Հայերով բնակուած շրջաններ էին:

Հայաստանի մէջ արաբական տիրապետութեան հաստատումով նոր փուլի մէջ մտան հայ–սուրիական կապերը: Յայտնի է թէ Հայաստան առաջ խուժած արաբական առաջին բանակը (640ին) Սուրիայէն եկած էր: 640–658 թուականները, պէտք է նշել, բախտաւոր տարիներ չեղան Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին համար: 640ին, Արաբները մեծ թիւով գերիներ տարին Գողթն գաւառէն, Նախիջեւանէն, Արտազէն եւ այլ վայրերէն: 641–642ին, ըստ Ղեւոնդ պատմիչի վկայութեան, Արաբները գերի տարած են 35.000 հոգի: Աւելի ուշ, Արաբները 1775 պատանդներ առին նախարարներու յայտնի տուներէն: Գերիները եւ պատանդները ուղարկուեցան Ասորեստան (այն ժամանակուան անունով՝ Պաղտատ) եւ «Երկիրն Ասորւոց», որ կ'ընդգրկէր Ուռհա, Անտիոք, Խառան եւ այլ սուրիական քաղաքներ:

Այսուհանդերձ Է.րդ դարու կէսերուն հայ եւ արաբ յարաբերութիւնները գգալի կերպով բարելաւուեցան: 658ին կնքուեցաւ հայ եւ արաբ բարեկամութեան դաշինքը:

Յարաբերութիւններուն բարելաւումով, երթեւեկը՝ Հայաստանի եւ Սուրիոյ միջեւ, աւելի յաճախադէպ դարձաւ: 658ին, Թէոդորոս Ռշտունին եւ Համազասպ Մամիկոնեան Դամասկոս կ'այցելեն ու կ'արժանանան ջերմ ընդունելութեան Խալիֆային փոխանորդ Մուավիայի կողմէ:

Ը.րդ դարուն սկիզբը Արաբներուն ցոյց տուած կրօնական լայնախոհութիւնը պատճառ դարձաւ, որ Հայերու նոր հոսանք յառաջանայ Սուրիոյ մէջ: Յայտնի է թէ՝ 703ին Սահակ Ձորափորեցի կաթողիկոսը եւ 717ին Յովհաննէս կաթողիկոսը Դամասկոս այցելեցին, բարելաւելու համար Հայերու եւ Արաբներու յարաբերութիւնները: Վայելելով Արաբներու հանդուրժողութիւնը, Բիւզանդական եւ Հայկական եկեղեցիներու կողմէ հալածուած Պաւղիկեանները իրենց կեդրոնը փոխադրեցին Սուրիոյ սահմանամերձ Մահանայ գիւղը, ուրկէ ապա մուտքի իրաւունք ունէին Սուրիա: Տեղեկութիւններ կան, որոնց համաձայն Փիլիպպիկոս կայսեր 711–712 թուականներուն, կրօնական պատճառներով հալածուած բազմաթիւ Հայեր, բիւզանդական քաղաքներէն հեռանալով՝ արաբական երկիրներ ապաստանած էին: Միխայէլ Ասորի կը վկայէ թէ Ը.րդ դարու սկիզբը, արդէն, Հայերը Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ «շինեցին վանօրայք եւ անապատք եւ գիւղօրէք Հայաստանեայց», որոնք կանգուն մնացած էին իր ժամանակներուն:

Սուրիացի ժամանակագիր Բար–Սալիբ 1171ին կը գրէր — «440 տարիէ ի վեր է որ Հայերը Սուրիա մտած են եւ գրաւած՝ մեր երկիրը, վանքերը եւ գիւղերը»: Դէպի Սուրիա Հայերու այդ հոսանքը շարունակուեցաւ նաեւ յաջորդ դարերուն: Տասներորդ դարու անցքերուն մասին խօսելով՝ Միխայէլ Ասորին կը հաստատէ, որ երբ Յոյները Արաբներէն քաղաքներ կը գրաւէին Սուրիոյ մէջ, «Մեծ Հայաստանէն մեծ թիւով բազմութիւններ կը քաշէին, կը բերէին, այդ վայրերուն մէջ բնակեցնելու համար»: Ասողիկ կը պատմէ թէ «յաւուրս տեառն Խաչկայ հայրապետի Հայոց (972–991) սփռեալ տարածեցաւ ազգս Հայոց դկողմամբքն արեւմտից մինչեւ ձեռնադրել նմա եպիսկոպոսունս յԱնտիոք Ասորւոց եւ Տարսոն Կիլիկեցւոց եւ ի Սուրնդայ եւ յամենայն գաւառս յայնոսիկ»: Ըստ նոյն պատմիչին՝ այդ ժամանակաշրջանին Մայաֆարկինի (Մայփերկատ կամ Նփրկերտ) բնակիչներուն մեծ մասը Հայեր եւ Ասորիներ էին: Դարու վերջաւորութեան Հայերը այնքան շատցած էին Կոմագինայի եւ Եփրատի հովիտի քաղաքներուն մէջ, որ Մատթէոս Ուռհայեցի «գաւառմանս աշխարհիս Հայոց» կը համարէր Սամոսատի եւ Տլուքի շրջանները:

Յ. Պ.

(Շար.)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՑԱՏԵՏՐԸ

ՏԵՐԵԱՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒՆ ՀԱՐԱԶԱՏ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

Տարիներէ ի վեր սիրով կը հետեւինք հայրենիքի գրականութեան, եւ ամէն անգամ կը մատնանշենք ինչ նորութիւն որ հոն կ'արձանագրուի գրական եւ գեղարուեստական մարզերու մէջ: Բազմաթիւ արժէքաւոր վէպեր արտասահմանի հայ մամուլին մէջ իբրեւ թերթօն լոյս ընծայուելէ ետք, գիրքերու վերածուած են: Մատենագրական կարեւոր աշխատանքներ նոյնիսկ արտատպուած են: Այս շարքէն են «Յուսաբեր»ի հրատարակած չորս մատենագիրները, Մովսէս Խորենացի, Փաւստոս Բիւզանդ, Եղիշէ եւ Կորիւն, ինչպէս նաեւ Սեւան հրատարակչական Մ. Աբեղեանի Հայոց Հին Գրականութեան Պատմութեան դոյգ հատորները եւ Ս. Մալխասեանի Հայ.–հայ. բացատրական բառարանին չորս հատորները, բոլորն ալ պատկառելի երկասիրութիւններ: Իսկ քերթուածներուն եւ կարեւոր յօդուածներուն արտատպումը սովորական դարձեր է այլեւս:

Արտասահմանի կողմէն ցոյց տրուած այս հետաքրքրութեան իբրեւ պատասխան, ինչ կը տեսնենք մայր հայրենիքին մէջ: Հոն կը յիշուին ու կը վերհրատարակուին գրական այն գործերը, որոնք «յառաջդիմական» որակուած գրողներուն կողմէ լոյս տեսած են, եւ որոնց՝ երբեմն գրադատականներ ալ կը նուիրուին:

Խտրական այս ոգին, որքան ալ չէզոքի հոն, մեր տրամադրութիւնն ու հետաքրքրութիւնը այնքան կը զօրանան եւ ամէն առիթ կ'օգտագործենք, յօգուտ հայ գրականութեան եւ արուեստին:

Ահաւասիկ այդպիսի գեղեցիկ առիթ մըն է, նկատի առնելու համար բանաստեղծուհի Լէյլի մէկ քերթողագիրքը, որուն խորագիրն է Կարօտ(*):

×

Ո՞վ էր հեղինակը այս գրքոյկին, որուն առաջին շարքը ձօնուած էր Վ. Տէրեանին:

Փառանձեմ Սահակեան – Տէր – Մկր –

(*) Կարօտ, հեղինակ՝ Լէյլի, Հայպետհրատ, Երեւան, 1959:

ՅՈՒՇԵՐ

ԶԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Ապա բարձրաձայն կարդաց երկու բանաստեղծութիւններն էլ ու յուշատետրը տուեց ասելով.

— Առ, Նայիկ ջան, պահիր:

Զարենցը երեխաներ շատ էր սիրում: Անտարբեր չէր կարողանում նայել նրանց, անպայման պէտք է շոյէր երեխայի գլուխը եւ համբուրէր: Շուտով ինքն էլ ունեցաւ իր զաւակը եւ ճաշակեց հայրական զգացմունքը, որին երազում էր վաղուց:

Աշխատանքի պահերին երեկոյեան կամ գիշերով, երբ երեխան քնած էր լինում, յանկարծ յիշում էր, մօտենում էր ու համբուրում:

Մի–երկու անգամ տեսել եմ նրան Պետհրատում գրասեղանի առջեւ աշխատելիս՝ երեխան բարուրած կողքի աթոռի վրայ:

— Միտք եմ անում, թէ ինչո՞ւ այսքան անօգնական են մարդու զաւակները, մինչդեռ միւս կենդանիները ծնուելուն պէս շատ շուտով ոտքի են կանգնում ու ապրում ինքնուրոյն:

Զարենցը սկզբունքի տէր էր իր մզած պայքարի մէջ: Նա պայքարում էր իր գործով: Ես չեմ յիշում, որ նա ուրէշ մէկի, նոյնիսկ իր գրական ախոյեանների հասցէին այլ պէտք գործածէր, իր բանաստեղծութիւնից բացի:

Մինչդեռ ես ունեմ անհամար փաստեր, թէ ինչպիսի օրինական ու անօրէն միջոցների էին դիմում նրա հակառակորդները՝ վարկաբեկելու եւ նսեմացնելու Զարենցին: Չէին խորշում անգամ ապաբանից զողանալ նրա տպագրուող գործերի թաց օրինակները ու ներկայացնելու ուր հարկն է՝ գրպարտութեան միջոցով արգիլելու հրատարակութիւնը:

Զարենցը անաչառ ու ճիշդ էր գնահատում գրական երեւոյթները: Նա սիրում էր մեր նոր ծնուող գրականութիւնը եւ ամէն մի թարմ ծիլ անհուն բերկրանք էր առաջացնում նրա մէջ:

Չեմ մոռանում նրա հօգատար վերաբերմունքը դէպի նոր ոտքի կանգնող Գուրգէն Մահարին ու Նայիրի Զարեանը: Ականջիս հնչում է տակաւին նրա արտասանութիւնը Վահան Գրիգորեանի «Անխիմ, դարձիր» ոտանաւորի:

— Ո՛նց է գրել չան որդին, — անխիմ, դարձիր, — վերջացնում էր միշտ Զարենցը:

Էլ չեմ խօսում Գէորգ Աբովի բանաստեղծական հնարների մասին տուած նրա բարձր գնահատականը: Նոյնիսկ Ազատ Վշտունու գործերը անաչառ գնահատական էին ստանում Զարենցի կողմից, յատկապէս նրա արեւելեան նիւթերը՝ «Ուլար» եւ «Պոյեմ չինականը»:

Զարենցին ղեկավարում էր միայն եւ միայն իր անսահման սէրը դէպի մեր ընկերվարական մշակոյթը, եւ նա անհամբեր սպասում էր նորանոր յաղթանակների այդ ասպարէզում:

Զարենցը մեծ էր եւ որպէս բանաստեղծ, եւ որպէս հայրենասէր ու մարդ:

Զարենցն իր ստեղծագործութիւնները դիտում էր որպէս մի ամբողջութիւն, իսկ առանձին երկերը՝ որպէս նրա մասերը: Նա ձգտում էր ներդաշնակութիւն ստեղծել մասերի եւ ամբողջի միջեւ: Եթէ մասերն աւելորդ են ու խորթ ամբողջին, նա անընդհատ ազատում էր այդ մասերից՝ հասնելու ամբողջի եւ մասերի համաչափ ներդաշնակութեան:

Նման կատարելութեան հասնելը պահանջում է արուեստի ու շնորհքի վերին մի ուժ: Ո՞վ էր տուել կարգի բերող հզօրագոյն այդ կարգապահութիւնը Զարենցին, որ կեանքում այ՛քան հակասական էր ու անհաւասարակշիռ: Ներքին կարգաւորող այդ դատողութիւնը իւրայատուկ էր Պուշկինին, Թումանեանին: Դա այն ուժն է, որ սահմանագիծ է դնում հանճարի եւ սովորական բանաստեղծների ու արուեստագէտների միջեւ:

Զարենցն իր բանաստեղծական գործի նպատակն էր համարում դառնալ «իր օրերի անհուն մատեանը»: Այս իմաստով նա իր մեծադիր միհատորեակից, որ պատրաստում էր 1932 թուականին լոյս ընծայել, անխնայ վառեց այն բոլոր մասերը, որ ինքը խորթ եւ անհարազատ էր համարում այդ մատեանի համար: Դուրս մնացին «Կապուտաչեայ հայրենիքը», «Տաղարանը», «Միածանը», չխնայեց նոյնիսկ չնաշխարհիկ «Ես իմ անուշ Հայաստանի» ,անմահ բանաստեղծութիւնը, փառերգը որ իրաւամբ հայ ժողովրդի կարող էր նկատուել:

— Ջնջել եմ գործերս ու թողել այն, ինչ հարազատ է ինձ ու կազմում է իմ ամբողջական գործի անբաժանելի մասը, — ասաց Եղիշէին՝ նուիրելով ինձ նոր լոյս տեսած միհատորեակի թարմ օրինակը:

— Թողհիմա մի բան ասեն, եթէ կարող են, — խօսքը ուղղեց իր հակառակորդներին:

Իրաւ, միակտուր, ամբողջական մի հատոր դարձած էր Զարենցի այդ հատորը, որ բանաստեղծի քսանամեայ գործունէութեան վկայականներն էր ամփոփում, նրա խոհերի, մտածումների ու զգացմունքների վճիռ բիւրեղները:

— Այ տղայ, մի բան որ ուզում ես գրել, պէտք է անմիջապէս գրես, ցետոյ թարմ է, տրամադրութիւն կայ: Յետոյ հնամաշ է ու գրելն էլ՝ դժուարանում, — Սիրում էր ասել Զարենցը:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(10 Շար.)

տիչեան, գրական ծածկանունով Լէյլի, ծնած էր 1892ին, Ղարաքիլիսէի Ջորագիւղէն Թիֆլիս տեղափոխուած ընտանիքի մը մէջ։

Հայրը առեւտրական տան մը մէջ գործակատար էր եւ ստիպուած էր պէտքերը հոգալ բազմանդամ ընտանիքի մը, որուն մէջ երեխաներուն թիւը կը հասնէր եօթնի, բոլորն ալ կրթութիւն ստանալու փափաքով։

Լէյլին աշակերտական շրջանէն արդէն ոտանաւորներ կը գրէր։ Աւարտելով 1910ին Թիֆլիսի Յովնանեան դպրոցը, կը շարունակէր իր ուսումը նախապէս նոյն քաղաքի կանանց բարձրագոյն դասընթացքին մէջ, եւ ետքը 1921ին Մոսկուայի Արեւելեան լեզուներու բարձրագոյն հաստատութեան մէջ։ Դժբախտաբար տնտեսական աննպաստ պայմանները կը ստիպեն որ իր ուսումը կիսատ ձգէ եւ մտնէ ծառայութեան։ Այդ ժամանակին Մոսկուայի մէջ արդէն հաստատուած ըլլալով, Լէյլին կը պաշտօնավարէր Անդրկովկասի ներկայացուցչութեան մէջ, իբրեւ թարգմանիչ եւ հայկական բաժնի խմբագիր։ Առողջական վիճակին հետեւանքով, 1938ին կը թողու այդ աշխատանքը։ Մահը տեղի կ'ունենայ Մոսկուայի մէջ, 1951ին։

Լէյլին թարգմանած է Մարիետա Շահինեանի գրած «Օրէնտալիա»էն բանաստեղծութիւններ, Սէրգէյ Միխալկովի առակները, Վալենտին Կատաեւի «Գնդի որդին» եւ ուրիշ գործեր։ Ռուսերէնի թարգմանած է նաեւ Մոսկուա հասած հայ գրողներուն բանաստեղծութիւնները։

Լէյլի Կարօտ հատորը 157 փոքր էջերէ կը բաղկանայ եւ որուն յառաջաբան-կենսագրականը գրած է բանաստեղծ Սիլվա Կապուտիկեան։ Գիրքը ունի հետեւեալ բաժինները, Կարօտ, Անէծք եւ Զղջում, Թարգմանութիւններ։

×

Լէյլին երազի, տխրութեան եւ սիրոյ բանաստեղծ է գերազանցապէս, ինչպէս այդ ժամանակներուն գրեթէ մեր բոլոր քնարահարները կը հետեւէին այդ ուղղութեան։ Շատ բանաստեղծներ երազի եւ սիրոյ քերթուածներ գրած են, բայց Լէյլին քերթուածները առաւելապէս տխրութեամբ, մելամաղձոտութեամբ համակուած են։ Իր ամէնէն պարզ էջերը սրտագրաւ են եւ կարօտաբաղձ մթնոլորտ մը կը ներկայացնեն։

Տէրեանական բանաստեղծութեան յատկանիշն եղած է քնարերգական, անձնական յոյզերով ու ներշնչումներով պատմել անձնական ուրախութիւնները եւ տխրութիւնները։ Կրնանք ըսել թէ Լէյլին Տէրեանի հիմնած դպրոցին, ուրիշ խօսքով ուղղութեան հետեւորդներէն մէկն է, որուն բանաստեղծութենէն կ'առնենք երազի, տխրութեան եւ սիրոյ արձագանգը։

Իր ինքնակենսագրութեան մէջ հետեւեալ բառերով արտայայտուած է ան. —

«Ես տկունութիւն չեմ ունեցել մնալու որպէս գրական դէմք, եւ ընտրել եմ աշխատանքի դժուարին եւ սովորական ուղին։ Բացասական ազդեցութիւն է ունեցել իմ ստեղծագործութեան վրայ իմ բանաստեղծութեան լիրիկական-անձնական բնոյթը»։ Այս տողերը շատ յատկանշական են, եւ կը բացատրեն գրականութեան մէջ դրուած այն պահանջը, որուն համաձայն գրագէտը, այս պարագային բանաստեղծը, ստիպուած է յեղափոխական տարիներու տնտեսական գործօնը նկատի առնել եւ իր մէջ խեղդել ինչ որ անձնական-քնարական է, այս վերջինը նկատելով ոչ յեղափոխական, եւ անհաշտ նոր կեանքի պահանջներուն։ Եւ սակայն ճշմարիտ բանաստեղծի կոչում էր Լէյլին համար, եւ այդ բանաստեղծութեան կուտար որոշ դրոշմ, որքան ալ ան ըլլար համեստ։ Ըսելու համար միեւնոյն ատեն թէ հոգին ազատ եւ սիրտը բաց մարդը գրեթէ չեն սիրեր։ Բայց եւ այնպէս յեղափոխական տարիներու նուազ խստապահանջ շրջանէն ետք, բանաստեղծին երազը կ'իրականանայ եւ Կարօտ հատորը լոյս կը տեսնէ 1959ին Երեւանի մէջ։

Տեսնենք թէ ի՛նչ ազդեցութիւններ կրած է Լէյլին։

Արեւելահայ բանաստեղծութեան տասնամեակը, 1905 – 1915 Աւ. Իսահակեանի եւ Վ. Տէրեանի ազդեցութեան շրջանն է։ Քիչ մը ամէն քնարահար այդ երկու քերթողներուն կը հետեւէր, յաճախ անգիտակից կերպով։ Լէյլին չէր կրնար բացառութիւն կազմել եւ չհետեւիլ այդ հոսանքին։ Առաջին շարքին վրայ «Կարօտ» յայտնի է Վ. Տէրեանի «Մթնշաղի Անուրջներ»ուն ազդեցութիւնը։ Իսկ երկրորդ շարքը, իր «Անէծք եւ զղջում» ընդհանուր խորագրով, Աւ. Իսահակեանը կը յիշեցնէ, թէ խորքով եւ թէ արուեստով, ուր՝ երաժշտականութիւն եւ ներդաշնակութիւն ունենալու համար յաճախ կը հանդիպինք կրկնութիւններու, ինչպէս եւ ժողովրդական-աշուղական արտայայտութիւններու։

Լէյլին երազներու, կարօտներու, յուշերու եւ թախիծի զգայութիւններով տարուելով մէկտեղ, երբեմն հրապարակագրական նիւթերու յաճախանքէն չի կրնար ինքզինք ազատ զգալ, պաշտպանելու համար օրինակ գերի կնոջ դատը, դարձեալ ժամանակի պահանջ, երբ Շուշանիկ Կուրղինեանի «Այդ մենք ենք գալիս»ի ձայնը կը լսուէր։

Բայց Լէյլի մէջ զօրաւոր էր «ջահելութեան տուրքը», սիրոյ եւ պաշտամունքի անհուն կարօտի երգը։ «Պայծառ օրի ջերմութեան կարօտ» հոգիին երգը հարազատ է եւ միշտ երիտասարդ, մինչեւ չափահասութիւն, առաջին օրերու խանդավառ կարօտը, երբ ժպիտ կը փնտռէ բնութեան անպաստ պայմաններուն մէջ անգամ։

Լէյլին Աստղիկն է որ կը փնտռէ իր Վահագնը։ Գիտենք որ շատ քիչ անգամ Աստղիկները յայտնի կ'ընեն իրենց սրտանումը, իրենց սէրը, երգել՝ աւելի քիչ անգամ։ Որոնում քերթուածը, իր պարզութեանը մէջ վկայութիւն մըն է նման անկեղծ, մարդկային ապրումներու. —

Ես ամենուրեք քեզ եմ որոնում,
Քո ձայնն եմ լսում ամէն շշուկում,
Չէ՛, ես չե՛մ կարող, քեզ չե՛մ մոռանում,
Քո յուշը յաւէտ կ'ապրի իմ հոգում։

Ես այնքան երկար սպասել եմ քեզ,
Այնքան կսկիծներ ու կարօտ ապրել,
Հեռաւո՛ր իմ սէր, սիրտս սիրակէզ,
Քեզ երբեք, երբեք չի կարող ատել։

Դու այնքան երկար իմ կուռքն ես եղել,
Ես այնքան երկար խնկարկե՛լ եմ քեզ,
Ողջը աշխարհում թողել ու թաղել ···

Ես ամենուրեք սպասում եմ քեզ,
Կարօտ կսկիծով կանչում, որոնում ···
Չէ՛, ես չե՛մ կարող, քեզ չեմ մոռանում։

Ուրիշ քերթուածներու մէջ ալ սիրոյ ենթական իր կուռքն է, իր աստուածը, որուն պատճառով կրած տանջանքները հաճոյք են իրեն համար եւ խիղախ ու յանդուգն՝ զգացած ցանկութիւնները, այն ատենէն որ կը նզովէ արարիչը, յուսահատութեան եւ յոռետեսութեան գերագոյն վայրկեանի մը մէջ։

Լէյլին ունի նաեւ քանի մը արձակ էջեր։ Ամէնէն յայտնին «Մանկութիւն» խորագրով յուշագրութիւնն է, դպրոցական ընկերուհի Նազիկի տխուր մանկութեան պատմութիւնը։ Երբեմն բանաստեղծական արտայայտութիւններ չեն պակսիր, ինչպէս հետեւեալ պարբերութիւնը. — «Ասում են գեղեցիկ է եղել Նազիկի մայրը ջահելութեան օրերին։ Հասակն իրենց այգու բարտիների պէս ճկուն, մազերը շէկ, նշաձեւ աչքերը խոր ու խոշոր, կամարուած սեւ — սաթ յօնքերով։ Ցորենագոյն դէմքի մաշկը թաւիշի նրբութիւն է ունեցել, հայեացքը մեղմ ու միշտ ժպտուն, ծիծաղը՝ բարտիների տակով հոսող առուակի պէս կարկաչուն»։

Լէյլին քնարերգութիւնը անցեալին կը պատկանի։ Այսինքն ներկայիս մեր քնարահարները հեռու են երգելէ Աստղիկներուն գեղեցկութիւններն ու սէրը։ Դրապաշտ դարու մը մէջ կ'ապրինք։ Այդ տեսակէտով հաճոյք մըն է Լէյլի պատանի եւ երիտասարդ տարիներուն խոր եւ անկեղծ ներշնչումներուն հետեւիլ եւ մեր երիտասարդական ապրումները զգալ, երբ կնոջական զգայուն եւ փափուկ սիրտը իր Վահագնը կ'երգէր եւ միշտ իր հեռաւոր սիրահարը կը փնտռէր։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՆՏԱՌՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Եթէ ինքնաշարժով Կիրովական երթալու համար Երեւանէն դուրս ելլէք, ճամբուն վրայ պիտի տեսնէք բազմաթիւ նոր անտառներ՝ բոլորն ալ վերջին ժամանակներու ծնունդ։

Քանաքեռի եւ Նորքի բարձրաւանդակները ասկէ 15 – 30 տարի առաջ գրեթէ զուրկ էին բուսականութենէ։ Անցորդները կը տեսնէին չոր ու ցամաք քարեր եւ արեւէն այրուած դեղնագոյն եւ տատասկոտ լանջեր միայն։ Այսօր նոյն վայրերուն մէջ փարթամօրէն կ'աճին թզկենիներ, հացենիներ, դրախտածառեր, գիհենի, բուրանոճ, սօսեններ, բարտիներ, եւ այլ տեսակի ծառեր։ Պտղատու ծառեր ալ տնկուած են։ Միայն Կոտայքի եւ Հրազդանի անտառներուն 50 տոկոսէն աւելին պտղատու ծառեր են։ Երեւանի շուրջը 300 հեկտար տարածութեան վրայ ընկուզենի, նշենի, ծիրանի, բալենի եւ կեռասենի տնկուած են։

Հրազդանը, նախկին Ախտա գիւղը, անցեալին շրջապատուած էր քարքարոտ եւ անմշակ հողերով, իսկ հիմա զգալի տարածութեան վրայ փռուած է մշտադալար եւ երիտասարդ սաճուտը, որ իր գեղեցկութեամբ փարթամ տեսք կուտայ Հրազդան քաղաքին եւ շրջակայքին։

Եթէ մէկը Սեւան երթայ, իր ուշադրութիւնը պիտի գրաւեն անտառները, նորաստեղծ աւաններուն, ելեկտրակայաններուն եւ գործարաններուն շուրջը։ Նաեւ այգիները եւ պարտէզները։ Սեւանի ստորերկրեայ ելեկտրակայանը անցնելէ ետք, լիճի ափին՝ բլուրի վրայ դարձեալ կ'երեւան փշատերեւ եւ սաղարթախիտ ծառերու եւ թուփերու շարքեր։ Աս, Երեւանի բուսաբանական պարտէզի Սեւանի բաժանումն է, իսկ անկէ քիչ մը աջ՝ Սեւանի անտառները։ Սեւանի լիճէն ազատուած աւազներուն վրայ անտառապատութեան աշխատանքներ կատարուած են։ Միայն այս տարի 1450 հեկտար նոր անտառ մշակուած է։ Սեմէնովկա ռուսական գիւղը անցնելէ ետք ուղեւորին առջեւ կը բացուի Դիլիջանի ձորը իր գեղեցիկ անտառներով, որոնց մեծ մասը վերջին ժամանակներու ծնունդ են։ Արհեստական գեղեցիկ անտառներ շատ կան Դիլիջանի շրջակայքը, որոնցմէ աչքի կը զարնեն կովկասեան, խրիմեան եւ սովորական սաճիներով հարուստ ծառաստանները։ Դիլիջանէն մինչեւ Ֆիոլետով եւ անկէ ալ մինչեւ Կիրովական անտառներով ծածկուած են լեռները եւ սարալանջերը։ Տարիներ առաջ բոլորովին տարբեր պատկեր կը ներկայացնէին այս լանջերը՝ հեղեղատներով կտրուած եւ քայքայուած կարմրագորշ թեքութիւններ։ Վերջին տասը տարիներուն քանի հազար հեկտար տարածութեամբ ծառեր տնկուած են։ Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է անտառներով շրջապատել բազմաթիւ քաղաքներ եւ գիւղեր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Երբ դրան ծանրագին վարագոյրը ետ գնաց՝ ներս մտաւ նախ միջահասակ թիկնոցով մի երիտասարդ, ապա Վարդ իշխանը։ Երիտասարդի դէմքն արեւահար էր, թուխ մազերն ունէին թեթեւ գանգուրներ, որոնք փնջի պէս բոլորում էին նրա գլուխը, հասնելով մինչեւ բաց, անօձիք վիզը։ Ներս մտնելով՝ նա թափառուն հայեացքը պտըտեց նախ դահլիճում եւ ապա աչքերը խոնարհեց ու աջը բարձրացրեց։

— Ողջոյն արքային, — ասաց նա ու կանգ առաւ տեղում։

Արշակը աչքերը կկոցելով, զննաբար նայեց երիտասարդին եւ ասաց.

— Առաջացիր, Տիրիթ։ Յուսամ գալուստդ բարի՞ է։

— Անշուշտ, արքայ – հօրեղբայր, — պատասխանեց Տիրիթը նոյն թափառ հայեացքով շուրջը նայելով. թւում էր՝ ստուգում էր, թէ ուրիշ մէկը չկա՞յ ներսը եւ ակներեւ սպասելով, որ նախ հարցում անեն իրեն։

Եւ թագաւորը, առես այս հասկանալով, հարցրեց.

— Ի՞նչպէս է ապրում արքահայրը։

— Ծերութիւնից եւ իր վիճակից դժգոհ, արքայ, — խոնարհած կոպերը բարձրացրեց Տիրիթը։ —

— Իսկ նորապսակ Գնէ՞լը։

— Պատրանքներով եւ երազներով, — ասաց Տիրիթը մէկէն, առես այդ հարցումի համար նախապատրաստուած։

— Պատրանքներ, — երկարեց թագաւորը, աչքերն աւելի կկոցելով, կարծես երիտասարդի ներսը թափանցելու համար եւ ապա շարունակեց, ձայնին մեղմութիւն տալով։ — Իսկ ի՞նչ պատրանքներ են դոքա։

— Պատրանքներ մեծութեան եւ փառքի, — վրայ բերաւ Տիրիթը առանց յապաղելու։

Արշակը լռեց, բայց, հետաքրքրութիւնը թաքցնելու համար, նստեց եւ ոտքը գցեց ոտքի վրայ։

— Նախ նստիր, Տիրիթ, եւ խօսիր աւելի համարձակ, մի զգայ քեզ օտարի մօտ, — նկատեց Արշակը չգիտես նեղուե՞լով երիտասարդի անորոշ խօսքերից, թէ անհամբեր մի բան իմանալու մտքից։

Տիրիթը նստեց առաջին պատահած արծաթազարդ եռոտանուն, թիկնոցի փէշերը ծնկների վրայ հաւաքելով։

— Այժմ զրուցիր, թէ ինչպէս է անցնում իր օրերը Գնէլը՝ ամուսնութիւնից յետոյ։

— Գնէլը, արքայ – հօրեղբայր··· ամուսնութիւնից յետոյ զբաղւում է հրաւէրքներով եւ զինախաղով, — սկսեց Տիրիթը յօնքերի տակից հօրեղբօրը նայելով։

— Եւ ո՞վքեր են մասնակցում այդ խաղերին ու հրաւէրքներին։

— Որդիները այն նախարարների, ովքեր եղած են հարսանեաց հանդէսին եւ ովքեր··· դժգոհ են քեզնից։

— Ա՞յն է։

— Կամսարական, Վահեւունի եւ Համունի սեպուհները։

— Այլ ո՞վքեր։

— Երբեմն եւ Արծրունեաց եւ Արեղէնից, Գարեղէնից սեպուհները։

— Եւ զբաղւում են զինախաղո՞վ։

— Երբեմն եւ որսորդութեամբ, արքայ, — ասաց Տիրիթը եւ լռեց՝ խուսափուկ հայեացքը նորից յածելով դահլիճում։

— Այդպէս··· — Արշակը նոյնպէս լռեց եւ դարձեալ, նեղացրած աչքերով, սկսեց զննել եղբօրորդուն՝ նրա թիկնոցը, տակի ոսկերից կապան եւ անգամ դեղնափայլ մոյկերը։ Մի վայրկեան յետոյ սակայն նա աչքերը բացեց, սպիտակուցները փայլեցնելով։ — Ասա ինձ, սիրելիդ իմ Տիրիթ, այդ սեպուհները ժամանում են ինքնաբե՞ր, թէ միշտ Գնէլի հրաւէրով։

— Երբեմն հրաւէրով, երբեմն ինքնաբեր, արքայ։ Հաւաքւում են, զրուցում։

— Այդպէս։ — Արշակը նորից սեղմեց կոպերը։ — Իսկ ի՞նչ է նիւթը նոցա զրոյցի։

— Նոցա զրոյցի խորհուրդին ես հասու չեմ, արքայ, քան զի զրուցում են յանապազ առանձին։

— Առանձի՛ն ···

Թագաւորն ուղիղ նայեց Տիրիթի աչքերին, որոնք սակայն Տիրիթն իջեցրեց իսկոյն, առես չկարողանալով տանել հօրեղբօր սուր հայեացքը։

— Իսկ ինքդ երբեք մասնակից չե՞ս այդ զրոյցներին։

— Ոչ, արքայ։ Նոքա այդ անում են գաղտնածածուկ, Գնէլի յարկաբաժնում։ Ժամանողն իջեւանում է նորա մօտ, հիւրասիրւում ··· Ինձ մասնակից են անում միայն զինախաղերին։ Գիտեմ միայն, որ երբ խաղի միջոցին Գնէլը յաջողակ սկաւառակ է նետում կամ նշան զարկում՝ հիւրերը՝ սեպուհները նրան առնում են ձեռքերի վրայ եւ գոչում. «Կեցցէ Գնէլը, կեցցէ մեր արքայազն տէրը»··· եւ նման խօսքեր։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Աւետիսեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեանի մահուան քառասունքին առթիւ, 20 Ն. Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Օր. Գալըպճեան իր մօրը մահուան տարելիցին առթիւ վաթսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Շաւարշ Միսաքեան սրահին :
(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քառէի վերնայարկը :

Պիտի դասախօսէ Պ. Յովհան Կարապետեան: Նիւթն է՝ Հանրութեան անծանօթ դրուագ մը Տիրան Չրաքեանի (Ինտրա) կեանքէն :

Մուտքը ազատ է : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերաբացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէնի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սօտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգոյութեան պատճառով:

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով :

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու արձանագրութիւնները:

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս գոհողութիւնը յանձն առած է սփիւռքահայ, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն, հայեցի դաստիարակութիւն տալու մտահոգութեամբ :

Յարգելի ծնողներուն կը մնայ գնահատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զաւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ուծացումէ զերծ պահելու համար :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին
եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին :
Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBE ի

Շքեղ սրահին մէջ

20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ
Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Մուտքը ազատ է :

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3, Պ. Ուզունեանի սրճարանը (Փլաս տը լ'Ապաթուար) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ :

Ճոխ պիւֆէ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթանասունամեակը կը տօնուի այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Րիւ Ժէի սրահին մէջ:

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՄԻՐԶԷ:

Խնամուած գեղարուեստական բաժին, տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն կողմէ :

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ խմբական տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի պարախումբին կողմէ :

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նուագահանդէսը (մրցանակաւոր Ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին :

SALLE MOLIÈRE ի ՄԷՋ
(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն :

Կը մասնակցին. — Մարիզ Ոսկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի,), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տընիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի) :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն-Պլէօի սրահը, (Սընօն) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
6ՐԴ ՊՏՈՅՏ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

Այս Կիրակի ժամը 21.15ին
ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ
90, Րիւ տ'Օպաներ
Տոմսերը՝ 2.50 եւ 3.50 Ն. Ֆ. :

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տարատ կարողներ եւ ափփէսէօզ, գիշեր կէսօրէ վերջերը.

21, Rue Nationale, Marseille 1er

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

14-15 տարեկան պատանի մը, ներկայացուած ծնողքին կողմէ, իբրեւ աշկերտ դերձակութիւն սորվելու ամար :

Դիմել՝ Մ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ,

32, Rue d'Hauteville, Paris 10e

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ

ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը
Զանազան անակնկալներ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ՝

Mlle Marie-José Neuville (Երգչուհի, կիթառով)
Mlle Térésa — M. Pablito (Սպանական պարեր)

եւ ՄԵՆԱՊԱՐԵՐ ՍՕՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԷՆ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres **Attractions** **Tombola**

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը : ՓՐՕվանս 77-73 ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 C. C. P. Paris 15069-82

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 26 OCTOBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8935 36EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4746

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՋՈՒԳԱԿՇԻՌ ՄԸ

Թուրքիոյ պատմութեան մէջ անհամեմատ երեւոյթ է դատավարութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 14էն ի վեր Մարմարայի «տափակ կղզի»ին մէջ — Եասը Ատա :

Ջուգակշիռ մը ընելու համար, պէտք է ետ երթալ 52 տարի, մինչեւ 1908 Յուլիս 11/24 Թուականը, երբ Մակեդոնիոյ մէջ ծագած զինուորական յեղափոխութիւնը վերջ տուաւ բացարձակապետական վարչաձեւին օսմանեան կայսրութեան մէջ :

«Երիտասարդ Թուրքեր» յաջողեր էին Մանաստըրի եւ Սելանիկի շրջանին մէջ կեդրոնացած զօրաբանակները սպաներուն ներշնչել իրենց գաղափարաբանութիւնը: Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան երեք նշանաբանները — Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն — որդեգրուած էին դանոնք :

Մակեդոնիոյ բանակը վերջնագիր դրկեց Սուլթան Ապտիւլ Համիտին, որ ըստիպուեցաւ վերստին կեանքի կոչել 1876ի Միտհաթ - փաշա — Գրիգոր Օտեան Սահմանադրութիւնը, որ շատ վաղուցուց կ'եր եղած: 1877 - 78ի ռուսեւթուրք պատերազմէն օգտուելով, Համիտ ջնջած էր զայն եւ անոր գլխաւոր հեղինակ Միտհաթ փաշան սպաննել տուած աքսորավայրի մէջ :

1908ի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը (Մէշրութիյէթ), որուն ազատութիւն (հուրրիյէթ) մտցուցած էր երկրին մէջ: Օսմանեան կայսրութեան բաղկացուցիչ տարրերը — թուրք, արաբ, յոյն, հայ, հրեայ, ալպանացի, քիւրտ, լազ, չէրքէզ եւայլն — «եղբայրացած» եւ օրէնքի առջեւ «հաւասար» էին հռչակուած :

«Երիտասարդ Թուրք»երը — Իթթիհատ - Թէրաքքը կուսակցութիւնը — իշխանութեան գլուխ էին եկած, սակայն իր գահին վրայ պահած էին կարմիր սուլթանը, որ կը դառնար սահմանադրական միապետ: Խորհրդարանական դրութիւն էր ստեղծուած: Երեսփոխանական ժողովն ու Ծերակոյտը օրէնսդիր մարմին ըլլալով մէկտեղ կը հակակշռէին գործադիր իշխանութիւնը, — կառավարութիւն :

«Հին ռէժիմ»ը հաշուեյարդարի ենթարկուեցաւ: Ապտիւլ Համիտի գլխաւոր գործակիցներէն ու խորհրդականներէն անոնք որ չէին կրցած փախուստ տալ, բանտարկուեցան :

Սակայն երբեք այսօրուան պէս զանգուածային ձերբակալութիւններ եւ հրապարակային դատավարութիւններ տեղի չունեցան: Մամուլը գրաքննութեան կապանքներէն ձերբազատուած՝ խիստ յօդուածներով անարգութեան սիւնին գամեց բոլոր պալատականները, «խաֆիէ»ներն ու մանկլաւիկները, որոնք ամբողջ երեսուն տարի բռնակալ վարչաձեւի մը տակ կեղեքած էին ժողովուրդը :

Այս տարուան Մայիս 27ի յեղափոխութիւնն ալ բանակի գործն էր: Սա տարբերութեամբ, որ մինչ Մակեդոնիոյ չորրորդ զօրաբաժնի հրամանատարը մեծ ազդում կը հանէր, Անգարայի երիտասարդ զինուորականները մութին մէջ էին գործած, մեծ գաղտնապահութեամբ:

Երկու յեղափոխութիւններն ալ տառապողն արիւնահեղութեան տեղի ունեցան: Սակայն 1909 «Մարտ 31ի դէպքը» արեան մէջ պիտի խեղդէր Պոլիսը: Իսկ յաջորդ օրը՝ Ապրիլ 1/14ին՝ Կիլիկիոյ աղէտը 25 հազար զոհեր պիտի արժէր Հայութեան : Ջարդարար Իթթիհատը Մեծ Եղեռնէն վեց տարի առաջ արդէն իսկ ցոյց պիտի տար իր ոճրագործ դէմքը :

Ի՞նչ անակնկալներ կը վերապահէ նոր յեղափոխութիւնը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՂԹԵՑ

ԿԻ ՄՈԼԷ.— «ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՆՁՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱԽԷԼԻ»

Ինչպէս կը նախատեսուէր ընկերվարական բանաձեւը չստացաւ անհրաժեշտ 277 ձայները տապալելու համար դահլիճը : Յատկանշականն է սակայն թէ հակառակ Զօր. տը Կոլի Կիրակի օրուան խիստ ազդարարութեան, 207 երեսփոխաններ կառավարութեան դէմ քուէարկեցին, բուն արտայայտութիւններ ունենալէ ետք տը Կոլի վարած քաղաքականութեան դէմ: Նիստի բացման խօսք առաւ Կի Մոլէ: Ընկերվարական պարագլուխը նախ կը յիշէ նախորդ նիստին փակման խառնիճաղանճը եւ իր բարկութիւնը, ապա կը ծանրանայ «Հարուածելու Ուժին» անպատեհութեանց վրայ: Կի Մոլէ չուզեր որ մեծնայ Ֆրանսայի առանձնութիւնը, կը հաւատայ հաւաքական պաշտպանութեան, կ'ուզէ որ բարեկամութիւնը սերտանայ Գերմանիոյ հետ եւ այս բոլորին դէմ կը գտնէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Ընդհ. քարտուղարին համար յատկանշական է նաեւ այն կէտը թէ համայնավարները մեծ պայքար մը չեն տանիր կառավարական զինուորական այս ծրագրին դէմ, որովհետեւ կ'ուզեն որ Ֆրանսա հեռանայ Գերմանիայէն, եւ մինակ մնայ: Ֆրանսայի բանակին հիւլէական զինումը պատճառ պիտի դառնայ որ Գերմանիան ալ ուզէ զինուիլ եւ ՊոնՈւաշինկթըն առանցքը աւելի ճշգրիտ դիմագիծ մը առնայ: «Ժամանակը անցած է երբ ամէն երկիր կը կրնար իր հողամասը պաշտպանել իր իսկ միջոցներով : Ատլանտեան Ուխտն էր որ դէմ դրաւ հակառակորդին յառաջացման: Եթէ ազգային «Հարուածելու Ուժի» մը ստեղծումը, զինակցութեան կապերը թուլցնէ, միայն վերապահութեան կրնայ արժանանալ : Եւրոպական ձուլումը միակ լուծումն է գերմանական հարցին: Արդ այսօր, Եւրոպան իր մեծագոյն տագնապը կ'ապրի : Եթէ պէտք ըլլար այսօր Գերմանիոյ՝ ընտրելու Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի միջեւ, չէր վարաներ: Ինչպէ՞ս կրնաք դէմ դնել երբ Գերմանիան ալ վաղը ուզէ ինչ որ դուք, այսօր կ'ուզէք: Զգուշացէք, որ Եւրոպական յոյսէն հեռացած, Գերմանիա նոր ճամբայ մը չփնտռէ : Անգլիոյ հետ մերձեցում մը կը նշմարուի: Ամէն օր Ուաշինկթըն – Պոն առանցքը կը հեշտուի եւ մաղթենք որ Մոլոթով – Ռիպընթրոփ դաշնակցութեան մը տեսիլքը չհրապուրէ Գերմանիան»: Եւ վերջապէս Մոլէ կ'անդրադառնայ համայնավար կուսակցութեան որ չի պայքարիր, որովհետեւ ուրախ է տեսնելով թէ Ֆրանսա կ'առանձնանայ :

Հետզհետէ խօսք կ'առնեն Մորիս Ֆոր (արմատական) որ կը քննադատէ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը, Մարսըլէն (անկախ), ծրագրին թեր կ'արտայայտուի, Ռոպէր Շուման կը խօսի Եւրոպայի մասին, Փաքէ (անկախ) մտահոգ է, ո՞վ պիտի յաջորդէ եթէ կառավարութիւնը փոքրամասնութեան մէջ մնայ եւ տապալի: Քոստ – Ֆլորէ չի ծածկեր իր բառերը.— «Հանրապետութիւնը վտանգուած է, մեր ազատութիւնները եւ վարչաձեւը վտանգուած են: Կը կարծենք որ կառավարութիւնը, այն կէտին որ հասած է այլեւս չի կրնար բանի մը ծառայել» :

Քուվ տը Միւրվիլ կը պաշտպանէ երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը, ապա այս բոլորին կը պատասխանէ վարչապետ Տըպրէ: Նախ կը հաստատէ թէ հակառակ Կի Մոլէի ըրած սահմանադրական տարրկութեանց, կառավարութիւնը իրաւունք ունէր վստահութեան քուէ դնելու, յետոյ կը ծանրանայ կառավարութեան ծրագրին վրայ եւ կ'եզրակացնէ թէ տը Կոլ չէ փոխած իր քաղաքականութիւնը եւ ժամանակը չէ մարդու մը դէմ կըռիւ փնտռելու :

Քուէարկութիւնը անակնկալ մը չէ այն տեսակէտով որ կառավարութիւնը կը յաղթէ, բայց հարկ է նկատել թէ յաղթանակը մեծ չէ եւ ընդդիմութիւնը կը ծաւալի: 207 հոգի փորձեցին տապալել դահլիճը հակառակ տը Կոլի եւ Տըպրէի ճառերուն, ասոնց մէջ ընկերվարականներէն, արմատականներէն, համայնավարներէն զատ կան ժողովրդական Շարժումի եւ անկախ կուսակցութեանց պատկանող երեսփոխաններու կարեւոր թիւ մը (21 եւ 62) :

Ժորժ Պիտօ Պուրպոնի պալատի նըրբանցքներուն մէջ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.— Եթէ հպարտ հոգի մը ունենար, Զօր. տը Կոլի ճառը, կը բաւէ որ կառավարութեան դէմ քուէարկես : Անկեղծ ըլլանք, ինչ որ կ'ուզուի այն է որ ստուածային իրաւունքի վարչակարգ մը հաստատուի Ֆրանսայի մէջ: Բայց ափսո՜ս, Սէն Լուի մեռած է» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ քարիւղի արաբական ժողովը վերջացաւ: Քուէարկուած բանաձեւերով կը պահանջեն որ բարելաւուին քարիւղային շնորհումներու պայմանագրութիւնները եւ կը բողոքեն ընկերակցութեանց որոշած գուտ քարիւղին աժան գինը :

ՎԱՏԻԿԱՆԸ պետական աշխարհակալութեան 5րդ սիւնն է կ'ըսէ «Խորհրդային Ռուսաստան» թերթը իր ընթերցողներուն, կարգ մը «պատմական» յիշեցումներ ալ կ'ընէ «զարգացնելու» համար իր ընթերցողները.— «Վատիկանի գործակալները կը հետեւին, երբեմն ալ կը կանխեն գաղթատէրերը եւ զինուորները: Եւ թերթը նոյն ոճով կը շարունակէ հաստատելու համար թէ «կաթոլիկէ եկեղեցւոյ հայրերը աշխարհակալութեան գործակալներն են Քոնկոյի մէջ» :

ՕՏԵՐ - ՆԱՅՍ Լեհ.-գերմանական սահմանագիծը վերջնական չի նկատուիր Մ. Նահանգներուն համար, յայտարարած է Սպիտակ Տան բանբերը: Ինչպէս գրած էինք փոխ – Նախագահ եւ Նախագահութեան թեկնածու Նիքսըն բոլորովին հակառակ տեսակէտ արտայայտած էր, առջի օր, Պըֆալոյի մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ Կիրակի օր, մարդահամար կատարուած է: Կառավարութեան հրամանով լուսարդել հաստատուած էր եւ ամէն մարդ տունը մնաց ժամը 7էն մինչեւ 18: Արդիւնքը յայտնի կ'ըլլայ քանի մը օրէն :

ՄԱԿ-ի 15ամեակին առթիւ հրապարակային եւ պաշտօնական զանազան հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են, գրեթէ ամէն երկրի մէջ: 15 տարի առաջ էր, որ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ հիմը կը դրուէր քաղաքին անունը կրող ուխտին կամ ինչպէս ծանօթ է, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան :

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին .— Պ. Կարօ Կարապ (Տէր – Կարապետեան) Նիւ Եորքէն, որ Փարիզ մնաց քանի մը օր, Հայաստանէն վերադարձին եւ մեկնեցաւ իր բնակավայրը :

Տէր եւ Տիկին Սահակ Բարսեղեան Պուէնոս Այրէսէն :

Ընկեր Սարգիսեան, Պուէնոս Այրէսի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչական գործօն անդամ, որ կը վերադառնայ Հայաստանէն :

Օրը Օրին

ՊԱՐԱԳ ԲԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

•

Սիրելի Սարգիսին՝
Որ ի Տէսին :

— Բա՜ն չեմ հասկնար :
— Ի՞նչ բան չես հասկնար :
— Յօդուած կայ որ չեմ հասկնար :
— Ժամ կ'երթա՞ս :
— Ամէն Կիրակի :
— Կը հասկնա՞ս ինչ որ կը կարդան :

— Հասկնամ չհասկնամ՝ առաջուց գիտեմ թէ Յիսուս մեզի կը պատմէ այն չարչարանքները, զորս կրած է մա՛րդ ծնած ըլլալուն համար: (Եթէ դա՛ս առած ըլլար մեր փորձառութենէն՝ կ'ընէ՞ր ՚ատանկ արկածախնդրութիւն, — ինք Հըրեաներուն ձեռքն ինկած մարդուն վիճա՛կը միայն գիտէ, հապա եթէ գիտնար Թուրքերո՛ւն ձեռքն ինկած մարդուն վիճակը...): Մայրս ա՛յնքան պատմած է Յիսուսի կեանքը, օրօրոցէս սկսեալ, որ դժուար չէ հասկնալ :

—Ուրեմն ժամուն լեզուն կը հասկնա՞ս:
— Կը հասկնամ կը կարծեմ :
— Ի՛նչ կը նշանակէ... *օրթի*:
— Հայերէ՞ն է:
— Ո՛չ, բայց Հայոց ժամուն մէջ շատ կ'ըսեն: Կը նշանակէ՝ *ոտքի կանգնեցէք*: Իսկ ի՞նչ կը նշանակէ *պռոսխումէ* :
— Ատիկա ի՞նչ բառ է:
— Յունարէն է, ինչպէս առաջինը : Եւ ժամուն մէջ միայն կ'ըսեն:
— Ես կը կարծէի թէ միայն Նարդունիի յօդուածներուն մէջ կ'ըլլան ատանկ բառերը :
— Եւ դեռ ի՛նչ բառեր: «Մի ոք յերախայից...», ի՞նչ կը նշանակէ *երախայ*:
— Վանեցէք լամեզկիր կ'ըսեն :
—Բառը կապ չունի տարիքի հետ, ու կը նշանակէ «չկնքուած մարդ»: Իսկ «պռոսխումէ» կը նշանակէ *մտիկ ըրէք* :
— Ուրեմն սարկաւագը չկնքուած մարդու տե՞ղ կը դնէ մեզ եւ առանց հրամաննե՞ր կուտայ պատարագի ժամանակ: Ես կը կարծէի թէ դպրոցին մէջ ու դըպրոցականներո՛ւն միայն կ'ըսեն «շիտակ կեցէք» կամ «մտիկ ըրէք»: Բայց եթէ հայերէն ըսեն՝ մի՞թէ չըլլար :
— Կ'ըլլայ, բայց պատարագ չըլլար :
— Այսինքն թէ պայմա՞ն է որ...չհասկընանք :
— Պատարագը խորհուրդ է, հասկնալու չհասկնալու խնդիր չէ :
— Ուրեմն չդժգոհինք այլեւս՝ երբ չհասկնանք յօդուածները զորս կը կարդանք: Պատարագ մտիկ ընողներու պէս ... խաչակնքենք եւ անցնինք :
— Ամէն յօդուած ամէն մարդու համար չի գրուիր: Ամենայն Հայոց... յօդուածներ չկան: Ընթերցանութիւնը միտքի սընունդ է, — կան մարդիկ որ աղի-թթուկծու բաներ ուտել կը սիրեն, կան ալ որ քաղցր բաներ ուտել կը սիրեն :
— Յօդուած գրող խոհարարներ ալ կան որ կաղա՞մբ ուտող կը կարծեն մեզ :
— Կաղամբը չարժեզրկե՛նք, բայց պահ մը երեւակայեցէք թէ ի՛նչ ձեւ կ'առնէ թերթ մը, երբ կաթնկեր մանուկներ ըլլան բոլոր ընթերցողները, կամ պառաւներ՝ որ ակռայ չունենան կարծր բաներ ծամելու համար:
— « Առակս ցուցանէ » կ'ըսէին մեր մեծերը: Ի՞նչ է գրոյցին «միտք բանին»:
— Միտքս բան մը կար աւելորդ կամ յորդ: Կ'ուզէի պարպել: Այս սխանկն ալ պարապ էր: Կ'ուզէի լեցնել :
— Հասկնա՛նք, սխանկին պարա՞պն էր միայն որ ուզեցիր լեցնել :
— Ամէ՛ն բան որ լեցուն է՝ պէտք է պարպուի: Ամէ՛ն բան որ պարապ է՝ պէտք լեցուի: Տիեզերակա՛ն օրէնք, ըսի՝ յարգենք :

ԱՐԱՄ

ԵՂԲԱՅՐ ԵՂԲՕՐ ԹՇՆԱՄԻ

Ալժերիոյ Հարցը նման էր ռումբի մը, որուն հրակէզ պատրոյգը կը նուազի օրէ օր: Ամէն ձեռքի գործը չըլլալով այդ կրակը մարել, բթամատի եւ ցուցամատի միջեւ, Ֆրանսայի ժողովուրդը հրաւէր ստացաւ որոնելու եւ գտնելու երկաթէ թաթ մը: Համաքուէին արդիւնքը ծանօթ է: Ժողովրդական ձայնը կրկնեց սա խօսքը, զոր փոխ առած էր մեր Փաւստոս Բիւզանդէն:

Ոչ ոք լիցի մեր հովիւ, բաց ի դմանէ: Ոչ այլ ոք նստցի յայնմ աթոռ, բայց դա:

Երկու տարի կայ որ Դը Կօլ բարձրացած է Ելիզէի գահը, թէեւ յառաջացեալ բոցը չէ դադրած լափլիզելէ: Պարզ է որ, այն համեմատութեամբ որով կը մեծնար վրդովմունքը, նո՛յն համեմատութեամբ պիտի մեծնար ռումբին ծաւալը: Այդ պայմաններուն տակ միթէ նախատեսելի չէ՞ր որ մէկն ու մէկը ճչար: Ժաննոնի պատուաւորութիւնը այդ դերը կատարեց:

Այն կրկէսը, ուր այժմ մտաւորականները իջած են վճռաբար, մէկն է այն կրկէսներէն որուն արձագանգը ի զօրու է հասնելու մինչեւ չորս ծագերը աշխարհի: Հերարձակ եւ բարձրաձիչ: Եղբայրասպան կռիւի մը կը նմանի այն արտասովոր բախումը, որ դէմ առ դէմ կը հանէ գրչախոյլին հակառնեայ զինքաւորումներ, եւ որ անշուշտ պիտի մնայ դրոշմուած՝ Ֆրանսայի իմացական կեանքին մէջ: Գիտակից՝ կացութեան ծանրակշիռ հանգամանքին, հանրութիւնը չի խորհիր իսկ վճռին կատաղութիւնը վերագրել այն բանին, որ գրագէտին վերայոյզ եւ միշտ խռով նկարագիրն է, անոր նախանձախնդիր եւ անհանդարտ խառնուածքն է: Այդ հանրութիւնը կը զգայ թէ պիտի ըլլան զոհեր: Կա՛ն արդէն:

«Եթէ ճիշդ է որ գրականութիւնը խրախճանք մըն է, կը գրէ Ժան Փօլան իր Ի Մասին Ցարդի եւ Հունտի գիրքին մէջ, եթէ ճիշդ է որ ան այդպէս է, մեզմէ ոչ ոք պիտի ցանկար որ տօնը անցնի առանց վտանգի: Ան տօն մըն է, ուր կը պատահի որ հրթիռ մը ցատկէ աչքին մէջ, եւ կաչանքը ասպարի (ինչպէս կ'ասպարի ամէն ճշմարիտ խրախճանք) դաժանկի հարուածով»: Միթէ գրագէտին շահը չէ՞ պահանջեր, իրեն հարց կուտայ նոյն հեղինակը, նախընտրաբար նետուիլ դատապարտելի եւ սխալ ճամբու մէջ, նախընտրաբար անձնատուր ըլլալ խենթութեան, քանի որ մենք զինքը մղած ենք ոռնումի եւ մշտատեւ խռովքի առաջին ճակտին վրայ, եւ ան ինքզինքը կը վտանգէ հոն, ի նպաստ մեզի:

Ան իր անձը կը վտանգէ գիտակցաբար, վերջ դնելու համար պատերազմի լծացումին: Գիտէ թէ ոչ մէկ պետութիւն կրնայ թոյլատրել, առանց ինքզինք ուրանալու, որ ազգային բանակին մէջ (ան ալ՝ պատերազմի ժամանակ) քարոզուին դասալքութիւն եւ անհնազանդութիւն: Չի կրնար թոյլատրել որ, աշխարհահռչակ գրիչներ, իրենց բարոյական ուժը ամբողջութեամբ տրամադրեն անոր՝ զոր ինք, պետութիւնը, թշնամի կը նկատէ: Օրուան ամէնէն շատ յեղյեղուած բառը դաւաճանութիւնն է:

Որքա՜ն գիտենք, այս կացութիւնը չունի իր նախընթացը: Ճիշդ է թէ դաւաճանութեամբ ամբաստանուած էր Ռոմէն Ռոլան, Մեծ Պատերազմի ընթացքին, բայց Ռոլան արձակագէն մըն էր միայն, եւ ապաստանած ըլլալով Զուիցերիա, իր կառավարութիւնը անհանդուրժելի կացութեանը մէջ չէր դրած՝ մեծանուն գրող մը չանթահարելու: Եւ յետոյ, ան կը գործածէր չափաւոր լեզու, հոգ չէ թէ հարկադրաբար: 1921 Թուականին, Պաշըլէնի տրուած իր պատասխանին մէջ, Ռոլան կը յայտարարէ հետեւեալը. «Խառնակումէն վերջ ես ըսի առաւելագոյնը այն ամէնէն ինչէն՝ որ այդ շրջանին կարելի էր ըսել: Բայց այդ առաւելագոյնը ի՛մ բուն մտածումիս նուազագոյնն էր: Չէի կրնար աւելին ըսել, ոչ նիւթապէս, վասնզի այդ պարագային երկս պիտի չտպագրէին, եւ ոչ ալ բարոյապէս, վասնզի աւելորդ զոհաբերութիւններու տեղի տուած պիտի ըլլայի, մեր դժբախտ զինուորները մղելով ըմբոստութեան»:

Մտաւորականներ երբ այսօր իրար կը հալածեն, քարակոծ քարկոծութեամբ, այլեւս ցոյց չեն տար Ռոլանի մը խղճահարութիւնը: 1921էն ի վեր ամբողջ դար մը գլորած - անցած է, եւ Նոր Ալիքին պատկանող վիպասանը կը գործածէ լեզու մը, զոր պիտի վարանէր գործածելու Սաքիրիէոնի հեղինակը: Անշուշտ Ալժերիոյ արինաշաղախ հարցը կարելի չէ ծեծել, զուտ իմացական խնդրի մը պէս, որպիսին է օրինակ Մեռեալ Ծովու Ձեռագիրները կամ էկզիսթանսիալիզմը: Այսուհանդերձ, Պէկիսն եւ Ռընան իրենց երեսը պիտի քողարկէին, իմաստակէններու նոր բարբառին առջեւ:

Այս պարագաներուն տակ, դիւրին բան է գրագէտը քննադատել, կրկնելով ծանօթ յանկերգը – «Մեղաւորը Վոլթէրն է, մեղաւորը Ռուսօն է»: Կասկած չկայ թէ ամէն ոք ունի մեղքի իր բաժինը, Ալժերիոյ նման խնդրի մը մէջ, եւ ամէն բանէ առաջ նոյն ինքն պետութիւնը, որուն ցաւալիօրէն պակսեցաւ նախատեսութիւնը:

Նախատեսել: Ահա բան մը որ օտարոտի բնոյթ չունի գրագէտներուն համար, որոնց ընտրելագոյնները պայծառատես կ'ըլլան, նոյնիսկ երբ անոնք տեսանող չեն: Թերեւս ա՛յդ է պատճառը որ անոնք կը բարբառին անապատին մէջ: Համեստ բարենորոգում մը միայն առաջարկած էր Անտրէ Ժիտ, Բոնիւյէն եւ Զատէն դարձին, երբ զինքը քաշեցին - տարին դատարանի առջեւ: Բոլորովին անանուն դրամատէրի մը ձայնը աւելի կշիռ ունեցած էր, քան թէ մեծանուն գրագէտինը: Եւ դեռ երէկ չէ՝ առջի օր է որ Ալպեռ Քամիւ կը վտարուէր Ալժերիայէն, այսինքն՝ բուն իսկ իր ծննդավայրէն, բարեշրջումի խօսք բրած ըլլալուն համար: Զինքը վտարողն էր իւլթրաճ, այսինքն դրամատէրը:

Ընկերվարութի՞ւն: Անկասկա՛ծ (մե՛նք ալ Հայ քրիստոնեայ ենք): Այսուհանդերձ, արդար պիտի չըլլար ամբողջ բեռը անցընել դրամատիրութեան վիզը: Ազգի մը ոգեկան եւ զգացական աշխարհը իր դերը ունի այս յապաղումին մէջ, որով մարդու ձեռքը կ'ուշանայ գործադրութեան դնելու այն՝ ինչ որ իր միտքը յղացած է: Ֆրանսացին կը կրկնէ, շատ իրաւացիօրէն — «Մենք կը ստեղծագործենք, օտարը գործադրութեան կը դնէ մեր գիւտը»: Անհիմն չէ այն խօսքը, որ կ'ըսէ թէ, կաթոլիկութեամբ թրծուած ազգերը քիչ մը շատ պահպանողական են եւ ինքնագոհ: ԺԸ. դարու գրիչները, Վոլթերէն մինչեւ Անսիքլոփէտիստները, գիտէի՞ն թէ ինչ կ'ընեն, երբ իրենց ամէնէն սուր նիզակը կը ճօճէին Հռոմի դէմ:

Ոմանք չեն վարանիր ըսելու թէ, նոր օրերու Վատիկանը Կրեմլինն է, իր այլամերժ հաւատամքով, իր սուրբերով, իր հաւատաքննութեամբ եւ նիւթապաշտութեամբ, եւ դեռ համաշխարհային թափանցումի իր ճիգերով: Սարթր կը կրկնէ այն՝ ինչ որ Արակօն ըսած էր ժամանակին. «Ձախը գիւղ մըն է»: Մենք սա գիտենք որ, դժուարին բան է կուսակցութեան մը կապել եւ չարքային վերածել այն էապէս անկախ եւ քիչ մըն ալ անիշխանական անձը, որ գրագէտն է: Այդ բանը լա՛ւ գիտեն կուսակցութիւնները (մանաւանդ համայնավարը) ինչպէս որ գիտէ եկեղեցին, որ այնքա՛ն կը զգուշանայ իր Լէօն Պլուաներէն, Փէկիներէն եւ Բլօտէլներէն: Առանց պատճառի չէ որ, Սարթր այսօր կը բաղդատուի բոլորովին անկախ մարտիկի մը՝ Էմիլ Զոլայի հետ:

Տրէյֆիւս մեղաւո՞ր էր թէ ոչ, հարցը այդ չէ: Այլ ան թէ ինչ աստիճանի է իր մեղքը, հանդէպ բարոյական արժէքներու: Մէկը որ իր ազատ կամքով յանձն առած է աշխատիլ Տէօզիէմ Բիւռոյի հաշւոյն, այդ մէկը անպայման կասկածելի մէկն է, եւ անպայման մաս ունեցած է գործերու մէջ, որ բարոյականի ժխտումն իսկ են: Բայց օգտագործելով պետական մեքենային ակարութիւնները որ արգելք եղած էին որ խնդիրը լուծուի երբ տակաւին ուշ չէ, Զոլա արիաբար կռուեցաւ ի նպաստ արժէքներու, որոնք անբաղդատելիօրէն աւելի բարձր էին քան թէ ներքին վէճերը խլրդային խմբակի մը, որուն սահմանները սահմանուած են մնալու անընթեռնլի: Սա ալ ըսենք որ, իբրեւ մարդ, Տրէյֆիւս անպիտանին մէկն էր (Անդրէ Սալմոն, որ ընդդատե Տրէյֆիւսի բանբերը (օրտօնանս) եղած է, պատերազմի սկիզբը, կ'ըսէր ինծի — Մ'է սէ թ'իւն պէղ վաշ):

Նմանապէս անպիտան բանի մը վերածուեցաւ, ափսո՛ս, Ալժերիոյ հարցը, զոր Սարթր կ'աճապարէ լքելու երկրորդ մակարդակի վրայ, զայն տեսականօրէն լուծուած համարելով: Նման Տը Կոլի, ինք կը խորհի որ Ալժերիան պէտք է յանձնուի Ալժերացիներուն, եւ թէ այդ փոխանցումը պիտի կատարուի այսօր կամ վաղը: Բայց օգտագործելով պետական մեքենային ակարութիւնը, որ կ'արգիլէ որ տեսական լուծումը վերածուի գործնականի, Սարթր պայքար կը մղէ ի նպաստ նոր իրաւակարգի մը, որուն գլխաւոր յատկանիշն է ըլլալ տարտամ: Հաւանականութիւն չկայ որ Սարթրի պէս մէկը, նոյնիսկ «Աղտոտ ձեռքեր»ով, երթայ մտնէ դիակի մը մահիճը:

Եւ մղուած պայքարի արդիւնաւորութեանը ի նպաստ, կարծէք թէ Սարթր եւ իր զինակիցները իբր նմոյշ առած են Հէպէրի Լը Փէռ Տիւշէնը: Այս չի նշանակեր թէ ընդդիմադիր տարրը չափաւոր է: Ան նոյնքան յախուռն է, եթէ ոչ խօսքով, գէթ գործքով:

(Երբ մտաւորականներ այսպէս կը ցնցեն եւ կը չարչրկեն իրենց հայրենիքը, եւ երբ ձախը կ'ըլլայ գիւղ, աջը՝ գիւղապետ, բանակը՝ Հիթլերական, արդարադատութիւնը՝ անարդար, այն ատեն Հայ մը իրաւունք կ'ունենայ հարց տալու, անշուշտ որոշ քմծիծաղով — որո՞նք էին այն փափկասուն Թրքուհիները, անշուշտ Ռոպերթ Քոլէճէն ընթացաւարտ, որ Անատոլուէն եկած հայ աշխարհիկը պահեցին իրենց ծոցին մէջ, եւ երբ ձերբակալուեցին, արժանանային Թուրք ընտանիքին գուրգուրոտ հոգածութեան: Որո՞նք էին Թիւով 121 Թուրք գրագէտները, որ ընդդիմանային որ մեր Ապրիլ-Տասնըմէկեանները գրկուին Չանղըրը եւ Այաշ, այն պատճառաբանութեամբ թէ արձակուրդի եղանակ չէ: Եւ ի՞նչպէս կը կոչուէր այն Թուրք Թերթը, որ աշխատէր միայն մեր շահուն, անշուշտ մարդասիրաբար, եւ որ նմանէր Էքսփրէսին...)

Շատ դժբախտ, եւ նաեւ վիրաւորական բան մը կայ այն իրողութեան մէջ որ, Ֆրանսան խելք մը չի գտներ իր մէկ կենսական խնդիրը լուծելու համար, երբ նոյն Ֆրանսան դարերէ ի վեր խելք կը ծախեր աշխարհի: Ոչ միայն խելք, այլ նաեւ մարդասիրական եւ խաղաղասիրական պատգամներ, մինչ այսօր ինքն իսկ կ'ամբաստանուի իբրեւ անմարդի, անմարդկային եւ կեղեքիչ ազգ: Հակառակ անոր որ իր իմացական հսկայ ուժերը լարած եւ պրկած է, նոյն նիւթին առընդէմ, տարիներէ ի վեր, ոչ միայն չէ կրցած խնդիրը լուծել, այլ ընդհակառակն, եղբայր եղբօր դէմ հանած է: Երբ մարդիկ գիտակցութիւնն ունին թէ Ֆրանսան պիտի ճանչնայ տագնապալից

ՅՈՒՇԵՐ

ԶԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Եւ ընդհակառակն, Զարենցի աշխատանքի ձեւը իւրօրինակ էր: Երբ գալիս էր յղացումը, նա այլեւս չէր ձգձգում գործը: Անմիջապէս, համառօտ կերպով նշում էր նիւթի զարգացման հերթականութիւնը եւ ապա գրում մի շնչով: Եթէ տողը կամ բառը չէր գալիս, թողնում էր տեղը ազատ, անցնում էր առաջ, որ չկտրի ընդհանուր թելը, որ ամբողջացնի կառուցուածքը:

Ձիգ չէր նկատւում նրա գործերում, շարադրում էր պարզ, բնական, ներքին մի թելադրանքով: Այդ էր պատճառը, որ նա սեւագրութիւններ չունէր: Ունէր փոփոխակներ: Օրինակ՝ «Սասունցի Դաւթի» համար ունէր աւարտած մի քանի փոփոխակ, որոնք իրենց ոճային առանձնայատկութիւններով ու չափահիւսութեամբ տարբերւում էին իրարից: Երեք փոփոխակ էլ կարդացել է ինձ՝ ստուգելու համար ներգործական ուժը: Մեծ ուրախութիւն պատճառեց նրան այն, որ իմ հաւանած փոփոխակը եղաւ իր ընտրածը, որ եւ տպագրուեց «Գիրք ճանապարհի» մէջ:

Որքան նկատել եմ, Զարենցը միաժամանակ միայն մի նիւթով էր զբաղուած լինում, չէր ցրւում, այլ ընդհակառակն իր բոլոր ուժերը կենտրոնացնում էր տուեալ նիւթի մշակման, յղկման վրայ: Զարենցն ունէր զարմանալի ընդունակութիւն կենտրոնանալու, ի մի բերելու իր մէջ կուտակուած զգեցողքներն ու տպաւորութիւնները՝ արտայայտելու համար տուեալ նիւթը: Սրան նպաստում էր նրա արտակարգ յիշողութիւնը՝ արթնացնելու փաստական տուեալներն իրենց բոլոր մանրամասնութիւններով:

Շտապում էր Զարենցը, անհամբեր էր չարաչափ: Դանդաղկոտ չէր գրելու մէջ, եթէ համոզուած էր, որ գրելիքն անհրաժեշտ է: Անմիջապէս անցնում էր գործի: Ապշեցուցիչ արագութեամբ նա գրեց «Մաճկալ Սաքոյի պատմութիւնը», մի գիշերուան ընթացքում է գրել նաեւ «Ասպետականը», համեմատաբար շատ կարճ ժամանակամիջոցում է գրել «Գիրք ճանապարհի»ն:

Ես յաճախ ներկայ եմ եղել Զարենցի ստեղծագործական աշխատանքներին: Նա կերպարանափոխւում էր, ասես աւելի փոքրանում էր մարմնով, դէմքը մի առանձին հմայք էր ստանում, աչքերի արտայայտութիւնը դառնում էր խմաստուն ու շաղուած, ասես մի բան կորցրած լինէր ու հիմա պէտք է գտնի:

Գրելն ու տալը մէկ էր լինում: Աւարտելուն պէս գործն անմիջապէս յանձնում էր տպագրութեան: Ազատագրւում էր կարծես նրանից, ապա ընդմիջում, որ տարբեր տեւողութիւն էր ունենում եւ որի ընթացքում պարապում էր ընթերցանութեամբ ու յաճախ փոխում էր միջավայրը: Այսպէս հասունանում էր հետեւեալ նիւթը:

Զարենցն աշխատում էր առաւելապէս գիշերները, երբ տիրում էր լռութիւն ու ինքը մենակ էր իր հանդէպ:

Իր իւրաքանչիւր հերթական ստեղծագործութիւնը Զարենցը դիտում էր որպէս երեւոյթ մեր գրականութեան համար եւ շտապում էր օր առաջ հրապարակ հանել: Նա իրեն զգում էր որպէս մեր նորագոյն բանաստեղծութեան ռահվիրան, որ նոր ուղիներ է հարթում նրա յետագայ զարգացման համար:

Զարենցը խորապէս զգում էր իր այդ պատմական առաքելութիւնը եւ անկաշառ ու անխարդախ էր իր ստեղծագործութեան մէջ: Չէր գնում տրորուած ճանապարհով, այլ պայքարում էր գրական բարձր մշակոյթի համար, որ ջանում էր ցոյց տալ իր գործերով:

Այս է պատճառը, որ Զարենցը կրկնութիւններ չունի: Նա իր կարճատեւ կեանքի ընթացքում տուել է սքանչելի օրինակներ քնարերգութեան, արձակի, բանաստեղծութեան, քաղաքական երգիծանքի, հերոսական ներբողների, խոհական - իմաստասիրական քնարերգութեան, դրամատիկական երկի:

Զարենցի իւրաքանչիւր երկը մի ինքնուրոյն գրական դպրոցի գործունէութեան ծրագիր կարող է հանդիսանալ:

Մեր գրականութեան զարգացման շղթայի հերթական օղակը դառնում էր Զարենցի յաղթ ձեռքերում: Նա քաջ գիտակցում էր իր գործի պատմական նշանակութիւնը եւ իր պատասխանատւութեան չափը մայրենի գրականութեան ու նորարարութեան վսեմ գործում: Չնայած բազմաթիւ արհեստական արգելքներին՝ նա սրբութեամբ պահեց այս դրօշը եւ երբեք ցած չդրեց, անբիծ ու անեղծ հասցրեց այն մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(11 եւ վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԼԻՔՆԵՐ, Ֆրանսերէն եւ հայերէն բանաստեղծութիւններ եւ արձակ էջեր, գրեց՝ Լիւսի Մալխասեան: Տպարան Արաքս, Փարիզ, 1960: Հեղինակի հասցէ՝ 7 Րիւ էթիէն տ'Օրվ, Քաշան:

ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԸ՝ ԵՒՐՈՊԱՆ Է

ԱՆԳԼԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ

Ազատ Եւրոպայի երկիրներուն արդի կացութեան նուիրուած յօդուածաշարքին մէջ, ներկայ նմոյշով այսօր կ'ուսումնասիրենք աշխարհի ամէնէն աւանդապաշտ երկիրը, Անգլիան, որ հակառակ անցեալի հանդէպ ունեցած իր կապին՝ պատմութեան ընթացքին ի յայտ եկած է որպէս ամէնէն դիւրաշարժը, նոր կացութիւններու յարմարելու կարելիութիւնը ունեցողը եւ միւս ազգութիւններէն առաջ ամէն տեսակի յեղաշրջումներ ընդունողը՝ տնտեսական թէ ընկերային մարզերուն մէջ:

Անգլիոյ ընկերային դասաւորման մէջ ամէնէն բարձր դիրքը կը գրաւեն ազնուականները: Վիքթորիա թագուհիին օրով 593 էին, այսօր՝ 966ի կը հասնի իրենց թիւը, որոնց մէջ՝ հինգ արքայական արիւն ունեցող դուքսեր, 26 դուքսեր, 39 մարքիզներ, 212 կոմսեր, 133 փոխ կոմսեր, 551 պարոններ: Անգլիոյ ազնուականութիւնը այլեւս դրեթէ որեւէ դեր չի խաղար երկրին մէջ: Անոնցմէ շատեր, որոնք երկրին հանդէպ ցոյց տուած իրենց ծառայութեանց փոխարէն ստացած են իրենց տիտղոսները (առանց ազնուական արիւն ունենալու), յաճախ խեղճութեան մէջ կ'ապրին, ենթարկուելով որպէս ազդիւր ունենալով նախկին բանուորի իրենց կենսաթոշակը: Նախապէս, անկարելի էր երեւակայել որ տիտղոսաւոր մը տեղեւսու– բով գրաւել: Այսօր՝ Պէտֆորտի դուքսը, Տէվընշիրի դուքսը, Պաթի մարքիզը, Հէրվուտի կոմսը սենեակներ մը կազմած են՝ իրենց ընտանեկան դղեակներու այցելութեան մուտքի գինը նոյնացնելու համար: Անգլիոյ մեծագոյն հողատէրերէն մին, Պէտֆորտի դուքսը նոյնիսկ 250 հոգինոց ճաշարան մը, կենդանաբանական պարտէզ մը եւ զուարճութեանց կեդրոն մը հաստատած է իր դղեակին պարտէզներուն մէջ, որոնց հասոյթը բաւական պատկառելի գումարի մը կը հասնի:

Այս բոլորէն պէտք չէ հետեւցնել սակայն, որ անգլիական ազնուականութիւնը իր ամբողջութեան մէջ խեղճութեան մէջ կ'ապրի: Շատեր տէր են կալուածներու, անոնց դոհարեղէններու եւ իւղանկար նկարներու:

Լորտերու ժողովը, որ նախապէս քաղաքական մեծ դեր կը խաղար, հետզհետէ վերածուած է ակումբի. շատ–շատ մէկ տարիով կրնայ յետաձգել տալ Երեսփոխանական ժողովի մէջ քուէարկուած նոր օրէնքները:

Ազնուականութենէն զատ, Անգլիոյ ժողովուրդը բաժնուած է բանուոր դասակարգին եւ միջին դասակարգին միջեւ: Այս վերջիններուն մաս կը կազմեն՝ ուսուցիչները, պաշտօնեաները, վաճառատուներու մէջ աշխատողները, հիւանդապահները, ոստիկանները եւ հողամշակութեամբ զբաղողները: Միջին դասակարգին բարձրագոյն խաւը բաղկացած է ճարտարապետներէ, բժիշկներէ, բարձր պաշտօնեաներէ, հոգեւորականներէ, փրոֆէսէօրներէ, սպաներէ, եւն.:

Այն ինչ որ կրնանք կոչել Անգլիոյ քաղքենի դասակարգը, վերջին 15 տարիներու ընթացքին Անգլիոյ մէջ կատարուած ընկերային–տնտեսական յեղաշրջումին գլխաւոր զոհը եղած է: 1938ին, միջին դասակարգին բարձրագոյն խաւին («քաղքենիներ»ուն) ձեռքին էր երկրին շահերուն 35 առ հարիւրը: Այսօր այդ թիւը իջած է 22 առ հարիւրի:

Ամբողջ Անգլիոյ մէջ երկու հազար հոգի միայն ամիսը հազար անգլ. ոսկի կը շահին:

Այս հազար ոսկի ամսականին մեծ մասը արդէն տուրքերու կ'երթայ: Բայց եթէ պատահի որ մէկը 1200 ոսկի շահի՝ այդ երկու հարիւր ոսկին ամբողջութեամբ տուրքի կ'երթայ:

Այս սահմանափակումներուն եւ բարձր տուրքերու գոյութեան պատճառով, բարձր քաղքենի դասակարգը բաւական նուազած եւ տկարացած է: Վերջին պատերազմէն առաջ բարձր քաղքենի դասակարգը 706.000 անդամ ունէր, այժմ թիւը իջած է 178.000ի:

Ընկերային այս յեղաշրջումէն օգտուողը՝ ձեռնատու դասակարգն է: Աշխատավարձքերը 10–15 տարուան ընթացքին եռապատկուած են մինչ կեանքը միայն կրկնապատկուած է: Բայց աշխատավարձքերու յաւելումը չէ միայն բանուոր դասակարգին տրուած առաւելութիւնը: Ծննդեան պահէն մինչեւ մահը, հանրային եւ ընկերային ապահովութիւնները զինքը կը պաշտպանեն արկածներու, հիւանդութեանց, անգործութեան, մայրութեան, այրիութեան, ծերութեան դէմ ու մահուան պարագային ալ որոշ գումար մը կը վճարեն ընտանիքին:

Նոյնիսկ օտարները կրնան օգտուիլ ընկերային այս դիւրութիւններէն: Շատեր Անգլիա կ'երթան զաւակ ունենալու, եւ կամ իրենց կոտրած ոտքը Անգլիական պետական զանձին հաշուին չինել տալու:

Հանգիստ պայմաններու մէջ եւ կեանքի դժբախտ պատահարներու դէմ պաշտպանուած կեանք մը ապրելով, Անգլիացի բանուորը մասնաւոր ճիգ մը չի թափեր յառաջդիմելու: Ընկերային օրէնքներու շնորհիւ, մասնագիտացած եւ պարզ բանուորներու ռոճիկները դրեթէ հաւասարած են իրարու. այս սիստեմը աւելորդ կը դարձնէ յաւելեալ որեւէ ճիգ: Միւս կողմէ, սէնտիքաներն ալ սկսած են տրկարանալ: Այս ձեւով կարելի է բացատրել Աշխատաւորական կուսակցութեան համեմատական տկարացումը:

Հիւլէական այս դարուն, դարձեալ Անգլիան եղաւ, սակայն, առաջին երկիրը, որ հիւլէական ուժը հպատակեցուց հանրապզօրեայ գործածութեան: Երկրին զանազան կողմերը հաստատուած հիւլէական բէաքթէօրներու շնորհիւ, 1957ին Անգլիոյ սպառած ելեկտրականութեան վեց միլիոն քիլովաթը կը հայթայթուէր հիւլէական ուժի շնորհիւ: Այժմ այս թիւը շատ աւելի բարձրացած է: Անգլիան Եւրոպայի միակ երկիրն է, որ իր արդիւնաբերութեան ապագան ապահոված է՝ հանքածուխի կամ քարիւղի արտադրութեանց նուազման պարագային:

Սխալ եւ անհեթեթ է պնդել, որ Անգլիան պահպանողական երկիր մըն է: Ճիշդ է, արտաքին երեւոյթներէն կարելի է խաբուիլ — յարդէ տանիքները, վարսանի ջեռուցումը, դատաւորներու կեղծամները, Թագուհիին ձիով կառքը, եւ այլ հնամենի երեւոյթներ պահուած են. բայց ատոնք բեմադրութիւն են: Անգլիան եղած է եւ կը մնայ աշխարհի ամէնէն շարժուն, ամէնէն յարմարող, ամէնէն քիչ պահպանողական երկիրը: Փաստ՝ իր պատմութեան ամբողջ տեւողութեան, անվերջ ենթարկուած է փոփոխութիւններու: 19րդ դարուն՝ ճարտարարուեստական յեղափոխութեան մարզը հանդիսացաւ. սակայն 20րդ դարուն իր ճարտարարուեստը զոհեց իր ելեւմուտքին, ճիշդ այնպէս ինչպէս իր հողամշակութիւնը զոհած էր ճարտարարուեստին:

Վերջին տասը տարիներուն ընթացքին Անգլիա հիմնովին փոխեց իր էութիւնը: Եկամուտներով ապրող երկիր մըն էր. մէկ օրէն միւսը սկսաւ աշխատիլ: Տակերով ծածկուած իր փոքր պարտէզին մէջ սկսաւ բանջարեղէն տնկել: Տասը տարուան մէջ հիմնովին փոխեց իր արտածումներուն էութիւնը՝ յարմարելով օրուան պահանջներուն, եւ յաջողեցաւ կրկնապատկել իր արտածումներուն քանակը:

Այս բոլորը իրենց արտայայտութիւնը ունեցան երկրին ներքին քաղաքականութեան մէջ: 1951էն ի վեր Պահպանողական կուսակցութիւնը կը շահի ընտրութիւնները՝ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ:

Այս չի նշանակեր որ Պահպանողական կառավարութիւնն ու իր վարչապետը՝ Մաք Միլըն լուծելիք դժուար հարցեր չունին: Հիմակուան գլխաւոր խնդիրը տնտեսական միաւորումներու հարցն է: Անգլիոյ տնտեսութիւնը գլխաւորաբար հիմնուած է իր հասարակապետութեան հետ ունեցած փոխանակութիւններուն վրայ: Բայց ուշ կամ կանուխ պէտք է նոր ձեւ մը գտնէ՝ Եւրոպական Միացեալ Շուկային հակայաքայլ ահման դէմ: Անգլիա նախ փորձեց բաժանել Եւրոպական Միացեալ Շուկան, Եւրոպայի մէջ ուրիշ միաւոր մը կազմելով (եօթներու ազատ փոխանակութեան սիստեմը — Շուէտի, Դանիոյ, Նորվեկիոյ, Զուիցերիոյ, Աւստրիոյ, Փորթուկալի եւ Անգլիոյ մասնակցութեամբ): Սակայն շատ հաւանական է, որ, իր իրապաշտութեան շնորհիւ, Անգլիա շուտով փոփոխութիւն մը մտցնէ տնտեսական իր քաղաքականութեան մէջ, հետզհետէ աւելի մօտենայ վեցերու (Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Պէնէլիւքս) Եւրոպային, եւ օրին մէկն ալ անդամ դառնայ Միացեալ Շուկայի կազմակերպութեան:

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

Եպիսկոպոս մը եւ բարոնապետ մը քով քովի նստած են պաշտօնական ճաշի մը ընթացքին: Պահ մը, իր պնակը այլազան աղանդերներով զարդարելէ ետք, եպիսկոպոսը ժամպոնի պնակը կ'երկարէ հրեայ կրօնաւորին, որ կը մերժէ առնել: Զարմացած՝ եպիսկոպոսը կը հարցնէ.

— Արդեօք ժամպոն չէ՞ք սիրեր, ի՞նչու կը մերժէք:

— Կրօնքս կ'արգիլէ այդ միսը ուտել, կ'ըլլայ բարոնապետին պատասխանը:

— Բայց չէք գիտեր թէ ինչ կը կորսնցնէք, կը յարէ եպիսկոպոսը:

Բարոնապետը չի պատասխաներ: Երբ սակայն ճաշը կը վերջանայ եւ կոչնականները կը սկսին մեկնիլ, բարոնապետը, հրաժեշտ առնելով եպիսկոպոսէն, քաղաքավարօրէն կ'ըսէ անոր. — «Խնդրեմ, յարգանքներս ձեր կնոջ...

— Բայց ես ամուսնացած չեմ, կը պատասխանէ եպիսկոպոսը վիրաւորուած:

— Ինչպէ՞ս, ամուսնացած չէ՞ք:

— Ոչ, կրօնքս կ'արգիլէ:

— Ա՛հ, բայց չէք գիտեր թէ ինչ կը կորսնցնէք...:

վաղորդայններ, Թող մեղի ներուի ըսել միայն սա:

Ծծմբոտ հայրենասէրը ան է, որ իր մարմնեղէն հայրենիքը կը սիրէ այնչափ՝ որչափ կը սիրէ իր ոգեկան հայրենիքը: Զանոնք իրարմէ չի զատեր, ինչպէս ոչ ոք չզատեր իր ձեռքին երկու երեսները: Մտաւորականը ըլլալով ողիի մարդ, փորձութիւնը կ'ունենայ իր նախընտրութիւնը տալու ոգեկան հայրենիքին, ի վնաս մարմնեղէնին: Այս դժբախտ փորձութիւնը ճանչցաւ Ֆրանսայի մտաւորականը, մէկէ աւելի անգամներ: «Աստուածային Անակնկալ» կը ճառէր Շառլ Մոռաս, երբ իր մարմնեղէն հայրենիքը կորսուած էր: Նմանապէս ալ, Ալժերիոյ բանակը, զոր ոմանք կ'անիծեն, պիտի սիրեն խորապէս, եթէ միայն ան պարզէ կարմիր դրօշակ: Մինչ հաւանական է որ այդ բանը տեղի ունենայ:

Մօտ օրէն պիտի գիտնանք թէ ինչ արդիւնք տուած է, Բանաստեղծներու իշխանին ազմկալի ընտրութիւնը:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Այս անգամ Արշակը յօնքերը վրայ բերաւ իրար, որից նրա յօնքամիջի կնճիռն աւելի խորացաւ:

— Այդպէս...

Տիրիթը այդ բացականչի վրայ թագաւորին նայեց այնպիսի հայեացքով, որի մէջ կարդացւում էր, թէ նա սպասում է, որ արքայ – հօրեղբայրը հիմա կը բարկանայ, բայց Արշակը խօսեց բոլորովին այլ, կողմնակի նիւթից:

— Իսկ ի՞նչպէս է Գնէլի հարսի անունը:

— Փառանձեմ:

— Այո, Փառանձեմ: Լսել էի, սակայն մոռացայ, — շարունակեց Արշակը ծածկելով: Իսկ Տիրիթը զարմացած, հետաքրքրուած նայեց նորից հօրեղբօրը մի հայեացքով, որի մէջ կարելի էր կարդալ, թէ ինչո՞ւ է արդեօք նա հետաքրքրւում Գնէլի հարսով:

— Իսկ Գնէլը սիրո՞ւմ է իր հարսին, — կրկին հետաքրքրուեց Արշակը:

— Հարկաւ, արքայ:

— Այդպէս, այդպէս, — կրկնեց թագաւորն իր սիրած բառը: — Եթէ սիրում է իր հարսին, իր Փառանձեմին, ուստի եւ, որպէս նորապսակ, չպէտք է զբաղէր այդ, ինչպէս դու ասացիր, զաղտնածածուկ գործերով: Այնպէ՞ս է:

— Անշուշտ, արքայ, սակայն... — Տիրիթը կամեցաւ ինչ որ բան ասել, բայց թագաւորն իսկոյն ընդմիջեց նրան:

— Սակայն ի՞նչպէս է նայում այդ ամէնին Տիրան պապը:

— Պապն ուրախ է, արքայ հօրեղբայր: Ուրախ է, որ Գնէլին շրջապատում են սեպուհներ, — աշխուժացաւ Տիրիթը, որ խօսքը նորից դարձաւ Գնէլին: — Պապը մինչեւ իսկ Գնէլին ու սեպուհներին յաճախ կանչում է իր մօտ եւ զրուցում երկար:

Արշակը լսել էր, որ թագաւորահայրը սիրում է սպանուած աւագ որդու ժառանգին՝ Գնէլին, սիրում այնչափ, որ նրա հարսանիքի օրը իր բաժին կալուածներն ու հարստութիւնը նուիրաբերել է Գնէլին, իսկ Գնէլը Բիւզանդիոնից բերած ոսկեղէնը ընծայաբերել է հարսանիք եկած նախարարներին եւ նրանց որդիներին, ահա ինչու եւ ամէնքը սիրում են նրան եւ իրենց որդոց ուղարկում նրա մօտ՝ ըէնքի վարժութեան: Բայց այսօր առաջին անգամն էր լսում, որ գահաժառանգ հայրը նրանց կանչում է զրոյցի:

— Այդպէս... — Արշակը ծնօտներն այնպէս սեղմեց իրար, որ ներքին չուրթից ցած եղած մազերը նորից ցցուեցին ասեղների պէս:

Նա լռեց քանի մի վայրկեան, ապա ելաւ եւ իր ոտքերի պինդ քայլուածքով մի վայրկեան գնաց – եկաւ սրահի երկայնքով ու կրկին մօտեցաւ Տիրիթին:

— Ուրեմն այդ ամէնից եզրակացնո՞ւմ ես, որ նոքա չար են խորհում իմ դէմ, Տիրիթ: Այո՞:

— Անշուշտ եմ, արքայ: — Տիրիթն ընդհատեց խօսքը եւ, նոր բան յիշելով ասես, աւելացրեց.

— Բացի այդ, արքայ, Գնէլը Բիւզանդիոնում ունի շատ բարեկամներ, ստանում է նամակներ...

Արշակը նորից սկսեց քայլել մտածումների մէջ, այս անգամ մատներով ձգելով կարճ մօրուքի մազերը: Նրան յայտնի էր գահազուրկ հօր դժգոհութիւնն իր դէմ. գիտէր, որ նա գահաժառանգ էր որոշել Գնէլի հօրը՝ աւագ որդուն, բայց նա մեռաւ Բիւզանդիայում... եւ հիմա անհաւանական չէ, որ հայրը Գնէլին լարի իր դէմ... Բայց իրո՞ք այդպէս է, — կասկածում էր նա:

— Ասացիր չար են խորհում, Տիրիթ, — նորից կանգ առաւ Արշակը Տիրիթի դիմաց: — Կարո՞ղ ես ասել ի՞նչ է խորհում ինքը Գնէլը:

Տիրիթը չփոթուեց մի ակնթարթ. հարցն անսպասելի էր եւ կտրուկ:

— Գնէ՞լը... — Տիրիթը թարթեց աչքերը. — Նա հաւանաբար ցանկանում է գահը ժառանգել մեռած հօր փոխարէն՝ նախարարների եւ բիւզանդացի բարեկամների ձեռնտուութեամբ:

Վարդ իշխանը, որ զրոյցի ընթացքում մնում էր անշարժ, այս խօսքերի վրայ աչքերը չռեց. իսկ Արշակը սեւեռուն նայեց եղբօրորդուն:

— Ունե՞ս ապացոյցներ:

— Այո, արքայ: Եթէ բարի է խորհում՝ ինչո՞ւ հապա պէթ մի անգամ չի այցում քեզ:

— Զկայ դուցէ սաւթ, կամ՝ չունի ասելիք:

— Ոչ, արքայ: Նա գոռոզ է, հպարտ իր կրթութեամբ, նաեւ նրանով, որ հայրը պիտի լինէր թագաւոր Հայոց, եթէ չմեռնէր: Պոլսից յետոյ մանաւանդ դարձել է առաւել բարձրահոն... Գոռոզանում է դուցէ, որ կայսրը շնորհել է իրեն հիւպատոսի տիտղոս...

Այստեղ Տիրիթը, նկատելով արքայի իր վրայ սեւեռած հայեացքը, լռեց: Իսկ Արշակը, նայելով նրան եւս մի վայրկեան, հարցրեց անսպասելի:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրեն Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին, Տիկին Լիւսի Յակոբեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն – Պլէօի սրահը, (Սընձօն) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վըրայ :

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ
ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբին :

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին քաղաքապետարանի սրահը, Ռիւ Վոլթէռ, Ալֆորվիլ :

Սիրով կը հրաւիրուին կազմակերպութիւններն ու հասարակութիւնը :

Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց.— Շարանիթօն էֆոլէն առնել թիւ 103 օթօպիւսը, ոչ թէ 203ը եւ իջնել Ռիւ տը լ'Իւնիօն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սեբ. Նահանգի Մուրատ Ոսումնասիրացը շնորհակալութեամբ ստացած է 20 Ն. Ֆ. Տէր եւ Տիկին Յովսէփեանէ իրենց սանին մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ն. Դարբինեանէ տասը Ն. Ֆ. իրենց զաւկին զինուորութենէ վերադարձին առթիւ, Պ. Կիւլեանէ 500 Ն. Ֆ. իր զաւկին չըրջանաւարտ ըլլալուն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ա. Պարսամեանէ տասը Ն. Ֆ. իրենց մօր մահուան առթիւ :

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերաբացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէնի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սօտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգոյութեան պատճառով :

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Ռիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով :

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու արձանագրութիւնները :

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս զոհողութիւնը յանձն առած է սիրայօժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու մտահոգութեամբ :

Յարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնահատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զաւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ուծացումէ զերծ պահելու համար :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին

եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին :

Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBEի

Շքեղ սրահին մէջ

20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Մուտքը ազատ է :

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3, Պ. Ուզունեանի սրճարանը (Փլաս տը լ'Ապաթուար) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ :

Ճոխ պիւֆէ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթանասունամեակը կը տօնուի այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Ռիւ Ժէի սրահին մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՄԻՐԶԷ :

Խնամուած գեղարուեստական բաժին տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն կողմէ :

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ խմբական տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի պարախումբին կողմէ :

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նուագահանդէսը (մրցանակաւոր Ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին :

SALLE MOLIÈRE ի ՄԷՋ
(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն :

Կը մասնակցին.— Մարիզ Ռըկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի,), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տընիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի) :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին յաջորդ հաւաքոյթը այս Ջորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քառէի վերնայարկը :

Պիտի դասախօսէ Պ. Յովհան Կարապետեան : Նիւթն է՝ Հանրութեան անծանօթ դրուագ մը Տիրան Չրաքեանի (Ինտրա) կեանքէն :

Մուտքը ազատ է : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Վերամուտի Ա. դասախօսութիւն

Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ

Դասախօս՝ Ընկ. Ե. ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Ազգութեան գաղափարը, ըստ Դաշնակցական եւ համայնավար հասկացողութեան :

Այս դասախօսութիւնները վերապահուած են Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներուն :

Արձանագրութիւնը պարտաւորիչ է :

ԱԶԴ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու թէ ընթացիկ Հոկտեմբեր 30ի կիրակին Վենետիկի Ս. Մարկոսի մայր տաճարին մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական Ձեռնադրութիւնը Ուխտիս Ընդհանրական Աբբահօր՝

ԳԵՐՊ. ՍՐԱՊԻՈՆ Վ. ՈՒԼՈՒՀՕՃԵԱՆԻ
Ընտրեալ Տիտղոսաւոր Արք. Քերսոնի

Ձեռնադրիչն է Վսեմ. Կարդինալ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան Կաթողիկոս – Պատրիարք, իրեն աջակից ունենալով Գերպ. Գրիգոր Արք. Հինտիէ եւ Գերպ. Կիւրեղ Եպս. Զոհրապեան :

Ձեռնադրութեան արարողութիւնը եւ Ս. Պատարագը պիտի սկսին առաւօտեան ժամը 9.30ին :

Հայ հաւատացեալներուն համար սահմանուած ըլլալով յատուկ տեղ, կը խնդրուի որ անոնք հաւաքուած ըլլան մինչեւ ժամը 9, Ս. Մարկոսի տաճարին ձախակողմեան դաւիթը, որպէսզի խմբովին առաջնորդուին սահմանուած վայրը :

Պատարագի աւարտին, հետեւելով եկեղեցական եւ քաղաքական պաշտօնական անձերու թափօրին, հայ հաւատացեալները կրնան Աջն համբուրել եւ իրենց մաղթանքներն ընել Գերպ. Սրապիոն Արք.ի՝ Ս. Մարկոսի աւանդատան մէջ :

Ներկայ ծանուցումը կը ծառայէ իբրեւ հրաւիրագիր բոլոր անոնց որ պիտի փափաքին առաջիկայ գտնուիլ բացառիկ արարողութեան եւ պատուել նորընտիր Արքեպիսկոպոսը :

ԿԱՐԳԱԴՐԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Վենետիկ, Ս. Ղազար

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Դաշնակցութեան Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ իրիկունը Ռիւ Տիւնուառի սրահին մէջ :

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Կարտանի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ :

Օրակարգի խիստ կարեւոր հարցեր տեղւոյն վրայ :

Մասնաճիւղին անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՍԵԲ. ՆԱՀԱՆԳ. Մուրատ Ուսումնասիրացը բոլոր իր անդամները եւ համակիրները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, այս կիրակի ժամը 15.30ին, Խրիմեան դպրոցը : Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն :

Կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ : Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խնճոյքը Նոյեմբեր 19ին :

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուսումնասիրացի շարժանկարի ներկայացումը Իսիի մէջ, Նոյեմբեր 15ին : Յաջորդով՝ մանրամասնութիւնները :

ԱՂՔԱՏԱՍԻՆԱՑԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ

ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը
Զանազան անակնկալներ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ՝

Mlle Marie-José Neuville (Երգչուհի, կիթառով)

Mlle Térésa — M. Pablito (Սպանական պարեր)

եւ ՄԵՆԱՊԱՐԵՐ ՍՕՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԷՆ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres **Attractions** **Tombola**

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղաններ հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը : ՓՐՕվանս 77-73

ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 R. C. Seine 57 A 2731 — Téléph. : PRO. 86-60 C. C. P. Paris 15069-82

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 27 OCTOBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8936 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4737

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ Իթթիհատին յանձնած էր կայսրութիւն մը, որուն սահմանները կը սկսէին՝ Եւրոպայի մէջ Ատրիական ծովէն եւ կ՚ընդգրկէին Ալպանիան, Րումէլին, Մակեդոնիան ու Թրակիան, հասնելով մինչեւ Պոլիս :

Ասիոյ մէջ՝ Վոսփորի ափերէն մինչեւ Պարսից ծոց, արաբական Թերակղզի եւ Կարմիր ծով, իր մէջ պարփակելով Անատոլուն, Կիլիկիան, Սուրիան, Լիբանանը, Միջագետքը (Իրաք), Պաղեստինը՝ մինչեւ Սուէզի մօտերը :

Ափրիկէի մէջ՝ սուլթանի գերիշխանութեան ենթակայ էին Տրիպոլիսն ու Պէնկազին (Լիբիա) :

1911ի աշնան Իտալացիք գրաւեցին հիւսիսային Ափրիկէի օսմանեան այս հողամասերը :

1912ի աշունէն մինչեւ 1913ի գարունը պալքանեան չորս պետութիւններ — Պուլկարիա, Սերպիա, Գարատաղ եւ Յունաստան — իրարու միջեւ բաժնեցին Եւրոպական Թուրքիան՝ մինչեւ արեւելեան Թրակիա :

1918ի աշնան օսմանեան կայսրութենէն ընդմիշտ անջատուեցան արաբախօս հողամասերը, որոնք ներկայիս կը կազմեն եօթը անկախ պետութիւններ, — Սուրիա, Լիբանան, Իրաք, Յորդանան, Իսրայէլ, Եմէն, Սէուտի Արաբիա, առանց հաշուելու Պարսից ծոցի փոքրիկ իշխանապետութիւնները — Քուվէյթ, Օման, Պահրէյն, եւայլն :

Իթթիհատ տասը տարուան մէջ քանդեց օսմանեան կայսրութիւնը :

Մուսթաֆա Քեմալ նոր էջ մը բացաւ Թուրքիոյ պատմութեան մէջ :

Իբրեւ նախկին իթթիհատական, թրծուած «համաթրքական», «թուրանական» գաղափարներով, վերջ տուաւ «համիսլամական» երազներուն, այնքան սիրելի՝ Սուլթան Համիտին, — բոլոր իսլամներու խալիֆան :

Հաշտուեցաւ օսմանեան կայսրութեան խէտ կործանած ըլլալու փաստին հետ եւ իր աչքերն ուղղեց դէպի հիւսիս — արեւելք, ուր կազմուած էր անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը : 1920ի աշնան Քեազիմ Գարապէքիրի արշաւանքով իր սահմաններն ընդարձակեց դէպի Թուրանի ճամբան, ի վնաս Հայութեան :

Իր յանդուգն բարեկարգութիւնները Թուրք տղէտ ժողովուրդին համար շատ կանխահաս էին եւ անմարսելի : 1923էն մինչեւ այսօր, գրեթէ չորս տասնեակ տարիներէ ի վեր Թուրքը չէ փոխուած գրեթէ :

Գլխարկները փոխուած են, սակայն գլուխները կը մնան նոյնը :

Կրօնքը բաժնուած է պետութենէն եւ «աշխարհական» վարչաձեւ է ընդունուած, սակայն ոչ միայն Անատոլուի, այլեւ Պոլսոյ, Անգարայի եւ Իզմիրի Թուրքերը կը մնան նոյն մոլեռանդ խուժները :

Փաստ : Դեմոկրատներու վերջին տասը տարուան իշխանութեան օրով հինգ հարիւր նոր մզկիթներ շինուած են Անատոլուի մէջ :

Մուսթաֆա Քեմալ՝ Աթաթիւրք դարձած՝ հիմնեց Հանրապետական Հալք կուսակցութիւնը, որ ամբողջ 27 տարի միահեծան իշխեց երկրին վրայ նոյնիսկ իր մահէն (1938) վերջ՝ Իսմէթ Ինէօնիւի ծականին տակ :

Իթթիհատականներու մտայնութիւնը շարունակուեցաւ Հալքի մէջ :

Դարձեալ հին Իթթիհատականներ էին, որ հիմը դրին Դեմոկրատ կուսակցութեան բաժնուելով Հալքէն :

Գաղափարական ոչ մէկ տարակարծութիւն կար երկու կուսակցութեանց միջեւ : Աթոռի խնդիր էր պարզապէս : Իսմէթի սպարձակապետութեան դէմ ընդվզում մը անոնց կողմէ, որոնք մօտիկ գործակիցներն էին եղած երկու մեծ վարիչներուն :

Հալքը դիմացաւ աւելի քան մէկ քառորդ դար :

Դեմոկրատներուն աստղը խաւարեցաւ տասը տարուան մէջ :

Երկուքն ալ իրար կ՚արժէին :

Երկուքին ալ առաջնորդն էր իթթիհատական մտայնութիւնը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՐՊՏԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏ. 6–7Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Ստորեւ կը հրատարակենք Պոլսահայ թերթերու հրատարակած մանրամասնութիւնները :

Ամբաստանեալներուն հարցաքննութիւնը աւարտելէ յետոյ (վերջին հարցաքննուողն էր Օքթայ Էնկին), Ատեանի նախագահը յայտնեց թէ կէտ մը լուսաբանուած է, թէ՝ ոչ թէ Ֆուատ Քէօփրիւլին, այլ վարչապետ Մէնտէրէսն էր որ կը փոխարինէր Արտաքին Նախարար Ֆ. Ռ. Զօրլուն որ 6–7 Սեպտեմբերի միջոցին արտասահման կը գտնուէր : Նախագահը դատախազին հարցուց թէ ըսելիք մը ունէ՞ր :

Աւագ ընդհ. դատախազ Էկեսել ըսաւ թէ հիմնական տարբերութիւններ գոյութիւն ունին այն յայտարարութիւններուն մէջ զորս Քէօփրիւլիւ և Կէօքայ կատարած են իբրեւ վկայ եւ իբրեւ ամբաստանեալ, ու պահանջեց որ վերստին կարդացուին այդ յայտարարութիւնները : Նախագահը ընդունեցաւ այս պահանջը : Նախ կարդացուեցաւ այն յայտարարութիւնը զոր Քէօփրիւլիւ կատարած էր իբրեւ վկայ եւ որուն մէջ ան դէպքերը ցոյց կուտար որպէս արդիւնքը ընդերկրեայ գործունէութեան մը որուն պատրաստութիւնները նախօրօք կատարուած էին, կը յայտնէր թէ խանութները կանխաւ ճըշդուած էին, հաւանական էր որ դաւը կառավարութեան կողմէ նիւթուած էր, Ա. Մէնտէրէս դէպքէն առաջ տեսակցութիւն մը ունեցած էր «Կիպրոս Թուրք է» ընկերակցութեան նախագահ Հիքմէթ Պիլիհեւ : «Յետագային այն կարծիքը կազմեցի թէ այդ դէպքերը պատահած էին Ֆ. Ռ. Զօրլուի ներշնչումով ու վարչապետին կազմակերպութեամբ», կ՚եզրակացնէր Քէօփրիւլիւ :

Յայտարարութեան ընթերցումէն յետոյ նախագահը Քէօփրիւլիւին հարցուց թէ ինչէ՞ն յառաջ կուգար տարբերութիւնը վկայութիւններուն միջեւ : Քէօփրիւլիւ պատասխանեց թէ ուշադրութիւն չէր ըրած, սխալ գրուեր է, չի յիշեր թէ ըսած է կարգ մը բաներ, եւ թէ չէր խորհած թէ կառավարութիւնը կազմակերպած էր այդ դէպքերը : Նախագահը հարցուց .

Ուրեմն ինչո՞ւ ստորագրեցիք այս վկայութիւնը որպէս ձերը :

Քէօփրիւլիւ ըսաւ թէ ինք խորհած էր թէ կառավարութիւնը փափաքած կրնար ըլլալ փոքր ցոյց մը կազմակերպել :

— Թերեւս ալ այն ատեն այս խօսքերը ըսիք խորհելով թէ ձեզ իբր վկայ կը հարցաքննէին, յետոյ երբ ամբաստանեալի դիրքին մատնուեցաք՝ ետ առիք այս խօսքերը :

Յետոյ կարդացուեցաւ այն յայտարարութիւնը զոր Կէօքայ կատարած էր որպէս վկայ : Մեծ հակասութիւն մը կար այս յայտարարութեան եւ այն խօսքերուն միջեւ զոր նախկին Կուսակալը արտասանած էր Զորեքշաբթի օր որպէս ամբաստանեալ : Բայց կարգ մը շահեկան կէտեր կային անոր խօսքերուն մէջ : Իբրեւ վկայ, Կէօքայ ըսած էր .

«Ատնան Մէնտէրէս, երբ ուսմբի դէպքը հաղորդուեցաւ իրեն, սաստիկ սուտ է ըսաւ եւ հրահանգեց անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել եթէ խնդիր ծագէր : Վարչապետը, դէպքէն յետոյ, Պոլսոյ վիճակը տեսնելով «Այս տեսակ պոռթկումին ...» ըսելով հայհոյեց : Հրամանատար Վեհաթ Կարան, հակառակ անոր որ երկու անգամ կրակելու հրաման տըրուած էր իրեն, «Ես երկրորդ Մուսթաֆա Մուղլալը մը ըլլալ չեմ ուզեր» ըսելով չգործադրեց հրամանները :

Նախագահը հարցուց Քէօփրիւլիւին :

— Ըսած էք թէ Ֆահրեթտին Քերիմ ձայնագիր գործիքով ճշդած է կարգ մը խօսակցութիւններ : Որո՞նք են այս խօսակցութիւնները :

Քէօփրիւլիւ պատասխանեց .

— Ես սակայն իբրեւ զրոյց լսած էի : Տեղեկութիւն չունիմ այս մասին :

Իսկ Կէօքայ ըսաւ .

— Ես վայրկեանը վայրկեանին նօթ կը բռնեմ, բայց չկայ խօսք մը զոր ձայնագրած ըլլամ :

Արդարեւ քիչ յետոյ կարդացուեցաւ Ալայէտտին Էրիշի վկայութիւնը, որուն մէջ կ՚ըսուէր .

«Կէօքայ դէպքին վայրը մեկնած ատեն սղագրող մը ընկերացաւ իրեն ու վայրկեանը վայրկեանին նօթագրեց տուած հրամանները, ստացած պատասխանները» :

Յետմիջօրէի նիստը երբ բացուեցաւ, Ֆ. Ռ. Զօրլու հետեւեալ հարցումը ուղղեց Կէօքայի .

— Կէօքայ կ՚ըսէ թէ Լոնտոնէն հեռաձայնով խօսած եմ վարչապետին հետ եւ թէ վարչապետը ինծի ըսած է թէ՝ «ուզածդ եղաւ, ցոյցեր կ՚ըլլան հոս» : Ուրկէ՞ լսեր է սակայն :

Կէօքայ պատասխանեց .

— Սակայն իմացայ տեղեկագրէ մը զոր լրագրող Ապիդ Պալքան յղած էր Իսմէթ Ինէօնիւի :

Ընդհ. դատախազը հարցուց թէ այն ատեն ինչո՞ւ բողոք չէր ներկայացուած Հելլէն կառավարութեան՝ ռումբի դէպքին առթիւ, եւ թէ ինչո՞ւ պատասխան չէր տրուած Աթէնակորասի այն նամակին ուր ծանր ամբաստանութիւններ էին կատարուած կառավարութեան հասցէին :

Մէնտէրէս հետեւեալ պատասխանները տուաւ .

— Նոյն օրը այս բոլորին տեղեկանալ եւ շարժման անցնիլ անկարելի էր : Գալով նամակին, Աթէնակորաս Պատրիարքը այն օրուան վիճակը գրած էր գայն : Մենք այս համոզումով մէկ կողմ դրինք զայն : Դատախազը կը հարցնէ նաեւ թէ ինչո՞ւ ընդդիմացած ենք քննութեան բացուելուն : Զանազան Պաշարման վիճակի ատեաններ հիմնուած էին : Սակայն կը բաւէր :

Նախագահը հարցուց .

— Ինչո՞ւ խորհրդարանական քննութիւն չբացուեցաւ : Ընդդիմադրութիւնը ուզած էր որ բացուի :

— Բնական էր որ Պաշարման Վիճակի ատեաններուն արդիւնքին սպասէինք : Կարելի չէ ըսել թէ ես կը տիրէի խըմբակին :

— Բայց գործնապէս այդպէս էր : Այդ դէպքին կազմակերպիչները երեւան հանելու համար պէտք էր խորհրդարանական քննութիւն բանալ : Որոշ է որ դէպքը կանխապատրաստուած էր : Եթէ դէպքէն անմիջապէս ետք քննութիւն բացուէր, անշուշտ դիւրաւ կը ճշդուէին այդ կէտերը :

(Շար.)

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ երեքշաբթի իրիկուն Ալֆոնս Հալիմի 13րդ ռաունտին գետին փըռեց իրլանտացի Ժիլրուան եւ տիրացաւ աշխարհի ախոյեանութեան եւրոպական տիտղոսին : Յանդգնութեան մէջ Հալիմա (ալժերացի) պոռաց «Ժան տ՚Արքի վրէժը լուծեցի» :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐԷՆ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կիւրսէլ զինուորական յատուկ օդանաւով Անգարայէն Արեւելեան նահանգները մեկնած է, տաջի օր : Յաջորդաբար պիտի այցելէ Մալաթիա, Կազի-Այնթապ, Տիարպէքիր՝ քրտական կեդրոններ, եւ իր ծննդավայրը՝ Էրզրում : Կը կարծուի թէ այցելութիւնը քաղաքական բնոյթ պիտի ունենայ : Արդարեւ կ՚ըսուի թէ, Ազգային Միութեան Կոմիտէն առաջքն առած է՝ հակայեղափոխական ծրագրի մը, որուն նպատակն էր կազմել քրտական հանրապետութիւն մը Արեւելեան 19 նահանգներուն մէջ : Ազգային Միութեան Կոմիտէի կողմէ վաւերացուած օրէնք մը՝ բնակչութեան տեղափոխութեան շուրջ, որ հրատարակուեցաւ Պաշտօնաթերթին մէջ, այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ շարժում մը կը կազմակերպուէր Մայիս 27էն ի վեր, նահանգներուն մէջ, քիւրտ աղաներու ղեկավարութեամբ :

Կառավարութիւնը լրագրողներուն սպարզած է բնակչութիւնը տեղափոխելու պատճառները : Ըստ իրեն, «Աղաները, հաւանաբար քաջալերուած եւ զրգռուած Սուրիայէն, Իրաքէն, Պարսկաստանէն եւ քրտական գաղտնի կազմակերպութիւններու կողմէ՝ զրկուած մարդոցմէ մեծ ճիգ թափած են շարժում մը կազմակերպելու համար» :

Նոր օրէնքին հիման վրայ, ձերբակալուած երկու հարիւրքիւրտեր պիտի զատուին, այսինքն պիտի հեռացուին իրենց ծննդավայրէն վնասուց հատուցում ստանալէ ետք ... :

Միւս կողմէ Փարիզ հասած լուրերու համաձայն 213 Քիւրտեր — սպայ, դրագէտ, փաստաբան եւ գիւղացի — ձերբակալուած են, վերջերս Սուրիոյ մէջ : Կ՚ամբաստանուին մասնակցած ըլլալու համար կազմակերպութեան մը, որ քիւրտ ժողովուրդի քաղաքական եւ մշակութային իրաւունքները կը պահանջէ, Սուրիոյ մէջ : Կ՚ըսուի նաեւ թէ գաղտնի տպարան մը երեւան հանուած է, ոստիկանութեան կողմէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՍԱԼԱՆ մամուլի ասուլիս մը տըւաւ տաջի օր : Բացառիկ յայտարարութիւններ չըրաւ, ոչ ալ յայտնութիւններ ինչպէս կը սպասուէր : Շեշտեց թէ խաղաղութեան միակ միջոցը՝ Ֆրանսական Ալժերիան է : Անդրադարձաւ Ալժերիայէն հեռացուելուն եւ տը Կոլի 1958 Յունիս վեցի հեռագրին ուղղուած բանակին, ուր Զօրավարը կ՚ըսէր — Կը կուենք որպէսզի Ալժերիան ֆրանսական մնայ » :

ՌԸՆՕ փակեց Լը Մանի իր գործատունը ցնօր տնօրէնութիւն, երեքշաբթի օրուան միջադէպերուն իբրեւ հետեւանք : Արդարեւ բանուորները տնօրէնը բանտարկած էին եւ ցոյցեր կազմակերպած իրենց 3000 ընկերներուն պաշտօնազրկման առթիւ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ երկու ականաւոր զինուորականներ մեռած են «պաշտօնի զըլուխ, արկածի զոհ երթալով» : Մառէշալ Նետիլին, ծնած 1902ին, հակօդային ուժերու ընդհանուր հրամանատար եւ պաշտպանութիւն փոխ-նախարար էր : Զօրավար Փոփլաւքի ընդհանուր սպայակոյտի օգնական-պետ էր եւ հրթիռներու մասնագէտ : Մոսկուա չըսէր թէ ի՞նչ արկածի զոհ գացած են. այսուհանդերձ նկատի առնելով երկու զինուորականներուն պաշտօնը եւ վերջերս տեղի ունեցած հրթիռներու ձախող արձակումները կ՚ենթադրուի թէ՝ զոհ գացած են անյաջողատային վերջին փորձերուն :

ՀԱՅ-ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

(Բ․ եւ վերջին մաս)

ԺԱ․րդ դարուն ալ չարունակուեցաւ Հայերու հոսանքը դէպի Սուրիա։ Այդ հոսանքին թափը բնորոշելու համար Մատթէոս Ուռհայեցի կը գործածէ «հազարս առ հազարս» եւ «բիւրս առ բիւրս» արտայայտութիւնները։ Նոր գաղթականները գլխաւորապէս կը տեղաւորէին հիւսիսային Սուրիոյ քաղաքները՝ Եդեսիա, Անտիոք, Մամբիջ, եւ Օրոնդէս գետի երկայնքով կը հասնէին մինչեւ սուրիական Կեսարիա եւ «յամենայն սահմանըս աշխարհաց այնոցիկ»։ Ըստ Լորանի, ԺԱ․ դարուն Հայերը գրեթէ մեծամասնութիւն կը կազմէին Եփրատի հովիտին եւ Միջագետքի (Հարաւային Եփրատ) բնակչութեան մէջ։ Այս պայմաններուն տակ է որ կազմուեցան Եփրատի, Օրոնդէսի եւ Հալէպի շուրջը Արեւնտանի կամ Թլուրնտանի, Անտրեւունի, Պերի, Անտիոքի հայկական իշխանութիւնները, ինչպէս նաեւ Կարկառի, Կեախթայի, Բեյթ–Բուղայի, Թլպաշարի հայկական հողատիրութիւնները։ Յայտնի է, որ այդ դարուն Պահլաւունիները բազմաթիւ տանուտիրութիւններ ունէին Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջ։

Սելճուկեան արշաւանքները անապահով վիճակ մը կը ստեղծեն Սուրիոյ մէջ եւ պատճառաւ Հայերը կը սկսին գաղթել դէպի Արեւմուտք եւ դէպի Հարաւ՝ կեանքի խաղաղ պայմաններ գտնելու համար։ Այնուամենայնիւ, ԺԲ․ դարուն բաւական կարեւոր թիւով Հայեր կ՚ապրէին հիւսիսային Սուրիոյ եւ Միջագետքի շարք մը քաղաքներուն մէջ։ Յայտնի է, որ 1179ին Հռոմկլայի ժողովին ներկայ էին Եդեսիոյ, Պերի եւ Սամոսատի վիճակաւոր հայ եպիսկոպոսները։ Հետեւաբար, Եդեսիոյ եւ շրջակայի Հայութիւնը ամբողջովին չէր գաղթած։ Բարկէն Կիւլէսէրեան կը կարծէ թէ այդ ժամանակաշրջանին կարեւոր թիւով Հայեր կ՚ապրէին Այնթապ, Տլուք, Կուրիս, Թլուրնտան, Սամոսատ, Պիր եւ Սրուճ քաղաքները։ Հայաբնակ էին նաեւ Կամուրջ, Ճիբին, Էհնէշ, Սեւերեկ, Բուջակ, Նսեպին, Թուլկուրան եւ այլ գիւղեր։ Շարք մը վաւերագիրներու համաձայն՝ 361 հայկական եկեղեցիներ կային Եդեսիոյ շրջակայ գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ։ 20րդ դարու սկիզբը կատարուած պեղումներ երեւան հանեցին Գրիգոր Նարեկացիի անունը կրող եկեղեցիի մը աւերակները, Եդեսիոյ տաճարէն ոչ շատ հեռու։

Խաչակիրներուն հետ Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորներուն հաստատած բարեկամական կապերը կործանարար հետեւանք ունեցան, մահմետական երկիրներու հայ գաղութներուն համար։ ԺԳ․–ԺԴ․ դարերուն սուրիահայ գաղութն ալ պատճառաւ կը նօսրանայ, կ՚աղքատանայ, յաջորդ դարերուն Հալէպի մէջ վերածաղկելու համար։ 1438ին, Ֆլորենցայի եկեղեցական ժողովին կը մասնակցի Հալէպի առաջնորդ՝ Յովակիմ արքեպիսկոպոսը, յանուն սուրիահայ գաղութին։ Նոյն դարուն կը սկսի գործել Հալէպի ծանօթ դպրատունը։ 1499ին Ռեզիզ Եսայիի ծախքով կը կառուցուի Հալէպի Ս․ Քառասուն Մանուկ եկեղեցին, որ կանգուն կը մնայ մինչեւ այսօր։

ԺԶ․ դարու սկիզբը Հալէպ, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ տարանցիկ առեւտուրի կեդրոն դառնալով, հոն սկսան հաւաքուիլ հայ վաճառականներ, Օսմանեան կայսրութեան զանազան կողմերէն, Կովկասէն եւ Պարսկաստանէն։ Յատկապէս Ջուղայեցիները կամ Արեւելքցիները մեծ չափերով նպաստած են արաբ երկիրներու առեւտուրի զարգացման։ Արտաւազդ Սիւրմէեան կը պատմէ, թէ այդ դարուն «Հալէպի մէջ միակ ազդեցիկ ոչ–պետական տարրը Հայերն էին, որոնց ձեռքն էր քաղաքի ամբողջ առեւտուրը»։ Անկէ զատ՝ Ջալալիներու հարստահարութիւններուն հետեւանքով շուքի մէջ մնացած կաթողիկոսանիստ Սիսը ազգային–մշակութային իր առաջնութեան դիրքը կամաց–կամաց Հալէպին փոխանցեց։ Նոյնիսկ քանի մը կաթողիկոսներ՝ Ազարիա, Պետրոս, Մկրտիչ ժամանակաւոր կերպով Սուրիա փոխադրեցին Կիլիկիոյ աթոռը։

ԺԷ․րդ դարուն տնտեսական բարգաւաճումին ընթեր կը զարգանայ նաեւ սուրիահայ մշակութային կեանքը։ Առեւտրական խաւէն դուրս եկած խոջաներ եւ չէլէբիներ ոչ միայն եկեղեցիներ եւ հոգետուններ կը շինէին, այլեւ դրամական օժանդակութիւն ցոյց կուտային Հալէպի դպրատունին, որ աւելի քան դար մը գործեց՝ արտադրելով գրչութեան եւ մանրանկարչութեան արուեստի գեղեցիկ գործեր։ Տեղեկութիւններու համաձայն, դպրատունին մէջ կ՚աշխատէին հարիւր հոգի թուղթ եւ մագաղաթ յղկելու, ձեռագիր ընդօրինակելու, կապելու եւ կազմելու համար։ Աչքի զարնող վարպետներ եղած են՝ Կանաչը, Տէր Վասիլը, Ղազարը, Աստուածատուր Ուրֆացին եւ ուրիշներ։ Այդ ձեռագիրներէն քանի մը հարիւր օրինակ մինչեւ այսօր ալ կը պահուին Հալէպի Ս․ Քառասուն Մանուկ եկեղեցիին, Երուսաղէմի Հայոց վանքին եւ ուրիշ մատենադարաններու մէջ։ Սակայն հայ վարպետները միայն հայ միջավայրով չեն գոհացած։ Աշխատած են նաեւ արաբ կերպարուեստի զարգացումին համար։ Հայ նկարիչներէն՝ Խաչատուրը, Հաննան կամ Յովհաննէսը եւ Մուսալվէրը եկեղեցիներ, մզկիթներ, պալատներ եւ բերդեր զարդանկարած են, հայկական զարդարուեստի մօթիֆներով։ Առաքել Դաւրիժեցի կը պատմէ, թէ Մինաս եւ Ակոբջան վարպետները, որոնք 1650ին Հալէպի մէջ կատարելագործած էին իրենց արուեստը, գեղազարդած են պարսիկ շահին պալատը։

Յաջորդ դարերուն սուրիահայ գաղութը կը սկսի աստիճանաբար կորսնցնել իր երբեմնի փայլը։ Յատկապէս քայքայումի ճամբան կը բռնէ 18րդ դարու սկիզբները՝ դաւանական անշահ վէճերու հետեւանքով։

Ըստ Ալեքսանդր Ռուսելի՝ 1745ին Հալէպի մէջ մնացած էին միայն 6720 Հայեր, որոնք — Հայաստանեայց եւ Հռոմէական եկեղեցիներու կողմնակիցներ — իրարու ձեռքէ կը խլէին ազգային հիմնարկութիւնները։ Սուէզի ջրանցքի բացումով (19րդ դարու կէսին) Հալէպ կը կորսնցնէ իր առեւտրական նշանակութիւնը եւ սուրիահայ գաղութն ալ շուքի մէջ կ՚իյնայ։ Դարու վերջաւորութեան Հալէպ, Քեսապ, Սուէտիա, Անտիոք, Արամօ, Ղընըմիէ, Եագուբիէ եւ այլ քաղաքներու մէջ կ՚ապրէին քանի մը տասնեակ հազար Հայեր, որոնք սակայն արաբանալու ճամբուն վրայ կը գտնուէին։

Ծանօթ է թէ առաջին համաշխարհային պատերազմէն ետք միւս արաբ երկիրներուն հետ միասին Սուրիան եւս լայն բացաւ իր դուռները, բազմահազար հայ գաղթականներուն եւ որբերու առջեւ, անոնց տալով բնակութիւն, աշխատանք եւ քաղաքացիութիւն։ Փոխադարձաբար Սուրիոյ Հայերն ալ իրենց ուժերը ի սպաս դրին Արաբներու ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական վերելքին։

1957ին, նախագահ Շուքրի Քուաթլի կը յայտարարէր. — «Մենք կը սիրենք Հայերը, որովհետեւ անոնք մեր երկրին մէջ զարգացուցին արհեստները եւ արդիւնաբերութիւնը՝ սատարելով մեր վերելքին»։

Յ. Թ.

ՖՐԱՆՍ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՈՄՆ ՊՐ. ՊԼՕ [1]
(Un Certain Mr. Blot)

«Մժ․ Թօմսընի նօթերը» եւ «Մժ․ Թօմսընի գաղտնիքը» աշխարհի մէջ նշանաւոր դարձուցին Փիէռ Տանինօն, որ ասկէ 15 տարի առաջ սկսաւ «Միջօրէականներ» վէպով ու այժմ կը հրատարակէ իր 19րդ գիրքը։

Հակառակ անոր որ ամէն կողմ անհամար վէպեր ու յուշագրութիւններ կը հրատարակուին, երգիծական գրականութիւնը քանակի տեսակէտով չափազանց ետ կը մնայ գերարտադրութեան այս շրջանին։ Սահմանափակ թիւով թատրոնի երգիծական գործերէն զատ, շատ քիչ անգամ կը խօսուի երգիծական գրականութեան մասին։ Անշուշտ մարդիկ չեն կորսնցուցած ծաղրելու, խնդալու կամ զուարճանալու փափաքները։ Ի՞նչ է ուրեմն պատճառը երգիծական գրականութեան աղքատութեան։ Զմոռնանք յիշելու որ գրեթէ միշտ այսպէս եղած է։

Պատճառը հետեւեալը պէտք է ըլլայ։

Երգիծական գրականութիւնը արուեստի գոհացում կուտայ միայն այն պարագային երբ հեղինակը միջակէն շատ վեր գրող մըն է ու ոչ միայն ի վիճակի է սուր աչքերէն վրիպած ամէն ինչ տեսնելու, այլ նաեւ ծաղրելու իր տեսած թերութիւնները գրական շնորհով ու ազնուականութեամբ։ Մարք Թուէն եւ Պ. Ծօ օրինակներ են։ Փ. Տանինօ կը քալէ առաջիններուն հետքերէն։ Իր վայելած անսահման ժողովրդականութեան պատճառները քննելով, կարելի է գտնել այն առաւելութիւնները, որոնք կը փնտռուին առաջնակարգ երգիծաբանի մը մօտ։

Երգիծական գրականութիւնը գրեթէ միշտ տարիկայական է։ Անկարելի է ընթերցող զանգուածները շահագրգռել հազուագիւտ կամ անգոյ տիպարներու կեանքը ծաղրելով։ Երգիծական գործին տիպարները ոչ միայն պէտք է ապրող ըլլան, այլ նաեւ պէտք է իրենց վրայ կեդրոնացնեն ընդհանուր բնոյթ ունեցող, իրական ու մարդկային թերութիւններ։ Որքան ընդհանուր ըլլան ծաղրուած թերութիւնները այնքան աւելի հաւանականութիւն կայ շատ թիւով մարդոց շահագրգռութեան արժանանալու։

Իրականին մէջ ընթերցողը երգիծական գործէն ամբողջական գոհացում կը ստանայ երբ կը տեսնէ որ իր թերութիւնները ծաղրուած են անոր մէջ։

Հոս է գաղտնիքը «Մժ․ Թօմսըն»ի ժողովրդականութեան։ Անգլիացի մը կը ծաղրէ Ֆրանսացիները, բայց երեւան կը բերէ Անգլիացիներու բոլոր ծաղրելի մասերը։ Երկու երկիրներու բոլոր քաղաքացիներն ալ մեծ հաճոյքով կը կարդան գործը, որովհետեւ իւրաքանչիւր հայելիի մը մէջ կը տեսնեն իրենք զիրենք։

Այս անգամ «մի ոմն Պ․ Պլօ» միջակութեան Ֆրանսացին է, որ թէ ինքզինք ու թէ իր շրջապատը կը քննէ, ընթերցողին աչքին առջեւ սիրուն ու ծաղրելի ձեւով մը ներկայացնելով հեղինակի արժանի բազմաթիւ իրական մանրամասնութիւններ։

Ծիծաղը միշտ օգտակար չէ երգիծաբանութեան համար։ Իսկական երգիծաբանը խնդացնելու համար չի գրեր։ Տեւական մը յուռետեսութեամբ ու քննադատական առողջ ոգիով մը կը գտնէ բարոյականի ու տրամաբանութեան տեսակէտով խոցելի մանրամասնութիւնները եւ անոնցմով կը ստեղծէ գրական գործ մը։ Մաքուր, ազնուական ու շնորհալի երգիծանքը, այս կերպով կը դառնայ ընկերային մեծարժէք գործ, որ անհերքելի ազդեցութիւն մը կը գործէ մարդոց վրայ։

Տանինոյի գործերը տարբեր գրական արժէք պիտի ստանային, եթէ հեղինակը բաւականացած չըլլար միայն նօթագրութեան ձեւով ու իր տիպարները դրած ըլլար արուեստով գրուած վէպի մը կամ թատերգութեան մը մէջ, ուր հեղինուած մանրամասնութիւնները առանցքը կազմած ըլլային «էնթրիկ»ին։

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Կիկերոն կ՚ըսէ տեղ մը — կարծեմ իր «Աստուածներու նկարագիրը» ուսումնասիրութեան մէջ — թէ՝ գոյութիւն ունեցած են բազմաթիւ Արամազդներ, Արամազդ մը՝ Կրետէի մէջ, Արամազդ մը՝ Ողիմպոսի վրայ, ուրիշ մը՝ այլուր, այնպէս որ Յունաստանի մէջ չկայ քաղաք մը որ չունենայ իր սեփական Արամազդը։ Բոլոր այս Արամազդներէն կազմած էին միակ մը՝ որուն վերագրուած են միւսներուն սխրագործութիւնները։ Այս պարագան լայնօրէն կը բացատրէ այն հռչակը՝ զոր կը վայելէ այս աստուածը։

Նոյն շփոթութիւնը յառաջացած է Տոն Ժուանի նկատմամբ, որուն համբաւը մօտաւորապէս կը մերձենայ Արամազդի համբաւին։ Միայն Սեվիլլան ունեցած է իր բազմաթիւ Տոն Ժուանները, մինչ ըսպանիոյ բոլոր միւս քաղաքները ունեցած են իրենցը։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ունէր իր առանձնայատուկ առասպելը։ Ժամանակը այդ բոլոր առասպելները ի մի ձուլելով կազմած է միակ Տոն Ժուան մը։

Այսուհանդերձ, մօտէն դիտելով, շատ դիւրին է զանազանել այս հերոսներէն գոնէ երկուքը՝ Տոն Ժուան տը Թենորիօն, որ, ինչպէս յայտնի է, չանթահարուած է քարէ արձանէ մը, եւ Տոն Ժուան տը Մանարան, որուն վախճանը բոլորովին տարբեր եղած է։

Այս երկուքէն մէկուն եւ միւսին կեանքը կը պատմեն նոյն ձեւով, միայն անոնց վախճանը կը տարբերի։ Ամէն ճաշակի յարմար պատմութիւնը կայ, ինչպէս Տիւսիի թատերակներուն մէջ, որոնք կը վերջանան ընթերցողներուն զգայնութեան համաձայն։

Գալով այս պատմութեան, կամ՝ այս երկու պատմութիւններուն ճշմարտութեան, անոնց իրականութիւնը անհերքելի է, հակառակ պարագային լայնօրէն վիրաւորած պիտի ըլլայինք Սեվիլլացիներու հայրենասիրական զգացումները, եթէ կասկածի տակ ձգէինք այս երկու ըստահակներուն գոյութիւնը։

Մինչեւ հիմա, օտարականներուն ցոյց կուտան Տոն–Ժուան տը Թենորիոյի բնակարանը, եւ ամէն մարդ—այն որ արուեստներու բարեկամ է—Սեվիլլայէն չէ անցած առանց այցելելու Գթութեան եկեղեցին։ Հոն կը տեսնէք Մանարայի ասպետին գերեզմանը որուն վրայ արձանագրուած է — իր իսկ փափաքով՝ իբրեւ խոնարհութիւն եւ կամ եթէ կ՚ուզէք՝ իբրեւ գոռոզութիւն — հետեւեալը. «Աքի եաւէ էլ փէօր օմպրէ քէ փուէ էն էլ մունտօ» (Աստ կը հանգչի աշխարհի մարդոց վատթարագոյնը)։

Այս բոլորէն ետք կարելի՞ է կասկածիլ։ Ճիշդ է որ ձեզ այս երկու յիշատակարանները առաջնորդելէ ետք, ձեր կիկերոնը ձեզի պիտի պատմէ թէ ինչպէս Տոն Ժուան (չես գիտեր ո՞ր մէկը) տարօրինակ առաջարկութիւններ է ըրած Ճիրալտային, եւ ինչպէս այժմ Մայր–Եկեղեցւոյ աշտարակին վրայ իր պրոնզեայ դիմանկարը ունեցող Ճիրալտան ընդունած է այդ առաջարկութիւնները։ Թէ ինչպէս, Տոն Ժուան, գինիով տաքցած գլուխով պտոյտի մը ընթացքին, երբ կ՚անցնէր Կուատալքիվիրի ձախ ափէն, կրակ ուզեց մարդէ մը որ կ՚անցնէր գետին աջ ափէն՝ սիկար մը ծխելով եւ թէ ինչպէս մարդուն բազուկը (որ ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ սատանան) այնքան երկարեցաւ որ կտրեց գետին երկու ափերը իրարմէ բաժնող տարածութիւնը եւ ներկայացուց իր սիկարը Տոն Ժուանին որ վառեց իր ծխիկը առանց այլայլելու եւ առանց օգտուիլ ուզելու իրեն եղած այս ազդարարութենէն, այնքան որ կարծրասիրտ էր ան․․․

Ես ջանացի իւրաքանչիւր Տոն Ժուանի իրեն ինկած բաժինը հանել գործուած չարիքներէն եւ ոճիրներէն։ Լաւագոյն ուրիշ միջոց մը չունենալով, պարտաւորուեցայ այստեղ ձեզի պատմել իմ հերոսէս՝ Տոն Ժուան տը Մանարայէն, որուն արկածախնդրութիւնները չեն պատկանիր Տոն Ժուան Թենորիոյի, որուն մենք այնքան ծանօթ ենք Մոլիէրի եւ Մոցարթի գլուխ–գործոցներուն շնորհիւ։

X

Կոմս Տոն Գարլոս տը Մանարա Սեւիլլայի ամէնէն հարուստ եւ ամէնէն սիրուած ազնուականներէն էր։ Իր ծնունդը անուանի էր եւ Մաւրիտանացիներու ըմբոստութեան դէմ մղած իր կռիւներուն ընթացքին ապացուցած էր թէ ստուեր չէր ձգած իր նախնիքներու քաջութեան համբաւին վրայ։

Ալփուքսարրէսներու հպատակութենէն ետք, վերադարձաւ Սեւիլիա, ճակտին վրայ սպիով մը եւ անհաւատներէն գրաւած բազմաթիւ երեխաներով որոնք մկրտելէ ետք հասութաբեր կերպով ծախեց քրիստոնեաներու։

Իր վէրքերը զինքը տգեղցուցած չէին, այնպէս որ այդ պարագան բնաւ ալ արգելք չհանդիսացաւ որպէս զի լաւ ընտանիքի պատկանող օրիորդ մը իր ձեռքը խնդրող բազմաթիւ թեկնածուներու կարգին նախապատուութիւնը իրեն տար։

Այս ամուսնութենէն ծնան նախ բազմաթիւ աղջիկներ որոնցմէ մէկ քանին ամուսնացան, իսկ միւսները ընդգրկեցին կրօնաւորական ասպարէզը։

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(1 Շար․)

Երգիծական անսուրանալի տաղանդով եւ չափազանց սիրուն ձեւով գրուած այս գործերը աւելի «գրական» պիտի դառնային անշուշտ եւ աւելի երկար կեանք պիտի ունենային, փոխանակ մնալու «աք–տուալիթէ»ի վտանգաւոր սահմաններուն մէջ։

Մի սիւ Պ. Պլօ քիչ մը ամէն ֆրանսացիի անունն է։ Ամէնէն սնօտն իսկ անցած պէտք է ըլլայ անոր հոգեկան վիճակէն – քէն, դիտած պէտք է ըլլայ նոյն ծաղրելի ժամանակակիցութիւնները եւ մտածած պէտք է ըլլայ անոր պէս։

Մեծ օրաթերթի մը կողմէ մրցում մը կը կազմակերպուի քանի միլիոնի մրցանակ մը տալու համար «միջակօրեար ֆրանսացիին»։ (Լը Ֆրանսէ մուայէնին ճշգրիտ իմաստը չի տար այս ածականը։ Նիւթական, մտաւորական ու բարոյական մարզերուն մէջ միջին դիրք մը գրաւող ֆրանսացին է խնդրոյ առարկան)։

Պ. Պլօ խուրաքանչիւր հարցումի փոխանակ ա՛յո կամ ո՛չ պատասխանելու, իր տեսակէտները կը պարզէ գրքին հատուածներուն մէջ։ Մրցումը կը շահի եւ կը տիպուի հարուստ եւ սնօտ դասակարգերուն մէջ մտնել։ Առիթ մըն է այս հեգնելու համար այդ դասակարգերուն թերութիւնները, որոնց խուրաքանչիւրին կը յատկացնէ հատուած մը։ Իվերջոյ, դրամը կը հանի եւ կը վերադառնայ նախկին դիրքին։

Ֆրանսացի ընթերցողը չուտով կը ճանչնայ ինքզինքը կամ դրացին Պր. Պլօյի անձին մէջ։ Ֆրանսացիները որոշ չափով ճանչցող օտարն ալ իր ծանօթութիւնները կ'ամբողջացնէ այս գիրքը կարդալով, իսկ Ֆրանսայի անծանօթ ընթերցողը, երբ յառաջացէմ ու քաղաքակիրթ երկրի մը քաղաքացի է, որոշ չափով կը գտնէ իր շրջապատի գործի մարդիկը, սնօտներն ու հարուստները։ Այս կերպով ընդհանուր եւ միջազգային շահեկանութեան, արժանի կը դառնայ այս գիրքը։

Սրամիտ դիտողութիւններ, սիրուն կերպով բանուած իմաստուն խօսքեր եւ մեր օրերու ընկերութեանց անհատները չահագրգռող նիւթերու մասին հեղինակին արտայայտութիւններ լեցուն են գրքին մէջ։

Ընթերցողը այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ տարիներ չարունակ բազմաթիւ մարդիկ ճշգրտութեամբ նօթագրած են իրենց բոլոր դիտողութիւնները եւ յանձնած են հեղինակին։ Արդարեւ դժուար է ենթադրել որ հեղինակ մը նախորդ նմանօրինակ գործերուն մէջ նօթագրած նիւթերը առանց կրկնելու, միայնակ յաջողի անհամար, նոր նիւթեր գտնել կարճ ատենի մէջ։ (15 տարուան մէջ 19 գիրք գրած է)։

Գիրքը զարդարուած է Փիէռ Փաժէսի կողմէ պատրաստուած բազմաթիւ սիրուն գծագրութիւններով։

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

(1) Pierre Daninos, Libr. Hachette, 1960 Paris

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԸ ԻՐ ԲԵՐՆՈՎ...

«Հայկական ջարդերու և տարագրութեան կազմակերպիչներն ալ ազգին բեղցուած էին յանցանքը. պէտք է իրենց պատիժը կրեն 6–7 Սեպտ.ի հեղինակները»

Կը գրէ Պուրհան Ֆելեք

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Պուրհան Ֆելեք կը գրէ 6 – 7 Սեպտեմբերի դէպքերուն մասին.

«Ես պատահմամբ արտասահման կը գտնուէի այդ աղէտի օրերուն։ Երբ լուրը իմացայ եւրոպական թերթերէն, սաստ – ցայ։ Վերադարձիս, չողենաւին մէջ, դեմոկրատ երեսփոխաններ համաձայն էին թէ կառավարութեան մէկ գործն էր աս. եւ թէ ամէն պարագայի Մենտերէս պէտք է հրաժարէր։ Երկիր վերադառնալէ յետոյ, բերնէ բերան իմացանք թէ ասիկա կազմակերպուած էր Պայարի։ Մենտերէսի եւ Զորլուի կողմէ։ Ցուցափեղկեր, յետոյ քանդուած վաճառատուներ յետոյ սրբավայրեր եւ գերեզմաններ, եւ ի վերջոյ զօրքին միջամտութիւնը, Պաշտպանութեան Վիճակ, դատավարութիւններ ... Բնաւ յանցաւոր չկայ ... Ազգային պոռթկում է եղեր աս։

«Զրպարտութեան նայեցէք։ Հայկական ջարդերու եւ տարագրութեան ատեն ալ կազմակերպիչները ազգին բեռցուցած էին յանցանքը։ Այն ազգին՝ որուն բազմաթիւ անհատները ըլլայ այս դէպքին, ըլլայ այն դէպքին, իրենց կեանքը վտանգած են իրենց դրացիները, բարեկամները պահելու համար, եւ երբ չեն կրցած՝ անոնց սուգը բռնած են ազգականներուն հետ։

«Ի սէր Աստուծոյ, այս տեսակ կառավարութիւն կ'ըլլա՞յ։ Կառավարութիւն մը, որ պաշտօն ունի պաշտպանելու եւ պահպանելու ժողովուրդին ինչքը, կեանքը եւ պատիւը, օրէնքէ դուրս կը ձգէ հատուած մը։ Ի՜նչ խիղճ, ի՜նչ մարդկութիւն է աս։

«Պաշտպանման Վիճակը բռնի նետեց բազմաթիւ մարդեր։ Ամիսներով ներսը մնացին, յետոյ բոլորն ալ անպարտ արձակուեցան։ Որովհետեւ անոնց պարագլուխները բռնած էին թէ հրամանը կառավարութենէն առած էին։ Բնական է որ, եթէ դատապարտուէին պիտի ազդակէին, թէ այսինչը կամ այնինչը գիբենք դրդած, հրաման տուած էր իրենց։ Այն թալանողները եւ չինծու յեղափոխականները չափը անցուցած էին։ «Վոհմակ»ները հրկիզած, փլցուցած, գողցած, քաղաքը աւերած էին։ Որովհետեւ այն ատեն բերնէ բերան չրջեցաւ թէ ոստիկանութեան հրամայուած էր չդպիլ այդ մարդոց։ Արդէն ոստիկանութեան վիճակն ալ յայտնի էր։ Իսթանպուլի ոստիկանութիւնը, որ Ապրիլ 28ին Պէյազիտի մէջ կրակելով սպաննեց երիտասարդ ուսանողներ որոնց ձեռքը պայուսակէ ուրիշ բան չկար, միակ փամփուշտ մը չէր արձակած 6 – 7 Սեպտեմբերին։ Մինչ Ոստիկանութիւնը հակառակ հրաման ստացեր է, զօրքին հրաման կուտան։ Զինուորականը կ'ըսէ.— «Ոստիկանութիւնը չյաջողեցա՞ւ։ Նախ դուք կատարեցէք ձեր պարտականութիւնը եթէ չըրաւ՝ մենք կուգանք։ Գրաւոր հրաման մը տուէք»։

«Թուրքիոյ վարկը կը չքանայ։ Գանձը 120 միլիոնի վնաս մը կը կրէ, ոչ իսկ մէկ հոգի պատասխանատու կ'ըլլայ այս բոլորին։ «Ազգային զգացումներու պոռթկում» կ'ըսեն կ'անցնին։

«Այսօր պէտք է տեսնուի սոյր հաշիւը։ Անոնք որ ազգային պոռթկումի տարազը հագցուցին այն ոճիրներուն որ գործուեցան Թուրքիոյ մէջ ինչքի, կեանքի եւ պատիւի դէմ, անոնք որ յեղուզակութիւնը, ոճիրը ներմուծեցին կառավարելու ձեւերուն, պէտք է պատժուին որպէսզի այլեւս ոչ ոք համարձակի այդպիսի բան մը ընել»։

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի օր Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Յակոբ Տէր Յակոբեանի մահուան քառասունքին առթիւ։ Պատարագիչ եպիսկոպոսը, Մանուկեան Սրբազան, յիշեց ողբացեալին աւելի քան յիսուն տարուան ազգային եւ եկեղեցական բեղուն գործունէութիւնը եւ յայտնեց թէ Այրի Տիկին Յակոբ Տէր – Յակոբեան եւ զաւակները 5.000 Ն. Ֆ. նուիրած են Փարիզի եկեղեցւոյն՝ յաւերժացնելու համար իրենց ամուսնոյն եւ հօր յիշատակը։ Հոկտեմբեր 23էն ի վեր, արդարեւ, եկեղեցւոյ մուտքին ձախ պատին վրայ արձանագրուած է Յակոբ Տէր Յակոբեանի անունը՝ եկեղեցւոյ բարերարներու չարքին։

Անշուշտ մեր ազգային կեանքի պատմութեան մէջ Յակոբ Տէր – Յակոբեանի անունը կար ու կը մնայ ոչ թէ իբրեւ բարերար, այլեւ, ինչ որ աւելի գնահատելի է եւ դժուար, իբրեւ իմացական արժէք, գրագէտ, հրապարակագիր եւ արժէքաւոր մտաւորական։ Յակոբ Տէր – Յակոբեան կը սիրէր լեզուն, գիրը, հայ դպրոցը։ Իբրեւ եկեղեցւոյ վարչութեան անդամ, գրաղած է մանաւանդ կրթական գործով (որուն յանձնախումբին նախագահն էր), փափաքելի էր որ նկատի առնուէր այս կէտը եւ նուիրատուութիւնը յատկացուէր եթէ ոչ ամբողջութեամբ գոնէ մեծ մասով եկեղեցւոյ կրթական ձեռնարկներուն, վասնզի եկեղեցւոյ տէրտէր ... ... եւ տուող չատ ունինք, բայց դպրոցի՝ ոչ։

ԴԱՍԵՐ՝ ԱՌՕՐԵԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԱՄԷՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ՝ ՍԷՐՆ Է

Փարիզի մէջ կը ճանչնամ երիտասարդ կին մը, որ կարճ ատենէն յաջողեցաւ աչքի զարնել ոչ միայն Ֆրանսայի այլ նաեւ բեմապարի (պալէ) միջազգային պարողներու մէջ։ Օր մը, հարցուցի իրեն. «Ի՞նչպէս կը բացատրէք ձեր յաջողութիւնը։ Բնականաբար, արտակարգօրէն լաւ պարուհի մըն էք։ Բայց, չատեր կան։ Ի՞նչպէս առաջ եկաք։ Տաղա՞նդն էր։ Ջի՞րքն էր»։

«Ոչ, ըսաւ ան։ Ընդհակառակն։ Ծնողքս չատեր կը ճանչնային Օփերային մէջ եւ այսպէս՝ որոշեցին որ Բեմապարի դպրոցը երթամ։ Չէի ուզեր, բայց, չատ պզտիկ էի եւ պէտք է հնազանդէի։ Հետեւեցայ դժնդակ դասերու եւ մասնաւոր դասեր առի պառաւ իտալուհիէ մը, որ հռչակաւոր պարուհի էր երիտասարդութեանը։ Զայն սիրեցի։ Բայց, չատ չարաչար չաչխատեցայ։ Կը յուսայի որ, եթէ չյաջողէի, ծնողքս պիտի հրաժարէր այդ գաղափարէն։ Պառաւ տիկին Մանցին բոլորովին յուսահատած էր։ Յաճախ կ'ըսէր. «Մեղք։ Միւս բոլոր աղջիկներէն աւելի չատ տաղանդ ունիս եւ կը վատնես թէ քու եւ թէ իմ ժամանակը»։

Օր մը, երբ դասի համար տունը գացի, զայն գտայ անկողինին մէջ, ծանր հիւանդ։ Թոքատապ ունէր։ Տասնըհինգ տարեկան էի այն ատեն։ Զայն չատ կը սիրէի։ Մօրմէս խնդրեցի որ արտօնէ զայն խնամել։ Ան՝ չափազանց երախտապարտ եղաւ։ «Զաւակս, ըսաւ, չատ բարի ես ինծի հանդէպ եւ սակայն, կեանքիս ամէնէն մեծ հիասթափութիւններէն մէկն ես... Ինչպէս գիտես չատերու սորվեցուցի։ Կրնայիր վերջինը եւ լաւագոյնը ըլլալ... Հիմա՝ կը մեռնիմ ու քեզմէ բացարձակապէս յուսահատած եմ»։

Կը յուսամ թէ՝ զայն լաւ խնամեցի։ Գէթ այդպէս ըսին բժիշկները։ Բայց, ան մեռաւ գրկիս մէջ։

Անոր մահը, վերջին խօսքերը, վիշտը, այնքան տպաւորութիւն գործեցին վրաս, որ ուխտեցի անոր մահուան մահիճին վրայ։ Ուխտեցի բեմապարի լաւ պարուհի մը ըլլալ օր մը։ Այն օրուընէ ամէն ինչ փոխուեցաւ։ Օփերայի բեմապարի ուսուցիչը աչխեցաւ արձանագրած յառաջդիմութենէս։ Հազիւ չորս տարուան պէտք ունեցայ հասնելու համար գագաթը եւ ասիկա՝ անոր համար որ պառաւ կին մը սիրած էի, խղճի խայթ ունէի։ Հարցուցիք յաջողութեանս գաղտնիքը։ Հիմա՝ գիտէք»։

Զայն լսելով խորհեցայ թէ՝ ասիկա ոչ միայն իր յաջողութեան գաղտնիքն էր այլ նաեւ չատ մը աչխեցուցիչ եւ հրաշալի յաջողութեանց։ Յաջողութեան համար պէտք է բուռն զգացում մը եւ եթէ այդ զգացումը սէրն է, աւելի լաւ։ Այր մարդը՝ որ կ'աչխատի արժանի ըլլալ իր սիրած կնոջ։ Հայրը՝ որ կ'աչխատի ապահովել կեանքը իր զաւակներուն։ Քաղաքագէտը, որ կ'աչխատի, որովհետեւ կը սիրէ իր երկիրը եւ կ'ուզէ զայն փրկել։ Ասոնք ամէնը՝ կ'աչխատին լաւ ու չարաչար։ Սիրոյ գործ մը, յաջող գործ մըն ալ ըլլալու հաւանականութիւններ ունի միշտ։

ԱՆՏՐԷ ՄՈՐՈՒԱ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Եւ դու, Տիրիթ, չե՞ս չարախօսում արդեօք։

Տիրիթը չատապունեց։

— Երդւում եմ, արքայ, իմ՝ արքայական պատուով եւ քո ծիրանիով։

Թագաւորի դէմքով ստուեր անցաւ, եւ նա գլուխն իջեցրեց, որ նշան էր, թէ տեսակցութիւնն աւարտուեց։ Տիրիթն այդ զգաց եւ աջը բարձրացրեց։

— Կենդանութիւն արքային, — ասաց նա ետ – ետ գնալով, ինչպէս կարգ էր թագաւորից հեռանալիս։

Նա դուրս եկաւ խոնարհումով, նրա հետ եւ Վարդ իշխանը։

×

Երբ նրանք ելան եւ դուռը ծածկուեց նրանց ետեւ՝ Արշակին պաշարեցին վաղուց նրա հոգում նիրհած կասկածները եւ ինչ որ նոր մտքեր ու տարակոյսներ։ Լըսածը որքան անակնկալ, նոյնքան եւ վրդովիչ էր։ Գնէլը Բիւզանդիոնում ունի բարեկամներ ... արդեօք նա այնտեղից չէ՞ եկել յատուկ նպատակով՝ գահը գըրաւելու մտադրութեամբ ... Արդեօք այդ նպատակով չէ՞ բիւզանդիոնից բերած ոսկեղէնը ընծայաբերել իր բարեկամ նախարարներին եւ այդ ... Թագաւորից դժգոհ նախարարներն անշուշտ կ'անցնեն նըրա կողմը։ Հարկաւ ... Նրանք եթէ մինչեւ այսօր, մինչեւ այժմ լուռ էին, այսուհետ կարող են ելնել իր դէմ ... Ահա ինչու Կամսարականը եւ Վահեւունին չեն գիջում իրենց բերդերը, — մտածում էր Արշակը գահասրահում երթեւեկելով, երբեմն միայն կանգ առնելով ու պատուհանից բակի ծառերին նայելով։

Ինչպէս փոքր առաջ, Վարդ իշխանի հետ խօսելիս, այնպէս էլ այժմ նայում էր Արշակը այդ ամէնին եւ ոչինչ չէր տեսնում։ Նա տարուած էր իր մտքերով, զարմացած էր՝ իր լսածով։ Նա գտնում էր, որ բնաւ էլ անհաւանական չէ մի այդպիսի չար խորհուրդ ... չէ՞ որ Գընէլը Բիւզանդիայից վերադառնալով, իրօք չիջեւանեց իր մօտ՝ Վաղարշապատի պալատում, այլ դերադասեց Կուաչը՝ կոյր պապի դղեակը ... Բայց գա թերեւս այն պատճառով, որ գիտէ, թէ արքայապոյններին արգիլուած է բնակուել մայրաքաղաքում։ Սակայն չէ՞ որ այցելութիւնը արգիլուած չէ. Գնէլը պէտք է իմանար այդ ...

Եւ Արշակին թւում էր, թէ այդ վարմունքի մէջ եղել է անշուշտ մի խորհուրդ. գիտաւորեալ անտեսում գուցէ, ինչ եւ կապւում է Տիրիթի հաղորդածների հետ, եթէ միայն նրա խօսքերը չափազանցութիւն չեն կամ սուտ ... Պէտք է ասել, որ Արշակը անվերապահ չէր հաւատում Տիրիթին եւ մտածում էր, որ նա գուցէ եւ ճիշդ չէ, գուցէ եւ դատել է արտաքուստ, գուցէ եւ գժտուել է Գնէլի հետ, զրպարտում է նրան՝ թագաւորի համակրանքին արժանանալու ... Բայց ինչո՞ւ պիտի զրախօսէր Տիրիթը, — մըտածում էր Արշակը։ — Կարող էր գուցէ սխալուել, բայց ոչ ստել կամ զրպարտել, քանզի պիտի խորհէր, որ իր հաղորդածը ինքը՝ թագաւորը կարող է ըստուգել եւ ... զրախօսութեան կամ զըրպարտութեան դէպքում՝ պատժել չարաչար։ Ոչ, հաւանաբար, կայ մի բան ...

«Դա, — ասում էր Արշակը մտքում, — կարող է լինել եւ ճշմարիտ դաւ։ Եւ դա անշուշտ կատարւում է արքայահօր դըրդումով ... Պարզ է հիմա, թէ ինչու էր արքահայրը ցանկութիւն յայտնում, անդամ խնդրում, որ Գնէլը, Բիւզանդիայից դարձին, բնակուի իր մօտ ... Ու ես ընդառաջ գնալով նրա ցանկութեան, խախտեցի հին կարգը. թոյլատու եղայ, որ Գնէլը բնակուի Կուաչում եւ ահա ...»։

Այստեղ Թագաւորն ընդհատեց իր մըտածումները, որովհետեւ այդ պահին դըրան վարագոյրի ետեւից լսուեց մի նուրբ ձայն, որ ասում էր յունարէն.

— Կարելի՞ է, Բազիլեւս։

Արշակը դադրեցրեց երթեւեկը, չոկեց նախ կապայի օձիքը, ապա կարմիր գօտին ու պատասխանեց նոյնպէս յունարէն.

— Համեցիր, Բազիլեւս։

Հանդարտօրէն ներս մտաւ համաչափ կազմուածքով մի երիտասարդ կին՝ կապոյտ աչքերի պաղ հայեացքով ու զուսպ շարժումներով, իրանը չիտակ, մազերը հարթ – հաւաք սանտրած ու ոսկի հերկալներով ամրացրած։ Նրա կաթնաճերմակ դէմքը ձուաձեւ էր, յունական ուղիղ քթով եւ բարձրաթոռ բարակ յօնքերով։

Օ՛լմպիա Թագուհին էր։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Պ. Էտուար Պենլեան խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր կնոջ՝

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՊԵՆԼԵԱՆԻ
(ԾՆԵԱԼ ՓԱՆՈՍԵԱՆ)

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 22ին, Լոնտոն:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 14·30ին, Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Քենզըլ Կոին գերեզմանատունը:

Բնակարանի հասցէն.—

The Orchard, 25a Arthur Rd.
Wimbledon London SW 19

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Պենլեանի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Համբարեան եւ զաւակը Յովակիմ Համբարեան, Այրի Տիկին Մարիամ Կըկըեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Նարգուհի Տէմիրճեան, Յակոբ Համբարեան, Յակոբ Համբարեան (Էլմէզեան), ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 8·30ին ընդհ. մեռելոցի տօնին առթիւ Ս. պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ Տէր Վարազ քհնյ. Աւագեան, գլխաւորութեամբ Պ. Գ. Մարտիրոսեանի: Նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի հանգուցեալ Գուրգէն Տապաղեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Փարիզի եկեղեցւոյ քարտուղար Պ. Ս. Գարակէօզեանի ձեռամբ, Իսի լէ Մուլինոյէն Տիկին Զատիկեանի Տէսինի եկեղեցւոյս նուիրած հարիւր Ն. Ֆ.ի գումարը:

30-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, 5 Մարտ, 1961, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին, Սալ տը լա Շիմի:
28պիս, Րիւ Սէն Տոմինիք:

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին
եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին:
Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBE Ի
Շքեղ սրահին մէջ
20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ
Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. ժագլին Փափազեան:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:
Մուտքը ազատ է:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8·30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3, Պ. Ոզունեանի սրճարանը (Փլաս տը լ'Ապաթուար):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ:

Ճոխ պիւֆէ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթանասունամեակը կը տօնուի այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Րիւ Ժէի սրահին մէջ:

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Սօքրնեղբայրեան ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Կը խօսի Ընկ. Մ. ՄԻՐՁԷ:

Խնամուած գեղարուեստական բաժին տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն կողմէ:

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ խմբական տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի պարախումբին կողմէ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նըւագահանդէսը (մրցանակաւոր Ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին:

SALLE MOLIÈRE Ի ՄԷՋ
(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն:

Կը մասնակցին.— Մարիզ Ռըկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի,), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տընիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի):

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի Հայուհեաց մասնաժողովի կողմէ կազմակերպուած է պարահանդէս մը, Դեկտեմբեր 17ին:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան կողմէ

վերամուտի Ա. դասախօսութիւն

Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ

Դասախօս՝ Ընկ. Ե. ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Ազգութեան գաղափարը, ըստ Դաշնակցական եւ համայնավար հասկացողութեան:

Այս դասախօսութիւնները վերապահուած են Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներուն:

Արձանագրութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն
Maison de la Chimie

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ
ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբին:

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին քաղաքապետարանի սրահը, Րիւ Վոլթէռ, Ալֆորվիլ:

Սիրով կը հրաւիրուին կազմակերպութիւններն ու հասարակութիւնը:

Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց.— Շարանթօն Էքոլէն առնել թիւ 103 օթօպիւսը, ոչ թէ 203ը եւ իջնել Րիւ տը լ'Ունիօն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն–Պլէօի սրահը, (Սընօն):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վըրայ:

×

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին, Կիրակի օր, ժամը 16ին, դպրոցի սրահը, ընկերահամակրական ճաշով:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, Քաֆէ Րեժան: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Կարտանի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ:

Օրակարգի խիստ կարեւոր հարցեր տեղւոյն վրայ:

Մասնաճիւղին անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՍԵԲ. ՆԱՀԱՆԴ. Մուրատ Ուսումնասիրաց բոլոր իր անդամները եւ համակիրները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Խրիմեան դպրոցը: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնըւիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Դաշնակցութեան Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ իրիկունը Րիւ Տինուաժի սրահին մէջ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ
ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եզանակին առաջին պարահանդէսը
Զանազան անակնկալներ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ՝

Mlle Marie-José Neuville (Երգչուհի, կիթառով)
Mlle Térésa — M. Pablito (Սպանական պարեր)
եւ ՄԵՆԱՊԱՐԵՐ ՍՕՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԷՆ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres **Attractions** **Tombola**

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը: ՓՐՕվանս 77–73 ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

KINOPANORAMA
60, Avenue de La Motte-Piquet
PARKING ILLIMITÉ TEL.: FON. 50-50

UN FRANÇAIS A MOSCOU

ԱՐԱՐԱՏԸ
ԵՐԵՒԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ (Զանգեզուր, ձիաւորները, ծաղկեփունջ, հովիւները)
ԿՐԵՄԼԻՆԻ ԱՆԾԱՆՕԹ ԳԱՆՁԵՐԸ

Հինգշաբթի, Շաբաթ, Կիրակի եւ տօնական օրերը՝ երկու ցերեկոյթ 14·30 եւ 16·50, Շաբթու մէջ 15·30
Շաբթու մէջ 2 երեկոյթ 19·15 եւ 21·35

Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ Հոկտեմբեր 29էն Նոյեմբեր 3, ամէն օր երկու ցերեկոյթ (14·30 եւ 16·50) եւ երկու երեկոյթ (19·15 եւ 21·35):

Տոմսերը կարելի է առնել 13 օր առաջ ժամը 11էն 19 եւ Աժանները՝ Գին՝ 4·45 եւ 7·50 Ն. Ֆ.

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ

"ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ"
ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
ՍԱԼԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԸ ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷՔ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՍՑԷՆԵՐՈՒՆ

Յառաջ.— Փարիզ
Հրանտ – Սամուէլ գրատուն.— 51, Rue Mr.-le-Prince, PARIS (6e)
Ճաշարան Արթիւր.— 5, Rue Augustin Thierry
Եկեղեցիի դիւանատունը.— 15, Rue Jean Goujon, PARIS (8e)
Եւ երգչախումբի վարչութեան մօտ:

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22 Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — VENDREDI 28 OCTOBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8937 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4738

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐԸ ԻՐ ԿԱՐԳԻՆ

Ոճրագործ ու ջարդարար Իթթիհատի յաջորդութիւնը վարակած է ամբողջ Թուրք ժողովուրդը։ Մտայնութիւն, որ աւելի քան կէս դարէ ի վեր արմատ ձգած է անոր ուղեղին ու հոգիին մէջ։

Մուսթաֆա Քեմալի օրով էր, որ ջարդուեցան տասնեակ հազարաւոր Հայեր Մարաշի, Հաճընի, Իզմիրի, Սեւ Ծովի եւ Անատոլուի այլ շրջաններուն մէջ։

Իր օրով էր, որ առանց որեւէ հատուցումի գրաւուեցան Հայոց «լքեալ» գոյքերը, միլիառներու արժէքով։

Իր օրով էր, որ Թուրքիայէն մեկնող հայերու անցագրին վրայ չվերադառնալու պայմանը արձանագրուեցաւ՝ պարտադիր կերպով։

Իր օրով էր որ կնքուեցաւ Լօզանի դաշնագիրը (24 Յուլիս 1923), որուն մէջ Հայաստանի եւ Հայութեան անունները իսկ չեն յիշատակուած։

Իր հիմնած կուսակցութիւնը Իթթիհատական նոյն մոլեռանդ քաղաքականութիւնը հետապնդեց ոչ–Թուրք տարրերու հանդէպ։

Իր յաջորդը Իսմէթ Ինէօնիւ նշանաւոր դարձաւ վարլըք վէրկիսիով (ունեւորութեան տուրք), որ տունը քանդեց հարիւրաւոր Հայերու եւ որուն մասին ցարդ կը խօսին Հալէբ, հակառակորդ դեմոկրատները՝ ոչ թէ սրտցաւութեամբ, այլ պարզապէս զայն վարկաբեկելու նպատակով։

Իթթիհատական նոյն ոճրագործ մտայնութիւնն էր, որ մղեց Դեմոկրատ կուսակցութեան վարիչները, — Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետն ու նախարարները — սարքելու 1955 Սեպտեմբեր 6–7ի աւերոր նախճիրը։

Այժմ որ գահազուրկ են Դեմոկրատները, Մայիս 27ի յեղափոխութեան հերոսները առիթը կ'օգտագործեն՝ վարկաբեկելու համար անկեալ իշխանութիւնը։

Զանգուածային ձերբակալութիւններն ու Եասը Ատայի դղրդագին դատավարութիւնը Թուրքիոյ սահմանները գլել–անցնելով արձագանգ գտած են միջազգային մամուլին մէջ։

Օտար թղթակիցներ լայն սիւնակներ կը տրամադրեն իրենց թերթերուն մէջ՝ դատավարութեան մանրամասնութիւններուն։

Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերը անգամ մը եւս արձագանգ կը գտնեն Հանրային կարծիքին առջեւ։ Թուրքիոյ երէկուան վարիչ դէմքերը կը վարկաբեկուին իբրեւ պարզ ոճրագործներ, որոնք կանխամտածուած ձեւով կազմակերպած էին յոյն եւ հայ վաճառատուներու եւ եկեղեցիներու կողոպուտն ու քանդումը։

Զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլ եւ իր ընկերները կ'ուզեն միանգամ ընդ միշտ հրապարակէն քշել Ճէլալ Պայարը, Ատնան Մէնտէրէսը, Ֆաթին Րիւշտիւ Զօրլուն եւ դեմոկրատ կուսակցութեան վարիչները, բոլորովին քանդել անոնց կազմակերպութիւնը, որպէսզի ասպարէզը բաց մնայ իրենց առջեւ։

Հակառակ իրենց առաջին օրերու երդումներուն ու խոստումներուն, Անգարայի յեղափոխութեան հերոսները նպատակ չունին երբեք հրապարակէն քաշուելու։ Մեղրի կարասը իրենց տրամադրութեան տակ է հիմա։

«Աղբին ապրանքը ծով է, հօտաւորը խող է» կ'ըսէ Թրքական առածը։

Յաւիտենական ճշմարտութիւն է այս, մանաւանդ Թուրքիոյ համար։ Գաղափարը, խիղճը, բարոյական սկզբունքները ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն այնտեղ։ Իրաւունքը զօրաւորինն է։

Կիւրսէլի ձեռքն է այսօր իշխանութիւնը։ Յօժար կամքով պիտի չհրաժարի երբեք անկէ։ Իւրաքանչիւրը իր կարգին։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏ. 6–7Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Դատախազը միջամտեց.

— Մենտերէս երեք անգամ տեսակցեր է Աթենակորասի հետ։ Ի՞նչ ըսեր էք։

Մենտերէս.— Չեմ յիշեր թէ քանի անգամ հանդիպում ունեցանք։

Նախագահը.— Վկայութիւն կայ։

Մենտերէս.— Լաւ, ի՞նչ խօսեր ենք (խնդուքներ սրահին մէջ)։

Դատախազ.— Սեպտեմբեր 6–7ին կուսակալը պէտք էր ոստիկանական միջոցներ ձեռք առնէր։ Ինչո՞ւ յապաղեր է։

Կէօքայ.— Օգոստոս 26ին ինծի տեղեկացուցած էին թէ զօրքը պատրաստ վիճակի մէջ կը սպասէր։ Մենք իրենց չէինք ըսած որ վերջ գտած էր այդ վիճակը։

Դատախազը.— Ֆուատ Քէօփրիւլիւին ինչո՞ւ համար կանխակալ կարծիքով մը հազարաւոր հայրենակիցի ձերբակալութիւնը հրամայած էք։

Քէօփրիւլիւ.— Նախ ոչ մէկ փաստ կը կոթնի այն պնդումը թէ ես հրամայած եմ ձերբակալել համայնավարները։ Սակայն կը կարծուէր թէ համայնավարները դեր ունէին այս գործին մէջ։ Ես բաժնեցի այս կարծիքը։

ՎԿԱՆԵՐԸ

Ամբաստանեալներուն հարցաքննութենէն յետոյ կարգը եկած էր վկաներու հարցաքննութեան։ Որոշուեցաւ լսել նախ հինգ վկաներ որոնք արդէն իբր արգելափակեալ կը գտնուին Եասը Ատայի մէջ։ Առաջին վկան էր Նուրետտին Աքնոզ, որ յայտարարեց.

— Անգարայի մէջ կը փոխարինէի ցամաքային ուժերու հրամանատարը։ Հեռաձայնով ինծի հրամայուեցաւ ստանձնել Պոլսոյ Պաշարման Վիճակի հրամանատարութիւնը։ Սեպտեմբեր եօթի առտուն կուսակալութեան պաշտօնատունը հրաւիրուեցայ։ Ճ. Պայար շատ յուզուած էր։ Թուրքիա դժնդակ դիրքի մէջ է, երկրորդ անգամ ըլլալով դուք պիտի փրկէք զայն, ըսաւ։ Նախ խորհեցայ թէ համայնավարները ըրած էին։ Բայց դատարանին մէջ յայտնի եղաւ թէ անոնք չէին։ Տեղեակ չեմ թէ Մենտերէս եւ ընկերնե՞րը կազմակերպած էին դէպքը։

Նախագահը.— Ձեր վկայութեան մէջ ըսեր էք թէ լսած էիք որ կառավարութեան կողմէ նիւթուած էր դէպքը։

Աքնոզ.— Չեմ յիշեր թէ այդպիսի բան մը ըսած ըլլամ։

Յետոյ լսուեցաւ նախկին քաղաքապետ Քեմալ Այկիւն, որ յայտարարեց.

— Եթէ սկիզբէն միջոց ձեռք առնուէր, կարելի էր առաջքն առնել դէպքերուն։ Ես ոստիկանի չհանդիպեցայ Թաքսիմի եւ Պէյօղլուի մէջ։

Յետոյ վկայեց Պոլսոյ երեսփոխան Ալեքսանտրոս Հաճոփուլոս որ պատմեց թէ Էտիրնէքափը բնակող մայրն ու հայրն ալ յարձակումի ենթարկուած են։ Դատախազը հարցուց թէ իրենց տանը մերձակայքը ոստիկանատուն կա՞ր։ Կար, պատասխանեց Հաճոփուլոս, որ ըսաւ թէ դէպքերը կանխապատրաստուած ըլլալու չէին։ Մինչդեռ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերուն վաղորդայնին Հաճոփուլոս Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած էր։

«Ոչ մէկ հայրենակից այստեղ ոչ գերի է, ոչ պատանդ։ Յանցանքը կը պատկանի բոլոր անոնց որոնք գրգռած են զանգուածները։ Պիտի խօսիմ ապահովութեան կազմակերպութեան ոչ թէ անտարբերութեան, այլ թոյլտուութեան մասին։ Ձեզի օրինակ մըն ալ տամ 200–300 հոգի նաւակով կղզի գացած, քանդելէ յետոյ խոյս տուած են։ Եթէ կղզիի ոստիկանութիւնը ուզէր, չէ՞ր կրնար արգիլել ըլլալ այդ քանի մը հոգիին։ Դէպքերուն հանդէպ դիտողի դիրքին մէջ մնացին։ Իմ տանս քովիկը ոստիկանատուն կայ։ Հակառակ ասոր, թալանողները տունս կործանեցին, 80ամեայ հայրս եւ մայրս իրենց անկողիններէն քշկռտեցին։ Տան առջեւ գտնուող ոստիկան–զինուորներն ալ հանդիսատեսի պէս կը դիտէին...»։

Յաջորդ նիստը բացուեցաւ Երկուշաբթի օր, Պայար եւ Խօքմէն դատարան առաջնորդուեցան ժամը 9.30ին, Ատեանը որոշեց Սահմանադրութեան բռնաբարման նիւթին միացնել շան դատը, որով այս դատին վճիռն ալ յետաձգուեցաւ։ Այս որոշումին ընթերցումէն յետոյ Խօքմէն դուրս հանուեցաւ, Պայար սրահին մէջ մնաց։ Այն ատեն, սրահ առաջնորդուեցան Սեպտեմբեր 6–7ի պատասխանատուները գլխաւորութեամբ Մենտերէսի։ Ընդհ. դատախազը առաջարկեց նախ լսել Ճօշկուն Քըրճա անուն վկայ մը որ այդ շրջանին ՆԱԹՕյի Թուրք պատուիրակութեան Բ. քարտուղարն էր եւ որ փեսան էր Ֆ. Քէօփրիւլիւի։

Ատեանին նախագահը հարցուց վկային թէ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերը կանխաւ կազմակերպուա՞ծ էին։ Վկան պատասխանեց.

— Օգոստ. 27–30ին ծածկագիր հեռագիր մը անցաւ ձեռքս։ Այս հեռագիրը Լոնտոնի մեր դեսպանատունէն ղրկուած էր Մենտերէսի եւ հետեւեալը կ'ըսէր.— «Ամէն ջանք ի գործ կը դրուի Անգլիացիներուն պարտադրելու համար ձեր տեսակէտը, մամուլն ալ հրատարակութիւն կ'ընէ, սակայն պէտք է որ վարչապետարանը պէտք եղածը ի գործ դնէ եւ այս ուղղութեամբ հրաման տայ շահագրգռուողներուն»։ Սկսայ մտածել թէ ի՞նչ կրնար ըլլալ այս հեռագրին իմաստը։ Երբ Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերը պատահեցան, մտքիս մէջ իրարու կապեցի հեռագիրը եւ այդ դէպքերը։ Թուրք կառավարութիւնը յանկարծ քաղաքականութիւն փոխած էր, եւ որպէսզի ցոյց տայ թէ այդ փոփոխութիւնը ուժ կը գտնէ ժողովուրդին մէջ, խորհած էր այդ ձեռնարկը կատարել։ Նկատելով որ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերը տեղի ունեցած էին այնպիսի շրջանի մը՝ երբ ցոյց ընելը արգիլուած էր, կը նշանակէր թէ դէպքերը կանխամտածուած էին կառավարութեան կողմէ։ Թուրան Կիւնէշ ալ ինծի պատմեց թէ 12 Սեպտեմբեր 1955ին, Դեմոկրատ խմբակին մէջ տեղի ունեցած Սեպտեմբեր վեցի վերաբերեալ վիճաբանութիւններէն յետոյ դուրս ելած ատեն Ֆ. Ռ. Զօրլու ըսեր է. «Ինչո՞ւ կը մեծցնէք այս դէպքը, որ մեր դիրքը զօրացուց Լոնտոնի մէջ»։

Դատաւորը հարցուց.

— Ծածկագրին մէջ տրուած հրամանները կարելի՞ է կապել Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերուն հետ։

— Իմ տրամաբանութիւնս այդ եզրակացութեան կ'առաջնորդէ զիս։

— Ի՞նչպէս եղաւ որ իբր վկայ ներկայացաք այս դատին։

— Ես դիմեցի։

— Այդ ծածկագիրը թղթածրարին մէջ կը գտնուի՞։

— Անկասկած։

Զօրլու խօսք ուզեց եւ ըսաւ.

«Այս հեռագիրին մէջ, զոր Անգարա ղրկած էի, ես ըսել կ'ուզէի որ կառավարութիւնը շփում կատարէ Անգլիացիներուն եւ Ամերիկացիներուն հետ։

Նախագահը ըսաւ.

— Կը լուսաբանուինք երբ այդ հեռագիրը գտնուի։

Ընդհ. դատախազը պատասխանեց.

— Այդ հեռագիրը չի գտնուիր թղթածրարին մէջ։

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՊԵԼԵԱՆ գրական մրցանակը ստացաւ Սէն–Ժոն Փէրս, բուն անունով Ալեքսի Լեժէ, ֆրանսացի բանաստեղծը։ Ալեքսի Լեժէ, Կուատըլուփ ծնած է 1887ին եւ դիւանագէտի փայլուն ասպարէզ մը ունեցած է, իբրեւ դեսպան, ապա Պրիանի աջ բազուկը եղած է, երբ ըսած է.— «Թերթ մը՝ ծառի մը մահն է»։ 49 տարուան ընթացքին 10րդ անգամն է որ Ֆրանսա Նոպելեան գրական մրցանակին կ'արժանանայ։

«ԱԼԺԷ արիւնալի օր» մը պիտի ապրի Նոյեմբեր մէկին, Ալժերիոյ կռիւներուն վեցերորդ տարեդարձին առթիւ, ըստ Ալժ. Ազատ. Ճակատի որոշումին։

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ զայրացած են Թագուհիին օդանաւին միջադէպին առթիւ։ Ծանօթ է որ գերման երկու հալածիչներ իբրեւ թիրախ առած էին Թագուհիին «Քոմեթ»ը եւ քանի մեթր մօտէն անցած։ Էլիզապէթ Բ. եւ իշխան Ֆիլիփ հազիւ ազատած էին։ Քննութիւն բացուած է եւ Ատենաուըր անձամբ ցաւ յայտնած է բայց բրիտանական մամուլը կատղած է։

ՄԱԼԿԱՇ Հանրապետութեան նախագահ՝ Ցիրանանա եւ կինը Փարիզ ժամանեցին, առջի օր։ Տը Կոլ, Տըպրէ եւ կառավարական անդամներ Օռլի գացած էին դիմաւորելու համար, Ֆրանսայի պաշտօնական հիւրը։ «Անկախութիւնը հեռացնելու փոխարէն, կը մօտեցնէ մեր երկու երկիրները» յայտարարած է Ցիրանանա, Օռլիի մէջ։

ՄՈՊԻՒԹԻՒԻ զինուորները պիտի հեռանան Լէոփոլտվիլէն։ Որոշումը տրուած է Քոնկոյի ՄԱԿի ուժերու հրամանատարութեան կողմէ եւ ստացած իր հաւանութիւնը։

ՍԱԼՎԱՏՈՐԻ մէջ պետական հարուած տեղի ունեցած է, երիտասարդ սպաներու կողմէ։ Նախագահը՝ Եոզէ Լէմիւս Կուաթեմալա ապաստանած է, կարգ մը հետեւորդներով։

ԱՊԻՃԱՆԻ խորհրդաժողովը վերջացած է։ Կը մասնակցէին ափրիկեան ութ երկիրներու ղեկավարներ (Քամըրուն, Քոնկօ, Քոթ տ'Իվուար, Տահոմէ, Վերին–Վոլթա, Մաւրիտանիա, Նիկերիա, Սենեկալ եւ կարգ մը երկիրներու դէտեր, բոլորն ալ ֆրանսական նախկին գաղութներ)։ Խորհրդաժողովի ընթացքին քննութեան առած են, ինչպէս ցոյց կուտայ միացեալ ղեկոյցը, Ալժերիոյ, Քոնկոյի եւ Մաւրիտանիոյ հարցերը։

ՌԸՆՕՅԻ Լը Մանի գործարանը, որ երկու օրէ փակուած էր տնօրէնութեան եւ բանուորներու միջեւ պատահած միջադէպի մը պատճառաւ, վերստին բացուեցաւ։

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ Մարոքի գահաժառանգը՝ Մուլէյ Հասան յայտարարած է.— «Երեք շաբաթէն կամ մէկ ամիսէն բոլորովին նոր եւ ծանր ազդակ մը պատճառ պիտի դառնայ, որ փոխուի Ալժերիոյ հարցին բնոյթը»։ Իշխանը մերժած է ըսել, թէ՝ իր խօսքը համայնավար Չինաստանի կամ Խ. Միութեան միջամտութեան մասի՞ն է թէ ուրիշ նորութիւն մը կայ։

ՓԱՐԻԶԻ եւ Պոնի միջեւ կնքուած համաձայնութեան մը հիման վրայ գերմանացի 2400 զինուորներ Ֆրանսա եկած են։

ԱԼԺ. ԱԶԱՏ. Ճակատի օգնող նոր ցանց մը երեւան ելաւ Փարիզի մէջ, վեց հոգի ձերբակալուեցան։ Կեդրոնատեղին էր զուիցերացի Քօվըր–Կրըի մը բնակարանը։ Ուրիշ երկու օտարականներ ալ մաս կը կազմէին այդ ցանցին։

ՔԱՍԹՐՕՅԻ ընդդիմադիր ուժեր ցամաք ելած են Քուպայի մէջ, ըստ Հաւանայէն հասած կարգ մը լուրերու։ Կառավարութիւնը զինուորական ուժեր ղրկած է, երկրին զանազան կողմերը։

ԱՆԿԱԽՆԵՐ դէմ են որ կառավարական «քննիչներ» ղրկուին Ալժերիա։ Ծանօթ է որ «Միութիւն Նոր Հանրապետութեան Համար» կուսակցութեան համագումարը նման բանաձեւ մը քուէարկած էր։

''ԱԶԱՏԱԳՐՈՂ''ՆԵՐԸ

Մեր մէջ կը գործէ «հայրենասէր», նոյնիսկ «գեր – հայրենասէր» ճակատ մը, որ խոստացած է, գրեթէ երդում ըրած է ազատագրելու ինչ որ... ազատագրուած է արդէն, բայց իր բախտին ձգած է ինչ որ պէտք ունի ազատագրուելու:

Այս ճակատը, «հայրենասէր», նոյնիսկ «գեր – հայրենասէր» ըլլալով հանդերձ, մերժելով հանդերձ իր «հայրենասիրութիւն»էն փոքրիկ բաժին մըն ալ մեզի գիջիլ, յաճախ մեզմէ կը պահանջէ, որ երթանք... գրաւենք Թրքահայաստանը: Եւ կը մեղադրէ մեզ, որ հայրենասիրութեան մէջ դաս չենք առներ իրմէ...:

Այսպէս՝ «հայրենասէր», նոյնիսկ «գեր-հայրենասէր» այս ճակատը չորս տարի առաջ ուխտեց — եւ քանիցս վերանորոգեց իր ուխտը — բռնագրաւումէ ազատագրել... Անթիլիասը, Ցունաստանի, Գարսկաստանի, Լիբանանի եւ Ա. Մ. Ն.ի Հիւսիսային Նահանգի եկեղեցիներն ու եկեղեցական հաստատութիւնները: Եւ գրեթէ ամէն օր յայտարարեց, թէ ցորչափ «ազատագրուած» չեն այս հաստատութիւնները, Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը պիտի նկատէ «հերձուած», իսկ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ «Հերձուածապետ»:

Կ'ուզենք հաւատալ, որ աջէն – ձախէն հաւաքուած այս «գեր – հայրենասէր»ները իրապէս փափաքող են ազատագրելու ոչ թէ արդէն ազատագրուածը, այլ չազատագրուածը: Ուստի՝ դիւրացնելու համար իրենց աշխատանքը, պիտի ջանանք ամփոփ ցուցակ մը ներկայացնել՝ դեռ չազատագրուած, բայց ազատագրելի եկեղեցիներու, վանքերու, տաճարներու, աղօթատեղիներու եւ այլ վանական ու եկեղեցական հաստատութիւններու:

Մխիթարեան Միաբանութեան անխոնջ մշակներէն Հ. Գար. Զարբհանալեան, իր չահեկան մէկ գործին՝ «Պատմութիւն հայերէն դպրութեան» երկրորդ հատորին մէջ (Վենետիկ, 1905), կը գրէ.

«Բազմաթիւ էին վանորայք, Հայաստանի ամէն կողմերը ցրուած, բայց շատերուն վրայ որոշ տեղեկութիւնք կը պակսին: Մենք անոնց գլխաւորներուն անուանքը միայն նշանակելով գոհ ըլլանք, առանց ժամանակագրական կարգի մը. մանաւանդ որ շատերն երկար դարերու կեանք եւ արդիւնք ունեցած են» (էջ 187):

Բաջարի վանականը ապա անոնց առանուն կը յիշատակէ այս «բազմաթիւ վանորայք»ը, որոնք ցրուած են ի սփիւռս աշխարհի, բայց մանաւանդ զոյգ Հայաստաններու եւ Կիլիկիոյ մէջ:

Հետաքրքրութեան համար տանք քանի մը վանքերու անուններ, «գլխաւոր»ներուն մէջ գլխաւորներէն: Ահաւասիկ.

«Ահավանք, ի Վասպուրական:
«Աղթամար, ի Ռշտունիս:
«Ամենափրկիչ, ի Մոկք գաւառի:
«Ամրդոլու վանք, ի Բաղէշ:
«Այրի վանք, ի Սիւնիս:
«Անանիա առաքելոյ վանք, ի հիւսիսակողմն Երեւանայ:
«Անապատ Սիւնեաց, ի սահմանս Տաթեւու:
«Աստուածածնի վանք, ի Կիլիկիա:
«Արքակաղին, ի Սիս:
«Բարձրբերդ, ի սահմանս Կիլիկիոյ:
«Գեղարդայ վանք, ի սահմանս Գառնոյ:
«Գլակայ վանք կամ Իննակնեան, ի Տարօն:
«Գլաձոր վանք, ի Վայոց Ձոր:
«Թլայ վանք, ի Բալու:
«Խնդրակատար Աստուածածին, ի Բաղէշ:
«Կարմրակայ վանք, ի Վան:
«Կոռնոսի վանք, ի Տիգրանակերտ»:
Եւայլն, եւայլն, եւայլն:

Հայր Զարբհանալեանի ցանկը, որ պակասաւոր է անշուշտ, եւ ուր «գլխաւոր»ները միայն յիշատակուած են, կը ներկայացնէ երկու հարիւր տասնեւչորս վանքեր, մեծ ու փոքր, անուանի կամ ոչ-անուանի:

Այս վանքերէն զատ, միայն Թրքահայաստանի մէջ, կային անշուշտ նաեւ հազարաւոր եկեղեցիներ, տաճարներ, աղօթավայրեր ու մատուռներ, որոնք նոյնպէս ազատագրուած չեն եւ նոյնպէս ազատագրելի են:

«Գեր – հայրենասէր»ներու ճակատը, ինչպէս կը տեսնուի, մեծ դեր մը ունի կատարելիք, իր հայրենասիրութիւնը վաւերական դարձնելու եւ անով նաեւ մեզ վարակելու համար:

Մեր յիշատակած — մանաւանդ չյիշատակած — վանքերն ու վանական հաստատութիւնները պէտք ունին ազատագրուելու եւ ազատագրողներու: Բոլորն ալ բռնագրաւուած են ոչ թէ անդրոյ եւ անանուն «հերձուածող»ներու, այլ դարաւոր թշնամիին կողմէ:

Կը կարծենք, թէ աւելի լաւ է, որ այս թշնամիին դէմ ուղղուին «գեր – հայրենասէր»ներու ճակատին մարտկոցները:

Անցնինք հիմա «արեւելեան կողմէ աշխարհի»:

Ա) Երեւանի կամ Արարատեան թեմին մէջ կային, նախ քան առաջին աշխարհամարտը, 643 եկեղեցի, 47 վանք եւ 788 քահանայ:

Բ) Վրաստանի կամ Իմերեթի թեմը ունէր 356 եկեղեցի, 17 վանք եւ 370 քահանայ:

Գ) Ղարաբաղի թեմը իր մէջ կը հաշուէր 208 եկեղեցի, 14 վանք եւ 236 քահանայ:

Դ) Շամախի (Բաքու)՝ 38 եկեղեցի, 40 քահանայ:

Ե) Աստրախան՝ 39 եկեղեցի՝ 40 քահանայ:

Զ) Նոր Նախիջեւան — Պեսարաբիա՝ 43 եկեղեցի, 3 վանք, 73 քահանայ:

Ընդամէնը 1327 եկեղեցի, 81 վանք եւ 1547 քահանայ:

Կը հարցնենք մեր «հայրենասէր»ներուն.— Ի՞նչ մնացած է հիմա այս հազար երեք հարիւր քսանըեօթը եկեղեցիներէն, 81 վանքերէն եւ հազար հինգ հարիւր քառասունեօթը քահանաներէն:

Բայց դեռ չենք հաշուած Մանթաշեանի շինել տուած Վեհարանը, մատենադարանը, ձեռնագրատունը, գանձատունը, տպարանն ու ճեմարանը, վանական շէնքերը, Սեւանի մենաստաններն ու վանքերը, Մայր Աթոռի սեփական եօթը գիւղերը, այլ հաստատութիւններ եւ հասութաբեր կալուածներ, որոնք քառասուն միլիոն ոսկի ռուբլիի հսկայ հարստութիւն մը կը ներկայացնէին:

Ի՞նչ կը կարծեն «գեր –հայրենասէր»ները, կ'արժէ՞ թէ չարժեր ազատագրել բոլոր այս եկեղեցիները, վանքերը, եկեղեցական եւ վանական հաստատութիւնները, շէնքերը, կալուածները եւ քառասուն միլիոն ոսկի ռուբլիի վիթխարի հարստութիւնը:

Եթէ կ'արժէ, ի՞նչ բանի կը սպասեն. իսկ եթէ չարժեր, ապա ուրեմն ինչո՞ւ կը ծառայէ այսքան տարուան անձանձրոյթ ու արուեստական պայքարը Անթիլիասի դէմ, որ ազգային է եւ բնաւ պէտք չունի ոչ ազատագրուելու եւ ոչ ալ մանաւանդ «ազատագրող»ներու:

Ուրիշ առթիւ ըսած ենք, հիմա նորէն կը կրկնենք.— Մեր «գեր – հայրենասէր»ները միլիոններ կը ծախսեն աղքատիկ վանք մը «ազատագրելու» համար, բայց մոմ մը իսկ չեն վառեր Անթիլիասի տաճարին մէջ:

Արդեօք ա՞յս «հայրենասիրութիւն»ն է, զոր կ'ուզեն ներշնչել մեզի քսանըորդ դարու ապաժաման «ուխտապահ»ները:

Բայց այդ տեսակ «հայրենասիրութիւն» քանի մը պերդուտով կարելի է գնել Պէյրութի կամ Բերլինոյ մանրավաճառներուն մօտ:

Եւ թող դադրին այլեւս մեզի կեղծ հայրենասիրութիւն վաճառելէ:

Յոգնա՛ծ, ձանձրացա՛ծ ենք...

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

''ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ'' ՓՈՂՈՑ
ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Զբօսաշրջիկներով լեցուն ինքնաշարժը դանդաղ կը յառաջանայ Փրակայի փողոցներէն: Հիացումով կը դիտենք ճարտարապետական գեղեցիկ յուշարձանները, բազմերանգ ծաղիկներով եւ թուփերով հարուստ հանրային պարտէզները: Ինքնաշարժը կը մտնէ մայրաքաղաքի նորակառոյց թաղերէն մէկուն մէջ: Ամենուրեք գեղեցիկ նոր աւարտած շէնքեր: Զարմանքով նկատեցինք, որ իրարու մօտ շարուած հսկայ եւ միանման շէնքերու մուտքերուն վրայ զանազան կենդանիներու նկարներ փորագրուած են: Զբօսապտոյտը վարողը բացատրեց, թէ նկարները փոքրիկներու համար են, որպէսզի չխալին տունէ – տուն: Կը շարունակենք շրջագայիլ փողոցէ փողոց, երբ յանկարծ զբօսապտոյտը կազմակերպող առաջնորդը յայտարարեց յաջորդ փողոցին անունը՝ «Երեւանեան»: Ինքնաշարժին մէջ նստած Երեւանցիներս պահ մը չհաւատացինք մեր ականջներուն: Առաջնորդը նորէն կրկնեց եւ մեր կասկածը փարատեց: Գնահատելով հայ զինուորներու Փրակայի մէջ ցոյց տուած քաջագործութիւնները, Չեխ կառավարութիւնը մայրաքաղաքին փողոցներէն մին՝ ամէն Հայու սրտին խօսող՝ Երեւանի անունով կոչած է: Երեւանի անունը յաճախ լսեցինք Փրակայի մէջ, երբ ծանօթացանք չեխ կամ սլովաք դպրոցականներու: Պէտք չկար երկար – բարակ բացատրելու թէ ո՛րտեղացի էինք, ո՛ւրկէ եկած էինք, քանի որ մեր մայրաքաղաքը ճանչցուած է ամէն տեղ, ամէնուն կողմէ: Եւ սակայն ոչ միայն անոր համար, որ Փրակայի, Բռնոյի, Կառլովի, Վարիի խանութներուն մէջ տեւաբար կարելի է գտնել «Երեւան»ի քոնեակը եւ կամ լսել Ա. Այվազեանի եւ Ա. Բաբաջանեանի երգերը Երեւանի մասին, որոնք շատ տարածուած են Չեխոսլովաքիոյ մէջ, այլեւ որովհետեւ Երեւան արդէն մեծ քաղաքի վերածուած է, հինաւուրց Փրակայի կէսին չափ բնակիչ ունի եւ հայ ժողովուրդի հոգեւոր մշակոյթի խակական կեդրոնն է: Անոնք Երեւանը կը ճանչնան ոչ միայն իբրեւ հայ երգիչներու, գրողներու, երգահաններու, աստղաբաշխներու եւ ակադեմիկոսներու հայրենիք, այլեւ արդիւնաբերական քաղաք մը, որուն պիտակը կրող հաստոցներն ու մեքենաները կրնան դիմանալ ամենադժուարին քննութիւններուն:

Հարկ է նշել թէ չեխ ժողովուրդը հայ մշակոյթին հետ ծանօթացնելու գործին մէջ, մեծ դեր ունեցած է Փրակայի համալսարանի փրոֆէսէօրներէն Նշան Մարտիրոսեան, որ քառասուն տարիէն աւելի է որ Փրակա կ'ապրի:

1927ին, անոր եւ չեխ ծանօթ հեթաբան Յր. Հրոզնիի աջակցութեամբ Փրակայի Կառլովի համալսարանին մէջ հայագիտական դասընթացք մը կը կազմակերպուի: Տարիներ շարունակ դասախօսած է եւ ունեցած բազմաթիւ աշակերտներ, որոնց մէկ քանին յայտնի փրոֆէսէօրներ են ներկայիս, եւ կը դասախօսեն նոյն համալսարանին մէջ՝ զբաղելով միաժամանակ հայագիտութեամբ: Հետեւելով իրենց ուսուցչին օրինակին, որ բանաստեղծ Սամօ Վերների օգնութեամբ չեխերէնի թարգմանած է հայ դասական գրականութեան կարգ մը գոհարները, ինչպէս «Աբու Լալա – Մահարին», անոնք յաջողութեամբ թարգմանած են Շիրվանզադէի «Քաոս»ը (Բ. Բարեշ), իսկ Ց. Եղիշեան Վ. Անանեանի պատմուածքները, եւայլն: Աշակերտներուն աշակերտներն ալ կարեւոր աշխատանքներ կատարած են: Փրակայի համալսարանի

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Տոն Կարլոս տը Մանարա կը յուսահատէր իր անունը շարունակող արու զաւակ մը չունենալուն համար, երբ բարի օր մը մանչ զաւակի մը աշխարհ գալով իր ուրախութիւնը կատարեալ եղաւ:

Այնքան անձկութեամբ սպասուած այդ զաւակը՝ Տոն Ժուան — մեր այս իրական պատմութեան հերոսը — իր հօրը եւ մօրը կողմէ առարկայ եղաւ չփացումի, ինչպէս կ'ըլլան մեծ անունի մը եւ մեծ հարստութեան մը ժառանգորդները, եւ իր հօրը պալատին մէջ ոչ ոք կը համարձակէր հակառակիլ իր կամքին ու փափաքին:

Միայն թէ մայրը կը ցանկար որ իր զաւակը ըլլար իրեն նման հաւատացեալ մը, իսկ հայրը կը փափաքէր որ իր յաջորդը ըլլար քաջ, իրեն պէս:

Կոմսուհին անսահման գգուանքներով, տասը նուէրներով կը ստիպէր երախային սորվիլ կրօնական ծէսերը եւ պարտաւորիչ աղօթքները: Կը քնացնէր զայն կարդալով անոր աստուածային հէքեաթներ:

Միւս կողմէ, հայրը, իր զաւկին կը սորվեցնէր Սիտի եւ Պերնար տը Քարփիոյի երգերը, կը պատմէր անոր Մավրիտանացիներու ըմբոստութեան պատմութիւնը եւ կը ստիպէր փոքրիկը որ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն նիզակ նետէ, նետեր արձակէ, նոյնիսկ հրացան գործածէ պարտէզին մէջ զետեղուած Մավրիտանացի մը ներկայացնող խրտուիլակին վրայ...

Կոմսուհիին աղօթարանին մէջ կար Մոռալեսի չոր ոճով գծուած նկար մը, որ կը ներկայացնէր քաւարանի սարսափները: Նկարիչը երեւակայած էր տանջանքի բոլոր տեսակները եւ զանոնք ներկայացուցած այնպիսի ճշգրտութեամբ մը որ Հաւատաքննութեան պաշտօնեան ոչինչ պիտի գտնէր հոն սրբագրելի...

Այդ նկարին մէջ քաւարանի սահմանուած հոգիները կը գտնուէին տեսակ մը քարայրի մէջ, որուն գագաթէն կը տեսնուէր նեղ լուսանցք մը: Այդ բացուածքին եզերքը կար հրեշտակ մը, որ իր ձեռքը կ'երկարէր հոգիի մը որ դուրս կու գար ցաւի վայրէն, մինչ միւս կողմը՝ տարեքոտ մարդ մը, ձեռքը բռնած համրիչ մը, երկիւղածութեամբ կ'աղօթէր: Այս մարդը նկարին նուիրատուն էր, որ զայն պատրաստել տուած էր Հիւէսքայի մէկ եկեղեցիին համար: Իրենց ըմբոստութեան ընթացքին, Մավրիտանացիները քաղաքը՝ կրակի տուած էին եւ եկեղեցին քանդած, սակայն նկարը՝ հրաշքով մը մնացած էր անեղծ: Մանարայի կոմսը զայն բերած էր իր հետ եւ անով զարդարած իր կնոջ աղօթարանը:

Սովորաբար, փոքրիկ Ժուանը ամէն անգամ երբ կը մտնէր իր մօր աղօթարանը, երկար ատեն անշարժ կը դիտէր նկարը, որ թէ կը սարսափեցնէր եւ թէ կը գրաւէր զինքը: Մանաւանդ փոքրիկը չէր կրնար իր աչքերը հեռացնել նկարին վրայ գտնուող մարդէ մը, որուն պլլուած օձ մը կարծես կը ջանար անոր աղիքները դուրս հանել, մինչ մարդը կախուած էր խարոյկի մը վրայ եւ աչքերը դարձուցած լուսանցքին եզերքը աղօթելու դրաղած ծերունիին, կը հայցէր անոր աղօթքներուն միջնորդութիւնը զինքը այդ տանջանքէն ազատելու համար...

Կոմսուհին կը փութար իր զաւկին բացատրելու թէ՝ այդ դժբախտ մարդը տանջանքի էր ենթարկուած որովհետեւ թերացած էր իր կրօնական պարտականութիւններուն մէջ, ծաղրած էր քահանայ մը եւ կամ անտարբեր գտնուած էր եկեղեցիին հանդէպ: Յետոյ, կը բացատրէր թէ՝ նկարին մէջ գտնուող հոգեւորը կը թռչէր դէպի արքայութիւն, հոգին էր Մանարա ընտանիքին մէկ անդամին, որ անկասկած այպանելի արարք մըն էր գործած եւ սակայն Մանարայի կոմսը անոր համար աղօթած եւ այնքան նուէրներ էր ըրած որ յաջողած էր իր ազգականը արքայութիւն ղրկել եւ անոր հոգին փրկել քաւարանի երկար տանջանքներէն...

— Այսուհանդերձ Ժուանիթօ, կ'աւելցնէր կոմսուհին, ես ալ օր մը այդպէս պիտի տանջուիմ եւ միլիոնաւոր տարիներով պիտի մնամ քաւարանին մէջ եթէ դուն չմտածես իմ յիշատակիս հոգեհանգիստ կատարել տալ: Գիտես, շատ գէշ բան է ցաւի մէջ թողուլ մայր մը որ սնուցած է իր զաւակը...

Այն ատեն, փոքրիկը կը սկսէր արտասուել եւ եթէ գրպանը դրամ ունենար, կը պատրաստ էր տալու զանձանակ մը կրող առաջին խնդրարկուին, յօգուտ քաւարանի հոգիներուն...

Երախան երբ կը մտնէր իր հօրը առանձնասենեակը, հոն կը տեսնէր գնդակներէ ծակծկուած զրահներ, սաղաւարտ մը՝ որ Մանարայի կոմսը կրած էր Ալմերիայի յարձակումի պահուն եւ որ իր վրայ կը կրէր մահմետականի մը եաթաղանին հետքը, նիզակներ, մավրիտանական սուրեր, անհաւատներէն գրաւուած դրօշակներ:

— Այս եաթաղանը, կ'ըսէր կոմսը, առած եմ Վեժերի քատիին ձեռքէն, որ երեք անգամ հարուածած է գիս, նախ քան որ վերջ տամ իր կեանքին: Այս դրօշակը կը կրէին Էլվեր լերան ըմբոստները: Անոնք աւերած էին քրիստոնեայ գիւղ մը, երբ հասայ քսան ձիաւորներով:

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(2 Շար.)

ուսանողուհի Լ. Մոթալովան բնագրէն թարգմանած է Ա. Իսահակեանի մէկ հատընտիր երկը, իսկ վերջերս առանձին գրքոյկով չեխերէնի թարգմանած է Չարենցի «Լենինն ու Ալին»: Այս շնորհալի աղջիկը, որ մաքուր կը խօսի հայերէնը, քանի մը տարի առաջ Կրակով (Լեհաստան) գտնուած միջոցին կ'ուսումնասիրէ այնտեղ պահուած հայերէն ձեռագիրները եւ այս մասին փոքրիկ ուսումնասիրութիւն մըն ալ կը գրէ :

Չեխոսլովաքիայի մէջ մեծ հետաքրքրութիւն կայ հայ երգին եւ երաժշտութեան նկատմամբ: Հայ երգին լաւագոյն տարածողներէն եղած է փրոֆ. Եօզէֆ Շմոլիցը, որ եօթը տարի դասաւանդած է Թեհրանի երաժշտանոցը եւ իր հայ բարեկամներուն եւ աշակերտներուն շնորհիւ մօտէն ծանօթացած հայ երաժշտութեան : Զանէն աւելի կը գնահատէ Կոմիտասը, որուն գործերէն կը նուագէ յաճախ: Այստեղ ճանչցուած եւ սիրուած երգահաններ են Ա. Սպենդիարեանը եւ Ա. Խաչատուրեանը :

Հաճելի անակնկալ մըն էր իմանալ թէ չեխ երգահանները յատուկ ուշադրութիւն ցոյց կուտան հայ գեղջուկ երգերու մասին: Երաժշտագէտ փրոֆ. Ալբերտ Պէկ Նշան Մարտիրոսեանի կնոջ Արուսեակի աջակցութեամբ Արեւմտեան Հայաստանի Խուռնավիլ գիւղի քանի մը երգերը ձայնագրած է, որոնք յետագային չեխերէն թարգմանուած եւ Փրակայի ազգ. օփերայի երգչուհի՝ Շտեպանկա Շտեպանովայի մեկնաբանութեամբ, ձայնասփռուած են Փրակայի ձայնասփիւռէն: Ուրիշ ծանօթ երգիչներ եւս երգած են այդ երգերը : Յիշենք այդ երգերէն մէկ քանին՝ «Փչէ, հովիկ, փչէ, լեռները ձիւն բեր» (Կարօտի երգ), «Վարդենի բլլայի, գուռդ բունէն» (Սիրերգ), «Մեր փեսին գօտին Շամէն է եկեր» (Հարսանեկան երգ), «Օրօր, օրօր, օրօր, որ քունդ տանի» (Օրօրոցի երգ) եւն.: Երեւանի ձայնասփիւռի վարչութիւնը միջոցներ ձեռք առած է կորուստէ փրկելու համար այդ երգերը:

Փրակա գտնուած միջոցիս հետաքրքրուեցայ նաեւ հայերէն ձեռագիրներով : Անգամ մը, Ստրահովեան գրադարանին մէջ պտըտած միջոցիս ուշադրութիւնս գրաւեց ձեռագիր մը, որուն տակ «Հայկական ձեռագիր» նշանակուած էր: Սակայն հայկական չէր, այլ հին վրացական՝ Խուցուրի կոչուած գիրով, որուն արտակարգ նմանութիւնը Մեսրոպեան տառերուն՝ շփոթութեան մէջ ձգած է գրադարանի աշխատակիցները : Միակ հայերէն ձեռագիրը որ տեսայ՝ Երեւանի մէջ գրուած Կանոնագիրք մըն էր, որ պահ գրուած է Կառլովի համալսարանին ձեռագրատան մէջ:

Ժամանակի սղութեան պատճառաւ չկըրցայ այցելել Պատմական Թանգարանը, ուր, ի թիւս բազմաթիւ արժէքաւոր նըմոյշներու, պահուած են Կլադնոյի մօտ վերջերս գտնուած Տիգրան Բ.ի եւ հայկական ուրիշ դրամներ : Նշան Մարտիրոսեանի տուած՝ Հայկին կարծիքով հայկական դրամները Չեխոսլովաքիա եկած են Հռոմէացի զինուորներու ձեռքով, երբ հոն եկած են կռուելու համար կելտական ցեղերու դէմ: (Հայկ այս առընչութեամբ յօդուած մը պատրաստած է):

Հանդիպումներու եւ խօսակցութիւններու ընթացքին պարզուեցաւ, որ Չեխերը մեծ փափաք ունին ծանօթանալու հայ եւ չեխ բարեկամական եւ մշակութային կապերուն: Հիմակուհիմա դժուար իրագործելի է, քանի որ դեռ չէ ուսումնասիրուած երկու ժողովուրդներու միջեւ գոյութիւն ունեցած կապը, որ անտարակոյս հին պիտի ըլլայ, չէ՞ որ Լեհաստան, Ռումանիա եւ Ուկրանիա հաստատուած հայ վաճառականներուն սիրած վայրը եղած է Չեխոսլովաքիան: Այս մասին չեն պակսիր տեղեկութիւններ :

Առեւտրական կապերէն զատ, կան նաեւ զինուորակ. համագործակցութեան ուշագրաւ օրինակներ: 1410ին տեղի ունեցած Գրիւնվալդի ճակատամարտին՝ Տեւտոնական միաբանութեան գերմանացի ասպետներուն դէմ ուս-ուսի կռուած են հայ եւ չեխ զինուորները եւ յաղթած : Այնուհետեւ հայ զինուորները կամ հայկական սակրաւորները եւ տեգաւորները, ինչպէս կը կոչուէին այն ժամանակ, մասնակցած են Չեխիոյ մէջ տեղի ունեցած կռիւներուն: Ծանօթ է, որ 1422ին լիթուանական զօրքեր օգնութեան կը հասնին Հուսեան շարժումին եւ ութ տարի շարունակ կը պայքարին գերման կայսրութեան ուժերուն դէմ: Լիթուանական օգնութեան հասնող զօրքերուն մէջ կային Ռուսեր, եւ Ուկրանացիներ, հաւանաբար նաեւ Հայեր: Հետաքրքրական այս տեսակէտը, որ ի դէպ կը կարօտի լուսաբանութեան, յայտնած է Լվովի պատմաբան Ն. Կրիվենոս: Այսուհանդերձ, մէկ բան պարզ է, որ միջին դարէն սկսեալ բարեկամութիւն եւ համագործակցութիւն գոյութիւն ունեցած է Չեխերու եւ Հայերու միջեւ: Այդ բարեկամութեան մէկ լաւ ապացոյցն է Փրակայի «Երեւանեան» փողոցը :

Վ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

« ՔՈՆՍԹԱՆՍ »

Ժամանակակից անգլիական գրականութիւնը, մասնաւորաբար թատերական գըրականութիւնը, իրաւամբ կը պարծենայ իր մէկ հանճարեղ ներկայացուցիչով՝ Սոմըրսէթ Մոմ:

Անգլիացի այս ծանօթ գրագէտ - թատերագիրը Փարիզ ծնած է 1874ին:

Գրականութեան անդաստանը մուտք գործելէ առաջ, Մոմ ընդգրկած է բժշկական ասպարէզը եւ իբրեւ ճարտար վիրաբոյժ՝ երկար ատեն աշխատած է Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքին՝ Լոնտոնի մէջ:

Իր զբաղումներուն շնորհիւ, մեծանուն բժիշկը, յաճախ առիթն ունեցած է այցելելու Լոնտոնի խոնարհ թաղերը եւ հոն տիրող ընկերային անհաւասարութեան հետեւանքով առաջացած թշուառութիւնը իրեն ներշնչած են գրել վէպ մը՝ «Լիզա տը Լամպէթ»ը, որուն մէջ սկսնակ գրողի մը համար ապշեցուցիչ համարուող արուեստով մը նկարագրած է թշուառ մարդոց անօրինակ կեանքը: Եւ այս եղած է Մոմի մուտքը գրականութեան մէջ, երբ տակաւին 25 տարեկան էր (1899):

Այնուհետեւ, Սոմըրսէթ Մոմի ներշնչումները արտասովոր թռիչք մը առնելով, բոլորովին լքելով Հիփոքրաթի ասպարէզը, նետուած է ամբողջովին գրականութեան կրկէսը, հետզհետէ տալով նոր վէպեր :

Իր խայթող սլաքներուն նշաւակ դարձած են նոյնպէս անգլիական բարձր շըրջանակներու անձերը, որոնց կենցաղը պատկերացուցած ու ձաղկած է բազմաթիւ վէպերու մէջ:

Մոմ 1900ական թուականներուն է որ ձեռք զարկած է թատերական գրականութեան: Իր առաջին թատերակը «Լէյտի Ֆրետերիք» (1907) իր ժամանակին մեծ աղմուկ հանած է : Յաջորդաբար տուած է՝ «Լա Թէր Փրոմիզ»ը (1913), «Շրջանակը» (1920), «Նամակը» եւ «Հաւատարիմ կողակիցը» (1927) եւ ապա՝ «Քոնսթանս»ը որ ներկայիս կը բեմադրուի Սարա Պեռնարի բեմին վրայ :

« Քոնսթանս »ը, նոյնպէս, անգլիական բարձր շրջանակներու մէջ տիրող փտածութիւնը ձաղկող երկ մըն է:

Քոնսթանս կը կոչուի համբաւաւոր վիրաբոյժի մը կինը, որ տեղեակ է թէ իր ամուսինը անհաւատարիմ է իրեն եւ կը դաւաճանէ ամուսնական առագաստին, ապօրինի յարաբերութիւններ մշակելով իր մէկ ընկերուհիին՝ Մարի-Լուիզի հետ:

Քոնսթանս, ծանրախոհ է ու համբերատար: Ամուսնոյն անհաւատարմութեան այս արարքը կը դիմագրաւէ պաղարիւնութեամբ, եւ փոխանակ դիմելու գայթակղալից արարքներու, կը սկսի որոնել վրէժխնդրութեան լուրջ միջոցի մը վըրայ... Վրէժխնդրութիւն մը, որուն միտբանին պէտք է ըլլար միայն ու միայն պատժել ու դաս մը տալ անհաւատարիմ ամուսինին, եւ օգտուելով առիթէն ինք ալ իր կարգին ճարէ սիրահար մը...

Յարմար առիթը կը ներկայանայ: Կայ մէկը արդէն, որ շարունակ կը դառնայ Քոնսթանսի շուրջ, դարպասելով զայն զգաստ յարատեւութեամբ մը: Քոնսթանս հետզհետէ կը սկսի սիրալիր դառնալ Պեռնարի հանդէպ : Ժպիտները կը փոխուին գլուխ-գլխի տեսակցութիւններու, տեսակցութիւններու ընթացքին գգուանքները կը վերածուին համբոյրներու, եւ կը պատահի անխուսափելին: Քոնսթանս կը լուծէ իր վրէժը, սակայն անդաւաճան կը մնայ իր եւ իր ամուսնոյն ընկերային դիրքին կառոյցին արտաքին ճակատը...

Բարքերու այս ապականած մթնոլորտը Սոմըրսէթ Մոմ կը ձաղկէ սուր ու խայթող սլաքներով, որոնց ընդմէջէն, սակայն, ճարտար թատերագիրը, ամէնէն ողբերգական պահուն իսկ, վարպետօրէն կը ներարկէ ծիծաղն ու խնդուքը, որոնք գրեթէ անպակաս են ամբողջ խաղի տեւողութեան :

Քոնսթանսի բարդ տիպարը կը մարմնաւորէ ծանօթ դերասանուհի Էտվիճ Ֆէօյէր: Ժան Քոքթոյի « Երկգլխանի Արծիւը»էն ետք, որուն մէջ դարձեալ Էտվիճ Ֆէօյէր ստանձնած էր գլխաւոր դերը, եւ ուր մեծանուն դերասանուհին ապահոված էր բեմական փայլուն յաղթանակ մը, այս անգամ, տարբեր սեռի դերով մը, անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ ինք մեր օրերու ֆրանսական թատրոնին կեդրոնական ուժերէն մէկն է :

Դերակատարներուն ամբողջական կազմը ծանօթ արուեստագէտներու գողտրիկ փունջ մըն է: Էտվիճ Ֆէօյէրը կը շրջապատեն Սիւզան Տեհելլի, Նատին Պագել, Միշլին Լուչիոնի, ինչպէս նաեւ Իվ Վինսան եւ Կի Թրեժան, որոնք ամբողջ խաղի ընթացքին կը մրցին իրարու հետ, լաւագոյնս մեկնաբանելու համար Սոմըրսէթ Մոմի երկը :

Բեմադիրը՝ Միշէլ Վիթոլտ անծանօթ մը չէ մեզի՝ Հայերուս: Արդարեւ ան սիրելի դարձաւ մեզի այն օրէն երբ փարիզեան մեծ բեմի մը վրայ ներկայացուց մեր աշխարհահռչակ ազգակիցին՝ Ուիլեմ Սարոյեանի «Սիրտս ի բարձունս» թատերգութիւնը :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԵՒ ԿԷՕՔԱՅ

« Հիւր Նիզամ » կողքին վրայ հրատարակած է լուսանկարը Հայոց Պատրիարքին, նախկին կուսակալ Կէօքայի հետ ձեռք ձեռքի, եւ հետեւեալը կը գրէ այդ նկարին առթիւ. —

« Ճիշդ գտանք մեր այս թիւին կողքը յատկացնել քաղաքական սիրային տեսարանի մը: Այս երկու սիրահարներէն մին Խաչատուրեան Էֆէնտին է, այսինքն Պոլսոյ եւ Պոլսոյ ենթակայ երկիրներու Հայոց Պատրիարքը»ը: Իսկ միւսը՝ ձեր գիտցած Կէօքայն է :

« Եթէ ուշադրութեամբ նայիք, եւ եթէ կը հասկնաք աչքէ, անմիջապէս կը հասկընաք թէ Ֆահրետտին կը ջանայ համոզել Խաչատուրեանը, իսկ ան ալ՝ Ֆահրետտինը:

«Ֆահրետտին ամենալուրջ վարչական մըն է որ 1946էն ի վեր Պոլսոյ Հայերը դրդած է Հալք կուսակցութեան դէմ: Խաչատուրեան խարդախ, համոզուողի աչք չունի թէեւ, բայց ի՞նչ ընէ խեղճը :

« Անմիջապէս աւելցնենք.— Խաչատուրեանին այս նկարը ո՞ր օրը քաշուած է, գիտէ՞ք, 4 Սեպտեմբեր 1955ի օրը: Այսինքն Սեպտեմբեր վեցի ողբերգութենէն միայն երկու օր առաջ:

«Ահա ամբողջ Ֆահրետտին Քերիմը »:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Ներս մտնելով՝ նա մի վայրկեան կանգնեց դէք եւ ապա՝

— Ի՞նչպէս է Բագիլեւսի տրամադրութիւնը, — խօսեց նա յունարէն, նուրբ, գրեթէ նուագային մի ձայնով, որ դիմացինին ակամայ տրամադրում էր լինել սիրալիր ու պատրաստակամ :

Բայց Արշակը յապաղեց իր պատասխանով :

Թագուհին նկատեց այդ, նկատեց եւ այն, որ նա հանգիստ չէ եւ մռայլ է անսովոր :

— Մի՞թէ վատ լուրեր, Արգաս, — ասաց Թագուհին, ըստ իր եւ բոլոր բիւզանդացիների սովորութեան շ-երը միշտ ս, ահասարակ կոշտ տառերը փափուկ արտասանելով:

Օլիմպիայի վերին շուրթը կարճ էր, խօսելիս միշտ ջանում էր, որ այն ատամներից վեր չթռչի եւ լնդերը բացի :

— Այո, Բագիլեյա, — խօսեց Արշակը տրտում շեշտով: — Վիրաւորուել է իմ զօրավարներից մէկը:

— Եւ որտե՞ղ :

— Պարսից սահմանի վրայ:

Թագուհին հառաչեց .

— Ախ, այդ Պարսիկները... Երբեք հանգիստ չեն մնում... Մի՞թէ պատերազմ են սկսել, Բագիլեւս :

— Ոչ, Բագիլեյա: Պատահական բան է: Ընկել է ձիուց եւ ոտքը վնասել :

Ահ, — թեթեւութիւն զգաց Թագուհին եւ, առաջ գալով, փարուեց Արշակի թեւին: — Չարժէ տխրել դորա համար, Բագիլեւս: Հասարակ բան է, կարելի է բուժել: Իսկ ես կարծեցի պատերազմ է եւ երկիւղը համակեց ինձ :

— Ոչ, Օլիմպիա. պատերազմ չկայ առ այժմ, սակայն ... — սկսեց Արշակը մըտահոգ եւ իսկոյն լռեց ...

Թագուհին ուշիմ հայեացքը յառեց նըրան :

— Սակա՞յն, — եւ նա հարցական սպասեց, թէ ամուսինը հիմա աւելի կը պարզի իրեն զբաղեցնող միտքը:

Արշակը սակայն մնաց լուռ եւ դարձեալ մտահոգ :

Այդ նկատելով՝ Թագուհին շարունակեց .

— Իսկ Նախարարները հանգի՞ստ են :

Թագուհին իր յունարէնի մէջ հազուադէպ գործ էր ածում նաեւ մէկ-երկու հայերէն բառ, ինչ սովորել էր Հայոց արքունիքում, այդ բառերից էր եւ նախարար բառը, որ նա գործ էր ածում կըճատ, — նախար կամ նախարներ, որովհետեւ Հայոց բառերը նրան թւում էին շատ երկար, ինչպէս խոստովանել էր մի անգամ :

— Նախարարնե՞րը, — երկարեց Արշակը : — Այո: Նոքա հանգիստ չեն գուցէ, բայց առ այժմ լուռ են, Բագիլեյա : Դու լսե՞լ ես որեւէ բան :

— Ոչ, բագիլեւս : Ես կ'ուզէի միայն, որ հանգիստ լինի Արմենիան, քո տէրութիւնը, որպէսզի հանգիստ լինես նաեւ դու, նաեւ ինքս: Վասնզի, բագիլեւս, քո հանգիստը իմ հանգիստն է, — եւ Թագուհին մեղմ ժպտաց, ապա շարունակեց աւելի նուրբ ձայնով: — Ճշմարիտն ասեմ, բագիլեւս, երբ տեսնում եմ ճակատըդ մռայլ՝ տագնապը համակում է հոգիս: Չէ՞ որ, քեզնից բացի, ես այստեղ չունեմ եւ ոչ մի հարազատ, ոչ մի մերձաւոր ...

— Օլիմպիա, — եւ Արշակը, վանելով կարծես իրեն պաշարող մտքերը, մօտեցաւ Թագուհուն: — Մի՞թէ պալատական տիկինները անուշադիր են եւ չեն զբաղեցնում քեզ :

— Ոչ, բագիլեւս, նոքա եւ ուշադիր են եւ զբաղեցնում են ինձ սիրալիր, սակայն ... չէ՞ որ նոքա չեն հասկանայ իմ հոգին ... Այո, բագիլեւս, միայն դու ես հասկանում իմ յոյզերը, իմ խոհերը, ուստի եւ կ'ուզէի, որ երբեք չտխրես եւ ինձ մենակ չթողնես :

Արշակի դէմքին ժպիտի նման մի բան շողաց, որից եւ փոխուեց նրա աչքերի սպիտակուցների փայլը, եւ նա աջ ձեռքով գրկեց Թագուհու մէջքը :

— Դու եղիր միշտ հանգիստ, Օլիմպիա: Դու պարտաւոր ես լինել հանգիստ, եւ իմ տխրութիւնը թող երբեք չյուզի քեզ :Երկրի տէրը կարող է եւ տխրել, եւ յուզուել, եւ զայրանալ, սակայն դա առիթ պիտի չտայ քեզ եւս յուզուելու :

Թագուհին զննաբար նայեց ամուսնուն:

— Հապա այն սպաէտը, Արգաս, որ սրարշաւ եկաւ առաւօտ վաղ... Ես իմ դաշտահայեաց պատուհանից տեսայ նորան եւ լաւ ինչ չգուշակեց սիրտս: Թւաց ինձ՝ սուրհանդակ է, վատ լուրեր է բերում սահմանից կամ որեւէ մի նախարից :

— Ոչ, Օլիմպիա: Նա սուրհանդակ չէր: Դու ճանաչում ես նորան: Նա իմ եղբօր որդին էր՝ արքայազն Տիրիթը : Եկել էր այցելութեան եւ... խնդրելու, որ թոյլատու լինեմ, որպէսզի առժամ մնայ կոյր պապի մօտ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Վահան Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Ժէրանթօն եւ զաւակները, Օր. Ժան Թորոսեան, ինչպէս նաեւ Եալըճեան (Հայաստան), Մարգարեան եւ Թէրզեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտ. 26ին:

Յուղարկաւորութիւնը՝ այսօր Ուրբաթ, ժամը 10.45ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակի երեկոյին կարգադիր յանձնախումբի անդամները ժողովի կը հրաւիրուին երկուշաբթի գիշեր, 31 Հոկտեմբեր, Քոռայլ սրճարանին մէջ, ժամը ճիշդ 20ին:

ԱՅՑ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի խումբը այց մը կազմակերպած է իր ընկերոջ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

շիրիմին (ինկած Ալժերիոյ ճակատը), Նոյեմբեր մէկին, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին: Հաւաքուիլ Իսիի գերեզմանատունը:

ՃՇԴՈՒՄ

Լեւոն Յակոբեանի մահուան քառասունքին առթիւ, յիշունական Ն. Ֆ. նուիրած են Մշակոյթի Տան Տէր եւ Տիկին Ջօհրապ եւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան:

Գեղամ Տէրիկեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլ, նուէրները բրած են Պ. Պ. Սարգիս եւ Մանասէ Գիւփէլեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Սիրանոյշ Տէրիկեանց եւ զաւակները Պանդուխտ, Պերճ, Պօղոս եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Պոմոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԳԵՂԱՄ ՏԵՐԻԿԵԱՆՑԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Թումայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Այդապադ Պարսամեան (Թօփալեան) եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տատուրեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց հօր, մօր, մեծ հօր եւ մեծ մօր՝

ՅԱԿՈԲ ԵՒ ՎԱՌՎԱՌ ԹՈՒՄԱՅԵԱՆԻ

յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

×

Տէսինի կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 8.30ին ընդհ. մեռելոցի տօնին առթիւ Ս. պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ Տէր Վարդգ քհնյ. Աւագեան, դպրապետութեամբ Պ. Գ. Մարտիրոսեանի: Նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, հանգուցեալ Գուրգէն Տապաղեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի հայ գաղութին 28րդ ուխտագնացութիւնը դէպի Նօթր Տամ տը Լա Կարտի սրբավայրը: Հայածէս ձայնաւոր պատարագը պիտի մատուցանէ Յովհ. Ծ. Վ. Զուխաճեան (ժողովրդապետ Պուշ տիւ Րօն եւ Վառ նահանգներու հայ կաթողիկէներու): Երգեցողութիւնները պիտի կատարէ Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբը: Ներկայ պիտի ըլլայ Գերապայծառ Մէրէնս, իբր ներկայացուցիչ Մարսէյլի արք.ին:

Կը խնդրուի հայ հաւատացեալներէն խուռներամ ներկայ գտնուիլ ժամը 9.30ին, սոյն արարողութեան:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ.
ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Շրջանային կոմիտէին
եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին:
Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBE Ի
Շքեղ սրահին մէջ
20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ
Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:
Մուտքը ազատ է:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3, Պ. Ուզունեանի սրճարանը (Փլաս տը լ'Ապաթուար):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ:

Կը խօսի Ընկ. Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթանասունամեակը կը տօնուի այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Րիւ Ժէի սրահին մէջ:

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Կը խօսի Ընկ. Մ. ՄԻՐԶԷ:

Խնամուած գեղարուեստական բաժին տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն կողմէ:

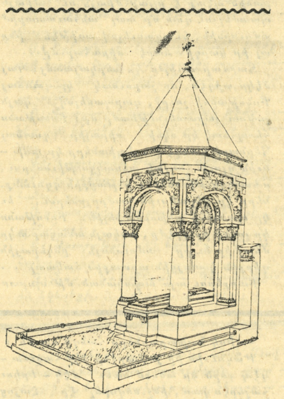
Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ խմբական տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի պարախումբին կողմէ:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱԹԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

Մեռելոցի առթիւ, յիշեցէք Գալաճեան Սրբազանի շիրիմը:

Նուէրները ղրկել Պոմոնի (Մարսէյլ) եկեղեցւոյ կամ Թոքատի Հայր. Միութեան.— Ե. Գրիգորեանի,

1, Rue B. Gand, VILLEMOMBLE (Setne)

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նուագահանդէսը (մրցանակաւոր Ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին:

SALLE MOLIÈRE Ի ՄԷՋ
(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն:

Կը մասնակցին.— Մարիզ Ըրկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի,), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տընիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի):

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կեդր. վարչութեան կողմէ

Վերամուտի Ա. դասախօսութիւն

Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ

Դասախօս՝ Ընկ. Ե. ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Ազգութեան գաղափարը, ըստ Դաշնակցական եւ համայնավար հասկացողութեան:

Մուտքը ազատ է:

ԱՂՔԱՏԱՑԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ
ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը
Զանազան անակնկալներ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ՝

Mlle Marie-José Neuville (Երգչուհի, կիթառով)
Mlle Térésa — M. Pablito (Սպանական պարեր)
եւ ՄԵՆԱՊԱՐԵՐ ՍՕՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԷՆ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres **Attractions** **Tombola**

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը: ՓՐՕվանս 77-73

ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ
ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբին:

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին քաղաքապետարանի սրահը, Րիւ Վոլթէռ, Ալֆորվիլ:

Սիրով կը հրաւիրուին կազմակերպութիւններն ու հասարակութիւնը:

Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց.— Շարանիթօն էքոլէն առնել թիւ 103 օթօպիւսը, ոչ թէ 203ը եւ իջնել Րիւ տը լ'Իւնիօն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ
ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն — Պլէօի սրահը, (Սընօն):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԱԶԴ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու թէ ընթացիկ Հոկտեմբեր 30ի կիրակին Վենետիկի Ս. Մարկոսի մայր տաճարին մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական Ձեռնադրութիւնը Ուխտիս Ընդհանրական Աբբահօր՝

ԳԵՐՊ. ՍՐԱՊԻՈՆ Վ. ՈՒԼՈՒՀՈՃԵԱՆԻ
Ընտրեալ Տիտղոսաւոր Արք. Քերսոնի

Ձեռնադրիչն է Վսեմ. Կարդինալ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան Կաթողիկոս — Պատրիարք, իրեն առընթերակայ ունենալով Գերպ. Գրիգոր Արք. Հինտիէ եւ Գերպ. Կիւրեղ Եպս. Զօհրապեան:

Ձեռնադրութեան արարողութիւնը եւ Ս. Պատարագը պիտի սկսին առաւօտեան ժամը 9.30ին:

Հայ հաւատացեալներուն համար սահմանուած ըլլալով յատուկ տեղ, կը խնդրուի որ անոնք հաւաքուած ըլլան մինչեւ ժամը 9, Ս. Մարկոսի տաճարին ձախակողմեան գաւիթը, որպէսզի խմբովին առաջնորդուին սահմանուած վայրը:

Պատարագի աւարտին, հետեւելով եկեղեցական եւ քաղաքական պաշտօնական անձերու թափօրին, հայ հաւատացեալները կրնան Աջն համբուրել եւ իրենց մաղթանքներն ընել Գերպ. Սրապիոն Արք.ի՝ Ս. Մարկոսի աւանդատան մէջ:

Ներկայ ծանուցումը կը ծառայէ իբրեւ հրաւիրագիր բոլոր անոնց որ պիտի փափաքին առաջիկայ գտնուիլ բացառիկ արարողութեան եւ պատուել նորընտիր Արքեպիսկոպոսը:

ԿԱՐԳԱԴՐԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Վենետիկ, Ս. Ղազար

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, Քաֆէ Բեժան: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Կարտանի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ:

Օրակարգի խիստ կարեւոր հարցեր տեղւոյն վրայ:

Մասնաճիւղին անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՍԵԲ. ՆԱՀԱՆԳ. Մուրատ Ռստոմեան Սաքրատը բոլոր իր անդամները եւ համակիրները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Խրիմեան դպրոցը: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 29 OCTOBRE
1960

36րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 8938 36EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4739

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՒԱԹ ՄԸ ՋՈՒՐԻ ՄԷՋ ՓՈԹՈՐԻԿ

Մայիս 27ի Թրքական յեղափոխութեան բերած փոթորիկը հասաւ մինչեւ մեր «փոքր ածուն» եւ ալեկոծեց օսմանեան կայսրութեան նախկին մայրաքաղաքի հայութեան կեանքը:

Զարմանալի պիտի ըլլար, եթէ «ծայրը հովի չգալէր»:

Հայանուն հրձիգներ նիւթ հայթայթեցին Թուրք թերթերուն՝ միտք ու սիրտ պղտորելով:

Նախ հրապարակ նետեցին Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան ոսկիներու պատմութիւնը, Պոլսոյ պատրիարքարանը վարկաբեկելու եւ անձնական հաշիւներ մաքրելու յետին մտքով:

«Զղջացանք» լուրեր տալու մարմաջը յաճախ գիտումնաւոր կերպով կը մեծցնէ հարցերը եւ չափազանցութիւններու կը մղէ լրաբերը՝ մանաւանդ արեւելքի մէջ: Մասնաւորաբար Թուրք լրագրողները վարպետ են այդ մարզին մէջ:

Յետոյ մատի փաթթոց ըրին Գարեգին Արք.ի մէկ նամակը՝ ուղղուած Ատնան Մէնտէրէսի, նամակ, որով Թրքահայոց պատրիարքը քննադատելով ուսանողական ծանօթ ցոյցերը՝ իր համակրութիւնը կը յայտնէր օրուան վարչապետին:

Նիւթի սովէ տառապող պոլսական թերթերուն համար երկինքէն ինկած առիթ մը կը ներկայանար: Անհարկի յարձակումներ պատրիարքի անձին դէմ՝ Թուրք եւ հայ մամուլին մէջ՝ Հայութեան պատիւը յաչս Թուրքերուն եւ օտարներուն վարկաբեկելու միայն ծառայեցին:

Պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալը իրենց արհեստ ըրած մարդիկ չարաթմներով չահագործեցին պատրիարքին նամակը: Գտնուեցան հայերէն թերթեր, որոնք ոտնակոխ ըրին ամէն սրբութիւն՝ պոռհացում տալու համար իրենց կիրքին ու քինախնդրութեան: Ուրիշներ պահանջեցին, որ հրաժարի պատրիարքը: Թաղական Խորհուրդներն իսկ անոնց սայլին լծուեցան, աճապարօրէն:

Անոնք նկատի չառին նպատակը, որուն համար գրուած էր այնքան խծբծուած նամակը: Զուգեցին անսալ բանականութեան ձայնին եւ ըմբռնել, որ իր հօտին ֆիզիքական գոյութիւնը պաշտպանելու եւ անոր քաղաքացիական ամէն կարգի իրաւունքները ապահովելու կոչուած հովուապետի մը առաջին պարտականութիւնն էր վստահութիւն ներշնչել օրուան իշխանութեան:

Ասիկա կարեւոր է մանաւանդ Թուրքիոյ մէջ, ուր մեր հայրենակիցները պէտք ունին պաշտպանութեան:

Գարեգին պատրիարք իր ընտրութեան առաջին օրէն սկսեալ ջանացած է բարւոք յարաբերութիւններ հաստատել պետական իշխանականներու հետ: Իր լաւագոյն բարեկամն էր եղած փրոֆ. Կէօքայ, Պոլսոյ նախկին կուսակալը:

Շնորհիւ իր այս քաղաքականութեան է, որ անիկա յաջողեցաւ հաստատուն հիմերու վրայ դնել Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանքը, ուր Հայեցի կրթութիւն կը ստանան Անատոլուէն բերուած թրքախօս ընկորներ: Անոնք կը պատրաստուին ուսուցչական եւ հոգեւորական ասպարէզներու:

Հայերէն թերթերու յարձակումները ընդվզեցուցած են նոյնիսկ կարգ մը Թուրքերէն թերթեր, որոնցմէ Սօն Փոսթա կը գրէր թէ «Պատրիարքը յանցանք մը չէ գործած նամակ գրելով օրուան վարչապետին: Անիկա ոչ դրամ մուրացած է կողմնի վարկերէն, ոչ ալ մասնաւոր աղերսանք մը ներկայացուցած՝ յօգուտ իր եկեղեցիին ու համայնքին»: Ու կը մեղադրէ Թաղական խորհուրդները, հարցնելով անոնց. «Դուք ո՞ւր կը տեսնէք ձեր հոգեւոր պետին թերութիւնները: Ո՞ւր էիք մինչեւ հիմա»:

Թուրքերէն թերթերէն դաս առնելու ատեհան ստորնամտութիւն ցոյց տուին Պոլսոյ մեր կարգ մը թերթերն ու «պղպայինճի»ները:

Փոթորիկ յարուցին գաւաթ մը ջուրի մէջ:

Այժմ խաղաղած է մթնոլորտը:

Եասը Ատայի դատավարութիւնը՝ Ճէլալ Պայարի չար պատմութիւնով եւ Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերուն մանրամասնութիւններով առատ նիւթ կը հայթայթէ Պոլսոյ եւ Անգարայի թերթերուն:

Պէտք չունինք այլեւս նամակով զբաղելու:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Զօր. տը Կոլ անգամ մը եւս, ժողովուրդին պիտի խօսի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 4ին: Հաւանական է որ Նախագահը շեշտէ երկրին միասնականութեան անհրաժեշտութիւնը: Մինչ այդ, Հինգշաբթի օր Փարիզի մէջ բազմաթիւ ցոյցեր կատարուեցան եւ մօտ 500 հոգի ձերբակալուեցան, 120 վիրաւորներ կան որոնց 38ը ոստիկաններու մէջ: Ծանօթ է որ Ուսանողական Միութիւնը որոշած էր ցոյց մը կազմակերպել Հոկտեմբեր 27ին «Ալժերիոյ մէջ խաղաղութեան» համար: Ցոյցը արգիլուեցաւ եւ վերածուեցաւ միթինկի մը որ տեղի պիտի ունենար Միւթիւալիթէի մէջ: Այս հանդիպումը համեմատաբար լաւ անցաւ բայց անմիջապէս ետքը աւելի քան 15.000 հոգի, զանազան հոսանքներէ հաւաքուած էին եւ ծանր բախումներ տեղի ունեցան: Ցուցարարներուն մէկ մասը «խաղաղութիւն Ալժերիոյ մէջ» եւ «բանակցութիւն» կ'ուզէր, իսկ ուրիշներ «Ֆրանսական Ալժերիա» կը պոռային:

Բախումներ պատահած են նաեւ Լիլ, Նըվէր, Ռուան, Թուլուզ, Գրընոպլ: Զանազան վայրերու մէջ, լսուած է նաեւ ընկերակցութեանց (ՍԷ ԺԷ ԹԷ) հրահանգը եւ մասնակի գործադուլներ տեղի ունեցած են:

× Կարգ մը լուրերու համաձայն, Ժան Փօլ Սարթր որոշած է Պրազիլ մնալ: Հաւանական է որ Սարթր այս ձեւով կ'ուզէ խուսափիլ դատական հետապնդումներէն որոնց ենթակայ է «121երու» կոչին եւ իր նամակին առթիւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՓՐԱՒՏԱ» եւ «Իզվեստիա» յօդուածներ նուիրած են Ալժերիոյ հարցին: Դիտել կուտան թէ՝ Ատլանտեան ուխտի հայթայթած զէնքերով է որ Ֆրանսա «գաղթատիրական» պատերազմ կը մղէ Ալժերիոյ մէջ: «Խ. Միութիւնը զօրավիգ կը կանգնի ալժերացի ժողովուրդին դատին»: Այս առթիւ Խորհրդ. Միութիւնը կը սպառնայ Ֆրանսայի «եթէ պիտի չլուծէ Ալժերիոյ հարցը, թող գիտնայ թէ Խորհրդ. Միութիւնը եւ Չինաստան գործի պիտի անցնին»: Փարիզի մէջ կը կարծուի թէ այս է այն նորութիւնը որուն մասին խօսած էր իշխան Միւլէյ Հասան, Լոնտոնի մէջ: Ամէն պարագայի մէջ հաւանական է որ միայն զէնքով օգնեն, Ալժ. Ազատ. Ճակատը կամաւորի պէտք չունի ներկայիս: Մարոքի գահաժառանգը ըսած էր նաեւ թէ Ալժերիան 1936ի Սպանիան պիտի դառնայ, ի մօտոյ: Փրաւտայի համար տը Կոլի «Ալժերական Ալժերիա» չի տարբերիր «Ֆրանսական Ալժերիայէն»:

ՔՈՆԿՕ կը վերադառնան մեծ թիւով Պելժեր: Լէոփոլտվիլի մէջ 4.500էն 6.500ի բարձրացած է անոնց թիւը: Քաթանկայի հանքային նահանգին մէջ Պելժերու թիւը 7.500 է, իսկ Քաթանկայի մէջ պարզ քաղաքացիներէն զատ քանի մը հարիւր ըսպաներ կան, բանակին եւ ոստիկանութեան մէջ: Համըրշըլտ դժգոհ է այս կացութենէն եւ առջի օր, երկրորդ անգամն ըլլալով «Պելժերը ետ կանչելու» համար նամակ մը ղրկած է Պրիւսէլ: Միւս կողմէ Մոպութու յայտարարած է.— «Չեմ տեսներ թէ ինչու արգելք պէտք է հանդիսանամ, Պելժերու վերադարձին»: Ռուանտա-Ուրունտիի մէջ աժամեայ կառավարութիւն մը կազմուած է:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւններուն մէջ բարելաւում մը նշմարելի է: Արդարեւ, Խրուշչեւ Մոսկուայի գերման դեսպանին միջոցաւ առաջին անգամ ըլլալով ողջոյններ ղրկած է Ատընաուըրի: Հաւանական չէ սակայն որ տեսակցութիւն մը տեղի ունենայ Ատընաուըրի եւ Խրուշչեւի միջեւ:

ԿԱԹՈՂԻԿԷ եպիսկոպոս մը գերապայծառ Ֆան Սիւէ Ըն 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է համայնավար Չինաստանի մէջ:

ԷՔՍՓՐԷՍ շաբաթաթերթը գրաւուեցաւ այս շաբաթ, Ալժէի մէջ:

ՏԵՄՈՔՐԱՍԻ 60ին տեսակցութիւն մը շնորհելով, Կի Մոլէ յայտարարած է թէ վարչաձեւը հաստատողներն իրենք են որ խնդրոյ առարկայ դարձուցած են զայն: Նոյն առթիւ ըսած է նաեւ թէ ընկերվարականները դէմ են որ տը Կոլ ուղղակի ժողովուրդին առջեւ խօսի:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահական ընտրութեանց վերջին ենթադրութիւնները ի նպաստ Քենետիի են (Քենետի 54.3 առ հարիւր, Նիքսըն 45-7):

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ 147 համալսարանականներ պաշտօնանկ եղան զինուորական կառավարութեան կողմէ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏ. 6-7Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Զօրլու վերստին խօսք առաւ ու ըսաւ.

— Այդ հեռագրին պարունակութիւնը այդպէս չէր: Մէկ օրինակը կը գտնուի Լոնտոնի դեսպանատունը: Թող բերել տան այդ օրինակը: Գալով իմ վերոյիշեալ խօսքիս, ես ըսել ուզեցի որ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերը մեծ արձագանգ գտած էին ամբողջ աշխարհի մէջ, այդ պատճառով պէտք չէր մեծցնել զանոնք:

Մենտերէս խօսք առաւ.

— Վկան ըսաւ թէ հինգ տարի առաջ կարդացած է այդ հեռագիրը, որով այսօր, միայն իմաստը կը յիշէ: Հետեւաբար պէտք է գտնել հեռագրին պատճէնը:

Դատախազը հարցուց.

— Դուք այդ տեսակ հեռագիր մը կը յիշէ՞ք:

— Ոչ:

Յետոյ լսուեցաւ Գնդ. Ճէլալ Ալթընտաղ, անգամ զինուորական վճռաբեկի, որ այդ շրջանին պաշտօն ունէր Պաշարման Վիճակի հրամանատարութեան մէջ: Վկան յայտարարեց.

— Զին. ընդհ. դատախազին կը փոխանորդէի այդ օրերուն: Սելիմիյէի մէջ արգելափակուած էին հինգ հազար հոգի, Փերթեւնիյալի մէջ՝ հինգ հարիւր, Հարպիյէի մէջ ալ «Կիպրոս Թուրք է» ընկերութեան 80 – 90 անդամները եւ 40 – 50 համայնավար: Սեպտեմբեր վեցէն առաջ ձգտեալ վիճակ գոյութիւն ունէր Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Զրոյց կը շրջէր թէ Օգոստոս 26ին ջարդ պիտի ըլլար Կիպրոսի մէջ. այդ պարագային պիտի փոխադարձէին: Կարգ մը ժխտական թիփեր Թալանի ալ կը պատրաստուէին: Օգոստոս 26ին ցոյց չեղաւ որովհետեւ բանակը պատրաստ վիճակի մէջ էր Օգոստոս 30ի տողանցքին առթիւ: Սեպտեմբեր վեցին լսեցի ռումբի դէպքը: Ժամ մը հինգին դէպքը սկսաւ Պէյօղլուի մէջ ուսանողական ցոյցերով: Եթէ կազմակերպուած չէին ուրեմն ինչո՞ւ զինուորական եւ ոստիկանական ուժերը չմիջամտեցին: Այն ատեն կը կարծէինք թէ կառավարութիւնը միայն քաջալերած էր: Բայց կազմակերպութեան մասին փաստ չունէին:

Մենտերէս խօսք առաւ.

— Վկան ընդհանուր խօսքեր կ'ըսէ: Բոլոր միջոցները ձեռք առնուած էին: Զին. օժանդակ ուժ պահանջուած էր: Հոս երկու պարագայ կայ. 1) Զինուորականները չէին եկած, 2) զինուորականները չէին միջամտած:

Դատախազը հարցուց Ալթընտաղին.

— Զօր. Աքնոզ որեւէ հրահանգ տուա՞ւ ձեզի:

— Պաշարման Վիճակի հրամանատարը Աքնոզ բոլորս կը հաւաքէր 15 օրը անգամ մը, դէպքերուն մասին կը խօսէինք: Աքնոզ կ'ըսէր թէ ասիկա համայնավարներու գործ է, պէտք է մահապատիժ տնօրինել անոնց: Բայց դատաւորները կ'ըսէին թէ որեւէ փաստ չէ գտնուած, ինչպէս կրնային մահապատիժ տալ: Ոստիկանութենէն փաստ ուզեցին համայնավարներուն դէմ: Բայց ոստիկանութիւնը պատասխանեց թէ փաստ չկար:

Կէօքայ հարցուց.

— Վկան տեղեա՞կ է թէ օգնական ուժ ուզած էի Օգոստոս 26ին:

— Իմացած էի թէ դիմում եղած էր բանակին եւ չորս ջոկատ ուղղուած, բայց այդ ուժը բաւարար չէր:

×

ՄԷՆՏԵՐԷՍ 10 ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԷՋ 27 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ԾԱԽՍԵՐ Է ԳԱՂՏՆԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄԷՆ ԵՒ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ 700 ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՎՃԱՐԵՐ Է ՓԱՐՔ ՕԹԷԼԻՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

«Հարցաքննիչ Բարձր Մարմինը Հոկտեմբեր 23ին շարունակեց աշխատիլ եւ որոշումի յանգեցաւ գաղտնի յատկացումներու մասին, որոնք մաս կը կազմեն Թուրք քաղաքական պատմութեան:

Ճշդուեցաւ թէ անկեալ վարչապետ Ատնան Մենտերէս տասը տարուան ընթացքին գաղտնի յատկացումներէն 24 միլիոն 548 հազար 713 ոսկի ծախսած է բոլորովին մասնաւոր գործերու համար: Հարցաքննիչ Բարձր Մարմնին քննութենէն երեւան ելած է նաեւ թէ Հալք Կուսակցութեան շրջանին Ռեֆիք Սայտամի, Հասան Սաքայի եւ Շեմսետտին Կիւնալթայի վարչապետութեան ժամանակ գաղտնի յատկացումներէն ծախք չէ կատարուած մասնաւոր եւ քմահաճ կերպով, հանրային ծառայութեան համար կատարուած ծախքերն ալ գրաւոր փաստաթուղթերու կը կռթնին: Գտնուած են փաստաթուղթեր, որոնք ցոյց կուտան թէ գաղտնի յատկացումներէն կատարուած ծախքերով Մենտերէսի բնակարանին գնուած են ամէն տեսակ բան, օրինակ՝ ոչխարի միս, շամին, պղպեղ, լոլիկ, պիֆթեք, թարմ թուզ, ուիսքի, աւել, օճառ, թուալէթի թուղթ, կեռաս, վարունգ, փրանճոլա, թերթ, երշիկ, ածելիի շեղբ, եւայլն: Դարձեալ գաղտնի յատկացումէն է որ Մենտերէս վճարած է իր ճամբորդութիւններուն ծախքերը, ներառեալ պանդոկի, ճաշի դրամները, ձեռածիրները: Տասը տարուան մէջ Փարք Օթէլի վճարուած անձնական ծախքի գումարը 1 միլիոն 700 հազար ոսկիի կը հասնի»:

ԿԵԱՆՔԸ ՁՈՐ ԱՊՐԵՑԱՆՔ

Համաձայն Օսմ. «բարեխնամ» կառավարութեան հայաջինջ քաղաքականութեան, Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը, 1915–ին, «շրջապտոյտ» մը կատարեց Անատոլուի խորերէն մինչեւ Միջագետքի անծայրածիր տափաստանները, «օդը փոխելու համար»:

Մեր ընտանիքի անդամները, կարգ մը ուրիշներու հետ, արտօնուեցան այդ «օդափոխութիւնը» կատարել գիւղէն մէկ–ուկէս ժամ (ոտքով) հեռաւորութեամբ Թուրք – Թաթար գիւղի մը մէջ: Օգոստ. 15ին, Աստուածածնայ օրը, կարաւանը կը սկսի շարժիլ: Մերինները կը յաջողին ապահովել եղնաքարշ սայլ մը, զոր տրամադրած էր մօտակայ Ցունաց գիւղի բնակիչներէն մեղի ծանօթ տէր եւ տիկին Խրիսթօն ու Ալխոնսօն: Խայտաբղէտ բազմութիւնը, սայլով, ձիով, հետիոտն, բարձած այլազան իրերով, գլխաւոր խճուղիէն կը դիմէ դէպի նաւահանգիստ: Կ'երթան սրտաբեկ ու լալահառաչ, բայց տարտամ եւ անորոշ զգացումներով: Ինչո՞ւ կը հարկադրուին մեկնիլ, չէին դաւաճանած, չարիք չէին գործած: Տեղի ունեցածը թերեւս ժամանակաւոր կարգադրութիւն մըն է, կը խորհէին: Նոյն իսկ կ'աճապարեն, որպէսզի իրարմէ հեռու չմնան: Չէին կրնար թափանցել աղէտին խորութեան ու ահաւորութեան:

«Հայրախնամ» կառավարութիւնը գիւղացիէն գանձած «եօլ վերկիսի»ն — ճամբու տուրքը — ի պահ դրած էր իր Դանայեան կարասին մէջ, որպէսզի անոր տոկոսը ժողովուրդին բարօրութեան համար ծախսէ: Բայց որովհետեւ կարասը Թրքական էր եւ ոսկին հայկական, շնորհ ըրած էր գիւղացիութեան՝ ինքն իր միջոցներով շինել խճուղին, «ճարտարապետութեամբ» Ամերիկայէն նոր վերադարձած Գ. Ա.ի:

Ձեռներէց, յանդուգն երիտասարդ մըն էր Գ. Ա.: Ամերիկայի մէջ չըրած գործը չէր մնացած: Նոյն իսկ «քառ պօյ», կովարած էր եղած: Գիւղ վերադառնալով՝ հանքածուխի հոր բացաւ, առանց յաջողութեան: Եթէ դրամագլուխ եւ մասնագէտ ունենար՝ թերեւս յաջողէր: Շոգեմակոյկի մը շինութեան եւս ձեռնարկեց, իրեն օժանդակ մեքենավար ունենալով տեղացի Կ. Ս.: Կը յիշեմ ինչ ոգեւորութեամբ քաշեցինք այդ «չաթմանը» մինչեւ նաւամատոյց, որ խրեցաւ աւազին մէջ, դեռ ծով չմտած: Գիւղին մէջ իբրեւ նորութիւն բացաւ Արթեզեան ջրհորներ, ու դեռ ինչե՜ր...

Ահա այս խճուղիին վրայէն ճռճռալով կը «սուրար», ի շարս այլոց, մերիններուն եղնասայլը, որուն մէջ տեղաւորուած էին ծերունի հիւանդ մեծ հայրս եւ փոքրիկ եղբայրս, որ երախայական անմեղ ու գոհունակ ժպիտով կը կատակէ իր հասակակիցներուն հետ: Չէ՞ որ կառք նստած է եւ օդափոխութեան կ'երթայ:

Գիւղացիներուն անբարեացակամ ակնարկներուն եւ սառահակ լակոտներուն լուտանքներուն եւ քարի տարափներուն տակ՝ փոքրաթիւ խումբը կը մտնէ գիւղ: Հիմա կը մտածեմ, որ այդ ձեւի «ընդունելութիւնը» ոչինչ է եղեր, բաղդատմամբ այլ վայրերու համատարած ջարդին:

Յարդանոց մըն է մեր նոր տունը, որուն վրայի միակ սենեակը տրամադրուած է մեղի (վճարովի անշուշտ): Անցնող ամիսներուն հետ ապրուստի հոգը կը ճնշէ մեր բազմանդամ ընտանիքի վտիտ խնայողութեան վրայ: Փոքր եղբայրս կը դրուի գիւղին դպրոցը, «մէտրեսէ»: Հակառակ Թուրքերէնի բացարձակ անգիտութեան, անիկա քիչ ատենէն՝ շնորհիւ իր ուշիմութեան, կը գլէ կ'անցնի դպրոցին մեծ թէ փոքր բոլոր աշակերտները: Կ'ըլլայ հոճային սիրելին ու անոր հաճութեամբ կ'օգնէ անոնց դասերուն: Իբրեւ վարձատրութիւն՝ անոնց ծնողքներէն կը ստանար պանիր, թարխանա, ալիւր: Երբեմն ալ հաւու նման կարկաչելով... հաւկիթ կը բերէր:

Տակաւին աքսոր չելած՝ այս չարաճճին, Կիրակի օր մը, մինչ քահանան ըզգեստաւորուած՝ սեղան կը բարձրանար պատարագ մատուցանելու՝ ի ներկայութեան վիճակի Առաջնորդին, շլացած՝ պատարագիչին, ոսկեճամուկ զգեստներէն ու անոր ձայնէն, դասին մէջէն կը գոչէ «եաշա, Տէր Մատաթիա», ափ ի բերան թողլով եւ պատարագիչ եւ առաջնորդ:

Մեր աքսորավայրի կեդրոնատեղին գիւղին միակ սրճարանն էր, ուր մարդիկ կը հաւաքուէին ձմեռ ատեն, իսկ ամառը անոր առջեւի խոշոր ծառին հովանիին ներքեւ: Այստեղ, բազմութեան առջեւ հայրս օրուան Թուրքերէն թերթերը բարձրաձայն կը կարդար: Կը վիճէին քաղաքական կացութեան մասին: Ես ալ պատերազմի դաշտէն հօրս ուղղած նամակներուս, կ'աւելէի Թուրք զինուորին երեւակայական յաղթանակները, որոնց հօրս կողմէ ընթերցումը գոհունակութեան եւ հպարտանքի ալիքներ կը սփռէր ներկայ Թուրքերու սրտերուն մէջ: Քիչ ժամանակ ետքը հալեցաւ սառոյցը որ գոյութիւն ունէր Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ:

Օգտուելով ներկայացող իւրաքանչիւր պատեհութենէ — օրինաւոր թէ ապօրէն — կը վազէի մերիններուն գիւղը, քիչ մը հանգիստ ընելու եւ զիրար աւելի շատ վայելելու նպատակով: Պատերազմի, տարագրութեան օրեր էին եւ վաղուան մեր վիճակը անստոյգ: Պոլիս զին. հիւանդանոցը պտտուած միջոցիս, անոր ճոխ գրադարանէն իւրացուցած էի քանի մը անգլ. գիրքեր, ի մէջ այլոց Կրիմ եղբայրներու մանկական պատմուածքները: Այդ ատենները Պոլսոյ մէջ կը հրատարակուէր Թուրքերէն պատկերազարդ շաբաթաթերթ մը «Աք Պապա»: Հիւանդանոցին Թուրք քարտուղարին խնդրանքով, որ բարեկամական կապեր ունէր թերթին խմբագրին հետ, թարգմանեցի քանի մը պատմուածքներ, որոնք լոյս տեսան «Աք Պապայի» յաջորդական թիւերուն մէջ: Գիւղ երթալուս՝ այս անգամ մերիններուն փափաքին գոհացում տալու համար, գիրքը ամբողջութեամբ հայերէնի թարգմանեցի: «Սադարած տղան», «Վարդապըտուկը», «Ռմփըլ – Սթիլթոթին», «Ծոտինտա Ճոտինտել» եւ մնացեալները, որոնք քիչ մը ժպիտ կը սփռէին մեր տխուր, միապաղաղ շրջապատին վրայ: Մանաւանդ եղբայրներս, որոնք գրեթէ գոց սորված էին անոնք:

Հ. գիւղը ջրաղաց չունէր, ոչ ալ հացագործի խանութ: Գիւղացիք իրենց ցորենն ու եգիպտացորենը կը տանէին մօտակայ Թ. գիւղը, ուր կը բանէր ջրաղացքը: Տնական մեր առօրեայ պէտքերու հայթայթման համար միակ ընդունակ անձը միջնեկ եղբայրս էր, դեռ պատանի: Դժուարաւ ճարուած հացահատիկի մեր համեստ պաշարին պարկը կռնակը կապած՝ խեղճ տղան ստիպուած էր անցնիլ «ղառնճա տէրէի» (մրջիւնի ձոր) «կամուրջէն», որ կը միացնէր Թ. գիւղին: Իսկապէս «Մրջիւնի ձոր» էր ան, ամառ ատեն, երբ կարելի էր մէկ ափէն միւսը անցնիլ ոտքով: Ձմեռը սակայն կը վերածուէր փրփրալից ծովու մը, որուն ալիքները կատաղօրէն բրդանալով, խուլ ու ահաւոր մռնչիւններով կ'երթային թափելու դէպի Մարմարա: Ահա այդ ձորին վրայ էր շինուած Թրքական «ճարտարապետութեան» նմոյշ «կամուրջը», — միջակ հաստութեամբ ծառ մը, որուն ծայրը ատրճանաբար կը բարակնար: Անոր վրայ քայլ մը փոխելու համար Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետի լարախաղացներուն շնորհքը պէտք էր ունենալ: Քանիներ ջրամոյն եղած էին այնտեղ: Կարօտով կը մտաբերէինք մեր գիւղին լայնանիստ եւ ամրակուռ նաւամատոյցը, — այս մէկը հայկական ճարտարապետութիւն, ուր կուգային խարսխել հսկայ շոգենաւերն անգամ:

Աքսորականներուն արգիլուած էր իրենց պարտադրուած բնակավայրերէն այլուր փոխադրութիւնը: Իսկ Պոլիս երթալը բաղձալի՝ բայց անիրագործելի երազ: Սակայն հակառակ այդ խիստ արգելքին, քանի մը ճարպիկ հայ տիկիններ, Թրքուհիի չարշաֆին տակ ծպտուած, յաջողեցան քանի մը անգամ ճամբորդել: Զաւեշտական դէպքեր ալ պատահած էին նաւուն մէջ, երբ օրինակ, ծպտուած հայ տիկին մը, յուսահատ ու շուարած կը գոչէ. «Փոթ մոնէմի գայըպ էթթիմ» (դրամապանակս կորսնցուցի): Գիւղացի Թրքուհին ու փորթ մոնէ:

Հարկ էր սակայն Պոլիս փոխադրել եղբայրս Յ. չըթացնելու համար անոր մատղաշ ուղեղը, անհրապոյր ու անհարազատ այդ միջավայրին մէջ: Զինուորական հանգամանքս թոյլ կուտայ ինծի, որպէսզի կրկին մեկնիմ գիւղ, զբաղելու համար այդ փոխադրութեան գործով: Հինցած ֆէս մը գլխին՝ նաւ կ'առաջնորդեմ զինքը, խստիւ պատուիրելով երբեք չխօսիլ հայերէն: Խեղճ երախան կ'անայ ակամայ եւ զարմացած: Թանձր մառախուղ մը պատած էր համայն հորիզոնը: Կատարեալ խաւար: Կը մտածէինք Պոլիս հասնիլ կէս օրուան ատենները: Յուսախաբութիւն: Նաւուն մխոցները կը փչփըչան ծանր, ծանր, նման ծերացած եզներու: Նաւապետը կորսնցուցած է ղեկ եւ ուղղութիւն: Կարող է խարակներուն կամ նաւամատոյցներուն զարնուիլ ու խրիլ: Ծովեզերեայ բնակիչները խարոյկները կը վառեն, սուլիչներ կը սուլեն, թիթեղներ կը զարնեն իբրեւ թմբուկ, ուղղութիւն ցոյց տալու համար: Վերջապէս իրիկուան ժամը 9ին, փոխանակ Պոլսոյ, մենք տեղ կըգտնենք... Գարամուսալի նաւամատոյցը: Իմ ազնիւ հայրենակիցս Տիկին Ս. Գ., որ բարեբախտաբար այնտեղ կը բնակէր ընտանեօք, որոնց զուրգուրալից հոգատարութիւնն ու առընչականութիւնը կը վայելեմ ցարդ, սիրով կը հիւրընկալէ մեզ: Ճարահատ մեր ընդմիջուած ճամբորդութեան շարունակութիւնը կը յետաձգենք յաջորդ օրուան:

Հօրեղբօրս կինը, մեր սիրելի «Ենկէ հանըմը» ու իր անչափահաս զաւակները, որոնց աքսորավայրէն Ոդիսական փախուստը դէպի Պոլիս, ուրիշ պատմութիւն մըն է, մեզ կը դիմաւորեն ուրախութեան արցունքներով:

ՇԱՐԱ

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ԿՈՂՔ ԿՈՂՔԻ

Անցեալ դարուն մարդաբանութեան հիմնադիր Պլումենպախ ցեղերը կը բաժնէր գոյներու համաձայն: Լեզուաբանները լեզուներու ուսումնասիրութեամբ ժողովուրդները բաժնեցին ցեղերու եւ ամէն մէկ ցեղը ունեցաւ ստորաբաժանումներ, ուր առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէր արիականը: Լեզուական խմբաւորումը շփոթուեցաւ արիական ժողովուրդի հետ եւ յետոյ ընդունուեցաւ արիական ցեղ մը արեան մերձեցումով եւ վերջապէս քաղաքական վարդապետութեան մը ծնունդ տուաւ ցեղային տեսութիւնը:

Այս տեսութեան վարպետն եղաւ Ֆրանսացի Արթիւր Կոպինօ իր «Մարդկային ցեղերու անհաւասարութիւնը» գործով: «Ընկերութիւն մը մարդկային խմբաւորում մըն է նոյնանման բնազդներով օժտուած, համանման գաղափարներու վարչութեան տակ ապրող եւ որ կրնայ կատարեալ ըլլալ քաղաքական տեսակէտով, կատարեալ ընկերային տեսակէտով բայց կրնայ կազմալուծուիլ, այլասերիլ ցեղային խառնուրդով: Կրօնական մոլեռանդութիւնը, բարքերու անկումը, պերճանքը անկումի պատճառներ չեն: Հռոմի եւ Սպարտայի վարիչ դասակարգերը պարկեշտ եւ առաքինի չէին եւ սակայն ընկերութիւնը ապրեցաւ եւ յառաջդիմեց: Անկումի շրջաններուն ալ առաքինի եւ պարկեշտ դասակարգեր կան: Պարսկա–

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Չորս անգամ փորձեցի մտնել իրենց վաշտին մէջ, խլելու համար դրօշակը, չորս անգամին ալ ետ մղուեցայ: Հինգերորդ անգամ խաչակնքեցի եւ «Սուրբ Յակոբ» բացագանչելով խոյացայ կռապաշտներուն վրայ: Կը տեսնե՞ս այս սկիհը, որ հիմա փորագրուած է իմ զինանշանիս վրայ: Մավրիտանացի մը զայն գողցած էր եկեղեցիէն, ուր գործ էր դրած բազում սրբապղծութիւններ: Իր ձիերը գարի էին կերած խորանին վրայ եւ իր զինուորները չորս դին ցրուած էին սուրբերու ոսկերոտիքը: Մավրիտանացին այս սկիհը կը գործածէր անով սառ ջուր խմելու համար: Իր վրանը մտայ այն պահուն երբ սկիհը տարած էր իր շրթներուն: Հեղուկը հազիւ կոկորդին մէջ էր եւ առանց որ ժամանակ ունենայ «Ալլահ» գոչելու, այս սուրովս զարկի իր սափրուած գանկին եւ անոր շեղբը հասաւ մինչեւ անհաւատին ակռաներուն: Այս սրբազան վրէժխնդրութիւնը ոգեկոչելու համար, թագաւորը ինծի թոյլատրեց որ իմ զինանշանիս վրայ իրաւունք ունենամ աւելցնել ոսկեայ սկիհ մը: Ասոնք քեզի կ'ըսեմ, Ժուանիթօ, որպէսզի դուն ալ քու զաւակներուդ պատմես թէ ինչո՞ւ քու զինանշաններուդ չեն նմանիր զինանշանները մեծ հօրդ՝ Տոն Տիեկոյին:

Պատերազմի եւ աստուածավախութեան երկու գաղափարներուն մէջ տարուբերուելով, երախան իր օրերը կ'անցընէր փայտէ փոքրիկ խաչեր շինելով եւ կամ դարձեալ փայտէ սուրով մը զինուած կը սկսէր բանջարանոցին մէջ տարածուած մեղրադդումներուն վրայ յարձակիլ, որոնց ձեւը շատ կը նմանէր փաթթոցաւոր Մավրիտանացիներու գլուխներուն:

Տասնըութ տարեկանին Տոն – Ժուան շատ դժուարաւ կը բացատրէր լատիներէնը, սակայն յաջողութեամբ կը մասնակցէր պատարագի արարողութեանց եւ երկու ձեռքով կրնար շարժել իր սուրը աւելի լաւ՝ քան ինչ որ ըրած էր Սիտը: Հայրը, խորհելով որ Մանարայի տան պատկանող ազնուական մը պարտաւոր էր ունենալ նաեւ ուրիշ յատկութիւններ, վճռեց զայն ուղարկել Սալամանք: Ճամբորդութեան պատրաստութիւնները արագօրէն տեսնուեցան: Մայրը իր զաւկին տուաւ համրիչներ եւ օրհնուած մետալներ: Իր զաւկին սորվեցուց կեանքի բազում պատահարներու ընթացքին օգտակար հանդիսացող աղօթքներ: Տոն Գարլոս անոր յանձնեց դամասկոսեան արծաթով պատած եւ իրենց ընտանեկան զինանշանով զարդարուած սուր մը, եւ ըսաւ.

— Ցարդ կեանքդ անցուցիր երախաներու հետ, հիմա պիտի ապրիս մարդոց շրջանակին մէջ: Լաւ իմացիր որ ազնուականի մը ամէնէն թանկագին ինչքը իր պատիւն է եւ քու պատիւդ՝ Մանարաններու պատիւն է: Նախընտրելի է որ մեր ընտանիքին վերջին շառաւիղը եղողը մահանայ, քան թէ իր պատիւին արատ մը բերէ: Առ այս սուրը, անիկա քեզ պիտի պաշտպանէ եթէ յարձակման ենթարկուիս: Նախայարձակ մի ըլլար երբեք, սակայն միշտ յիշէ թէ քու նախնիքներդ իրենց սուրը դրած են պատեանին մէջ այն ժամանակ միայն երբ յաղթական են եղած եւ իրենց վրէժը լուծած:

Այսպէս, զինուած հոգեւոր եւ նիւթական զէնքերով, Մանարաններու շառաւիղը հեծաւ իր ձին եւ հեռացաւ պապենական բնակարանէն:

Սալամանքի համալսարանը այդ շրջանին հասած էր փառքի գագաթնակէտին: Ուսանողները երբեք այդքան առատաթիւ չէին եղած եւ դասախօսները կը բաղկանային հմուտ ու ամենագէտ դասախօսներէ: Եւ սակայն, Սալամանքի բնակիչները շատ կը նեղուէին այդ ուսանողներուն անկարգ ու անհանդուրժելի կենցաղէն: Անոնք [illegible] գիշեր [illegible]ներու պատուհաններուն տակ կը պոռչտային, կ'երգէին, կը նուագէին եւ այս անկարգութիւնները յաճախ կը վերջանային երիտասարդ կիներու եւ աղջիկներու առեւանգումով:

Սալամանք հասնելով, Տոն – Ժուան քանի մը օր անցուց իր հօր տուած յանձնարարական նամակները յանձնելով իր տէրերուն, այցելեց իր ապագայ ուսուցիչներուն, շրջեցաւ եկեղեցիները եւ հետաքրքրուեցաւ հոն պահուած թանկագին ու սրբազան անօթներով եւ մասունքներով: Ըստ իր հօր կամքին, կարեւոր գումար մը յանձնեց իր ուսուցիչներէն մէկուն, որպէսզի այդ գումարը բաշխուէր աղքատ ուսանողներուն: Այս առատաձեռնութիւնը զինքը շուտով սիրելի դարձուց բոլորին եւ իրեն ապահովեց բազմաթիւ բարեկամներ:

Տոն – Ժուան մեծ փափաք ունէր ուսանելու: Մտադրած էր ուշադրութեամբ լսել իր դասախօսներուն բերնէն ելած իւրաքանչիւր բառը, իբրեւ Աւետարանի պատգամներ: Եւ որպէսզի այդ խօսքերէն ոչ մէկը կորսնցնէ, որոշեց կարելի եղածին չափ ամպիոնին մօտիկ հաստատուիլ: Երբ մտաւ դասարանէն ներս, նշմարեց որ առաջին կարգը եւ դասախօսին շատ մօտիկ, պարապ տեղ մը կար:

Առանց այլեւայլի, նստեցաւ:

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(3 Շար.)

տան, Կարդեզոն, Տիւրոս քայքայուիլ ըսկսան թէեւ կրօնային ներոյժ կեանք մը ունէին:

Քննելէ եւ քննադատելէ յետոյ ժողովուրդներու բարձրացման եւ անկումի տեսութիւնները, Կոպինօ կը հաստատէր, թէ ընկերութեան մը բարձրութեան միակ ազդակը ցեղն է եւ անկումին պատճառը ցեղին խաթարումը: Ընկերութիւն մը պահելու համար իր բարձրութիւնը, յառաջդիմելու համար, պահելու է իր ցեղային մաքրութիւնը: «Երբ ժողովուրդ մը այլասերիլ կը սկսի, հասկնալու է որ իր երակներուն մէջ նոյն արիւնը չի շրջագայիր տարբեր ցեղերու, ստորադաս ցեղերու արեան պատուաստումն ունեցած է»: Ընկերութիւնը կը կազմալուծուի արեան խաթարումով, մեծ դէմքեր արտադրելու անկարողութեամբ:

Կան մաքուր, զուտ արիւն ունեցող ցեղեր, կան խառնուրդ ցեղեր: Ցեղեր կան ստեղծագործ, ցեղեր կան իւրացնող, բայց կան ցեղեր ալ, որոնք երբեք պիտի չհասնին քաղաքակրթութեան որոշ աստիճանի մը: Օժտուած ցեղը արիականն է, քաղաքակրթութեան հիմնադիրը, յառաջդիմութեան ազդակը, իսկ արիական ցեղին մէջ առաջնակարգ դեր կատարողը, առաջնակարգ դիրք մը գրաւողը հիւսիսային - գերման ցեղն է:

Կոպինոյի կը հետեւի անգլիական ծագումով մարդաբան Զարլզ Զեյմբըլէյն, ընդունելով որ բարձր ցեղերու պատուաստումը կրնայ նպաստել ցեղերու ազնուացման: Վարպետին նման կ'ըսգամի «սպիտակ ցեղը կը գերազանցէ միւս ցեղերը, սպիտակ ցեղին մէջ գերադաս է արիականը: Որուն կը պատկանին անցեալին մէջ Յոյներն ու Հռովմէացիները, ներկայիս ալ Տեւտոնները»:

Այս դարուն սկիզբը եւ վերջին դարուն վերջերը քաղաքականութիւնը հիմնուեցաւ ցեղերու փոխադարձ յարաբերութեան վրայ: Գերման դպրոցը քաղաքական վարդապետութիւն մը դարձուց Կոպինոյի տեսութիւնը: Գերման ցեղը գերադաս է ամէնէն, պէտք է պահել այդ գերադասութիւնը արեան մաքրութեամբ, պատուաստումներն արգիլելով, օտարները ամլացնելով, սեմական ցեղի պատկանողները կոտորելով, արտաքսելով եւ վերջապէս գերման ցեղի տիրապետութիւնը հաստատելով այլ ցեղերու վրայ, որովհետեւ ատոնք դասակարգի կը պատկանին, թէեւ արիական են եւ սպիտակ:

Վիէննայի մէջ հիմնուած էր «Նոր Տաճար»ի միութիւն մը, ունէր պաշտօնական հանդէս մը «Օսթարա» հիմնադիրն ու խմբագիրն էր Լանց անուն վանական մը, որ վախճանած է 1954ին: Հանդէսին նպատակն էր ցոյց տալ արիական ցեղի բարձրութիւնը, գերման ցեղի առաջնակարգ տեղը ցեղերու նուիրապետութեան մէջ: Գերման ցեղը իրաւունք ունի իր բարձրութեամբ ենթարկելու ստորադաս ցեղերը քաղաքակրթութեան բարիքին համար:

Հիթլէր այդ միութեան կը պատկանէր եւ ընթերցող մըն էր հանդէսին, ուրկէ քաղած է իր ծանօթութիւնները «Իմ Պայքարը» գործին համար: Ընթերցողը հաւատացեալ դարձաւ եւ հաւատացեալը իշխանութեան հասնելով գործադրեց հաւատամքը քայքայելով Եւրոպան, պարտութեան մատնելով գերադաս ցեղը: Իր հետեւորդները համոզուեցան, թէ ստորադաս ցեղերը կրնան ենթարկել կարծեցեալ գերադաս ցեղը:

Երկու պատերազմները քաղաքացիական կռիւներ եղան սպիտակներու միջեւ, տկարացուց Եւրոպան, կորսնցուց ուժն ու վարկը: Սահմանկացուց ցեղային վարդապետութիւնը եւ գունաւոր ցեղեր թօթափելով սպիտակին լուծը՝ անկախութեան տիրացան, ցեղերու հաւասարութիւնը հաստատուեցաւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեամբ, ուր քով քովի կը նստին դեղինն ու սպիտակը, սեւն ու ճերմակը: Հաւասար ձայն ունին եւրոպական պետութեանց ներկայացուցիչներու կողքին, անկախ դեղին եւ սեւ ժողովուրդներու թիւէն եւ պատրաստութենէն:

Մեծերը «վեթօ»ի իրաւունք մը վերապահեցին Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ չեղելով հաւասարութեան, մեծամասնութեան սկզբունքէն: Կազմակերպութեան մէջ յարգեցին հաւասարութեան սկզբունքը, բայց հաւատարիմ չեն մեծամասնութեան սկզբունքին: Կէս միլիոն բնակիչ ունեցող Կիպրոսն ալ մէկ միլիոն բնակիչ ունեցող խափշիկ պետութիւն մըն ալ, հաւասար քուէ ունին միլիոնաւոր բնակիչ ունեցող եւրոպական պետութեան մը նման:

Ամերիկայի գիւտէն ի վեր սպիտակները հսկայաքայլ յառաջդիմութիւն ըրին բնակչութեամբ եւ գիւտերու շնորհիւ: Եօթնհարիւր միլիոն էին 1500ին, հարիւր վաթսուն միլիոն 1800ին, չորս հարիւր յիսուն միլիոն Եւրոպայի մէջ, հարիւր միլիոն դուրսը: Քաղաքակրթութեամբ բարձր, թիւով նուազ՝ սպիտակ ցեղը պաշարուած է այսօր յետամնաց ժողովուրդներէն, որոնք թուական առաւելութիւն ունին եւ յաւակնութիւններ՝ երկրագունտը կառավարելու: Ցեղային միութիւն գոյութիւն չունի, շահերու համաձայն կը մերձենան եւ կը հեռանան: Սպիտակ է Խորհրդ. Միութեան բնակչութիւնը եւ հակառակորդ մըն է սպիտակ Արեւմուտքի, պաշտպան խափշիկին, բարեկամ դեղինին: Արիական չէ Թուրքիան, բայց Արեւմուտքի հետ է, այդպէս կը պահանջեն իր շահերը:

Ծայրայեղ վարդապետութեան մը կը յաջորդէ ոչ նուազ ծայրայեղ հաւասարութեան վարդապետութիւնը: Տեսականօրէն մարդիկ կրնան հաւասար նկատուիլ, նոյն տեսակին պատկանող, իրականութեան մէջ կը տարբերին մտայնութեամբ, ընդունակութեամբ եւ շահերով:

Սպիտակներու սխալներէն մէկն է տարբերութիւններն անտեսել տեսակը միայն նկատի առնելով:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐԱՐԱՅԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ,— Արարայի 40րդ տարեդարձը տօնուեցաւ առջի Կիրակի, Շաթօ տը Ֆլէօրի մէջ, տաք մթնոլորտի մը մէջ եւ ինչպէս միշտ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Առաւօտուն, Փրատոյի մայր եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն եւ պատարագ մատուցուեցաւ երկու աշխարհամարտերու զոհերուն եւ ռազմադաշտին ճակատի վրայ ինկած հայ ռազմիկներու յիշատակին:

Եկեղեցւոյ բակին մէջ դրօշի պարզումէն ետք խօսք առաւ Նախկին Ռազմիկներու պատուոյ նախագահը՝ Տիրան Շարլ Թէքէեան եւ բացատրեց հանդիսութեան նպատակը: Հոգեհանգստեան պաշտօնը երկու աշխարհամարտերուն զոհուած հայ զինուորներու յիշատակին է, իսկ դրօշի պարզումը ցոյց կու տայ նախկին հայ ռազմիկներու տածած զգացումը Ֆրանսայի խորհրդանշանին հանդէպ: Պ. Թէքէեանէն ետք խօսք առաւ Երեսփոխան Պերկաս, որ համակրական քանի մը խօսքեր ըրաւ:

Ճաշը տեղի ունեցաւ երկու հարիւր հրաւիրեալներու մասնակցութեամբ: Գոյժ մը սակայն՝ ընկերակցութեան կնքամօր Տիկ. Պընուա տ'Ազիի մահը, սուգի մթնոլորտ մը ստեղծեց: Վայրկեան մը յոտնկայս յարգուեցաւ յիշատակը Հայերու մեծ բարեկամին այրիին:

Առաջին խօսողը եղաւ ծովակալ Տիւկարօ, որ համակրանքի խօսք ըրաւ հայկական լեգէոնի նախկին ռազմիկներուն ու այս առթիւ յիշեց թէ ինչ մեծ ծառայութիւն մատուցած է Ֆրանսական նաւատորմը, որ Պ. Թէքէեանի եւ հրամանատար Պընուա տ'Ազիի ջանքերով օգնութեան ձեռք երկարած եւ ազատած է Մուսա Տաղի Հայերը:

Մարսէյլի քաղաքապետին ներկայացուցիչը եւ Ֆրանսական Նախկին Ռազմիկներու նախագահը՝ տեղակալ Կրանոն, իր կարգին, քաղաքապետութեան եւ ֆրանսացի նախկին ռազմիկներուն զգացումները յայտնեց հայ եղբայրներուն: Յաջորդաբար խօսք առին Պ. Պ. Ե. Շեխիկեան, Միտրէ, Պանճեան (Մ. Նահանգներու հայ լեգէոնականներու ներկայացուցիչ) հայր Ներսէս եւ Փարիզի Նախկին Ռազմիկներու ներկայացուցիչը:

Հանդիսութեան ներկայ էին նաեւ զօրավար Պասթիանի, Զուհաճեան գերապայծառը, փրոֆ. Խայիկեան, եւ օտար ու հայ այլ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ ականաւոր անձնաւորութիւններ:

(Քաղուած՝ Փրովանսալէն)

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՎԻԷՆ.— Սիրելի «Յառաջ», Հայաստանէն վերադարձիս՝ կ'իմանամ որ Փիւժէ Սիւր Արժանսի մէջ մեռած են Վասպուրականի արժէքաւոր զաւակներէն Մարտիրոս Կակոյեան եւ Մխիթար Պետրոսեան:

Մխիթար Պետրոսեանի մասին «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 12ի թիւին մէջ արդէն գրուած էր:

Իսկ, ոչ մէկ տող գրուած է Մարտիրոս Կակոյեանի, այս արժէքաւոր մարդու մասին:

Մարտիրոս Կակոյեանը Արտամետ գիւղացի էր, մեծ գերդաստանի զաւակ, Կարապետ Կակոյեանի հօրեղբօր որդին: Ով չէր ճանչնար Կակօն, Տէսինի «Կակօն»: Բայց դժբախտաբար չեղաւ մէկը, որ գրէր իր մասին «իր տարած աշխատութիւնը այն մեծ ընտանիքին մէջ, որ կը կոչուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»:

Սիրելի Մարտիրոս, Հայաստանէն շատ խօսքեր եւ բարեւներ բերած էի քեզի, քու տոհմիդ զաւակներէն, որոնք կարօտով քեզ կը հարցնէին, քու կեանքիդ եւ քու առողջութեանդ մասին տեղեկութիւն կ'ուզէին:

Ահա կ'իմանամ որ մեկներ ես այն ճանապարհով, ինչպէս քու հօրեղբօրորդին, Կակօն: Այդ հանդարտ ու լռակեաց ընաւորութեամբդ ինչ խօսքեր պիտի ըսես Կակոյին եւ ինչե՛ր, ինչե՛ր պիտի հարցնէ քեզի իր արագ խօսակցութեամբը:

Մարտիրոս մասնակցած է Վասպուրականի բոլոր կռիւներուն, իրենց գիւղի «Վարագայ» կռիւներէն մինչեւ Այգեստանի եւ Ատրպատականի կռիւները: Բնաւորութեամբ չէր նմաներ Կակոյին: Խաղաղ էր բայց քաջ կռուող: Իր բնակարանը բաց էր, իր սեղանը լիք էր գաղթարի ընկերներուն համար: Վասպուրականի մէջ կամ Տէսին: Մեծ էր հոգին, ինչպէս մեծ էր իր գերդաստանը:

Սիրելի Մարտիրոս, Հայաստանէն հող բերած եմ: Պիտի գամ եւ բուռ մը հող պիտի թափեմ հայրենակարօտ մարմնոյդ գերեզմանին վրայ, նաեւ փունջ մը անթառամ ծաղիկ, քու հարազատներուդ կողմէ: Հանգիստ կարօտակէզ հոգւոյդ: Բարեւէ Կակոյին:

ԽԱԶԻԿ ՏԻՐՏԻՐԵԱՆ

ՀԱՅԵՐ ՈՐ ԿԸ ՅԱՋՈՂԻՆ

Վերջերս Փարիզ կը գտնուէր Պէյրութահայ բժիշկ Յակոբ Գրգեաչարեան, նախկին Շէֆ տը Քլինիք, Պէյրութի ֆրանսական բժշկական համալսարանին: Տոքթ. Գրգեաչարեան մասնակցեցաւ ֆրանսական վիրաբուժական համագումարին եւ ընդունուեցաւ վիրաբուժական ֆրանսական ընկերութեան անդամ: Քանի մը ամիս առաջ, արժանացած էր Օրթոփետիք եւ Թրօմաթոլոժիք վիրաբուժական միջազգային ընկերակցութեան անդամի տիտղոսին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Եւ դու թոյլատրեցիր անշուշտ:

— Այո, հարկաւ:

— Տիրիթ,— երկարաձգեց Թագուհին ունքերը պռստելով: — Գիտեմ, այո: Բայց միթէ՞ նա լաւ մարդ է, բագիլեւս, որ արտօնում ես բնակուի մայրաքաղաքին այդքան մօտ: Չէ՞ որ Արմենիայի ...նքով...

— Այո, Օլիմպիա, արքայական գերդաստանի անդամները, արքայազուններ, բացի գահաժառանգից, չունին իրաւունք մայրաքաղաքին մօտիկ ապրելու: Այդպէս է օրէնքը եւ Բիւզանդիայում:

— Գիտեմ, բագիլեւս:

— Բայց ես ահա այս Տիրիթին եւ Գնէլին...

— Նա, որ ամուսնացաւ վերջերս: Լսել եմ:

— Այո, նա,— շարունակեց Արշակը շուրթերը դրեթէ սեղմելով: — Այդ երկուսին ես արտօնել եմ առժամ մնալ Կաւաշ գիւղակում՝ կոյր պապի մօտ: Այնուհետեւ կը խորհինք, թէ ուր գնան մշտապէս ապրելու: Ուստի եւ դու կարող ես հանգիստ լինել, Օլիմպիա:

— Այժմ հանգստացայ, բագիլեւս,— եւ Օլիմպիան ժպտաց, թոյլ չտալով վերին շուրթը շատ բարձրանայ:— Իսկ ե՞րբ ես մեկնում նոր քաղաքի շինութիւնը տեսնելու: Այսօ՞ր, վա՞ղը:

— Այդ կը պարզեմ այսօր, բագիլեւս:

— Բայց, կարծեօք, որոշուած է արդէն:

Արշակը լռջացաւ եւ խուսափողական պատասխան տուեց.

— Տակաւին պէտք է խորհել, Օլիմպիա: Կան քանի մը գործեր անյետաձգելի, կան հանգամանքներ ...

— Իսկ ինձ յայտնեցին, թէ ամէն ինչ պատրաստ է մեկնելու համար:

— Այդ շուտով կը պարզեմ, Օլիմպիա:

— Եւ ինձ կ'իմացնե՞ս հարկաւ:

— Անշուշտ:

— Ես եկայ միայն այդ իմանալու համար,— գլուխը նազանքով թեքեց Թագուհին: — Այժմ կարող եմ գնալ իմ յարկաբաժինը:

Արշակը խոնարհում առաւ նրան բիւզանդական արքունիքում ընդունուած ձեւով՝ աջը սրտին մօտեցնելով:

Թագուհին դուրս եկաւ հանդարտ, համաչափ քայլերով:

Իսկ Արշակը մի փոքր մնաց նոյն տեղը, ապա, երբ լսեց Թագուհու ոտնաձայնը, ծափեց թեթեւ: Ներս մտաւ նոյն բարետես ծերունի սենեկապահը՝ պալատական կարգերին սովոր շարժումներով ու խոնարհումներով:

— Հրաւիրիր Վարդ իշխանին:

Երբ ծերունին դուրս եկաւ՝ Արշակը տնքաց բարկացած:

— Կրկին խանգարուեց ...

Նա վաղուց պատրաստւում էր այսօր-վաղը մեկնել Արշակաւան, մնալ մի քանի օր, ապա, վերադառնալով, գնալ Շահապիւան, ուր շուտով սկսուելու էին Նաւասարդեան տօները, որոնց ներկայ էր լինում միշտ՝ խաղեր եւ պարեր տեսնելու: Դիտելու էր նաեւ արքունի զօրքի այն մասը, որ ամառ-ձմեռ լինում էր այնտեղ: Բայց ի՞նչպէս գնար հիմա: Կարելի՞ էր,— մտածում էր նա յօնքերն իրար բերած:

Ներս մտաւ Վարդ իշխանը առաջւայ պէս դեք ու խրոխտ, բայց տարակոյսը աչքերում:

— Ունկնդիր եմ, արքայ:

— Վարդ իշխան, մեկնիր Կաւաշ եւ տուր... այն ամէնը՝ ինչ լսեցինք միասին արքայազն Տիրիթից: Այցիր նաեւ արքայահօրը. տուր նրան ինձնից ողջոյն եւ հասու եղիր, թէ ի՞նչ է խորհում ծերունին: Կը տանես նրան նաեւ ընծաներ, ինչպէս միշտ, ու իր սիրած մրգերը:

— Բարի է, արքայ,— գլխով թեթեւակի խոնարհում արեց Վարդ իշխանը: — Սակայն մեկնո՞ւմը Աւան:

— Այդ յետոյ, իշխան:

— Սակայն ամէն ինչ պատրաստ է, արքայ:

— Յայտնիր, որ մեկնումը յետաձգւում է առ այժմ,— ասաց Արշակը միշտ նոյն տեղը կանգնած: Ապա գլուխը տարուբերեց անխօս. նա ցաւում էր, որ խանգարուեց իր մեկնումը Աւան, բայց անչափ կարեւոր էր ստուգել Տիրիթի յայտնութիւնը. գուցէ եւ իրօք դաւ է նիւթւում, որը պարզելը նա համարում է աւելի անհրաժեշտ ու անյետաձգելի, քան Աւան մեկնելը:

Վարդ Մամիկոնեանը կարծես ըմբռնեց այդ:

— Բարի է, արքայ,— ասաց նա եւ ետ-ետ գնալով եւ երբ մօտեցաւ դրանը՝ աւելացրեց.— Վաղը առաւօտեան ես կը մեկնեմ Կաւաշ:

— Այդպէս: Եւ հետեւեալ օրը երեկոյեան լուր կը բերես ինձ: Իմացիր նաեւ, թէ Գնէլն ի՞նչն է հրաւիրում այդ սեպուհներին, թէ նոքա այցում են ինքնաբեր:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Զաքըճեան հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին, Տիգրան Ջիթունիի մահուան առթիւ: (Ստանալ Նուիրատուէն):

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՏԻԳՐԱՆ ՋԻԹՈՒՆԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տէր եւ Տիկին Վրոյր Ջիթունի կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի հայերէնի դասընթացքներուն հարիւր Ն. Ֆ., ինչպէս նաեւ Փարիզի Ազգասիրուհեաց հարիւր Ն. Ֆ.:

Տէր եւ Տիկին Գարլօ Սիրաքեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն Փարիզի Ազգասիրուհեաց հարիւր Ն. Ֆ.:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ս. Ջիթունի, Տէր եւ Տիկ. Վրոյր Ջիթունի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, իրենց սրտագին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց՝ որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով կամ գրաւոր մասնակցելով իրենց սուգին, ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ՋԻԹՈՒՆԻԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն - Պլէօի սրահը, (Սրնօն):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակի երեկոյին կարգադիր յանձնախումբի անդամները ժողովի կը հրաւիրուին երկուշաբթի գիշեր, 31 Հոկտեմբեր, Քոռայլ սրճարանին մէջ, ժամը ճիշդ 20ին:

ԱՑՑ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ Իսիի խումբը այց մը կազմակերպած է իր ընկերոջ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

շիրիմին (ինկած Ալժերիոյ ճակատը), Նոյեմբեր մէկին, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին: Հաւաքուիլ Իսիի գերեզմանատունը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Սիրանոյշ Ծերեկեանց եւ զաւակները Պանդուխտ, Պերճ, Պօղոս եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Պօմոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԳԵՂԱՄ ԾԵՐԵԿԵԱՆՑԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Թումայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աղապապ Պարսամեան (Թօփալեան) եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տատուրեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց հօր, մօր, մեծ հօր եւ մեծ մօր՝

ՅԱԿՈԲ ԵՒ ՎԱՌՎԱՌ ԹՈՒՄԱՅԵԱՆԻ

յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ 6ՐԴ ՊՏՈՅՏ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻԷՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

Այս Կիրակի ժամը 21·15ին

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

90, Րիւ տ'Օպանեը

Տոմսերը՝ 2·50 եւ 3·50 Ն. Ֆ.:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ.Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին

եւ մասնակցութեամբ Նոր Սեբաստիոյ Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին:

Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBE ի

Շքեղ սրահին մէջ

20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մուտքը ազատ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Նիս օթօքարը կը մեկնի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 7ին: Հաւաքուիլ Աշարոնեան ակումբը:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8·30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3, Պ. Ուզունեանի սրճարանը (Փլաս տը լ'Ապաթուար):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ:

Կը խօսի Ընկ. Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթանասունամեակը կը տօնուի այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Րիւ Ժէի սրահին մէջ:

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ:

Կը խօսի Ընկ. Մ. ՄԻՐԶԷ:

Ընտրուած գեղարուեստական բաժին տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն կողմէ:

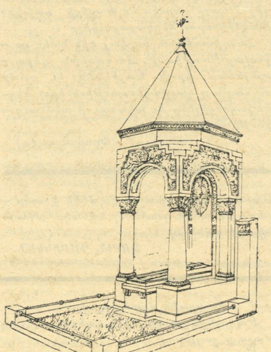
Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ խմբական տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի պարախումբին կողմէ:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

Մեռելոցի առթիւ, յիշեցէք Պալաքեան Սրբազանի շիրիմը:

Նուէրները ղրկել Պօմոնի (Մարսէյլ) եկեղեցւոյ կամ Թոքատի Հայր. Միութեան.— Ե. Գրիգորեանի,

1, Rue B. Gand, VILLEMOMBLE (Setne)

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նուագահանդէսը (մրցանակաւոր Ժընեւի երաժշտանոցէն) կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին:

SALLE MOLIÈRE ի ՄԷՋ

(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն:

Կը մասնակցին.— Մարիզ Ռըկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տընիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի):

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ խումբին:

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին Քաղաքապետարանի սրահը, Րիւ Վոլթէռ, Ալֆորվիլ:

Սիրով կը հրաւիրուին կազմակերպութիւններն ու հասարակութիւնը:

Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց.— Շարանթօն էգլէզ առնել թիւ 103 օթօպիւսը, ոչ թէ 203ը եւ իջնել Րիւ տը լ'Իւնիօն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի հայ գաղութին 28րդ ուխտագնացութիւնը դէպի Նօթրը Տամ տը Լա Կարտի սրբավայրը: Հայածէս ձայնաւոր պատարագը պիտի մատուցանէ Յովհ. Ծ. Վ. Ջուխաճեան (ժողովրդապետ Պուշ տիւ Րօն եւ Վառ նահանգներու հայ կաթողիկէներու): Երգեցողութիւնները պիտի կատարէ Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբը: Ներկայ պիտի ըլլայ Գերապայծառ Մէրէնս, իբր ներկայացուցիչ Մարսէյլի արք.ին:

Կը խնդրուի հայ հաւատացեալներէն խուռներամ ներկայ գտնուիլ ժամը 9·30ին, սոյն արարողութեան:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Կարտանի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ:

Օրակարգի խիստ կարեւոր հարցեր տեղւոյն վրայ:

Մասնաճիւղին անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՍԵԲ. ՆԱՀԱՆԳ. Մուրատ Ուսումնասիրացը բոլոր իր անդամները եւ համակիրները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Խրիմեան դպրոցը: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

ՅԱՌԱՋ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 30 OCTOBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 8939 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, Թիւ 4740

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

ԽՄԲ.— Գրեցինք թէ նոր մարդահամար մը կատարուեցաւ Թուրքիոյ մէջ Հոկտեմբեր 23ին, Կիրակի։ Այս առթիւ Պոլսոյ թերթերը կուտան հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Կիրակի (23 Հոկտեմբեր) բովանդակ Թուրքիոյ մէջ կատարուեցաւ նոր մարդահամար մը, որ կը համարուի եօթնեորդը Քեմալ Աթաթիւրքի յեղափոխութենէն ետքը։

Պոլսոյ մէջ, կատարեալ ամառնային օդ մը կը տիրէր, ինչ որ ցաւ պատճառեց բնակչութեան, որ մինչեւ իրիկուան 6·15 տուներու մէջ փակուած մնաց։ Ամէնէն ուշ Գատըգիւղ – Սկիւտարի շրջանին մէջ լրացաւ մարդահամարը։

Նոյն օրը Պոլսոյ մէջ ծնան 32 երախաներ, որոնցմէ 21ը մանչ է։

Ասոր փոխարէն մեռան երեք հոգի,— ծերունի մը, մանկիկ մը, եւ հիւանդ մը։

Մարդահամարը ցոյց տուաւ թէ Պոլսոյ բանտերուն մէջ 2356 դատապարտեալներ կը գտնուին։ Ասոնց 48ը կին, 10ը մանուկ։ Երեք բանտարկեալներ, որոնք ազատ պէտք է արձակուէին երէկ, դուրս ելլելու արգելքին պատճառով չկրցան բանտէն հեռանալ։

ԱՏՈՒՄՈՅ ՈՐԴԻՆ, ՍՈԿՐԱՏԸ, ՆԱՓՈԼԷՈՆ... ՑԻՄԱՐԱՆՈՑԻ ՄԷՋ

Պաքըրգիւղի յիմարանոցին մէջ մարդահամարը ... զուարճալի էր խիստ։ Ըստ իրենց յայտարարութիւններուն, մարդահամարի պաշտօնեաները քմծիծաղով արձանագրեցին ներկայութիւնը հետեւեալ անձնաւորութեանց.— Որդի Ատումոյ, Նափոլէոն, Սոկրատ, Կեսար, Թամալ, Արքմիդէս։ Յիմարանոցին մէջ կային 3704 հիւանդներ։

ԻՆԷՕՆԻՒ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ԿՈՉԻՆ

Մարդահամարի պաշտօնեաները ընդունելով իր բնակարանին մէջ, Անգարա, Թուրք հանրապետութեան նախկին նախագահը, Իսմէթ Ինէօնիւ այսպէս պատասխանած է հարցումներուն, թէ «ընտանիքի պետ է», Իզմիրի մէջ ծնած է, 76 տարեկան է, ֆրանսերէն գիտէ, պատերազմական Ակադեմիայէն ընթացաւարտ է։

«Ինչ է ձեր գործը» հարցումին՝ «վաստակաւոր զօրավար»։ Իսկ «Գործ կը փնտռէ՞ք» հարցումին՝ ո՛չ։

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եօթներորդ մարդահամարը տեղի ունեցաւ մեծ կանոնաւորութեամբ։ Փողոց ելլելու արգելք հաստատուած էր, այնպէս որ ձայնասփիւռներէն մարդահամարին վերջ գտնելը յայտարարուելէ ետք, ուշ ատեն, վերսկսաւ բնականոն կեանքը։

Մարդահամարը ամէնէն ուշ լրացաւ Պոլսոյ մէջ, որուն բնակչութիւնը մեծապէս աւելցած է վերջին տարիներս եւ այս պատճառաւ մինչեւ ժամը 18·15 շարունակուեցաւ փողոց ելլելու արգելքը։ Մարդահամարին պաշտօնական արդիւնքը երեք չորս օր ետքը յայտնի պիտի ըլլայ։ Բայց վիճակագրութեան ընդհ. տնօրէնութեան նախատեսութեան համաձայն երկրին բնակչութիւնը 27 միլիոն 600 հազարի բարձրացած է։

Մարդահամարին ընթացքին Պոլսոյ մէջ 41, Իզմիրի մէջ 27, Անգարայի մէջ 21 ծնունդ արձանագրուեցաւ, նոյն օրը աշխարհ եկած, իբրեւ Թուրքիոյ հանրապետութեան ամէնէն դեռատի հայրենակիցները։ Շիշլիի մանկանց հիւանդանոցին մէջ սէզարիէն գործողութեամբ մին աղջիկ եւ մին մանչ երկուորեակներ ծնան։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Մարդահամարը Անգարայի մէջ լրացաւ ժամը 17·25ին, պետութեան նախագահ Կիւրսէլ, Հալքի կուսակցութեան պետ Իսմէթ Ինէօնիւ, Միլլէթ կուսակցութեան պետ Օսման Պէօլիւքպաշը, Անգարա գտնուելով, մայրաքաղաքին բնակչութեան մէջ արձանագրուեցան։

Լրագրողները առաւօտուն կանուխ նախագահ Կիւրսէլի, Ինէօնիւի եւ Պէօլիւքպաշըի տուներուն առջեւ երթալով մարդահամարի պաշտօնեաներուն սպասեցին։ Կիւրսէլ արտաքին ապարանքին մէջ ընդունեցաւ մարդահամարի պաշտօնեաները, բայց լրագրողները ներս չառնուեցան։ Ինէօնիւ ալ իր փեսին Մէթին Թօգէրի բնակարանին մէջ ընդունեցաւ պաշտօնեաները եւ անունը արձանագրել տուաւ իբրեւ Մուսթաֆա Իսմէթ Ինէօնիւ։

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ ամէնէն կանուխ լրացաւ Պէյօղլուի թաղին, իսկ ամէնէն ուշ Սկիւտարի շրջանին մարդահամարը։ Պէյօղլուի բնակչութիւնը 124·341 կին եւ 91·043 այր արձանագրուեցաւ։

Բաղդատմամբ նախորդ մարդահամարին յաւելումը 7000 է։ Կղզիներուն մէջ 11·037 կին, 9260 այր, ընդամէնը 20·237 հոգի արձանագրուեցաւ։ Յաւելումը 3000 է։ Գատըգիւղի բնակչութիւնը 129·619, Սկիւտարինը 102·538 է։

ՉԱՆԱԳԳԱԼԷԻ ՄԷՋ

Չանագգալէի կեդրոնին մէջ մարդահամարը ժամը 12·45ին լրացաւ եւ Թուրքիոյ մէջ մարդահամարը ամէնէն կանուխ լրացուցած նահանգը հանդիսացաւ։

ԲԱՆՏԵՐՈՒ ԵՒ ՅԻՄԱՐԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդահամարի ընթացքին ամբողջ երկրին մէջ 230 հազար, իսկ Պոլսոյ մէջ քառասուն հազար մարդահամարի պաշտօնեայ աշխատած են։ Պոլսոյ բանտերէն հինգ դատապարտեալ պիտի արձակուէին։

ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Մարդահամարին ամէնէն ուշագրաւ վայրերէն մին Եասը Ատա կղզին հանդիսացաւ։ Այնտեղ մարդահամարը կատարուեցաւ հարիւրապետի մը գլխաւորութեամբ՝ 9 տեղակալի կողմէ։ Յայտնի չէ թէ Ճէլալ Պայար, Ատնան Մենտերէս, Րէֆիք Քորալթան, Քէօփրիւլիւ, Զօրլու եւ միւս նախորդները ինչ պատասխաններ տուին իրենց ապարէզին վերաբերեալ հարցումներուն։ Կցորդ դիւանէն հաղորդուեցաւ որ 407 է նախորդներուն համագումարը։

ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՊԵՏԸ

Անգարայի մէջ կին մը ամուսինէն աւելի Թօշակ ստանալուն համար, իբրեւ ընտանիքի պետ՝ իր անունը արձանագրել տուաւ պաշտօնեային։

×

Ֆրանսական մամուլը հետեւեալ արդիւնքը կը հրատարակէ։ Բնակչութեան ընդհանուր թիւը 27·776·069, Պոլսոյ բնակչութեան թիւը 1·719·922 (1955ին 1·536·630), Անգարա 645·151 (1955ին 451·247), Իզմիր 370·923 (301·208)։

Շ. ԱՌՈՒՇԱՆԵԱՆ ՆԻԿԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Նիկերիոյ անկախութեան հռչակման առթիւ կազմակերպուած հանդիսութեանց մասնակցելու համար, Ափրիկէ մեկնած է Խորհրդ. պատուիրակութիւն մը, զոր կը գլխաւորէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ։

Շ. Առուշանեան Նիկերիոյ վարչապետ Ապու Պաքքար Թուֆաւ Փալեւին յանձնած է Խրուշչեւի մէկ պատգամը։

Նիկերիոյ վարչապետը իր կարգին շնորհակալութիւն յայտնած է Առուշանեանին՝ անկախութեան տօնի հանդիսութեանց իր մասնակցութիւնը բերելուն համար։

ՆՈՐ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ

ԽՄԲ.— Օրուան հեռագիրներէն ՟աղելով՝ հաղորդեցինք թէ Թուրքերը ձեռնարկած են նոր տեղահանութեան մը, Հայոց տեղահանութեան ձեւով։ Քիւրտերու մէջ խլրտո՞ւմ մը նշմարուած է, թէ «գող՝ սիրտը դող», Թուրքերը մտահոգութեան այլ պատճառներ ունին Արեւելեան Նահանգներուն մէջ։ Իրողութիւնն այն է որ առանց Քիւրտերուն անունը տալու՝ «պարտադիր բնակութեան» նոր օրէնքով, ձեռնարկած են արեւելեան նահանգներու շէյխերուն, աղաներուն եւ այլ ցեղապետներու տեղահանութիւնը, այն մեղադրանքով թէ «քանդիչ գործունէութիւն» ցոյց տուած են, «ազգային միասնականութիւնը խանգարած են»։ Տարագրուածներուն հողերը պիտի բաշխուին գիւղացիներուն։ Ահաւասիկ պաշտօնական օրէնքը.—

ԱՆԳԱՐԱ.— Ըստ «պարտադիր բնակութեան օրէնքին», որ ընդունուած է Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէին կողմէ, յատկապէս երկրին արեւելեան շրջանին մէջ՝ այն աղաները, շէյխերը եւ ցեղախումբի պետերը, որոնք ազգային միասնականութիւնը խանգարելու բնոյթ կրող գործունէութիւն ցոյց կուտան եւ զանազան տանջանքներ ի գործ կը դնեն ժողովուրդին վրայ, պիտի պարտադրուին այլուր բնակիլ եւ իրենց հողերը պիտի բաշխուին հողազուրկ աղքատ երկրագործներու։

Շահագրգռուողները կը յայտնեն թէ «պարտադիր բնակութեան» օրէնքը հաստատուած է կանխելու համար ջանքերը անոնց, որոնք երկրին ամբողջականութիւնը խանգարելու ձգտող գործունէութիւն կը տանին, ու միաժամանակ հողային բարեկարգութեան առաջին քայլը նետելու համար։

«Պարտադիր Բնակութեան» օրէնքին հիման վրայ, ներքին նախարարութիւնը կուսակցութիւններուն շրջաբերական մը ղրկելով պահանջած է որ ճշդուին «քանդիչ» գործունէութիւն ցոյց տուողները, յատկապէս արեւելեան նահանգներու մէջ։ Ասոնք կը բաղկանան 19 նահանգներէ,— Հաթայ, Մուշ, Սղերդ, Տիյարպաքըր, Ուրֆա, Մարտին, Ազըր, Պիթլիս, Վան, Էրզրում, Կարս – Այնթապ, Մարաշ, Ատըյաման, Մալաթիա, Էլազիգ, Թունճելի, Պինկէօլ, Հաքքիարի եւ Էրզինճան։

Կուսակցութիւնները եւ ապահովութեան իշխանութիւնները միաժամանակ պիտի ճշդեն նաեւ հողերը այն շէյխերուն, աղաներուն եւ աշիրէթի պետերուն, որոնք կը ջանան արեւելեան շրջանին մէջ հաստատել վարդապետութիւն մը, որուն արմատը արտասահմանէն կուգայ եւ բնակչութիւնը գաղափարականօրէն օժտել այդ վարդապետութեամբ։

Երբ անոնք ուրիշ վայր փոխադրուին բնակելու համար, կառավարութիւնը փոխարժէքը վճարելով պիտի ապահեփականացնէ անոնց հողերը, որոնք մեծ գումար մը կը կազմեն եւ զանոնք պիտի բաշխէ աղքատ հողագործներու։

ԱՆԳԱՐԱ.— Պաշտօնաթերթին մէջ լոյս տեսնելէ ետք ի զօրու դարձաւ պարտադիր բնակութեան օրէնքը, որ կարելիութիւն կ'ընծայէ այլուր փոխադրել եւ տեղաւորել աղաներն ու շէյխերը, որոնք գիւղացիին վրայ ազդեցութիւն հաստատելով անոր իրաւունքները ձեռքէն խլած են։

Այս օրէնքին տրամադրութիւններուն համաձայն, անոնք որ կրօնական զգացումները կամ աւանդութիւնները կամ օտար վարդապետութիւնները օգտագործելով, բռնութեամբ բնակչութեան վրայ ազդեցութիւն բանեցնելով՝ նիւթապէս կամ բարոյապէս կը սպառնան կամ կը կատարեն արարքներ, որոնք անդորրութիւնը պիտի խանգարեն, այն անձերը՝ որոնք անհատներուն իրենց իրաւունքները գործածելուն արգելք կ'ըլլան կամ ցոյց կուտան գործունէութիւն մը որ վնաս կը պատճառէ ազգային շահերու, յետ քննութեան եւ յետ ստուգումի, մինչեւ չորրորդ աստիճանի իրենց ազգականներուն հետ պիտի տեղափոխուին ու պիտի հաստատուին երկրին մէկ այլ վայրը, անգամ մըն ալ իրենց ծննդավայրը չվերադառնալու պայմանով։

Այլուր բնակելու պարտադրուած անձերը ստիպուած են մնալ ցոյց տրուած վայրը, բայց ազատ են ճամբորդելու, իրենց բնակութիւնը չփոխելու պայմանով։ Այսուհանդերձ, չեն կրնար այցելել այն վայրերը ուրկէ բռնի դուրս հանուած են։ Անոնք չեն կրնար նաեւ փոխել իրենց բնակավայրը այնքան ատեն, որ նախարարներու խորհուրդը չարտօնէ։

Անսաստողները կը պատժուին 1 – 5 տարի բանտարկութեամբ։ Կրկնութեան պարագային, պատիժն ալ կը կրկնապատկուի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿի երկու պաշտօնեաներ ձերբակալուած են Մ. Նահանգներու ապահովութեան մարմիններուն կողմէ, լրտեսութեան համար։ Ասոնցմէ մէկը խորհրդային քաղաքացի է, երկրորդը՝ գերմանացի լրագրող մը։ Երրորդ մը, խորհրդային քաղաքացի, յաջողած է Խ. Միութիւն վերադառնալ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ պատժական նոր օրէնքը՝ վաւերացուած Ռուսիոյ Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ մահուան պատիժ կը սահմանէ կանխամտածուած մարդասպանութեան։ Բանտարկութեան նուազագոյնը՝ երեք ամիս, առաւելագոյնը 10 տարի, իսկ կրկնութեան պարագային 15 տարուան սահմանուած է։ Քննութեան շրջանին փաստաբան մը իրաւունք պիտի ունենայ պաշտպանելու իր յաճախորդը։

ՓԱՐԻԶԻ կեդրոնին մէջ, Լուի ԺԳ. հրապարակին վրայ, օր-ցերեկով զաղտնի ոստիկան մը սպաննուած է, առջի օր։ Անցորդ մը, իր կարգին, վիրաւորուած է ծանրապէս։ Կը կարծուի թէ ոճրագործը հիւսիսային ափրիկեցի մըն է։

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ լարուած կացութիւն կը տիրէ։ Արդարեւ, կարգ մը զրոյցներու համաձայն ցամաքահանում մը անխուսափելի է։ Մեծ քանակութեամբ խորհրդային զէնքեր հասած են Քուպա։ Խրուշչեւ Մոսկուայի մէջ անգամ մը եւս զգուշացուցած է հրթիռներ արձակել, եթէ Քուպա յարձակում կրէ Մ. Նահանգներէն։

ՊՈԼՍԷՆ կը հաղորդեն թէ համալսարանական կազմին եւ զինուորական իշխանութեանց միջեւ կացութիւնը կը ծանրանայ։ 147 հոգիի պաշտօնազրկման առթիւ, երկու դասախօսներ՝ Սիտիք Սամի Օնար (տեսուչ Պոլսոյ համալսարանին) եւ Ֆիքրէթ Նարթէր հրաժարեցան։ Անգարայի մէջ ուսանողները շատ լարուած են։

280·000 է Հինգշաբթի օրուան ցոյցերուն մասնակցողներու պաշտօնական թիւը, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ պիտի կրկնապատկէ հանրային առողջապահութեան վարկերը։ 6 վայրկեանը անգամ մը, Ֆրանսացի մը կը մեռնի խլիրդէն։ Զգային հիւանդներու թիւն ալ ամէն օր կը բարձրանայ։ Ցարդ յիմարանոցներու մէջ 108·000 մտային հիւանդներ կան։

ԱԼԺԷՐԻ մէջ լարուած կացութիւն մը կը տիրէ Նոյեմբեր մէկի նախօրեակին։ Կ'ըսուի թէ մահմետականներ գործադուլ պիտի ընեն Նոյեմբեր մէկին, Եւրոպացիները՝ երեքին։

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԲԱՌԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Կը նմանիմ այն բժիշկին, երկնձարանութեան մէջ միայն ծանօթ, որ կը վախնայ թէ կը զրկուի հազուադէպ հիւանդութիւն մը ուսումնասիրելու պատեհութենէն՝ եթէ շուտ աղէկնայ ենթական: Արդարեւ, վախովը թէ կը հասնիմ յօդուածաշարքիս աւարտին՝ որ կը զրկէ զիս լեզուական հակաճառութեան վայելքէն, երկա՛ր ուշացուցի քու տը կրասը :

Բայց եւ այնպէս վերջ մը ունի ամէն բան, ինչպէս եւ այս յօդուածաշարքը :

Հ. Ներսէս յոբելեան բառին սեռական հոլով կուտայ յոբելինի՝ հակառակ հայ լեզուին հիմնական օրէնքներուն: Այս հոլովաձեւը, սակայն, կ'ընդունի իբրեւ զարտուղութիւն ։ Յոբելեան բառին համար միայն: Զարմանալին այն է որ զարտուղութիւնը կը համարի ոսկեդարեան՝ ձեռագրական վկայութեան մը ուժով :

Առաջ կը կարծուէր թէ Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ (Յեսու Զ. 3) տեսնուած յոբելինաւ հոլովաձեւը բաւական է ապացուցանելու նման զարտուղութիւն մը: Բայց հաստատեցի թէ յոբելինաւ բառը թխածոյ է, վերջէն աւելցուած (էնթէրփոլասիոն): Իր կարգին, վաստակաւոր բանասէրը Հ. Ներսէս (Վիէննա) ցոյց տուաւ թէ Եւսեբիոսի ձեռագիր Քրոնիկոնին մէջ կը գտնուի յոբելեան բառը բազմիցս հոլովուած՝ յոբելենի ձեւով :

Այժմ երիտասարդ Հ. Ներսէսը (Վենետիկ) կը գրէ թէ նոյն Եւսեբիոսին մէջ գտեր է (*) յոբելինի ձեւ մը, (մանաւանդ յոբեղինի՛), աւելի հին, ուրեմն ... ոսկեդարեան, — խնդրեմ, սրբագրեցէք բառարանները: Վաղը, եթէ մէկ ուրիշը գտնէ հինաւուրց օրինակ մը, յոբելենի, վերը ... սրբագրեցէք բառարանները: Վաղայաջորդ օրը, երբ երջանիկ մէկը գտնէ հնագոյն օրինակ մը, այս անգամ յոբելինի, նոր ... սրբագրեցէք բառարանները: Եւ սպասեցէք ցնոր գիւտ :

Այսպէս կ'ուսուցանէին Հայոց լեզուն, էր երբեմն, երբ պատմական ճշմարտութիւն կը համարուէր ամէն գրուած բան, նոյնիսկ ... ջրհեղեղը :

Հ. Ներսէսին մեղքն այն է որ, յոբելինի սխալ հոլովումը հիմնաւորելու համար՝ կը կոթնի «քիչ մը յունարէնին», եւ երբ «ամենայն աղբիւրք անդնդոց բազմաց եւ սահանք երկնից» ջուր կը հեղուն եւ կը խեղդեն ջրամոյն մեր Հայոց լեզուն, մեր երիտասարդ վանականը սեռականին վրայ կը բարձրացնէ բարդութեանց եւ ածանցումներու աշտարակը, ջանալով «զյատկութիւնս յունական լեզուի յայտնաբերել ի լեզու արամեան», ընդհանրացնելով մասնակի երեւոյթ մը :

Հակաճառութիւնը երախայական ձեւ կ'առնէր՝ եթէ ըսէի թէ «անկիւնադարձ» բառը կազմուած չէ «անկիւն» բառին սեռականին վրայ, որ է «անկեան»: Ոչ ալ «եղբայրասէր» բառը «եղբայր» բառին սեռականին վրայ, որ է «եղբօր»: Օրինակ ո՞րքան կ'ուզէք, — քիլոյո՞վ (**) :

Աշխատելու գիտական ձեւ չէ ատիկա :

Հին ձեռագիրներու մէջ պատահաբար գտնուած բառ մը չէ որ պիտի շրջէ կործանէ հայ լեզուին հիմնական օրէնքները: Զիս չի հետաքրքրեր թէ Եւսեբիոսի ձեռագիր ո՞ր օրինակն է որ կուտայ վճռական փաստը, — ձեռագիրը ձեռագիր է, միշտ սխալական : Ընդօրինակութեանց հաւատարմութիւնը միշտ խնդրական : Հիմնական օրէնքներու դէմ զարտուղութեան իրաւունք շահիլ ձեռագիր ընդօրինակութեան մը ուժով՝ կրնար պատահիլ երէկ, բայց ոչ այսօր:

Պէտք չունիմ Եւսեբիոսի ձեռագիր վկայութեանց, փոյթ չէ թէ աւելի շատ օրինակ տայ ի նպաստ հոլովման այն ձեւին զոր կը պաշտպանեմ: Աւելորդ կը գտնեմ Հ. Ներսէսի եւ այլոց փնտռտուքը Եւսեբիոսի մէջ եւ այլուր՝ ի նպաստ հոլովման այն ձեւին, որ իբր թէ պիտի ապացուցանէ ճիշդ հակառակը :

Հակաճառութեան իմ եղանակս կը տարբերի բոլորովին : Կը հարցնեմ. —

Յոբելեան բառը ասանկ կը հոլովէին կամ անանկ կը հոլովէին ... ձեռագիրները, կարեւոր չէ, — յոբելեան բառ կա՞ր Ե. դարուն :

Կը սիրեմ հարցերը լուծել այսպէս, արմատական ձեւով, անակնկալի բերելով ընդդիմախօսը :

Չի բաւեր ըսել թէ Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ, — հայ լեզուի ամենահին գրաւոր ժառանգութիւնը, — չկա՛յ յոբելեան բառին սեռականը կամ գործիականը: Ե՛ս եմ հաստատած ատիկա, ինչպէս կ'ընդունի նոյն ինքն Հ. Ներսէս :

Այժմ կը հարցնեմ. — Չկայ, լաւ, ինչո՞ւ չկայ:

Փոխանակ յոբելեան բառը փնտռելու Եւսեբիոսներու կամ Հեսուս - Փիստոսներու մէջ, բացէք Աստուածաշունչ Մատեանը, որ ... հանք է յոբելեան բառի : Արդարեւ, Հնգամատեանին մէջ (Ղեւտ. ԻԵ.), եբրայերէն բնագիրը բազմիցս կը կրկնէ յոբելեան բառը: Ո՛վ զարմանք, սակայն մեր գրաբարը, այսինքն Մեծասքանչին վարպետները, յամառօրէն կը գրեն «ամ թողութեան» հոն ուր բնագիրը կը դնէ յոբելեան: Հետաքրքրական է, չէ՞ : Զեղչ բան մը չի՞ խօսիր այս յամառութիւնը: Ոմանք թերեւս պատճառաբանեն թէ մեր թարգմանիչները կը հետեւէին յունարէնին, որ նոյնպէս կը մերժէ յոբելեան բառը եւ կը դնէ աֆեսիս (= թողութիւն): Այն ատեն ինչո՞ւ «ձայնիւ յոբելեան» կը գրէ հոն ուր յունարէնը կը դնէ «շեփորաւ» (Ա. Մնաց. ԺԵ. 28) :

Չէ՞ք հետեւցներ թէ ոսկեդարու հարազատութիւն ստացած կամ զլեցած չէր դեռ յոբելեան բառը: Յետագային, յիմարին մէկը, ընդօրինակելու ժամանակ, Յեսուի գիրքին մէջ (Գլ. Զ. 4) այս բառը կը կցէ, աւելորդաբար, «փողս եղջերեայս» բառերուն: Աւելի ճիշդ լուսանցքէն ներս կ'առնէ բառը, որ գրուած էր այնտեղ իբրեւ մեկնութիւն : Կը նշանակէ թէ յոբելեան բառը դեռ նո՛ր կը մտնէր հայ մատենագրութեան մէջ, — Ե. դարէն ետքը, շա՜տ ուշ:

Հարցը չլուծուեցա՞ւ: Ընդհակառակն բարդացաւ :

Ըսի թէ Ղեւտացւոց գիրքին 25րդ գլուխին մէջ եբրայերէն բնագիրը շատ կը գործածէ յոբելեան բառը, ուր մեր գրաբարը համապատասխան կը դնէ «ամ թողութեան» :

Ի՞նչ կը նշանակէ «ամ թողութեան» :

Եթէ Աստուած խօսեցաւ ու Մովսէս գրեց, ո՞վ է մեղաւորը որ գրեր է, ըստ մեր գրաբարին, թէ ամէն եօթներորդ տարի կը կոչուի «Թողութեան տարի» (Բ. Օր. ԺԵ. 9): Բայց կը գրէ նաեւ թէ ամէն եօթն անգամ եօթներորդ տարի կը կոչուի «Թողութեան տարի» (Ղեւտ. ԻԵ. 10): Ուրեմն, տեղ մը «Թողութեան տարի» կոչուած է եօթներորդ տարին, ուրիշ տեղ մը՝ 49րդ կամ 50րդ տարին, (վերջին այս վէճը չի հետաքրքրեր մեզ): Եղա՞ւ, Մովսէ՛ս, կամ ո՛վ որ ես :

Եբրայերէն բնագիրը, — արդար ըլլանք, — կը տարբերի մէկ բառով: Եօթներորդ տարին կը կոչէ շմիթահ, որ թարգմանի «Թողութիւն», իսկ յիսներորդ տարին՝ յոբելեան, (եբրայերէն այս երկու բառերուն բռիկը – ծռիկը պիտի քննեմ ետքը): Յունարէնը եւ հայերէնը «Թողութիւն» կը կոչեն շմիթահն ալ, յոբելեանն ալ :

Այստեղ կը ծիլայ խոր շփոթութիւն մը:

Ըստ եբրայերէն բնագրին՝ շփոթութիւնը կը կայանայ էնսթիթիւսիոնին բովանդակութեան նոյնութեան մէջ, — տարիները տարբեր, անունները տարբեր, հիմնական պատուիրանքները նոյն : Արդ, շմիթահ կոչուի թէ յոբելեան, Աստուծոյ սահմանած ժամանակի շրջան մըն է, որ երբ կը լրանայ՝ մարդը, կենդանին, նոյնիսկ հողը կը վերադառնան իրենց սկզբնական ազատութիւնը, կը հանգստանան իրենց բնական ու սեփական իրաւունքներուն վայելքով: Ահա թէ ինչո՛ւ Յովսեպոս «ազատութիւն» (եբրայերէն՝ տրոր) կը կոչէ յոբելեանը, իսկ Փիլոն՝ «վերահաստատութիւն» (յունարէն՝ ափոքաթասթասիս):

Իսկ ըստ հայերէն թարգմանութեան՝ շփոթութիւնը կը կայանայ էնսթիթիւսիոնին անուան նոյնութեան մէջ, — այստեղ տարիները տարբեր, հիմնական պատուիրանքները նոյն :

Որոշ է թէ իրար խառնուած բան մը կայ խմբագրութեան մէջ: Չեմ կարծեր որ խորհիք թէ Աստուածաշունչ Մատեանը կաղապարեալ գիրք մըն է, առաջին գրիչով գրուած ու մնացած անեղծ : Ի՛նչքան եղծուած է, ի՛նչքան խաթարուած, փոփոխուած: Պիտի ըսուի թէ ամէն անգամ որ կը խօսիմ Աստուածաշունչ Մատեանի մասին, կ'իյնամ եղծուած, խաթարուած, փոփոխուած բառի մը կամ նախադասութեան մը վրայ: Իմ ի՞նչ մեղքս է: Սխալը որոնելով ու ճշդելով է որ կարելի է հասնիլ ուղիղին, — այսպէս եւ, ուրեմն, յոբելեան բառին պատմութեան, ստուգաբանական ու լեզուաբանական դիմագիծին, որ ընդհուպ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Վերջին պատերազմէն առաջ, Հ. Արսէն Ղազիկեան եւ Փրոֆ. Ադոնց կը վիճէին չէզոք բառին ուղղագրութեան մասին: Հ. Արսէն է կ'ըսէր եւ է կը լսէր: Ադոնց յանկարծ կարծեց ապահովել յաղթանակը՝ Թրակացիի քերականութեան մէջ գտնելով նոյն բառը ԵԶով: Պատերազմէն ետք, վենետիկ այցելութեանս ընթացքին մէկ օրով (ցո՛ւրտ ու խոնաւ օր մը), կէս - օրս անցուցի վանքին մէջ եւ առաջին առթիւ ուզեցի, սառած մատներովս, թղթատել Թրակացիի Քերականութիւնը, ձեռագիր, — մե՛ծ եղաւ զարմանքս՝ երբ նոյն բառը գտայ երկու ուղղագրութեամբ, Ե եւ Է տառերով: Ինչո՞ւ կը կռուէին մեր հայագէտները, ճանկ ճանկի, երբ ձեռագիրները, կոխ չընելու համար, որոշեր էին գրել ... թէ՛ ԵԶով, թէ՛ Էով :

(**) «Յուսաբեր», որու եւս քաջ էր ծանօթ Հ. Ներսէս, պատասխանեց, ի հեճուկս Հ. Ներսէսի, ախոյեանին գրաբարի, որ կը գրէ յոբելինի, թէ հաւատարիմ կը մնայ աշխարհաբարի, եւ աղօթող Հ. Ներսէսի, նոյնիսկ ... յոբելեանին, բայց ոչ յոբելինին :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻ ՇՐՋԱԶԳԵՍՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այսպէս, երբ նոյն իրիկունը, Հայկիկը, Տիկ. Փիլէոյին դուռը զարկաւ, գտաւ տանտիկինը արդէն պատրաստ, երկար վերարկուի մը մէջ, որուն վիզին կողմէն դուրս կը պոռթկար բարեխնամ փշոց մը, անշուշտ անողորմ մերկութիւններ ծածկող, բայց յատակէն կը հեւար ու կը թրթռար, երկար շրջազգեստը, իր բաց կապոյտ ու ծփացող լայն ծալքերով :

Փետր. տասներեքն էր, Տիկին Փիլէոյին վաթսուներորդ տարեդարձը : Բայց ոչ Հայկիկը, ոչ ալ ինք յիշեցին ամբողջ ճամբու ընթացքին, այդ անողոք թուականը: Եւ բան մը չպատահածի պէս, գացին ու նստան, քով քովի, շքեղ ու լուսաւոր միւզիքհոլին հանդիսասրահին թիկնաթոռներուն մէջ:

Տիկին Փիլէոն ներքնապէս կը խայտայ, թէեւ միշտ վերարկուին տակ սքօղուած, իր հագած կապոյտ քաղցր զգեստով: Իսկ Հայկիկը, երկար ատեն է ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, կը զուարճանար, եւ նոյնիսկ կը խնդար ալ :

Բեմին վրայ, հոլանի մարմնով երազային աղջիկներ իրարու կը յաջորդէին, զարմանալի առատութեամբ մը: Երգ, պար, աղմուկ: Կարծես ուրիշ աշխարհի մը մէջ ըլլային:

Բայց, յանկարծ արդէն վերջացաւ : Լոյսերը սկսան մարիլ: Բեմին վրայ իջեցուցին երկաթէ վարագոյրը: Սրահը սկսաւ արագօրէն պարպուիլ :

Հայկիկ ոտքի ելաւ: Տիկին Փիլէոն ալ անոր ետեւէն ոտքի ելաւ, բայց աջ կողմին վրայ ծանր ճնշում մը զգաց, երբ ուզեց քալել, նաեւ ցաւագին փոքրիկ ձայն մը: Երբ նայեցաւ վար, աջ կողմին վրայ, տեսաւ, որ Հայկիկը, իր ծանր ոտքով կոխած էր հագած երկար շրջազգեստին քղանցքին վրայ, եւ մետաքսը խոշոր տեղ մը պատռած էր ու կը քսուէր գետին :

Տիկին Փիլէոն սուր ճիչ մը արձակեց: Այդ միջոցին Հայկիկը իր ոտքը արդէն անդին առած էր, բայց չէր կարելի չտեսնել պարահանդէսի շրջազգեստին ստացած ողորմելի հարուածը :

— Օ, շատ կը ցաւիմ, նորոգել կուտամ, կը նորոգուի, չէ՞ ... հոգեբնիդ մի ընէք, Տիկին: Զարմանալի բան. ինչպէս ալ վրան կոխեցի, եղաւ Հայկիկին բացատրութիւնը :

Տիկին Փիլէօ հառաչանքներ արձակել ետքը շրջազգեստին պատռած քղանցքը մէկ ձեռքով վեր բռնեց վերարկուին տակ, եւ ժպիտ – արցունք հոգեվիճակով, վերադարձաւ տուն :

Իր հագնիլը երիտասարդ Իռէնին փառքերու շրջազգեստը՝ անշուշտ չէր կրնար ուրիշ ձեւով վերջանալ: Իռէնին խոշոր կապոյտ աչքերը ետեւը մնացած էին, իր լքած պարահանդէսի շրջազգեստին վրայ ... Այդ կը զգար խորապէս Տիկին Փիլէոն: Բայց եւ այնպէս, թէեւ պատժուած, ինք եւս հագած էր այդ երազ շրջազգեստը, գոնէ անգամ մը, եւ Հայկիկին հետ:

×

Ամառուան սկիզբի առաւօտ մը, երկու եգիպտացի ընկերներ այցելեցին Հայկիկին: Առաջին անգամն էր, որ Հայկիկը այցելութիւն կ'ընդունէր: Անոնց մեկնելէն քիչ ետքը, եկաւ խոհանոց, եւ Տիկին Փիլէոյին յայտնեց, որ նոյն իրիկունն իսկ, պիտի մեկնէր իր ընկերներուն հետ, ամառուան արձակուրդը անցընելու Փարիզէն դուրս:

Հայկիկը մեկնեցաւ, եւ սակայն իր սենեակին մէջ, պատէն ի վար կախուած թողուց իր համբիչը, ան, որ ձեռքէն չէր թողուր, եւ որուն հատիկները կը համրէր միտքովը, օրը շատ անգամներ : Տիկին Փիլէոն ուրախութեամբ համբիչը պատէն վար առաւ, եւ կախեց Իռէնին պարահանդէսի շրջազգեստին քովը: Իր նուաճումներն էին անոնք :

×

Ամառը տաք էր Փարիզի մէջ: Իրիկուններ, երկար եւ խեղդող: Տիկին Փիլէոն, մինակ եւ ջղային, վարժութիւնը առաւ ամէն իրիկուն դուրս ելլելու, երթալու եւ նստելու Մոնփառնասի կայարանին ճիշդ դիմացի մեծ սրճարանին թերասին վրայ, եւ խմելու պաղ սեւ գարեջուր մը, որ իրեն լաւագոյնը կը թուէր ամբողջ Փարիզի մէջ :

Կամաց կամաց, այդ ունակութեան գերին դարձաւ: Սրճարանին կառսօնները այլեւս շատ լաւ կը ճանչնային, մանաւանդ կարճ կտրած այն նիհար ծեր կինը, որ ամէն իրիկուն, միեւնոյն ժամին, կուգար կը նստէր սրճարանին թերասին վրայ, միեւնոյն տեղը, եւ որուն կանաչ խոշոր աչքերը կը լայննային, քանի կը խմէր սեւ գարեջուրը :

×

Ամառը անցաւ: Երեկոները զովացան, բայց Տիկին Փիլէոն, միշտ կուգար սրճարան ու կը խմէր, միշտ աւելցած հեշտութեամբ, միեւնոյն պաղ սեւ գարեջուրը :

Նոյեմբեր էր արդէն: Փարիզը ինկած էր կեանքի խոյանքին մէջ, եւ ցուրտը տեղաւորուած էր իր օդին մէջ:

Իրիկուն մը, Տիկին Փիլէոն սրճարան գալով, ուրախութեամբ տեսաւ որ, ցուրտին, դուրսը, թերասին վրայ, իր սովորաբար նստած սեղանին ճիշդ քովը, հաստատուած էին սքանչելի խոշոր պղնձէ մը (կրակարան), որուն մէջ ածուխի խոշոր կոյտ մը կը վառէր, եւ որ կարմրած, իր տաքութիւնը կը տարածէր, վրանով մըն ալ ծածկուած՝ թերասին մէջ, ուր մարդիկ կը յամառէին նստիլ, իրեն պէս, հակառակ ձմեռուան գալուն :

Այդ տաք, կարմրած պրազէռօն, խառնուած սեւ գարեջուրին այրուցքին, Տիկին Փիլէոյին երկու մխիթարութիւնները դարձան: Այլեւս ան, ինչպէս ամառը, հոն էր ամէն իրիկուն :

×

Այսպէս, ձմեռը բոլորովին եկաւ : Հասաւ նաեւ Տիկին Փիլէոյին ծննդեան տարեդարձը: Սիրտին մէջ սեղմումով մը, ան վերյիշեց մէկ տարի առաջ, ճիշդ նոյն օրը, իր Միւզիք Հոլի երեկոն, Հայկիկը եւ Իռէնին պարահանդէսի շրջազգեստը որ հագեր էր:

Լաւ երեկոյ մըն էր, թէեւ շրջազգեստին պատռուածքովը վերջացած :

Բայց, նորոգուած էր շրջազգեստը, եւ անկէ ի վեր, պատէն ի վար կախուած, այս անգամ իր քովն ալ ունենալով Հայկիկին լքած համբիչը:

Այդ օրուան երեկոյին, յանկարծ գաղափար մը ծագեցաւ, Տիկին Փիլէոյին ամբողջ օրը չարչարուած միտքին մէջ :

Տեղէն ցատկեց, եւ հապճեպով հագաւ պարահանդէսի կապոյտ շրջազգեստը, վիզին ալ ճիշդ առաջին տարուան պէս, այս անգամ կախեց Հայկիկին թողած սա-

ՀԱՅՐԵՆԻ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԳՐԿՈՒՄ

ՓՈՐՁՈՒՄ ԵՆՔ ՍՐՏԵՐԸ...

Իմ ընկերը Ռուբէն Ադամեանի եւ կրտսեր ...րդու հետ գնում ենք Սեւան՝ ձուկ որ- ...սալու: Ռուբէն, որ ինձնից շատ երիտա - ...սարդ է, ճանապարհին գիտողութիւն ա - ...րաւ:

— Դուք էլ,— ասում է, — այնպէս էք ...գրում մայրերի մասին, որ կարծես աշ - ...խարհում հայր գոյութիւն չունի ...

— Ինչ է, որպէս պապայ հայր որդեգ- ...րու՞մ է, —հարցրի ես ծիծաղելով :

— Ոչ, բայց չեմ համոզւում: Ես թըռ- ...չունների կեանքը լաւ գիտեմ, աղաւնիներ ...էլ եմ պահում, կաքաւներ էլ: Ինձ թւում ...է՝ հայր թէ մայր հաւասար չափով հոգ ...են տանում իրենց ձագերի համար:

Չառարկեցի, բայց որոշեցի ցոյց տալ ...նրան այն մեծ տարբերութիւնը, որ կայ ...հայր եւ մայր արարածների միջեւ: Եւ ...առիթը ներկայացաւ մեր այդ վէճից մի ...քանի օր անց՝ հէնց նոյն օրը :

... Նորադուրցից մեր մեքենան մտաւ ...ձանձրալ անտառը եւ կոկ ծառուղիներից ...անցնելով սլացաւ դէպի լճափ: Ինչ փառա - ...ւոր անտառներ գցել են մարդիկ Սեւանի ...շուրջը՝ թաւ, իրենց գուրս եկած ապառաժների եւ ...փէշ համբերէր : Եւ ուզզուեցաւ, ինչ - ...պէս ամէն երեկոյ, դէպի սրճարանը, իր ...սովորական տարեդարձը տօնելու ինքն ի - ...րեն, խմելով սեւ գարեջուրը, բայց Իսէ- ...նի շրջագգեստին մէջ դարձեալ, եւ վի - ...շտ ալ շուրջ, Հայկոյին համբերէր դո - ...չ :

Երբ հասաւ սրճարան, շատ ցուրտ էր ...շուքերը, եւ մետաքս շրջազգեստը, նոյն ...կին վերարկուով ծածկուած, անբաւա - ...կան էր տաքցնելու իր փոխր մարմինը : ...Բայց նստաւ իր սովորական տեղը, ճար- ...տարապետ պրազէռոյին շատ մօտիկը՝ ուզե - ...լով անոր սեղմուիլ: Եւ խնկաւ գարեջու - ...րին ու կրակին թմրութեան մէջ :

Յանկարծ, երեւոյթ մը, անցնող իր աս- ...պետին, Պուլվարին վրայ :

Երեք թուխ երիտասարդներ, որոնց ...ամէնէն Հայկոյն էր: Հայկոյն էր, ...անշուշտ, Հայկոյն էր: Բայց արդէն կը ...հեռանար :

Տիկին Փիէռօ յանկարծակի ոտքի ցատ- ...կեց, առջեւ ծռեցաւ՝ անյապօրէն տես - ...նելու եւ հետեւելու համար Հայկոյին :

Այլ կողմին վրայ, սակայն, ճնշում մը ...ըրաւ, յետոյ այրուցք մը: Բայց նայեցաւ ...Հայկոյին ետեւէն:

Ինք կ՚այրէր սակայն :

Կորսուած պրազէռոյին բոցավառ դռնա - ...կին, պարահանդէսի շրջազգեստը՝ բոցն- ...կած, սեւակալ, իր բոցերուն մէջ կը պլլէր ...ու կը մահացնէր իր սիրուհին ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

գորշ ապառաժների վրայ ... Շարք առ շարք մատղաշ ծառերը սօսափում են գե- փիւռից, իսկ նրանց թաւուտներում ա - պահով բազմանում են վայրի կենդանի - ները: Մէկ էլ ե՞րբ է այսպիսի անտառ - ներ ունեցել զարդերից զուրկ մեր Սեւա- նը, երբե՞ք, թէ չորս հազարամեակ ա - ռաջ ...

Քիչ անց մեր ռետինէ մոտորային նա - ւակն արդէն ճեղքում էր ջրերը եւ շտա- պում դէպի Այրեւան, որի դիմաց էլ մենք կախեցինք մեր կարթերը:

Մեր դիմաց մի ծովախորշ կար, որ կայծկլտում էր՝ երեք կողմից շրջապատ- ուած նոր անտառի կանաչ եզրանախշով : Այդ խորշը լիքն էր բազմապիսի ջրալող թռչուններով: Ահա հաւալուսն կոչուող վիթխարի թռչունները, որոնք իրենց մեծորանոց թեւերի թափահարումով չփ - չփացնում են ջուրը, մանր ձկներին քշում դէպի ծանծաղուտը, որ այնտեղ բռնեն նրանց ու կենդանի վիճակում լցնեն իրենց կտուցներից կախուած ահագին պահեստա - պարկերը : Ափը լիքն է նաեւ ճերմակ որորներով, իսկ ինչ որ տեղից լսւում է կարմրաքուչ սագերի «գա, գա, գան»:

— Հիմի, որ հրացանս հարկաւոր է - գաւ,— գոհ ասաց ընկերս եւ նաւակի քի- թը թեքեց դէպի ծովախորշը :

Ես խէթ նայեցի նրան, բայց որպէս պատասխան իմ լուռ նախատինքի, ըն - կերս գրպանից հանեց եւ ինձ մեկնեց ըը- նազիտական թանգարանի պատուէրը :

Ուզածները մի պելիկան է,— շատ չի, — ասաց նա:— Իսկ ինձ որ մնայ դրանց բոլորին կը կոտորեմ, մի տես, աւազակ - ները ոնց են ջարդում մանր ձկներին ...

Քանի մօտենում էինք «Թռչնային բա - զարին», այնքան մեծանում էր ժխորը : Վերջապէս որորները խուճապահար թը- ռան, իսկ հաւալուսները դադարեցին ի - րենց որսն ու պոչերի վրայ տնկուած՝ տարակուսանքով նայում էին մօտեցող նաւակին :

Ընկերս պատրաստեց հրացանը, բայց այնպէս էլ չկրակեց, որովհետեւ երկու- սիս ուշադրութիւնն էլ շեղեց – տարաւ կարմրագգեստ մի թռչուն, որ վազում էր ափի երկայնքով, ձտերի ետեւից : Ո՞նց էին վազում երկարոտն, բայց փոքրիկ այդ արարածները ...

— Կարմիր բադ է ... նաւակը կանգնե- ցրու ... լեզաձաք եղան խեղճերը,— գո - չեցի ես :

— Բադն այստեղ ո՞նց է ձուտ հանել, ափը եղեգնուտ չկայ,— առարկեց ըն - կերս :

— Նրան եղեգնուտ հարկաւոր չէ: Տես, անտառի կողքի ժայռը, նրա փչակներում բոյն է դրել ու հիմի ձագերին իջեցրել է լճափ:

Մինչ ընկերս տարակուսանքով թօթ - ւում էր ուսերը, որ նշանակում էր. «Չեմ հասկանում, ջրային թռչունն ինչո՞ւ պի- տի ժայռերում բոյն դնի», ես նրան ա - սացի .

— Ռուբիկ, յիշո՞ւմ ես մեր վէճը ... Եկ փորձենք այս ձտերի հօրն էլ, մօրն էլ:

— Հայր կա՞յ, որ փորձենք , — հար - ցրեց նա :

— Կայ: Եւ կարծում եմ, իր ընտանի - քից հեռու չի կարող լինել : Քշիր ձտերի վրայ, հիմի ուր որ է հայրն օգնութեան կը գայ :

Նաւակով ընկանք ձտերի յետեւից :Ո՞նց են վազում ... Իսկ մայրը մէկ առաջ է ընկնում , մէկ կանգ առնում ու հրում ձագերին: Բայց բոլորն էլ շարունակ վա- զում են ափի երկայնքով, որպէսզի վը - տանգի դէպքում ապաստանին լճին : Ես գիտեմ, որ ափի խոտերի մէջ չեն թաք - նուի, նրանց տարերքը ջուրն է, այնտեղ միայն կարող են փրկել իրենց կեանքը :

Վերջապէս երբ շատ նեղեցինք, մայր բադը իր ձտերին հրամայեց լիճը մտնել՝ ինքն էլ գնաց նրանց ետեւից :

Ձու էին տալիս իրենց տոտիկներին ու սլանում դէպի լճի խորքը : Նրանց գըլ- խիկները մերթ անհետանում, մերթ երե- ւում էին կռճոտ լճի խորդուբորդ մա - կերեսին : Բայց դէ հո մոտորային նա - ւակից առաջ չէի՞ն լողալու : Մենք խո - կոյն հասանք «փախստականների» ետե - ւից: Քիչ անց մեր գլխավերեւում թեւերի չափշափիւն եւ թռչնային մի ճիչ լսե - ցինք :

Եկաւ հայրը, խուճապով ու պղտոկով մի ճռչոր ու կարմիր բադաքլոր, եկաւ ու թափով իջաւ իր ընտանիքից քիչ հեռու: Մայրը ձտերի հետ միասին աճապարեց դէպի «ամուսինը», ակներեւօրէն նրա պաշտպանութեանը ապաւինելու համար :

— Փախէք, փախէք,— ալեկոծուած ճչում էր երեխաս՝ օդում ձեռքերը շար - ժելով :

Ասենք զգուշացնելն աւելորդ էր: Հէնց նաւակն առաջ գնաց, աքլորը պոկ եկաւ տեղից ու գնաց իջաւ պատկառելի հեռա- ւորութեան վրայ :

Ես նշանակալից նայեցի ընկերոջս, այ- սինքն՝ «տեսա՞ր »...

Ռուբէն վրդովուեց. ոնց թէ ինքը սխալ դուրս գա՞յ ... Ու խղճի առաջ «քար դնե- լով» նաւակն ուղղակի քշեց ձտերի վրայ: Բայց սրանք մի ակնթարթում սուզուե - ցին, որով բերկրանքի մի ճիչ կորզեցին իմ որդուց :

Իսկ նրանց մա՞յրը: Նա չթռաւ : Նոյնիսկ փորձ չարաւ թռչելու: Մեզնից ընդամէնը տասը քայլի վրայ էր այդ թռ- չունը, բայց չէր ուզում անգամ սուզուել: Կարծես չէր տեսնում մեզ, տարնապով լի նրա աչքերը ալիքների մէջ անհետացած ձագերին էին փնտռում: Նաւակը քշեցինք վրան, ընկերս փորձի համար նոյնիսկ հը- րացանը մեկնեց :

— Չկրակես, Ռուբիկ քեռի, չկրակես , — խնդրում էր երեխաս ալեկոծուած :

Եւ այդ ահարկու պահին մայր – բադը տարուբերւում էր այն տեղում , ուր ան - հետացան իր զաւակները :

Մենք կանգնեցրինք նաւակն ու հետա - քրքրութեամբ դիտում էինք: Այն ո՞ր մայրը կը թողնի իր ձագերին աղէտի մէջ, իսկ ինքը ... Չէ, նոյնիսկ թռչուննե- րի մէջ այդ բանը չկայ :

Բայց ո՞ւր չքացան ձտերը, հօ ան - վերջ չե՞ն կարող ջրի տակ մնալ :

— Վայ, հրէն մի գլուխ երեւաց, — գոչեց երեխաս ուրախացած :

Նայեցինք նրա մատի ուղղութեամբ՝ ո- չինչ չկար :

— Նայեցէք, մի գլուխ էլ այն ալիքի տակից երեւաց,— նորից ճչաց որդիս :

Նրա սուր աչքը այստեղ – այնտեղ եր- բեմն յայտնաբերում էր ջրից գլուխները գաղտագողի դուրս հանող եւ արագու - թեամբ օդի պաշար վերցնող այն փոքրիկ արարածներին : Իսկ նրանց մայրը պա - հակ էր կանգնել վտանգին դէմ – յանդի- ման, որպէսզի զգուշացնի ձագերին՝ ջրի տակ մնան ...

Շուռ տուինք նաւակի քիթը եւ քիչ հե- ռացանք : Ահա մանր կէտեր են տարբեր- ւում ջրի երեսին՝ չորս գլխիկներ, եւ մայրը ճչալով շտապում է դէպի գտնը - ւած ձագերը: Մեր նաւակը պղտուկով նո- րից սլացաւ դէպի նրանց, եւ այդ ժամա- նակ հեռւում պահակութիւն անող բադա- քլորը թռաւ եկաւ իր ընտանիքի վերեւ պտոյտներ գործեց, բայց չիջաւ այն - տեղ, այլ մի հարիւր քայլ հեռու :

— Ես պիտի խփեմ այդ վախկոտին, — վրդովուեց ընկերս , հրացանը մեկնելով:

— Չես կարող, մօտ չի թողնի,— ժպ - տացի ես:

Եւ իրօք, բադաքլորը, թէեւ շատ էր անհանգստացած իր ընտանիքի վիճակով, բայց շարունակ իրեն պահում էր վտանգի սահմաններից դուրս: Ինչ վերաբերում է մայր բադին, նա մեզ զարմացրեց ու հի- ացրեց իր անձնազոհութեամբ . մեր նա - ւակը սեւ հրէշի նման հոնդիւնով գալիս էր դէպի իրեն, իսկ նա տեղում անշարժ, վեհ կեցուածքով դիմադրաւում էր վը - տանգը, եւ մենք զգում էինք, որ ոչ մի ուժ չի կարող նրան հեռացնել իր սիրա - սուն բալիկների մօտից: Երբ շարժւում էինք դէպի նա, այնպէս զայրագին ու խրոխտ էր նայում մեզ ու այնպիսի կեց- ուածքով, որ կարծես պարզ ասում էր՝ «սպանէք, բայց չեմ հեռանայ »: Իր այդ մեծ սրտով էլ յաղթեց մեզ այդ ան- լեզու մայրը, եւ մենք շուռ տուինք մեր նաւակի գլուխն ու հեռացանք :

ՎԱԽՏԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Արշակը մի վայրկեան լռեց մտա - ծումների մէջ:— Այնուհետեւ, իշխան, ...զգէ՛, որ մեր զրոյցը եւ քո Կաւաշ ...կնելու նպատակը չիմանայ ոչ ոք :

— Բարի է, արքայ :

«Կրակը պէտք է հանդցնել քանի դեռ ...կայծ է, — ասաց Արշակը մտքում , — ...այնպէս նա կը դառնայ հրդեհ ... Այցը ...Սամանին՝ կարելի է յետաձգել, բայց հը- ...դեհի մարումը՝ երբեք »...

Սակայն նրան վիճակուած չէր շուտով ...ուղել Սամանը, պարզուեցին նոր հանգա - ...մանքներ եւ դարձեալ յետաձգեցին նրա ...ուղեւորութիւնը դէպի կառուցւող քա - ...ղաքը :

×

Մինչ պալատում տեղի էր ունենում այս զրոյցը Թագաւորի եւ Վարդ իշխանի միջեւ՝ արքայազն Տիրիթը իր սեւ նժոյ- գը հեծած, թիկնապահները ետեւից, ան- շտապ գնում էր Կաւաշ տանող ճանա - պարհով, որը նախ անցնում էր մայրա - քաղաքը շրջապատող այգիների միջով , ապա ձգւում – գնում դէպի Արածանի տափարակները :

Գնում էր Տիրիթը իր թիկնապահներից բաւական առաջ ընկած եւ հրճուանքով մտածում, որ Թագաւորը իր հաղորդա - ծին հաւատաց անշուշտ: Նա գիտէր, որ հօրեղբայրը կասկածոտ է, որ նա կասկա- ծում է անգամ կոյր արքայահօրը, թէ արդեօք դաւեր չի՞ նիւթում իր դէմ ...

Վերյիշելով իր զրոյցը Թագաւորի հետ եւ Թագաւորից ստացած տպաւորութիւ - նը՝ Տիրիթը համոզուած էր, որ հօրեղ - բայրը հիմա ալեկոծւում է կասկածների մէջ, եւ յամենայն դէպս անհետեւանք չի թողնի դա ... Այո, հօրեղբայրը Գնէլին չի ների, որ նախարարների որդիներով ու սեպուհներով շրջապատում է իրեն : Այո, նա Գնէլին չի ների եւ ... Փառան- ձեմը կը մնայ այրի ...

Գնում էր Տիրիթը նժոյգի վրայ եւ գո- հութեամբ մտածում, որ Թագաւորը լիո- վին հաւատաց իր ասածներին: Եթէ չհա- ւատայ անգամ՝ չի կարող հանդստանալ եւ, անշուշտ, կը ցանկանայ ստուգել լը - սածը ... Մտածելով այս՝ Տիրիթը միեւ - նոյն ժամանակ գտնում էր ,որ տեղին ակ- նարկեց, թէ շատ սեպուհներ, զինախաղի գալով, Գնէլի հետ ունենում են գաղտնա- խորհուրդ զրոյցներ :

« Այս բանումս արդէն ես սուտ չեմ լինի, — մտովի հանդստացնում էր Տի - րիթն իրեն, — թէկուզ ստուգելու գայ Արշակ Թագաւորն ինքը»: —

Այո, Տիրիթը վստահ էր, որ իր յայտ- նութիւնից յետոյ Թագաւորը չի հանդս - տանայ եւ շուտով մէկ կամ մի քանի մարդ կ՚ուղարկի՝ իր հաղորդածը ստու - գելու: Եւ հաւանաբար կը ժամանի նոյն ինքը Վարդ իշխանը. չէ՞ որ միշտ նա է գալիս արքայահօրը տեսնելու եւ նրա ցանկութիւններն իմանալու ...

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Հետեւեալ օրը, արեւը դեռ չծագած, նոյն ճանապարհով, որով գնաց Տիրիթը , չորս հեծեալ թիկնապահի ուղեկցու - թեամբ, իր կապտորակ նժոյգը նստած Մամիկոնեան Վարդ իշխանը արքայի հը- րամանով գնում է Կաւաշ: Գնում էր նը- ժոյգի վրայ թեք նստած: Բացի թիկնա- պահներից, նրա ետեւից գնում էին չորս բեռնաբարձ ջորիներ, որ նուէրներ էին, տանում կոյր արքայահօրը : Ձնայած գահազուրկ արքային յատկացուած էր մի ամբողջ գաւառ իր բերքով ու հասոյթով, այնուամենայնիւ Արշակը ամէն ամիս իր համբարակներից նրան ուղարկում էր ա- մէն տեսակ պարէն ու նպար: Այժմ սա - կայն Վարդը, կասկած չյարուցելու հա - մար, Կաւաշ էր գնում ընծաների պատր- ուակով ու մայրաքաղաքից դուրս գալու պահից նրա միտքն զբաղուած էր իր ա - ռաքելութեան հոգսով . կը յաջողի՞ արդեօք իմանալ որեւէ բան, թէ ոչ ...

Ցիշելով Տիրիթի ասածները՝ նա խոր - հում էր, որ եթէ ճշմարիտ լինի այդ ա - մէնը — նշանակում է, որ Գնէլը ձգտում է իրօք Արշակին հակառակ նախարարնե- րի եւ Բիւզանդացիների ձեռնտուու - թեամբ դառնալ Թագաւոր Հայոց ... Ու եթէ,— մտածում էր Մամիկոնեան իշ - խանը, — կատարուի մի այդպիսի բան , — Գնէլը, անտարակոյս, արքունիքից կը հեռացնի թէ իրեն եւ թէ այսօրուայ բո - լոր պալատականներին ու աւագներին ...

Բայց դա հաւանակա՞ն է արդեօք ... Վարդը գիտէր Գնէլին. նա նոյն տպաւո - րութիւնն ունէր, թէ Գնէլը համեստ եր- իտասարդ է: Բայց ... մարդն անքննելի է ... « Պէտք է ստուգել տակաւին », — մտածեց Վարդ իշխանը եւ բնազդաբար մտրակեց նժոյգը:

Ձնայած այս թերահաւատ մտքերին՝ Վարդն այնուամենայնիւ չէր կասկածում, թէ Տիրիթը չարախօսէր հօրեղբօր որ - դուն՝ Գնէլին :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Նախորդ գումար Ն·Ֆ·	13·247·20
Սերճանեան – Արապեան ընտանիք	20·—
Զարթիկ Քէնտէրեան	10·—
Օր· Գալըպճեան	60·—
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Զօհրապ Մուրատեան	100·—
Մկրտիչ Գաղաճեան	30·—
Ընդհ· գումար՝	13·467·20

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոն Եկեղ· Տիկնանց Միութիւնը շը – նորհակալութեամբ ստացաւ Տիկին Ա· Ճնկըրտեանի ձեռամբ, Տէր եւ Տիկին Գափուստըղեանէ 250 Ն· Ֆ·ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան: Թարարքէն այրի Տիկին Արշալոյս Գոչունեանէ քսան Ն· Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Գալուստեանէ 5 Ն· Ֆ·:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Զորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քատէի վերնայարկը :

Պիտի դասախօսէ Պ· Թ· Գառնիկ :

Նիւթն է՝ «Հայ ապատագրական պատմութեան յեղաշրջումը՝ 1400էն 1950»

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները·—Շանթ, Բարգէն Կաթ·, Հրանդ Ալեանաք: Լուսանկարները կը վերադարձուին քիչէ պատրաստելէ ետք՝ մաքուր վիճակի մէջ:

Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԱՑՑ

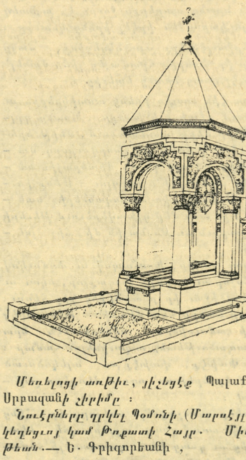
Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Իսիի խումբը այց մը կազմակերպած է իր ընկերոջ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

շիրիմին (ինկած Ալժերիոյ ճակատը), Նոյեմբեր մէկին, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին: Հաւաքուիլ Իսիի գերեզմա – նատունը :

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակի երեկոյին կարգադիր յանձնախումբի ան – դամները ժողովի կը հրաւիրուին երկու – շաբթի գիշեր, 31 Հոկտեմբեր, Քօռայլ սրճարանին մէջ, ժամը ճիշդ 20ին:

Մեռելոցի առթիւ, յիշեցէք Պալաքեան Սրբազանի շիրիմը :

Նուէրները ղրկել Պօմոնի (Մարսէյլ) եկեղեցւոյ կամ Թոքատի Հայր· Միու – թեան·— Ե· Գրիգորեանի ,

1, Rue B. Gand, VILLEMOMBLE (Setne)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ ·Դ· Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ մասնակ – ցութեամբ Հ· Յ ·Դ· «Նոր Սերունդ»ին :

Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին Րիւ Տիւնուաի սրահին մէջ :

Կը նախագահէ Ընկ· Մ· ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի Ընկ· Ս· ՍԻՍԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ՚արտասանեն Օրիորդներ Ս· Կարապետեան, Շ· Ղազարեան, Ս· Սիսլեան, Թ· Ճեր – մակեան, Մ· Իւրքիւ եւ Է· Մուրատեան:

Կ՚երգէ Օր· Ա· Կարապետեան եւ Փա – րիզէն յատկապէս հրաւիրուած Օր· Շաքէ Պէնկեան, ընկերակցութեամբ դաշնակա – հար Պ· Սիրանոսեանի :

Հայկական դեղջուկ պարեր կընոպլի Ֆ· Կ· Խաչի պարախումբին կողմէ, ղե – կավարութեամբ Տիկ· Ա· ՍԻՍԼԵԱՆԻ:

Մուտքը ազատ է :

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին:

Կը խօսի Ընկ· ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ·— Հ· Յ ·Դ· «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Զորեքշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ :

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Ազգ· վարչութեան հրաւէրով, Կիրակի, Նոյեմբեր վեցին, կէսօրէ վերջ ժամը 15·30ին, Ազգ· Տան մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ներկայացուցչական Բ· ժողով մը, որուն կրնան մասնակցիլ նաեւ Կրթ· եւ Մշակոյթ· կարեւոր հարցերով հետաքրքրուող բոլոր ծընողքները եւ սրտցաւ ազգայիններ եւս համաձայն 1960 Հոկտ· 9, Կիրակի գումարուած ներկայացուցչական առաջին ժողովի փափաքին: Ուստի ժողովը կը բացուի ժամը ճիշդ 15·30ին: Կը յանձնարարուի ճշդապահ ըլլալ :

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ· ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ